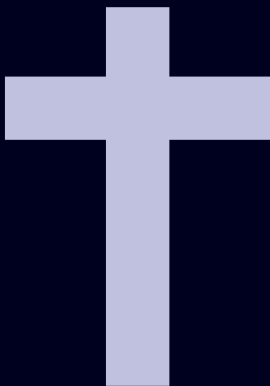

AGUMÉ WAMBÍYA

Lika: AGUMÉ WAMBÍYA (New Testament+)

AGUMƐ WAMBIYA
Lika: AGUMƐ WAMBIYA (New Testament+)

copyright © 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Lika

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022

f796df90-b7da-5393-9b93-c756eba4e5d6

Contents

Matayo	1
Maliko	80
Luka	128
Yuani	209
Ligubo	263
Baluma	333
1 Bakolito	365
2 Bakolito	396
Bagalatia	416
Baefeso	427
Bafilipi	438
Bakolosai	446
1 Tesalonika	453
2 Tesalonika	460
1 Timotio	464
2 Timotio	473
Tito	479
Filimono	483
Bebelenia	486
Yakobo	510
1 Petele	518
2 Petele	527
1 Yuani	533
2 Yuani	541
3 Yuani	543
Yuda	545
Bonziki	548

Mongoni Manza ka Yeso beyo Matayo okpikaga ndi mino Likpumu ka la mambwa

Mongoni Manza beyo Matayo okpikaga ndi mino nima. Matayo ninu Yeso amakaga ndi kaiko mubibya, a ndi ndombe wa manzana. A ndi bemoti luga ka batutumbwa nibo Yeso utika ndi kabikyaga Mongoni Manza, kauyikoso bambanzu kaiko bakilisito. Kuso wa kitabi yi niyi, Matayo atumbulaga beyo Yeso ibukuta ndi mino, ligubo nilo Yeso agya ndi ka obili na beyo ikaga ndi mino kautiwa bambanzu. Atumbulaga ndi goni beyo Yeso okwa ndi mino na beyo opupa ndi mino ka mbuku. Yeso a ndi kabikyaga Mongoni Manza no ngu yasi, anohukuso bokolofu, anokpumyo mambengi ma bunye, anagya makpumu ka mambanga-mbanga mudingi nimo okitogi yimibo ka bambanzu.

Matayo ukpikilya ndi bamamaki beyo ka Bayuda kawonisilo be ka linganu Yeso ni Muhukuso ninu bogyalandu babikyaga ndi likpumu ka kaki ka Mobiso Motu. Masi nimo babikyaga ndi ko bulya kaki kambwa kodoku ka obili igyonosa ndi beyo aka yo. Iyi no a ngama ninu akwanana ndi kodoku. Bambanzu budingi bamakaga be Mika Daudi kye Daudi a ndi ngama mudingi kugbe luga ka bangama ba Bezaleli nibo livananza ko Kunzi. Gutugu beyo Yeso uwonisila ndi mino Bezaleli Bungama ko Kunzi, bangama kabu aka bikpe bo bamuya ndi. Niyo Yeso okwa ndi, bukunya ndi babibya kaki, bupakya kogulya ka bandabu baya malumba. Kinili, bomisikana kuwa ndi ka obili, kabikyaga Mongoni Manza.

Yigbanaga ya kitabi yi niyi:

Puponogo ka Yeso-Kilisito na yibukuta kaki 1:1-2:23

Kuu ka Yuani-Mubatizai 3:1-12

Ibatiso ka Yeso, na beyo abili a ndi mino kabobo 3:13-4:11

Yeso ogoni kaiko ka Galilaya 4:12-18:35

Pupo ka Yeso ka Galilaya na gulyo kaki ka Yelusalema 19:1-20:34

Poso ya mulifo ka Yeso kunu ka obili, yisasambya na kukwaku kaki 21:1-27:66

Yeso opupini ka mbuku 28:1-20

*Puponogo ka Yeso
(Luka 3:23-38)*

¹ Mina ka batitaki Yeso-Kilisito nima: iyi bikipere opupa ndi ka livananza ka ngama Daudi. Na iyi ngama Daudi opupa ndi ka livananza ka Abalahamu.

² Abalahamu abukuta ndi Isaka,

Isaka abukuta ndi Yakobo,

Yakobo abukuta ndi Yuda na bamamaki,

³ Yuda ibu na mukaki beyo ka Tamali babukuta ndi Pelesi na Zela,

Pelesi abukuta ndi Esiloni,

Esiloni abukuta ndi Lamu,

⁴ Lamu abukuta ndi Aminadabu,

Aminadabu abukuta ndi Nasoni,

Iyi Nasoni abukuta ndi Solomono,

⁵ Solomono ibu na mukaki beyo ka Laaba babukuta ndi Boazi,

Boazi abukuta ndi Obedi. Amaki Obedi ndi ni Luta,

Obedi abukuta ndi Yese,

⁶ Yese abukuta ndi ngama Daudi.

Ngama Daudi abukuta ndi Solomono na muka Ulia*. Iyi Ulia a ndi ni okwini,

⁷ Solomono abukuta ndi Leoboamu,

Leoboamu abukuta ndi Abia,

Abia abukuta ndi Asa,

⁸ Asa abukuta ndi Yozofati,

Yozofati abukuta ndi Yolamu,

Yolamu abukuta ndi Uzia,

⁹ Uzia abukuta ndi Yotamu,

Yotamu abukuta ndi Ahazi,

Ahazi abukuta ndi Izikia,

¹⁰ Izikia abukuta ndi Manasi,

Manasi abukuta ndi Amoni,

Amoni abukuta ndi Yosia,

¹¹ Yosia abukuta ndi Yekonia na bamamaki. Ubukutaga ndi ngbingo nino buhokisa ndi mino Bezaleli kaında na ibu ka busunzu ka Babiloni.

¹² Kumbuso kauhokiso Bezaleli kaında ka Babiloni,

Yekonia abukuta ndi Salatieli,

Iyi Salatieli abukuta ndi Zelubabeli,

¹³ Zelubabeli abukuta ndi Abiudi,

Abiudi abukuta ndi Eliakimu,

Eliakimu abukuta ndi Azolo,

¹⁴ Azolo abukuta ndi Zadoki,

Zadoki abukuta ndi Akimu,

Akimu abukuta ndi Eliudi,

¹⁵ Eliudi abukuta ndi Hiyazali,

Hiyazali abukuta ndi Matani,

* **1:6** 1:6 muka Ulia: Ina ndi be Betiseba. **1:11** 1:11 Wanda ka 2 Bangama 24:12-16.

Matani abukuta ndi Yakobo,

¹⁶ Yakobo abukuta ndi Yezefu, nino a ndi mbunya Malia. Malia abukuta kawa ndi Yeso nino bamakaga be Kilisito[†].

¹⁷ Katukya ka Abalahamu kadwe ka ngama Daudi, a ndi bevananza tekebe na bayikwanganya, katukya ka Daudi kadwe ka buhokisa ndi mino Bezaleli kaında ka Babiloni, a ndi bevananza bayagogo tekebe na bayikwanganya, katukya wa buhokisa ndi mino Bezaleli kaında ka Babiloni kadwe ka libukuti ka Kilisito, a ndi bevananza tekebe na bayikwanganya bata goni[‡].

*Yibukuta ka Yeso-Kilisito
(Luka 2:1-7)*

¹⁸ Yibukuta ka Yeso-Kilisito a ndi bene: Amaki beyo ka Malia ba ndi kavanana na Yezefu. Luki limoti, kambwa ibu kavanana, Malia ava ndi mama ko ngu ya Limbengi-Lotu. ¹⁹ Yezefu nino ba ndi kavanana na iyi, a ndi mutu wo wongbingbili. Kegu ndi kapa ka pisiso suni ko misa ka bambanzu. Kinili, a ndi kapa kaasa biwesee.

²⁰ Tamanaga yi niyo a kawa ndi kuso ka Yezefu aka, kani malaika ka Mombukwono-dosu anopuponilyoku ko nziki, abikya be: «Yezefu, mika ngama Daudi, wakobongonitogu kava mukaku beyo ka Malia, kye miki nino a na iyi ka mama a pisi ko ngu ya Limbengi-Lotu. ²¹ Abukuta banu miki muluku yi, waluka be Yeso[§]. A beyo, iyi no uhukuso ndeke batu kaki ka bunye kaba.»

²² Niyo yasi igyonosa ndi kye itulyani munzina nimo Mombukwono-dosu abikya ndi pisi ka mugyalandu be:

²³ «Musika bemoti nino kanibigu likpamuka ka baluku

avatu ndeke mama,
abukuta miki muluku yi,
baluka ndeke be Imanueli.»

Isi yi be: «Kunzi pa imoti na ibusu».

²⁴ Niyo Yezefu ozuzuko, agya ndi beyo aka yo malaika ka Mombukwono-dosu akpamyanda ndi mino. Ava kawa ndi mukaki beyo ka Malia. ²⁵ Luki limoti, kasyegu ndi na iyi kambwa Malia kabukuta. Yezefu aluka ndi miki be Yeso.

2

Batu ba yimibo bodunuku kabibiso Yeso

¹ Yeso ibukuta ndi ko mikya mugi nimo ina be Betlehemu ka iwili ya Yudea. Ko ngbingo yi nino, Elodi no a ndi ngama.

[†] 1:16 1:16 «Masiya» ka Libelena na «Kilisito» ka Ligiliki akabikya be Nino Kunzi arunaga [‡] 1:17 1:17 Ka Bayuda, livananza limoti agyaga ndi byanga

40 [§] 1:21 1:21 Yeso: Isi yo lino Yeso ni Mombukwono-dosu Muhukuso.

Kumbusa wa yibukuta ka Yeso, batu ba yimibo botukyoku ndi misa ka ingenge, bosila ndi ka Yelusalema. ² Buusa ndi be: «Miki nino ibukuti kaiko ngama ka Bayuda a yani? Tini bi lingutu kaki ananze misa ya ingenge, kinili toduku kabibiso.»

³ Niyo ngama Elodi ukana mongoni mi nimo, ombomboya kugbe pa imoti na batu ba Yelusalema basi. ⁴ Umumula kuwa ndi bokumu-kumu na bowonisilo ba mutuu basi. Umuusa ndi be: «Bogyalandu babikyaga ndi be babukuta ndeke Kilisito yani?» ⁵ Ibu aka ndi be: «Ka Betlehemu, ka iwili ya Yudea. A beyo, kye mugyalandu okpikaga ndi be:

⁶ «Iwe Betlehemu, ka iwili ya Yudea, wakegu mugi ma payaya lugo wo giyo yakpukpu ya Yudea. A beyo, ngama opupa ndeke ku kaku nino ika ndeke kaunanaga batu kami, bomikya Bezaleli beyo mububulyo wa bakondolo agyago mino.»»

⁷ Kuwa wa, Elodi ukama ndi batu ba yimibo ka kpolo, ubikya be batumbulyagi ngbinga tino no bina ndi mino lingutu. ⁸ Kumbuso yi, utika ndi ka Betlehemu. Ubikya be: «Windoni ku beyo, muusogo binza mongoni ko miki yi nino. Makamina, modoku kemibiso, iba nindito goni imi kabibiso.»

⁹ Niyo bukana likpumuka ka ngama, бага ndi. Lingutu li nilo bina ndi misa ya ingenge a ndi goni ka isisilogo aka kambwa kabu, amaga ndi tili na pa niyo miki a ndi mino. ¹⁰ Niyo batu ba yimibo bina lingutu, botuma ndi na magyagya bidde. ¹¹ Bingya kuwa ndi ka ndabu, bamina miki na amaki beyo ka Malia. Bobuna ndi moli kabibiso yi. Kumbuso yi, bakulaga ndi mukumba kabu, bapá apeepe wa olo, adudu na malazi nino balikyaga be manemane. ¹² Kuwa wa, Kunzi ubikya ndi ko nziki be bakigonitogu bata pisi ku ka Elodi. Biga kuwa ndi ku kabu ko pisi yagogo.

Yezefu na Malia bopikitini na Yeso ka Misili

¹³ Ngbingo yi nino batu ba yimibo batukyo mino, malaika ka Mombukwono-dosu apuponilyoku ndi Yezefu ko nziki, abikya be: «Tukya, muva miki na amaki mapikita ka Misili, mika ku kwa ku kadwe ko ngbingo yi nino nubikya ndeke mino ambe wigoku. A beyo, Elodi apungatu kakisa miki bivaka-vaka bekye bamwi.» ¹⁴ Yezefu atukya kuwa ndi, ava miki ibu na amaki, batukya ndi na gundu kaında ka Misili. ¹⁵ Bika ndi ku kadwe ko ngbingo yi nino ngama Elodi okwa ndi mino. Niyo igyonosa ndi kye itulyani munzina nimo Mombukwono-dosu abikya ndi pisi ka mugyalandu be: «Namaka ndi mikami ambe igiku kotukyoku ka Misili.»

Ngama Elodi akaulumwisisogo bomiki baluku bi

¹⁶ Niyo Elodi andunga be batu ba yimibo babuni, limbengi akandikanaga ndi bisulu-sulu. Akpamywa kuwa ndi be bulumwisogi bomiki baluku bi basi ba byanga fiba ikani kusili yi ka Betlehemu na ko giyo niyo ka bakpolo-kpolo bi. Agya ndi beyo kabyenene no ngbingo yi ninu batu ba yimibo bina ndi mina lingutu. ¹⁷ Nilo lasi, itulyana ndi kowonisilo nilo ibikya ndi pisi ka mugyalandu Yelemia be:

¹⁸ «Katukya ka Lama, bukana ndi liyu limoti.

A liyu la mugamu mo kumbu na yigomisogo yidingi.

Lasele no akaugama bomikaki,
kegu gutugu kapa be batumisi limbengi,
kye bomikaki bolumwogini.»

Yezefu na livanza kaki botukyiniku ka Misili

¹⁹ Kumbusa wa kukwaku ka Elodi, malaika ka Mombukwono-dosu apuponilya ndi bata Yezefu ko nziki ku ka Misili. ²⁰ Abikya ndi be: «Zuzuko, muva miki na amaki, miga ka mugi ma Izaleli, kye batu nibo ba ndi kapa kamwo miki, bolumwogini kuwa.» ²¹ Kuwa wa, Yezefu ozuzuka ndi, ava miki na amaki biga ka Izaleli. ²² Luki limoti, Yezefu ukana ndi be Alikelau ninu a ndi mika ngama Elodi no a kuwa ni iyi ngama ka iwili ya Yudea. Kuwa wa, Yezefu abanga ndi kaında ku beyo. Mombukwono-dosu anzinilya bata ndi ko nziki, Yezefu aga kuwa ndi ka iwili ya Galilaya. ²³ Ku beyo, ika ndi ka gudu ninu bamakaga be Nazaleti. Nimu masi, igyonosa ndi kye itulyani nilo ibikya ndi pisi ka bogyalandu be: «Bamakaga ndeke be mutu wa Nazaleti.»*

3

Yuani-Mubatizai akabikyaga Mongoni Manza

(Maliko 1:1-8; Luka 3:1-18; Yuani 1:19-28)

¹ Ko ngbingo yi ninu, Yuani-Mubatizai opupana ndi ka isa ya Yudea, anakawa ku yo Mongoni Manza be:

² «Yikosoni mambengi, kye Bungama ba kugu wa lisyε a kuwa buwobi.»* ³ Mugyalandu Isaya anzina ndi ko bulya ka Yuani be:

«Mutu bemoti akapamakanaga ka isa be:

«Mubungusilyoni Mombukwono-dosu pisi!

Munonilyoni bopisi bingbi-ngbingbi!»

⁴ Yuani imokisyaga ndi kutuko kwo tukatu ta ngamia na makaba ma sibokuso sa nyama ka idukufiso. Ulyaga ndi

2:18 2:18 Wanda ka Yelemia 31:15. * **2:23** 2:23 Ka bapa bayagogo bamakaga

be Munazaleti. Matayo 22:11. * **3:2** 3:2 Matayo alikyaga Bungama ko Kunzi be Bungama ba kugu wa lisyε † **3:3** 3:3 Isaya 40:3kabyenene na Mobiso mandeli ma Ligiliki.

banabunyenyē no nzuki niyō ikaga ko tutu. ⁵ Bambanzu badulyogoku ndi kotukyoku ka Yelusalema, ka Yudea wasi na ko giyo yasi niyō ya mutili ma Yōlodani. ⁶ Batwaga ndi bunye kabu ka pa yangba, Yuani anubotiso ka Yōlodani.

⁷ Niyō Yuani umina ndi Bafalisayo na Basadukayo bakpu kadulyoku bituteee kye ubotisi, ubikya ndi be: «Ibunu livananza ka banzukaaa! Wani no amuwonyi pisi kapikita mungimbo ko Kunzi nimō akodoku? ⁸ Wonisoni neki pisi ka yigya be moyikosoni mambengi. ⁹ Makitombyonitogu kabikya be: «Titosu ni Abalahamu!» A beyo, nakamubikya ambe, Kunzi akwanana koitiso matamu mi nima kaiko bomika Abalahamu. ¹⁰ Gboni a se kuwa yakitulya kagbita bukuto ka motino mi. Bagbitatu sibukuso sasi niso kegu kabukuta bumo yanzanza, badfikita ko buku. ¹¹ Imi, nakamubotiso ko libo kowonisilo be mayikosoni obili kunu. Luki limoti, ninō akodoku kumbuso kami a no ngu kekitaga imi. Iyi, amubotisa banu na Limbengi-Lotu no buku. Nakakwananigu gutugu kanyogo bekpaku kaki aka. ¹² A na dunga mugwi kapipa mupunga. Amamula ndeke mupunga, abiso ka basa ya masolo kaki. Luki limoti, abusa ndeke bevulu ko buku nibo kolimikogimu.»

*Yuani abotisini Yeso
(Maliko 1:9-11; Luka 3:21-22)*

¹³ Kuwa wa, Yeso atukya ndi ka Galilaya inda ka Yōlodani, asilya Yuani be kye abotisi. ¹⁴ Luki limoti, Yuani kegu ndi kapa kabotiso. Iyi aka ndi na Yeso be: «Iwe no wakwanana kebotiso, woduku se kuwa ku kami liki!» ¹⁵ Luki limoti, Yeso asikisya ndi be: «Wasa, igyonosi ko ngbingo yi nimu beyo aka yo. A beyo, okwononi tagyi masi nimō Kunzi apaga be tagyi.» Kuwa wa, Yuani abailya ndi. ¹⁶ Niyō babotisa Yeso, opupoku ndi ko libo. Ko ngbingo yi ninō aka no, lisyē oukwikono, ina Limbengi ko Kunzi ni anosyoku abe likpondi, ika kugu kaki. ¹⁷ Liyu limoti otukyoku ndi kugu wa lisyē, abikya be: «Mikami mupaka nimu, nogwaga magyagya na iyi kugbe.»

4

*Mumuyoniso akabobo Yeso
(Maliko 1:12-13; Luka 4:1-13)*

¹ Kuwa wa, Limbengi-Lotu atika ndi Yeso ka isa be kye mumuyoniso abobi. ² Niyō Yeso agya masye batekebe bakwanganya, bita na lisyē ni kalyalyagigu, imukana ndi nza. ³ Mumuyoniso akpuḍoku kuwa ndi kabobo, abikya be: «Wakika Miko Kunzi, kpamya matamu mi nima iti mukati.»

⁴ Yeso asikisya ndi be: «Ikpikaga be:

<ɔbili ka mumbanzu kegu asi ko bulya malili aka,
Luki limoti, a ka likpamuka lasi nilo opupaga ka
manoku ko Kunzi.>»

⁵ Kumbuso yi, mumuyoniso aga ndi na iyi ka gudu
wotu ka Yelusalema adokisa kugbondo wa Ndabu ko Kunzi.

⁶ Abikya be: «Wakika Miko Kunzi, bumbuko katukya wanu
wadwe wasi, kye ikpikaga be:

<Kunzi ukpamilyatu bamalaika kaki

be bubiniki ka maboku,

kye wakidwoni kugako ka litalu.>»

⁷ Yeso asikisya ndi be: «Ikpikagatu goni be:
<Wakabobonitogu Kunzi Mombukwana-daku.>»

⁸ Mumuyoniso inda ndi bata na Yeso kugu wa ngura
niyo yikungu kugbe. Ku beyo, awonisa ndi bungama basi
ba obili na ibiba yi. ⁹ Abikya kuwa ndi be: «Wakobuna
moli kambwa kami kebibiso, nupa nimana masi.»

¹⁰ Luki limoti, Yeso asikisya ndi be: «Abili! Tuka! Kye
ikpikaga be:

<Mubibisaga Mombukwana-daku Kunzi aka,

wanalumbaga asi ko lino kaki aka.>»

¹¹ Ka mulibo, mumuyoniso asa ndi. Bamalaika bakpufoku
kuwa ndi Yeso, bapanga kagugubyo.

*Yeso opungini ligubo lo Mongoni Manza ka Galilaya
(Maliko 1:14-15; Luka 4:14-15)*

¹² Niyo Yeso ukana be bagwini Yuani-Mubatizai, atukya
ndi wa, inda ndi ka Galilaya. ¹³ Ku beyo, atukya ndi ka
Nazareti, inda kaika ka gudu wa Kapelenaumu, ka mutili
ma ibombu ya Galilaya, ka iwili ya Zabuloni na niyo ya
Nafutali. ¹⁴ Igyonosa ndi beyo, kye itulyani manzina nimo
Mombukwono-dosu abikya ndi pisi ka mugyalandu Isaya
be:

¹⁵ «Ka iwili ya Zabuloni na niyo ya Nafutali,

a miso yo libo lidingi,

kusyaku wa Yolodani.

Ka Galilaya,

mugi ka batu nibo bakegu Bayuda.

¹⁶ Batu nibo bikaga ndi ko biti,

binini bungbanganya,

nibo ba ndi bakidukufu bigufu ka kululuko kwa kukwaku,
bungbanganya upupilyini!»

¹⁷ Katukya ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, Yeso apunga ndi kaubikyaga bambanzu Mongoni Manza be: «Yikosoni mambengi, kye bungama ba kugu wa lisyε a kuwa buwobi.»

*Yeso umokini mbeyi babibya bakwanganya
(Maliko 1:16-20; Luka 5:1-11; Yuani 1:35-51)*

¹⁸ Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mina kakpakyana ka mutili ma ibombu ya Galilaya, umina ndi banyɔ bosɔ baba nibo ba ndi bomika-mulukɔ. A ndi ni Simoni ninɔ bamakaga ndi gɔni be Petele se kuwa mamaki beyɔ ka Andilia. Ibu basi baba ba ndi kolubo moyo. ¹⁹ Yeso ubikya ndi be: «Ibyeniku! Namuitiso kuwa banyɔ-bambanzu.» ²⁰ Wa aka wa, basa ndi moyo kabu, bapunga kabibya. ²¹ Niyo Yeso isisilo kambwa yikedε, umina ndi bata bomika Zebedayɔ baba, Yakobo na mamaki beyɔ ka Yuani. Ba ndi ka ingbɔlo yidingi pa imoti na ababu beyɔ ka Zebedayɔ, banobungusyo moyo kabu. Yeso umaka ndi. ²² Wa aka wa, basa ndi ingbɔlo yidingi, basa ababu, babyε ndi Yeso.

*Yeso akatiwa bambanzu na anohukuso bokolobu
(Luka 6:17-19)*

²³ Yeso inda ndi kolingyo giyo yasi ya Galilaya. Anatiwa ka bandabu baya malumba ka Bayuda. Anubikyaga bambanzu Mongoni Manza ma bungama ba kugu wa lisyε. Anohukuso bokolobu bayasi na bupɔ ba nzuyi dididi. ²⁴ Mongoni kaki itulyana ndi ko giyo yasi ya Sulia. Mongoni mi nimo, ukpamyā ndi bambanzu kadulyoku na batu basi ba mobi ma bokolobu na bupɔ dididi. Luga kabu, a ndi na nibo ba ndi kaimukana kugbe, nibo ba ndi na mambengi ma bunye, nibo ba ndi na liga na nibo ba ndi bazegesi. Yeso uhukusa ndi basi. ²⁵ Bambaza ka bambanzu budingi kugbe ba kuwa ndi kabibya bingbooo. Botukyogoku ndi ka iwili ya Galilaya, ka iwili ya Bagudu-Tekebe, ka Yelusalema, ka Yudea na kusyaku wa Yolodani.

5

*Yeso akapá mutuu ni a kugu wa ngupa
(Luka 6:20-23)*

¹ Niyo Yeso umina bambaza ka bambanzu, adaka ndi ka ngupa, iko, babibya kaki bakpudoku ndi. ² Apunga kuwa ndi kautiwa be:

³ «Igyagya ka nibo ba na yangya ka mambengi,
kye bungama ba kugu wa lisyε a ba kabu.

⁴ Igyagya ka nibo bakalya kumbu,
kye Kunzi utumisatu ndeke mambengi.

⁵ Igyagya ka nibo ba bitombiii,

- kye binisanatu ndeke na lisimo nilo Kunzi uwanyaga ndi.
- 6 Igyagya ka nibo ba na nza na musasa kagya likpamuka lo ngbingbili ko misa ko Kunzi, kye bikutagatu ndeke.
- 7 Igyagya ka nibo buminyilyaga bengeniyaga kumbu, kye Kunzi uminyilya ndeke ibu begeyo.
- 8 Igyagya ka nibo ba na mambengi manza, kye baminatu ndeke Kunzi.
- 9 Igyagya ka nibo bakapá maziyo, kye bumaka ndeke be bomiko-Kunzi.
- 10 Igyagya ka nibo bakaugyogyiso kye bakagya nimo okwoni ko misa ko Kunzi, kye bungama ba kugu wa lisyé a ba kabu.
- 11 Gwoni magyagya kika ni bakamutumbwa, banamugyogyiso, banamubukulyaga makpamuka manyenye ko bulya kami. 12 Gwoni magyagya kugbe, miko ka magyagya aka! Kye minisono ndeke na mukalya mudingi kugu wa lisyé. A beyo, a mudongoni begeyo bugyogyisa ndi mino bogyalandu nibo bodoku ndi kambwa kunu.»

Babibya ba abe liniko na bungbanganya ka obili
(Maliko 9:50; Luka 14:34-35)

13 «Ibunu, ma liniko ka obili. Luki limoti, liniko kanda-pamanaga, luki tino bata lo akwanana kondingimosogo? Kikigu bata na izangiya, luki limoti bomisya kawa kunzi, bambanzu baditaga.

14 Ibunu, ma bungbanganya ka obili. Gudu nino ipiko kugu wa ngupa kakwananigu kaisuma. 15 Bakatunagigu tala be bagbukumisiyi bata na mumbi. Luki limoti, babisaga kugu, ka pa niyo babisogo mino kye uzigi batu basi nibo ba ka ndabu. 16 Okwononi be bungbanganya kunu iki beyo ko misa ka bambanzu. Bika kaina yigya kunu yanza, babibiso Obonu nino a kugu wa lisyé.»

Yeso akanzina ko bulya Mutuu

17 «Makosimonitogu be nodoku ndi kolimogo Mutuu ka Musa, ikani nimo ibikya ndi na bogyalandu. A beyo, imi, nakodokugu kolimogo, luki limoti, nodoku kotulyasa masi. 18 A lingunu, nakamubikya ambe, ngbingo yi nino lisyé na obili a mbeyi bata mino aka, kugu na ikya libiso gutugu limoti aka la Mutuu nilo akwanana kolimiko, gutugu ikya lingbeti li aka, kambwa be makpamuka mi nimo masi igyonosi. 19 Kinili, mutuu wasi nino obuno mutuu gutugu nimo makede aka, uwonisila batu bagogo kagya begeyo, iyi bikpe no ika ndeke mutuu wa payaya kugbe

ka Bungama ba kugu wa lisyε. Luki limoti, mutū nino akagya mutūu, uwonisila batū bagogo kagya begeyo, iyi no ika ndeke mutū wa ibiba kugbe ka Bungama ba kugu wa lisyε. ²⁰ Nakamubikya ambe, okwononi yigya kunu iki yanza kakitaga niyo ka Bafalisayo na bowonisila ba mutūu. Kiki beyo, makingyigu ndeke ka Bungama ba kugu wa lisyε.»

*Mutūu ko bulya lingangi
(Luka 12:57-59)*

²¹ «Mukanatū ndi beyo bubikya ndi mino botitonu be: <Wakamwonitogu mumbanzu. Mumbanzu kamwo daki, бага na iyi ka ngbanga.> ²² Luki limoti, imi, nakamubikya ambe, mumbanzu kika na lingangi na daki, okwononi бага na iyi ka ngbanga. Na kika ni atumbwini mamaki be: <Wa ngingi!>, okwononi бага na iyi ka Basa-Yidingi. Katumbwa goni be: <Wa mutū wa ibikyasū!>, okwononi badikiti ko buku ba benze na benze! ²³ Kika neki ni wakainda kapá Kunzi aerepe ka gbogbo, watamana be makegu kaukanana na mamaku, ²⁴ wasa mbeyi aerepe kaku kambwa wa gbogbo wa, waga kaukanana na iyi. Kumbuso yi, wodoku se kawa kapá.

²⁵ Hakanana bigala-gala na mumuyoniso kaku ni ma mbeyi na iyi ko pisi aka kambwa kadwe ka zozī. Kiki beyo, iyi udwisatū ka zozī, zozī ukitisaga ka polisi, polisi ugwi. ²⁶ A linganu, nakaubikya ambe, wakopupigu ku beyo kani wakanokolyigu buyi basi niḃo ika ni bukuni.»

Mutūu ko bulya kasye na muko ikani na muluku wodi

²⁷ «Mukanatū ndi beyo ibikyo mino be: <Wakosyonitogu na muko ikani mbunya bengeni.> ²⁸ Luki limoti, imi, nakamubikya ambe mumbanzu kanda muko na musasa, ika kani osyini na iyi pisi ka limbengi kaki.

²⁹ Liso kaku la kumbanzikaniko kumokyisiso ka bunye, muko, wombimbo byi na iwe. A beyo, a binza kombimbo pa yimoti ya nzuyi kaku, ni bakombimbigu nzuyi kaku yasi ko buku ba benze na benze. ³⁰ Kubokuko kaku kwa kumbanzikaniko kumokyisiso ka bunye, ko, wombimbo byi na iwe. A beyo, a binza kombimbo pa yimoti ya nzuyi kaku, ni bakombimbigu nzuyi kaku yasi ko buku ba benze na benze.»

*Mutūu ko bulya yisikiso muko
(Matayo 19:9; Maliko 10:11-12; Luka 16:18)*

³¹ «Ifikiyatu ndi goni be: <Mumbanzu kasikisa mukaki, apí balawa yi nino asikisi na iyi.> ³² Luki limoti, imi, nakamufikya ambe, mutu wasi kasikisa mukaki, kiki ni agwini na muluku aka, ahukwilyini muko yi nino pisi kasye na muluku wodi. Mutu wasi kava muko yi nino, iyi goni ogyni bilya.»

Mutu ko bulya silika

³³ «Mukanatu ndi goni beyo bubikya ndi mino botitonu be: <Wakakonitogu silika wabongo kambwa ka Mombukwono-dosu. Luki limoti, gyogoni masi nimo makulya ndi mina silika.> ³⁴ Luki limoti, imi, nakamufikya ambe makakogonitogu. Gutugu ko lino la kugu wa lisyé, kye a kiti wa bungama ko Kunzi. ³⁵ Gutugu ko lino la obili, kye a buliki nibo Kunzi ibisago mina magu. Gutugu ko lino la gudu wa Yelusalema aka, kye a gudu ka Ngama mudingi. ³⁶ Makakogonitogu silika ka bamu kunu, kye makakwananigu kobubiso ikani kopiyasa litukatu gutugu limoti aka la bamu kunu. ³⁷ Makabailya likpumuka, be <Iyo> iki kawa beyo aka yo. Makanganya be <Haaa>, manganya kawa lingunu aka. Kye likpumuka nibo bamatilaga bata kugu yi, apunyaga ka Mumuyoniso.»

Mutu ko bulya kigisyo likosi

(Luka 6:29-30)

³⁸ «Mukanatu ndi beyo ifikya ndi mino be: <Liso ko liso, lanzu ka lanzu.> ³⁹ Luki limoti, imi, nakamufikya ambe, makigisonitogu bunye ka bunye. Mumbanzu kubita ka panga ya kumbanzikaniko, wayikosilya goni niyo yagogo. ⁴⁰ Mumbanzu kapa kausungilya kye avi simizi kaku, wasilya goni koti kaku. ⁴¹ Mumbanzu kukpamya ka mapapu be mabinikilya likumbogi kabisilyoku ka kilometele yimoti, wabisilya kawa ka kilometele yifa. ⁴² Mumbanzu kukunga luki, wapa. Mumbanzu kukunga be mukupisa luki, waka-mongonyilyonitogu.»

Mutu kaura bomuyoniso

(Luka 6:27-28, 32-36)

⁴³ «Mukanatu ndi bata beyo ifikya ndi mino be: <Mupa wai-daku, wamuya mumuyonisa kaku.> ⁴⁴ Luki limoti, imi, nakamufikya ambe huponi bomuyoniso kunu. Hulumbilyoni nibo bakamugyogyiso. ⁴⁵ Kawa wa, mika bomiko Obonu nino a kugu wa lisyé. A beyo, iyi opupisaga moni ka bambanzu banza na gutugu ka nibo banye aka.

Olukusaga mwayi ka batu bongbingbili na gutugu ka nibo bakageu bongbingbili aka. ⁴⁶ Kika ni mupaga nibo aka bo bamupaga, minisana na izangiya tino? Gutugu bandombe ba manzanza aka bupaga bawai-dabu begeyo! ⁴⁷ Kika ni mumuusogo bomomonu aka, magyaga likpamuka limbanga tino kaukitaga batu bagogo? A beyo, gutugu batu nibo bakamibigu Kunzi, bagyaga ibu begeyo! ⁴⁸ Wikoni neki banza, mufongoni beyo Obonu nino kugu wa lisyε o mina wanza.»

6

Mutu ko bulya yibinika buti ka batu ba yangya

¹ «Wibuulyonito, makikonitogu kaipupisa ko misa ka bambanzu ngbingo yi nino mo mino kagya bunza. Kye makagya beyo, makinisonigu na izangiya kotukyoku ko Obonu nino a kugu wa lisyε.

² Kawa wa, ngbingo yi nino wasingyi mino mutu wa yangya, wakibibonitogu. A beyo, batu ba kuboboku bo bagyaga beyo ka bandabu kabu baya malumba, ka bopisi kye bambanzu biki kaubiba. A lingunu, nakamubikya ambe, ibu binisononi kawa na izangiya kabu. ³ Luki limoti, ngbingo yi nino wo mino kapá mutu wa yangya luki, kubokuko kaku kwa kulekuke kibonitogu niyo kubokuko kwa kumbanzikaniko akagya. ⁴ Okwononi yigya yi niyo iki ko dikidi. Na Abaku nino akaina goni nilo wakagya ko dikidi, ukalyatu.»

Mutu kugu wa malumba

(Luka 11:2-4)

⁵ «Ngbingo yi nino miko mino kalumba, makikonitogu mufongoni abe batu ba kuboboku. Ibu baraga kalumba bomononini bigba ka bandabu kabu baya malumba na ka bakpolo-kpolo baya bopisi. A lingunu, nakamubikya ambe, ibu binisononi kawa na izangiya kabu. ⁶ Luki limoti, iwe, ngbingo yi nino wo mina kalumba, wingyo ka ndabu ya kuso. Widulaga mupumi, wakunga Abaku nino a wa ka pa yo dikidi. Iyi Abaku nino akaina nilo wakagya ko dikidi, ukalyatu. ⁷ Ngbingo yi nino mo mina kalumba, makikonitogu kaigilyaga likpamuka limoti bikyo mufongoni beyo batu nibo bakamibigu Kunzi bakagyo mino. A beyo, mutamanagi kabu a be Kunzi umukana kye banzinaga yakpu. ⁸ Makogyonitogu mufongoni abe ibu. Kye kambwa kakunga, Obonu akaiba musasa kunu.»

Obosu nino kugu wa lisyε

(Luka 11:2-4)

⁹ «Ibunu, makwanana neki kaika kalumbaga be:

«Obosu ninɔ kugu wa lisyɛ,
bambanzu basi fibi bɛ,
lino kaku a lotu.

¹⁰ Bɔngama kaku oduku,
sipananiso kaku igyonosi,

ka litombu mɔɔngɔni abɛ kugu wa lisyɛ.

¹¹ Tipano masyɛ masi, malili ninɔ okwononi na ifusu.

¹² Tipilyano lubu kusu,

mɔɔngɔni beyɔ ifusu tɔpilyago mino batu nibɔ
bikaga no lubu kusu.

¹³ Wakatisonitogu kogwa ka kuboboku,

luki limoti, tibuulyogo ka mumuyoniso.

[Kye bɔngama, ngu na ibiba a ba kaku, ka benze na benze!
Iyo a beyɔ.]»

¹⁴ Yeso abikya ndi bata bɛ: «A beyɔ, kika ni mɔpilyagatu bomomonu bunye kabu, Obonu ninɔ kugu wa lisyɛ amɔpilyatu ndeke goni ibunu. ¹⁵ Luki limoti, makupilyogi bomomonu, Obonu kamɔpilyigu ndeke begeyo.»

Mutu ko bulyo yiginyo malili ko ngbingo

¹⁶ «Ngbingo yi ninɔ mo mina kanya malili ko ngbingo, makikonitogu misa mundindilo mɔɔngɔni abɛ batu ba kuboboku. Ibu bondindilaga miso beyɔ kauwonisilo bambanzu basi bɛ boginyini malili ko ngbingo. A lingana, nakamubikya ambe, ibu binisononi kawa na izangiya kabu.

¹⁷ Luki limoti, iwe, ngbingo yi ninɔ wo mina kanya malili ko ngbingo, wisukusa misa bingɔ na wibuma malazi bipupupu ka mu. ¹⁸ Kawa wa, bambanzu bakibigu bɛ wakanya malili ko ngbingo ko bulya kabu. Luki limoti, ko bulya ka Abaku ninɔ a wa ka pa yo dikidi. Iyi Abaku ninɔ akaina nilo wakagya ko dikidi, ukalyatu.»

Yeso akanzina ka lingama la kugu wa lisyɛ

(Luka 12:33-34)

¹⁹ «Makikonitogu kapimbya lingama wa ka obili wa. Makagya beyɔ, bakekedu balyatu na nzuma apata. Batu bo kubaku bakwanana goni kobuna ndabu, bibo. ²⁰ Luki limoti, pimbyogoni lingama kunu kugu wa lisyɛ. Ku beyɔ, bakekedu bakalyigu na nzuma kaputigu. Batu bo kubaku bakakwananigu goni kobuna ndabu na kaibo. ²¹ A beyɔ, pa yi niyo mukumba kaku o mino, limbengi kaku ika ku go ku.»

Miso ni tala wa nzuyi

(Luka 11:34-36)

²² «Miso a tala wa nzuyi. Misa kaku kiki no kolobu, nzuyi kaku yasi ika ka bɔngbanganya. ²³ Luki limoti, miso

kakw kidwonoso, nzuyi kakw yasi ika ko biti. Kika neki ni bungbanganya niŋo a kusɔ kakw a abe biti, biti yi niyɔ ika kɔwa yopi kugbe.»

Kagugubyo Kunzi ikani buyi

(Luka 16:13)

²⁴ «Mɔtu bemoti kakwananigu kaugugubya bangama baba. A beyɔ, amɔya bemoti, apa wagɔɔ, ikani igumya ka bemoti, amina wagɔɔ payaya. Makakwananigu kagugubya ko ngbinga bemoti Kunzi no buyi.»

Okwononi kaiko na baya ko Kunzi

(Luka 12:22-31)

²⁵ «Kinili, imi, nakamɔbikya ambe: Makigbomisonitɔgu bamɔ ko bulya ɔbili kunu, iki ko bulya malili ikani luki limwo, iki ka nzuyi kunu ikani ko luki la kimokisyo. A beyɔ, ɔbili kunu a na izangiya kugbe kakitaga malili, na nzuyi kunu a na izangiya kugbe kakitaga botu. ²⁶ Huminoni mbeyi bombu! Bakakunagigu, bakobuulyogigu, bakɛgu na pa niyɔ bobisaga mina masɔɔ. Obonu ninɔ kugu wa lisye ulyolisagatu! Wina se, ifunu, ma na izangiya yidingi kugbe kaukitaga bombu! ²⁷ Wani nɔ akwanana luga kunu, pisi kaigbomisa mɔ, kosisilo mina masye ma ɔbili kaki?

²⁸ Ko bulya iki yɔ mo mino kaigbomisa bamɔ ko bulya botu? Wondoni mbeyi maɔwa mo tutu bizumuuu, winoni beyɔ abakago mino: kagyagigu ligubo, kakubagigu botu. ²⁹ Luki limoti, nakamɔbikya ambe, gutugu ngama Solomɔnɔ aka ka ibiba kaki yasi, kimokisyagu ndi kutuko kwanza gutugu kumoti aka abe liɔwa limoti luga wa nima. ³⁰ Kika neki ni Kunzi akomokisyogo mapaku mo tutu nimɔ a na lisye li nili wa, na bugala badikita ko buku. Ko bulya iki yɔ kakwananigu mino kamumokisyogo ifunu bikpe? Eeze, se kɔwa ifunu bana ma na baya yikedɛ aaa! ³¹ Makigbomisonitɔgu neki bamɔ be: <Talya se iki? Tomwo iki? Ikani timokisyo iki?> ³² A beyɔ, batɔ niŋo bakamibigu Kunzi bɔ bikaga kaamama kakisa masi nimɔ. Obonu ninɔ kugu wa lisye ibagatu be ma na musasa ma makpɔmɔka mi nimɔ. ³³ Ifunu, kisoni mbeyi Bungama ko Kunzi na kabye bungbingbili niŋo apaga. Iyi, amumatilyatu makpɔmɔka magɔɔ masi kugu yi. ³⁴ Kinili, makigbomisonitɔgu neki bamɔ ko bulya bugala. Bugala ikisilya ni iyi mombukwana-daki yi. Masye masi a na bukpeki-kpeki kaki.»

7

Makokonitɔgu mukɔmbu ka batɔ bagɔɔ

(Luka 6:37-38, 41-42)

¹ «Makokonitogũ mukombũ ka mũmbanzũ, iba Kunzi kamukulyonitogũ nimũ kunu ßegeyo. ² A ßeyo, Kunzi amakulya ndeke mukombũ mũdɔngoni ßeyo mukulyago mina ßengeni. Mũdɔngoni ßeyo mũgyago mino ßengeni, Kunzi amumigisilya ndeke ibunu mũdɔngoni ßegeyo. ³ Ko bulya iki yo wo mina kamina asi okuku aka ninũ a ko lisa ka mamakũ, ni wakegũ se kaina ingbi niyo a ka nilo kakũ? ⁴ Wakwanana kabikya mamakũ liki ße: «Gya mbeyi nũnyũ okuku ko lisa kakũ», ni ka nilo kakũ ka mombukwana-daki yi a na ingbi? ⁵ Mũtũ wa kũbɔbɔkũ! Winyo mbeyi ingbi niyo a ko lisa kakũ. Kumbuso yi, wakwanana kũwa kaina ßingbanganya kanyo okuku ko lisa ka mamakũ.

⁶ Makumbimbilyonitogũ ßenva makpũmũka nimũ ßapága Kunzi, kye ßakwanana kamuikyonyilo, ßamũkũkaga. Na makumbimbilyonitogũ ßangũya makpũmũka kunu ma lisika, kye ßakwanana kobunaga na magũ ßikpwekpwekpwe.»

Ninũ akungaga, Kunzi apágatũ
(Luka 11:9-13)

⁷ «Kungoni, ßamupátũ. Kisoni, minisanatũ nolu. Yiponi holi, ßamuhukwilyatũ. ⁸ A ßeyo, mũtũ wasi ninũ akungaga, ßapágatũ. Ninũ akisaga, inisanagatũ nolu. Na ninũ ayipaga holi, ßahukwilyagatũ mupumi. ⁹ Wani no luga kunu akwanana kapá mikaki litalũ ni akungini mukati? ¹⁰ Ikani kakũnga musi, akwanana liki kapá nzũka? ¹¹ Gũtũgũ ßeyo mo mino ßanye yo, luki limoti, mibagatũ kaupá ßomiki kunu makpũmũka manzanza. Obonu ninũ kũgũ wa lisyẽ akwanana kapá mũtũ wasi ninũ akungaga makpũmũka manzanza kakitaga.

¹² Masi ninũ mapaga ße ßamũgyilyi, hugyilyoni ßengeni ßegeyo. Ikpikaga ßeyo ka Mũtũũ ka Musa na ka ßakitabũ ka ßogyalandũ.»

Mupumi makpwo
(Luka 13:24)

¹³ «Wingyogoni pisi ka mupumi makpwo. A ßeyo, mupumi ma kindũ ka ßanye a makpũ na pisi yi yahũ. Na ßatũ ßudingi ßabyege kũ ßeyo. ¹⁴ Luki limoti, mupumi ma kindũ ka ɔbili wa ßenze a makpwo, pisi yi a ßimbititi. Niño ßakitaga kũ, ßa ßakẽdẽ.»

Bibogo sibũkũsɔ ko bumo yi
(Luka 6:43-44)

¹⁵ «Wibũulyonito na ßogyalandũ ßa ßongɔ. Bãudulyogoku mũdɔngoni abe ßakɔndɔlo, luki limoti, ka mambengi kabũ, ßa ßosukopi. ¹⁶ Mumibaga ndeke pisi ka

yigya kabu. Bakarwagigu bumo ya muzabibu ka muligi mo mowo. Bakarwagigu goni bumo yanza ka sibukuso so mowo. ¹⁷ Kinili, sibukuso sanza abukutaga bumo yanzanza, niso sanye abukuta bumo yanyenye goni. ¹⁸ Sibukuso sanza kakwananigu kabukuta bumo yanyenye, na sibukuso sanye kakwananigu kabukuta bumo yanzanza. ¹⁹ Sibukuso sasi niso kabukutagigu bumo yanza, bagbitatu, badfikita ko buku. ²⁰ A beyo, mumibaga ndeke bogyalandu ba bongu pisi ka yigya kabu.»

Babibya ba lingunu

(Luka 13:25-27)

²¹ «Kegu batu basi nibo bemakaga be: «Mombukwono-dosu, Mombukwono-dosu!» bo bogulyo ndeke ka bungama ba kugu wa lisyé. Luki limoti, a nino aka no akagya sipananiso ka Baba nino a kugu wa lisyé. ²² Ka lisyé li nilo, bambanzu budingi bebikyatu ndeke be: «Hebe Mombukwono-dosu, Mombukwono-dosu! Takanzinagigu mbeyi ndi na bugyalandu ko lino kaku? Tanokpumyo mambengi ma banyé, tagya makpumuka mumbanga-mbanga mudingi?» ²³ A beyo, nubikya ndeke bingbanganya be: «Imi, nakamumibagu ndi imi gutugu iki yi aka. Tukyoni buwobi na imi, ibunu bagya-manyé!»»

Bibu kugu wa bandabu bayiba

(Luka 6:47-49)

²⁴ «A beyo, mumbanzu nino ukanaga likpumuka kami, anagya beyo ibikiyino mino, ika ndeke mudongoni abe mutuu wa yimibo nino opika ndi ndabu kaki kugu wa litalu. ²⁵ Ngbingo yi nino mwayi aluka ndi mino, mobo otumogo, muvivi mapu okukwa ndi ka ndabu yi niyo. Luki limoti, kodukanagu ndi kye bakpo ndi mubumbe mi kugu wa litalu. ²⁶ Luki limoti, mumbanzu nino ukanaga likpumuka kami ni kegu kagya beyo ibikiyino mino, ika ndeke mudongoni abe ngingi. Kye opika ndi ndabu kaki kugu wo mbumi. ²⁷ Ngbingo yi nino mwayi aluka ndi mino, mobo otumogo, muvivi mapu okukwa ndi ka ndabu yi niyo. Kuwa wa, ofukana ndi wasi bigbatata.»

²⁸ Niyo Yeso ama ndi mino kanzina beyo, bambaza ka bambanzu bombombaya ndi kugebe ka inguo ya mutuu kaki. ²⁹ A beyo, mutuu kaki a ndi no ngu ni kegu mudongoni abe nino ka bowonisilo kabu ba mutuu.

8

Yeso ahukusini kebu-kebu

(Maliko 1:40-45; Luka 5:12-16)

¹ Ngbingo yi ninɔ Yeso osya ndi mino ka ngupa, ambaza mudingi ka bambanzu a ndi kabye bingbooo. ² Kuwa wa, kebu-kebu bemoti akpuḍoku ndi. Obuna moli kambwa kaki, abikya ndi be: «Hiii, Mombukwono-dosu! Wakapa, wakwanana baka kengumoso.» ³ Yeso anana ndi kubokuko, avila. Abikya ndi be: «Eee! Noboilyini, ngamana!» Wa aka wa, angamana ndi bingɔ. ⁴ Kumbuso yi, Yeso agbityaga ndi be: «Wiminyatu, wakabikyonitogu mumbanzu gutugu bemoti aka! Luki limoti, waga kaimoniso ko kumu, wapa apeepe mudɔngɔni beyo Mutuu ka Musa abikyaga mino, iba mutuu wasi ibi be woukini bi.»

*Yeso ahukusini mugya-ligubo ka ngama ka basuda
(Luka 7:1-10)*

⁵ Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mino kogulya ka guduu wa Kapelenaumu, ngama ka basuda akpuḍoku ndi, igama na iyi, ⁶ abikya ndi be: «Kikiliki Mombukwono-dosu, mugya-ligubo kami a bikpwu ka ndabu, nzuyi adikogini bidede.» ⁷ Yeso asikisya ndi be: «Nakodoku kahukuso.» ⁸ Luki limoti, ngama yi ninɔ asikisya ndi be: «Eze, Mombukwono-dosu! Nakokwononigu be wingya ka ndabu kami. Luki limoti, bikyano likpumuka limoti aka, mugya-ligubo kami ahukatu.» ⁹ A beyo, gutugu imi, na goni kusili wa mutuu ka bangama. Natu goni na basuda nibo bikaga kusili wa mutuu kami. Nakabikya bemoti ambe: «Waga!», aga. Nakabikya wagogo ambe: «Doku!», odoku. Na nakabikya mugya-ligubo kami ambe: «Gya bene!», agya beyo aka yo.»

¹⁰ Ngbingo yi ninɔ Yeso ukana ndi mino likpumuka li nilo, ombomboya kugbe. Ubikya ndi batuu nibo ba ndi kabibya be: «A liguuu, nakamubikya ambe, luga ka Bezaleli basi, nakanaminigu ndeke mutuu wa baya yidingi mudɔngɔni abe nimu!» ¹¹ Nakamubikya bingbanganya ambe bambanzu buidingi bodokuto ndeke katukya ka ingenge na ka Dumbe. Bambanzu bi nibo balyalya ndeke pa imoti na Abalahamu, Isaka na Yakobo ka bungama ba kugu wa lisyɛ. ¹² Luki limoti, nibo bibukuta ndi be bingyi ka Bungama bi nibo, bumbimbo ndeke kunzi ko biti. Ku beyo, bagamana ndeke na kailya manzu.» ¹³ Kumbuso yi, Yeso abikya ndi ngama ka basuda no be: «Wiga ku kaku! Igyonosi ku kaku mudɔngɔni beyo baya kakuu a mino.» Na ko ngbingo yi ninɔ aka no, mugya-ligubo kaki ahuka ndi.

*Yeso uhukusini batuu ba bokolobu buidingi
(Maliko 1:29-34; Luka 4:38-41)*

¹⁴ Kumbuso yi, Yeso aga ndi ka ndabu ka Petele. Ku beyo, ogulya ndi, atakanya titaki Petele muko yi wakanga

ni animukana budi. ¹⁵ Yeso agwi ndi kubokuko, budi asyo. Kwa wa, mama no amaga ndi, apunga kagugubyo Yeso.

¹⁶ Niyo bugogo oyo, badulyoku ndi Yeso na bambanzu budingi ba mabengi ma bunye. Yeso okpumya ndi mabengi ma bunye mi nimo na manzina aka, uhukusa ndi batu basi ba bokolobu. ¹⁷ Agya ndi beyo, kye itulyani manzina nimo Mombukwono-dosu abikya ndi pisi ka mugyalandu Isaya be:

«Iyi, ava ndi buyo kusu,
abinika buti ba bokolobu kusu.»

Bambanzu bakapa kabye Yeso

¹⁸ Niyo Yeso amina ambaza ka bambanzu akungulini, ukpamya ndi babibya kaki be bazabi kuyaku wa ibombu. ¹⁹ Kwa wa, muwonisilo bemoti wa mutuu akpudoku ndi Yeso, abikya be: «Muwonisilo! Imi, nubibya pa yasi ku winda ndeke mino.» ²⁰ Yeso asikisya ndi be: «Baniyo ba na mabaga, bombu ba na bandabu. Luki limoti, Mika-mambanzu kegu na pa yakanga na yakimumbiso.» ²¹ Kumbuso yi, bemoti luga ka babibya kaki abikya ndi be: «Mombukwono-dosu, isilya mbeyi ngbingo kainda kalumba baba.» ²² Luki limoti, Yeso asikisya ndi be: «Iwe, ibyeku! Husa bamanda, bolumbi bamanda kabu.»

*Yeso opomilyini mbumbo yapu
(Maliko 4:35-41; Luka 8:22-25)*

²³ Kwa wa, Yeso adaka ndi ka ingbolo yidingi, pa imoti na babibya kaki, baba ndi. ²⁴ Ko ngbingo bemoti, mbumbo yapu apunga ndi kovivo kugu wa ibombu. Mubaka a ndi buwobi kotikyo ingbolo yidingi. Luki limoti, Yeso a ndi ni ololini bipe. ²⁵ Kwa wa, babibya bisisila ndi kazuzukiso, babikya be: «Tihukusano baka, Mombukwono-dosu! Tanolumwogo!» ²⁶ Yeso usikisya ndi be: «Ko bulya iki yo mo mino kabanga? Eze, ma na baya yikedde!» Kwa wa, amaga ndi, apamilya mbumbo na libo la ibombu. Pa aka ndi lingunu biwo. ²⁷ Baluku bo bombombaya ndi kugbe, bimuusa be: «Mutu tino piye mu? Gutugu mbumbo yapu no libo akamukana!»

*Yeso uhukusini batu ba mabengi ma bunye baba
(Maliko 5:1-20; Luka 8:26-39)*

²⁸ Ngbingo yi ninu Yeso bazaba ndi mino, bosila ndi ka Bagelasi*. Ku beyo, batu baba nibo ba ndi na mabengi ma bunye bopupoku ndi ka bekunde, basilya ndi Yeso. Batu

8:17 8:17 Wanda ka Isaya 53:4. * **8:28** 8:28 Gelasi: A ndi gudu ka batu nibo bakegu Bayuda. A ndi ka bakilometele banda tekebe miso ya Zebu na ya ibombu Genezaleti ikani ya Galilaya.

bi niḅo ba ndi budiya kugbe, gutugu mumbanzu bemoti aka kikipundagigu ndi kabye ko pisi yi niyo. ²⁹ Bapunga kuwa ndi kapamikanaga be: «Miko-Kunzi, nilo kusu na ifunu opukogi buni? Woduku katigyogyiso kambwa ngbingo kaitulyana?» ³⁰ Ka kpolo wa, ambaza mudingi ka bangaya a ndi kalyalya. ³¹ Kuwa wa, mambengi ma bunye mo itatanaga ndi na Yeso be: «Kika ni watikpummyini, titikano baka ka ambaza ka bangaya nimuna ku.» ³² Yeso abikya ndi be: «Wogoni!» Mambengi ma bunye mi nimo opupo kuwa ndi, ogulyo ka bangaya. Ko ngbingo bemoti, ambaza wasi ka bangaya yi nino okpililoku ndi katukya ka ngupa, idikita ka ibombu bikudumu, olumwaga ndi.

³³ Niyo bobubulyo ka bangaya bina beyo, baga ndi mbangu ka gudfu, katumbulaga masi nimo igyonosa ndi mo, na nilo usilya ndi batu baba bi niḅo ba ndi na mambengi ma bunye bo. ³⁴ Kuwa wa, bambanzu basi ba gudfu binda ndi ku Yeso a ndi mino. Niyo bamina, bitatanaga ndi na iyi be opupi ku kabu.

9

Yeso ahukusini zegesi

(Maliko 2:1-12; Luka 5:17-26)

¹ Yeso adaka ndi ka ingbolo yidingi, azaba bata ibombu, aga ka Kapelenaumu ka gudfu yi nino ikaga ndi mino. ² Ku beyo, badulyoku ndi na zegesi wakanga ka kalagba. Niyo Yeso ina baya ka batu bi niḅo, abikya zegesi no be: «Mikami! Wigwi limbengi! Nupilyini bunye kaku.» ³ Kuwa wa, bowonisilo ba mutuu bemoti-bemoti babikya ndi luga kabu be: «Mutu yi nima akatumbwa Kunzi!»

⁴ Luki limoti, Yeso andunga ndi tamanaga kabu. Umuusa kuwa ndi be: «Ko bulya iki yo mo mino na tamanaga yanye beyo?» ⁵ Iki yo a yopoli kugbe, kabikya be: «Nupilyini bunye kaku», ikani kabikya be: «Wamaga, wakpakyana?» ⁶ Imi, nakapa ambe wiboni binza be Mika-Mumbanzu a no ngu yipilya bunye kunu ka obili.» Kuwa wa, Yeso abikya ndi zegesi no be: «Wamaga! Wava kalagba kaku, wiga ku kaku.» ⁷ Aluku no amaga ndi, iga ku kaki. ⁸ Ngbingo yi nino bambaza ka bambanzu bina ndi mino beyo, bombombaya ndi kugbe. Babibiso Kunzi nino upa bambanzu inguo yo ngu yi niyi.

Yeso amokini Matayo

(Maliko 2:13-17; Luka 5:27-32)

⁹ Ngbingo yi nino Yeso a ndi mina kakitaga, amina ndi aluku bemoti nino ina ndi be Matayo wakiko ka bilo yilipisa manzanza. Kuwa wa, Yeso abikya ndi be:

«Matayo! Ibyeku!» Matayo amaga ndi, apunga kabibya. ¹⁰ Kumbuso yi, Yeso inda ndi kalyalya ku ka Matayo. Ku beyo, bandombwe ba manzanza budingi na batu ba banye bodoku kaiko, na kalyalya pa imoti na Yeso na babibya kaki. ¹¹ Ngbingo yi ninu Bafalisayo bina ndi mino beyo, bumuusa kuwa babibya ka Yeso be: «Ko bulya iki yo muwonisilo kunu akalyalya pa imoti na bandombwe ba manzanza na bagya-manyey?» ¹² Niyu Yeso ukana beyo, ukibya be: «Batu barupu bakakisagigu munganga, luki limoti, nibo aka bo ba bokolobu. ¹³ Windoni mbeyi katamanaga kugu wa isi ya manzina mi nima: «Imi, nakegu kapa be iponi aperi, luki limoti, nakapa ambe huminyilyogoni bambanzu kumbu.» A beyo, nakodokugu kaukisa batu bongbingbili, luki limoti, nibo banyey.»

*Yeso akanzina ko bulyo yiginyo malili ko ngbingo
(Maliko 2:18-22; Luka 5:33-39)*

¹⁴ Kuwa wa, babibya ka Yuani-Mubatizai bakpufofu ndi Yeso, bamuusa be: «Ibusu na Bafalisayo toginyagatu malili ko ngbingo. Ko bulya iki yo babibya kaku bakoginyogigu ibu mino?» ¹⁵ Yeso usikisya ndi be: «Makasima be bawaidaki mombukwono dumo wo vononi bakwanana kalya kumbu ngbingo yi ninu ba mbeyi mino pa imoti na mbunya muko? Kigyonosigu! Luki limoti, ikatu ndeke na lisyey nibo batumbo mino mbunya muko luga kabu. Ka lisyey li nibo, boginyatu ndeke malili ko ngbingo.

¹⁶ Mambanzu gutugu bemoti aka kodikogigu inanza na panga ya kutuko kwambiya. Kagya beyo, panga yambiya anuwatu inanza, ngala ahumana bata kugbe.

¹⁷ Na bakabungwagigu goni vinya wambiya ka bambike bayo bokuto ta bamanya bayigbangbalaga. Bakagya beyo, vinya opumukisagatu bambike, bambike ukikaga, vinya agbo wasi. Luki limoti, badukogo vinya wambiya ka bambike bayambiya goni. Kuwa wa, makpumuuka nimo masi ibuulyogo binza.»

*Yeso ahukusini muko, abililiso musika
(Maliko 5:21-43; Luka 8:40-56)*

¹⁸ Ngbingo yi ninu Yeso a mbeyi ndi mino kanzina aka na bambanzu bi nibo, ngama bemoti adulyoku ndi. Ngama yi ninu obuna ndi moli kambwa kaki, abikya be: «Mikami musika yi apunya kosisa limbengi mbiya wanu. Gutugu beyo, dokuno baka, wabisilyo maboku kye inisoni bata na obili.» ¹⁹ Kuwa wa, Yeso amaga ndi, abyey ngama no pa imoti na babibya kaki.

²⁰ Ku beyo, a ndi na muka bemoti ninu bangu apupaga ndi ka byanga tekebe na biba. Muko yi ninu oduku ndi

kumbuso ka Yeso, avila mu ma kutuko kaki. ²¹ A beyo, a ndi katamanaga be: «Nakavila gutugu kutuko kaki aka, nahukatu.» ²² Niyo Yeso ikwe kumbuso, amina ndi muko yi nino, abikya kuwa be: «Mikami, wigwi limbengi! Baya kaku uhukusini.» Wa aka wa, muko yi nino ahuka ndi.

²³ Kumbuso yi, Yeso osila ndi ka ndabu ka ngama yi nino. Ku beyo, utakanya ndi bambanzu ni banimbila mambu ma kukwaku, batu bagogo ni banagama. ²⁴ Kuwa wa, Yeso ubikya ndi be: «Puponi wanu! Musika yi nimu kegu mukwo! Luki limoti, a ka toto!» Ngbingo yi nino bambanzu bukana mina beyo, batiba ndi bikyaaa. ²⁵ Gutugu beyo, bopupa ndi. Kuwa wa, Yeso ogulya ndi ka ndabu ya kuso, agwi musika nino ka kubokuko. Wa aka wa, musika no amaga ndi. ²⁶ Mongoni mi nimo afa ndi kugbe ka mugi masi.

Yeso uhukusini batu bo kolobu ya mamom bababa

²⁷ Ngbingo yi nino Yeso atukya ndi mino wa, batu bo bokolobu ya mamom bababa bapunga ndi kabuye. Batu bi nibo ba ndi kapamikanaga be: «Hiii, Mika ngama Daudi! Tikwilyano baka kumbu!» ²⁸ Ngbingo yi nino Yeso ingyo mina ka ndabu, batu ba bokolobu ya mamom bi nibo bakpudoku ndi. Umuusa kuwa ndi be: «Matu na baya be nakwananatu kagya likpamuko li nilo?» Basikisya ndi be: «Iyo, Mombukwono-dosu.» ²⁹ Kuwa wa, Yeso uvilaga ndi miso, ubikya be: «Igyonosi na ibunu madongoni beyo baya kunu o mino.» ³⁰ Misa kabu oukwikana ndi. Yeso ugbityaga ndi be: «Wiminyonito, mambanzu gutugu bemoti aka kibonitogu.» ³¹ Luki limoti, ngbingo yi nino aka no bopupa ndi mina wa, bapunga ndi kowowiso mongoni kugu ka Yeso ka mugi mi nimo masi.

Yeso ahukusini bobo

³² Ngbingo yi nino baluku bababa bi nibo baba ndi mino, badulyoku ndi Yeso na bobo. Bobo yi nino a ndi ni limbengi la bunye andungulyogini. ³³ Yeso okpumya ndi limbengi la bunye li nilo, bobo apunga kanzina. Bambaza ka bambanzu bombombaya ndi kugbe, babikya be: «Kuso wa mugi masi ma Izaleli, takaninigu ndeke inguo ya likpamuka li nili!» ³⁴ Luki limoti, Bafalisayo babikya ndi be: «Ngama ka mambengi ma bunye no apaga ngu kokpumyo mambengi ma bunye!»

Yeso a no kumbu ka bambanzu

³⁵ Yeso a ndi kolingyo bagudu no giyo yasi, anatiwa ka bandabu baya malumba ka Bayuda. Anubikyaga bambanzu Mongoni Manza ma Bungama. Anohukusa

bokolobu bayasi na bupɔ ba nzɔyi dididi. ³⁶ Ngbingo yi ninɔ Yeso ina ndi mina bambaza ka bambanzɔ, ukwilya ndi kumbu. Ba ndi kaigyogyiso, bupini bidapada mɔdɔngɔni abe bakɔndɔlɔ niɔ bakegɔ na mububulyo. ³⁷ Kɔwa wa, ubikya ndi babiɔya kaki be: «Masɔlɔ a mudingi, luki limoti, bagya-ligubo ba bakese. ³⁸ Yeki a beyɔ, mubikyoni neki Mombukwona tiko ambe utikiku bagya-ligubo budingi kanyɔ masɔlɔ kaki.»

10

*Yeso na batutumbwa kaki tekebe na baba
(Maliko 3:13-19; 6:7-13; Luka 6:12-16; 9:1-6)*

¹ Yeso amaka ndi babiɔya kaki tekebe na baba. Upa kɔwa ndi ngu yikpumya mambengi ma bunye, yihukuso bokolobu bayasi na bupɔ ba nzɔyi dididi. ² Mino ka batutumbwa bi ndi nima: mutɔ wa mambwa ni Simoni (ninɔ bamakaga ndi gɔni be Petele) na mamaki beyɔ ka Andilia, Yakɔbɔ mika Zebedayɔ, na mamaki beyɔ ka Yuani, ³ kumbuso yi, Filipi, Batulumei, Tuma, Matayo ninɔ a ndi ndombe wa manzanza, Yakɔbɔ mika Alufayo, Tadei, ⁴ Simoni ninɔ a ndi gɔni bemoti ka lidu ka batɔ bi niɔ ba ndi kakisa kulikanaga, se kɔwa Yuda Isikalioti ninɔ agaba ndi Yeso.

*Yeso utikini batutumbwa tekebe na baba
(Maliko 6:7-13; Luka 9:1-6)*

⁵ Kɔwa wa, Yeso utika ndi batutumbwa tekebe na baba bi niɔ, upa ndi mutɔ be: «Makindonitɔgɔ ka batɔ niɔ bakegɔ Bayuda na makingyonitɔgɔ ka bagudɔ ka Basamalia. ⁶ Luki limoti, windoni ka Bezaleli aka. A beyɔ, ibɔ ba mɔdɔngɔni abe bakɔndɔlɔ niɔ bobungogoni ndi. ⁷ Ko pisi, ubikyogoni bambanzɔ be: «Bungama ba kugɔ wa lisyɛ atikpuɔfiniku!» ⁸ Huhukusoni batɔ ba bokolobu, mubililiso bamanda, huhukusoni bakesu-kesu, mokpumya mambengi ma bunye. Bamupa ndi payaya, ibunu, huponi neki gɔni bengeni payaya aka. ⁹ Kusɔ wa fuku kunu makovonitɔgɔ gutugɔ ɔlɔ aka, ikani buyi, ikani bangweyi baya ligabu lapɔ. ¹⁰ Makovonitɔgɔ bakugba ka ligandu, ikani botu bayiba, ikani bekpaka, ikani mudɔkpɔ. A beyɔ, mugya-ligubo okwononi na malili kaki.

¹¹ Ngbingo yi ninɔ mogulyaga banɔ mino ka gudɔ ikani ka mugi mimoti bene, mukisoni mutɔ ninɔ akwanana kamutilya. Wikoni kɔ kaki aka kadwe ko ngbingo yi ninɔ mopupa ndeke mino. ¹² Niyo mogulyaga banɔ mino ka ndabɔ, uusogoni banɔ be: «Maziyo iki pa imoti na ibunu!»*

* **10:12** 10:12 Yuuso ka Bayuda a ndi beyɔ

¹³ Kika ni batu ba ndabu yi niyo bamutilyini, maziyo mi nimo asikana wa. Luki limoti, kika ni bakamutilyigu, midukulo kambwa na maziyo mi nimo. ¹⁴ Kika ni bakamutilyigu na bakamumukonigu ka ndabu imoti bene ikani ka gudu, puponi wa, mibamaga libungu la magu kunu. ¹⁵ A linguna, nakamubikya ambe, ka lisyε liko ngbanga, batu ba gudu yi nino bigyogyisa ndeke kugbe kaukitaga batu ba Sodoma na Gomolo.»

Babibya bigyogyisatu banu

(Maliko 13:9-13; Luka 21:12-17)

¹⁶ «Hukononi! Imi, namutiki mufongoni abe bakondolo luga ka bosukopi. Yeki a beyo, wikoni neki bakiminya abe banzuka na bitombiii abe bonzuwo. ¹⁷ Wibuulyonito, kye bambanzu bamulikisagatu ndeke ko bongbongu, bamutina pimbo ka bandabu kabu baya malumba. ¹⁸ Bindagatu ndeke na ibunu kambwa ka bangama ba bewili na kambwa ka bangama bakpukpu ko bulya kami. Kuwa wa, mika ndeke bademu kami kambwa kabu na kambwa ka batu nibo kagegu Bayuda. ¹⁹ Luki limoti, ngbingo yi nino bamusilisaga ndeke mina kambwa kabu, makig-bomisonitogu bamu be tanzina se piye bu? Ikani be tabikya se piye iki? Iyo, ko ngbingo yi nino aka no, Kunzi amupatu nilo mabikya. ²⁰ A beyo, kegu ibunu bo manzina ndeke, luki limoti, Limbengi ka Obonu lo anzinaga ndeke kuso kunu.

²¹ Ko ngbingo yi nino, mumbanzu agabaga ndeke mamaki bikpe ka kukwaku, baba agya mikaki begeyo. Bomiki buitilya ndeke babukuta kabu, bumwisiso. ²² Bambanzu basi bamumaya ndeke ko bulya lino kami. Luki limoti, muti yi nino okibya ndeke kadwe ka mulibo, inisanatu na muhukuso. ²³ Bakamugyagyaga ndeke ka gudu bemoti bene, mapikita ka nino wago. A linguna, nakamubikya ambe, makamagu kolingyo giyo yasi ya Izaleli ni Mika-Mumbanzu kanodukugu.

²⁴ Miki wa ikolo kakitagigu muwonisilo kaki. Na musunzu kakitagigu mombukwana-daki. ²⁵ Okwononi miki wa ikolo iki mufongoni abe muwonisilo kaki, bosunzu abe mombukwana-daki. Kika mbeyi ni bamokini ngama wa livananza be Belizebuli, angenengene kuwa batu ba livananza la ndabu kaki aka!»

Nino okwononi kabanga

(Luka 12:2-9)

²⁶ «Yeki a beyo, makubongonitogu bambanzu. A beyo, masi nimo a makisuma, inisanatu ka bungbanganya, masi nimo a ko dikidi, imibisikosatu ndeke. ²⁷ Masi nimo nakamubikya ko biti, bikyoni ka bungbanganya. Masi nimo

bakamubikya ka bepisi-pisi, kuwoni ndeke ka bakugbondo. ²⁸ Makubongonitogu batu nibo bakwanana kamwo nzuyi aka ni bakomwigu limbengi. Luki limoti, mubongoni Kunzi nino akwanana iyi kamwo nzuyi na limbengi pa imoti ko buku ba benze na benze. ²⁹⁻³¹ Ambe, bakugabagigu mbeyi bakyo kyodho baba ka ambuma bemoti aka? Luki limoti, gutugu bemoti kabu kakwananigu kogwoku wasi ni Obonu kopagu. Makobongonitogu, ibunu, ma na izangiya kaukitaga bakyo kyodho budingi! Gutugu tukatu ta samu kunu aka, Kunzi iba isabu yi yasi.

³² Mutu wasi kebinikyana kambwa ka bambanzu, imi, nabinkyana ndeke begeyo ko misa ka Baba nino a kugu wa lisyu. ³³ Luki limoti, mumbanzu kemanganya ko misa ka bambanzu, imi, namanganya ndeke begeyo ko misa ka Baba nino a kugu wa lisyu.»

*Yeso akabikya be bambanzu bigbananagatu
(Luka 12:51-53; 14:26-27)*

³⁴ «Makosimonitogu be nodoku ndi kapá maziyo ka obili. Nakodokugu kapá maziyo, luki limoti nodoku ndi kaudwonosa bambanzu luga kabu. ³⁵ A beyo, nodoku ndi kagbonoso miki na abaki, kagbonosa musika na amaki, kagbonosa muzyozyo na titaki. ³⁶ Bomuyonisa ka mumbanzu borupaga ndeke ka ndabu kaki aka.

³⁷ Mutu wasi nino apaga abaki ikani amaki kekitaga imi, iyi, kokwononigu kebiba. Nino apaga mikaki muluku yi ikani nino musika yi kekitaga imi, kokwononigu goni kebiba. ³⁸ Mutu nino kanobinikigu musalaba kaki kebiba, kakwananigu kaika mubiba kami. ³⁹ A beyo, mumbanzu kapa kahukuso obili kaki, abungusatu. Luki limoti, nino abunguso ko bulya kami, inisanatu ndeke bata na iyi.»

*Bambanzu nibo bakamutilya, baketilya imi bikpe
(Maliko 9:41)*

⁴⁰ «Kika ni mumbanzu amutilyini, etilyi imi. Nino etilyi, atilyi nino etikoku ndi. ⁴¹ Kika ni mumbanzu atilyini mugyalandu kye a mugyalandu, bakalya ndeke mutu yi nino mufongoni abe mugyalandu. Kika ni atilyini mumbanzu wongbingbili kambwa ko Kunzi, kye a wongbingbili, bakalya ndeke mufongoni abe mutu wongbingbili goni. ⁴² A lingunu, nakamubikya ambe, mumbanzu kapá gutugu kopo wo libo lade aka ka bemoti ka bomiki nibana kye ika kani a mubiba kami, mutu yi nino inisanatu ndeke na mukalya kaki.»

11

1 Ngbingo yi ninɔ Yeso ama ndi mino kaupá babibya kaki tekébe na baba mutuu, atukya ndi wa. Aga kúwa ndi ka bagudú ba Galilaya kautiwa bambanzu na kaubikyaga Mongoni Manza ko Kunzi.

*Yuani-Mubatizai utikini batutumbwa ku ka Yeso
(Luka 7:18-35)*

2 Ngbingo yi ninɔ Yuani-Mubatizai a ndi mino ka boloko, ukana ndi mongoni ma mogubo nimɔ Kilisito a ndi kagya. Kúwa wa, utika babibya kaki kamuusoku be: ³ «Ambe, iwe ni mutú yi ninɔ akodoku, ikani takwanana kabunda wagogo?» ⁴ Yeso usikisya ndi be: «Windoni katumbulyaga Yuani likpumuka nilo makaukana na nilo makaina: ⁵ batú ba bokolobu baya mamomɔ bakaina bata, nibo ba mutingbi bakakpakyaana ngbingbili, bakebu-kebu boukuni, baaduka bakaukana, bamanda akozuzuko na batú ba payaya bakaukana Mongoni Manza. ⁶ Igyagya ka mutú ninɔ kupigu ndeke kebiba ka baya!»

*Yeso akanzina ko bulyo ka Yuani-Mubatizai
(Luka 7:18-35)*

7 Ngbingo yi ninɔ babibya ka Yuani bopupa ndi mino, Yeso apunga ndi kanzinya ambaza ka bambanzu ko bulya ka Yuani, anabikya be: «Minda ndi kaina iki ka isa? Ligugu nilo a ndi kodimbo na muvivi? Kali! ⁸ Ambe, minda ndi kaina iki? Mumbanzu bemoti wakimokisyaga yanzanza? Luki limoti nibo bimokisyaga botu baya ligabu lapu bikaga ka bandabu ka bangama. ⁹ Minda se kúwa ndi kaina iki? Mugyalandu bemoti? Iyo, nakamubikya ambe akitogito mugyalandu. ¹⁰ A beyo, Yuani a ninɔ Mobiso Motu ikpikaga kugu kaki be:

«Imi, natika banu atutumbwa kami kambwa kaku,
kaubungusilyaga pisi.»

11 A lingunu, nakamubikya ambe, kugu na mumbanzu ninɔ ibukuta na muko, ninɔ a mudingi kakitaga Yuani-Mubatizai. Luki limoti, ninɔ a mukedfe kugbe ka Bungama ba kugu wa lisyε a mudingi kakitaga iyi.

12 Katukya ka masyε ka Yuani-Mubatizai kadwe na lisyε li nili, bambanzu bakobumonisa bungama ba kugu wa lisyε. Na batú bo gilito bakakisa kava ko ngu. ¹³ A beyo, bogyalandu basi na mutuu ka Musa banzina ndi na bugyalandu kugu wa Bungama kadwe ko ngbingo ka Yuani. ¹⁴ Na makapa kabailya, Yuani ni mugyalandu hliya ninɔ akwanana ndi kodoku. ¹⁵ Ninɔ a na motili, ukanito!

¹⁶ Nakwanana piye kaukingyasa batu ba lisyε li nili na beki? Ba mufongoni abe ba wani? Ba mufongoni abe bomiki bi nibo ba bakikaga ka pa yangba, banutubilaga bengeni be:

¹⁷ <Tamungbotilyi bi byambi,
ni makofinigu!

Tamumbiblyi bi mambu ma idumasu,
ni makogomigu begyo!>

¹⁸ A beyo, niyo Yuani odoku ndi, kalyalyagigu ndi ikani komwo luki. Bambanzu bapunga ndi kabikya be: <A na limbengi la bunye.> ¹⁹ Niyo kuwa Mika-mumbanzu odoku, analyalya, anomwo, bapunga ndi kabikya be: <Mundoni aluku wa musasa yi nimuna, akalyalya na kamwa vinya pa imoti na bandombe ba manzanza na batu ba bunye!> Luki limoti, yimibo ko Kunzi inisononi pisi ka mogubo nimo agyaga ndi.»

Yeso akanzina ko bulya bagudu nibo amuyaga kabinkyana

(Luka 10:13-15)

²⁰ Kumbuso yi, Yeso apunga ndi kaunyakilya batu ba bagudu nibo agya ndi mina makpumuka mumbanga-mbanga mudingi. A beyo, ibu batu bi nibo bagegu ndi kapa kayikoso obili kabu. Kuwa wa, apunga ndi kautiwa be: ²¹ «Kumbu kaku, gudu wa Kolazini! Kumbu kaku gudu wa Betesaida! Makpumuka mumbanga-mbanga nimo igyonosa ndi ku kunu kigyonosa ndi ka Tilo na Sidona, iba katukya ka bundeli, batu bi bowonisiloni ndi kumbu kabu, bimokisya botu baya lilebu, bibubisa nzayi na libu bitu, boikono. ²² Kinili, imi, nakamubikya ambe ka lisyε liko ngbanga, yigyogyisa kunu ika ndeke yapu kugbe kakitaga batu ba Tilo na nibo ba Sidona!

²³ Se kuwa ibunu batu ba Kapelenaumu, makasima be Kunzi amufokisatu banu kadwe kugu wa lisyε? Makotomonitogu gutugu iki yi ikede aka! Amusisa ndeke kadwe ka babili. A beyo, makpumuka mumbanga-mbaga nimo igyonosa ndi ku kaku, kigyonosa ndi ka Sodomu, iba gudu yi nino atu mbeyi bata aka kadwe na lisyε li nili.

²⁴ Kinili, imi, nakamubikya ambe ka lisyε liko ngbanga, yigyogyisa ya Sodomu kigungu ndeke yapu kugbe kakitaga niyo kaku!»

Yeso akamibikoso Abaki

(Luka 10:21-22)

²⁵ Ko ngbingo yi nino, Yeso abikya ndi be: «Baba ooo, Mombukwana masi nimo a kugu wa lisyε na nimo kunu ka litombu, nubibisini kye uwonisiloni batu nibo bakibigu luki

makpamuka mumbanga-mbanga nimo usumilya ndi batu ba yimibo na nibo ba akili. ²⁶ Iyo Ba, a beyo kye wabailya ndi beyo.

²⁷ Baba epóni makpamuka masi. Gutugu mutu bemoti kamibigu Miki kiki asi Baba aka, na gutugu mumbanzu bemoti aka kibigu be Baba ni wani kiki asi Miki aka, na se kawa nibo Miki akapa kaumibiso.

²⁸ Doniku ku kami! Ibunu basi nibo ma bakupo na likumbogi liti, imi, namumumbisatu. ²⁹ Wikoni bakitulya kabinika likumbogi na kabye mutuu kami. A beyo, imi, na wotombiii na na limbengi la kisiso. Namuyukumisatu. ³⁰ Likumbogi kami a lanza na buti bi a bipoli.»

12

Yeso ni Mombukwana Lisye la kimumbiso
(Maliko 2:23-28; Luka 6:1-5)

¹ Kumbuso wo ngbinga mukede, Yeso a ndi kakitaga ka botiko baya nganu ka Lisye la kimumbiso. Babibya kaki bimukana ndi nza, bapunga kawa kakogo bekaza baya nganu, banalya. ² Niyó Bafalisayo bina beyo, babikya Yeso be: «Wina! Babibya kaku bakagya likpamuka nilo bapakya kagya ka Lisye la kimumbiso!» ³ Luki limoti, Yeso usikisya ndi be: «Ambe, makonotongulogigu ndi ibunu likpamuka nilo ngama Daudi agya ndi, ngbingo yi nino bimukana ndi mino nza pa imoti na bawai-daki? ⁴ Ingya ndi ka Ndabu ko Kunzi pa imoti na bawai-daki, balya ndi mukati nino ba ndi ni rapini Kunzi. Wina se, mutuu kakpamyagu ndi be balyagi kiki ni bokumu aka.

⁵ Ambe, makanotongulogigu ndi goni ka mutuu ka Musa? Masye ma kimumbiso, bokumu nibo bagyaga ligubo ka Ndabu ko Kunzi, bakpakanaga kunzi wa mutuu. Ibu bakikogigu kaiba be bagyaga bunye! ⁶ Luki limoti, nakamubikya ambe, wanu atu na mboku wa izangiya kakitaga Ndabu ko Kunzi! ⁷ Ibunu, makibo bi ka lingunu isi ya Mobiso Motu mi nima: «Imi, nakegu kapa be ipóni apepe, luki limoti, huminyilyogoni bambanzu kumbu,» makakwananigu bi kamakya batu nibo bakogyigu bunye ka mukombu. ⁸ A beyo, Mika-mumbanzu no a Mombukwana Lisye la kimumbiso.»

Yeso ahukusini mumbanzu wa kubokuko kukwo
(Maliko 3:1-6; Luka 6:6-11)

⁹ Kawa wa, Yeso atukya ndi ka pa yi niyo, ogulya ndi ka ndabu ya malumba ka Bayuda. ¹⁰ Ku beyo, a ndi na mutu bemoti wa kubokuko kukwo. Bambanzu bemoti-bemoti nibo ba ndi goni ku beyo ba ndi kapa kasungulya

Yeso. Kwa wa, bamuusa ndi be: «Mutuu atikpamyagatu be tahukusi mambanzu ka Lisyé la kimumbiso?» ¹¹ Yeso usikisya ndi be: «Kika ni bemoti kunu a na kondolo bemoti aka, kondolo yi ninu ogwa ka libye ka Lisyé la kimumbiso, kanyugu ka lisyé li nilo aka lo? ¹² Eee! A beyo, mambanzu no a na izangiya kugbe kakitaga kondolo! Yeki a beyo, mutuu akatikpamyá be tiki tanagyaga bunza ka Lisyé la kimumbiso.» ¹³ Kwa wa, Yeso abikya ndi aluku no be: «Nana kubokuko.» Anana ndi, kubokuko kwi nikwo iita ndi mudongoni abe kwagogo. ¹⁴ Bafalisayo bamumukana ndi, baga kagya dikidi kakisa pisi tina yo bamwisiso mina Yeso.

Yeso ni mugya-ligubo ninu Kunzi apunaga ndi

¹⁵ Niyo Yeso ukana be Bafalisayo bogoni kagyilya dikidi, opupa ndi wa. Bambaza bakpakra ka bambanzu babibya ndi. Uhukusa ndi batu ba bokolobu basi. ¹⁶ Ugbityaga ndi bikpokrakra be bakanyonitogu mugongu kunzi. ¹⁷ Igyonosa ndi beyo kye itulyani likpumuka nilo ibikya ndi pisi ka mugyalandu Isaya be:

¹⁸ «Muminoni mugya-ligubo kami, ninu napunaga ndi, a mikami mupaka. Napaga kugbe.

Nobisa ndeke Limbengi kami kugu kaki.

Ufikyaga ndeke mababa ka bambanzu likpumuka kami longbingbili.

¹⁹ Kasaanigu ndeke na bambanzu ikani kamakya ipumbu.

Na bakukanigu ndeke liyu kaki ko bopisi.

²⁰ Kobunigu ndeke ligugu nilo liyiga, kolimigu ndeke itambi niyo akodunguwo.

Agyaga ndeke beyo, kadwe ku kwa ku bungbingbili inisa ndeke mina ka bapa bayasi.

²¹ Mababa obisa ndeke mutamanagi kabu ko lino kaki.»

Babikyini Yeso be akagya ligubo no ngu ka Belizebuli (Maliko 3:20-30; Luka 11:14-23)

²² Kwa wa, badulyoku ndi Yeso na mutuu ninu a ndi na limbengi la bunye, no kolobu ya mamomo, a ndi goni bobo. Yeso ahukusa ndi, apunga ndi kanzina na kaina.

²³ Bambaza ka bambanzu basi bombombaya ndi kugbe. Ibu aka ndi be: «Kegu mbeyi Mika ngama Daudi mu?»

²⁴ Ngbingo yi ninu Bafalisayo bukana mina beyo, babikya ndi be: «Aluku yi nimu akokpumya mambengi ma bunye ko ngu ka Belizebuli, ngama ka bomuyoniso!»

²⁵ Luki limoti, Yeso a ndi kaiba tamanaga kabu, ubikya kuwa ndi be: «Livananza la bungama bumoti kapunga kaigbanana luga yi, iba bungama bi nibo osyini. Bambanzu ba gudu bemoti ikani ndabu yimoti bakigbanana, gudu yi nino ikani ndabu yi niyo omisikanatu. ²⁶ Kika ni Abili akakpumya Abili-daki, akaibumoniso iyi mombukwanadaki yi bikpe. Bungama kaki akwanana kuwa kaidukulaga kaamaga liki? ²⁷ Kika ni imi nakokpumyo mambengi ma banye no ngu ka Belizebuli, bomikunu, ba kuwa ibu kokpumyo no ngu ka wani? Kinili, ibunu bamombukwanadonu bi bo mika ndeke bazozu. ²⁸ A beyo, imi nakokpumya mambengi ma banye no ngu ya Limbengi ko Kunzi. Niyo akowonisilo be Bungama ko Kunzi odunuku luga kunu.

²⁹ Kegu na mambanzu nino akwanana kogulya ka ndabu ko tutungyo katupa lingama kaki ni kanakondigu mbei. Luki limoti, kika se kuwa ni akondini, akwanana kagya beyo! ³⁰ Mutu nino kegu pa imoti na imi, a mumuyoniso kami. Mutu nino kegu kamumula pa imoti na imi, a komisyo. ³¹ Kinili nakamubikya ambe, bakwananatu kapilya bambanzu banye, na mosikoni masi nino basikaga Kunzi. Luki limoti, bakakwananigu ndeke kapilya mambanzu nino asiki Limbengi-Lotu. ³² Mutu wasi nino akanzina yanyenye ko bulya ko Mika-mambanzu, inisatu na mupilya. Luki limoti, nino anzinaga yanyenye ko bulya Limbengi-Lotu, bakapilyigu ndeke ka obili yi nimu ikani ka nino akodoku.»

*Bibogo sibukuso ko bumo yi
(Luka 6:43-45)*

³³ «Kika ni sibukuso a sanza, bumo yi ika yanza goni. Kika ni a sanye, bumo yi ika begeyo. A beyo, bibaga sibukuso ko bumo yi. ³⁴ Livananza ka banzuka! Makwanana piye kabikya makpumuka manzanza liki, ni ma banye? A beyo, manoku opupisaga nimo ikaga mutumo ka limbengi ka mambanzu! ³⁵ Mutu wanza agyaga makpumuka manzanza nimo opupaga ka limbengi kaki lanza. Mutu wanye opupisaga makpumuka manyenye nimo opupaga ka limbengi kaki lanye. ³⁶ Nakamubikya bingbanganya ambe, ka lisyelikoko mabombu, bambanzu batumbulaga ndeke makpumuka ma payaya masi nimo opupaga ndi ka noku kabu. ³⁷ A beyo, muhukuso ikani kukwaku kaku inisana ndeke kabyenene na manzina kaku.»

*Bambanzu bakakunga Yeso be ugilyi likpumuka limbanga
(Maliko 8:11-12; Luka 11:29-32)*

³⁸ Kūwa wa, bemoti-bemoti luga ka Bafalisayo na bowonisilo ba mutuu, babikya ndi Yeso be: «Muwonisilo! Takapa be tiwoniso likingyosi.»

³⁹ Yeso usikisya ndi be: «Ifunu batu ba lisyε li nili, ma banye na makokwononigu ko misa ko Kunzi! Makakunga be bamuwonisi likingyosi. Luki limoti, makinigu ndeke bata likingyosi lagogo kiki nilo aka lo ka mugyalandu Yona. ⁴⁰ Begeyo, Yona agya ndi mino masye masaa, biti na lisyε ka muma ka musu mudingi, Mika-Mumbanzu agya ndeke iyi masye masaa begeyo, biti na lisyε ka mbuku. ⁴¹ Ka lisyε liko ngbanga, batu ba Ninawe bamanana ndeke ka mudongo bigwo kausungulya batu ba lisyε li nili! Kye bagomosyanatu ndi ibu obili kabu ngbingo yi nino bamukana ndi mino Yona. Wina se wanu a na mutu mudingi kakitaga Yona!

⁴² Ka lisyε liko ngbanga, ngama muko yi nino otukyoku ndi byi ka gudu wa Siba kodoku kankana munzina ma yimibo ka ngama Solomono amaga ndeke kambwa ka batu ba lisyε li nili kausungulya! Winoni se, wanu, a na mutu mudingi kakitaga Solomono.»

Limbengi la bunye amigilyini mumbanzu
(Luka 11:24-26)

⁴³ «Limbengi la bunye kapupa mumbanzu, aga kolingyo bapa ka besa bilelele. Akisa pa ya kimumbiso, luki limoti ni kinigu, ⁴⁴ ilu aka be: «Nakaiga ka ndabu kami, ku nopupiku bi mino.» Niyu iga bata, atakanya bikpo, yikpaga bingu na yibungusya binza. ⁴⁵ Aga kuwa kava mimbengi ma bunye magogo madya na ika nimo manyenye kakitaga iyi, bogulyo, bilikisyo wa. Obili ka mutu yi nino ika kuwa wanye kakitaga wa a ndi mino kambwa. Ika ndeke mudongoni beyo ka batu ba livanza lanyε li nili.»

Ba iki bo ba bamamaki Yeso?
(Maliko 3:31-35; Luka 8:19-21)

⁴⁶ Ngbingo yi nino Yeso a mbeyi ndi bata mina kanzina aka na bambaza ka bambanzu bi nibo, amaki na bamamaki ba ndi bakamagaga kunzi. Ibu, ba ndi kapa kanzina na iyi. ⁴⁷ Mutu bemoti abikya kuwa ndi be: «Wikwe! Amaku na bamamakū ba bakamagaga kunzi. Bakapa kanzina na iwe.» ⁴⁸ Yeso asikisya ndi aluku no be: «Mama ni wani? Bomika-mama ni ba iki?» ⁴⁹ Kumbuso yi, uwanya ndi babibya kaki na kubokuko, abikya be: «Huminoni! Mama na bomika-mama niba! ⁵⁰ A beyo, mutu wasi nino agyaga sipananiso ka Baba nino a kugu wa lisyε, iyi ni mama, mikamama muluku yi ikani musali kami.»

13

*Lizuni ka mukukuna
(Maliko 4:1-9; Luka 8:4-8)*

¹ Ka lisyε li nilo, Yeso opupa ndi ka ndabu, ikoku ndi ka kpolo wo liba lidingi. ² Ku beyo, bambaza bakpukpu kugbe ka bambanzu bakungula ndi bikululu. Kinili, afaka ndi, ika ka ingbolo yidingi. Bambaza bi nibo basikana ndi bakamanana kubi.

³ Kuwa wa, Yeso unzinilya ndi makpumuka mudingi bindi pisi ka mozuni. Iyi aka ndi na ibu be: «Lisyε limoti, alaku bemoti inda ndi kakuna mupunga. ⁴ Niyō a ndi kakuna beyo, bumo yi yagogo anyakaga ko pisi. Bombu bodoku ndi, balya. ⁵ Masolo magogo anyakaga ndi ka pa ya ngyengye niyo kegū ndi na litombu lakpu. Nimo, abaka ndi bigala-gala litombu kegū ndi lakpu wa. ⁶ Luki limoti, niyo moni osumbo, awisiya, umilaga kye lyo yi kigwinanagu ndi binza ka litombu. ⁷ Masolo magogo anyakaga ndi ko kpokiki. Kpokiki abaka ndi, akandaga bikpeki-kpeki ni kopingigu. ⁸ Luki limoti, nimo anyakaga ndi ka litombu la dolo, abakuta biyuyuyu. Litino limoti abakutaga ndi bumo miya, lagogo batekebe madiya na lagogo bata batekebe basaa.» ⁹ Yeso opipila kuwa ndi be: «Nino a na motili, akanito!»

*Ko bulya iki yo Yeso anzinaga ndi mino na mozuni?
(Maliko 4:10-12; Luka 8:9-10)*

¹⁰ Kuwa wa, babiɓya ka Yeso bakpuɓoku ndi, bamuusa be: «Ko bulya iki yo wo mina kaunzinilya bambanzu bi niba na mozuni aka?» ¹¹ Usikisya ndi be: «Kunzi amumibisatu ibunu bodikidi baya Bungama ba kugu wa lisyε. Luki limoti, kegū beyo ka batu bagogo. ¹² A beyo, mambanzu nino a no luki, bamatilyatu bata, ika kuwa na imu makpu. Luki limoti, mutu yi nino kegū no luki bakupa gutugu luki likede aka nilo akwanano bi kaika nolu. ¹³ Kinili, imi, nunzinilyaga na mozuni.

Gutugu bakika kaanda, bakinigu,
Gutugu bakika kaukana, bakukani ikani
bakotombisigu.

¹⁴ Italyana kuwa ndi kugu kabu likpumuka nilo mugyalandu Isaya abikya ndi be:

Mikatu kaukana binza, luki limoti makotombisigu.

Mikatu kaanda binza, luki limoti makinigu.

¹⁵ A beyo, mambengi ka batu nibana
a kuwa muti.

Bidulogoni ndi motili,
babuwa miso,

kye misa kabu kinonitogu,
 motili kabu kukononitogu,
 mambengi kabu kotombisyonitogu
 bekye bakemigilyonitogu, nuhukuso.

¹⁶ Luki limoti, igyagya ku kunu, kye misa kunu akaina na motili kunu akaukana. ¹⁷ A linguna, nakamubikya ambe, bogyalandu bakpu na batu bongbingbili ba ndi na musasa kaina makpumuka mumbanga-mbanga nimana makaina ma, luki limoti bakinagu ndi. Ba ndi goni na musasa kaukana nimana makaukana ma, luki limoti bakukanagu ndi.»

*Yeso akatumbulaga isi ya lizuni ka mukukuna
 (Maliko 4:13-20; Luka 8:11-15)*

¹⁸ «Hukononi neki isi ya lizuni ka mukukuna. ¹⁹ Masolo nimo anyukaga ndi ka kpolo wo pisi, a likingyosi ka mutu yi nino ukanaga Likpumuka la Bungama ko Kunzi, luki limoti, ni kobinikyonigu. Mumuyoniso odoku, anyogo masi nimo ikuna ndi ka limbengi kaki.

²⁰ Masolo nimo anyukaga ndi ka pa ya ngyengye niyo keggu ndi na litombu lakpu, a likingyosi ka mutu yi nino ukanaga Likpumuka ko Kunzi bikwa, ogwi na magyagya. ²¹ Luki limoti, ni likpumuka li nilo keggu no lyo kuso kaki, ogwi ko ngbinga mukede aka. Niyo bukpeki-kpeki na yigyogyiso usilyogo mino ko bulya Likpumuka ko Kunzi, batukya bikwa ka baya.

²² Masolo mi nimo anyukaga ndi lugo wo kpokiki, a likingyosi ka mutu yi nino ukanaga Likpumuka ko Kunzi, luki limoti, bukpeki-kpeki ba obili na musasa ma lingama, akandaga Likpumuka li nilo kuso kaki bikpeki-kpeki ni kopigu bumo.

²³ Na nimo anyukaga ndi ka pa ya idobo a likingyosi ka mutu yi nino ukanaga Likpumuka ko Kunzi, abinikyana. Likpumuka li nilo abukuta bumo ka obili kaki. Mumbanzu bemoti ika no bumo miya, wagogo batekebe madiya, wagogo bata batekebe basaa.»

Yeso akatwa lizuni kugu wa tonito tanye

²⁴ Yeso utwilya bata ndi lizuni lagogo nili: «Tokingyoso Bungama ba kugu wa lise na mutu bemoti nino akuna ndi masolo manza ko tiko kaki. ²⁵ Biti yimoti, ngbingo yi nino bambanzu basi ba ndi mina ka batoto, mumuyoniso kaki odoku ndi bipela kakuna tonito tanye ka mupunga, aga ndi iyi. ²⁶ Niyo mupunga abaka, abukuta, tonito tanye ti nito inisana ndi goni.

²⁷ Bosunzu ka mombukwano tiko, bodoku ndi kamuusa be: <Mombukwono-dosu, wakakunagu mbeyi ndi asi masolo manza aka ko tiko kaku? Tonito tanye ti niti apunya kuwa tu yani?>

²⁸ Usikisya ndi be: <Mumuyoniso no ogyi bi beyo.> Bosunzu bamuusa ndi be: <Wapatu be taga kanyogo?>

²⁹ Iyi aka ndi na ibu be: <Kali! Makinda kanyogo, yagogo manyogotu goni mupunga nino ko tiko. ³⁰ Wosoni masi angati pa imoti kadwe ko ngbingo mubuulyo. Ngbingo yi nino, nubikya banu bagya-ligubo be: Nyogoni mbeyi tonito tanye, makandaga ka begbi kye babusyi. Kumbuso yi, mamumula mupunga ka basa ya masolo kami.>>

Yeso akatwa lizuni ko bulya libumo likede

(Maliko 4:30-34; Luka 13:18-21)

³¹ Yeso utwilya ndi bata lizuni lagogo be: «Bungama ba kugu wa lisyé a abe libumo likede nilo mutu bemoti ava ndi, akuna ko tiko kaki. ³² Gutugu beyo a ndi mina likede yo kakitaga bumo yagogo yasi, luki limoti, niyo afaka, opinga kuwa kakitaga malili masi mo tiko. Ita sibukuso sidingi, bombu bodoku ndi kopika bandabu kabu kugu wa tabi yi.»

Yeso akatwa lizuni ko bulya sibukuso niso ofulisogo mukati

(Luka 13:20-21)

³³ Yeso utwilya bata ndi lizuni lagogo be: «Bungama ba kugu wa lisyé a mudongoni abe sibukuso niso ofulisaga mukati. Muko bemoti ava ndi, opula ka bambike bayisaa baya fufu kadwe kukwaku fufu ofula ndi mino wasi bidaidai.»

³⁴ Yeso unzinilyaga ndi bambaza ka bambanzu makpumuka masi mi nimo ka mozuni aka. Na kegú ndi na likpumuka nilo ubikyaga ndi ni kotwigu lizuni.

³⁵ A beyo, igyonosa ndi beyo kye itulyani nilo ibikya ndi pisi ka mugyalandu be:

«Nanzinaga ndeke pisi ka mozuni.

Natumbulaga ndeke bingbanganya makpumuka nimo isuma ndi katukya ka mupunganagi ma obili.»

Yeso akatumbulaga isi ya lizuni la tonito tanye

³⁶ Kumbuso yi, Yeso usa ndi bambaza ka bambanzu, ogulya ndi ka ndabu. Babifya kaki bodoku ndi kabikya be: «Titumbulyaga isi ya lizuni la tonito tanye nito a ndi ko tiko.»

³⁷ Yeso usikisya ndi be: «Nino akunaga masolo manza ni Mika-Mambanzu. ³⁸ Tiko ni obili. Masolo manza ni bambanzu nibo ka bungama ko Kunzi. Na tonito tanye

ni bambanzu niḅo bukananaga na Mumuyoniso. ³⁹ Aluku ninḅo odoku ndi kakuna tonito tanye ni mumuyoniso. Buulya masolo ni mulibo ma ḅibili. Na bagya-ligubo ni bamalaika. ⁴⁰ Beyo banyoḅo mino tonito tanye badikita ko buku, ika ndeke mufongoni beḅeyo ka mulibo ma ḅibili.

⁴¹ Mika-Mumbanzu utika ndeke bamalaika kaki, kautumba ka bungama kaki batu basi niḅo bumakyaga bengeni ka bunye na basi niḅo bagyaga bunye. ⁴² Budikita ndeke ko fulu wo buku. Na ku beyo, bagamana ndeke na bilya manzu bikyalu-kyalu. ⁴³ Ko ngbingo yi ninḅo, batu bongbingibili bika ndeke biwenge-wenge abe moni ka bungama ka Ababu. Ninḅo a na motili, ukanito!»

Yeso akatwa lizuni ko bulyo luki la izangiya niḅo isuma ndi

⁴⁴ «Bungama ba kugu wa lisyε a mufongoni abe luki la izangiya niḅo isuma ndi ko tiko. Niyḅo mutu bemoti ina ndi, asuma bata. Ogwa ndi magyagya kugbe, inda kagaba makpumuka kaki masi bingbufu, oluwa tiko yi niyo.

⁴⁵ Bungama ba kugu wa lisyε a bata mufongoni abe ambula bemoti ninḅo akisaga ndi koluwo sanga yanzanza. ⁴⁶ Ngbingo yi ninḅo ina ndi mino musanga ma ligabu lapu kugbe, inda ndi kagaba makpumuka kaki masi, odoku ndi koluwo.»

Yeso akatwa lizuni ko bulya banyo bosu

⁴⁷ «Bungama ba kugu wa lisyε a bata mufongoni abe moyo nimo bodinga ndi ko liba lidingi. Moyo mi nimo ugwi mobi ma bosu masi. ⁴⁸ Niyḅo otowo, bodufula kuwa ndi kubi. Banyo bosu bikanana ndi kaummula bosu banzanza ka bengolo. Luki limoti, bumbimba ndi niḅo banyenyε.

⁴⁹ Ika ndeke mufongoni beḅeyo ka mulibo ma ḅibili. Bamalaika bodoku ndeke kaugbanana batu banyε na niḅo bongbingibili. ⁵⁰ Niḅo banyε, badikitaga ndeke ko fulu wo buku. Na ku beyo, bagamana ndeke na bilya manzu bikyalu-kyalu.»

Mutu mambiya na nimo mandeli

⁵¹ Yeso umuusa kuwa ndi babibya kaki be: «Ambe, mukonito binza makpumuka masi nimo namubikiyi?» Iba aka ndi be: «Iyo.»

⁵² Kumbuso yi, ubikyoku ndi be: «Kinili, muwonisilo wa mutu wasi ninḅo bawonisilo likpumuka la Bungama ba kugu wa lisyε, a mufongoni abe mombukwana ndabu. Mombukwana ndabu yi ninḅo anyoḅo ka lingama kaki makpumuka mambiya na nimo mandeli.»

Batu ba Nazaleti bakegu kabinikyana Yeso
(Maliko 6:1-6; Luka 4:16-30)

⁵³ Niyo Yeso ama ndi katwaga mozuni mi nimo, atukya ndi wa. ⁵⁴ Aga ndi ka Nazaleti ku opinga ndi mino. Ku beyo, arunga ndi kapá mutuu ka ndabu ya malumba ka Bayuda.

Noku udika ndi bambanzu bide, banimuusa be: «Wani no apá yimibo no ngu yigya makpumuka mumbanga-mbanga bene? ⁵⁵ Ambe, kegu mbeyi mika musemala mu? Kegu amaki ni Malia? Kegu mbeyi bamamaki ni Yakobo, Yezefu, Simoni na Yuda? ⁵⁶ Takikogigu mbeyi na basali kaki basi pa imoti wanu? Wani no apá kawa yimibo no ngu niyo?»

⁵⁷ Kinili bakakwananagu ndi kabinikyana.

Luki limoti, Yeso ubikya ndi be: «Mugyalandu a na ibiba pa yasi, luki limoti, kegu nolu ka mugi nimo ibukato mino ikani ka livananza kaki.»

⁵⁸ Kinili, Yeso kagyagu ndi bata makpumuka mumbanga-mbanga mudingi ku beyo, kye batu bi nibo bakegu ndi kabinikyana.

14

Kukwaku ka Yuani-Mubatizai
(Maliko 6:14-29; Luka 9:7-9)

¹ Ko ngbingo yi nino, Elodi ngama mudingi wa iwili ya Galilaya, ukana ndi mongoni ka Yeso. ² Ubikya ndi bagyaligubo kaki be: «Mutu yi nimu ni Yuani-Mubatizai! Opu-piniku ka babili! Kinili, a kawa no ngu kagya makpumuka mumbanga-mbanga.»

³ A beyo, Elodi a ndi ni agwisisini Yuani, akondisiso, badikita ka boloko. Elodi agya ndi beyo, ko bulya ka muka bemoti nino ina ndi be Elodia. Iyi Elodia a ndi muka mamaki Yuani nino ina ndi be Filipi. ⁴ Yuani a ndi kayoyisa ngama Elodi bingbanganya be: «Kakwananigu kava Elodia.» ⁵ Kawa wa, Elodi a ndi kapa kamwisisa Yuani. Luki limoti, a ndi kaubanga bambanzu. Bambanzu basi baminaga ndi Yuani be a mugyalandu.

⁶ Wina se, a ndi lise lo dumo mutomosya yibukuta ka ngama Elodi. Mika Elodia nino musika yi obina ndi kambwa ka batu nibo bumaka ndi wa. Miki no ako ndi Elodi limbengi bikya, ⁷ kinili, Elodi apá ndi agume pisi ka silika be: «Nupatu luki lasi nilo wekunga.» ⁸ Kawa wa, musika no inda ndi kamuusa amaki. Niyo amaki atiwa, inda kawa kabikya Elodi be: «Ipoku, wa aka wanu, mu ka Yuani-Mubatizai ka papi.» ⁹ Ngama alya ndi kumbu kugbe. Luki limoti, kakwananagu ndi bata kakya ko bulya silika nino ako ndi kambwa ka batu nibo umaka ndi ko dumo

wa. ¹⁰ Atika ndi kakoku Yuani-Mubatizai mu ku ka ndabu ya boloko.

¹¹ Kwa wa, bodoku nomu ka papi, bapa ndi musika yi nino. Iyi, amindilya ndi na imu amaki.

¹² Kumbuso yi, babibya ka Yuani bodoku ndi kava manda kaki, baka kolumbo. Binda kwa ndi katumbulyaga Yeso mongoni mi nimo.

Yeso ulyolyisini bambanzu belofu kubukumuti
(Maliko 6:30-44; Luka 9:10-17; Yuani 6:1-14)

¹³ Ngbingo yi nino Yeso ukana ndi mina mongoni mi nimo, atukya ndi wa mukaka ka ingbolo yidingi. Inda ndi bikedede ka pa niyo mumbanzu kegwa ndi mino. Luki limoti, wa bambanzu bukana mina beyo, batukya ndi ka bagudu na magu, binda kabye. ¹⁴ Ngbingo yi nino Yeso osya ndi mina ka ingbolo, umina ndi bambanzu budingi kugbe, ukwilya kumbu. Luga kabu, uhukusa ndi batu nibo ba ndi na bokolobu.

¹⁵ Niyo bugogo osyo, babibya bakpufoku ndi, babikya ndi be: «Wanu a isa, na ngbingo okitogini. Yeki a beyo, ukpama bambanzu niba baka ko giyo kailuulo luki lilya.»

¹⁶ Luki limoti, Yeso usikisa ndi be: «Kokwononigu be baka ku. Hupono ni ibunu aka bamombukwono-donu bi malili.»

¹⁷ Ibu, babikya ndi be: «Wanu, ibusu ta na mukati kubukumuti aka na bosu baba.» ¹⁸ Yeso ubikya kwa ndi be: «Ipóniku wanu.»

¹⁹ Kumbuso yi, ukpama ndi bambanzu kaikonono ka tonito. Ava ndi mukati kubukumuti na bosu baba bi nibo, atumba miso kegwa wa lisyu, abibisa Kunzi. Obunanaga ndi mukati mi nimo, upaga babibya kaki. Ibu, bugbananilyaga ndi bambanzu. ²⁰ Ibu basi balyalya ndi na bikutogo bikpedede-kpedede. Kumbuso yi, babibya bamumula ndi bodongbu nibayo asikana ndi, otumo mumbi tekebe na miba. ²¹ Batu nibo balyalya ndi ba ndi banda baluku belofu kubukumuti ni bakutongigu boko na bomiki.

Yeso akakpakyana kugu wo libo
(Maliko 6:45-52; Yuani 6:15-21)

²² Kumbusa wa niyo, Yeso ukpama ndi babibya kaki be badaki ka ingbolo yidingi, utakanyi kusyaku wa ibombu. Ko ngbingo yi nino, iyi asikana ndi kaupaga bambanzu ligundu.

²³ Niyo upa bambanzu ligundu, adaka ndi bikedede ka ngupa kalamba. Niyo biti osyo, Yeso a bata ndi ku kwa ku mukaka.

²⁴ Ingbolo yi niyo a kwa ndi ni itundulini ka limbengi lo libo. Mubaka a ndi koyungo biyongo-yongo. Na muvivi a ndi kapingbaga. ²⁵ Ko mbolugo, Yeso inda ndi misa ku

babibya kaki ba ndi mino ni anakpakyana kugu wo libo bipapapa. ²⁶ Niyɔ babibya bamina ndi kakpakyana kugu wo libo beyɔ, babanga ndi kugbe. Babikya ndi be: «Abili mu!» Bapunga ndi kakugwaga na kubangaku.

²⁷ Luki limoti, ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, Yeso abikya ndi be: «Wigwini mambengi, imi nɔ! Makobongonitɔgɔ.»

²⁸ Petele asikisya ndi be: «Mombukwono-dosu! Kiko lingunɔ be iwe nɔ, ikpamyɔ nindi ku wo mino ni nanakpakyana gɔni kugu wo libo.» ²⁹ Yeso aka ndi na iyi be: «Dokunɔ.»

Kuwa wa, Petele osya ndi ka ingbolɔ, apunga ndi kakpakyana kugu wo libo bipapapa kaında misa ku Yeso a ndi mino. ³⁰ Luki limoti, ngbingo yi ninɔ ino mino muvivi mapu, abanga, apunga ndi kolindo. Apamikana ndi be: «Hiii Mombukwono-dosu, ihukusanɔ baka!»

³¹ Wa aka wa, Yeso ananilya ndi kubokuko, agwi. Kuwa wa, abikya ndi be: «Eze, wa mutɔ wa baya yikedɛ! Ko bulya iki yɔ wo bi mino na botumo?» ³² Niyɔ badaka ndi ibu basi baba ka ingbolɔ, muvivi mi nimɔ osya ndi. ³³ Kuwa wa, babibya nibɔ ba ndi ka ingbolɔ bobuna ndi moli kambwa ka Yeso, babikya be: «A lingunɔ, wa Miko Kunzi!»

*Yeso uhukusini batɔ ba bokolobu ka Genezaleti
(Maliko 6:53-56)*

³⁴ Niyɔ Yeso na babibya kaki bazaba ndi, bosila kuwa ndi ka iwili ya Genezaleti. ³⁵ Batɔ ba ku beyɔ bamiba ndi Yeso. Bapunga kuwa ndi kowowisa mongoni kaki ka iwili yasi, banadulyoku na batɔ ba bokolobu basi. ³⁶ Batɔ ba bokolobu bi nibɔ, bitatanaga ndi na Yeso be bavilino baka gutugu mu ma kutuko kaki aka. Batɔ basi nibɔ bavilaga ndi, bahukagatu ndi.

15

*Lutono kugu wa yigya ka batite
(Maliko 7:1-13)*

¹ Lisyɛ limoti, Bafalisayo na bowonisilo ba mutuu botukyoku ndi ka Yelusalema. Ngbingo yi ninɔ basilya ndi mina Yeso, samuusa be: ² «Ko bulya iki yɔ babibya kaku bakobuno mina yigya ka botitosu? A beyɔ, bakisukusagigu maboku ni bakalyalya!»

³ Yeso usikisya ndi be: «Yegu se ibunu, ko bulya iki yɔ mo mino kobuna mutuu ko Kunzi ko bulya yibye yigya ka botitonu? ⁴ A beyɔ, Kunzi abikya ndi be: «Mubanga abaku na amaku.» Omotiloku be: «Mumbanzu kagbusyo abaki ikani amaki, okwononi samwi.» ⁵ Luki limoti, ibunu mabikyaga be mumbanzu akwanana kabikya abaki ikani

amaki bε: «Luki nilo nakwanano bi nolu kausingyo, nopi kɔwa ka aɓɓɓe ko Kunzi.» ⁶ Mutu yi ninɔ kakwananigu bata kabanga abaki ikani amaki. Ifunu makolimogo Likpɔmaka ko Kunzi ko bulya yiɓye yigya ka botitonu.

⁷ Batu ba kabɔɔku! Bugyalandu ka Isaya a ndi ba lingunɔ kugu kunu, ngbingo yi ninɔ abikya ndi mina bε:

⁸ «Batu bi nifa babikyaga bε bεɓangagatu,
luki limoti, beminaga payaya.

⁹ Malumba nimɔ bεgyilyaga a payaya.

A bεyɔ, mutuu kabu akabyenene na bopisi nibayo bibisilyogo aka.»

Luki nilo akwanana kapá mumbanzu bɔnye

(Maliko 7:14-23)

¹⁰ Kumbuso yi, Yeso amaka ndi ambaza ka bambanzu, abikya bε: «Hukononi, motombisya binza likpɔmaka li nili. ¹¹ Luki nilo ingyaga ka munoku ka mumbanzu kapágigu bɔnye. Luki limoti, nilo opupogo lo apága bɔnye.»

¹² Kɔwa wa, babiɓya ka Yeso bakpuɔoku ndi, bamuusa bε: «Wibito bi bε munzina kaku utulito bi Bafalisayo?»

¹³ Yeso usikisya ndi bε: «Luki lasi nilo abakaga ni Baba ninɔ kugu wa lisyε kokunigu, bomukatu. ¹⁴ Yeki a bεyɔ, husoni! Ba batu bo kolobu ya mamɔmɔ niɔ bakaukpkyonisa badabu! Mutu wo kolobu ya mamɔmɔ kika kakpkyonisa daki, ibu basi baba bogwatu ka libye.»

¹⁵ Petele abikya ndi bε: «Titumbulyaga isi ya lizuni li nili.»

¹⁶ Yeso usikisya ndi bε: «Ambe na gutugu ifunu aka, makakwananigu kayibo isi yi? ¹⁷ Ambe, makibogigu mbeyi bε luki lasi nilo ingyaga ka munoku, osyaga ka muma, kumbuso yi, opupo, inda ka limbi? ¹⁸ Luki limoti, lasi nilo opupaga ka munoku ka mumbanzu, atukyaga ka limbengi kaki. Na ilu lo apága mumbanzu bɔnye. ¹⁹ A bεyɔ, tamanaga yanye opupogo ka limbengi ka mumbanzu, limwɔmɔ, kasye na muko ikani mbunya bengeneni, buɔanda, kubaku, mutamanagi mubikya bongo na banvenve. ²⁰ Nimana masi mɔ apága mumbanzu bɔnye. Luki limoti, kalyalya ni wakisukusigu mafoku kakwananigu kapá mumbanzu bɔnye.»

Wabakanana abinikyonini Yeso

(Maliko 7:24-30)

²¹ Kumbuso yi, Yeso atukya ndi wa, inda ndi misa ya iwili ya Tilo na niyɔ ya Sidona. ²² Ku bεyɔ, Wabakanana bemoti asilya ndi. Muko yi ninɔ akukwaga ndi, abikya bε: «Hiii Mombukwono-dosu, Mika ngama Daudi, ikwilyano baka

kumbu! Mikami musika yi akaigyogyisa kugbe na limbengi la bunye!»

²³ Luki limoti, Yeso kasikisyagu ndi likpamuka gatugu limoti aka. Kwa wa, babibya kaki bakpuḍoku ndi, bitatanaga na iyi be: «Mukpamya neki muko yi nima aga, kye akatigbomisa bamu aka na mapamu.» ²⁴ Usikisya ndi be: «Betikoku ndi ka Bezaleli aka, nibo ba mufongoni abe bakondolo nibo bobungaga ndi.»

²⁵ Luki limoti, muko yi nino odoku ndi kobuna moli kambwa kaki, itatanaga ndi na iyi be: «Hiii Mombukwonodosu, kikiliki, isingyano baka!» ²⁶ Yeso asikisya ndi be: «Kegu binza kava malili ka bomiki, kaumbimbilya benva.»

²⁷ Muko yi nino abikya ndi be: «A beyo, Mombukwonodosu. Luki limoti, gatugu benva aka balyagatu goni kumbo ya bamalili nimo anyukaga ka miza ka mombukwana-dabu.»

²⁸ Kwa wa, Yeso asikisya ndi be: «Ye ma, baya kaku a yidingi! Igyonosi ku kaku mufongoni beyo baya kaku o mino.» Ko ngbingo yi nino aka no, mikami musika yi ahuka ndi.

Yeso uhukusini batu budingi ba bokolobu

²⁹ Kambuso yi, Yeso atakya ndi ku, inda ka mutili ma ibombu ya Galilaya. Ku beyo, adaka ndi ka ngupa, iko. ³⁰ Kwa wa, bambaza ka bambanzu budingi bakpuḍoku ndi. Badulyogoku ndi na batu ba mutingbi, nibo ba bokolobu baya mamomo, bazegesi, bobobo na batu bagogo ba bokolobu budingi. Ibu basi, subisaga ndi kambwa ka Yeso na iyi anuhukuso.

³¹ Nokw adika ndi bambanzu nibo ba ndi ka bambaza wa bide kamina babobo kanzina, batu ba mutingbi kananikana, bazegesi kampakyana na batu ba bokolobu baya mamomo kaina. Bapunga kwa ndi kabibiso Kunzi wa Izaleli.

Yeso ulyolysisini bambanzu belofu bakwanganya (Maliko 8:1-10)

³² Yeso umaka kwa ndi babibya kaki, ubikya be: «Nakaminilya batu bi nibana kumbu. Ta kwa na ibu na masye masaa, bakegu bata no luki lilya. Nakegu kapa kausa be saga ni banimukana banza. Bakaga beyo, yagogo nzuyi udikagatu ko pisi.»

³³ Babibya kaki bamuusa ndi be: «Wanu ka isa, tinisonoku na malili yani nimo akwanana be ambaza mudingi ka bambanzu bene ikuti?» ³⁴ Yeso umuusa ndi be: «Ma na mukati minga?» Basikisya ndi be: «Ta na mukati madiya na ika na bosu bafede aka.»

³⁵ Kūwa wa, Yeso ukpamyā ndi bambanzu bε bikononi wasi. ³⁶ Ava ndi mukati maḍiya na ika na bosu bi niḥo. Kumbuso kabibiso Kunzi, obunonogo, upága babiḥya kaki, buḡbananilyaga kūwa ndi bambanzu.

³⁷ Ibu basi balyalya ndi, bikutogo bikpekede-kpekede. Kumbuso yi, babiḥya bamumulaga ndi bodongbu nibayo asikana ndi, otuma ndi mumbi maḍiya na ika. ³⁸ Batu niḥo balyalya ndi, ba ndi banda baluku belofu bakwanganya ni bakutongigu boko na bomiki.

³⁹ Kumbuso Yeso kaupá bambanzu bi niḥo ligundu, afaka ka ingbolo, aga ndi ka iwili ya Magadani.

16

*Bafalisayo na Basadukayo bakungini Yeso likingyosi
(Maliko 8:11-13; Luka 12:54-56)*

¹ Bafalisayo na Basadukayo bakpuḍoku ndi Yeso kabobo. Babikya kūwa ndi bε uwanyi likingyosi kotukyoku kūḡ wa lisyε.

² Luki limoti, usikisya ndi bε: «Na buḡogo, niyo minaga bε bekuḥa a bingbu, mabikyaga bε lisyε asyetu lanza na buḡala. ³ Na busobi, bekuḥa kopiyo, mabikya bε mbwayi alukatū. Ibunu, makwananatu kaiba mokingyosi dididi ma bekuḥa. Luki limoti, makakwananigu kaiba mokingyosi mo ngbingo yi nimu. ⁴ Ibunu batu ba lisyε li nili, ma banye na makokwononigu ko misa ko Kunzi! Makakunga bε bamuwonisi likingyosi. Makinigu likingyosi lagogo kiki nilo aka lo ka mugyalandu Yona.» Kūwa wa, Yeso usa ndi, imagalya iyi.

Yigya ka Bafalisayo na Basadukayo

⁵ Ngbingo yi ninu babiḥya ka Yeso bazaba ndi mina libo lidingi, babusala ndi kava mukati. ⁶ Ubikya kūwa ndi bε: «Wiminyonito na kuboboku ka Bafalisayo nikwo a abe sibukuso niso ofulisaga mukati na yigya ka Basadukayo.»

⁷ Babiḥya bapunga ndi kanzina luga kabu bε: «Akabikya beyo kye takavigu bi mukati.» ⁸ Yeso iba ndi tamanaga kabu, ubikya kūwa ndi bε: «Eze, ma batu ba baya yikedε! Ko bulya iki yo mo mina kanzina luga kunu bε makeḡu na mukati? ⁹ Makonotombisyigu ndeke? Makeḡu mbeyi katamana beyo bambanzu elofu kubukumuti bikutaga ndi mino mukati kubukumuti? Mamamula ndi mumbi minga ka nimo asikana ndi? ¹⁰ Bambanzu elofu yikwanganya niḥo bikutaga ndi mukati maḍiya na ika, na mumbi minga mo mamamula ndi?

¹¹ Iki kūwa makeḡu bi kotombisyo bε nakeḡu bi kamunziniya ko bulya mukati ngbingo yi ninu no bi

mino kamubikya be: Wikoni ni manibuulyo na yigya ka Bafalisayo na Basadukayo niyo a abe sibukuso niso ofulisogo mukati?»

¹² Kwa wa, babibya biba ndi be kegu kabikya be biki kaibuulya na sibukuso ka Bafalisayo na Basadukayo niso ofulisaga mukati. Luki limoti, a ndi kaubikya be bibuulyi na mutwi ka Bafalisayo na Basadukayo.

¹³ Ngbingo yi ninu Yeso inda ndi mina misa ya mugi ma Kaizalia-Filipi, umuusa ndi babibya kaki be: «Bambanzu ba piye kabikya be Mika-Mumbanzu ni wani?»

¹⁴ Basikisya ndi be: «Bemoti-bemoti bakabikya be iyi ni Yuani-Mubatizai. Bagogo be iyi ni Iliya. Bagogo bata be iyi ni Yelemia, ikani bemoti ka bogyalandu.»

¹⁵ Yeso umuusa ndi bata be: «Yegu se ibunu, makabikya be imi ni wani?»

¹⁶ Simoni Petele asikisya ndi be: «Iwe, wa Kilisito! Wa Miko Kunzi ninu a na obili!»

¹⁷ Yeso abikya ndi be: «Simoni mika Yona, wa muti wa maziyo! A beyo, kegu mumbanzu no utumbulyogi. Luki limoti, Baba ninu a kegu wa lisyu. ¹⁸ Imi, nakaubikya ambe iwe ni Petele*. Na kegu wa litalu li nili, nopika banu mino kanisa kami. Na ngu ya kukwaku kigungu ndeke kegu yi. ¹⁹ Nupa ndeke lifungula la bungama ba kegu wa lisyu. Lasi nilo wakandaga ndeke wanu ka obili, bakandaga ndeke kegu wa lisyu. Lasi nilo wakulaga ndeke wanu ka obili, bakulaga ndeke kegu wa lisyu begeyo.»

²⁰ Kwa wa, Yeso ughityaga ndi babibya kaki be bakabikyonitogu mumbanzu be iyi ni Kilisito.

*Yeso obikyini be okwatu na opupo ka mbuku
(Maliko 8:31-9:1; Luka 9:22-27)*

²¹ Katukya ko ngbingo yi ninu, Yeso apunga ndi kaubikya babibya kaki bingbanganya be okwononi indi ka Yelusalema. Na ku beyo, igyogyisatu kugbe ka maboku ka bamboku-mboku, bokumu-kumu na bowonisilo ba mutuu. Bamwisisatu, kumbusa wa masye masaa opupo ka mbuku.

²² Kwa wa, Petele amaka ndi bikede, apunga kayoyiso, anabikya be: «Mombukwono-dosu! Kunzi ukpingbilyito baka nilo! Haaa, nilo kigyonosigu ndeke na iwe gutugu iki yi aka!»

²³ Luki limoti, Yeso oyikana ndi, abikya Petele be: «Abili mu! Kitaga kumbuso kami! Wakakisa kegwisiso! Tamanaga kaku kegu abe niyo ko Kunzi, luki limoti, a abe niyo ka bambanzu.»

* 16:18 16:18 Petele: Isi yo lino li nilo ni litalu.

²⁴ Kumbuso yi, Yeso Ƴbikya ndi babibya kaki be: «Mumbanzu kapa kebiba, okwononi imuyi iyi mombukwana-daki yi bikpe, abinika musalaba kaki, apunga kebiba. ²⁵ A beyo, mumbanzu kapa kahukuso obili kaki, abungusatu. Luki limoti, nino abunguso ko bulya kami, inisanatu bata na iyi. ²⁶ A izangiya tino mumbanzu kainisana na lingama lasi la obili ni aputini obili kaki? Iki yo akwanana bata kapá kye ahukusi obili kaki?»

²⁷ Mika-Mumbanzu odokuto ka ibiba ka Abaki pa imoti na bamalaika kaki. Akalya mumbanzu yikaka-yikaka kabyenene na yigya kaki. ²⁸ A lingunu, nakamubikya ambe: «Bambanzu bemoti-bemoti luga kunu wanu, bakokwigu kani ni bakaminigu Mika-Mumbanzu kodoku ka bangama kaki.»»

17

Miso ka Yeso igomosyonini
(Maliko 9:2-13; Luka 9:28-36)

¹ Kumbusa wa masye maɗiya, Yeso ava ndi Petele, Yakobo na mamaki beyo ka Yuani. Adaka ndi na ibu basi bikede ka ngupa yikungu kugbe. ² Ku beyo, misa ka Yeso igomosyana ndi kambwa kabu, apunga kanze abe moni. Botu kaki obufa ndi bitu kugbe abe libu.

³ Babibya basaa bi nibo bamina ndi Musa na Hiya bigbututu ni bananzina na Yeso. ⁴ Kawa wa, Petele abikya ndi Yeso be: «Mombukwono-dosu! A binza ibusu kaiko wanu. Wakapa, nopiki wanu bangbangba bayisaa, niyo kaku, niyo ka Musa na niyo ka Hiya.»

⁵ Ngbingo yi nino Petele a mbeyi ndi mino kanzina aka, lindindi lawenge-wenge utikya ndi. Kuso yi ku, liyu opuponoku ndi be: «Nimuna, a Mikami mupaka! Nobisa limbengi kugu kaki! Mumukononi iyi!» ⁶ Niyo babibya bukana mina beyo, babanga ndi kugbe. Bogwaga ndi mokpukpu wasi bingomu-ngomu.

⁷ Luki limoti, Yeso ukpudoku ndi, uvilaga, ubikya be: «Womogoni, makobongonitogu!» ⁸ Niyo bikwe, bamina kawa ndi Yeso aka mukaka.

⁹ Niyo ba ndi kosyoku ka ngupa, ugbityaga ndi be: «Kpokpokpo, makatumbulyogonitogu mumbanzu likpumuka li nilo mini lo, kadwe ku kwa ku Mika-mumbanzu opupa banu mina ka mbaku.»

Yuuso kugu wa doku ka Hiya

¹⁰ Kumbuso yi, babibya ka Yeso bamuusa ndi be: «Ko bulya iki yo bowonisilo ba mutuu babikyaga mina be okwononi fliya igiku mbeyi?»

¹¹ Yeso usikisya ndi be: «A beyo, okwononi fliya igiku mbeyi, obungusyaga makpumuuka masi. ¹² Nakamubikya bingbanganya ambe fliya odoniku ndi. Luki limoti, bambanzu bakamibagu ndi, ba ndi kagya beyo aka yo ba ndi mina kapa. Gutugu Mika-mumbanzu aka, bagyogyiso ndeke beyo.»

¹³ Babibya biba kuwa ndi be Yeso a ndi kaunziniya kugu ka Yuani-Mubatizai.

Yeso ahukusini miki wa liga

(Maliko 9:14-29; Luka 9:37-43)

¹⁴ Niyu Yeso na babibya kaki badwe ndi buwobi na pa niyu ambaza ka bambanzu a ndi mino, mutuu bemoti akpuḍoku ndi. Mutuu yi ninu obuna ndi moli kambwa kaki. ¹⁵ Abikya kuwa ndi be: «Hiii, Mombukwono-dosu! Mukwilyano baka mikami kumbu. A na kolobu ya liga, akaigyogyisa kuge. Ogwaga kuwa bongbinga basi ko fuku ikani ko libo. ¹⁶ Nindito bi na iyi ka babibya kaku. Luki limoti, bakokwononigu bi kahukuso.»

¹⁷ Yeso usikisya ndi be: «Eeze ibunu, livananza la masye mi nima makegu na baya, ma banye! Nakwanana ndeke kaika pa imoti na ibunu bongbinga binga? Nakwanana kapila buzu kunu bongbinga binga? Doku neki na iyi kunu!»

¹⁸ Niyu bapá ndi miki, Yeso apamilya limbengi la banye nilo a ndi kuso kaki. Limbengi la banye opupa ndi, wa aka wa miki no auka ndi.

¹⁹ Kumbuso yi, babibya kaki bakpuḍoku ndi ni ba kuwa asi ibu aka, bamuusa ndi be: «Ko bulya iki yo ibusu takokwononigu bi mina kokpumyo limbengi la banye li nilo?»

²⁰ Yeso usikisya ndi be: «A kye baya kunu a yikede. A lingunu, nakamubikya ambe makiko bi na baya gutugu kani a yikede aka abe maya ma agbede-gbede, makwanano bi kabikya ngupa yi niyi be: «Tukya wanu, waga ku», agatu bi. Kikigu bi no luki gutugu limoti aka nilo kakwananigu bi ku kunu.» [²¹ *]

Yeso obikyini bata be okwatuu, opupoku ka mbuku

(Maliko 9:30-32; Luka 9:43-45)

²² Ngingo yi ninu Yeso a ndi mina pa imoti na babibya kaki ka iwili ya Galilaya, ubikya ndi be: «Basutatu banu Mika-mumbanzu ka mafoku ka bambanzu, ²³ bamwo.»

* **17:21** 17:21 Mugele-gele mi nima kegu kuso wa Mobiso mandeli ma Ligiliki.

Kumbusa wa masye masaa, opupoku ka mbuku.» Niyo babibya bukana beyo, balya ndi kumbu kugbe.

Kakalya manzanza wa ndabu ya malumba

²⁴ Ngbingo yi nino Yeso na babibya kaki badwe ndi mino ka Kapelenaumu, batu nibo bolipisaga ndi manzanza wa ndabu ya malumba bakpufoku ndi Petele, bamuusa be: «Muwonisilo kunu kakalyagigu iyi manzanza ma ndabu ya malumba?» ²⁵ Petele usikisya ndi be: «Iyo, akalyagatu.»

Ngbingo yi nino Petele ingya ndi mino ka ndabu, Yeso apunga ndi ni iyi kanzina. Amuusa ndi be: «Simoni! Wakaina buni? Ngbingo yi nino bungama ba obili nimu bikogo mino kolipiso manzanza, bulipisogo batu ba livananza kabu ikani bobiko?» ²⁶ Petele asikisya ndi be: «Bulipisogo bobiko aka.»

Yeso abikya kuwa ndi be: «A beyo, livananza la bungama kakalyagigu ilu manzanza. ²⁷ Luki limoti, takegu kapa kaugwisiso batu bi nibo. Kinili, winda ka ibombu, wadikita kungaku. Musi nino wanyo wa mambwa, wahukwa manoka, kuso yi, watakanya ambuma wa lifalanga. Wava ambuma yi nino, wakalya ko bulya manzanza kusu na iwe.»

18

Wani no a mutu wa ibiba ka Bungama ba kugu wa lisyey
(Maliko 9:33-37; Luka 9:46-48)

¹ Ko ngbingo yi nino aka no, babibya ka Yeso bakpufoku ndi, bamuusa be: «Kuso wa bungama ba kugu wa lisyey, wani no a mutu wa ibiba kugbe?»

² Yeso amaka kuwa ndi miki, abisa luga kabu. ³ Ubikya ndi be: «A lingunu, nakamubikya ambe, kika ni mokoyikonigu, mika mufongoni abe bomiki bakekeke, makingyigu ndeke ka Bungama ba kugu wa lisyey. ⁴ Kika ni mumbanzu isisini, ika mufongoni abe miki mukede yi nimu, iyi no ika banu mudingi ka Bungama ba kugu wa lisyey. ⁵ Na kika ni mumbanzu atilyini miki mukede mufongoni abe nimu ko lino kami, etilyi imi bikpe.»

Mutu ko bulya bunye

(Maliko 9:42-48; Luka 17:1-2)

⁶ «Luki limoti, mumbanzu kagwisisa bemoti ka bomiki nibo bebinikyana ka bunye, okwononi kakpikila litalu lakpu ko singasu, badikita ko libo lidingi bikudumu. ⁷ Kumbu ka obili! Bopisi kogwa ka bunye a bayakpu! A beyo, a binza be bopisi ba kugwaku ikitu. Luki limoti, kumbu ka mutu yi nino ulutaga bengen kagya bunye!

⁸ Kika ni kubokuko ikani kuguko kaku umokyini ka bunye, ko, wombimba byi! A binza ku kaku kogulya ka obili walinganu na kubokuko ikani kuguko kumoti kakitaga wa wogulyo bi mino nomu masi. Kumbuso yi, bafikita kuwa ko buku ba benze na benze. ⁹ Kika ni liso umokyini ka bunye, muko, wombimbo byi! A binza ku kaku kogulya ka obili walinganu no lisa limoti kakitaga wa wogulyo bi mino nomu masi. Kumbuso yi, bafikita ko buku ba benze na benze.»

*Lizuni ka kondolo nino obungaga ndi
(Luka 15:3-7)*

¹⁰ «Wiminyonito, makaminonitogu gutugu bemoti ka bomiki bi niba payaya! A beyo, nakamubikya ambe, bamalaika kabu nibo kugu wa lisyε ba masyε masi buwobi na Baba. [¹¹ Mika-Mumbanzu odoku ndi ka obili kauhukuso nibo bobungaga ndi.]

¹² Makaina bu? Kika ni mumbanzu a mbeyi na bakondolo miya, bemoti luga kabu obungogo. Ambe, kusigu mbeyi batekebe kubomu na kubomu ka ngupa, aga kakisa nino bemoti kika kani obungogini?

¹³ A linganu, nakamubikya ambe, ngbingo yi nino amino mino, ogwa magyagya kugbe, kakitaga beyo ikago mino na magyagya ka nibo bakondolo batekebe kubomu na kubomu, nibo bakobungagagu ndi. ¹⁴ A mudongoni begayo, Obonu nino kugu wa lisyε kapagigu be gutugu bemoti aka ka bomiki nibana obungogi.»

Kapa mumbanzu nino ogyi bunye mutuu

¹⁵ «Kika ni mamaku ugiyini bunye, winda kamina, miko ibunu na iyi aka. Na kika ni umukonini, migilya kuwa bata yukanana. ¹⁶ Luki limoti, kika ni kumukonigu, muva mutuu wagogo bemoti ikani batu baba, kye <likrumuka imibisikosi linganu kambwa ka bademu baba ikani basaa.> ¹⁷ Kika ni okyini kamukana, winda katumbulaga ka kanisa. Kakyu goni kahukana kanisa, wava abe mutuu nino kamibigu Kunzi na mugya manye abe bandombe ba manzanza.

¹⁸ A linganu, nakamubikya ambe, masi nimo makandaga ndeke ka obili, bakandaga ndeke kugu wa lisyε begayo. Na masi nimo makulaga ndeke ka obili, bakulaga ndeke kugu wa lisyε begayo.

¹⁹ A linganu, nakamubikya ambe, kika ni batu baba luga kunu ka obili buknononini kakunga lasi, Baba nino kugu wa lisyε upatu luki li nilo. ²⁰ A beyo, pa niyo batu baba ikani

basaa bomumukoni mino ko lino kami, imi, na wa luga kabu.»

Bibu ka mugya-ligubo ninu akya ndi kapilya

²¹ Kuwa wa, Petele akpuda ndi Yeso, amuusa be: «Mombukwono-dosu, kika ni mika-mama egyilyini bunye, nakwanana kapilya kadwe nganga yinga? Kadwe nganga madia na ika?» ²² Yeso asikisya ndi be: «Nakaubikya ambe, kegū asi kadwe nganga madia na ika aka. Luki limoti, nganga batekebe madia na ika nganga madia na ika.

²³ Kinili, likingyosi la Bungama ba kugu wa lisyē a mufongoni abe ngama bemoti, ninu a ndi kapa be bosunzu kaki babikiyi isabu ya bolubu kabu. ²⁴ Ngbingo yi ninu apunga ndi mino kaumuusogo, badulyoku ndi na bemoti ninu a ndi no lubu wo buyi bakpu kugbe. ²⁵ Mugya-ligubo yi ninu kegū ndi no pisi yikalya lubu yi ninu. Mombukwana-daki akpama ndi be bagabi, pa imoti na mukaki, bomikaki na makpumuka kaki masi, kadwe ku kwa ku igiso mino lubu kaki. ²⁶ Musunzu yi ninu obuna ndi moli kambwa ka mombukwana-daki, abikya be: «Pilyano baka! Nakalyatu lubu kaku wasi.» ²⁷ Mombukwana-daki akwilya ndi kumbu. Asa lubu yi ninu, akpama ndi be aga.

²⁸ Ngbingo yi ninu opupa ndi mino, babangana na daki mugya-ligubo. Daki mugya-ligubo yi ninu a ndi no lubu kaki mukede wa bambuma miya. Kuwa wa, agwi ndi, ambimbata ko singasu bimbitali, abikya be: «Ikalya makpumuka kami!» ²⁹ Daki mugya-ligubo yi ninu obuna ndi moli kambwa kaki. Abikya be: «Pilyano baka! Nakalyatu makpumuka kaku.» ³⁰ Luki limoti, akya ndi. Aga kamokyisiso daki ninu ka ndabu ya boloko, kadwe ko ngbingo ninu akalya ndeke mino lubu yi ninu. ³¹ Ngbingo yi ninu bawaidaki bagya-ligubo bina ndi mino beyo, mambengi utula ndi kugbe, baga katumbulyaga mombukwana-dabu masi nimo akitanaga ndi. ³² Kuwa wa, mombukwana-dabu amaka ndi mugya-ligubo yi ninu, iyi aka na iyi be: «Wa mugya-ligubo wanye! Ngbingo yi ninu witatanaga ndi mino na imi be nupilyi lubu kaku, nupilyatu ndi ka masi. ³³ Iwe, wakakwananigu bi kapilya daku mugya-ligubo, mufongoni beyo imi nupilya ndi mino?» ³⁴ Limbengi akandikanaga kuwa ndi mombukwana-daki bisulu-sulu. Asuta ndi aluku no be bagyagi kadwe ku kwa ku akalya ndeke mino makpumuka kaki masi.»

³⁵ Yeso abikya ndi bata be: «Baba ninu a kugu wa lisyē amugya ndeke beyo, kika ni bemoti kunu kegū kapilya mamaki na limbengi kaki lasi.»

19

Mutuu ka Yeso ko bulya yibuna ndawa
(Maliko 10:1-12)

¹ Ngbingo yi ninu Yeso ama ndi mina kabikyaga makpumu ka mi nimo, atukya ka Galilaya, inda kuwa ndi ka Yudea kusyaku wa Yolodani. ² Bambaza budingi ka bambanzu babye ndi. Ku beyo, uhukuso nibo ba ndi na bokolobu.

³ Kuwa wa, Bafalisayo bemoti-bemoti bakpudoku ndi kabobo, bamuusa be: «Ambe, mutuu kusu akpamyatu muluku kasikisa mukaki ko bulya bunye basi?»

⁴ Yeso usikisya ndi be: «Makanotongulogigu ndeke ibunu be katukya ka mupunganagi <Kunzi agya ndi muluku na muko?» ⁵ Kumbuso yi, abikya ndi be: <Kinili, muluku asaga ndeke abaki na amaki. Bavanana na mukaki, ibu basi baba biita kuwa nzuyi yimoti.> ⁶ Kuwa wa, bakikigu bata baba, luki limoti, nzuyi yimoti. Yeki a beyo, mambanzu kogbonosonitogu nilo Kunzi omotoni.»

⁷ Bafalisayo bamuusa bata ndi be: «Ko bulya iki Musa akpamyanda ndi be muluku akwanana kapá mukaki balawa mubuna ndawa kambwa kasikiso?»

⁸ Yeso usikisya ndi be: «Musa amakpamyanda ndi kausikiso boko kunu beyo ko bulya bupe ba mambengi kunu. Luki limoti, ka mupunganagi kabikyagu ndi beyo. ⁹ Nakamabikya ambe, kika ni mambanzu asikisini mukaki, kiki ni agwini na muluku aka, ava wagogo, muluku yi ninu ogyini bilya.»

¹⁰ Kuwa wa, babibya ka Yeso babikya ndi be: «Kika ni mutuu a beyo kugu ka muluku na mukaki, kegú neki binza kavanana!»

¹¹ Yeso usikisya ndi be: «Bambanzu basi bakakwananigu kaukana mutuu mi nima. Kiki nibo aka bo Kunzi upunaga ndi. ¹² Kabyenene na niyo, bambanzu bemoti-bemoti bakavananagigu, kye bibakuta gongu bibobobo. Bagogo kye bambanzu bo bugya ndi be bakobukutonitogu ibu. Na bagogo nibo bakakwananigu kavanana ko bulya bungama ba kugu wa lisyé. Ninu akwanana kaukana mutuu mi nima ukana.»

Yeso ufukilyini bomiki bubunga
(Maliko 10:13-16; Luka 18:15-17)

¹³ Kuwa wa, bambanzu badulyoku ndi Yeso na bomiki be ubisilyi mafoka, ulumbilya. Luki limoti, babibya bunyakilya ndi. ¹⁴ Yeso ubikya kuwa ndi babibya kaki be: «Husoni bomiki boduku kunu no mino! Makupokyonitogu,

kye b̄ungama ba k̄ugu wa lisȳe a ko bulya ka bat̄u bi nib̄o ba ab̄e ib̄u.»

¹⁵ K̄uwa wa, Yeso ubisilya ndi bomiki bi nib̄o mab̄ok̄u. Kumbuso yi, at̄ukya ndi wa.

*M̄wanza bemoti wa lingama bakanzina na Yeso
(Maliko 10:17-31; Luka 18:18-30)*

¹⁶ K̄uwa wa, al̄uk̄u bemoti adulyoku ndi Yeso, amuusa b̄e: «Muwonisilo, b̄unza tino b̄o nakwanana kagya, kye ninisoni na ōbili wa benze na benze?»

¹⁷ Yeso asikisya ndi b̄e: «Ko bulya iki ȳo wo mino kemuusa k̄ugu wa b̄unza? A b̄eyo, mut̄u bemoti aka n̄o a wanza! Wakapa kogulya ka ōbili wa benze na benze, byege mut̄uu.»

¹⁸ M̄wanza n̄o amuusa k̄uwa ndi Yeso b̄e: «Mut̄uu tino?» Yeso asikisya b̄e: «Wakamwonit̄ogu m̄mbanz̄u, wakogyonit̄o bilya, wakibonit̄ogu, wakabukulyogonit̄ogu m̄mbanz̄u likp̄um̄uka. ¹⁹ M̄banga abak̄u na amak̄u, wapa mamak̄u m̄d̄onḡoni b̄eyo wipago mino iwe mombukwanadaku.»

²⁰ Al̄uk̄u n̄o abikya ndi b̄e: «Nagyaga mut̄uu mi nimo masi. Iki bata ȳo etigolyi?»

²¹ Yeso abikya k̄uwa ndi b̄e: «Wakapa kaika mut̄u wanza, waga, wagaba makp̄um̄uka nimo wa nomu masi. Buyi bi ugbananilyaga bat̄u ba yangya. K̄uwa wa, winisana ndeke na lingama k̄ugu wa lisȳe. Kumbuso yi doku, webyoku.»

²² Niyo al̄uk̄u n̄o ukana b̄eyo, at̄ukya ndi wa ni analya kumbu kye a ndi na lingama lidingi.

²³ K̄uwa wa, Yeso ubikya ndi babibya kaki b̄e: «A lingun̄u, nakam̄bikya ambe: <A yap̄up̄u ka mut̄u wa mukumbo kogulya ka b̄ungama ba k̄ugu wa lisȳe!> ²⁴ Nakam̄bikya bata ambe: <A yap̄up̄u ka ngamia kakitanaga ka ngala ya musada. Luki limoti, a bata yap̄up̄u kugbe mut̄u wa lingama kogulya ka b̄ungama ko Kunzi!»

²⁵ Ngbingo yi nino babibya bukana ndi mina b̄eyo, bombombaya ndi kugbe. Bimuusa k̄uwa ndi b̄e: «Wani se k̄uwa n̄o akwanana kainisana na muhukuso?»

²⁶ Yeso unda ndi bizumuu, ubikya b̄e: «Luki nilo bambanz̄u bakakwananigu kagya gut̄ugu iki yi aka, Kunzi agyat̄u iyi.»

²⁷ K̄uwa wa, Petele abikya ndi b̄e: «Ibusu, tosoni ndi masi, tap̄unga kaubibya. Tinsana k̄uwa ndeke ibusu na iki?»

²⁸ Yeso usikisya ndi b̄e: «A lingun̄u, nakam̄bikya ibunu nib̄o meb̄ibya ambe: ka ōbili wambiya, wa Mikam̄mbanz̄u ika ndeke mino ka buliki kaki ba ibiba, ibunu mika ndeke ḡoni bakikonono ka moliki tekebe na maba kosombisa mababa tekebe na maba ka Bezaleli.

²⁹ Mumbanzu wasi kasa ndi bandabu kaki, usa bamamaki, asa abaki, ikani amaki, usa bomikaki ikani botiko kaki ko bulya kami, inisanatu ndeke bata na masi nimo nganga miya imoti kakitaga. Inisana goni na obili wa benze na benze. ³⁰ Luki limoti, batu budingi nibo ba kambwa bika ndeke kumbuso, na nibo budingi ba kumbuso bika kuwa ndeke kambwa.»

20

Yeso akapá likingyosi ko bulya mukalya ka bagya-ligubo

¹ «Takwanana kokingyasa Bungama ba kugu wa lisyé na mombukwono tiko nino opupa ndi kunzi na busobi nibo. Opupa ndi beyo, kaukisa bagya-ligubo bo tiko kaki ya muzabibu. ² Ukanana ndi na bagya-ligubo bi nibo be akalyaga banu mumbanzu yikaka-yikaka ambuma bemoti ka lisyé. Kumbuso yi, utika ndi ko tiko kaki.

³ Niyó itulyana saa tatu, opupo bata ndi kunzi. Umina batu bagogo bakamanana payaya aka ka pa yangba. ⁴ Ubikya ndi be: «Widoni goni ibunu kagya ligubo ko tiko kami. Napá banu mumbanzu yikaka-yikaka mukalya nimo okwononi.» ⁵ Kuwa wa, бага ndi.

Mombukwono tiko opupa bata ndi kunzi na musikatu, kumbuso yi na saa tisa, anagya asi mufongoni aka. ⁶ Buwobi kadwe bugogo, opupa bata ndi kunzi. Umina bata batu bagogo bakamanana ka pa yangba wa. Umuusa ndi be: «Ko bulya iki yo molipyogi mino bakamanana aka bene?» ⁷ Basikisya ndi be: «Kegu na mumbanzu nino atiwonyi pa ya ligubo.» Ubikya kuwa ndi be: «Widoni goni ibunu kagya ligubo ko tika kami ya muzabibu.»

⁸ Niyó bugogo ogwo, mombukwono tiko yi niyo abikya ndi kapita kaki be: «Humaka bagya-ligubo, wapá mumbanzu yikaka-yikaka mukalya kaki. Wapunga na nino osiliku ka mulibo, wopipilo na nino wa mambwa.» ⁹ Bagya-ligubo nibo bapunga ndi ligubo na bugogo, bodoku ndi. Bapá mumbanzu yikaka-yikaka ambuma bemoti.

¹⁰ Nibo bodoku ndi ka ligubo na busobi, bisisiloku ndi. Ba ndi kasima be bupatu buyi kakitaga. Luki limoti, bapá goni mumbanzu yikaka-yikaka ambuma bemoti aka.

¹¹ Niyó bavago mina mukalya kabu, bapunga ndi kanzinzinya mombukwono tiko. ¹² Banabikya be: «Batu nibo bosiliku ka mulibo bogyi ligubo ka saa imoti aka! Ukolyi mufongoni abe ifusu nibo tolipyogi ni moni anatelya ka ligubo lapu kugbe.»

¹³ Luki limoti, mombukwono tiko yi niyo asikisya ndi bemoti ka bagya-ligubo bi nibo be: «Ye wai, nakubifigu

imi! A beyo, tukononi bi ambe nika kaukalya na ambuma bemoti ka lisyey! ¹⁴ Yeki a beyo, va mukalya kaku, watukya ko misa kami. Imiti no noboilyi kakalya mututu wa mulibo mufongoni abe iwe. ¹⁵ Ambe, nakokwononigu kagya na mukumbo kami mufongoni beyo nopo mino? Ikani wa na imi no miso mopi kye na na yigya yanza?»

¹⁶ Yeso amatila bata ndi be: «A beyo, batutu nibo bakumbuso bika ndeke bamambwa, na nibo bamambwa bika kuwa ndeke bakumbuso.»

Yeso obikyini ka nganga ya yisaa be okwatu, opupa ka mbuku

(Maliko 10:32-34; Luka 18:31-34)

¹⁷ Ngbingo yi ninu Yeso a ndi mina kadaka ka Yelusalema, ite ndi na babibya kaki tekebe na baba bikedde. Ubikya be: ¹⁸ «Hukononi! Mbiya wanu, takadaka ka Yelusalema. Ku beyo, basutatu Mika-mumbanzu ka mafuku ka bokumukumu na bowonisilo ba mututu. Babikya banu be bamwi. ¹⁹ Kumbuso yi, basuta ka mafuku ka batutu nibo bakamibigu Kunzi. Ibu, batiba banu bikyaaa, batina pimbo, babangilaga ka musalaba. Luki limoti, kumbusa wa masye masaa, opupoku ka mbuku.»

Bomika Zebedayo bakakisa bungama

(Maliko 10:35-45)

²⁰ Kuwa wa, muka Zebedayo pa imoti na bomikaki bakpudoku ndi Yeso. Iyi mama no obuna ndi moli kambwa ka Yeso kakunga luki limoti. ²¹ Yeso amuusa ndi be: «Wakapa iki?» Iyi aka be: «Ngbingo yi ninu wika banu mino ka Bungama kaku, hubikyano baka ikani bomikami baba bi nibana bikatutu bemoti ka kumbanzikaniko kaku, wagogo ka kulekuke.»

²² Yeso usikisya ndi be: «Makegu kaiba nilo makekunga. Makwananatu kamwo kopo wa yigyogyiso ninu namwo banu?» Basikisya be: «Iyo, takwananatu.»

²³ Yeso ubikya ndi be: «Makwananatu kamwo kopo wa yigyogyiso yi ninu. Luki limoti, ka nilo o ndi kalikisa mumbanzu ka kumbanzikaniko ikani wa kulekuke kami, kegu liguba kami. Bapa nibayo a ko bulya ka batutu nibo Baba ubungusilyaga ndi.»

²⁴ Ngbingo yi ninu babibya bagogo tekebe bukana ndi mina mongoni mi nimo, mambengi utula ndi na yigya ka bomika Zebedayo.

²⁵ Kuwa wa, Yeso umaka ndi ibu basi, ubikya be: «Mibagatu be bangama bakpukpu ba bevananza ba obili yi nimu batiwaga bevananza kabu na mupamu. Batu bakpukpu buditaga batutu bagogo na bungama kabu binvi.

²⁶ Luki limoti, kikonitogũ ßeyo luga kunu. Ninõ akapa kaika matũ mudingi luga kunu, okwononi iki magya-ligubo kunu.
²⁷ Mũmbanzũ kapa kaiko wa mambwa luga kunu, okwononi iki musunzu kunu.

²⁸ Kinili, gatũgũ Mika-mũmbanzũ aka kodokugũ ndi kye ßiki kagugubyo. Luki limoti, oduku ndi kaugugubya ßambanzũ, kapá õbili kaki abe mukalya kaũkulaga ßatũ budingi ka ßanyẽ.»

*Yeso uhukusini ßatũ ßaba ßokolobu ya mamõmõ
 (Malikõ 10:46-52; Luka 18:35-43)*

²⁹ Ngbingo yi ninõ Yeso na ßabĩbya kaki ßa ndi mina katũkya ka gũdũ wa Yeliko, ambaza mudingi ka ßambanzũ a ndi kaũbĩbya ßingbooo. ³⁰ Na ka kpõlo wo pisi, ßatũ ßaba ßo kolobu ya mamõmõ ßa ndi ßakikaga wa. Niyõ ßũkana ße Yeso nõ akakitaga, ßakũgwaga ndi ße: «Hiii Mombukwono-dosu, Mika ngama Daudi! Tikwilyanõ ßaka kumbu!»

³¹ Niyõ ambaza ka ßambanzũ ukana mino ßeyõ, unyakilya ndi ßinyaka-nyaka ße ßadaki. Luki limoti, ßapamikanaga ßata ndi ße: «Hiii Mombukwono-dosu, Mika ngama Daudi! Tikwilyanõ ßaka kumbu!»

³² Yeso amaga ndi, ukama, umuusa ße: «Makapa ße namũgyilyi iki?» ³³ Iũũ aka ße: «Mombukwono-dosu, takapa ße miso atihukwikoni.»

³⁴ Yeso ukwilya ndi kumbu, unvĩlaga miso. Wa aka wa, miso uhukwikana ndi. Kũwa wa, ßabũye ndi Yeso.

21

*Yeso akogulya ka Yelusalema
 (Malikõ 11:1-11; Luka 19:28-40; Yuani 12:12-19)*

¹ Ngbingo yi ninõ Yeso na ßabĩbya kaki ßa kũwa ndi mina ßuwobi kadwe ka Yelusalema, ßosila ndi ka Betefagi, misa ya Ngũpa ya Mizeituni. Kũwa wa, Yeso utika ndi ßabĩbya ßaba kambwa, ² ukũkya ndi ße: «Windoni ka mugi nimõ a kambwa kunu ma, matakanya omoyi wa punda ßemoti no mikaki ßũkandila. Hukulogoni, modoku na iũũ kũũ. ³ Mũmbanzũ kamumuuso likpũmũka ko bulya ßapunda ßi niõ, masakisya ße: <Mombukwono-dosu a no nzoyi yi.> Wa aka wa, matũ yi ninõ amũsilyatũ.»

⁴ Nilõ igyonosa ndi ßeyõ, kye itũlyani mũnzina nimõ iũũkya ndi pisi ka mugyalandũ ße:

⁵ «Hubikyoni ßatũ ßa Siona ße:
 <Winoni, ngama kunu akamudulyoku,
 mutumo na yisiso, kũgũ wa omoyi wa punda,

na kugu wa mwanza wa mikya punda, mika omoyi wa punda.»»

⁶ Babibya baba bi nibo baga ndi, bagya beyo aka yo Yeso ukpamyanda ndi mino. ⁷ Bodoku ndi na omoyi wa punda ninu no mikaki. Bumolosaga ndi na botu, Yeso ika ndi kugu yi. ⁸ Bambanzu budingi ka ambaza ba ndi koolosaga botu kabu ko pisi. Bagogo ba ndi kakogo mangwa ma masisi, banolosaga begeyo. ⁹ Bambanzu nibo ba ndi kakpakyana kambwa na kumbuso ka Yeso ba ndi kapamikanaga, banabikya be:

«Ibiba ko Mika ngama Daudi!

Kunzi adukilyi ninu akodoku ko lino ka Mombukwono-dosu bubunga!

Ibiba ko Kunzi kugu kugbe!»

¹⁰ Niyu Yeso ingya kuwa ndi mino ka Yelusalema, gudu wasi ogulya ndi ka bukpwuku-kpwuku budingi. Bambanzu barunga ndi kaimuuso be: «Wani piye mu?»

¹¹ Bambanzu nibo ba ndi ka bambaza bosikisya ndi be: «Yeso nu. A mugyalandu ka gudu wa Nazaleti, ka Galilaya.»

Yeso ukpumyini bambula ka Ndabu ko Kunzi

(Maliko 11:15-19; Luka 19:45-48; Yuani 2:13-22)

¹² Yeso ogulya ndi ka Ndabu ko Kunzi. Ku beyo, ukpumya ndi batu basi nibo ba ndi kaigagabya, na nibo ba ndi koluwo. Ugbukumisaga ndi bamiza ka bogomosyana buyi. Umisya bokiti ka nibo ba ndi kaugaba bonzuwo. ¹³ Ubikya ndi be: «Ikpikaga be: «Balikyaga ndeke ndabu kami be ndabu ya malamba.» Luki limoti, ibunu moitisini kuwa pa ya ksuma ka batu bo kubaku!»

¹⁴ Ku ka Ndabu ko Kunzi, batu bo kolobu baya mamomo na batu ba mudili basilyoku ndi Yeso. Iyi, uhukusa ndi. ¹⁵ Ngbingo yi ninu Yeso agya ndi mina beyo, bokumu-kumu, na bowonisilo ba mutuu bina ndi likpumuka limbanga li nilo. Bukana ndi goni beyo bomiki ba ndi mino kapamikanaga ka Ndabu ko Kunzi ku be: «Ibiba ko Mika ngama Daudi!»

Likpumuka li nilo utulisa ndi bangama bi nibo mambengi kugbe. ¹⁶ Kuwa wa, samuusa ndi Yeso be: «Watu kaukana likpumuka li nilo bomiki nibana bakabikya?»

Yeso usikisya ndi be: «Iyo. Ambe makanotongulogigu mbeyi ndi beyo ikpikaga mino ka Mobiso Motu be:

«Pisi ka noku ka bomiki bakekeke na ka nibo bawese, bimbilaga ibiba kaku.» »

21:5 21:5 Wanda ka Zakalia 9:9.

21:9 21:9 Wanda ka Mambu 118:25-26.

21:13 21:13 Wanda ka Isaya 56:7.

21:13 21:13 Wanda ka Yelemia 7:11.

21:16 21:16 Wanda ka Mambu 8:3.

17 Kumbuso yi, Yeso usa ndi. Opupa ka Yelusalema, inda ndi kasye ka Betania.

*Yeso ogbongini sibukuso niso kapagigu ndi bumo
(Maliko 11:12-14, 20-24)*

18 Na busobi ba bugala bi, ko ngbingo ninu Yeso a ndi mino kaigoku ka Yelusalema, imakana ndi nza. 19 Ka kpoko wo pisi, ina ndi sibukuso simoti, akpada. Luki limoti, atakanya ndi asi mapaku aka ni kegua no bumo kugu yi. Kuwa wa, agbanga ndi sibukuso si niso be: «Katukya na lisyε li nili, wakabukutigu ndeke bata bumo kadwe ka mulibo!» Wa aka wa, sibukuso si niso okwa ndi.

20 Niyo babifya ka Yeso bina ndi mina beyo, bombombaya ndi kugbe. Bamuusa kuwa ndi be: «Igyonosi piye bunu sibukuso si nisi kokwo ko ngbinga bemoti aka bene?»

21 Yeso usikisya ndi be: «A linganu, nakamubikya ambe, kika ni ma na baya, ni makegu na botumo, ifunu makwanano bi kagya aka mudongoni beyo nogyi mina ka sibukuso si nisi. Luki limoti, gutugu ngupa yi niyi, mabikyatu bi be: <Mukuko, widikitoku ko liba lidingi.> Ko ngbingo bemoti aka igyonoso bi beyo. 22 Kika ni ma na baya, yasi niyo makunga, Kunzi amupatu.»

Wani no apa Yeso ngu?

(Maliko 11:27-33; Luka 20:1-8)

23 Yeso ingya ndi bata ka Ndaβu ko Kunzi. Ngbingo yi ninu a ndi mino kabikyaga Mongoni Manza, bokumu-kumu na bamboku-mboku ka Bayuda bodoku ndi kamuusa be: «Masi nimana wakagya ma, wakagya no ngu tino? Wani no apa ndi ngu yi niyo?»

24 Yeso usikisya ndi be: «Na imi, nakamumuusa likpumuka limoti aka. Makesisyo, namutumbulyaga kuwa be nakagya no ngu ka wani. 25 Yeki a beyo! Ibatiso ka Yuani apunya yani? Kugu wa lisyε ikani ka bambanzu?»

Kuwa wa, bapunga ndi kainzinzinya luga kabu, banabikya be: «Takosikisya be apunya kugu wa lisyε, atimuusatε be: <Yeki a beyo! Ko bulya iki yo makabinikyanagu ndi likpumuka kaki?» 26 Takosikisya ambe ka bambanzu, tabangatε bi ambaza ka bambanzu bi niba. A beyo, ibu basi fibagatε ndi be Yuani a ndi mugyalandu.»

27 Kuwa wa, basikisya ndi Yeso be: «Takibigu.» Iyi aka goni na ibu be: «Gutugu imi aka, nakamutumbulyigu goni ikani nagyaga makpumuka mi nimo no ngu ka wani.»

Lizuni ka bomiki baluku bi baba

²⁸ Yeso abikya ndi bata be: «Ibunu makaina buni ko bulya lizuni li nili? A ndi na aluku bemoti nino a ndi na bomiki baba. Aluku yi nino abikya ndi mikaki wa mambwa be: «Mikami! Na lisyε li nili waga kagya ligubo ko tika ya muzabibu.» ²⁹ Iyi aka be: «Nakopagu!» Luki limoti, kumbuso yi oyikosa ndi tamanaga kaki, inda ndi kagya ligubo.

³⁰ Aluku no abikya ndi mikaki wagogo mufongoni beyo abikya ndi mino nino wa mambwa. Iyi, asikisya ndi be: «Iyo ba, nagatu!» Luki limoti, ni kogagu.

³¹ Yeki a beyo! Luga ka bomiki baba bi nibo, wani no agya ndi mufongoni beyo ababa a ndi mino kapa?» Basikisya ndi be: «Nino wa mambwa.»

Yeso ubikya ndi be: «A lingunu, nakamubikya ambe, bandombe ba manzanza na badanda bo bogulyo ndeke kambwa kunu ka Bungama ko Kunzi. ³² A beyo, Yuani odoku ndi ku kunu kamawanya pisi ya bungbingbili, ibunu makabailyagu ndi. Luki limoti, bandombe na badanda, babailyatu ndi. Gutugu ko ngbingo yi nino mina ndi mino makpumuka mi nimo, makopupagu ndi ka bunye kunu be mabailyi.»

*Lizuni ka bagya-ligubo bufiya
(Maliko 12:1-12; Luka 20:9-19)*

³³ Yeso ubikya ndi bata be: «Hukononi lizuni lagogo. A ndi na matu bemoti nino akuna ndi tiko ya muzabibu, okungula ndi, akpo ndi lifye liuta bumo yi, opika ndi na munala manda ko bulya ka bobubulyo. Kumbuso yi, ukanana ndi na bagya-ligubo kobuulyaga tiko yi niyo, akpakyana ndi.

³⁴ Niyo ngbinga mubuulya masolo itulyana ndi, utika bagya-ligubo kaki ku ka bagya-ligubo bi nibo be bapiku kuwa masolo mi ma kaki.

³⁵ Luki limoti, badima-botiko bi nibo bugwi ndi bagya-ligubo kaki. Balya ndi bemoti na buma bisususu. Bamwo wagogo, bayipaga ndi wagogo bata na matamu kadwe ku kwa ku badikisa ndi mino.

³⁶ Kuwa wa, utika bata ndi bagya-ligubo bagogo. Bagya-ligubo bi nibo ba ndi budingi kaukitaga nibo a ndi ni utikini kambwa. Luki limoti, badima-botiko budyagya ndi bagya-ligubo bi nibo mufongoni beyo bulya ndi mino nibo ba mambwa.

³⁷ Ka mulibo, atika ndi mikaki bikpe, anasima be: «babangatu.» ³⁸ Luki limoti, niyo bagya-ligubo bo tiko yi niyo bamina kodoku, babikyana luga kabu be: «Aluku yi nino alya ndeke lisima nimo! Donuku, tamwini, ibusu

kūwa bɔ totigoli na lisimo kaki.» ³⁹ Kūwa wa, bagwi ndi, bambimba kunzi wo tiko, bamwɔ kɔ bɛyɔ.»

⁴⁰ Kumbuso yi, Yeso umuusa ndi bɛ: «Ngbingo yi nino mombukwono tiko igoku ndeke mino, ũgya bagya-ligubo bi nibɔ bɛ?» ⁴¹ Basikisya ndi bɛ: «Mombukwono tiko ulumwisaga ni kegũ no nzonzi, upá kūwa bagya-ligubo bagɔɔ tiko yi niyɔ nibɔ biko banapága masolo ko ngbingo nino okwononi.»

⁴² Kūwa wa, Yeso ũbikya ndi bata bɛ: «Makanotongu-logigũ mbeyi ndi ka Mobiso Motu kɔ ikpikaga mino bɛ: <Litalũ nilɔ bopipiko bakya ndi, ilu lo iita kūwa la angba.

Mombukwono-dosu nɔ agya ndi bɛyɔ.

Ku kusu, a likpũmũka limbanga.»

⁴³ Yeki a bɛyɔ, nakamũbikya bata ambe: bamũkũpyatu ibunu bũngama ko Kunzi, bupá batũ nibɔ bika kabũkuta bumo yi. [⁴⁴ Mũtũ wasi nino ogwa kũgũ wa litalũ li nilɔ obunikaga ndeke biseke-seke, na mũtũ yi nino litalũ li nilɔ agwilya ndeke, akpũtikana ndeke biseke-seke.]»

⁴⁵ Niyɔ bokumu-kumu na Bafalisayo bũkana bɛyɔ, biba ndi bɛ a ndi kabikya ko bulya kabũ. ⁴⁶ Bakisa kūwa ndi pisi kagwi, luki limoti, babanga bambaza ka bambanzũ kye bambaza bi nibɔ bibagatũ ndi bɛ Yeso a mugyalandũ aka.

22

Lizuni ko bulyo dumo wo vononi

(Luka 14:15-24)

¹ Yeso idukulaga ndi kaunzinilya bata bambaza ka bambanzũ bi nibɔ na mozuni, ũbikya ndi bɛ: ² «Bũngama ba kũgũ wa lisyɛ a mũdɔngɔni abɛ ngama bemoti nino alyisisya ndi mikaki mũlũkũ yi dumo mudingi mũvanana. ³ Ngama yi nino ũtika ndi bagya-ligubo kaki kaumokoku batũ nibɔ butikisya ndi ko dumo. Luki limoti, batũ bi nibɔ bakya ndi kodoku.

⁴ Kūwa wa, ũtika ndi bata bagya-ligubo bagɔɔ, ũbikya bɛ: <Windoni kaũbikya batũ nibɔ nutikisiyi bi bɛ: Mbiya wanũ, malili a kūwa mũbyo! Numwisisini bi bangombɛ na banyama kami bagɔɔ banvũdũ-nvũdũ. Masi a makitulya, doniku ko dumo wo vononi!>

⁵ Luki limoti, yalikya yi niyɔ kudwisagũ ndi pɔ gũtũgũ limbengi aka. Bemoti imagalya ndi iyi ko tiko kaki na wagɔɔ inda ndi kagaba makpũmũka kaki. ⁶ Batũ bagɔɔ bugwi ndi bagya-ligubo bi nibɔ, bulya ndi bisusũsũ, bũmwɔɔ.

⁷ Limbengi akandikanaga ndi ngama yi ninɔ bisulu-sulu. Utika kɔwa ndi basɔda kaki kaulumwisogo batɔ banye bi nibɔ bɔmwɔgɔ ndi bagya-ligubo kaki na kabɔsya gɔdɔ yi ninɔ.

⁸ Kumbuso yi, ɔbikya ndi bagya-ligubo kaki bɛ: <Malili mo dumo obyini bi. Luki limoti, batɔ nibɔ nutikisyi bi bakokwononigɔ kodoku. ⁹ Yeki a bɛyɔ, syoni mɔ ma sengi. Hubikyoni batɔ basi nibɔ mabangana na ibɔ bɛ bodoku ko dumo wo vononi.>

¹⁰ Bagya-ligubo bi nibɔ bɔsya ndi pisi. Bɔmɔmɔla batɔ basi nibɔ ba ndi kabangana na ibɔ iki batɔ banye ikani banza. Bodoku kɔwa ndi na ibɔ, ndabɔ yo dumo otuma ndi bidɛ.

¹¹ Niyɔ ngama yi ninɔ ogulya ndi ka ndabɔ kye ɔmini bobiko, amina ndi mɔtɔ bɛmoti ninɔ kimokisyagɔ ndi botu bayo dumo. ¹² Amuusa ndi bɛ: <Ye wai! A bɔni wingyiku mino kɔnɔ, ni wakimokisyigɔ botu bayo dumo?> Luki limoti, alɔkɔ nɔ adaka ndi iyi biwo.

¹³ Kɔwa wa, ngama yi ninɔ ɔbikya ndi bagya-ligubo kaki bɛ: <Mukondoni alɔkɔ yi nimɔ magɔ na mabɔkɔ, mambimba kunzi ko biti! Kɔ bɛyɔ, ika ndɛkɛ kaigomisogo na kailya manzɔ bikyalɔ-kyalɔ.>» ¹⁴ Kumbuso yi, Yeso omosisyoku bɛ: <Batɔ nibɔ bɔmakaga ba bakrɔ, luki limoti nibɔ bɔpɔnaga ba bakɛdɛ.>

Bafalisayɔ bakamuusa Yeso ko bulya yikalya manzanza (Malikɔ 12:13-17; Luka 20:20-26)

¹⁵ Bafalisayɔ bɔga ndi kagyilya Yeso dikidi, balika ndi bɛ igwinoni pisi ka mɔnzina kaki. ¹⁶ Kɔwa wa, batikilyoku ndi babibya bɛmoti-bɛmoti kabɔ pa imoti na batɔ ba lidɔ ka Elɔdi. Batɔ bi nibɔ bɔmuusa ndi Yeso bɛ: «Muwonisilo! Takaiba bɛ wa mɔtɔ walingɔnɔ, wowonisilogo na bɔngbingbili bɛyɔ Kunzi apago mino bɛ ɔbili kusu iki. Wakabangagigɔ mɔmbanzɔ gɔtɔgɔ bɛmoti aka, kye wakɔndagigɔ gɔni bɔmbanzɔ kabɔyɛnɛnɛ na ibiba kabɔ. ¹⁷ Tibikya nekɔ mɔtamanagi kakɔ: Ambe, takwananatɔ kakalya ikani takokolyonitɔgɔ manzanza ka Ngama Kaizali?»

¹⁸ Luki limoti, Yeso iba ndi tamanaga kabɔ yanye. Usikisya bɛ: <Batɔ ba kabɔbɔkɔ! Ko bulya iki yɔ mo mina kakisa kɛbɔ? ¹⁹ Iwonyoni buyi nibɔ makalyaga na ibɔ manzanza.>

Bapá kɔwa ndi ambuma bɛmoti. ²⁰ Yeso umuusa ndi bɛ: «Mulundu no lino li nili, a la ka wani?» ²¹ Basikisya ndi bɛ: «Ma ka Ngama Kaizali.»

Yeso aka ndi na ibũ bɛ: «A bɛyɔ, mupóni nekĩ Kaizali makpũmũka nimɔ okwononi na iyi. Mapá Kunzi nimɔ ko Kunzi.»

²² Niyɔ bũkana sikisyo yi niyɔ, bombombaya ndi kũgbe, basa ndi wa, бага.

*Basadukayo bakamuusa Yeso ko bulyo pupo ka mbũkũ
(Malikɔ 12:18-27; Luka 20:27-40)*

²³ Ka lisyɛ li niɔ aka ɔ, Basadukayo bemoti-bemoti bakpũdoku ndi Yeso. (Ibũ babikyaga bɛ bamanda kopupogigũ ka bambũkũ.) Bamuusa kũwa ndi bɛ:

²⁴ «Muwonisilo! Musa abikya ndi bɛ: «Kika ni mũmbanzũ okwini, asa mukaki ni kobukuti na iyi, akwanana bɛ mamaki amigilyi woko yi ninɔ, kye abũkũtilyagi yaa-daki ninɔ okwa ndi bomiki.»

²⁵ Wina sɛ, luga kusu a ndi na bomiki balũkũ bi madĩya na ika niɔ bopupa ndi mũma mimoti. Pũta ava ndi muko, luki limoti, okwa ndi ni kobukutigũ na iyi. Asilya kũwa ndi syononoga kaki woko yi ninɔ. ²⁶ Syononoga kaki yi ninɔ okwa ndi gɔni. Igyonosa ndi mũdɔngɔni bɛgɛyɔ ka mamabũ yi ninɔ wa masaa, kadwe ka ninɔ wa madĩya na ika. ²⁷ Kumbuso ibũ basi kolumwogo, muko yi ninɔ ubye kũwa ndi gɔni iyi. ²⁸ Ka lisyɛ lipupa ka bambũkũ, muko yi ninɔ ika ndeke muka wani luga kabũ? A bɛyɔ, ibũ basi madĩya na ika bavatu ndi!»

²⁹ Yeso usikisya ndi bɛ: «Ma bũbungogo, kye makegũ kotombisyo Mobiso Motu ikani ngu ko Kunzi. ³⁰ A bɛyɔ, ngbingo yi ninɔ bamanda opupa ndeke mino ka bambũkũ, balũkũ bakũvigũ ndeke bata boko ikani boko kavyege. Luki limoti, bika ndeke mũdɔngɔni abɛ bamalaika ba kũgũ wa lisyɛ!

³¹ Ko bulyo yipupa ka bambũkũ, makanotongulogigũ mbeyi bɛyɔ Kunzi abikya ndi mino bɛ: ³² «Imi, na Kunzi ka Abalahamu, ka Isaka na ka Yakɔbɔ.» Yeso omotiloku ndi bɛ, Kunzi kegũ Kunzi ka bamanda, luki limoti, a Kunzi ka batũ niɔ ba na ɔbili!»

³³ Bambaza ka bambanzũ niɔ bũkana ndi mũtiwi mi nimɔ, bombombaya ndi kũgbe.

*Mũtũu nimɔ okitogi magɔgɔ na izangiya
(Malikɔ 12:28-34; Luka 10:25-28)*

³⁴ Ngbingo yi ninɔ Bafalisayo bũkana ndi mina bɛ Yeso udokisini Basadukayo, Bafalisayo bi niɔ bamũmũkana kũwa ndi pa imoti. ³⁵ Bemoti kabũ ninɔ ibaga ndi mũtũu kũgbe, akpũdoku ndi Yeso kakisa kabɔbɔ, amuusa bɛ:

³⁶ «Muwonisilo! Kuso wa mutuu masi, mutuu tina mo okitogi magogo na izangiya kugbe?»

³⁷ Yeso asikisya ndi be: «Mupa Mombukwana-daku Kunzi na limbengi kaku lasi, na mutamanagi kaku masi na yimibo kaku yasi.» ³⁸ Mutuu ma izangiya kugbe na ma mambwa nimo. ³⁹ Mutuu ma miba a mufongoni: «Mupa mamaku mufongoni beyo wipago mino iwe mombukwana-daku yi.» ⁴⁰ Mutuu miba mi nimo a madulu ma masi nimo ikpikaga ka Mutuu ka Musa na ka bakitabu ka bogyalandu.»

Kilisito ni Mombukwana ngama Daudi

(Maliko 12:35-37; Luka 20:41-44)

⁴¹ Ngingo yi nino Bafalisayo ba ndi mina bumumukana, Yeso umuusa ndi be: ⁴² «Mutamanagi kunu a buni kugu ka Kilisito? Opupa ndi ka livanza ka wani?» Basikisya ndi be: «A miko-mika ngama Daudi.»

⁴³ Yeso ubikya ndi be: «Yeki a beyo, pisi ko ngu ya Limbengi-Lotu, Daudi akwanana ndi liki kamaka Kilisito be Mombukwono-dosu? A beyo, Daudi abikya ndi be:

⁴⁴ «Mombukwono-dosu abikya ndi Mombukwana-dami be: Da wiki ka kumbanzikaniko kami, kadwe ku kwa ku nubiso mino bomuyoniso kaku

kusili kaku.» ⁴⁵ Kika neki ni Daudi akamaka Kilisito be Mombukwono-dosu, igyonosa kuwa liki be iki bata miko-mikaki?»

⁴⁶ Kegu na mumbanzu gutugu bemoti aka nino akwanana ndi kasikisya Yeso likpumuka. Katukya ka lisyeli ni nilo, kegu na mutuu nino ikpanda ndi bata be amuusogi makpumuka.

23

Yeso akauyoyo bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo

(Maliko 12:38-40; Luka 11:39-44, 46-52; 20:45-47)

¹ Yeso ubikya kuwa ndi bambaza ka bambanzu na babibya kaki be: ² «Ligubo ka bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo ni kautumbulyaga bambanzu Mutuu ka Musa. ³ Yeki a beyo, humukononi, managya masi nimo bika kamutumbulyaga.

Luki limoti, makobyenitogu yigya kabu. A beyo, mutuu nimo bamupaga, kegu imu mo bagyaga. ⁴ Bukandilyaga bambanzu mokumbogi mutititi, yaruru kabinika, subinikisa ka mambiga. Luki limoti, ibu bamombukwana-dabu bi bakaviligu po gutugu na kpengbe aka kaubinikiso.

⁵ Makpumuka masi nimo bakagya, ikaga ko bulya kaiwonisa aka kambwa ka bambanzu. Bikipikilaga bapanga

22:37 22:37 Wanda ka Yigilya 6:5. **22:39** 22:39 Wanda ka Balawi 19:18.

22:44 22:44 Wanda ka Mambu 110:1.

baya botu ka tũndukũto ikani ka makamba. Kũgũ yi, bokpikaga ndi mina gele-gele yimoti-yimoti ya Mongoni ko Kunzi. Bopundisaga ndi gũni bamũ baya baloƿo kabũ bayindanda na malende*. ⁶ Ko dumo, bapaga kaikonono ka bapa baya ibiba. Ka bandabũ baya malũmba kabũ, bikononogo ka moliki ma kambwa. ⁷ Ibũ bapaga kũgbe bẽ biki kaumuuso na ibiba ka bapa baya musilyoni, banũmaka bẽ: <Muwonisilo!>.

⁸ Luki limoti, ibunu makoboilyonitogũ lino la <Muwonisilo!>. A bẽyo, Muwonisilo kunu a bẽmoti aka. Na ibunu basi ma luki-limoti. ⁹ Makamokogonitogũ mũmbanzũ gutũgũ bẽmoti aka ka ɔbili bẽ <Baba!>. A bẽyo, Obonu a bẽmoti aka nĩno kũgũ wa lisyẽ. ¹⁰ Makoboilyonitogũ bẽ bamũmakagi bẽ <Ngama!>. A bẽyo, Ngama kunu a bẽmoti aka ni Kilisito.

¹¹ Mũmbanzũ wa ibiba kũgbe luga kunu, akwanana bẽ iki magya-ligubo kunu. ¹² Mũtũ wasi nĩno ibinikaga, Kunzi asisagatũ. Luki limoti, nĩno isisogo, Kunzi abinikagatũ.

¹³ Kumbu kunu bõwonisilo ba mũtũũ na Bafalisayo! Ma batũ ba kũbɔbɔkũ! Makaũdũyaga bambanzũ pisi yigulyo ka bũngama ba kũgũ wa lisyẽ. Ibunu bamombukwonodonu bi makegũ kogulya kũ bẽgẽyo na manũkpingba gũni batũ nĩbɔ bakapa bẽ bogulyi.

[¹⁴ Kumbu kunu, bõwonisilo ba mũtũũ na Bafalisayo! Ma batũ ba kũbɔbɔkũ! Mũkũpyaga bõwoko mukumba kabũ masi, magyaga malũmba mandandanda ka yiwoniso kambwa ka bambanzũ. Kinili, bamusombisa ndeke yapũ kũgbe.]

¹⁵ Kumbu kunu, bõwonisilo ba mũtũũ na Bafalisayo! Ma batũ ba kũbɔbɔkũ! Molvingyogo giyo kũgbe, manakpakyana ko mobo mudingi-dingi, kakisa pisi tino yo makwanano mino kayikoso ɔbili ka mũtũ gutũgũ bẽmoti aka bẽ iiti mũbibya kunu. Kamũbailya, madĩkitisa kũwa ko bũku ba bẽnze na bẽnze nganga yĩba kamũkitaga ibunu!

¹⁶ Kumbu kunu, ibunu batũ bokolobũ baya mamomɔ nĩbɔ mukpokyonisogo bõdonu! Mabĩkyaga bẽ mũmbanzũ kako silika ko lino la Ndabũ ko Kunzi, nĩyo kagyigũ likpũmũka. Luki limoti, kika ni akuni ko lino la ɔlo nĩno ikaga ka Ndabũ ko Kunzi, okwononi bẽ agyi nĩlo aku mina silika. ¹⁷ Ma bongingi na batũ ba kolobũ ya mamomɔ! Iki yo a na izangiya kũgbe kakitaga? ɔlo ikani Ndabũ ko Kunzi nĩyo abũbisaga ɔlo yi nĩno bitu?

* **23:5** 23:5 malende: Bayuda bopundisaga ndi bamũ baya baloƿo kabũ, kowonisilo likingyosi bẽ Kunzi ɸũnũgoni ndi.

18 Mabikyagatu goni be: <Mumbanzu kaku silika ko lino la gbogbo nino bapago mino apee, niyo kagyigu likpamuka. Luki limoti, kika ni akuni ko lino la apee nino a kugu wa gbogbo, okwononi be agyi nilo aku mino silika.> 19 Batu ba kolobu ya mamomo! Iki yo a na izangiya kugbe kakitaga? Apee ikani gbogbo yi nino abubisaga apee bitu? 20 Yeki a beyo, mutu yi nino akogo silika ko lino la gbogbo nino bapago mina apee, akako ko lino li nilo na ko lino la masi nino a kugu yi.

21 Na goni, mutu yi nino akogo silika ko lina la Ndbu ko Kunzi, akako ko lino li nilo na ko lino ko Kunzi nino ikaga kuso yi. 22 Na mumbanzu yi nino akogo silika ko lino la kugu wa lise, akako ko lino lo kiti wa bungama ko Kunzi na ko Kunzi nino ikaga kugu yi.

23 Kumbu kunu ibunu bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo! Ma batu ba kuboboku! A beyo, mapaga Kunzi zaka wa makpamuka masi. Luki limoti, minaga payaya makpamuka mi nino a na izangiya kugbe ka Mutuu mudongoni abe: kaika ngbingbili, kaika no kumbu na kaika mutu walinganu. Makwanano bi kagya nino ni makinigu magogo payaya. 24 Ibunu batu bi nibo bukpkyonisaga batu ba kolobu ya mamomo! Mutumbaga botingi bakেকেকে ko lilo limwo, luki limoti, mamyo nyama mudingi abe ngamia!

25 Kumbu kunu, bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo! Ma batu ba kuboboku! Masukusaga koro na sani kunzi yi aka. Luki limoti, kuso yi ika mutumo na makpamuka mo kubaku na tamanaga yanye. 26 Mufalisayo! Wa mutu wo kolobu ya mamomo! Sukusa mbeyi koro kuso yi, kawa wa kunzi yi isukusatu goni bingoi!

27 Kumbu kunu, bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo! Ma batu ba kuboboku! Ma mudongoni abe bambuku nibayo bogbodyaga na mukpandu bitu, aninisana bayanza kunzi yi. Luki limoti ni a bayitumo no kuwo ya bamanda na popotu dididi kuso yi bidu. 28 Ibunu ma mudongoni begayo, ko misa ka bambanzu, minisanaga abe makika batu bongbingbili, luki limoti, ma butumo kuso kunu na kuboboku na yigya yanye.

29 Kumbu kunu, bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo! Ma batu ba kuboboku! Makopika bambuku ka bogyalandu ko Kunzi, manobungusya binza, bingoi nibayo ka batu nibo ba ndi bongbingbili ko misa kaki. 30 Ibunu, mabikyaga be: <Takika ndi goni ko ngbingo ka botitosu, takukananigu ndi na ibu ko dikidi yidukusaga bangi ka bogyalandu.> 31 Ibunu, miyipaga goni kubatu be ma bomiko-mika baluku nibo bulumwisaga ndi bogyalandu. 32 Likpamuka nilo

botitonu bapunga ndi, ibunu, wisisiloni kawa nolu na kodwisa ka mulibo!

³³ Livananza ka banzuka! Pisi tina yo makwanana ndeke mina kanyika yigyogyiso ko buku ba benze na benze? ³⁴ Kinili, imi, namutikilyatu bogyalandu, batu ba yimibo na bowonisilo. Mumwogo ndeke bemoti-bemoti kabu, mubangilaga bagogo kugu wa salaba, mutina bagogo bata pimbo ka bandabu baya malumba kunu na mukpumyo ka bagudu bemoti-bemoti. ³⁵ Eee, ibunu kawa ndeke bo mibunya linunu ko bulya bangu ka batu basi niyo adukaga ndi payaya ka obili. Bapunga mbeyi ndi kodukusaga bangu ka Abeli ninu a ndi muti wongbingbili kadwe ka niyo ka Zakalia ninu a ndi mika Balakia. Iyi Zakalia, mamwo ndi ka Ndabu ko Kunzi luga wa pa yotu kugbe na gbogbo. ³⁶ A lingunu, nakamubikya ambe: batu ba livananza la lisyeli nili, bibunya ndeke linunu ko bulya makpumuka nimo masi.»

*Yeso akalya kumbu ko bulyo Yelusalema
(Luka 13:34-35)*

³⁷ «Eeeze ibunu batu ba Yelusalema, batu ba Yelusalema, ibunu makaumwisiso na matamu bogyalandu nibo Kunzi utikoku! Nganga yinga yo napa ndi mino kaumumula batu kaku mudongoni beyo koku umumulago mino bomikaki ka bapapandulu, luki limoti, ibunu makapagu ndi! ³⁸ Wiboni se binza ambe ndabu kunu otigala ndeke ngundu. ³⁹ Nakamubikya ambe, katukya mbiya wanu, makeminigu bata kadwe ku kwa ku mabikya ndeke mino be: «Kunzi adukulyi muti yi ninu akodoku bubunga ko lino ka Mombukwono-dosu!» »

24

*Yeso akabikya be bapanzatu banu Ndabu ko Kunzi
(Maliko 13:1-2; Luka 21:5-6)*

¹ Ngbingo yi ninu Yeso a ndi mino kaaga ni opupini ka Ndabu ko Kunzi, babibya kaki bakpudoku ndi. Bamonisilo kawa beyo Ndabu ko Kunzi ipika ndi mino. ² Luki limoti, Yeso ubikya ndi be: «Matu kaina masi nima? A lingunu, nakamubikya ambe, ka masi nimo makaina wanu, litalu gutugu limoti aka kotigoligu ndeke wanu kugu wa lagogo, apanzikana ndeke masi.»

*Mokingyosi nimo igyonosa ndeke ka mulibo ma obili
(Maliko 13:3-13; Luka 21:7-19)*

³ Ngbingo yi ninu Yeso a ndi mina wakika ka Ngupa ya Mizeituni, babibya kaki bakpudoku ndi bikede, samuusa

be: «Tibikya mbeyi, likpamuka li nilo igyonosa ndeke ngbinga tino? Likingyosi tino lo atimibisa ndeke yigoku kaku na mulibo ma obili?»

⁴ Yeso usikisya ndi be: «Wiminyonito, mumbanzu gutugu bemoti aka kamubonitogu! ⁵ Bambanzu budingi bodokuto ndeke ko lino kami, banabikya be: «Imi ni Kilisito!» Bubungusaga ndeke bambanzu budingi! ⁶ Mukanatu ndeke bomongoni ba munga na bakuambe bi. Gutugu beyo, makobongonitogu. A beyo, masi nimo igyonosat, luki limoti kigigu mbeyi mulibo ma obili.

⁷ A beyo, livananza limoti abumanaga ndeke na livananza lagogo, bungama bimoti ulananaga ndeke na bungama bagogo. Ayandi na bazigizo bika ndeke ka bapa didi. ⁸ Luki limoti, niyo yasi ika ndeke mufongoni abe mupunganagi ma muzuzula ma libukuti aka.

⁹ Kwa wa, bamugaba ndeke kayigyogyiso, bamumwogo. Bamumya ko giyo yasi ko bulya lino kami. ¹⁰ Ko ngbingo yi nino, bambanzu budingi bogwa ndeke ka baya kabu. Bagabanaga ndeke na bamuyana luga kabu. ¹¹ Bogyalandu budingi ba bongo bopuponokuto ndeke, bubungusaga bambanzu budingi. ¹² Banye ika kwa ndeke bakpu kugbe, sipananiso ka bambanzu budingi adikaga.

¹³ Luki limoti, muti yi nino okibya ndeke kadwe ka mulibo, inisanatu na muhukuso. ¹⁴ Babikyaga ndeke Mongoni Manza ma Bungama ba kugu wa lisyé ka obili wasi, iba budemu inisoni ka mababa masi. Kwa wa, mulibo ma obili odoku.»

Yigyogyiso obedulini

(Maliko 13:14-23; Luka 21:20-24)

¹⁵ «Ko ngbingo yi nino, maminatu ndeke aluku nino bamakaga be «Mupuputa mumbanga», bamomosini ka Pa yo Tu. A muti yi nino mugyalandu Danyele anzina ndi ko bulya kaki. (Muti yi nino akatangulaga likpamuka li nili, ukanito isi yi.)

¹⁶ Kwa wa, batu nibo bika ndeke ka Yudea bogwa ndeke mbangu miso ya bangupa. ¹⁷ Mumbanzu kiko kugbondo, kosiyigu ndeke bata kava luki ka ndabu. ¹⁸ Mumbanzu kika ko tiko, kigigu ndeke bata kava kutuko.

¹⁹ Ka masye mi nimo, boko ba bamama na nibo bika ndeke kaulunguso bomiki balya ndeke kumbu! ²⁰ Lumboni ambe mbangu kunu kikonitogu ko ngbinga wa ndobo ikani ka Lisyé la kimumbiso.

²¹ A beyo, ka masye mi nimo, yigyogyisa ika ndeke yakpu kugbe niyo kanigyonosigu ndeke katukya ka mupunganagi

ma obili kadwe na lisyε li nili. Na inguo ya yigyogyiso yi niyo kigyonosigu ndeke bata. ²² Kunzi kokundumosi ndi masyε mi, iba kegu na mumbanzu gutugu bemoti aka nino ahuka ndeke. Luki limoti, okundumosa ndi beyo ko bulya ka batu nibo upunaga ndi.

²³ Kika ni mumbanzu amubikyini be: <Winoni! Kilisito a wanu!> Ikani <A ku!>, makabinikyononitogu. ²⁴ A beyo, bakilisito ba bongu na bogyalandu ba kuboboku bopupokuto ndeke. Bagyaga ndeke mokingyosi makpukpu na makpumuka mumbanga-mbanga kakisa kaubungusaga gutugu batu nibo aka bo Kunzi upunaga ndi. ²⁵ Eεε, hukononi! Imi, namutukusyogini motili kambwa aka.

²⁶ Kika ni mumbanzu amubikyini be: <Winoni! Kilisto a ka isa!>, makindonitogu ku beyo. Ikani kamubikya be: <Winoni! A ka ndabu ya kusu!>, makabinikyononitogu.

²⁷ A beyo, doku ko Mika-mumbanzu ika ndeke mufongoni abe ngbangbata kanginana, ozigo obili wasi katukya ka ingenge adwe ka dumbe. ²⁸ Pa yasi niyo manda ika ndeke mino, bombu nibo balyaga makolo bamumukana wa go wa.»

*Doku ko Mika-Mumbanzu
(Maliko 13:24-27; Luka 21:25-28)*

²⁹ «Nginga mukede kumbusa wa masyε ma yigyogyiso yi niyo,
<Moni olimika ndeke bipi.

Timba kanzigu ndeke bata.

Mangutu onyukogoku ndeke kotukyoku kugu wa lisyε.

Makpumuka mo ngu nimo kugu wa lisyε izukula ndeke bingbwuku-ngbwuku.>

³⁰ Kuwa wa, likingyosi ko Mika-Mumbanzu inisanatu ndeke kugu wa lisyε. Mababa masi ka bambanzu nibo kusili wa moni igomisagatu ndeke. Bamina kuwa ndeke Mika-Mumbanzu ni anodoku ka bekuwa no ngu na ibiba yakpu.

³¹ Bofya ndeke siba niyo apaga liyu lapu. Mika-Mumbanzu utika ndeke bamalaika kaki ka mondu masi makwanganya ma obili, kaumumula batu basi nibo upunaga ndi ka banakpangbala basi ba obili.»

*Yeso akatwa lizuni ko bulya sibukuso niso abukutaga
(Maliko 13:28-31; Luka 21:29-33)*

³² «Hukononi mutiwi nimo sibukuso akapa. Ngingo yi nino mapaku ma sibukuso obuukonogo mino, magogo apunga kabaka, mibaga be syangasu a kuwa buwobi kobuniko. ³³ Mufongoni goni, ngingo yi nino ibunu mina

ndeke mina makpamuka mi nimo masi, wiboni ambe doku ko Mika-Mumbanzu a kawa buwobi, a ka mupumi.

³⁴ A linganu, nakamubikya ambe, batu ba livananza li nili bakolumwogigu basi ni makpamuka mi nimo masi kanigyonosigu. ³⁵ Lisyε na litombu olimikatε ndeke, luki limoti likpamuka kami kolimikigu ndeke lu.»

*Kunzi yikaka aka no akaibo ngbingo wa mulibo
(Maliko 13:32-37; Luka 17:26-30, 34-36)*

³⁶ «Mumbanzu gutugu bemoti aka kibigu lisyε ikani ngbingo yi ninu makpamuka mi nimo igyonosa ndeke mino, iki bamalaika ba kugu wa lisyε ikani Miki. Luki limoti, Baba mukaka aka no akaibo. ³⁷ Mufongoni begyo igyonosa ndi mino ko ngbingo ka Nua, ika ndeke begyo ko ngbingo yi ninu Mika-mumbanzu odoku ndeke mino. ³⁸ A beyo, kambwa wo tumo yidingi, bambanzu bikaga ndi kalyalya, banomwo, banavanana, banugaba bomikabu ka bovononi kadwe ka lisyε li nilo Nua ogulya ndi mino ka ingbolo. ³⁹ Bakatamanagigu ndi likpamuka gutugu limoti aka, kadwe ku kwa ku tumo yidingi odoku ndi mino kaulumwisaga basi bigbatata.

Ika ndeke mufongoni begyo ka lisyε li nilo Mika-mumbanzu igoku ndeke mino. ⁴⁰ Ngbingo yi ninu, bambanzu baba bikaga ndeke ko tiko, bavaga ndeke bemoti, basa wagogo. ⁴¹ Boko baba bikaga ndeke kadwa mupunga, bava ndeke bemoti, basa wagogo.

⁴² Yeki a beyo, wikoni neki bufisi, kye makibigu lisyε nilo Mombukwono-donu igoku ndeke mino. ⁴³ Wiboni binza ambe, mombukwana ndabu kibaga ndi ngbingo yi ninu mutε wo kubaku odoku mino, iba ikaga bongbinga basi wakitulya kye bakobunonitogu ndabu kaki. ⁴⁴ Kinili, wikoni neki bakitulya, kye Mika-mumbanzu odoku ndeke ko ngbingo yi ninu makikigu mino na mutamanagi.»

*Lizuni ka mugya-ligubo wongbingbili na wa yimibo
(Luka 12:41-48)*

⁴⁵ «Wani se kawa no a mugya-ligubo walinganu na wakimibo? A ninu mombukwana-daki asilya ligubo lilapyaga malili ka bagya-ligubo bagogo ko ngbingo yi ninu okwononi mino. ⁴⁶ Igyagya ka mugya-ligubo ninu mombukwana-daki kigoku, atakanya idukufini bigubu kagya ligubo li nilo. ⁴⁷ A linganu, nakamubikya ambe, mombukwana-daki abisa ngama kaanda mukumba kaki masi.

⁴⁸ Luki limoti, kika mugya-ligubo wanyε ninu ibikyaga be: «Mombukwana-dami kegε kaigoku mbiya wanu.»

49 Apunga kuwa kaubuma bwai-daki bagya-ligubo, kalyalya na komwo pa imoti na badangbala.

50 Mombukwana-daki yi ninu igoku banu ka lisyε na ko ngbingo yi ninu kikiyu mino kaibo. 51 Akpumyo, agyogyisa mufungoni beyo Kunzi ugyogyisa ndeke mino batu ba kuboboku, ambimbo ka pa niyo bagamanaga mino, banilya manzu bikyalya-kyalu.»

25

Bibu ka basika tekebe

1 «Ka lisyε li nilo, bokinyasa ndeke bungama ba kugu wa lisyε na basika tekebe. Ibu, buva ndi batala kabu, бага katilya mombukwono dumo wa nduwa. 2 Luga kabu, kubukumuti ba ndi nibo bakimibo. Na kubukumuti bagogo batu buzinga. 3 Nibo buzinga buva ndi batala kabu aka, ni bakovigu molingo magogo mumatila kuso yi. 4 Luki limoti, nibo bakimibo, buva ndi batala na molingo magogo ka basupa.

5 Niyo mombukwono dumo wa nduwa olipya ni kanodukugu, boko bi nibo basi bapunga ndi kazinga batoto, balalana ndi.

6 Lugo wo biti, liyu limoti abikya ndi be: «Winoni! Mombukwana dumo wa nduwa a ko pisi! Gyoni, togoni katilya!» 7 Kuwa wa, boko basi bozuzuka ndi, butunaga batala kabu.

8 Basika buzinga bufikya ndi nibo bakimibo be: «Tiponi goni mino ikya molingo, kye batala kusu banolimiko.»

9 Luki limoti, busikisya ndi be: «Kali! Molingoni mi nima a makede, kakwananigu katitulyana basi! Windoni koluwo mokunu ka batu nibo bagabaga.»

10 Ngbingo yi ninu binda ndi mino, mombukwono dumo wo vononi osiloku. Bawai dabu kubukumuti nibo ba ndi bakitulya, bingya ndi pa imoti na ibu ka ndabu yo dumo. Kumbuso yi, badala ndi mupumi.

11 Kuwa wa, nibo buzinga bigoku ndi, bafikya be: «Hiii Mombukwono-dosu! Mombukwono-dosu! Tihukwilyano baka mupumi!» 12 Luki limoti, osikisya ndi be: «A linyanu, nakamufikya ambe, nakamumibigu!»

13 Yeso abikya bata ndi be: «Wikogoni neki bubisi! Kye makibigu lisyε ikani ngbingo.»

Lizuni ka bagya-ligubo nibo buyaga ndi buyi (Luka 19:11-27)

14 «Bokinyasa ndeke Bungama ba kugu wa lisyε na matu bemoti ninu a ndi na ligundu. Kambwa katukya, umaka ndi bagya-ligubo kaki, ughananilyaga makpamaka

kaki. ¹⁵ Kabyeenene no ngu ka mumbanzu yikaka-yikaka, apa ndi mugya-ligubo bemoti bambuma kubukumuti. * Wagogo, apa ndi bambuma baba. Na wagogo bata, apa ambuma bemoti. Kumbuso yi, aga ndi iyi.

¹⁶ Mugya-ligubo ninu bapa bambuma kubukumuti, aga ndi na ibu koyikosogo, inisana ndi bata na bagogo kugu yi kubukumuti. ¹⁷ Ninu bapa ndi bambuma baba, aga ndi iyi koyikosogo begoyo, inisana ndi na bagogo kugu yi baba goni. ¹⁸ Luki limoti, ninu bapa ndi ambuma bemoti, inda ndi kakpo libye, olumbo, asuma ndi.

¹⁹ Niyo masye akitaga mudingi, mombukwana-dabu igoku ndi. Ubikya kuwa ndi bagya-ligubo kaki bi nibo be batumbulyagi isabu ya makpumuuka kaki. ²⁰ Mugya-ligubo ninu bapa ndi bambuma kubukumuti, odoku, apa bagogo kubukumuti kugu yi. Abikya ndi be: <Mombukwono-dosu! Wesa ndi na bambuma kubukumuti. Wina! Ninisana ndi bata na bagogo kubukumuti goni.>

²¹ Mombukwana-daki abikya ndi be: <A binza! Wa mugya-ligubo wanza. Wo bi na bungbingbili ko luki likede, nubisa banu ngama kobuulyaga makpumuuka mudingi. Gulyo ka igyagya ka Mombukwana-daku!>

²² Mugya-ligubo ninu bapa ndi bambuma baba, odoku ndi goni iyi, abikya ndi be: <Mombukwono-dosu! Wesa ndi na bambuma baba aka. Wina! Ninisana ndi bata na bambuma bagogo baba kugu yi.>

²³ Mombukwana-daki abikya ndi be: <A binza, wa mugya-ligubo wanza na walinganu! Wo bi mutu walinganu kobuulyogo luki likede, nubisa banu ngama kobuulyogo makpumuuka mudingi. Gulyo ka igyagya ka Mombukwana-daku!>

²⁴ Kuwa wa, mugya-ligubo ninu bapa ndi ambuma bemoti, odoku, abikya ndi be: <Hiii Mombukwono-dosu, nibagatu ambe wa mudiya. Wobuulyaga ku wakakunagigu mino, wanyogo masolo ku wakokunigu mino. ²⁵ Kinili, nabagatu ndi, naga kasuma ambuma kaku ka litombu. Wina! Va ambuma kaku nimu.>

²⁶ Mombukwana-daki asikisya ndi be: <Wa mugya-ligubo wanye, mafolobondo! Wibagatu ndi be nobuulyaga ku nakakunagigu mino, namumala masolo nimo nakokunigu.

²⁷ Yeki a beyo! Wakwanana ndi kobisa buyi kami ka baki, iba wa nigiku mino, nakwanano bi konyoku ni itundini.

²⁸ Mukupyoni neki ambuma yi ninu, mapá mutu yi ninu a ndi nobu tekebe. ²⁹ A beyo, mumbanzu kika no luki, bamatilyatu bata, ika kuwa na imu makpu. Luki limoti,

* 25:15 25:15 Ambuma bemoti wo buyi bi nibo uluwaga ndi bangombe kubukumuti.

matu yi ninɔ keɣu no luki bakupya gutugu luki likede aka nilo akwanano bi kaika nolu. ³⁰ Mugya-ligubo yi nimu keɣu na izangiya, mudikitoni kunzi ko biti, a pa ya kigomisogo na kailya manzu.»

Beyo Mika-Mumbanzu ako ndeke mino mungimbo ma obili

³¹ «Ngbingo yi ninɔ Mika-Mumbanzu odoku ndeke mina ka ibiba kaki, pa imoti na bamalaika basi, ika ndeke ko kiti kaki wa bungama, ka ibiba ya kugu wa lisyɛ. ³² Bambanzu bo giyo yasi bamumukana ndeke kambwa kaki. Ugbanana ndeke bambanzu dididi mudɔngɔni beyo mububulyo ugbananaga mino bamemi na bakondolo. ³³ Ubisa ndeke bakondolo ka nakpangbala wa kumbanzikaniko kaki, ubisa bamemi ka kulekuke.

³⁴ Niɓo ba ka kumbanzikaniko, ngama ubikya kuwa ndeke be: «Doniku, ibunu niɓo Baba amudukulyoni ndi buɓunga. Voni lisimo la bungama nilo bamubungusilyaga ndi katukya ko ngbingo ninɔ aka no bagya ndi mino obili. ³⁵ A beyo, na ndi kaimukana nza, mepatu ndi malili. Na ndi na musasa, mepa libo limwo. Na ngbingo yi ninɔ na ndi mino mubiko, metilyatu ndi. ³⁶ Ngbingo yi ninɔ na ndi mino ndumbu, mepatu ndi botu. Na ndi no kolobu, modokuto ndi kenda. Ko ngbingo yi ninɔ na ndi mino ka boloko, modokuto ndi kenda.»

³⁷ Kuwa wa, batu bongbingbili samuusa ndeke be: «Mombukwono-dosu, ngbinga tino no tamina ndi mina na nza, tupa malili? Ikani na musasa, tupa libo limwo? ³⁸ Ngbinga tina no wa ndi mino mubiko, tutilya? Ikani wa ndi ndumbu, tupa botu? ³⁹ Na ngbinga tina no tamina ndi mino no kolobu, ikani ka boloko taga kaunda?»

⁴⁰ Kuwa wa, ngama usikisya ndeke be: «A linguu, nakamubikya ambe, lasi nilo magyilya ndi bemoti luga ka bomiki bakekete bi niba ikani bemoti luga ka bomikamama, megyilya ndi imi bikpe.»

⁴¹ Kuwa wa, ubikya ndeke niɓo bika ndeke ka kulekuke kaki be: «Tukyoni buwobi na imi, ibunu migbongisisoni! Windoni ko buku ba benze na benze. Buku bi niɓo ibungusyaga ndi ko bulya ka mumuyoniso na bamalaika kaki! ⁴² A beyo, na ndi kaimukana nza, makepagu ndi malili. Na ndi na musasa, makepagu ndi libo limwo. ⁴³ Ngbingo yi ninɔ na ndi mina mubiko, maketilyagu ndi. Ngbingo yi ninɔ na ndi mina ndumbu, makepagu ndi botu. Na ngbingo yi ninɔ na ndi mina no kolobu ikani ka boloko, makodokugu ndi kenda.»

⁴⁴ Kūwa wa, basikisya ndeke be: «Mombukwono-dosu, ngbinga tina no wa ndi mina kaimukana nza, ikani musasa, ikani wa ndi mubiko, ikani wa ndi ndumbu, ikani no kolobu, ikani ka boloko ni takusingyigu?»

⁴⁵ Ngama usikisya kūwa ndeke be: «A lingunu, nakamufikya ambe, lasi nilo makagyilyagu ndi bemoti luga ka bomiki bakerekere bi niba, makegyilyagu ndi imi.» ⁴⁶ Batu bi nibo bopupa ndeke wa, baga kaigyogyiso ka benze na benze. Luki limoti, nibo bongbingbili, bogulyo ndeke ka obili wa benze na benze.»

26

Bangama bakagya dikidi kamwisiso Yeso

(Maliko 14:1-2; Luka 22:1-2; Yuani 11:45-53)

¹ Ngbingo yi nino Yeso ama ndi mina kapá mutiwi mi nino masi, ufikya babibya kaki be: ² «Makaiba be yinga wa Pasika ika banu kumbusa wa masye maba. Basutatu Mika-Mumbanzu kye babangilagi ka musalaba.»

³ Kūwa wa, bokumu-kumu na bamboku-mboku ka Bayuda bamumukana ndi ka ndabu ko kumu-kumu beyo ka Kayafa. ⁴ Bagya ndi dikidi kagwisiso Yeso bipete na kamwisiso. ⁵ Luki limoti, ba ndi kabikya be: «Takagwinitogu ko ngbinga wa yinga, kye bambanzu bakovikimonogoni.»

Muka bemoti akpozyini Yeso na malazi ka mu

(Maliko 14:3-9; Yuani 12:1-8)

⁶ Ngbingo yi nino Yeso a ndi mina ka Betania, ogulya ndi ka ndabu ka Simoni nino a ndi kebu-kebu. ⁷ Muko bemoti akpudoku ndi. Muko yi nino a ndi na malazi ma ligabu lapu kugbe ko supa nino bagya ndi na litalu la alibati. Ngbingo yi nino Yeso a ndi mino kalyalya, muko yi nino akpazyaga ndi na malazi mi nino ka mu. ⁸ Niyu babibya kaki bina beyo, utula. Babikya be: «Ko bulya iki yo akaputa mino malazi beyo? ⁹ Bakwanano bi kagaba ka ligabu lapu kugbe na kaupá batu ba yangya buyi bi!»

¹⁰ Yeso andunga ndi yikpukpumukya kabu, umuusa kūwa be: «Ko bulya iki yo mo mino kaikpukpumukya kugu ka muko yi nimu? Nilo egyilyi, a yanza! ¹¹ A beyo, mika ndeke pa imoti na batu ba yangya masye masi. Luki limoti, imi, takikigu ndeke pa imoti na ibunu aka. ¹² Ngbingo yi nino ekpozyi mino na malazi nima ka nzuyi, akebungusyogo ko bulya lisyé nilo belumba banu mino. ¹³ A lingunu, nakamufikya ambe: bapa bayasi ku babikyaga ndeke mino Mongoni Manza mi nima ka obili wasi, batamanaga ndeke nilo muko yi nimuna ogyi, banatumbulaga yi.»

Yuda Isikalioti obingisyini kagaba Yeso
(Maliko 14:10-11; Luka 22:3-6)

¹⁴ Kūwa wa, Yuda Isikalioti, bemoti luga ka batutumbwa tekebe na baba, inda ndi ka bokumu-kumu. ¹⁵ Umuusa ndi be: «Nakamugabila, mepá iki?» Kūwa wa, bapá bambuma bayo buyi batekebe basaa. ¹⁶ Katukya ko ngbingo yi ninɔ, Yuda apunga kūwa ndi kakisa pisi kaugabila Yeso.

Yeso akalya Pasika na babibya kaki
(Maliko 14:12-26; Luka 22:7-23; Yuani 13:21-30; 1 Bakolito 11:23-25)

¹⁷ Ka lisyɛ la mambwa la yinga wa Mukati mokofulu, babibya ka Yeso bakpudoku ndi, bamuusa be: «Wakapa be tubungusilyogiku malili ma Pasika yani?»

¹⁸ Usikisya ndi be: «Windoni ka gudɔ, * ka aluku bemoti bene. Mabikyoku be: Muwonisilo akabikya be: «Ngbingo kami a kūwa buwobi. Nakalya Pasika ku kaku pa imoti na babibya kami.» ¹⁹ Babibya bagya ndi mufongoni beyo Yeso ukpamyā ndi mino, bamba kūwa ndi malili ma Pasika ku beyo.

²⁰ Niyo bugogo ogwo, Yeso ika ndi kalyalya pa imoti na batutumbwa tekebe na baba. ²¹ Ngbingo ninɔ ba ndi mino kalyalya, abikya be: «A lingunɔ, nakamubikya ambe, bemoti kunu egabatu.» ²² Batutumbwa balya ndi kumbu, bapunga kamuusogo yikaka-yikaka be: «Mombukwondosu! Imi?»

²³ Yeso osikisya be: «Mutu yi ninɔ akamakyaga kubokuko ka sani pa imoti na imi nɔ egaba banɔ. ²⁴ Mika-mumbanzu akokwa mufongoni beyo ikpikaga ndi mino ko bulya kaki. Luki limoti, kumbu yidingi ka mutu yi ninɔ akagaba yi! Ika gutugu ndi binza kugbe ni kibukutigu!»

²⁵ Kūwa wa, Yuda ninɔ a ndi kagaba, amuusa be: «Muwonisilo! Imi?» Yeso asikisya ndi be: «Wobikiyi ni iwe!»

²⁶ Ngbingo yi ninɔ ba ndi mino kalyalya, Yeso ava ndi mukati. Kumbuso kabibisa Kunzi, obunonogo, upága babibya kaki. Ubikya kūwa ndi be: «Voni, malya, a nzuyi kami.» ²⁷ Kūwa wa, ava ndi kopɔ, kumbuso kabibiso Kunzi, upá. Ubikya ndi be: «Mwoni ibunu basi! ²⁸ A beyo, niyina a bangu kami. Bangu ya agame ko Kunzi. Odukonaga ndeke ko bulya ka batu budingi na ko bulya mupilya ma bunye. ²⁹ Nakamubikya ambe, nakamwigu ndeke bata vinya wa muzabibu, kadwe ka lisyɛ nilɔ namwo ndeke mino ninɔ wambiya pa imoti na ibunu basi ka bungama ka Baba.»

* 26:18 26:18 Gudɔ yi ninɔ ni Yelusalema.

³⁰ Kūwa wa, bimbila ndi limbū libibisa Kunzi. † Kumbuso yi, bopupa ndi wa, bāga ka Ngupa ya Mizeituni.

Yeso obikiyini be Petele amanganyatu

(Maliko 14:27-31; Luka 22:31-34; Yuani 13:36-38)

³¹ Kūwa wa, Yeso ubikya ndi babibya kaki be: «No biti ya lisyē li nili, ibunu basi memanganyatu. A beyo, ikpikaga ndi be:

«Namwo ndeke mububulyo ka bakondolo.

Na ambaza kabu omisikana bingwi.»

³² Luki limoti, kumbuso imi kopupo ka mbuku, metokonyoku ndeke ka Galilaya.»

³³ Kūwa wa, Petele abikya ndi be: «Gutugu bengenī basi bakuginyo, luki limoti, imi nakumanganyigu ndeke!»

³⁴ Yeso asikisya ndi be: «A lingunu, nakaubikya ambe, no biti ya lisyē li nili, kambwa koku kaalika, wika ni wemongonyini nganga yisaa.»

³⁵ Petele asikisya ndi be: «Gutugu kiko be tokwi pa imoti, nakumanganyigu ndeke!» Babibya bagogo basi babikya ndi beyeyo.

Yeso akalumba ko tiko ya Getesemani

(Maliko 14:32-42; Luka 2:39-46)

³⁶ Kūwa wa, Yeso na babibya kaki fosila ndi ka Getesemani. Ngbingo yi nino badwe ndi mino, ubikya be: «Wikonononi wanu ko ngbingo yi nino na mbeyi mino kaina kalumba ku.» ³⁷ Kumbuso yi, bāga ndi na Petele na bomika Zebedayo baba. Yeso apunga ndi kalya kumbu, otuma na kubangaku bide.

³⁸ Kūwa wa, ubikya ndi be: «Nakalya kumbu kugbe buwobi kokwo. Wikoni wanu, mika bubisi aka pa imoti na imi.»

³⁹ Kumbuso yi, isisila ndi kambwa yikedē, ogwo mokpukpu. Apunga kalumba be: «Babooo! Kika ni akwananatu, ikidisyano baka kopu wa yigyogyiso yi nimu! Gutugu beyo, kikonitogu sipananiso kami. Luki limoti, iki niso kaku aka.»

⁴⁰ Kumbuso yi, Yeso igoku ndi wa usa ndi mina babibya kaki, utakanya kūwa ndi ka batoto. Amuusa ndi Petele be: «Wakokwononigu kaika mubisi pa imoti na imi gutugu ka saa-imoti aka? ⁴¹ Wikoni bubisi, manalumba, kye makogulyonitogu ka kuboboku! Limbengi a na musasa kagya bunza, luki limoti, nzayi a na buyo.»

† **26:30** 26:30 Bayuda, ngbingo yi nino bamaga ndi mino kalya malili ma Pasika, bimbilaga ndi Mambu 113-118 na 136. **26:31** 26:31 Wanda ka Zakalia 13:7.

⁴² Yeso ukida ndi ka nganga ya yifa, alumba be: «Ba-boo! Kika ni kokwononigu bi be koro wa yigyogyiso yi nima akidi ni nakamwigu, sipananiso kaku igyonosi neki!»

⁴³ Ngbingo yi nino igoku ndi mino buwobi na babibya kaki, utakanya bata bulalana aka kye toto a ndi ni ubefulini. ⁴⁴ Kwa wa, Yeso usa ndi bata, inda kalumba ka nganga ya yisaa. Malumba mi a ndi mudongoni abe nimo ma mambwa aka.

⁴⁵ Kumbuso yi, igoku ndi ku babibya ba ndi mino, ubikya be: «Ambe, ma asi ka batoto aka na kaimumbiso? Ngbingo itulyonini! Biko kasata Mika-mumbanzu ka mafoku ka batu banye. ⁴⁶ Zuzukoni, togoni! Winoni, mutu yi nino akegaba, osilniku!»

Bagwini Yeso

(Maliko 14:43-50; Luka 22:47-53; Yuani 18:3-12)

⁴⁷ Ngbingo yi nino Yeso a mbeyi ndi mina kanzina aka no, bemoti luga ka babibya kaki tekebe na baba nino ina ndi be Yuda opuponoku. A ndi pa imoti na ambaza mudingi ka bambanzu. Batu bi nibo ba ndi na badukpa na bengbingili. Bokumu-kumu na bamboku-mboku ka Bayuda bo butikoku ndi. ⁴⁸ Yuda nino a ndi ni agobini Yeso, a ndi ni ubikyini kambwa aka beyo agyo mino, ubikya be: «Aluku nino napututo, iba iyi nino. Mugwini!»

⁴⁹ Yuda akpudoku ndi Yeso bigala-gala, amuusa be: «Muwonisilo! wanodokuuu!» Apututa kwa.

⁵⁰ Iyi asikisya ndi be: «Wai! Gyano nilo woduku kagya.» Kwa wa, batu bi nibo bisisiloku ndi, bagwi.

⁵¹ Bemoti ka babibya ka Yeso anyo ndi dukpa kaki, ayipa mugya-ligubo ko kumu-kumu, ako kutiliko.

⁵² Luki limoti, Yeso abikya ndi be: «Wigisa dukpa kaku ka pa yi! A beyo, mutu wasi nino abumanaga na dukpa, okwa ndeke dukpa goni. ⁵³ Ambe, wakegu kaiba be nakwanana kakunga Baba kesingyo? Wa aka wa, etikilyoku kakitaga bambaza tekebe na baba ka bamalaika.† ⁵⁴ Luki limoti, kutikoku bamalaika beyo, Mosiso Motu akwanana kaitalyana liki? A beyo, Mosiso mi nimo akabikya be masi okwononi kaigyonasa beyo aka yo.»

⁵⁵ Kwa wa, Yeso abikya ndi bambaza no be: «Moduku kegwi na badukpa na bengbingili abe nakika mutu wo kubaku? Nikaga ndi pa imoti na ibunu masye masi wakiko ka Ndabu ko Kunzi ni nanapa mutuu, makegwigu ndi. ⁵⁶ Luki limoti, masi nimana akaigyonosa kye itulyani beyo bogyalandu bokpikaga ndi mino.»

† 26:53 26:53 Bambaza tekebe na baba a ndi banda basuda mudongoni abe belofu batekebe madya na ika na baba.

Kuwa wa, babibya basi basa ndi Yeso, bogwa mbangu.

Yeso akasamba ka Basa-Yidingi ka bangama ka Bayuda (Maliko 14:53-65; Luka 22:54-55, 63-71; Yuani 18:13-14, 19-24)

⁵⁷ Bambanzu nibo bagwi ndi Yeso, bage na iyi ka Kayafa nino a ndi kumu-kumu. Bowonisilo ba mutuu na bambokum-bokum ba ndi bumumukana ku beyo. ⁵⁸ Petele a ndi kabyibya Yeso mina byi kadwe ku kwa ku ka ndabu ko kumu-kumu. Ogulya ndi ka pa yangba, ikoku pa imoti na bazamu kaina beyo isilyoku mino.

⁵⁹ Bokumu-kumu na bangama bagogo basi ba Basa-Yidingi ba ndi kaukisa bademu ba bongu, kye binisoni no pisi kamwisiso Yeso. ⁶⁰ Luki limoti, bakinagu ndi, gutugu beyo batu budingi bodogoku ndi mino kabukulyaga bongu.

Ka mulibo, batu baba bodoku ndi kabikya be: ⁶¹ «Mutu yi nimu abikya ndi be: <Nakwanana kapanza Ndabu ko Kunzi, kopika bata kumbusa wa masye masaa.>»

⁶² Kuwa wa, kumu-kumu amaga ndi, amuusa Yeso be: «Ambe, wakegu kosikisyo? Wakabikya bu ka bangbanga nibana bambanzu bakaupilyaga ba?» ⁶³ Luki limoti, Yeso adaka ndi biwo.

Kumu-kumu abikya bata ndi be: «Nakaumuuso ko lino ko Kunzi nino a na obili, tibikya pisi ka silika, iwe ni Kilisito, Miko Kunzi?»

⁶⁴ Yeso asikisya ndi be: «Iwe mombukwana-daki wobikyini! Luki limoti, nakamubikya ambe katukya mbiya wanu, maminatu Mika-mambanzu wakiko ka kumbanzikaniko ko Kunzi nino wo Ngu. Na maminatu ndeke goni ni anodoku ka bekuba kugu wa lisyu.»

⁶⁵ Kuwa wa, kumu-kumu yi nino inuaga ndi botu. Abikya be: «Atumbwini Kunzi! Takegu bata na nzoyi ya bademu. Mapunya kaukana beyo atumbwi mino. ⁶⁶ Makabikya bu?» Basikisya ndi be: «Okwononi bamwi!»

⁶⁷ Kuwa wa, babakyaga ndi Yeso na botikito ko miso, bayipaga bangwasi. Bagogo bayipaga ndi bangwasi, ⁶⁸ banabikya be: «Kilisito! Ndunga pisi ka bugyalandu! Tibikya, wani no uipi?»

Petele amongonyini Yeso

(Maliko 14:66-72; Luka 22:56-62; Yuani 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Ko ngbingo yi nino, Petele a ndi iyi wakiko kunzi ka pa yangba. Kuwa wa, mugya-ligubo bemoti musika yi akpudoku ndi, abikya be: «Iwe, watu ndi goni pa imoti na Yeso mutu wa Galilaya.» ⁷⁰ Luki limoti, Petele anganya ndi kambwa ka batu basi be: «Imi, nakibigu nilo wakapa kabikya.»

⁷¹ Kumbuso yi, isisila ndi miso ya mupumi ma pa yangba. Mugya-ligubo musika yi wagogo amina ndi, ubikya batu nibo ba ndi wa be: «Mutu yi nimuna a ndi pa imoti na Yeso mutu wa Nazaleti.» ⁷² Petele anganya bata ndi, ako silika be: «Imi, nakamibigu mutu yi nimu!»

⁷³ Kumbusa yikede, batu nibo ba ndi wa bakpudoku ndi Petele, babikya be: «A beyo, wa goni bemoti kabu. Gutugu munzina kaku aka akowonisilo binza be wa Mugalilaya!»

⁷⁴ Petele ako ndi silika, abikya be: «Nigyogyisi! Kika ni nakabikya bongu. Nakamibigu aluku yi nimu!» Wa aka wa, koku alika ndi.

⁷⁵ Petele atamana munzina nimo Yeso abikya ndi be: «Kambwa koku kaalika, wika ni wemongonyini nganga yisaa.» Kwa wa, opupa ndi kunzi, apunga ndi kagama no kumbu kugbe.

27

Bogoni na Yeso kambwa ka ngama mudingi beyo ka Pilatu

(Maliko 15:1; Luka 23:1-2; Yuani 18:28-32)

¹ Niyu lisyε asyε, bokumu-kumu na bamboku-mboku bolikilya ndi dikidi kakisa kamwisiso Yeso. ² Kumbuso kakondisiso, baga na iyi, bamomosa ndi bigbu kambwa ka ngama Pilatu ninu andaga ndi iwili ya Luma.

Yuda ibongisini

(Ligubo 1:18-19)

³ Niyu Yuda ninu agaba ndi Yeso ukana be bomosini mutuu kamwo Yeso, apunga ndi kalya kumbu kugbe. Umigisya kwa ndi bokumu-kumu na bamboku-mboku bambuma batekebe basaa baya buyi. ⁴ Ubikya ndi be: «Nogyi bi bunye kodukusaga bangu ka mumbanzu yi ninu kegu bi na bunye.»

Luki limoti, ibu basikisya ndi be: «Katindigu ibusu. Undi iwe aka.»

⁵ Yuda ombimba ndi buyi bi nibo ka Ndabu ko Kunzi. Kumbuso yi, atukya ndi, aga kaibongiso.

⁶ Bokumu-kumu bapunaga ndi, babikya be: «Mutuu kusu katikpamyagu be tobisogi inguo yo buyi bi niba ka kpokoyo ya ndabu ya malumba. A beyo, a mukalya ma bangu.»

⁷ Kumbuso wa yukanana, boluwa ndi no buyi bi nibo tiko ka mafoku ka aluku bemoti ninu alukaga ndi bambike. Boluwa ndi tiko yi niyu ko bulya yilumbo mino bobiko.

⁸ Kinili, kadwe na lisyε li nili, tiko yi niyu balikyaga be «Tiko ya Bangu».

⁹ Kūwa wa, itulyana nilo ifikya ndi pisi ka mugyalandu Yelemia be: «Bava ndi bambuma batekebe basaa baya buyi. Ligabu li nilo Bezaleli bobisa ndi ko bulya kaki. ¹⁰ Boluwa ndi no buyi bi nibo tiko ka maboku ka muluka bambike madongoni beyo Mombukwono-dosu ebikya ndi mino.»

Bogoni na Yeso kambwa ka Pilatu

(Maliko 15:2-15; Luka 23:2-3, 18-25; Yuani 18:29-19:16)

¹¹ Binda kūwa ndi na Yeso kambwa ka ngama wa iwili beyo ka Pilatu. Iyi Pilatu amuusa ndi be: «Iwe ni ngama ka Bayuda?» Yeso asikisya be: «Iwe no wobikyi.»

¹² Kumbuso yi, bokumu-kumu na bamboku-mboku basungalya ndi. Luki limoti, ni kosikisyiga. ¹³ Kūwa wa, Pilatu amuusa ndi bata be: «Wakegu kaukana bangbanga basi nibana bakapilyaga ba?» ¹⁴ Luki limoti, Yeso kasikisyaga ndi ka likpumuka gutugu limoti aka. Likpumuka li nilo ambanga ndi ngama mudingi kugbe.

Pilatu okpomyini be bamwi Yeso

(Maliko 15:6-15; Luka 23:15-25; Yuani 18:39-19:16)

¹⁵ Ka yinga ya Pasika, ngama mudingi akulaga ndi mutwa wa boloko bemoti ninu ambaza ka bambanzu atwaga ndi. Ikaga ndi mutwa yi ninu ambaza apaga ndi. ¹⁶ Ko ngbingo yi ninu, a ndi na mutwa wa boloko bemoti wakimibisikoso kugbe. Lino kaki ndi ni Balaba.

¹⁷ Kūwa wa, Pilatu umuusa ndi bambanzu nibo bamumukana ndi wa be: «Wani no makapa be namukulyi luga ka Balaba ibu na Yeso ninu bamakaga be Kilisito?» ¹⁸ Uusa ndi beyo kye a ndi kaiba be basuta ndi Yeso ko bulya imi aka.

¹⁹ Ngbingo ninu Pilatu a mbeyi ndi mino wakiko aka kasombiso Yeso, mukaki atikilyoku ndi liya be: «Mutwa yi ninu kegu na bunye, wakimokyonitogu ka likpumuka kaki! A beyo, no biti yi niyi, nigyogyisi kugbe ko nziki ko bulya kaki.»

²⁰ Luki limoti, bokumu-kumu na bamboku-mboku ka Bayuda butiwa ndi bambanzu be bakulagi Balaba, bamwo Yeso.

²¹ Ngama umuusa ndi be: «Luga ka batwa baba bi niba, wani no makapa be namukulyi?» Basikisya ndi be: «Balaba.»

²² Pilatu umuusa ndi bata be: «Nagya kūwa iki na Yeso ninu bamakaga be Kilisito?» Bambanzu basi basikisya ndi be: «Babangilagi ka musalaba!»

²³ Pilatu igilya bata be: «Bunye tino se bo agya ndi?» Luki limoti, bidukulaga ndi asi kapamikanaga aka na liyu lapu be: «Babangilagi ka musalaba!»

²⁴ Ngingo yi nino Pilatu ina ndi mino be kakwananigu kagya bata luki na ipumbu akaisisilogo aka, atika ndi be boviku libo, isukusa maboku kambwa kabu basi. Abikya ndi be: «Bangu ka mutu yi nimu kodukogonitogu ko lina kami. A kuwa likpamuka kunu aka!»

²⁵ Batu basi bosikisya ndi be: «Bangu kaki adukagi ka mu kusu na ka bomikusu!»

²⁶ Kuwa wa, Pilatu ukulya ndi Balaba. Atinisisa ndi Yeso pimbo. Kumbuso yi, upa ndi kye babangilagi ka musalaba.

*Basuda bakatiba Yeso
(Maliko 15:16-20; Yuani 19:2-3)*

²⁷ Kuwa wa, basuda бага ndi na Yeso ka ndabu ka ngama wa iwili. Ku beyo, bumumula ndi basuda basi, bakungulo Yeso bikululu. ²⁸ Banyogo ndi botu, bamokisya kanzu wangbu. ²⁹ Bobungusyaga ndi biwilili muligi nimo a ndi no mowo, bamokisya ka mu. Bagwisiso ligugu ka kubokuko kwa kumbanzikaniko. Kumbuso yi, bobuna ndi moli kambwa kaki katiba, banabikya be: «Ngama ka Bayuda, tumuusito!» ³⁰ Babakyaga ndi na botikito. Bava kuwa ndi ligugu li nilo banatinaga nolu ka mu.

³¹ Kumbuso katiba beyo, banyo ndi kanzu. Bamokisyo bata botu kaki, бага kuwa ndi na iyi kabangilaga ka musalaba.

*Basuda babongilogini Yeso ka musalaba
(Maliko 15:21-32; Luka 23:26-43; Yuani 19:17-27)*

³² Ngingo yi nino basuda bopupa ndi mina wa, babangana na aluku bemoti nino a ndi mutu wa Kulene, ina ndi be Simoni. Babinikisa ndi na mapupu musalaba ka Yeso.

³³ Niyo bosila ndi ka pa niyo balikyaga be Golgota (isi yi ni: Pa ya Mukuwa ma mu), ³⁴ bapa ndi Yeso vinya mumatanaga no luki lozyo. Luki limoti, ngingo yi nino akingila ndi mino, akya komwo.

³⁵ Kuwa wa, babangilaga ndi ka musalaba. Batwa ndi libese ko bulya yigbananaga botu kaki. ³⁶ Kumbuso yi, bikanana ndi wa kabuulyogo.

³⁷ Na kugu wa mu kaki, bokpika ndi isi ya likpamuka nilo basungulya ndi mina be: «Aluku yi nimu ni Yeso, ngama ka Bayuda.»

³⁸ A ndi na batu bo kubaku baba nibo bubangilaga ndi goni ka kpolo ka Yeso. Bemoti ka nakpangbala wa

kumbanzikaniko, na wagogo ka kulekuke. ³⁹ Bambanzu bi nibo ba ndi kakitaga wa, ba ndi katumbwa Yeso, banagbitya bamu, ⁴⁰ banabikya be: «Wa ndi kapa kapanza Ndabu ko Kunzi, wopika yagogo ka masye masaa. Wihukusa neki mombukwana-daki yi, kika ni wa Miko Kunzi, syoku ka musalaba!»

⁴¹ Bokumu-kumu, bowonisilo ba mutuu pa imoti na bamboku-mboku ba ndi goni katiba begeyo, banabikya be: ⁴² «Uhukusa ndi batu bagogo. Kakwananigu kaihukuso iyi mombukwana-daki yi bikpe! A ngama ka Bezaleli. Osyikuno ka musalaba, ifusu, tabinikyana kuwa goni! ⁴³ A beyo, iguma ndi ko Kunzi, abikya ndi be a Miko Kunzi. Kika ni Kunzi apagatu, ahukusi neki mbiya wanu!»

⁴⁴ Gutugu batu bo kubaku aka nibo bubangilaga ndi ka kpolo ka Yeso, ba ndi katumbwa begeyo.

Kukwaku ka Yeso

(Maliko 15:33-41; Luka 23:44-49; Yuani 19:28-30)

⁴⁵ Katukya ndi ka saa sita, biti ohuma ndi obili wasi ka basaa bayisaa. ⁴⁶ Niyo saa tisa a kuwa ndi buwobi kaitulyana, Yeso igomisa ndi na liyu lapu be: «Eli, Eli, lama sabakatani?» Isi ni: «Hiii Kunzi! Hiii Kunzi! Ko bulya iki yo wesi mino?»

⁴⁷ Niyo batu bemoti-bemoti luga ka nibo ba ndi wa bamukana mino beyo, babikya ndi be: «Akamaka liya.» ⁴⁸ Wa aka wa, bemoti kabu apikita ndi, ovoku luki limoti bifubu-fubu, olubo ko vinya wa muzabibu wozyo. Kumbuso yi, abanga kuwa ndi ka ligugu, apa Yeso be omwi. ⁴⁹ Luki limoti, bagogo babikya ndi be: «Wosoni! Tinini mbeyi ikani liya odokuto kahukuso!»

⁵⁰ Luki limoti, Yeso igomisa bata ndi na liyu lapu. Osiso limbengi.

⁵¹ Ko ngbingo yi nino aka no, kutuko nikwo ikaga ndi kubongiso kagbanana pa yotu na pa yotu kuge ku ka Ndabu ko Kunzi ku, anuka ndi luga katukya kugu kadwe kusili. Mugi izakula ndi bingbuku-ngbuku, matamu makpukpu alikanaga ndi bikpakpakpa. ⁵² Gutugu bambuku aka oukwikana ndi na batu budingi nibo bokwaga ndi ni babinikyonini Kunzi, babilila ndi. ⁵³ Bopupoku kuwa ka bambuku. Kumbuso goni Yeso kopupa ndi ka mbuku, bingya ka Yelusalema, gudu wotu. Ku beyo, bupuponilya ndi bambanzu budingi.

⁵⁴ Niyo ngama ka basuda ka Baluma pa imoti na batu nibo ba ndi na ibu kabuulyaga Yeso bamina azigizo na masi nimo akitanaga ndi wa, bogwa ndi ombombo kuge. Babikya

kūwa ndi bē: «Ka linguṇu, mutū yi nimū a ndi asi Miko Kunzi aka!»

⁵⁵ Wa gō wa, a ndi na boko budingi niḅo ba ndi kaina ka buḅyi niḅo akitanaga ndi lo. Botukyoku ndi pa imoti na Yeso ka Galilaya, kasingyo ka mogubo. ⁵⁶ Luga kabū, a mbeyi ndi ni Malia mutū wa Magadala, Malia ninō abukuta ndi Yakobō ibū na Yezefū se kūwa amaki bomika Zebedayo.

Banalumbo Yeso

(*Maliko 15:42-47; Luka 23:50-56; Yuani 19:38-42*)

⁵⁷ Niyo buḅogo itulyana, alukū bemoti wa lingama, mutū wa Alimatia ninō ina bē Yezefū, a ndi gōni iyi muḅibya ka Yeso, osiloku ndi. ⁵⁸ Inda kūwa ndi ka ngama mudingi wa iwili bēyo ka Pilatū, akūnga bē bapí nzūyi ka Yeso. Pilatū akpamya ndi bē bapí. ⁵⁹ Yezefū inda ndi kava. Akandaga na kutuko kwambiya, ⁶⁰ amongosa ndi ka mbukū yambiya niyo ikpūya ndi ka litalū. Kumbuso yi, adūla ndi mupumi mi na litalū lidingi, aga ndi. ⁶¹ Ko ngbingo yi ninō, Malia Magadala na Malia ninō wagogo ba ndi wa, bakikonono kambwa wa mbukū.

Basūda bakobuulya mbukū

⁶² Būgala bi, akaibikya bē lisyē li niḅo a kambwa wa niḅo la kibungusyogo ka Lisye la kimumbiso, bokumukumu na Bafalisayo bāga ndi ka Pilatū. ⁶³ Babikya ndi bē: «Mombukwono-dosu! Totomonini bāta bēyo mutū wabongo yi nimū abikya ndi mino ngbingo yi ninō a mbeyi ndi mino mubisi aka bē: «Kumbusa wa masye masaa, nopupatū ka mbukū.» ⁶⁴ Yeki a bēyo, pá neki mutū bē bobuulyogi mbukū kadwe kē kwa kē masye masaa itulyano mino. Babibya kaki bakodonikuto kabibo, bāga kaubikya bambanzū bē: «Opupini bi luga ka bamanda.» Mūnzima ma mība mi nima ika banū manye kakitaga nimo ma mambwa.»

⁶⁵ Pilatū usikisya ndi bē: «Matū na basūda niḅo bokwononi kobuulya mbukū. Wogoni, bobuulyogi maḅongoni bēyo mini mino binza.» ⁶⁶ Bāga kūwa ndi ka mbukū, bādūla ndi miso ma mbukū na litalū bingbūfu, būbisa ndi basūda wa kobuulyo.

28

Yeso opupini ka mbukū

(*Maliko 16:1-10; Luka 24:1-12; Yuani 20:1-10*)

¹ Niyo Lisye la kimumbiso akitaga ndi, kūwa na būgala bi ka lisyē la mambwa la pōso* ko mbolugo, Malia ninō a

* **28:1** 28:1 lisyē la mambwa la pōso: Ilu lo balikyaga ndi bē lisyē la Mungu.

ndi mutu wa gudu wa Magadala pa imoti na Malia wago, бага ndi kaanda mbuku.

² Ko ngingo bemoti, azigizo wapu apunga ndi. Malaika ka Mombukwono-dosu, osyoku ndi kotukyoku kugu wa lisyε, inda ndi kate ka kpolo litalu lidingi nilo otikya ndi mbuku, ika ndi kugu yi. ³ A ndi kanze kugbe madongoni abe ngingbata kanginana, botu kaki a ndi bitu abe libu.

⁴ Bobubulya nibo ba ndi kobuulyaga mbuku bapunga ndi kaguguma bikpwukpwukpwu na kubangaku, kadwe ku kwa ku biita ndi mina abe samanda.

⁵ Luki limoti, malaika nino ubikya ndi boko bi nibo be: «Makobongonitogu. Nakaiba ambe makakisa Yeso, nino babongiligi bi ka musalaba. ⁶ Kegu bata wanu! A beyo, opupini bi ka mbuku madongoni beyo abikya nduku mino. Doniku, winoni ku o bi mino mumongoso. ⁷ Windoni bigala kaubikya babiyya kaki be: «Opupini bi luga ka samanda. Matokonyoku ka Galilaya. Maminoku banu ku beyo.» Nilo no bi ambe namubikiyi nilo.»

⁸ Boko baba bi nibo batukya ndi bigala-gala ka mbuku botumini na kubangaku bidε na magyagya mudingi goni. Binda ndi mbangu kautumbulyaga babiyya ka Yeso mongoni mi nimo.

⁹ Ko ngingo bemoti, Yeso bikpe abangana ndi na boko bi nibo, umuuso. Bakpudoku ndi, bavilaga magu na babibiso. ¹⁰ Yeso ubikya kuwa ndi be: «Makobongonitogu! Windoni kaubikyaga bomika-mama be бага ka Galilaya. Beminoku ku beyo.»

Bobubulyo ba mbuku bogoni kapaga mongoni

¹¹ Ngingo yi nino boko bi nibo ba mbeyi ndi mino ko pisi aka, bobubulyo bemoti-bemoti ba mbuku batukya ndi, бага ka gudu. Ku beyo, butumbulyaga ndi bokumu-kumu lasi nilo akitanaga ndi.

¹² Kuwa wa, bokumu-kumu bi nibo pa imoti na bamboku-mboku ka Bayuda bagya ndi dikidi. Bukanana ndi kaupá basuda bi nibo buyi budingi bipεle. ¹³ Bubiyya ndi be: «Bikyonni ambe: «Babiyya kaki boduku bi no biti kaibo manda kaki ko ngingo yi nino to bi mino ka batoto.» ¹⁴ Kika ni mongoni asilyini ngama mudingi wa iwili, ibusu bamombukwono-dosu bi bo tatumbulyaga mongoni mi nimo. Tagya yasi ambe ibunu makogulyonitogu ka bukpwuku-kpwuku.»

¹⁵ Kuwa wa, basuda bi nibo bava ndi buyi na bagya madongoni beyo bukpanya ndi mino. Mongoni mi nimo itulyana ndi luga ka Bayuda kadwe na lisyε li nili.

Yeso upupilyini babibya kaki

(Maliko 16:14-18; Luka 24:36-49; Yuani 20:19-23; Ligubo 1:6-8)

¹⁶ Kwa wa, babibya bi nibo tekebe na bemoti baga ndi ka Galilaya, ka ngupa niyo Yeso uwanyaga ndi. ¹⁷ Ngbingo yi nino bamina ndi mino, babibiso. Luki limoti, bemoti-bemoti kabu ba ndi na botumo.

¹⁸ Kumbuso yi, Yeso ukpufoku ndi, ubikya be: «Bepóni ndi ngu yasi ya kugu wa lisyé na kunu ka obili. ¹⁹ Yeki a beyo, windoni ka bevananza bayasi, huyikosoni biki babibya kami. Hubotisoni ko lino ka Baba, ko Miki na ka Limbengi-Lotu. ²⁰ Huwonisiloni kabye masi nimo namubikyaga ndi. Wiboni binza ambe na pa imoti na ifunu bongbinga basi kadwe ka mulibo ma obili.»

Mongoni Manza ka Yeso beyo Maliko okpikaga ndi mino Likpumuuka la mambwa

Mongoni Manza nimo Maliko okpika ndi nima. Maliko kegū iyi atutumbwa ka Yeso, luki limoti bakpakyanatu ndi pa imoti na Pɔlo, bagya goni ndi ligubo lo Mongoni Manza ibu na Petele. A beyo, makpumuuka mi nimo okpiko ka kitabū yi niyi, a nimo ukana ndi na Petele ni anutumbulyaga bambanzu obili ka Yeso-Kilisito ka litombu li nili. Ukpikilya ndi batū bi niɔo bakegū Bayuda, kauwonisilo ka linguṇu be Yeso a Mika Kunzi.

Kuso wa Mobiso, Kunzi abikya ndi be atikokuto ndeke mutū bemoti kauhukuso batū ba Izaleli niɔo ba batū kaki. Yeso osiloku ndi ka litombu li nili ni Baluma bogoni ndi kava litombu la mugi ma Izaleli, bika ndi ku beyo. Bezaleli bumukanaga kuwa ndi ibu aka.

Bezaleli bikaga ndi katamana be Kilisito nino Kunzi awanyaga ndi katikoku, uhukusagatu ndeke ka maboku ka Baluma. Luki limoti, kegū ko bulya muhukuso mi nimo, mo Yeso odoku mino. Uhukusaga ndi asi batū bi niɔo aka bo basa ndi Mumuyoniso, basa bunye, bapunga kamukana asi iyi aka.

Maliko atumbulaga ndi ka kitabū yi niyi, niyo Yeso agya ndi ka litombu, beyo upa mino bambanzu mutū, atumbulaga goni ku kwa ku na pupo ka Yeso ka mbuku. Yeso a ndi kabikyaga Mongoni Manza no ngu yasi, anohukuso bokolobu, anokpumyo mambengi ma bunye, anagya makpumuuka mumbanga mbanga mudingi nimo okitogi yimibo ka bambanzu. Luki limoti, gutugu beyo Yeso a mino Miko Kunzi yo, kibinikagu ndi. Mobiso akabikya be: «A beyo, Mika-Mumbanzu kodokugu ndi be kye biki kagugubyo. Luki limoti, odoku ndi kaugugubya bambanzu, na kapá obili kaki abe mukalya kaukulaga batū budingi ka bunye.» (Maliko 10:45)

Bangama ka Bayuda bamuyatu ndi kadwe ku kwa ku bamwo ndi mino. Mutū wasi nino abyege Yeso, okwoni, ibi be bagyogyisatu, luki limoti, mulibo kaki ika na izangiya.

Yigbananaga ya kitabū yi niyi:

Yuani-Mubatizai akabikyaga Mongoni Manza 1:1-8

Ibatiso ka Yeso na beyo Mumuyoniso a ndi mino kakisa kabobo 1:9-13

Yeso ogoni kaiko ka Galilaya 1:14-9:50

Yeso otukyini ka Galilaya, aga ka Yelusalema 10:1-52
 Pɔsɔ wa mulibo ka Yeso ka litombu, kasombiso na
 kukwaku kaki 11:1-15:47
 Yeso opupini ka mbuku 16:1-8
 Yeso upupilyini babibya kaki 16:9-20

*Yuani-Mubatizai akabikyaga Mongoni Manza
 (Matayo 3:1-12; Maliko 1:1-8; Yuani 1:19-28)*

¹ Mupunganagi ma Mongoni Manza ka Yeso-Kilisito, Miko
 Kunzi nima. ² Kusɔ wa kitabu ka mugyalandu Isaya,
 ikpikaga bɛ:

«Imi Kunzi, nakatika atutumbwa kami kambwa kaku,
 kaubungusilyo pisi.

³ Mumbanzu bemoti akatubilaga ka isa bɛ:
 «Bungusyoni pisi ka Mombukwono-dosu,
 munonilyoni bopisi kaki bingbingbili!»

⁴ Yuani-Mubatizai opuponoku ndi ka isa, anukuwa
 bambanzu bɛ: «Yikosoni mambengi, mibotisiso, Kunzi
 amupilya bunye kunu.» ⁵ Batu basi ba iwili ya Yudea na
 ba gudɔ wa Yelusalema basilyogoku ndi Yuani-Mubatizai.
 Batu bi nibo batwaga ndi bunye kabu ka pa yangba, Yuani
 anubotiso ka Yolodani*.

⁶ Yuani imokisyaga ndi kutuko kwo tukatu ta ngamia na
 makaba ma sibokuso sa nyama ka ifukufiso. Ulyaga ndi
 banabunyenye no nzuki niyo ikaga ko tutu. ⁷ Akuwaga
 ndi bɛ: «Mutu yi ninɔ akodoku kumbusa kami, a no
 ngu kekitaga imi. Nakakwananigu gutugu kodidiko, na
 kakulaga ligi ya bekpaku kaki. ⁸ Imi, namubotisaga bi ko
 libo, luki limoti, iyi, amubotisaga banu ka Limbengi-Lotu.»

*Yuani akabotiso Yeso
 (Matayo 3:13; Luka 3:21-22)*

⁹ Ka masye mi nimo, Yeso otukyoku ndi ka Nazaleti,
 ka iwili ya Galilaya adwe ka Yolodani. Ku beyo, Yuani
 abotisa ndi. ¹⁰ Niyo aka yo Yeso opupoku ko libo, ina ndi
 lisyɛ koukwikono, Limbengi-Lotu asilyoku ndi abe likpondi.
¹¹ Kuwa wa, liyu otukyoku ndi kugu wa lisyɛ bɛ: «Iwe, wa
 mikami mupaka, nogwaga na iwe magyagya kugebɛ.»

*Abili akabobo Yeso ka isa
 (Matayo 4:1-11; Luka 4:1-13)*

¹² Kumbuso yi, Limbengi-Lotu akpamya ndi Yeso kaaga
 ka isa. ¹³ Ku beyo, agya ndi masyɛ batekebe bakwanganya
 ni abili anabobo. Ikaga ndi pa imoti na banyama bo tutu,
 bamalaika banagubuyo.

* 1:5 1:5 Yolodani: A libo lidingi ka mugi ma Palesitina.

*Yeso akaumaka babibya bakwanganya
(Matayo 4:12-22; Luka 4:14-15; 5:1-11)*

¹⁴ Niyɔ bagwi Yuani-Mubatizai, Yeso aga ndi iyi ka Galilaya. Ku beyɔ, a ndi kabikyaga Mongoni Manza ko Kunzi. ¹⁵ Abikyaga ndi be: «Ngbingo itulyonini. Bɔngama ko Kunzi a kɔwa buwobi. Yikosoni mambengi, mabinikyana Mongoni Manza!»

¹⁶ Yeso a ndi kakpakyana ka mutili ma ibombu yidingi ya Galilaya, umina ndi banyɔ-bosi baba, Simoni ibu na mamaki beyɔ ka Andilia ni banolubo moyo. ¹⁷ Ubikya ndi be: «Ibyeniku. Namuitisa kɔwa banyɔ-bambanzu†.» ¹⁸ Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, basa ndi moyo kabu, bapunga kabibya.

¹⁹ Niyɔ Yeso idukula ndi bata mina yikedɛ bene, umina ndi bomika Zebedayɔ, Yakobo ibu na mamaki beyɔ ka Yuani. Ba ndi ka ingbolɔ yidingi‡ kabu ni banobungusyogo moyo. ²⁰ Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, umaka ndi. Basa ndi ababu ka ingbolɔ pa imoti na bagya-ligubo kaki, бага ndi ibu kabibya Yeso.

*Yeso anyuni mutɔ bemoti limbengi la bunye
(Luka 4:31-37)*

²¹ Yeso na babibya kaki bogulya ndi ka Kapelenaumu. Ka Lisye la kimumbiso, Yeso ogulya ndi ka ndabu ya malumba ka Bayuda, apunga kapá mutuu. ²² Mutuu kaki umbanga ndi bambanzu niɔ ba ndi kamukana bo kugbe. A beyɔ, a ndi kapá mutuu no ngu ni kegu abe bowonisilo ba mutuu kabu. ²³ Ku kwa ku, ka ndabu ya malumba ka Bayuda ku, aluku bemoti bene a ndi na limbengi la bunye. Aluku yi ninɔ apunga ndi kapamikanaga be: ²⁴ «Hu! Yeso, mutɔ wa Nazaleti, lo kusu na ibunu ogwogi bunni? Woduku katilumwisogo? Nakaumba binza! Iwe ni Mutu Wotu ninɔ Kunzi atikoku!»

²⁵ Yeso apamilyaga ndi limbengi la bunye, abikya be: «Daka! Pupa ka aluku yi nimu!» ²⁶ Limbengi la bunye nilɔ ayunga ndi aluku nɔ binye, opupa ndi binnede ni apamkana biliya-liya. ²⁷ Likpamuka nilɔ upá ndi bambanzu basi ombombo, bapunga ndi kauusana be: «Likpamuka tina se piye li? A mutuu mambiya, mutumo no ngu. Akapamilyaga gutugu mambengi ma bunye aka, anamukana!» ²⁸ Ko ngbinga mukedɛ aka, mongoni ka Yeso awawa ndi ka iwili ya Galilaya yasi.

† **1:17** 1:17 banyɔ-bambanzu: Bika kaukisa na kaunyogo bambanzu ka bunye kabu. ‡ **1:19** 1:19 ingbolɔ: Ingbolɔ yi niyɔ ikaga ndi yidingi mudɔngoni abe mikya bato.

*Yeso uhukusini batũ budingi ba bokolobu
(Matayo 8:14-17; Luka 4:38-41)*

²⁹ Kũwa wa, Yeso opupa ndi ka ndabũ ya malũmba ka Bayuda. Ba ndi na Yakobũ ibũ na Yuani, bingya ndi ka Simoni na ka Andilia. ³⁰ Kũ beyo, titaki Simoni ninũ muko yi a ndi wakanga, animũkana bũdi. Niyũ aka yũ Yeso osila wa, batũmbũyaga ndi likpũmũka nilũ. ³¹ Yeso akpũda, agwi kũbũkũkũ, amomoso, muko yi ninũ ahũka ndi. Kumbuso yi, apũnga ndi kaugugubyo.

³² Na bũgũgũ, niyũ mũni ogwo, badulyoku ndi Yeso na batũ basi niũ ba ndi na bokolobu na niũ ba ndi na mambengi ma bũnye. ³³ Bambanzũ basi ba gũdũ ba ndi bũmũmũkana ko misa ma mupumi ma ndabũ wa. ³⁴ Yeso uhukusa ndi bambanzũ budingi niũ ba ndi kaigyogyiso na bokolobu dididi, okpũmya ndi gũni mambengi ma bũnye mudingi. Apakya ndi mambengi ma bũnye kanzina, kye mambengi ma bũnye ninũ a ndi kamiba binza.

*Yeso akalingyo Galilaya
(Luka 4:42-44)*

³⁵ Ko mbolugo, Yeso ozuzuka ndi, opupa kunzi. Inda kũwa ndi kunzi wa gũdũ ka pa yi niyũ mambanzũ kegũ ndi mino. Kũ beyo, apũnga ndi kalũmba. ³⁶ Simoni na bawai-daki binda ndi kakisa. ³⁷ Niyũ bamina, babikya bũ: «Batũ basi bakaũkisa yi.»

³⁸ Luki limoti, Yeso usikisya ndi bũ: «Togoni ka bapa bayagũgũ, ko giyo niyina bũwobi-bũwobi wanũ. Kũ beyo, nakwanana gũni kabikyaga Mongoni Manza. A beyo, nilũ nodulyoku ndi yipere nilũ.» ³⁹ Kũwa wa, Yeso alingya ndi Galilaya wasi, anabikyaga Mongoni Manza ka bandabũ baya malũmba ka Bayuda, anokpũmya mambengi ma bũnye.

*Yeso ahukusini kebu-kebu
(Matayo 8:1-4; Luka 5:12-16)*

⁴⁰ Lisye limoti, kebu-kebu bemoti asilyoku ndi Yeso, ogwo no moli kambwa kaki, itatanaga na iyi bũ: «Kikiliki, wakapa, wakwanana baka kengumoso.»

⁴¹ Yeso akwilya ndi kumbu, anana ndi kũbũkũkũ, avila, abikya bũ: «Noboiyini, ngũmana!» ⁴² Ko ngbingo yi ninũ aka nũ, kebu-kebu asya ndi, angũmana bingũ. ⁴³ Wa aka wa, Yeso anzinilya ndi na diya, kumbuso yi, apupisa ndi, anabikya bũ: ⁴⁴ «Wiminyatũ! Wakatumbulyogonitũgũ mambanzũ. Luki limoti, winda kaimoniso ko kumu. Kumbuso yi, wapá apeepe mũdũngũni beyo Mũtũũ ka Musa abikyago mino, iba mũtũ wasi ibi bũ woukini bi.»

⁴⁵ Luki limoti, niyɔ aka yɔ alukɔ nɔ aga, apunga ndi kopobo na kowowiso likpamuka li nilɔ. Kinili, Yeso kipupisogigu ndi bata bingbanganya ko misa ka bambanzu ka gɔɔ. Ikaga kɔwa ndi kunzi aka, ka bapa nibayo bambanzu bakikogigu ndi mino. Kɔ beyɔ, bambanzu badulyogoku ndi kotukyoku ka bapa bayasi.

2

Yeso ahukusini zegesi

(Matayo 9:1-8; Luka 5:17-26)

¹ Kumbusa wa masye makede, Yeso igoku ndi ka Kapelenaumu. Bambanzu bukana ndi be a ka ndabu. ² Bamamukana kɔwa ndi kɔ budingi, kadwe kɔ kwa kɔ mikya pa kotigalagu bata ndi mino, iki gutugu ya kunzi aka ikani ko misa ma mupumi. Yeso a ndi kaubikyaga Likpamuka ko Kunzi. ³ Kɔwa wa, batu bakwanganya badulyoku ndi Yeso na zegesi mabinika. ⁴ Luki limoti, bakakwananagu ndi kasiliso kambwa ka Yeso ko bulya ambaza ka bambanzu. Boukwilya kɔwa ndi ngala kugbondo tili na pa niyɔ Yeso a ndi mino. Kumbuso yi, basisa kɔwa ndi zegesi nɔ kugu wa kalagba niyɔ a ndi mino wakanga pisi ka ngala yi niyɔ. ⁵ Niyɔ Yeso ina baya kabu beyɔ, abikya ndi zegesi nɔ be: «Mikami, nupilyini bunye kaku.»

⁶ Bowonisilo ba mutuu bemoti-bemoti nibɔ ba ndi bakikonono wa, bapunga ndi kaimuusa be: ⁷ «Ko bulya iki yɔ alukɔ yi nimuna o mino kanzina beyɔ? Akatumbwa Kunzi! Wani nɔ akwanana kapilya bunye, kiki Kunzi aka yikaka?» ⁸ Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ Yeso andanga ndi tamanaga kabu, umuusa be: «Ko bulya iki yɔ mo mino na inguo ya tamanaga yi niyɔ? ⁹ Iki yɔ a yopoli kugbe kabikya zegesi be: «Nupilyini bunye kaku», ikani kabikya be: «Wamaga, wava kalagba kaku, wakpakyana?» ¹⁰ Luki limoti, nakapa ambe wiboni be Mika-mambanzu a no ngu yipilya bunye ka obili.» Kɔwa wa, abikya ndi zegesi nɔ be: ¹¹ «Nakaubikya ambe, wamaga, wava kalagba kaku, wiga kɔ kaku!» ¹² Wa aka wa, alukɔ nɔ aka ndi bivanga ko misa ka batu basi wa, ava kalagba kaki, iga. Nokɔ udika ndi ibu basi bide, bapunga ndi kabibiso Kunzi, banabikya be: «Takanigugu ndi inguo ya likpamuka li nili!»

Yeso amokini Lawi

(Matayo 9:9-13; Luka 5:27-32)

¹³ Kɔwa wa, Yeso iga bata ndi ka mutuli ma ibombu yidingi ya Galilaya. Ambaza ka bambanzu wasi asingyoku ndi, apunga kaupá mutiwi. ¹⁴ Wa a ndi mina kakitaga wa, amina Lawi, mika Alufayo, wakika ka bilo yilipiso

manzanza. Yeso abikya ndi be: «Ibyeku!» Lawi amaga ndi, apunga kabifya. ¹⁵ Kumbuso yi, Yeso inda ndi kalyalya ku ka Lawi. Ba ndi pa imoti na babifya kaki, bandombe ba manzanza bakpu na batu bagogo budingi nibo buminaga ndi abe bagya-manye. A beyo, budingi ba inguo ya batu bi nibo bikaga ndi kabifya bingbooo. ¹⁶ Niyu bowonisilo ba mutuu nibo bikaga ndi na Bafalisayo bamina ndi mino Yeso kalyalya pa imoti na bandombe na bagya-manye, bumuusa kuwa ndi babifya kaki be: «Ko bulya iki yo o mina kalyalya pa imoti na bandombe ba manzanza na bagya-manye?» ¹⁷ Niyu Yeso umukana ndi beyo, ubikya be: «Batu bapupu bakakisagigu munganga, luki limoti, nibo aka bo ba bokolobu. Nakodokugu kaukisa batu bongbingili, luki limoti, nibo banye.»

Koginyo malili ko ngbingo
(Matayo 9:14-17; Luka 5:33-39)

¹⁸ Lisyé limoti, babifya ka Yuani-Mubatizai na Bafalisayo ba ndi koginya malili ko ngbingo. Kuwa wa, bambanzu bodoku ndi kamuusa Yeso be: «Ko bulya iki yo babifya ka Yuani na nibo ka Bafalisayo aka bo boginyaga ibu malili ko ngbingo, ni nibo kaku bakegu se ibu koginyo?»

¹⁹ Yeso usikisya ndi be: «Makasima be bawai-daki mombukwono dumo wo vononi bakwananatu koginya malili ngbingo yi ninu ba mbeyi mino pa imoti na mbunya muko? Kigyonosigu! Ngbingo yi ninu mbunya muko o mino pa imoti na ibu aka, bakakwananigu koginyo malili. ²⁰ Luki limoti, ikatu ndeke na lisyé nilo batumba mino mbunya muko luga kabu. Ka lisyé li nilo, boginyatu kuwa ndeke malili ko ngbingo.

²¹ Mumbanzu gutugu bemoti aka kodikogigu inanza na panga ya kutuko kwambiya. Kagya beyo, panga yambiya yi niyu anuwatu inanza, ngala ahumana bata kugbe.

²² Na bata, mumbanzu gutugu bemoti aka kabungwagigu vinya wambiya ka bambike bayo bokuto ta bamanya bayigbalaga. Kagya beyo, vinya opumukisagatu bambike, bambike ulikaga, vinya agbo wasi. Kinili, okwononi kabungwa vinya wambiya ka bambike bayambiya goni.»

Yeso ni ngama wa Lisyé la kimumbiso
(Matayo 12:1-18; Luka 6:1-5)

²³ Ka Lisyé la kimumbiso limoti bene, Yeso a ndi kakitaga ka botiko baya nganu. Babifya kaki bapunga ndi katinaga bekaza bi na ligandu. ²⁴ Kuwa wa, Bafalisayo bamuusa ndi Yeso be: «Wina! Ko bulya iki yo babifya kaku bakagya

nilo bapakya ka Lisye la kimumbiso?» ²⁵ Yeso usikisya ndi be: «Makonotongulogigu ndi ifunu likpamuka nilo ngama Daudi agya ndi wa a ndi mina na yangya pa imoti na batu bi nibo ba ndi na ibu, na bimukana ndi nza? ²⁶ Ogulya ndi ka Nda bu ko Kunzi, alya mukati nimo bapaga ndi Kunzi, upaga ndi goni batu bi nibo. Likpamuka li nilo igyonosa ndi ko ngbingo ko kumu-kumu Abiatali. Luki limoti, mutuu abikyaga ndi be bokumu aka bo bakwanana ndi kalya mukati mi nimo.» ²⁷ Yeso opipiloku kawa ndi be: «Kunzi agya ndi Lisye la kimumbiso ko bulya ka bambanzu, luki limoti, kugyagu ndi bambanzu ko bulya Lisye la kimumbiso. ²⁸ Kinili, Mika-mumbanzu a goni ngama gutugu ka Lisye la kimumbiso aka.»

3

*Yeso ahukusini mutu wa kubokuko kukwo
(Matayo 12:9-14; Luka 6:6-11)*

¹ Kawa wa, Yeso ogulya bata ndi ka ndabu ya malumba ka Bayuda. Aluku bemoti a ndi ku beyo na kubokuko kukwo. ² Batu nibo ba ndi ku beyo, bapunga ndi kanda Yeso bingbangbanga, ikani ahukusatu mutu yi nino ka Lisye la kimumbiso. A beyo, ba ndi kakisa be bamina na ibo no pisi tino, kye basungilyi. ³ Yeso abikya kawa ndi mutu yi nino be: «Wamaga luga ka bambanzu basi kuu.» ⁴ Kawa wa, Yeso umuusa ndi be: «Mutuu atibikya piye be okwononi kagya buni ka Lisye la kimumbiso? Okwononi kagya likpamuka lanza, ikani kagya nilo lanye? Kahukuso obili ka mumbanzu, ikani kamwo?» Luki limoti, badakyana ndi biwo. ⁵ Yeso unda ndi ibu basi bingbangbanga, kani anuminyilya kumbu ko bulya mu mapu kabu. Abikya kawa ndi aluku no be: «Nana kubokuko.» Anana ndi, kubokuko ahuka beyo aka yo ikaga ndi mino ⁶ Niyu aka yo Bafalisayo bopupa ndi ka ndabu ya malumba, bamamakana ko dikidi bigala na batu ba lidu ka ngama Elodi * kakisa pisi tina yo bamwisiso mina Yeso.

Ambaza mudingi ka bambanzu asilyini Yeso

⁷ Kumbuso yi, Yeso bakida ndi na babifya kaki misa ya mutuli ma ibombu ya Galilaya, ni ambaza mudingi ka bambanzu anabifya bingbooo. Batu bi nibo botukyoku ndi ka Galilaya, ka Yudea, ⁸ ka Yelusalema, ka iwili ya Idumeya, ka iwili niyo kasyaku wa Yolodani na ka bewili nibayo buwobi-buwobi na gudu wa Tilo na Sidona. Ambaza yi nino asilyoku ndi Yeso, kye ukana ndi mongoni ma masi nimo a

* 3:6 3:6 Elodi: A Elodi yi nino bamakaga ndi be Atipasi.

ndi kagya. ⁹ Niyɔ ina beyɔ, ɔbikya kɔwa ndi babifɔya kaki be babungusyilyogi ingbɔɔ, kye ambaza kamotosyonitɔgɔ. ¹⁰ Yeki a ndi kauhukuso bambanzɔ bakpɔ, batɔ basi ba bokolobu ba ndi kaiduso be bavili. ¹¹ Niyɔ batɔ ba mambengi ma bunye baminaga ndi Yeso, bogwaga ndi kambwa kaki, banapamikanaga be: «Ƴwe ni miko Kunzi!» ¹² Luki limoti, Yeso ɔgbityaga ndi bikpɔkpɔkpɔ be bakanyonitɔgɔ mɔgɔngɔ kunzi.

Yeso akaɔpɔnaga batɔtɔmbwa tekebe na baba
(Matayɔ 10:1-4; Luka 6:12-16)

¹³ Kɔwa wa, Yeso adaka ndi ka ngɔpa, ɔmakaga batɔ bi nibɔ a ndi na nza yi kabɔ, bakpuɔoku ndi. ¹⁴ Ƴpɔnaga ndi tekebe na baba luga kabɔ, ɔluka kɔwa ndi be batɔtɔmbwa. Agya ndi beyɔ kye bikogi pa imoti na ibɔ, iki kautikaga kabikyaga Mongoni Manza, ¹⁵ ɔpá ndi gɔni ngu yikpumyo mambengi ma bunye. ¹⁶ Mino ka batɔ tekebe na baba bi nibɔ nima: Simoni, ninɔ Yeso aluka ndi gɔni be Petele, ¹⁷ Yakɔbɔ na mamaki beyɔ ka Yuani. Ibɔ basi baba ba ndi bomika Zebedayɔ: Yeso ɔluka ndi be Boanelige, isi yi ni «Bomika ngbangbata»†. ¹⁸ Andilia, Filipi, Batulumei, Matayɔ, Tuma, Yakɔbɔ mika Alufayɔ, Tadei, Simoni ninɔ akisaga ndi kulikanaga ya livananza kaki, ¹⁹ se kɔwa Yuda Isikalioti, ninɔ agaba ndi Yeso.

Yeso na livananza kaki

²⁰ Kumbuso yi, Yeso igoku ndi ka mɔsengi. Ambaza mudingi ka bambanzɔ omumukonoku ndi bata. Yeso na babifɔya kaki bakɛgɔ bata ndi no ngbingo gutugɔ ninɔ mɔlyalya aka. ²¹ Niyɔ bava-kɔkaki bukana beyɔ, botukyoku ndi, binda kava. A beyɔ, ba ndi kabikya be: «Mɔ kaki kɛgɔ bata tili!»

Yeso akausikisya batɔ nibɔ bapilyogi bangbanga
(Matayɔ 12:22-32; Luka 11:14-23; 12:10)

²² Lisye limoti, bowonisilo ba mɔtɔɔ nibɔ bodoku ndi kotukyoku ka Yelusalema, babikya ndi be: «Yeso a na Abili kɔsɔ kaki ninɔ ina be Belizebuli. Abili yi ninɔ a ngama wa mambengi ma bunye. Ƴyi nɔ akapá ngu yikpumyo mambengi ma bunye!» ²³ Kɔwa wa, Yeso ɔmaka ndi, ɔtulya mozuni mi nima: «Igyonosa liki Abili kayikpumyo iyi mombukwana-daki yi?» ²⁴ Livananza la bungama bumoti kapɔnga kabumana luga yi, iba bungama bi nibɔ osyini. ²⁵ Batɔ ba livananza limoti bakapɔnga kaɔlanana luga kabɔ, iba livananza li nilɔ oponzikonini. ²⁶ Kika neki

† 3:17 3:17 Bomika ngbangbata: Yeso aluka ndi Yakɔbɔ na Yuani beyɔ ko bulya diya.

ni Abili akabumana na iyi mombukwana-daki yi bikpe, kigbananaga, ngu kaki kakwananigu kaidukulogo. Luki limoti, iko mulibo mi.

²⁷ Gutugu mutu bemoti aka kakwananigu kaingyo ka ndabu ko tutungyo katupa lingama kaki ni kanagwigu mbeyi, akanda. ²⁸ A lingunu, nakamubikya ambɛ: Kunzi upilyatu ndeke bambanzu bunye, na mosikoni masi nimo basikaga. ²⁹ Luki limoti, mambanzu kasikaga Limbengi-Lotu, kigigu ndeke na mupilya gutugu ikii aka, kye bunye bi nibo ika wa aka wa kadwe ka benze na benze.»

³⁰ Yeso a ndi kaunziniya bowonisilo ba mutuu beyo, kye babikya ndi be: «A na limbengi la bunye.»

*Livananza la lingunu ka Yeso
(Matayo 12:46-50; Luka 8:19-21)*

³¹ Kwa wa, amaki na bamamaki Yeso bodoku ndi. Bamaga ndi kunzi, batika mutu bemoti kamaka. ³² Ambaza ka bambanzu a ndi wakiko, akungulini Yeso bikululu, babikya kwa ndi be: «Amaku na bamamaku ba kunzi ku, bakaukisa.» ³³ Yeso usikisya ndi be: «Mama ni wani? Bomika-mama ni ba iki?» ³⁴ Kumbuso yi, unda ndi batu nibo ba ndi ni bakungulini wa bizumuuu, abikya ndi be: «Mama na bomika-mama, niba. ³⁵ A beyo, bomika-mama na mama, ni mutuu wasi nino agyaga sipananiso ko Kunzi.»

4

*Yeso akatwa lizuni ka mukukuna
(Matayo 13:1-9; Luka 8:4-8)*

¹ Yeso apunga bata ndi kapá mutiwi ni a ka kpolo-kpolo wa ibombu ya Galilaya. Ambaza mudingi kugbe ka bambanzu asingyoku ndi. Kwa wa, adaka ndi ka ingbolo yidingi, iko. Ingbolo yi a ndi ka limbengi lo libo, na bambanzu ba ndi kubi, buwobi no libo. ² Yeso apunga ndi kauwonisilo makpumuaka makpu pisi ka mozuni. Kuso wa mutiwi kaki, a ndi kaubikya be: ³ «Hukononi! Mutu bemoti inda ndi kakuna* mupunga ko tiko. ⁴ Niyo a ndi kakuna beyo, bumo yi yagogo anyukaga ko pisi. Bombu bodoku ndi, balya. ⁵ Masolo magogo anyukaga ndi ka pa ya ngyengye niyo kegū ndi na litombu lakpu. Nimo abaka ndi bigala-gala kye litombu kegū ndi lakpu wa. ⁶ Luki limoti, niyo moni osumbo, awisiya, umilaga kye lyo yi kigwinanagu ndi binza ka litombu. ⁷ Masolo magogo anyukaga ndi lugo wo kpokiki. Kpokiki abaka ndi, akandaga bikpeki-kpeki ni kobukutigu. ⁸ Luki limoti, magogo anyukaga ndi ka litombu

* 4:3 kakuna: Ka Izaleli bomisyaga ndi ibu masolo mumisyo.

la dɔbɔ. Abaka, opingo, abukuta ndi bekaza biyuyuyu. Ikaza imoti-imoti abukutaga ndi bumo batekebe basaa, yagɔɔ batekebe madfiya na yagɔɔ bata miya.»⁹ Kumbuso yi, Yeso omotiloku ndi be: «Matu yi ninɔ a na motili ma kukana, akanito!»

*Ko bulya iki yo Yeso anzinaga ndi mino pisi ka mozuni
(Matayo 13:10-17; Luka 8:9-10)*

¹⁰ Niyo Yeso ite ndi mina byi na ambaza, batu nibo ba ndi na ibu pa imoti na batutumbwa tekebe na baba barunga ndi kamuusogo ko bulya mozuni. ¹¹ Usikisya ndi be: «Kunzi amumibisatu ibunu bodikidi baya Bungama kaki. Luki limoti, batu bagɔɔ bukanaga ibu pisi ka mozuni. ¹² Kuwa wa go wa,

«Bakwanana kaanda binza,
luki limoti, ni bakegu kaina.
Bakwanana kaukana binza,
luki limoti, ni bakegu kotombisyo.
Bakotombisyaga ndi,
bakwanana ndi kamigilyoku Kunzi,
Kunzi upilya bunye.»»

*Yeso akatumbulaga isi ya lizuni ka mukukuna
(Matayo 13:18-23; Luka 8:11-15)*

¹³ Kumbuso yi, Yeso ubikya bata batu nibo ba ndi wa be: «Makegu kotombisyo isi ya lizuni li nili! Makwanana kuwa kotombisyo besi baya mozuni magɔɔ liki? ¹⁴ Mukukuna akakuna Likpumuka ko Kunzi. ¹⁵ Batu bemoti-bemoti ba abe kpɔlɔ-kpɔlɔ wo pisi ku Likpumuka ko Kunzi anyukaga ndi mino. Bukanagatu, luki limoti Abili odoku bigala, anyo Likpumuka li nilo ikuni kuso kabu. ¹⁶ Bagɔɔ ba abe pa ya ngyengye niyo kegu ndi na litombu lakru. Niyo bukanaga Likpumuka ko Kunzi, bogwi na magyagya bigalagala. ¹⁷ Luki limoti, Likpumuka li nilo kikogigu no lyo kuso kabu, bogwigo ko nghinga mukede aka. Niyo bukpeki-kpeki na yigyogyiso usilyogo mino ko bulya Likpumuka ko Kunzi, batukya bikwa ka baya. ¹⁸ Bagɔɔ bata ba abe pa yo kpokiki ku bakuna ndi mino masolo magɔɔ. Bukanagatu Likpumuka ko Kunzi, ¹⁹ luki limoti, bukpeki-kpeki ba obili, musasa ma lingama na musasa magɔɔ dididi akandaga Likpumuka li nilo kuso kabu bukpeki-kpeki ni kopigu bumo. ²⁰ Ka mulibo, batu bagɔɔ ba abe litombu la dɔbɔ ku masolo magɔɔ anyukaga ndi mino. Bukanaga Likpumuka ko Kunzi, babailya, abukuta bumo. Batu ba baya bi bemoti-bemoti babukutaga bumo batekebe basaa, bagɔɔ batekebe madfiya, bagɔɔ bata miya.»

*Yeso akatwa lizuni la tala
(Luka 8:16-18)*

²¹ Kūwa wa, Yeso ubikya bata ndi be: «Bakatunagigu tala kye bagbukumisiyi na mumbi ikani babisi kusyokoto. Luki limoti, babisaga kugu, ka pa niyo babisogo mino. ²² A beyo, lasi nilo a lakisuma imibisikosatu ndeke, na lasi nilo a ko dikidi ipupisa bingbanganya. ²³ Mutu kika na motili ma kukana, ukanito!»

²⁴ Yeso ubikya bata ndi be: «Eee, wiminyonito se na likpumuka nilo makaukana lo! Mufongoni beyo mugyaga mino bengen, Kunzi amumigisya ndeke ibunu mufongoni begayo, na bamumatilya bata kakitaga. ²⁵ A beyo, mutu yi ninu a no luki, bamatilyatu bata. Luki limoti, mutu yi ninu kegu no luki bakupya gutugu luki likede aka nilo akwanano bi kaika nolu.»

Lizuni lo bumo niyo ibakilyaga ni iyu aka

²⁶ Yeso obikyoku ndi bata be: «Bungama ko Kunzi a mufongoni abe mutu ninu akuna ndi masolo ko tiko kaki. ²⁷ Alalaga ndi bipi no biti, anozuzuka masye masi. Ko ngbingo yi ninu, tiko anabaka, malili anopingo ni aluku no kegu kaiba be akabaka liki. ²⁸ Litombu yikaka aka lo obokisaga malili, apungaga mbeyi mapaku mi, kumbuso yi ikaza, ka mulibo bumo yingata kugu wa ikaza. ²⁹ Ngbingo yi ninu mupunga atana mino, apunga kabuulyo kye iko ni ngbingo mubuulyo itulyonini.»

*Yeso akatwa lizuni la libumo likede
(Matayo 13:31-32, 34; Luka 13:18-19)*

³⁰ Kumbuso yi, Yeso obikyoku bata ndi be: «Takwanana kokingyasa Bungama ko Kunzi na iki? Tokingyasa piye na lizuni tino? ³¹ A abe libumo likede nilo bakunaga, ikaga likede kuge kakitaga bumo yasi ya obili. ³² Luki limoti, opingo kuwa, iita sibukuso sidingi kakitaga bukuto tasi to tiko. Abaka tabi yakpaku, bombu bagya bandabu kabu kugu yi, biko kaigbuka ka kululuko kwi.»

³³ Yeso utiwaga ndi bambanzu pisi ka mozuni dididi beyo ka nima. Utiwaga ndi beyo kye bakwananito kotombisyo. ³⁴ Unzinilyaga ndi pisi ka mozuni aka. Luki limoti, niyo bikaga ndi asi na babibya kaki aka, utumbulyaga ndi makpumuka masi.

*Yeso opomilyini mbumbo
(Matayo 8:23-27; Luka 8:22-25)*

³⁵ Na bugogo ba lisyi li nilo aka lo, Yeso ubikya babibya kaki be: «Tozobini kuyaku.» ³⁶ Basa kuwa ndi ambaza ka bambanzu, babibya baga ndi pa imoti na Yeso ka ingbolo

yidingi niyo a ndi mino. Bengbolo bayidingi-dingi bayagogo atu ndi goni buwobi na ibu wa. ³⁷ Mbumbo yapu kugbe odoku ndi figbututu, mabaka apunga kokotukosaga libo ka ingbolo yi niyo, ingbolo apunga ndi komwaga libo. ³⁸ Luki limoti, Yeso a ndi miso ya kumbusa wa ingbolo, malala bipɛ, mu ka apibu. Babibya kaki babanda ndi, babikya be: «Muwonisilo, tanolumwogo, nilo kegɛ gutugɛ iwe kaudwiso limbengi aka?»

³⁹ Niyo Yeso ozuzuko, apamilya ndi mbumbo, abikya libo be: «Daka! Pila bipisiiii!» Kuwa wa, mbumbo adakilya ndi, pa aka ndi lingunu biwo. ⁴⁰ Kumbuso yi, Yeso umuusa ndi be: «Ko bulya iki yo mo mino kabanga? Makegɛ neki mbeyi na baya kadwe moni na bubwanu?» ⁴¹ Luki limoti, babibya babanga ndi kugbe. Bapunga ndi kausono be: «Inguo ya mambanzu tino piye mu? Gutugɛ mbumbo aka no libo akamukana!»

5

*Yeso ahukusini mutɛ wa limbengi la bunye
(Matayo 8:28-34; Luka 8:26-39)*

¹ Kumbuso yi, Yeso na babibya kaki badwe ndi kusyaku wagogo wa ibombu ya Galilaya, ku ka Bagelasi. ² Niyo Yeso osya ndi ka ingbolo, wa aka wa, mutɛ bemoti ninɔ a ndi na limbengi la bunye, opupoku ndi ka bekunde, asilya ndi. ³ Ikaga kuwa ndi iyi ka bekunde aka. Gutugɛ mutɛ bemoti aka kakwananagigu ndi bata kagwi, ikani kamakya ka kpɛkpɛ. ⁴ A beyo, magu kaki ikaga ndi bongbinga basi ka kpɛkpɛ, maboku mukanda na selegeni bingbubu. Luki limoti, itinaga ndi baselegeni bi nibo bitututu, ulaga kpɛkpɛ yi niyo yasi. Kikogigu ndi na mutɛ bemoti ninɔ akwananaga ndi kagwigo. ⁵ Bongbingo basi, biti na lisyɛ, ikaga ndi kaamama figbagbagba ka bekunde na ka bangupa, anapamikanaga, aniko bapwayi na matamu.

⁶ Niyo aminoku Yeso asi byi aka, opikitoku, ogwo na moli bikpwu kambwa kaki, ⁷ apamikana be: «Yeso, Miko-Kunzi ninɔ Kugu-Kugbe, nilo kusu na ibunu opukogi bunu? Kikiliki ko lino ko Kunzi, wakegyogyisonitogu baka!» ⁸ A ndi kanzina beyo kye Yeso a ndi ni obikyini be: «Limbengi la bunye, pupo ka aluku yi nimu!» ⁹ Kuwa wa, Yeso amuusa ndi be: «Wina bu?» Asikisya be: «Nina be <Ndube>, kye ta budingi.» ¹⁰ Itatanaga ndi na Yeso kugbe be kokpumyonitogu baka mambengi ma bunye mi nimo kunzi wa mugɛ mi nimo.

¹¹ Ambaza mudingi ka bangaya a ndi kalyalya ka ngupa wa. ¹² Mambengi ma bunye itatanaga ndi na Yeso be:

«Titikano baka kuso ka banguya bi niba, tisilya pisi kogulya kuso kabu.» ¹³ Yeso asilya ndi mambengi ma bunye pisi, opupa kuwa ndi, ogulya ka banguya. Kuso wa ambaza, banguya ba ndi banda belofu baba. Bongbutukana kuwa ndi ko dida wa ngupa kadwe ko libo lidingi, bolumwogo.

¹⁴ Bobubulyo ka banguya baga ndi mbangu kapaga mongoni mi nimo ka gudfu na ko giyo. Bambanzu bodoku ndi kaina nilo igyonosa ndi lo. ¹⁵ Niyo bosila buwobi na Yeso, bamina ndi mutu yi nino a ndi na mambengi ma bunye no mukuliko, ni imokisyini kutuko, mupila binza bipiii. Batu bi nibo babanga ndi kugbe. ¹⁶ Nibo bina ndi nilo igyonosa ndi lo, butumbulyogoku batu bagogo: iki nilo asilya ndi aluku yi nino a ndi na mambengi ma bunye no, na iki nilo usilya ndi banguya.

¹⁷ Kuwa wa, bapunga ndi kaitatanaga na Yeso be opupino baka ka litombu kabu. ¹⁸ Ngbingo yi nino Yeso a ndi mino kadaka ka ingbolo, mutu yi nino a ndi na mambengi ma bunye no itatanaga na Yeso be bagano baka pa imoti na iyi. ¹⁹ Yeso akya, luki limoti, abikya ndi be: «Wiga ku kaku, ka livananza kaku, utumbulyogoku likpumaka lasi nilo Mombukwono-dosu ugyilyi, na beyo ukwilyi mino kumbu.» ²⁰ Aluku yi nino imagalya ndi, apunga ndi kabikyaga nilo Yeso agyilya ndi ka iwili ya Bagudfu-Tekebe. Noku udika ndi batu basi bide.

*Yeso ahukusini muka bemoti, abililisa goni mika Yailo
(Matayo 9:18-26; Luka 8:40-56)*

²¹ Niyo Yeso azaba bata ndi ka ingbolo kusyaku wa Galilaya, ambaza mudingi ka bambanzu amumukana ndi buwobi na iyi wa. A ndi wakamaga ka kpolo-kpoto wa ibombu wa. ²² Ngama bemoti wa ndabu ya malumba ka Bayuda nino ina ndi be Yailo, osiloku ndi goni wa. Niyo amina Yeso, ogwo kambwa kaki, ²³ itatanaga ndi na iyi kugbe, anabikya be: «Mikami musika yi a buwobi kosisa limbengi. Kikiliki, dokuno baka kabisilya maboku, kye ahuki, isisilaga na obili.»

²⁴ Kuwa wa, Yeso baga ndi na iyi. Ambaza mudingi a ndi kabibya bingboo, amotosya bikpwo.

²⁵ Kuso wa ambaza wa, a ndi na muko bemoti nino bangu apupaga ndi katukya byanga tekebe na biba. ²⁶ A ndi ni igyogiyisini kugbe ka maboku ka bamunganga. Ama ndi mukumbo kaki masi bingbufu ka bukuto, luki limoti bangu idukulogo kopupo aka. ²⁷ Niyo muko no ukana mongoni ka Yeso, ogulya ndi ka ambaza, kumbuso ka Yeso, avila mu ma kutuko kaki. ²⁸ A beyo, a ndi katamanaga be: «Nakavila gutugu kutuko kaki aka, nahukatu.»

²⁹ Niyɔ aka yɔ avila kutuko ka Yeso, bangɔ asa ndi kapupo wa aka wa, imukana ndi binza. ³⁰ Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, Yeso imukana ndi bɛ ngu apupini mino. Oyikana kɔwa ndi ka ambaza ka bambanzɔ, uusa bɛ: «Wani piye nɔ ovili kutuko kami?»

³¹ Babifya kaki basikisya ndi bɛ: «Wakegɔ mbeyi kaina bɛyɔ ambaza umotosi mino bikpwo bɛnɛ? Wa piye bata kauuso liki bɛ: «Wani nɔ evili?»»

³² Luki limoti, Yeso ikwe ka bakpɔlo-kpɔlo kaki kye amini matɔ yi ninɔ agya ndi bɛyɔ. ³³ Niyɔ muko yi ninɔ iba likpɔmuka nilɔ asilya ndi, apunga ndi kaguguma na kubangaku. Odoku kɔwa ndi kogwa kambwa ka Yeso, atambulyaga likpɔmuka lasi ka bungbingbili. ³⁴ Yeso abikya bɛ: «Mikami, baya kaku uhukusini. Waga na maziyo, woukuni.»

³⁵ Ngbingo yi ninɔ Yeso a mbeyi ndi mino kanzina aka nɔ, bambanzɔ botukyoku ndi kɔ ka ngama wa ndabɔ ya malamba ka Bayuda, babikya bɛ: «Mikaku osisini limbengi. Wa se piye bata kadomiso Muwonisilo ko bulya iki?» ³⁶ Luki limoti, Yeso kobisagu ndi limbengi ka likpɔmuka li nilɔ, abikya ngama nɔ bɛ: «Wakobongonitɔgɔ! Wika na baya aka!» ³⁷ Yeso kapagu ndi kaında na batu bagɔgɔ kiki asi Petele aka, Yakɔbɔ na mamaki bɛyɔ ka Yuani. ³⁸ Bosila kɔwa ndi ka ndabɔ ka ngama Yailo. Kɔ bɛyɔ, Yeso atakanya ndi ipumbɔ, bambanzɔ banagamana na banakugwaga. ³⁹ Ingya ndi, ubikya bɛ: «Ko bulya iki yɔ mo mino kapá ipumbɔ na kagamana bɛnɛ? Miki kegɔ mukwo, luki limoti, a ka tɔtɔ.» ⁴⁰ Batɔ bi nibɔ batiba ndi bikyaaa.

Luki limoti, Yeso upupisisa ndi basi kunzi. Ava ndi abaki miki, amaki se kɔwa babifya kaki basaa bi nibɔ, ogulya kɔ miki a ndi mino. ⁴¹ Agwi kubokukɔ, abikya ndi bɛ: «Talita kumu» isi yi bɛ: «Mikya basika, nakaubikya ambe, zuzuko!» ⁴² Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, miki nɔ amaga ndi, apunga kakkakyana. A ndi na byanga tekebe na bifa. Nokɔ udika ndi bambanzɔ bide kaina likpɔmuka li nilɔ. ⁴³ Luki limoti, Yeso aka ndi na ibu bɛ: «Kpɔ kpɔ kpɔ, makatumbulyogonitɔgɔ mambanzɔ.» Kumbuso yi, ukpama ndi bɛ: «Mupóni luki lilya.»

6

*Batu ba Nazareti bakegɔ kabinikyana Yeso
(Matayo 13:53-58; Luka 4:16-30)*

¹ Yeso atakya ndi ka pa yi niyɔ, ında ndi kɔ opinga ndi mino, pa imoti na babifya kaki. ² Niyɔ Lisye la kimumbiso

itulyana, apunga ndi kapá mutuu ka ndabu ya malumba ka Bayuda. Nokú udika ndi bide batú budingi basi nibo ba ndi kamukana wa. Bapunga ndi kauusono be: «Wani no awonisila masi mi nima? Yimibo tina yo bapá ndi bene? Apunya no ngu yigya makpumuka mumbanga-mbaga bene yani? ³ Kegu mbeyi mutwo mabau mu? Mika Malia? Mamaki Yakobo, Yose, Yuda na Simoni? Takikogigu mbeyi pa imoti na basali kaki wanu?» Kinili bakakwananagu ndi kabinikyana.

⁴ Kwa wa, Yeso ubikya ndi be: «Mugyalandu ikaga na ibiba ka bapa bayasi, luki limoti, kikogigu na ibiba ku kabu, luga wa livananza kaki na ka ndabu kaki.» ⁵ Yeso kakwananagu ndi bata kagya likpumuka limbanga gutugu limoti aka ku beyo. Luki limoti, ubisilya ndi batú ba bokolobu bemoti-bemoti aka maboku, bahuka ndi. ⁶ A ndi kombomboyo kye bambanzu bakegu ndi kabinikyana.

Yeso akautika batutumbwa tekere na baba
(Matayo 10:5-15; Luka 9:1-6)

Kumbuso yi, Yeso inda ndi kolingyo giyo yasi niyo buwobi-buwobi anapá mutuu. ⁷ Kwa wa, umaka ndi batutumbwa tekere na baba, apunga ndi kautika baba-baba ni upini ngu yikpumyo mambengi ma bunye. ⁸ Ugbityaga ndi be: «Makigwinonogonitogu no luki ko pisi kiki asi mudukpo aka. Makavonitogu mukati, kugba, gutugu buyi aka ko fuku kunu. ⁹ Wimokisyoni bekpaku, luki limoti, makimokisyonitogu basimizi baba.» ¹⁰ Yeso ubikyoku bata ndi be: «Bakamutilya banu ka ndabu imoti bene, wikoni wa aka wa, kadwe ku kwa ku mopupo mino. ¹¹ Puponi ka bapa bayasi ku bakamutilyigu banu mino na ku bakya banu mino kamumukana. Mibumaga libungu la magu kunu* kauwonisilo be bamukyini.» ¹² Kwa wa, batutumbwa baga ndi kaubikyogoku bambanzu be okwononi bayikosi obili kabu ko Kunzi. ¹³ Bokpumya ndi mambengi ma bunye makpu, bugbodyaga ndi goni batú ba bokolobu budingi molingo, banahuka.

Kukwaku ka Yuani-Mubatizai
(Matayo 14:1-12; Luka 9:7-9)

¹⁴ Ngama mudingi beyo ka Elodi Atipasi ukana ndi mongoni ka Yeso, kye lino kaki a ndi na ibiba pa yasi. Batú bemoti-bemoti ba ndi kabikya be: «Yuani-Mubatizai no opupiku ka babili! Kinili, a kwa no ngu kagya makpumuka mumbanga-mbanga.» ¹⁵ Batú bagogo be:

* 6:11 6:11 Kaibumaga libungu la magu: Yigya yi niyo owonisilaga ndi be batú ba mugi bakutilyigu babibikya ba Mongoni Manza. Wanda goni kuso Luka 10:11; Ligubo 13:51; 18:6.

«Hliya nɔ.» Bagɔɔɔ bata bɛ: «A mugyalandu bɛmoti abɛ bɛmoti ka bogyalandu bandɛli.» ¹⁶ Luki limoti, niyɔ Elodi ukana mongoni mi nimɔ, abikya ndi bɛ: «Kɛgɛ Yuani ninɔ nakusisa ndi mɛ nɔ opupiku bata ka babili!» ¹⁷ A bɛyɔ, iyi Elodi nɔ akpamyɔ ndi bɛ bagwi Yuani, bamakya ka bɔlɔkɔ. Likpɛmuka li nilɔ igyonosa ndi kye Elodi ava ndi Elodia. Elodia a ndi muko mamaki ninɔ miki yi bɛyɔ ka Filipi. ¹⁸ Yuani a ndi kayoyisa ngama Elodi bɛ kokwononigu kava muzyaki. ¹⁹ Niyɔ Elodia ina bɛyɔ, abisa ndi Yuani no yoko, a ndi kapa kamwisiso. Luki limoti, kɛgɛ ndi wakinisono no pisi yi, ²⁰ kye Elodi abangagatu ndi Yuani. Ibagatu ndi gɔni bɛ a mutɛ wongbingbili na wotu, na ikaga ndi kabuulyogo. Ngbingo yi ninɔ Elodi amukanaga ndi mino, tamanaga kaki amisikanaga ndi bingbwi, luki limoti apaga ndi kamukana aka.

²¹ Lisye limoti, Elodia inisana ndi no pisi yanza kamwisiso Yuani. A ndi lisye lo dumo yitomosyo yibukuta ka ngama Elodi. Iyi Elodi alyisa ndi dumo, ukama kuwa bangama kaki nibɔ bagyaga ndi na ibɛ ligubo, bangama ka basɛda na bambanzɛ budingi-dingi ba Galilaya. ²² Mika Elodia ninɔ musika yi ingya ndi ka ndabɛ, apunga kobino. Mobino kaki abosila ndi ngama Elodi na batɛ basi nibɔ ukama ndi ko dumo. Ngama abikya kuwa ndi musika nɔ bɛ: «Ikunga luki lasi nilɔ wakapa, nɛpɛtu.» ²³ Kumbuso yi, akulya ndi silika bɛ: «Nɛpɛtu luki lasi nilɔ wɛkunga, gutugu kika kagbanana bungama kami lugo aka.» ²⁴ Kuwa wa, musika yi ninɔ opupa ndi, inda kamuusa amaki bɛ: «Nakangi luki tino?»

Amaki asikisyɔ ndi bɛ: «Kunga mɛ ka Yuani-Mubatizai.»

²⁵ Musika nɔ iga ndi bigala-gala kɛ ka ngama, abikyoku bɛ: «Nakapa ambe ipɛ mbiya-mbiya wanɛ mɛ ka Yuani-Mubatizai ka papi.» ²⁶ Ngama alyɔ ndi kumbu kugbɛ. Luki limoti, kakwananagu ndi bata kakya ko bulya silika ninɔ akɔ ndi kambwa ka batɛ nibɔ ukama ndi ko dumo. ²⁷ Atika kuwa ndi bigala-gala sɛda kaki bɛmoti ninɔ abuulyaga ndi, akpamyɔ bɛ akuku Yuani-Mubatizai mɛ. Aluku nɔ inda ndi ka bɔlɔkɔ, akoku ndi mɛ. ²⁸ Kumbuso yi, odoku ndi nomu ka papi, apɛ musika yi ninɔ. Musika yi ninɔ apɔku ndi amaki. ²⁹ Ngbingo yi ninɔ babiɛya ka Yuani bukana ndi mino mongoni mi nimɔ bɛyɔ, bobinikoku ndi manda kaki, bolumba ndi.

*Yeso ulyolyisini bambanzɛ elɔfu kubukumuti
(Matayo 14:13-21; Luka 9:10-17; Yuani 6:1-14)*

³⁰ Niyɔ batɛtumbwa bigononoku ndi buwobi na Yeso, batumbulyaga ndi makpɛmuka masi nimɔ bagya ndi, na mutiwi masi nimɔ bapɛ ndi. ³¹ Yeso ukibikya ndi bɛ: «Togoni

mbeyi ibusu aka bikede ka pa niyo mumbanzu kegu mino, mimumbisoku.» Abikya ndi beyo kye bambanzu budingi kugbe basilyogoku ndi, banaga. Babibya bakegu ndi gutugu no ngbingo malyalya aka. ³² Bakida kuwa ndi asi ibu aka ka ingbolo bapunga kaina ka pa niyo mumbanzu kegu ndi mino. ³³ Luki limoti, batu budingi bumina ndi ni banaga, bumibo. Kuwa wa, bambanzu ba gudu basi batinika ndi na mbangu, badikya ndi ni ibu kadwe kambwa ka Yeso na babibya kaki ka pa niyo ba ndi mino kaina. ³⁴ Niyo Yeso osya ka ingbolo, amina ndi ambaza mudingi, alya kumbu kugbe kye a ndi abe bakondolo nibo bakegu na mububulyo. Apunga ndi kaupá mutuu kugu wa makpumuka mudingi.

³⁵ Yeki ngbingo a kuwa ndi ni okitogini, babibya bakpudoku ndi, babikya be: «Wanu a isa, na ngbingo okitogini goni, ³⁶ hakpama batu bi niba, бага ko giyo niyo a ka bakpolo-kpolo wanu na ka sengi niyina buwobi-buwobi wanu kailuulyo luki lilya.» ³⁷ Yeso usikisya kuwa ndi be: «Hupóno ni ibunu aka malili.»

Luki limoti, bamuusa ndi be: «Wakapa be tuluulyiku mukati ma bambuma miya yiba† todoku kaupá?» ³⁸ Yeso umuusa ndi be: «Ma na mukati minga? Windoni mbeyi kaina.»

Niyo bondoku, basikisya be: «Ta na mukati kubukumuti na bosu baba aka.»

³⁹ Kuwa wa, Yeso ukpama ndi be bulikisi bambanzu basi ka magbuta ka tonito. ⁴⁰ Bikanana ndi ka magbuta ma miya-yimoti-yimoti, na magogo ma batekebe kubukumuti kubukumuti. ⁴¹ Yeso ava ndi mukati kubukumuti na bosu baba bi nibo, ikwe kugu wa lisyé, abibisa Kunzi. Kumbuso yi, obunonogo mukati, upága babibya kaki pa imoti na bosu baba bi nibo be bulupyagi kuwa. ⁴² Ibu basi balyalya ndi, bikutaga bikpekedé-kpekedé. ⁴³ Kuwa wa, babibya bamumula ndi bodongbu baya mukati na bosu nibo basikana ndi. Otuma ndi mumbi tekebe na miba. ⁴⁴ Luga ka batu basi nibo balyalya ndi, baluku ba ndi elofu kubukumuti.

Yeso akakpakyana kugu wo libo

⁴⁵ Kumbusa yikede, Yeso ukpama ndi babibya kaki kadaka ka ingbolo kye bazabi mbeyi ibu kambwa kusyaku wa ibombu, miso ka gudu wa Betesaida. Iyi, asikana ndi kapá ambaza ka bambanzu ligundu. ⁴⁶ Kumbusa kaupá ligundu, aga ndi kalumba ka ngupa. ⁴⁷ Niyo bugogo ogwo, ingbolo yidingi a kuwa ndi ka limbengi lo libo. Yeso a ndi

† 6:37 6:37 Ko ngbingo ka Yeso, ambuma bemoti ikaga ndi mukalya ma lisyé limoti ka mugya-ligubo. Wanda goni ka Matayo 20:2.

iyi mukaka aka kubi. ⁴⁸ Ina ndi be babibya kaki ba ndi na bukpeki-kpeki kawo ingbolo kye avivi a ndi kautundulo kumbuso. Kawa buwobi lisyε katinikaga, bamina ndi Yeso ninε odoku nε misa ya ku ba ndi mino. A ndi kakpakyana kugu wo libo, anapa kaukitaga. ⁴⁹ Niyε bamina beyε, bakugwaga ndi kye ba ndi kasima be abili. ⁵⁰ A beyε, ibu basi baminatu ndi, botuma ndi na kubangaku bidε. Luki limoti, ko ngbingo yi ninε aka nε, Yeso ubikya ndi be: «Wikoni na liluku! Imi nε, makobongonitogu!» ⁵¹ Kumbuso yi, adaka ndi ka ingbolo pa imoti na ibu, avivi adakilya ndi. Babibya botuma ndi na ombombo bidε, ⁵² kye bakotombisyagu ndi isi ya likpumuka limbanga nilo agya ndi kugu wa mukati. A beyε, mambengi kabu a ndi bidisili.

Yeso uhukusini batu ba bokolobu ka iwili ya Genezaleti

⁵³ Ngbingo yi ninε bazaba ndi mino, bosila ka iwili ya Genezaleti, bafuma ingbolo. ⁵⁴ Niyε aka yo bosya ka ingbolo, bambanzu bamiba ndi Yeso. ⁵⁵ Bapunga ndi kolingyo iwili yi niyε yasi. Banadulyoku Yeso na batu ba bokolobu kugu wa bakalagba ka bapa bayasi ku bukanaga ndi mino be a ku. ⁵⁶ Bapa bayasi ku Yeso indaga ndi mino, iki ka sengi, ka bagudu ikani ka soko, bambanzu babisilyaga ndi batu ba bokolobu kunzi. Ibu batu bi nibo bitatanaga ndi na Yeso be batu ba bokolobu bavinε baka gutugu mu ma kutuko kaki aka. Na batu basi nibo bavinaga ndi, bahukagatu ndi.

7

Yeso akanzina ko bulya yigya ka batite ndi

(Matayo 15:1-9)

¹ Lisyε limoti, Bafalisayo na bowonisilo ba mutuu bemoti-bemoti nibo botukyoku ndi ka Yelusalema, bamumukana buwobi na Yeso. ² Bamina kawa ndi babibya kaki bemoti-bemoti ni banalyalya na maboku ma mokoku, isi yi be ni bakisukusigu kabyenene na yigya ya kanisa kabu. ³ A beyε, Bafalisayo na Bayuda basi babangagatu ndi yigya ka batitabu niyε akungaga ndi be bisukusi maboku binza* kambwa kalyalya. ⁴ Ngbingo yi ninε bigononogoku ndi mino ka soko, bakalyalyagigu ndi ni bakisukusigu maboku. Bobibisagatu ndi goni yigya yagogo dididi niyε ka batitabu madongoni abe kausukusa bakoro, bambike na basani ba bangweyi.

⁵ Kawa wa, Bafalisayo na bowonisilo ba mutuu bamuusa ndi Yeso be: «Ko bulya iki yo babibya kaku bakabyegigu

* 7:3 7:3 Kaisukusa maboku: Kambwa kalyalya Bayuda bisukusaga ndi ibu maboku kadwe ka mongusu kabyenene na yigya ka batitabu.

mino ibũ yigya ka botitosu? Wina mbeyi, bakalyalya na mabũku ma mokoku aka!» ⁶ Yeso usikisya ndi bɛ: «Bugyalandu ka Isaya a ndi ba lingũũ kũgũ kunu. Ma batũ ba kũbũbũkũ, mũdũngũni bɛyũ okpikaga ndi mino bɛ: <Batũ bi niba babikyaga bɛ bɛbangagatũ,

luki limoti, beminaga payaya.

⁷ Malũmba nimũ bagyaga a ma payaya, a bɛyũ, mũtũũ kabũ, ikaga asi yigya ka bambanzũ aka»

⁸ Makaasa mũtũũ ko Kunzi, manigũmya ka yigya ka bambanzũ.»

⁹ Yeso ubikya bata bɛ: «Masaga mũtũũ ko Kunzi ko bulya yibũulyogo yigya kunu aka. ¹⁰ A bɛyũ, Musa abikya ndi bɛ: <Mũbanga abakũ na amakũ.> Omotiloku bɛ: <Mũmbanzũ kagbusya abaki ikani amaki, okwononi bamwi.> ¹¹ Luki limoti, ibunu mabikyaga bɛ: Mũmbanzũ kabikya abaki ikani amaki bɛ: <Luki nilũ nakwanano bi nolu kausingyo a kolobani.> Isi yi bɛ <apɛɛ ko Kunzi>, ¹² kabikya bɛyũ, makakpamyã mũtũ yi ninũ bɛ kobinikonitũgũ buti ka abaki ikani amaki. ¹³ Kinili, molimogo likpũmũka ko Kunzi pisi kapánana yigya ka botitonu. Managya gũni makpũmũka magũgũ dididi abɛ nimũ.»

*Luki nilũ apũtaga mũmbanzũ
(Matayo 15:10-20)*

¹⁴ Kũwa wa, Yeso alikya bata ndi ambaza ka bambanzũ, ubikya bɛ: «Ibunu basi, imukononi, motombisyo bĩnza likpũmũka li nili: ¹⁵ Kɛgũ na likpũmũka la kunzi nilũ kingyo kũsũ ka mũmbanzũ, akwanana kapũta. Luki limoti, nilũ akwanana kapũta mũmbanzũ, a luki li nilũ opupogo ka limbengi kaki. [¹⁶ Ninũ apa kũũkana, ukana.]»

¹⁷ Ngbingo yi ninũ Yeso atũkyã ndi mino buwobi na ambaza ka bambanzũ, ingya ka ndabũ. Babibya kaki bamuusa kũwa ndi isi ya lizuni li nilũ. ¹⁸ Ubikya ndi bɛ: «Gũtũgũ ibunu aka, makegũ nekĩ na yimibo? Makegũ kotombisyo bɛ luki lasi la kunzi kingyo kũsũ ka mũmbanzũ akwananatũ kapũta? ¹⁹ Makpũmũka mi nimũ kingyogigũ ka limbengi ka mũmbanzũ, luki limoti, ka mũma. Kũbuso yi, opupo, inda ka limbi.» (Pisi ka mũnzina mi nimũ, Yeso a ndi kowonisilo bɛ bakwanana kalyã malili masi.)

²⁰ Yeso obikyoku ndi bata bɛ: «Likpũmũka nilũ opupaga ka limbengi ka mũmbanzũ lũ apũtaga. ²¹ A bɛyũ, tamanaga yanyɛ opupaga ka limbengi ka mũmbanzũ. Akpamyã kũwa kagya bũdanda, kaibũ, kamwũ mũmbanzũ, ²² kasyɛ na muko ikani na mũlũkũ wodi, kaika na ligbugbũ, kaika

mudfiya, kaika na bokoli, kagya bilya ikani budanda, kaika no misa mopi, kaunzinzinya bengeni, kaibinika na kaika na bungingi. ²³ Makpamuka manyenye mi nimɔ masi opupogo kusɔ ka mumbanzu, apɔta.»

*Wabasulia abinikyonini Yeso
(Matayo 15:21-28)*

²⁴ Kumbuso yi, Yeso atakya ndi wa, aga ka iwili ya Tilo. Ku beyɔ, ingya ndi bipɛɛ ka ndabɛ yimoti bɛnɛ. Kɛgɛ ndi kapa bɛ bibito bɛ a ku beyɔ, luki limoti, bambanzu biba ndi aka. ²⁵ Muka bemoti ninɔ mikaki muko yi a ndi kaigyogyiso na limbengi la bunye, ukana ndi gɔni mongoni ka Yeso. Muko yi ninɔ akpudoku ndi bigala-gala, ogwo kambwa kaki. ²⁶ Kɛgɛ ndi iyi Wabayuda. Ibukata ndi ka Foinikia ka iwili ya Sulia. Itatanaga ndi na Yeso bɛ opupisi limbengi la bunye nilɔ a ndi kusɔ ko mikaki. ²⁷ Yeso abikya ndi bɛ: «Husa mbeyi bomiki bikutogi. A beyɔ, kɛgɛ binza kava malili kabɛ, kaumbimbilyo bɛnva.» ²⁸ Muko yi ninɔ asikisya ndi bɛ: «Mombukwono-dosu, a beyɔ! Luki limoti, gutugɛ bɛnva aka balyagatɛ gɔni kumbo ya bamalili niyɔ unyakilyaga bomiki ka miza.» ²⁹ Yeso abikya kuwa ndi bɛ: «Ko bulyo mɔnzina mi nimɔ wosikisiyi mɔ, wiga ku kakɛ, limbengi la bunye apupini mikaku.» ³⁰ Niyɔ muko yi ninɔ iga ndi ku kaki, atakanya mikaki wakanga ni limbengi la bunye nilɔ apupini.

Yeso ahukusini aduka ninɔ a ndi gɔni bobo

³¹ Kumbuso yi, Yeso atakya bata ndi ka iwili ya Tilo, akitaga ka Sidona, akitanaga ka Bagɔɔɔ-Tekɛbɛ, igoku kuwa ndi misa ya ibombu ya Galilaya. ³² Ku beyɔ, badulyoku ndi na aduka bemoti ninɔ a ndi gɔni na bukpeki-kpeki bunzina. Bitatanaga ndi na iyi bɛ abisilyi maboku kye ahuki. ³³ Yeso ite ndi na iyi katakya ka ambaza, amakya ndi bakpengbɛ ka motili, ibakya maboku na botikito, avila ndi lisasɛ ka bobo yi ninɔ. ³⁴ Kumbuso yi, Yeso ikwe ndi kugu wa lisyɛ, osiso muyukumi, abikyoku aluku nɔ bɛ: «Efata» isi yi bɛ: «Hukwikono!» ³⁵ Wa aka wa, motili ahukwikana ndi, lisasɛ apolimono, apunga ndi kanzina bingbanganya. ³⁶ Yeso ugbityaga ndi bambanzu bɛ bakatumbulyogonitogu mambanzu. Luki limoti, ngbingo yi ninɔ Yeso ugbityaga ndi mino beyɔ, bowowisa kuwa bata ndi mongoni mi nimɔ kugbɛ. ³⁷ Bambanzu bombombaya ndi bata kugbɛ, babikya bɛ: «Masi nimɔ akagya a manza kugbɛ! Akauhukwo baaduka motili, anunziniso bobobo!»

8

Yeso ulyolyisini bambanzu elofu yikwanganya
(Matayo 15:32-39)

¹ Lisyε lagogo, ambaza mudingi ka bambanzu amumukana ndi bata ka kpolo ka Yeso. Batu bi nibo bakegu ndi no luki nilo bakwanana ndi kalya. Yeso umaka kuwa ndi babibya kaki, ubikya be: ² «Nakauminilya batu bi nibana kumbu. Ta kuwa na ibu na masyε masaa, bakegu bata no luki lilya. ³ Nakumigiso ka bakukabu na banza, nzuyi udikagatu ko pisi, kye bagogo luga kabu botukyiku bi byibyi byi.» ⁴ Babibya kaki basikisya ndi be: «Ta wanu ka isa, takwanana kainisa na malili nimo bikutaga na imu yani?» ⁵ Yeso umuusa ndi be: «Ma na mukati minga?» Ibu aka ndi na iyi be: «Madiya na ika.»

⁶ Yeso ukpamy kuwa ndi bambanzu be bikononi wasi. Kumbusa kava mukati madiya na ika mi nimo, abibisa ndi Kunzi, obunonogo, upaga babibya kaki, bugbananilyaga kuwa ndi bambanzu. Bagya ndi beyo aka yo. ⁷ Batu ndi goni mino na bomikya boshi bakefe. Yeso abibisa ndi Kunzi ko bulya boshi bi nibo, ubikya ndi babibya kaki be bulupyagi goni. ⁸ Bambanzu basi balyalya ndi, bikutogo bikpekede-pekede. Kumbuso yi, babibya bamumula ndi bodongbu baya mukati na boshi nibo basikana ndi, botumisa mumbi madiya na ika. ⁹ Wina se, bambanzu nibo balyalya ndi, ba ndi banda elofu yikwanganya. Kumbuso yi, Yeso upa ndi ligundu kaiganana ka bakukabu. ¹⁰ Kolipyagu bata, Yeso na babibya kaki badaka ndi ka ingbolo yidingi, baga ka iwili ya Dalamanutu.

Bafalisayo bakungini Yeso likingyosi
(Matayo 16:1-4)

¹¹ Bafalisayo basilyoku ndi Yeso, bapunga ndi na ibu bodongoso kakisa kabo be ugyilyi likingyosi kotukyoku kugu wa lisyε. ¹² Yeso alya ndi kumbu kuge ka limbengi, obikyoku be: «Ko bulya iki yo batu ba lisyε li nili bo mino kakunga likingyosi? A lingunu, nakamubikya ambe, bakinigu ndeke gutugu limoti aka!» ¹³ Kumbuso yi, usa ndi, adaka ndi bata ka ingbolo, bazaba kusyaku wagogo wa ibombu.

Yigya ka Bafalisayo na niyo ka Elodi
(Matayo 16:5-12)

¹⁴ Babibya ba ndi ni bobusolini kava mukati. Ba ndi nomu mumoti aka ka ingbolo. ¹⁵ Yeso upa mutuu be: «Wiminyonito na kuboboku ka Bafalisayo na yigya ka Elodi. A beyo, yigya kabu a mudongoni abe sibukuso niso

ofulisaga mukati.» ¹⁶ Babibya bapunga ndi kanzina luga kabu kye bakegu ndi na mukati.

¹⁷ Yeso undunga ndi, umuusa be: «Ko bulya iki yo mo mino kaidomiso na tamanaga be makegu na mukati? Makegu mbeyi kotombisya likpamuka? Mekanibigu mbeyi likpamuka? Mambengi kunu a neki bidisili aka? ¹⁸ Ma no miso, makegu kaina? Ma na motili, makegu kaukana? Makegu katamana, ¹⁹ ngbingo yi nino nobunanaga ndi mino mukati kubukumuti, nulyolyisa bambanzu elofu kubukumuti? Motumisaga ndi mbiyo yinga na bodongbu nibayo asikana ndi?» Basikisya ndi be: «Tekebe na miba.» ²⁰ Yeso uusoku bata ndi be: «Ngbingo yi nino nobunanaga ndi mina mukati madiya na ika, nulyolyisa bambanzu elofu yikwanganya, motumisa ndi mumbi minga na bodongbu nibayo asikana ndi?» Bosikisya ndi be: «Madiya na ika.» ²¹ Yeso ubikya kuwa ndi be: «Makonotombisiyigu aka?»

Yeso ahukusini matu wo kolobu ya mamomom

²² Yeso na babibya kaki bosila ndi ka Betesaida. Ku beyo, badulyoku ndi na matu wa kolobu ya mamomom, bitatanaga na iyi be avili. ²³ Kuwa wa, Yeso agwi ndi kabokoko, inda na iyi kunzi wa mugi. Ku beyo, abakya ndi na botikito ko miso, abisilya maboku, amuusa ndi be: «Watu kaina luki?» ²⁴ Aluku no ikwe ndi, abikya be: «Nakaumina bambanzu, nakaumina mudongoni abe bukuto, luki limoti bakakpakyana.» ²⁵ Yeso igilya ndi bata kabisilyo maboku ko miso, aluku no ina ndi bingbanganya. Ahuka ndi, apunga kotombisya makpamuka dididi. ²⁶ Yeso apa ndi ligundu kaiga ku kaki, abikya be: «Wakigonitogu bata pisi ka mugi mi nimo.»

*Petele obikyini bingbanganya be Yeso ni Kilisito
(Matayo 16:13-20; Luka 9:18-21)*

²⁷ Kuwa wa, Yeso na babibya kaki baga ndi miso ya sengi niyo ikaga ndi buwobi na gudu wa Kaizalia-Filipi. Ko pisi, umuuso babibya kaki be: «Bambanzu ba piye kabikya be imi ni wani?» ²⁸ Basikisya ndi be: «Batu bemoti-bemoti babikyaga be iwe ni Yuani-Mubatizai, bagogo be iwe ni mugyalandu Hliya, bagogo bata be wa bemoti ka bogyalandu.» ²⁹ Yeso umuusa kuwa ndi be: «Se kuwa ibunu, mabikyaga be imi ni wani?» Petele asikisya ndi be: «Iwe ni Kilisito.»

³⁰ Yeso ugbityaga kuwa ndi be bakabikyonitogu mumbanzu likpamuka li nilo.

Yeso akatumbulaga bulyo kukwakũ no pupo kaki ka mbũkũ

(Matayo 16:21-28; Luka 9:22-27)

³¹ Kumbuso yi, Yeso apũnga ndi kaupá babĩbya kaki mutũ bẽ: «Okwononi bẽ Mika-mũmbanzũ igyogyisi kũgbe. Bambokũ-mbokũ ka Bayuda, bokumu-kumu na bowonisilo ba mutũ bakyatũ ndeke. Bamwisiso, luki limoti, kumbusa wa masye masaa, opupoku ka mbũkũ.» ³² Yeso ubikyaga ndi likrũmũka li nilo bingbanganya. Kũwa wa, Petele amaka ndi bikede, apũnga kayoyiso. ³³ Luki limoti, Yeso oyikana ndi, unda babĩbya kaki bizumuuu, ayoyiso Petele bẽ: «Abili mũ! Kitaga kumbusa kami! Tamanaga kakũ kegũ abe niyo ko Kunzi, luki limoti, a abe niyo ka bambanzũ.»

Mũmbanzũ akwanana kabĩbya Yeso liki?

(Matayo 16:24-28; Luka 9:23-27)

³⁴ Kumbuso yi, Yeso amaka ndi ambaza ka bambanzũ pa imoti na babĩbya kaki, ubikya bẽ: «Mũmbanzũ kapa kebibya, okwononi imũyi iyi mombukwana-daki yi bikre, abinika mũsalaba kaki, apũnga kebibya. ³⁵ A beyo, mũmbanzũ kapa kabuulyogo obili kaki, aputikosatu obili yi nino. Luki limoti, nino aputikosa ndeke obili kaki ka mombukwana-daki yi ko bulya Mongoni Manza, abuulyagatũ. ³⁶ A na izangiya tino mũmbanzũ kainisono na lingama lasi la obili ni aputini obili kaki? Iki yo akwanana kapá bata kye ahukusi obili kaki? ³⁷ Kegũ no luki gutũgũ limoti aka nilo mũmbanzũ akwanana kakalya ko bulya yihukuso obili kaki. ³⁸ Mutũ wasi nino imũkanaga suni ko bulya kami na ko bulya likrũmũka kami, ko misa ka batũ ba lisyẽ li nili, nibo ba abe badanda, banye na bakamibigũ goni Kunzi. Imi, Mika-mũmbanzũ aminyilya ndeke goni suni begoyo wa odoku ndeke mino ka ibiba ka Abaki pa imoti na bamalaika botu.»

9

¹ Yeso ubikyoku ndi bata bẽ: «A lingũũ, nakamubikya ambe, bambanzũ bemoti-bemoti luga kunu wanũ, bakokwigũ kani bakaninigũ Bũngama ko Kunzi kodoku no ngu.»

Miso ka Yeso igomasyonini

(Matayo 17:1-13; Luka 9:28-36)

² Kumbusa wa masye mađiya, Yeso ava ndi Petele, Yakobo na Yuani, baga ndi na ibũ aka bikede kũgũ wa ngũpa yikũngũ kũgbe. Kũ beyo, misa ka Yeso igomoyana ndi kambwa kabũ. ³ Botu kaki obũba ndi biwenge-wenge kũgbe. Kegũ na mũmbanzũ gutũgũ bemoti aka ka litombũ

lasi nino akwanana kobubiso botu beyo. ⁴ Kwa wa, babibya basaa bi nibo bamina ndi hliya na Musa bigbututu ni bananzina na Yeso. ⁵ Petele aka ndi na Yeso be: «Muwonisilo, a binza ibusu kaiko wanu. Topiki bangbangba bayisaa: niyo kaku, niyo ka Musa na niyo ka hliya.» ⁶ A beyo, Petele a ndi kanzina ni kegū kaiba be akabikya bu. Ibu na bawai-daki baba ba ndi ni botumini na ombombo bidε. ⁷ Ikuba odoku ndi, utikyo ibu basi na kululuko. Liyu kotukyoku ka ikuba imoti bene, abikya ndi be: «Mikami mapaka nima. Mumukononi iyi aka!» ⁸ Ko ngbingo yi nino aka no, babibya bikwekwe ndi, luki limoti ni bakaminigu bata mumbanzu. A kwa ndi asi Yeso aka mukaka pa imoti na ibu.

⁹ Niyo ba ndi kosyoku ka ngupa, Yeso ugbityaga ndi be: «Kpɔkpɔkpɔ, makatumbulyogonitogu mumbanzu likpamuka li nilo mini lo, kadwe ku kwa ku Mikamumbanzu opupo banu mino ka mbaku.» ¹⁰ Ibu bobuulya ndi likpamuka li nilo ka mambengi aka. Luki limoti, barunga ndi kauusono be: «Isi yi zuzuko ka kukwaku ni iki?»

¹¹ Kumbuso yi, babibya bamuusa ndi Yeso be: «Ko bulya iki yo bowonisilo ba mutuu babikyaga mino be: «Okwononi hliya igiku mbeyi?»» ¹² Yeso usikisyoku ndi be: «A beyo, hliya igiku mbeyi, obungusyaga makpamuka masi. Luki limoti, ko bulya iki yo ikpikaga goni mino ko Mobiso Motu be okwononi Mika-mumbanzu igyogyisi kugbe, bamina payaya? ¹³ Luki limoti, nakamabikya ambe hliya odoniku ndi, bambanzu bagya beyo ba ndi mino kapa, madongoni begayo Mobiso ikpikaga ndi mino ko bulya kaki.»

*Yeso ahukusini miki bemoti wa limbengi la bunye
(Matayo 17:14-21; Luka 9:37-43)*

¹⁴ Niyo Yeso pa imoti na babibya basaa bi nibo bosila ndi buwobi na babibya bagogo, bamina ambaza mudingi ka bambanzu ukungulini bikululu. Bowonisilo ba mutuu bo ba ndi na ibu ka bodongoso. ¹⁵ Niyo aka yo bambanzu bamina Yeso, bombombaya ndi kugbe, binda mbangu kamuuso. ¹⁶ Yeso umuusa ndi be: «Makagya na ibu bodongoso kugu wa likpamuka tino?»

¹⁷ Mutu bemoti luga wa ambaza asikisya ndi be: «Muwonisilo, nudulyiku no mikami mulaku yi nino a na limbengi la bunye. Limbengi la bunye li nilo aitisoni bobo. ¹⁸ Ayungogo pa yasi, anabuma bingomu-ngomu, ofu anatomo ka munoku bidε, anilya manzu, umilaga bikokolo-kokolo. Nitotonogi bi na babibya kaku ambe bokpumiyo baka limbengi la bunye li nilo, luki limoti ugyagya.»

19 Yeso usikisya ndi be: «Eeze ibunu, livananza la masye mi nima makegu na baya, ma banye! Nakwanana ndeke kaika pa imoti na ibunu bongbinga binga? Nakwanana kapila buzū kunu bongbinga binga? Doku neki na iyi.»
 20 Badulyoku ndi na iyi. Niyō limbengi la banye li nilo amina Yeso, ayunga ndi miki nō no ngu, ogwo bingomū, okpungbukonogo bikpungbulu-kpungbulu kani ofu anapupo ka mūnokū. 21 Yeso amuusa ndi abaki miki yi ninō be: «Likpumuka li nili apunga ndi na iyi ngbingo tino?» Asikisya be: «Katukya ndi ka limiki kaki aka. 22 Ngbingo wagogo, limbengi la banye li nili agwisisogo ko buku ikani ko libo kakisa kamwō. Luki limoti, kika ni wakwananatu kagya luki, kikiliki, tisingyano baka!»

23 Yeso abikya ndi be: «Ko bulya iki yō wobikyī mina be: «Kika ni wakwananatu kagya luki?» Kunzi akwanana kagya makpumuka masi ka mutū ninō a na baya kū kaki.»

24 Wa aka wa, abaki miki nō abikya ndi na liyū lapū be: «Nobinikyonini! Isingyano baka kye baya kami a yikedē!»

25 Niyō Yeso ina be ambaza mudingi ka bambanzu okomumukonoku aka, apamilya kūwa ndi limbengi la banye li nilo, abikya be: «Limbengi la banye li nilo aitisogo bobo ikani aduka, pupo kusō ka bomikya-baluku yi nimū, wakamigilyonitogu ndeke bata!» 26 Limbengi la banye li nilo apamikana ndi, ayungo bata miki nō no ngu kugbe, apupo kūwa ndi. Miki aka ndi bikpongomū. Bambanzu budingi aka ndi be: «okwini.» 27 Luki limoti, Yeso agwi ndi kubokukō, amomoso, miki aka ndi bigba.

28 Niyō Yeso ingyo ka ndabū, babibya kaki bamuusa ndi ni bitini na ibū bikedē be: «Ko bulya iki yō ibusu takokwononigu bi kokpumyo limbengi la banye li nilo?»

29 Yeso usikisya ndi be: «Bakwanana kokpumyo inguo ya limbengi la banye li nilo pisi ka malumba aka.»

Yeso igilyini katumbulaga bulyo kukwaku na pupo kaki ka mbuku

(Matayo 17:22-23; Luka 9:43-45)

30 Yeso na babibya kaki batukya ndi wa, bakitanaga ka iwili ya Galilaya. Kegu ndi kapa be mumbanzu ibito pa niyō a ndi mino. 31 A beyō, a ndi kaupā babibya kaki mutū be: «Basutatu banū Mika-mumbanzu ka mafoku ka bambanzu. Bamwō, masye masaa kumbusa wa kukwaku kaki, opupoku ka mbuku.» 32 Luki limoti, babibya bakegu ndi kotombisyo isi ya mūnzina mi nimō, banabanga kamuuso.

Wani nō a mutū wa ibiba luga ka babibya?

(Matayo 18:1-5; Luka 9:46-48)

³³ Yeso na babibya kaki bosila kuwa ndi ka Kapelenaumu. Ngingo yi nino ba ndi mino ka ndabu, Yeso umuusa ndi be: «Mo bi kagya bodongoso kugu wo luki tino ko pisi?»
³⁴ Luki limoti, babibya badakyana ndi biwo. A beyo, ba ndi kagya bodongoso ko pisi kakisa kaiba be wani no a mutu wa ibiba kugbe. ³⁵ Kuwa wa, Yeso ika ndi, umaka babibya kaki tekebe na baba, ubikya be: «Mutu kapa kaika wa mambwa, okwononi iki mutu wa mulibo ka batu basi, ika goni mugyali-gubo kabu.»
³⁶ Kumbuso yi, ava ndi miki, abisa luga kabu. Niyu adungo, ubikya ndi babibya kaki be: ³⁷ «Mutu nino atilya miki abe nimu ko lino kami, etilyi imi bikpe. Na nino aketilya, ketilyigu imi aka, luki limoti, atilyi nino etikoku ndi.»

*Nino kegū mumuyoniso kusu a wai-dosu
 (Luka 9:49-50)*

³⁸ Kuwa wa, Yuani abikya ndi Yeso be: «Muwonisilo, tamini bi mutu bemoti kokpumya mambengi ma bunye ko lino kaku. To bi kapa kapakya kye kegū ka mudongo kusu.»
³⁹ Luki limoti, Yeso asikisya ndi be: «Makapokyonitogu, kye kegū na mutū gutugū bemoti aka nino akwanana kagya likpamuka limbanga ko lino kami, kumbuso yi enzinilya yanyenye. ⁴⁰ A beyo, mutū yi nino kegū mumuyoniso kusu, a wai-dosu. ⁴¹ Na mutū wasi nino amupá ndeke gutugū koro yo libo aka kye ma batū ka Kilisito, a lingunu, nakamubikya ambe, mutū yi nino inisanatu ndeke na mukalya kaki.»

*Ange, makogwonitogu ka bunye
 (Matayo 18:6-9; Luka 17:1-2)*

⁴² Yeso abikya ndi be: «Mumbanzu kamokysiso bemoti ka bomiki nibo bebinikyana ka bunye, okwononi kakpikila litalu lakpu ko singasu, badikita ko liba lidingi bikudumu.
⁴³ Kika ni kubokuko umokyini ka bunye, ko. A binza kugbe iwe kogulya ka obili walingunu na kubokuko kumuti kakitaga wa wogulyo bi mino nomu masi. Kumbuso yi, winda kuwa ko buku ba benze na benze, ko buku nibo kolimikigu ndeke. ⁴⁴ [Ku beyo, a na batutu nibo bulyaga bambanzu, bakokwogigu. A goni no buku nibo kolimikigu ndeke.] ⁴⁵ Kika ni kuguko umokyini ka bunye, ko. A binza ku kaku kogulya ka obili walingunu na kuguko kumuti kakitaga wa wogulyo bi mino nomu masi. Kumbuso yi, budikita kuwa ko buku ba benze na benze. ⁴⁶ [Ku beyo, a na batutu nibo bulyaga bambanzu, bakokwogigu. A goni no buku nibo kolimikigu ndeke.] ⁴⁷ Kika ni liso umokyini ka bunye, muko. A binza ku kaku kogulya ka Bungama ko Kunzi no liso limoti kakitaga wa wogulyo bi mino nomu masi. Kumbuso yi, budikita ko buku ba benze na

βενε. ⁴⁸ Κἄ βεγ, <a na batutu niβo bulyaga bambanzu, bakokwogigu. A goni no buku niβo kolimikigu ndeke.> ⁴⁹ A βεγ, bakongogo ndeke mutū yikaka-yikaka ko buku maḍongoni βεγ boβungusyogo mino malili na liniko*.

⁵⁰ Liniko a luki lanza. Luki limoti, liniko kandapamanaga, luki tino bata lo akwanana kondingimosogo? Wikoni na liniko kuso kunu, mika na maziyo luga kunu.»

10

Yeso akapá mutuu ko bulya yisikiso muko

(Matayo 19:1-12; Luka 16:18)

¹ Niyo Yeso atukya ndi mino wa, aga ka iwili ya Yudea, azaba ndi kusyaku wagogo wa Yolodani. Bambaza ka bambanzu bamumukana bata ndi ka kpolo kaki, apunga kaupá mutuu maḍongoni βεγ agyaga ndi mino. ² Bafalisayo bemoti-bemoti bodoku ndi kabobo na manzina, bamuusa βe: «Ambe, mutuu kusu akpamyatu maluku kasikisa mukaki?» ³ Yeso usikisya ndi βe: «Mutuu tino se mbeyi mo Musa amupá ndi?» ⁴ Ibu aka ndi na iyi βe: «Musa atipá ndi mutuu βe maluku akpikogi baluwa musikisa muko, kumbuso yi, akpumyo se kuwa.» ⁵ Yeso ubikya ndi βe: «Amukpikilya ndi mutuu mi nimo βεγ ko bulya buru ba mambengi kunu. ⁶ Luki limoti, katukya ndi ka mupunganagi, ngbingo yi nino Kunzi a ndi mino kagya obili, agya ndi maluku na muko. ⁷ <Kinili, maluku asaga ndeke abaki na amaki, bika kuwa pa imoti na mukaki, ⁸ ibu basi baba biita nzuyi yimoti.> Kuwa wa, bakikigu bata baba, luki limoti, nzuyi imoti aka. ⁹ Yeki a βεγ, mumbanzu kogbonosonitogu nilo Kunzi omotoni.»

¹⁰ Niyo bogulya ka ndabu, babibya bamuusa bata ndi Yeso likpumuka li nilo. ¹¹ Iyi aka ndi na ibu βe: «Mumbanzu kasikisa mukaki, ava wagogo, iba ogyini bilya. ¹² Muka wasi katukya mbunyaki, avye, iba ogyini goni bilya.»

Yeso akaudukilyo bomiki bumbanga

(Matayo 19:13-15; Luka 18:15-17)

¹³ Bambanzu bemoti-bemoti badulyoku ndi Yeso na bomiki βe ubisilyi mafoka. Luki limoti, babibya bunyakilya ndi. ¹⁴ Niyo Yeso ina βεγ, limbengi atula ndi, ubikya babibya kaki βe: «Husoni bomiki bodoku kuru no mino! Makupokyonitogu, kye Bungama ko Kunzi a ko bulya ka batu bi niβo ba abe ibu. ¹⁵ A linguru, nakamubikya

9:48 9:48 Wanda ka Isaya 66:24. * **9:49** 9:49 liniko: A likingyosi la apepe nino bapaga ndi Kunzi ni bagyini na liniko. Wanda goni ka Balawi 2:13. **10:6** 10:6 Wanda ka Mupunganagi 1:27; 5:2. **10:8** 10:8 Wanda ka Mupunganagi 2:24.

ambe, mutū wasi ninɔ kabailyagigu Būngama ko Kunzi mūdɔngɔni abe miki mukede, kakwananigu ndeke kogulya mino.»¹⁶ Kumbuso yi, udungaga ndi bomiki bɔ, ubisilya mabɔkū, ufukilya būbunga.

*Yeso na mutū wa lingama
(Matayo 19:16-30; Luka 18:18-30)*

¹⁷ Niyɔ Yeso atukilya ndi ligundu, aluku bemoti adulyoku ndi mbangu, ogwa na moli kambwa kaki, amuusa be: «Muwonisilo wanza, nakwanana piye kagya buni kainisono na obili wa benze na benze?»¹⁸ Asikisya ndi be: «Ko bulya iki yo wo mino kemaka be mutū wanza? Mumbanzu gutugu bemoti aka kegu wanza kiki ni Kunzi aka mukaka.¹⁹ Wibagatu mutuu nima: <Wakamwonitogu mumbanzu, wakogyonito bilya, wakibonitogu, wakabukulyogonitogu mumbanzu likpumuka, wakagyilyonitogu mumbanzu bunye, mubanga abaku na amaku.>»

²⁰ Aluku yi ninɔ asikisya ndi be: «Muwonisilo, nagyaga mutuu mi nimɔ masi katukya ndi ka limiki kami.»²¹ Yeso anda ndi bizumuuu, na sipananiso sasi abikya be: «Ubwi luki limoti aka: waga, wagaba makpumuka kaku masi. Ugbananilyaga batū ba yangya buyi bi. Kūwa wa, winisana ndeke na lingama kugu wa lisyē. Kumbuso yi doku, webyoku.»²² Luki limoti, wa aluku nɔ ukana mino beyɔ, alya ndi kumbu, aga ni ongbutini bikpu kye a ndi na lingama lidingi.

²³ Yeso unda ndi babibya kaki nibɔ ba ndi ni bakungulini bizumuuu, ubikya be: «A yapupu ka batū nibɔ ba na mukumbo kogulya ka Būngama ko Kunzi!»²⁴ Babibya bombombaya ndi ngbingo yi ninɔ bukana mino mūnzina mi nimɔ. Luki limoti, Yeso ubikyoku bata be: «Bomikami, a yapupu kogulya ka Būngama ko Kunzi!»²⁵ A yapupu ka ngamia kakitanaga ka ngala ya musafa. Luki limoti, a bata yapupu kugbe ka mutū wa lingama kogulya ka Būngama ko Kunzi.»²⁶ Niyɔ babibya bukana beyɔ, bombomboyo bata ndi kugbe, banuusana be: «Wani se kūwa nɔ akwanana kainisa na muhukuso?»²⁷ Yeso unda ndi bizumuu, ubikya be: «Luki nilɔ bambanzu bakakwananigu kagya gutugu iki yi aka, Kunzi agyatū iyi, kye kegu no luki gutugu limoti aka nilɔ agyagya Kunzi.»

²⁸ Kūwa wa, Petele abikya ndi be: «Ibusu, tosoni ndi masi, tapunga kaubibya.»²⁹ Yeso asikisya be: «A lingunu, nakamubikya ambe, mumbanzu kasa ndabu kaki, ūsa bamamaki, ūsa basali kaki, asa amaki ikani abaki, ūsa

bomikaki ikani botiko kaki ko bulya kami, na ko bulya Mongoni Manza, ³⁰ katukya mbiya wanu, mutu yi nino inisana na bandabu, bamamaki, basali, bamaki, bomiki na botiko kakitaga nganga miya imoti, pa imoti na igyogyiso goni. Na ka masye nimo akodoku, inisana ndeke na obili wa benze na benze. ³¹ Luki limoti, batu budingi nibo ba kambwa bika ndeke kumbuso, na nibo budingi ba kumbuso bika kuwa ndeke kambwa.»

*Yeso obikiyini ka nganga ya yisaa bulya kukwaku kaki
(Matayo 20:17-19; Luka 18:31-34)*

³² Ngbingo yi nino Yeso na babibya kaki ba ndi mino ko pisi kadaka ka Yelusalema, iyi, a ndi kakpakyana kambwa kabu. Babibya ba ndi kombomboyo, na batu nibo ba ndi kabibya ba ndi na kubangaku. Yeso akida ndi ka kpolo na babibya tekebe na baba, apunga kautumbulyaga nilo asilyo banu. ³³ Iyi aka ndi na ibu be: «Takadaka ka Yelusalema. Ku beyo, basutatu Mika-mumbanzu ka bokumu-kumu na ka bowonisilo ba mutuu. Ibu, babikya banu be bamwi, basuta ka maboku ka batu nibo bakamibigu Kunzi. ³⁴ Batu bi nibo batiba banu bikyaaa, babakyaga na botikito, batina pimbo, bamwo. Luki limoti, kumbusa wa masye masaa, opupoku ka mbuku.»

*Yakobo na Yuani bokungini bungama
(Matayo 20:20-28)*

³⁵ Kumbuso yi, bomika Zebedayo baba beyo ka Yakobo na Yuani, bakpudoku ndi Yeso, babikya be: «Muwonisilo, to bi kapa ambe tigyilya nilo takaukunga.» ³⁶ Yeso umuusa ndi be: «Makapa be namugyilyi iki?» ³⁷ Ibu aka ndi na iyi be: «Takapa ambe ko ngbingo yi nino wika banu mino ka ibiba kaku, tilikiso buwobi na iwe, mutu bemoti ka kumbanzikaniko kaku, wagogo ka kulekuke.» ³⁸ Luki limoti, Yeso ubikya ndi be: «Makegu kaiba nilo makekunga. Makwananatu kamwo kopo wa yigyogyiso nino namwo banu? Ikani kogwo inguo ya ibatiso* niyo, imi, nogwa banu?» ³⁹ Basikisya ndi be: «Iyo, takwananatu.» Yeso ubikya ndi be: «Makwananatu kamwo kopo wa yigyogyiso yi nino, mogwa inguo ya ibatiso yi niyo, imi, nogwo. ⁴⁰ Luki limoti, ka nilo o ndi kalikiso mumbanzu ka kumbanzikaniko ikani ka kulekuke kami, kegu ligubo kami. Bapa nibayo a ko bulya ka batu nibo bubungusilyaga ndi.»

⁴¹ Niyo babibya bagogo tekebe bukana mino beyo, mabengi utula ndi na Yakobo ibu na Yuani. ⁴² Yeso umaka kuwa ndi basi, ubikya be: «Mibagatu be bungama

* **10:38** 10:38 inguo ya ibatiso: Ko pisi ya likingyosi li nili, Yeso akanzina kugu wa yigyogyiso na kukwaku kaki.

bakpukpu ba bevananza ba obili yi nimu batiwaga bevananza kabu na mupamu. Batu bakpukpu buditaga batu bagogo na bungama kabu binvi. ⁴³ Luki limoti, kikonitogu beyo luga kunu. Bemoti kunu kapa kaiko mutu wa ibiba, okwononi iki marya-ligubo kunu. ⁴⁴ Mumbanzu kapa kaiko wa mambwa luga kunu, okwononi iki musunzu ka batu basi. ⁴⁵ A beyo, Mika-mumbanzu kodokugu ndi kye biki kagugubyo. Luki limoti, odoku ndi kagugubyo bambanzu, kapa obili kaki abe mukalya kaukulaga batu budingi ka bunye.»

Yeso ahukusini Balatimayo
(Matayo 20:29-34; Luka 18:35-43)

⁴⁶ Kuwa wa, Yeso na babibya kaki bosila ndi ka Yeliko. Wa ba ndi mino kuwa kopupa ka gudfu yi ninu pa imoti na ambaza mudingi ka bambanzu, mutu bemoti wo kolobu ya mamomo a ndi wakiko ka kpolo wo pisi, anikukungya. Mutu yi ninu ina ndi be Balatimayo, mika Timayo. ⁴⁷ Niyu ukana be Yeso wa Nazaleti nu, apunga ndi kapamikanaga be: «Yeso, Mika ngama Daudi, ikwilyano baka kumbu!» ⁴⁸ Bambanzu budingi banyakilyaga ndi be adaki. Luki limoti, apamikanaga kuwa bata ndi kugbe be: «Mika ngama Daudi, ikwilyano baka kumbu!»

⁴⁹ Yeso amaga ndi, abikya be: «Mumokoni.» Bamaka kuwa ndi, babikya be: «Wika kuwa na liluku aka! Wamaga, akaumaka!» ⁵⁰ Kuwa wa, ambimba ndi koti kaki, atukya bidafa, aga ku Yeso a ndi mino. ⁵¹ Yeso amuusa ndi be: «Wakapa be nygilyi iki?» Iyi aka na iyi be: «Muwonisilo, nakapa ambe narungi bata kaina.» ⁵² Yeso abikya ndi be: «Waga, baya kaku uhukusini.» Aluku nu apunga bata ndi kaina wa ka wa, apunga kuwa kabibya Yeso.

11

Yeso ogulyini ka Yelusalema
(Matayo 21:1-11; Luka 19:28-40; Yuani 12:12-19)

¹ Yeso na babibya kaki ba kuwa ndi buwobi kadwe ka Yelusalema, misa yo giyo ya Betefagi na Betania, buwobi na Ngupa ya Mizeituni. Kuwa wa, Yeso utika ndi babibya baba kambwa luga ka babibya kaki, ² ubikya be: «Widoni ka mugi nimana a kambwa kunu ma. Niyu aka yo mosilo, matakanya mikya punda mukandila wa, ninu mumbanzu gutugu bemoti aka kanofokigu mino. Mukuloniku, modoku na iyi kunu. ³ Mumbanzu kamumuusa be: «Ko bulya iki yo mo mino kagya beyo?» Musikisyonu be:

«Mombukwono-dosu a no nzoyi yi, luki limoti, kolipyigu na iyi, amigisokuto.»

⁴ Babifya baba fi nibo baga kawa ndi, batakanya mikya punda mukandila kunzi, buwobi na mupumi ma ndabu ka kpolo wo pisi. Bakula ndi. ⁵ Batu bemoti-bemoti nibo ba ndi wa, bumuusa ndi be: «fki yo makagya yo? Ko bulya iki yo ma mino kakula?» ⁶ Busikisya ndi madongoni beyo Yeso abikya ndi mino. Batu fi nibo busa ndi kaaga na iyi. ⁷ Badulyoku ndi Yeso no mikya punda no, bolosogo botu kabu kugu yi, ika mino. ⁸ Bambanzu bakpu ba ndi koolosogo botu kabu ko pisi, bagogo banolosogo mangu ma masisi nimo bakogo ndi ka botiko. ⁹ Batu nibo ba ndi kakpakyana kambwa na kumbuso ka Yeso bapunga ndi kapamikanaga be:

«Kunzi avi ibiba!

Kunzi adukulyi bubunga nino akodoku ko lino ka Mombukwono-dosu!

¹⁰ Kunzi ofuki bubunga ka bungama nibo akodoku, bungama ka titosu beyo ka Daudi!

Kunzi nino kugu kugbe avi ibiba!»

¹¹ Yeso osila kawa ndi ka Yelusalema, ogulyo ka Ndabu ko Kunzi. Ku beyo, oyikanaga ndi, ina makpamuka masi, opupo. A kawa ndi bugogo, aga pa imoti na babifya tekebe na baba miso ya Betania.

Yeso ogbongini sibukaso

(Matayo 21:18-19)

¹² Bugala fi, wa ba ndi mino katukya ka Betania, Yeso imukana ndi nza. ¹³ Ina ndi byi sibukaso simoti bene opiyoni mapaku bipi. Aga ndi kaanda anasima be akwananatu kaina bumo kugu yi. Luki limoti, niyo osila kawa ndi buwobi nosu, atakanya asi mapaku aka. A beyo, kugu ndi ko ngbingo wo bumo yi. ¹⁴ Kawa wa, Yeso agbanga ndi sibukaso si niso be: «Katukya na lise li nili, mambanzu kalyigu ndeke bata bumo kaku!» Babifya kaki bukana ndi likpamuka li nilo.

Yeso ukpomyini bambula ka Ndabu ko Kunzi

(Matayo 21:12-17; Luka 19:45-48; Yuani 2:13-22)

¹⁵ Kumbuso yi, bosila ndi ka Yelusalema. Niyo Yeso ogulyo ka Ndabu ko Kunzi, apunga ndi kaukpumya batu nibo ba ndi kagaba na nibo ba ndi koluwo ku beyo. Utindikaga ndi bamiza ka batu nibo ba ndi kogomosyono buyi, na bokiti ka nibo ba ndi kagaba bonzuwo. ¹⁶ Upakya ndi goni batu ba likumbogi kakitanaga nolu ka pa yangba ya Ndabu ko Kunzi. ¹⁷ Kumbuso yi, upa ndi mutuu be: «Kunzi abikya ndi bingbanganya ka Mobiso kaki be:

«Balikyaga ndeke ndabũ kami ße ndabũ ya malũmba ka ßevananza ßayasi.»

Luki limoti, ifunu moitisini kũwa pa ya kisũma ka ßatu ßo kubakũ!» ¹⁸ Ngbingo yi ninũ ßokumu-kumu na ßowonisilo ßa mũtũũ ßũkana ndi mino likrũmũka nilũ ßeyũ, ßapũnga ndi kakisa ße ßamwũ se piye no pisi tino. A ßeyũ, ßa ndi kabanga kye mũtũũ kaki a ndi kaũmbanga ßatũ ßasi. ¹⁹ Niyũ ßũgũgũ ogwo, Yeso na ßabĩbya kaki ßopupa ndi ka Yelusalema.

Mũtũũ ko bulya sibũkũsũ nĩsũ Yeso agbanga ndi (Matayũ 21:20-22)

²⁰ Bũgalo ßi na ßũsũbi, ngbingo yi ninũ ßa ßata ndi mino kakitaga ko pisi yi niyũ, ßina ndi sibũkũsũ si nĩsũ kũwa sikwo kadwe kũ kwa kũ ko lyo. ²¹ Pẽtele atamana nilũ okitogi ßi, abikya Yeso ße: «Muwonisilo, wina sibũkũsũ si nĩsũ wogbongi ßi kũ okwi mino.» ²² Yeso ußikya kũwa ndi ßabĩbya kaki ße: «Muboilyoni Kunzi. ²³ A lingũnũ, nakamũßikya ambe, mũtũ yi ninũ abikya ngũpa yi niyina ße: «Mukuko, widikitoku ko libo lidingi», ni kegũ na ßotumo ka limbengi, kika na baya ße likrũmũka nilũ igyonosatũ, Kunzi agyilyatũ. ²⁴ Kinili, nakamũßikya ambe, luki lasi nilũ makũngaga, wikoni na baya ße minisonini nolu. Kunzi amũpátũ. ²⁵ Ngbingo yi ninũ momogi mino kalũmba, makika na likrũmũka na mũmbanzũ, mapilya, kye Obonu ninũ kũgũ wa lisyẽ amũpilyitũ gũni ßũnyẽ kunu. [²⁶ Luki limoti, makupilyogi ßengeni, Obonu ninũ kũgũ wa lisyẽ kamũpilyigũ ndeke ßegeyũ.]»

Ngu ka Yeso akotukyoku yani? (Matayũ 21:23-27; Luka 20:1-8)

²⁷ Yeso na ßabĩbya kaki ßigoku ßata ndi ka Yelusalema. Wa a ndi mino kakpakyana ka Ndamũ ko Kunzi, ßokumu-kumu, ßowonisilo ßa mũtũũ na ßambũkũ-mbũkũ ßakpũdoku ndi, ²⁸ ßamuusa ße: «Wakagya makrũmũka mi nimana no ngu tino? Wani no upá ndi ngu kagya yi?» ²⁹ Yeso usikisya ndi ße: «Imi, nakamumuuso likrũmũka limoti aka. Isikisyonĩ, namũtũmbulyaga kũwa ße nakagya no ngu ka wani. ³⁰ Ibatiso ka Yuani apũnya kũgũ wa lisyẽ ikani ka ßambanzũ? Isikisyonĩ.»

³¹ Luki limoti, ßapũnga ndi kainzinzinya luga kabũ, ßanabikya ße: «Takosikisyo ße apũnya kũgũ wa lisyẽ,» atimuusatũ ße: «Yeki a ßeyũ! Ko bulya iki yũ makabĩnikyanagũ ndi likrũmũka kaki?» ³² Takosikisya ße: «ka ßambanzũ», (Ba ndi kabanga ambaza ka ßambanzũ ßi

nifo ba ndi wa. A beyo, ibu basi bibagatu ndi be Yuani a ndi mugyalandu walinganu.) ³³ Kwa wa, basikisya ndi Yeso be: «Takibigu.» Yeso aka ndi na ibu be: «Gutugu imi aka, nakamutambulyigu goni ikani nagyaga makpamaka mi nimo no ngu ka wani.»

12

*Lizuni ka bagya-ligubo budiya
(Matayo 21:33-46; Luka 20:9-19)*

¹ Kumbuso yi, Yeso apunga ndi kaenzinilya pisi ka mozuni. Ubikya ndi be: «Aluku bemoti akuna ndi tiko ya muzabibu, okungula ndi, akpo libye liuta bumo yi, opika ndi manala ko bulya ka bobubulyo bo tiko. Kumbuso yi, ukanana ndi na bagya-ligubo kobuulyaga tiko yi niyo, akpakyana ndi. ² Niyo nginga mubuulyo masolo itulyana, atika mugya-ligubo kaki bemoti ku ka bagya-ligubo bo tiko yi niyo be bapiku kwa masolo mi ma kaki. ³ Luki limoti, bagwi ndi mugya-ligubo no, balya na buma bisususu, bamigisoku mafoku papuyi. ⁴ Mombukwono tiko atikoku bata ndi mugya-ligubo wagogo. Bayipaga ndi ka ma, babubiso bitu na mosikoni. ⁵ Atikoku bata wago, bamwo. Utikoku kwa ndi bagogo bakpa, bagya-ligubo bo bubuma ndi bemoti-bemoti, bamwogo bagogo. ⁶ Mombukwono tiko asikana kwa ndi na mutu bemoti aka: mutu yi ndi ni mikaki nino mpaka. Ka mulibo, atika ndi, anasima be: <babangatu.> ⁷ Luki limoti, bagya-ligubo bi nifo babikyana ndi luga kabu be: <Aluku yi nino alya ndeke lisima nima! Doniku, tamwini, kye lisimo iki kwa lo kusu!> ⁸ Bagwi ndi miki no, bamwo, bombimba manda kaki kunzi wo tiko.»

⁹ Yeso uusa kwa ndi be: «Mombukwono tiko agya kwa banu bu? Odoku banu, ulumwisaga bagya-ligubo bi nifo, upa kwa bagya-ligubo bagogo tiko yi niyo. ¹⁰ Makanotongulogigu nilo bokpikaga ka Mobiso Motu be: <Litalu nilo bopipiko bombimba ndi ilu kwa lo ita ndi litalu la izangiya ka mubumbe.

¹¹ Mombukwono-dosu no agya ndi beyo, a likpamaka limbanga ko miso kusu!>>

¹² Bangama ka Bayuda bakisa ndi pisi kagwi Yeso. Luki limoti, babanga ndi ambaza ka bambanzu. Ba ndi ni sibini be atwa ndi lizuni li nilo ko bulya kabu. Basa ndi, бага.

*Yuuso ko bulya yikalya manzanza
(Matayo 22:15-22; Luka 20:20-26)*

¹³ Batikilyoku ndi Yeso Bafalisayo bemoti-bemoti na batu ba lidu ka Elodi. Batu bi nibo bapunga ndi kabobo na manzina. ¹⁴ Bodoku ndi kamuusa Yeso be: «Muwonisilo! Tibagatu ambe wa mutu walinguna, wakabangagigu mumbanzu gutugu bemoti aka. Wakundagigu goni bambanzu kabyenene na ibiba kabu. Luki limoti, wowonisilogo na bungbingbili beyo Kunzi apaga mino be obili kusu iki. Tibikya neki ambe, takwananatu kakalya manzanza ka Kaizali, Ngama mudingi wa Baluma? Takalyito ikani takokolyonito?» ¹⁵ Luki limoti, Yeso iba ndi tamanaga kabu ya kaboboka, usikisya be: «Ko bulya iki yo mo mino kakisa kebo? Iponiku ambuma bemoti, namini.» ¹⁶ Bapa ndi ambuma bemoti. Yeso umuusa ndi be: «Mulundu no lino ka wani li?» Basikisya ndi be: «Ma ka Ngama Kaizali.» ¹⁷ Yeso aka kawa ndi na ibu be: «Muponi neki Kaizali makramuka nimo okwononi na iyi. Mapa Kunzi nimo ko Kunzi.» Niyo bukana sikisyo yi niyo, bombombaya ndi kuge.

*Basadukayo bamuusini Yeso bulyo yipupo ka mbuku
(Matayo 22:23-33; Luka 20:27-40)*

¹⁸ Bemoti-bemoti luga ka Basadukayo nibo babikyaga be bamanda kopupogigu ka mbuku bakpudoku ndi Yeso, bamuusa kawa be: ¹⁹ «Muwonisilo! Musa atibikya ndi be: «Mamaki mumbanzu kokwo, asa mukaki ni kobukutigu na iyi, akwanana be mamaki amigilyi woko yi nino, kye abukutilyagi yaa-daki nino okwa ndi bomiki.» ²⁰ A ndi na bomiki baluku bi madia na ika nibo bopupa ndi mama mimoti. Pata ava ndi muko, luki limoti, okwa ndi ni kobukutigu na iyi. ²¹ Syononogo kaki amigilya ndi woko yi nino, okwa ndi ni kobukutigu iyi begeyo. Igyonosa ndi mudongoni begeyo ka mamabu yi nino wa masaa, ²² na kabu basi madia na ika. Bolumwaga ndi ni bakobukutigu na iyi. Kumbuso yi, muko yi nino okwa kawa ndi goni iyi. ²³ Ka lisyelipupo ka bambuku, wa batu nibo bokwoga ndi bopupo mino, muko yi nino ika ndeke muko wani luga kabu? A beyo, ibu basi madia na ika bavatu ndi!» ²⁴ Yeso usikisya ndi be: «Kinili mabubungogo, kye makegu kotombisyo Mobiso Motu ikani ngu ko Kunzi. ²⁵ A beyo, ngbingo yi nino bamanda opupa ndeke mino ka bambuku, baluku bakuvigu ndeke bata boko ikani boko kavyege. Luki limoti, bika ndeke mudongoni abe bamalaika ba kugu wa lisyel. ²⁶ Ko bulya yipupo ka bambuku, makanotongulogigu mbeyi ndi ka kitabu ka Musa nilo Kunzi abikya ndi buwobi na gbogo niyo a ndi kagbundikana? Abikya ndi Musa be: «Imi, na Kunzi ka Abalahamu, Kunzi ka Isaka na Kunzi

ka Yakobo»²⁷ Yeso omotiloku ndi be: «Kunzi kegũ Kunzi ka bamanda, luki limoti, a Kunzi ka batũ nĩbo ba bũbisi. Ibunu, ma bũbungaga lingũũ.»

Mũtũũ mudingi kũgbe

(Matayo 22:34-40; Luka 10:25-28)

²⁸ Muwonisilo wa mũtũũ bemoti a ndi wa ngbingo yi nĩno Yeso ba ndi mino ka bũdũngoso na Basadukayo. Muwonisilo no ina ndi be Yeso usikisya ndi yanza. Akpuũfoku kũwa ndi, amuusa be: «Mũtũũ tino mo a mudingi kũgbe kakitaga mago masi?»²⁹ Yeso asikisya ndi be: «Mũtũũ nĩno a mudingi kũgbe kakitaga mago masi nĩma: «*Ʋkana, Izaleli! Mombukwono-dosu Kunzi kusu ni Mombukwono-dosu yĩkaka aka.*»³⁰ Mũpa Mombukwana-dakũ Kunzi na limbengi kakũ lasi, na mũtamanagi kakũ masi na yimibo kakũ yasi, no ngu kakũ yasi.»³¹ Mũtũũ ma yĩba nĩma: «*Mũpa bengeri mũdũngoni beyo wĩpago mino iwe mombukwana-dakũ.*» Kegũ na mũtũũ magogo nĩno okitogi nĩmana mĩba ma na izangĩya.»

³² Kũwa wa muwonisilo wa mũtũũ abĩkya ndi Yeso be: «A bĩnza, Muwonisilo! Wobĩkyi ka lingũũ be Mombukwono-dosu a Kunzi bemoti aka na kegũ no Kunzi wagogo kiki asi iyi aka.»³³ Mũmbanzũ akwanana kapa Kunzi na limbengi kaki lasi, na yimibo kaki yasi, no ngu kaki yasi na kapa bengeri mũdũngoni beyo ipaga mino iyi mombukwana-daki yi. Niyũ a na izangĩya kũgbe kaukitaga gutũgũ banyama basi nĩbo tabũsyilyaga Kunzi ikani bapere bagogo basi nĩbo tapaga.»³⁴ Niyũ Yeso ina ndi be asikisyi na yimibo, abĩkya be: «*Wakegũ byi na Bũngama ko Kunzi.*» Kũbuso yi, mũmbanzũ gutũgũ bemoti aka kĩkũndagũ ndi bata kamuuso likũmũka.

Kilisito ibũ na Ngama Daudi

(Matayo 22:41-46; Luka 20:41-44)

³⁵ Ngbingo yi nĩno Yeso a ndi mino kapá mũtiwi ka Ndafũ ko Kunzi, uusa ndi be: «Bowonisilo ba mũtũũ bakwanana piye kabĩkya liki be Kilisito a miko-mika ngama Daudi?»³⁶ Daudi bĩkpe, ni a mutumo na Limbengi-Lotu, abĩkya ndi be:

«*Mombukwono-dosu Kunzi abĩkya ndi Mombukwana-dami be:*

Doku kaiko ka kũmbanzikaniko kami,

kadwe kũ kwa kũ nubiso ndeke mino bũmuyoniso kakũ

kusili wa bakagba kakũ.»

12:26 12:26 Wanda ko Pupo 3:2, 6.

12:30 12:30 Wanda ka Yigilya 6:4-5.

12:31 12:31 Wanda ka Balawi 19:18.

12:33 12:33 Wanda ka Oseyo 6:6.

12:36 12:36 Wanda ka Mambũ 110:1.

37 Daudi iyi mombukwana-daki yi amakaga Kilisito be <Mombukwono-dosu.> Igyonoso kawa liki be Kilisito iki miko-mikaki?»

Ambaza wakru ka bambanzu a ndi kamukana Yeso na magyaga.

*Yeso akauyoyo bowonisilo ba mutuu
(Matayo 23:1-36; Luka 20:45-47)*

38 Kuso wa mutuu kaki, Yeso ubikyaga ndi bambanzu be: «Wibuulyonito na bowonisilo ba mutuu, bapaga kakpakyana ni bimokisyogini baloru bakrukru, biki kau-muuso na ibiba ka bapa baya musilyoni. 39 Bakisaga kaiko ka moliki ma kambwa aka ka bandabu baya malumba, na goni ka moliki ma ibiba ka bapa baya bodumo. 40 Bukupyaga bowoko no bou makrumuka masi nimo bikaga nomu, na ko ngbingo yi nino goni no, banubobo na malumba mandandanda kye binisoni abe batu banza. Kinili, Kunzi usombisa ndeke yarpu kuge.»

*Yeso akabiba aperse ko woko
(Luka 21:1-4)*

41 Kawa wa, Yeso ika ndi ka kpolo wa mumbi ma aperse ka Ndabu ko Kunzi. A ndi kaina beyo bambanzu ba ndi mino kadikita buyi ka mumbi. Batu ba lingama bakru ba ndi kadikita buyi budingi. 42 Woko muko yi bemoti wa yangya odoku ndi goni iyi kadikita ikya bambuma maba nibo kegu ndi na izangiya kuge. 43 Yeso umaka kawa ndi babibya kaki, ubikya be: «A linganu, nakamubikya ambe, woko wa yangya yi nimuna no opi iyi yidingi ka mumbi kaukitaga batu bagogo basi. 44 A beyo, batu bagogo basi bopi buyi nibo ba kegu bata bi na ibu na ligubo. Luki limoti, iyi, ka yangya kaki, opi masi nimo o bi nomu kaibuulyogo ka obili kaki.»

13

*Yeso obikyini be bapanzatu banu Ndabu ko Kunzi
(Matayo 24:1-2; Luka 21:5-6)*

1 Ngbingo yi nino Yeso a ndi mino kopupo ka Ndabu ko Kunzi, bemoti ka babibya kaki abikya ndi be: «Muwonisilo, wina! Matamu tino mana manzanza ma! Bandabu tino bayina bayidingi-dingi ba!» 2 Yeso asikisya ndi be: «Watu kaina bandabu bayidingi-dingi bi niba-yina? Litalu gutugu limoti aka kotigoligu ndeke kugu wa lagogo, apanzikana ndeke masi.»

*Yigyogyiso niyo odoku ndeke kambwa wa mulibo ma obili
(Matayo 24:3-14; Luka 21:7-19)*

³ Yeso a ndi wakika ka Ngupa ya Mizeituni kambwa wa Ndabu ko Kunzi. Kuwa wa, Petele, Yakobo, Yuani na Andilia bamuusa ndi bikedε be: ⁴ «Tibikya mbeyi, likpamuka li nilo igyonosa ndeke ngbinga tino? Luki tino lo atimibisa ndeke ngbingo yi nino makpamuka mi nimo masi odoku ndeke mino?»

⁵ Yeso usikisya ndi be: «Wiminyonito, mambanzu gutugu bemoti aka kamubonitogu. ⁶ Bambanzu budingi bodokuto ndeke ko lino kami, banabikya be: «Imi ni Masiya». Bubuogo ndeke bambanzu budingi. ⁷ Ngbingo yi nino mukana ndeke mino bomongoni ba munga na bakuambe bi, makobongonitogu. Masi nimo igyonosatε, luki limoti, kigungu mbeyi mulibo ma obili. ⁸ A beyo, livananza limoti abumanaga ndeke na livananza lagogo, bungama bimoti ulananaga ndeke na bungama bagogo. Ka bapa dididi, ika ndeke na bazigizo na ayundi wapu. Makpamuka mi nimo masi ika ndeke mudongoni abε mupunganagi ma muzuzula ma libukuti aka.

⁹ Luki limoti, ibunu, wibuulyonito! Bamulikisatε ndeke ka bongbongu, bamubuma bibetele ka bandabu baya malumba ka Bayuda. Bamusombisa ndeke kambwa ka bangama ba bewili na bangama bakpukpu ko bulya kami. Mika kuwa ndeke bademu kami kambwa kabu. ¹⁰ A beyo, okwononi mbeyi be babikyagi Mongoni Manza ka bambanzu basi. ¹¹ Ngbingo yi nino bamugwi ndeke mino, binda na ibunu kamusombiso, makombombonyonitogu kambwa be tobikyoku buni. Luki limoti, bikyoni nilo aka lo amupupo ko ngbingo yi nino aka no. A beyo, kegε ibunu bo manzina ndeke, luki limoti a Limbengi-Lotu. ¹² Ko ngbingo yi nino, mambanzu agabaga ndeke mamaki bikpe ka kukwaku, baba agya mikaki begeyo. Bomiki buitilya ndeke babukuta kabu, bumwisiso. ¹³ Bambanzu basi bamumuya ndeke ko bulya lino kami, luki limoti, mutε yi nino okibya ndeke kadwe ka mulibo, inisana na muhukuso.»

Yigyogyiso yidingi

(Matayo 24:15-28; Luka 21:20-24)

¹⁴ «Maminatε ndeke nino bamakaga be «Mupuputa mambanga», bamomosini ka pa niyo kokwononigu be iki mino. (Mutε yi nino akatangulaga likpamuka li nili, ukanito isi yi binza.) Kuwa wa, batε nibo bika ndeke ka iwili ya Yudea bogwa ndeke mbangu misa ya bangupa. ¹⁵ Mutε nino ikaga ndeke kugbondo, kakwananigu bata kosyo kovoku luki ka ndabu. ¹⁶ Mutε nino ikaga ndeke ko

tiko, kakwananigu ndeke bata kaiga ku kaki kava kutuko. ¹⁷ Ka masye mi nimo, boko ba bamuma na nibo bika ndeke kaulunguso bomiki balya ndeke kumbu. ¹⁸ Lumboni ambe likpamuka li nilo kigyonosonitogu ko ngbingo wa ndobo. ¹⁹ A beyo, masye mi nimo ika ndeke masye maki-gyogyisa yakpu kugbe niyo kanigyonosigu ndeke katukya ka mupunganagi ma obili, wa Kunzi agya ndi mino masi kadwe na lisyε li nili. Na inguo ya yigyogyiso yi niyo kigyonosigu ndeke bata. ²⁰ Mombukwono-dosu kokundumosi ndi masye mi nimo, iba kegε na mumbanzu gutugu bemoti aka nino ahuka ndeke. Luki limoti, okundumosa ndi beyo ko bulya ka batε nibo upunaga ndi. ²¹ Kika ni mumbanzu amubikyini be: <Winoni! Kilisito a wanu!> Ikani <A ku!>, makabinikyononitogu. ²² A beyo, bakilisito ba bongε na bogyalandu ba kuboboku bopupokuto ndeke. Bagyaga ndeke mokingyosi na makpamuka mumbanga-mbanga kakisa kaubungusogo gutugu batε nibo aka bo Kunzi upunaga ndi. ²³ Eεε ibunu, wiminyonito neki! Imi, namutukusyι motili kambwa aka ka masi nimo.»

Mika-mumbanzu akaigoku

(Matayo 24:29-31; Luka 21:25-28)

²⁴ «Luki limoti, ka masye mi nimo, kumbusa wa igyogyiso yi niyo, moni olimika ndeke bipi. Timba kanzigu ndeke bata. ²⁵ Mangutu onyukogoku ndeke kotukyoku kugu wa lisyε. Makpamuka mo ngu nimo kugu wa lisyε izukula ndeke bingbwuku-ngbwuku. ²⁶ Bamina kεwa ndeke Mika-mumbanzu kodoku ka bekεba, mutumo no ngu yidingi na ibiba. ²⁷ Utika ndeke bamalaika ka mondu masi makwanganya ma obili katukya ka mutili mumoti kadwe ka magogo kamumula bambanzu basi nibo upunaga ndi.»

Yeso akatwa lizuni la sibukεso

(Matayo 24:32-35; Luka 21:29-33)

²⁸ «Hukononi mutiwi nimo sibukεso akapε. Ngbingo yi nino mapaku ma sibukεso obuukonogo mino, magogo apunga kabaka, mibaga be syangasu a kεwa buwobi kobuniko. ²⁹ Mεdεngoni goni, ngbingo yi nino ibunu mina ndeke mino makpamuka mi nimo kaigyonoso, wiboni ambe doku ko Mika-mumbanzu a kεwa buwobi, a ka mupumi. ³⁰ A lingunu, nakamubikya ambe, batε ba livananza li nili bakolumwogigu basi ni makpamuka mi nimo masi kanigyonosigu. ³¹ Lisyε na litombu olimikatε ndeke, luki limoti likpamuka kami kolimikigu ndeke lu.»

*Kunzi yikaka aka no akaibo ngbinga wa mulibo
(Matayo 24:36-44)*

³² «Mumbanzu gutugu bemoti aka kibigu lisyε ikani ngbingo yi ninε makpamuka mi nimε igyonosa ndeke mino, iki bamalaika ba kugu wa lisyε ikani Miki. Luki limoti, Baba mukaka aka no akaiba. ³³ Wiminyonito! Wikogoni bubisi, kye makibigu be ika ndeke ko ngbinga tino. ³⁴ Ika ndeke mudongoni abe aluku bemoti ninε atukyilya ndi ligunda. Asa ndi ndabu kaki, usilya bagya-ligubo kobuulyogo. Apa ndi mutu yikaka-yikaka pisi ya ligubo, akpamyā ndi zamu be iki wakitulya kobuulyaga mupumi. ³⁵ Yeki a beyo, wikoni neki bubisi, kye makibigu ngbinga tino no mombukwana ndabu igoku ndeke mino: yagogo ika ndeke na bugogo ikani ka gunda, yagogo ka koku wa mambwa ikani na busobi. ³⁶ Kigoku bigbututu, kokwononigu be amutakanyi ka batoto bingbungono. ³⁷ Nilina nakamubikya li, nakaubikya bambanzu basi: <Wikogoni bubisi!>»

14

*Bangama bakagyilya Yeso dikidi
(Matayo 26:1-5; Luka 22:1-2; Yuani 11:45-53)*

¹ A ndi ni otigolini masyε maba kadwe ka yinga wa Pasika ninε balyaga ndi mino Mukati wokofulu. Bokumu-kumu na bowonisilo ba mutuu ba ndi kakisa pisi niyo bagwisiso mina Yeso bipεle na kamwisiso. ² A beyo, ba ndi kabikya be: «Takagwinitogu ko ngbingo wa yinga, kye bambanzu bakovikimonogoni.»

*Muko bemoti adukini Yeso na malazi ka mu
(Matayo 26:6-13; Yuani 12:1-8)*

³ Yeso a kuwa ndi ka Betania, ka ndabu ka Simoni ninε a ndi kebu-kebu. Ngbingo yi ninε ba ndi mino kalyalya ka miza, muko bemoti ogulyoku ndi. Muko yi ninε a ndi na malazi mutumo bidε ko mukεu nimε bagya ndi ka litalu la alibati. Malazi nimε a ndi ma ligabu lapu kugbe. Ulandi ndi mukεu mi nimε, aduka ndi na imu Yeso ka mu. ⁴ Mambengi utula ndi bambanzu bemoti-bemoti nibo ba ndi wa, babikya ndi luga kabu be: «Ko bulya iki yo akaputa mino malazi bene? ⁵ Bakwanana gutugu bi kagaba ka bambuma kakitaga miya yisaa, bugbananilyaga batu ba yangya buyi bi!» Banyakilya ndi muko yi ninε binyakanyaka. ⁶ Luki limoti, Yeso abikya ndi be: «Musoni. Ko bulya iki yo mo mino kanyakilya? Egyilyi likpamuka lanza. ⁷ A beyo, mikaga ndeke na batu ba yangya masyε masi. Makwanana kaugyilya bunza bongbinga basi nibo mopo mino. Luki limoti, imi, takikigu banu pa imoti na ibunu

masye masi. ⁸ Muko yi nimu, ogyi nilo okwononi bi kagya. Eduki na malazi ka nzuyi, kebungusyogo ko bulya lisyε nilo belumbo banu mino. ⁹ A lingunu, nakamubikya ambe, bapa bayasi ku babikyaga ndeke mino Mongoni Manza ka obili wasi, batamanaga ndeke nilo muko yi nimuna ogyi, banatumbulaga yi.»

Yuda awakitulya kagaba Yeso
(Matayo 26:14-16; Luka 22:3-6)

¹⁰ Kuwa wa, Yuda Isikalioti, bemoti luga ka batatumbwa tekebe na baba, inda ndi ka bokumu-kumu kye ugabilyi Yeso. ¹¹ Niyō bukana beyo, bogwa ndi magyagya, bawanyaga buyi. Yuda apunga kuwa kakisa pisi kaugabilya Yeso.

Yeso akalya Pasika na babibya kaki
(Matayo 26:17-25; Luka 22:7-14, 21-23; Yuani 13:21-30)

¹² Ka lisyε la mambwa la yinga wa Mukati mokofulu, lisyε nilo busasaga ndi mino bakondolo ba Pasika, babibya bamuusa ndi Yeso be: «Wakapa be tindi kaubungusilyogo malili ma Pasika yani?» ¹³ Yeso utika kuwa ndi babibya baba luga ka babibya kaki, ubikya be: «Widoni ka gudū, aluku bemoti nino ika na mbike yo libo yibinika amutilyatu. Mubyeni. ¹⁴ Pa niyo ogulyo mino, mumuusoniku mombukwana ndabu be: «Muwonisilo akauuso be: ndabu tino yo alya mino malili ma Pasika pa imoti na babibya kaki?» ¹⁵ Amuwanya kuwa miso ma ndabu mudingi ka ndabu ya kugu, niyo ayibungusyaga binza, bingō. Matibungusilyaga kuwa pa ilyalya ku beyo.» ¹⁶ Babibya baba ndi, bosila ka gudū, batakanya masi beyo Yeso a ndi mino ni ubikyini, bamba kuwa ndi malili ma Pasika ku beyo.

¹⁷ Niyō bugogo ogwo, Yeso odoku na batatumbwa tekebe na baba. ¹⁸ Ngbingo yi nino ba ndi mina kalyalya, Yeso abikya ndi be: «A lingunu, nakamubikya ambe, mutū bemoti luga kunu, nino takalyalya na iyi pa imoti, akegaba.» ¹⁹ Batatumbwa balya ndi kumbu, bapunga kamuusogo yikaka-yikaka be: «Imi?» ²⁰ Yeso usikisya ndi be: «A bemoti luga kunu, nino ta na iyi kalyalya ka sani bemoti. ²¹ Mikamambanzu akokwo mūdōngōni beyo ikpikaga ndi mino ko bulya kaki. Luki limoti, kumbu yidingi ka mutū yi nino akagaba! Ika gutugu ndi binza ni kibukutigu!»

Malili ka Mombukwono-dosu
(Matayo 26:26-30; Luka 22:14-20; 1 Bakolito 11:23-25)

²² Ngbingo yi nino ba ndi mino kalyalya, Yeso ava mukati. Kumbuso kabibisa Kunzi, obunanaga ndi, upaga babibya kaki, ubikya ndi be: «Voni, lyoni nzuyi kami niyi.» ²³ Ava

kūwa ndi kōpō wa vinya. Kumbuso kabibisa Kunzi, upága, íbũ basí bamwa ndi. ²⁴ Yeso ubikya kūwa ndi bē: «Bangũ kami niyi, bangũ yi niyō akotulyasa agumē ko Kunzi. Bangũ yi niyō akodukonogo ko bulya ka batũ budingi. ²⁵ A lingũũ, nakamubikya ambe, nakamwigũ ndeke bata vinya wa muzabibu kadwe ka lisyē nilō namwo ndeke mino ninō wambiya ka Bungama ko Kunzi.»

²⁶ Kūwa wa, bimbila ndi limbũ libibiso Kunzi. * Kumbuso yi, bopupa ndi wa, baga ka Ngũpa ya Mizeituni.

Yeso akabikya bē Petele amanganyatũ

(Matayo 26:31-35; Luka 22:31-34; Yuani 13:36-38)

²⁷ Kūwa wa, Yeso ubikya ndi babibya kaki bē: «Ibunu basi mesatũ banũ mukaka. A bēyō, batangulaga ko Mōbiso bē:

«Namwō ndeke mububulyo ka bakōndōlo, bakōndōlo bazanzukana bingwi.»

²⁸ Luki limoti, kumbuso imi kopupo ka mbukũ, metokonyoku ndeke ka Galilaya.» ²⁹ Petele abikya ndi bē: «Gutugũ bengenĩ basĩ bakusa, imi, nakusigũ gutugũ ikii aka!» ³⁰ Yeso asikisya ndi bē: «A lingũũ, nakaubikya ambe, no bitĩ ya lisyē li nilĩ, kambwa kōkũ kaalika nganga yĩba, wika ni wemongonyini nganga yĩsaa.» ³¹ Luki limoti, Petele igilyaga ndi kabikya na liyũ lapũ bē: «Gutugũ kiko bē tokwi pa imoti, nakumanganyigũ ndeke!» Babibya bagōgō basĩ babikya ndi bēyō.

Yeso akalũmba ka Getesemani

(Matayo 26:36-46; Luka 22:39-46)

³² Kūwa wa, Yeso na babibya kaki bosila ndi ka pa niyō balikyaga ndi bē Getesemani. Kũ bēyō, ubikya ndi bē: «Wikonononi wanũ, ngbingo yi ninō no mina kaina kalũmba.» ³³ Ava ndi Petele, Yakōbō na Yuani baga na íbũ. Yeso arũnga ndi kalya kumbu, otumo na kubangaku bidē. ³⁴ Ubikya ndi bē: «Nakalya kumbu kugbē buwobi kokwo. Wikoni wanũ, mika bubisi aka!» ³⁵ Isisila ndi yikede kambwa, ogwo mokpukpu, alũmba bē kakwanana, Kunzi ekidĩsilyi byĩ ngbingo wa kigyogyiso yi nimũ. ³⁶ Iyĩ aka ndi bē: «Aba,† Baboo, kegũ na likpũmũka nilō ukĩtaga iwe. Ikidĩsyano baka kōpō wa yigyogyiso yi nimũ. Wakogyonito nilō imi nakapa, luki limoti, gya nilō aka lō iwe wakapa.»

14:24 14:24: Wanda ko Pupo 24:8; Yelemia 31:31-34. * **14:26** 14:26 Bayuda, ngbingo yi ninō bamaga ndi mino kalya malili ma Pasika, bimbilaga ndi Mambũ 113-118 na 136. **14:27** 14:27 Wanda ka Zakalia 13:7. † **14:36** 14:36 Aba: Ka Lilamē, lino li nilō owonisilaga abaki mutũ yi ninō akanzina bikpe ikani ninō bakanzina ko bulya kaki.

³⁷ Kūwa wa, Yeso igoku ndi wa ūsa ndi mino babibya basaa bi nibo, utakanya ka batoto. Amuusa ndi Petele be: «Simoni, wa ka toto? Wakokwononigu kaika mubisi gutugu ka saa-imoti aka? ³⁸ Wikoni fubisi, manalamba, kye makogwonitogu ka kaboboku. Limbengi a na musasa kagya bunza, luki limoti, nzayi a na bupo.»

³⁹ Yeso akida bata ndi, alumba mufongoni beyo alumba ndi nimo ka mambwa. ⁴⁰ Niyu igilya bata kaina ku babibya bi nibo ba ndi mino, utakanya bata bulalaga aka kye toto a ndi ni ubedulini. Bagegu bata ndi kaiba be babikya Yeso bu. ⁴¹ Yeso ūsa ndi bata ka nganga ya yisaa. Niyu igoku, ubikya ndi be: «Ambe, ma mbeyi asi ka batoto aka na kaimumbiso? Ama kūwa bubwa! Ngbingo itulyonini! Biko kasuta Mikamambanzu ka maboku ka batu banye. ⁴² Zuzukoni, togoni! Winoni, mutu yi nino akegaba, osilniku!»

Ligwigwi ka Yeso

(Matayo 26:47-56; Luka 22:47-53; Yuani 18:3-12)

⁴³ Ngbingo yi nino Yeso a mbeyi ndi mino kanzina aka, bemoti luga ka batutumbwa kaki tekebe na baba nino ina ndi be Yuda opuponoku. A ndi pa imoti na ambaza mudingi ka bambanzu. Batu bi nibo ba ndi na badukpa na bengbingili. Bokumu-kumu, bowonisilo ba mutuu na bamboku-mboku ka Bayuda bo butikoku ndi. ⁴⁴ Yuda nino a ndi ni agobini, a ndi ni ubikyini kambwa aka beyo agyo mino. Ubikya ndi be: «Aluku nino napututo, iba iyi nino. Mugwini, maga na iyi ni manabuulyo binza.» ⁴⁵ Niyu bosiloku ndi, Yuda akpufoku ndi Yeso bigala-gala, amaka be: «Muwonisilo!» Apututa kūwa. ⁴⁶ Kūwa wa, batu bi nibo bisiloku ndi wa Yeso a ndi mino, bagwi. ⁴⁷ Luki limoti, bemoti ka nibo ba ndi wa anyu ndi dukpa kaki, ayipo mugya-ligubo ko kumu-kumu, ako kutiliko. ⁴⁸ Kūwa wa, Yeso ubikya ndi be: «Moduku kegwi na badukpa na bengbingili abe nakika mutu wo kubaku? ⁴⁹ Nikaga ndi masye masi luga kunu kapá mutuu ka Ndatu ko Kunzi, makegwigu ndi. Luki limoti, masi nimana akaigyonoso kye Mobiso Motu itulyani.»

⁵⁰ Babibya basi basa kūwa ndi Yeso, bogwa mbangu. ⁵¹ Mwanza bemoti nino a ndi na ikwembe ya kikandila, a ndi kabibya Yeso. Bakingila ndi kagwi, ⁵² luki limoti, ukaga, asa ndi ikwembe, apikita ndumbu.

Banaga kasombiso Yeso

(Matayo 26:57-68; Luka 22:54-55, 63-71; Yuani 18:13-14, 19-24)

⁵³ Baga k̄wa ndi na Yeso ko kumu-kumu. K̄u b̄eyo, bokumu-kumu basi, bambok̄u-mbok̄u na bowonisilo ba mut̄u bamumukana ndi. ⁵⁴ Petele a ndi kabyibya Yeso mina byi kadwe ka pa yangba ya ndabu ko kumu-kumu. Ika ndi pa imoti na bazamu, apunga kauta buku.

⁵⁵ Bokumu-kumu na bangama bagogo basi ba Basa-Yidingi ba ndi kaukisa bademu ba bongu, kye binisoni no pisi kamwisisa Yeso. Luki limoti, bakinagu ndi. ⁵⁶ A b̄eyo, bat̄u bakpu ba ndi kabukulyaga Yeso bongu. Luki limoti, manzina kab̄u a ndi asi dididi aka. ⁵⁷ Bemoti-bemoti bamagaga ndi kabukulyaga bongu, banabikya b̄e: ⁵⁸ «Ibusu, tamukanatu ndi mut̄u yi nimu ni anabikya b̄e: <Napanzatu banu Ndabu ko Kunzi yi niyi ipika ndi na bambanzu yi. Kumbusa wa masye masaa, nopika banu niyo kipikigu na bambanzu.>» ⁵⁹ Gutugu b̄eyo, manzina kab̄u a ndi asi dididi aka. ⁶⁰ K̄wa wa, kumu-kumu amaga ndi luga ka bambanzu, amuusa Yeso b̄e: «Ambe, wakegu kosikisyo? Wakabikya bu ka bangbanga nibana bambanzu bakaupilyaga ba?» ⁶¹ Yeso adaka ndi biwo ni kosikisiyigu likpumu ka gutugu limoti aka. Kumu-kumu amuusa ndi bata b̄e: «Iwe ni Kilisito, Miko Kunzi nino tabibisogo?» ⁶² Yeso osikisya ndi b̄e: «Iyo! Maminatu ndeke Mikamambanzu wakiko misa ka kumbanzikaniko ko Kunzi nino wo Ngu. Maminatu ndeke goni ni anodoku ka bekuba baya kugu wa lisyē.» ⁶³ K̄wa wa, kumu-kumu inuaga ndi botu, abikya b̄e: «Takegu bata na nzoyi ya bademu. ⁶⁴ Mukonini na motili kunu aka b̄eyo atumbwi mino Kunzi. Makabikya bu?» Iba basi bako ndi b̄e okwononi bamwi. ⁶⁵ Bemoti-bemoti kab̄u babakyaga ndi Yeso na botikito ko miso. Bakandila ndi miso, bapunga kayipaga makofi, banamuusa b̄e: «Wani no uipi? Tibikya pisi ka bugyalandu!» Bazamu ba Ndabu ko Kunzi bagwi ndi, babitaga.

Petele amongonyini Yeso

(Matayo 26:69-75; Luka 22:56-62; Yuani 18:15-18, 25-27)

⁶⁶ Ngbingo yi nino Petele a mbeyi ndi mino ka pa yangba aka wa, mugya-ligubo bemoti muko yi ko kumu-kumu odoku ndi. ⁶⁷ Niyo amina ni aneta buku, anda bizumuuu, abikya b̄e: «Iwe, mikagatu ndi goni pa imoti na Yeso, mut̄u wa Nazaleti.» ⁶⁸ Luki limoti, anganya ndi, anabikya b̄e: «Imi, nakegu kaiba nilo wakabikya lo. Nakegu gutugu kotombisyo yi» Kumbuso yi, opupa ndi misa ya mupumi ma pa yangba. [K̄wa wa, kok̄u alika ndi.]

⁶⁹ Niyo mugya-ligubo muko yi nino amina ndi bata ku, igilya kaubikya bat̄u nibo ba ndi wa b̄e: «Aluku yi nimu a bemoti kab̄u!» ⁷⁰ Luki limoti, Petele anganya bata ndi

asi bidaka-daka. Kumbusa yikede, batu nibo ba ndi wa babikya bata be: «A beyo, wa goni bemoti kabu, kye iwe wa Mugalilaya goni.» ⁷¹ Kwa wa, Petele ako ndi silika be: «Kunzi egyogiyisi kika ni nakabikya bongo! Nakamibigu aluku yi nimuna makabikya mu!» ⁷² Ko ngbingo yi nino aka no, koku alika ndi ka nganga ya yiba. Petele atamana manzina nimo Yeso abikya ndi be: «Kambwa koku kaalika nganga yiba, wika ni wemongonyini nganga yisaa.» Kwa wa, apunga ndi mugamu.

15

*Ba kwa na Yeso kambwa ka Pilatu
(Matayo 27:1-2, 11-14; Luka 23:1-5; Yuani 18:28-38)*

¹ Na busobi bibo, bokumu-kumu pa imoti na bamboku-mboku, bowonisilo ba mutuu na bamboku basi nibo ba Basa-Yidingi bolikilya ndi dikidi kakisa kamwisisa Yeso. Niyu bakondisiso, baga na iyi, basa ndi ka maboku ka ngama Pilatu nino andaga ndi iwili ya Luma. ² Pilatu amuusa ndi be: «Iwe ni ngama ka Bayuda?»

Yeso asikisya ndi be: «Iwe mombukwana-daku no wobikyi beyo.» ³ Bokumu-kumu basungulya ndi ka bopisi dididi. ⁴ Pilatu amuusa ndi bata be: «Wakegu gutugu kosikisya likpumuka limoti aka? Wakegu kankana beyo bo mino kausungulya bene?» ⁵ Luki limoti, Yeso kosikisyagu ndi likpumuka. Likpumuka ambanga ndi Pilatu.

*Bokpomyini be bamwi Yeso
(Matayo 27:15-26; Luka 23:15-25; Yuani 18:39-19:16)*

⁶ Ka yinga wa Pasika wasi, Pilatu akulaga ndi mutuu wa boloko bemoti. Ikaga ndi mutuu yi nino ambaza ka bambanzu atwaga ndi. ⁷ Ku ka boloko ku, a ndi na aluku bemoti nino ina ndi be Balaba pa imoti na baluku bi nibo bugwi ndi, kye bamwo ndi aluku bemoti bene ngbingo yi nino bambanzu bavikimanaga ndi mino. ⁸ Ambaza ka bambanzu inda ndi ku ka Pilatu. Apunga kwa ndi kakunga be ugiyili mudongoni beyo ugiyiyaga ndi mino ka bundeli. ⁹ Kwa wa, Pilatu umuusa ndi be: «Makapa be namukulyi ngama ka Bayuda?» ¹⁰ A beyo, Pilatu a ndi kaiba be bokumu-kumu basuta ndi Yeso ko bulya imi aka. ¹¹ Luki limoti, bokumu-kumu ba ndi kapipya ambaza ka bambanzu kabikya Pilatu be ukulyi no ifu Balaba aka. ¹² Pilatu umuusa ndi bata be: «Ma neki kapa be nagyi iki na aluku yi nimu mamakaga be ngama ka Bayuda mu?» ¹³ Bapamikanaga ndi be: «Mubangilaga ka musalaba!» ¹⁴ Pilatu umuusa ndi bata be: «Banye tino se mbeyi bo ogyi bi?» Luki limoti, bidukulaga ndi bata kapamikanaga

pulu be: «Mubangilaga ka musalaba!» ¹⁵ Kaungongoliso mambengi, Pilatu ukulya ndi Balaba. Atinisisa kuwa ndi Yeso pimbo, upa be babangilagi ka musalaba.

*Basuda bakatiba Yeso
(Matayo 27:27-31; Yuani 19:2-3)*

¹⁶ Basuda baga kuwa ndi na Yeso ka pa yangba ka imbaa ka ngama wa iwili. Ku beyo, bumaka ndi basuda basi. ¹⁷ Bamokisya ndi kanzu wangu, baluka ndi muligi nimo a ndi no mowo biwilili, bamokisya ka mu abe sikpakpasu ka bangama. ¹⁸ Kumbuso yi, bamuusaga ndi be: «Ngama ka Bayuda, tumuusito ba!» ¹⁹ Bakilyaga ndi na ligugu ka mu bingwengwengwe, banabakya na botikito. Bobunaga ndi moli kambwa kaki, banodidiko kadwe ku kwa ku ka litombu. ²⁰ Niyu bama katiba beyo, banyo ndi kanzu yi nino, bamokisya bata botu kaki.

*Babongilogini Yeso ka musalaba
(Matayo 27:32-44; Luka 23:26-43; Yuani 19:17-27)*

Kuwa wa, binda ndi na iyi kunzi kabangilaga ka musalaba.

²¹ Niyu ba ndi kopupoku ku, bamina ndi aluku bemoti nino ina ndi be Simoni, a ndi mutu wa Kulene. Iyi Simoni a ndi abaki Alesandulia ibu na Lufu. Obyeku ndi wa ni anigoku ko tiko. Basuda babinikisa ndi na mapupu musalaba ka Yeso. ²² Baga ndi na Yeso ka pa niyu balikyaga be Golgota, isi yi ni: «Pa ya ikpakpakuso.» ²³ Bapa ndi vinya wa muzabibu mamatanaga no luki lozyo, luki limoti, akyu kamwo. ²⁴ Kuwa wa, basuda babangilaga ndi ka musalaba. Batwa ndi libese ko bulya yigbananaga botu kaki kakisa be mutu yikaka-yikaka ava iki. ²⁵ A ndi saatu ya busobi ngbingo yi nino babangilaga ndi mino ka musalaba. ²⁶ Bokpika ndi kugu wo mikya libau mobiso nimo a ndi katumbulaga isi ya kukwaku kaki be: «Ngama ka Bayuda.» ²⁷ Babangilaga ndi goni batu bo kubaku baba ka kpolo ka Yeso. Bemoti ka kambanzikaniko, wagogo ka kulekuke. ²⁸ [Nilo otulyoso Mobiso Motu nimo ikpikaga ndi be: «Bamatana ndi na bagya-manye.»]

²⁹ Bambanzu nibo ba ndi kakitaga wa, ba ndi katumbwa Yeso, banagbitya bamu, banabikya be: «Eee, wa ndi kapa kapanza Ndabu ko Kunzi, wopiko yagogo ka masye masaa, ³⁰ wihukuso neki iwe mombukwana-daki yi, syoku ka musalaba!» ³¹ Bokumu-kumu na bowonisilo ba mutuu ba ndi goni luga kabu katiba begoyo, banabikyana be: «Uhukusa ndi batu bagogo. Kakwananigu kaihukuso

15:21 15:21 Wanda ka Baluma 16:13.

15:24 15:24 Wanda ka Mambu 22:19.

15:28 15:28 Wanda ka Isaya 53:12.

iyi mombukwana-daki yi bikpe! ³² Kilisito, ngama wa Izaleli, osyikuno mbiya wanu ka musalaba, takina beyo, tabinikyana kuwa!» Gutugu batu nibo bubangilaga ndi na ibu, ba ndi katumbwa beyo.

Kukwaku ka Yeso

(Matayo 27:45-56; Luka 23:44-49; Yuani 19:28-30)

³³ A ndi saa sita, bito ohuma ndi obili wasi ka basaa bayisaa. ³⁴ Na saa tisa, Yeso apamikana ndi be: «Eloi, Eloi, lama sabakatani?» Isi yi be: «Hiii Kunzi kami! Hiii Kunzi kami! Ko bulya iki yo wesi mino?»

³⁵ Niyo batu bemoti-bemoti luga ka nibo ba ndi wa bamukana mino beyo, babikya ndi be: «Hukononi, akamaka Iliya.» ³⁶ Bemoti kabu inda ndi mbangu, oluboku luki limoti lafubu-fubu ko vinya nino wonzuwo-nzuwo. Kumbuso yi, amakyana ndi ka ligugu, ananilya Yeso be omwi, anabikya be: «Bundoni! Tini ikani Iliya odokuto kasisa ka musalaba!» ³⁷ Luki limoti, Yeso apamikana ndi bata, osiso kuwa limbengi.

³⁸ Kutuko nikwo ikaga ndi kubongiso kagbanana pa yotu na pa yotu kugbe ku ka Ndabu ko Kunzi ku, anwika ndi luga katukya kugu kadwe kusili. ³⁹ Niyo ngama ka basuda ka Baluma nino a ndi wakamaga kambwa ka Yeso wa, ina mina beyo osisa ndi mino limbengi, iyi aka ndi be: «Ka linguna, mutu yi nimu a ndi asi Miko Kunzi aka!»

⁴⁰ Boko bagogo ba ndi ku go ku, banina byi likpamuka nilo. Luga kabu, a ndi ni Malia mutu wa Magadala, Malia amaki Yakobo nino miki yi na mamaki beyo ka Yose, se kuwa Salame. ⁴¹ Boko bi niba ba ndi kabibya Yeso, banasingyo ka mogubo ngbingo yi nino a mbeyi ndi mino ka Galilaya. Atu ndi goni na boko bagogo budingi nibo ba ndi kabibya kadwe ku kwa ku ka Yelusalema.

Balumbini Yeso

(Matayo 27:57-61; Luka 23:50-56; Yuani 19:38-42)

⁴² A kuwa ndi bugogo. Lisyé li nilo, a ndi lisyé nilo bibungusyaga ndi mino ka yinga. Ikaga ndi lisyé nilo a kambwa wa Lisyé la kimumbiso. ⁴³ Yezefu, mutu wa gudu wa Alimatia, a ndi mutu wa ibiba ka Basa-Yidingi, osiloku ndi. Ikaga ndi kabundaga Bungama ko Kunzi. Aga kuwa ndi ni kegú na kubangaku ka ngama mudingi beyo ka Pilatu kakunga manda ka Yeso. ⁴⁴ Luki limoti, Pilatu ombombaya ndi kaukana be Yeso okwini bi. Amaka kuwa ndi ngama ka basuda ka Baluma, amuusa be: «Okwini bi ndeli?» ⁴⁵ Niyo ukana mutumbulagi ka ngama ka basuda yi nino, Pilatu

akpamyā kūwa ndi Yezefu kava manda ka Yeso. ⁴⁶ Yezefu oluwa ndi kutuko kwanza, asisa ndi ka musalaba, otikyaga na kutuko kwi nikwō, amongosa ka mbukū niyō bakpō ndi ka litalū. Kumbuso yi, adula ndi mupumi mi na litalū lidingi bingbufu. ⁴⁷ Malia Magadala na Malia ninō amaki Yōse ba ndi wa kaina pa niyō ba ndi mino kalumba Yeso.

16

Yeso opupini ka mbukū

(Matayo 28:1-8; Luka 24:1-12; Yuani 20:1-10)

¹ Kumbusa wa Lisye la kimumbiso, Malia Magadala, Malia ninō amaki Yakōbō na Salūme boluwa ndi malazi kotutwogoku na imu manda ka Yeso. ² Ka lisye la Mungu na busōbi bibo, ngbingo yi ninō mangbamū ma moni opupogoku mino, bāga ndi ka mbukū. ³ Ba ndi kauusana be: «Wani se kūwa nō atitindikilya litalū nilō botikyī bi nolu mupumi ma mbukū?» ⁴ Luki limoti, niyō bikwe, bina ndi litalū nilō lidingi lo kanī botini ka kpōlo. ⁵ Kūwa wa, bogulya ndi ka mbukū, bamina mūwanza bemoti wakimokisya kanzū wotu, ikini miso ya kumbanzikanikō. Kūbangakū utuma ndi bamama bi nibō bidē. ⁶ Luki limoti, ubikya ndi be: «Makobongonitōgū. Makakisa Yeso ninō mutū wa Nazaleti, ninō babongilōgi bi ka musalaba. Opupini bi ka mbukū, kegū bata wanū. Winoni pa niyō babisi bi mino. ⁷ Mbiya wanū, hubikyoniku babibya kaki, gutugū Petele aka be: «Ogoni iyi kambwa, matokonyokū ka Galilaya. Maminoku banū kū beyō, mūdōngōni beyō amubikya ndi mino.» ⁸ Bopupa kūwa ndi, bāga mbangū byi na mbukū, kye nzūyi a ndi kautwa bikyakyakya, banombomboyo. Bakatumbulyagagū ndi mumbanzū gutugū bemoti aka likpamūka li nilō, kye ba ndi na kūbangakū.

Yeso apuponilyini Malia Magadala

(Matayo 28:9-10; Yuani 20:11-18)

[⁹ Kumbuso Yeso kopupo ka mbukū ko mbolugo, ka lisye la Mungu, apuponilya mbeyi ndi Malia Magadala ninō anyō ndi mambengi ma bunye madīya na ika. ¹⁰ Aga ndi kaupāga batū nibō bikaga ndi pa imoti na Yeso mongoni mi nimō. Batū bi nibō ba mbeyi ndi asi ka idumasū aka, banagamana. ¹¹ Luki limoti, niyō bukana beyō Malia ubikya mino be Yeso a mufisi, aminito, kanī bakabinikyonigū.

Yeso upuponilyini babibya baba

(Luka 24:13-35)

¹² Kumbuso yi, Yeso upuponilya ndi babibya baba luga kabū ni igomosyonini. Babibya bi nibō ba ndi kaina ka

mugi mumoti bεε. ¹³ Bigoku ndi kaupága babiɓya ɓagɔɔ mongoni mi nimɔ. Luki limoti, ɓakɓɓinikyanagu ndi iɓu ɓεεɔ.

Yeso upuponilyini ɓabiɓya tekeɓe na bemoti

(Matayɔ 28:16-20; Luka 24:36-49; Yuani 20:19-23; Ligubo 1:6-8)

¹⁴ Yeso upuponilya ndi ɓabiɓya tekeɓe na bemoti wa ɓa ndi mino kalyalya. Uyoyisa ndi kye ɓakeɓu ndi na baya na kye ɓa ndi na ɓotumo ka mambengi, kye ɓakeɓu ndi kaɓɓinikyana ɓatu niɓɔ ɓamina ndi kani opupini ka mbuku. ¹⁵ Kumbuso yi, ɓɓikya ndi ɓe: «Windoni ka ɔɓili wasi, muɓikyogoku ɓatu ɓasi Mongoni Manza. ¹⁶ Niɓɔ ɓɓinikyana ndeke Mongoni Manza mi nimɔ na ɓabotiso, inisanatu ndeke na muhukuso. Luki limoti, niɓɔ kaɓɓinikyangu ndeke Mongoni Manza mi nimɔ, Kunzi amakya ndeke ka mungimbo. ¹⁷ Bumibaga ndeke ɓasi niɓɔ ɓabiɓinikyana ka yigyayimbanga-mbanga yi niyi: ko lino kami, ɓokpomyaga ndeke mambengi ma ɓunye, ɓanzinaga ndeke masasu mambiya, ¹⁸ ɓugwiga ndeke ɓanzuka na maɓoku ikani komwo sumu, kani luki kugyigu. Bubisilyaga ndeke ɓatu ɓa ɓokolobu maɓoku, ɓatu ɓi niɓɔ ɓahuka.»

Yeso igini ka Baba

(Luka 24:50-53; Ligubo 1:9-11)

¹⁹ Niɔ Mombukwono-dosu Yeso ɓɓikya ɓeyɔ, Kunzi adokisa ndi kugu wa lisyε, ikoku ka kumbanzikaniko kaki. ²⁰ Babiyaya ɓaga kuwa ndi kaɓikyaga Mongoni Manza ka ɓapa bayasi. Mombukwono-dosu a ndi pa imoti na iɓu ka mogubo mi nimɔ masi. Lingunu la Mongoni Manza nimɔ ɓapaga ndi, a ndi kainisono pisi ka mokingyosi mumbanga-mbanga nimɔ ɓa ndi kagya.]

Mongoni Manza ka Yeso beyo Luka okpikaga ndi mino Likpɔmuka la mambwa

Mongoni Manza beyo Luka okpikaga ndi mino nima. Luka kegɔ ndi iyi atutumbwa ka Yeso. Luki limoti, ikaga ndi pa imoti na batɔ nibo bakpakyana ndi na Yeso, anumuusa beyo obili ka Yeso a ndi mino kadwe ku kwa ku iba ndi mino binza. Kumbuso yi, akpikilya kuwa ndi mutɔ bemoti ninɔ ina ndi be Tiofilo kitabɔ yi niyi. Luka a ndi manganga, bakpakyana ndi bongbinga basi na atutumbwa beyo ka Pɔlɔ. Luga ka batɔ basi nibo bokpikaga ndi Mobiso, iyi mukaka aka nɔ kegɔ ndi Muyuda. Luki limoti, atumbulaga yigya ka Bayuda be kye bawai-daki bibito binza be Yeso ni wani.

Luka abikya ndi be Bayuda ba ndi kabundaga ngama ninɔ uhukusogo. A Muhukuso ninɔ bogyalandu ko Kunzi babikya ndi ka Mobiso be Kunzi atikoku ndeke. Kunzi a ndi kaiba be Muhukuso kiki, ifusu basi tika batɔ bubungogo. Atikoku ndi mukpekpe mo Mikaki kauhukusogo batɔ basi ba bevananza bayasi nibo babinikyana. Miki yi ni Yeso-Kilisito.

Luka atumbulaga ndi ka kitabɔ yi niyi beyo Yeso ibukuta ndi mino, ligubo nilo agya ndi ka obili. Atumbulaga gonɔ beyo utiwaga ndi mino bambanzɔ, atumbulaga bulyo ya kukwaku na pupa ka Yeso mbuku. Yeso a ndi kabikyaga Mongoni Manza no ngu yasi, anohukuso bokolobu, anokpumyo mambengi ma bunye, anagya makpɔmuka mambanga-mbanga mudingi nimo okitogi yimibo ka bambanzɔ.

Luka okpikatɔ gonɔ kitabɔ ya yiɔa: kitabɔ yi ni «Ligubo ka batutumbwa». Atumbulaga ndi kuso yi nilo usilya ndi batutumbwa katukya wa Kunzi adokisa ndi mino Yeso kugu wa lisyɛ na beyo Mongoni Manza itulyana ndi mino bapa bayasi.

Yigbananaga ya kitabɔ yi niyi:

Isi ya likpɔmuka nilo Luka okpikaga ndi mino kitabɔ yi niyi 1:1-4

Beyo Yuani-Mubatizai na Yeso bibukuta ndi mino 1:5-2:52
Kuu ka Yuani-Mubatizai 3:1-20

Ibatiso ka Yeso na beyo Abili a ndi mino kabobɔ 3:21-4:13
Yeso ogoni kaiko ka Galilaya 4:14-9:50

Yeso opupini ka Galilaya, inda ka Yelusalema 9:51-19:27

Poco ya mulibo ka Yeso kunu ka obili, yisasambya na kukwaku kaki 19:28-23:56
 Yeso opupini ka mbuku 24:1-12
 Yeso upuponilyini babibya kaki, Kunzi adokiso kugu wa lisyε 24:13-53

Likpamuka la mambwa

¹ Amboku Tiofilo, mutu wa ibiba kugbe, bambanzu budingi bokingiloni kokpiko mongoni ma likpamuka nilo igyonosa ndi luga kusu. ² Mudocongoni beyo batu nibo bina ndi no miso ka mambwa batitumbulyaga ndi mino, na biita kuwa ndi babibikya ba likpamuka ko Kunzi. ³ Kinili, kumbuso mukpima, imi, nini imi binza goni kaukpikilyo ka bungbingbili, iwe Tiofilo, likpamuka lasi nilo igyonosa ndi katakya ka mambwa, ⁴ iba wibatutunganu la mutiwi nimo burá ndi.

Malaika opini mongoni ma yibukuta ka Yuani-Mubatizai

⁵ Ko ngbingo yi ninu Eloidi Mboku a ndi mino ngama wa iwili ka Bayuda, a ndi no kumu bemoti ninu ina ndi be Zakalia. Iyi, a ndi ko pigo ya bukumu ka Abia. Mukaki beyo ka Elisabeti a ndi ka livananza ka Aluni ninu a ndi kumu mudingi. ⁶ Ibu basi baba ba ndi bongbingbili ko misa ko Kunzi. Bagyaga ndi mutuu ka Mombukwono-dosu ni bakegu na daki yi. ⁷ Luki limoti, bakegu ndi no miki kye Elisabeti a ndi ndaya. Ibu basi baba ba kuwa ndi bambokumoku kugbe.

⁸ Lisyε limoti, Zakalia a kuwa ndi kagya ligubo kaki la bukumu kambwa ko Kunzi kye mu ma ligubo a kuwa ndi ka ligbata kaki. ⁹ Kabyenene na mutiwi ma ligubo li nilo, libese awanya kuwa ndi iyi kogulya ka pa Yotu Kugbe ka ndabu ka Mombukwono-dosu Kunzi kasumbo adudu.* ¹⁰ Ko ngbingo yi ninu Zakalia a ndi mino kasumbo adudu nu, ambaza ka bambanzu nibo ba ndi kunzi, ba ndi kalumba.

¹¹ Kuwa wa, malaika bemoti ka Mombukwono-dosu apuponilyoku, amaga bigba ka kambanzikaniko kwa gbogbo niyo a ndi mino kasumbo adudu yo. ¹² Ngbingo yi ninu Zakalia amina mino beyo, ombomboyo, ogwa kubangaku kugbe. ¹³ Luki limoti, malaika abikya ndi be: «Zakalia, wakocongongitogu, kye Kunzi ukonini malumba kaku. Mukaku beyo ka Elisabeti ubukutilya banu miki maluku yi, waluka be Yuani. ¹⁴ Iwe wogwa banu igyagya kugbe na bambanzu budingi bogwa banu magyagya ko bulya libukuti kaki. ¹⁵ A beyo, ika ndeke mutu mudingi

* 1:9 1:9 Bokumu basumbaga ndi adudu abe malumba kabu kambwa ko Kunzi.

kambwa ka Mombukwono-dosu. Iyi kamwigu ndeke vinya gutugu makana magogo nimo mapu aka. Ika ndeke mutumo na Limbengi-Lotu katukya ka mama ka amaki. ¹⁶ Uyikosa ndeke bomikya Bezaleli budingi kamigilya Mombukwana-dabu Kunzi. ¹⁷ Odoku ndeke kambwa ko Kunzi abe atutumbwa pa imoti na limbengi no ngu madongoni abe mugyalandu hliya, kaigiso mambengi ka baba-bomiki ka bomikabu. Uyikosa ndeke batu banye kodoku batu ba lingunu kaiko bakitulya kagya mutuu ka Mombukwono-dosu Kunzi na kagugubyo.»

¹⁸ Luki limoti, Zakalia abikya malaika be: «Luki tino lo emibiso be likrumuka nilo a lingunu? Kye imi na kuwa mboku-mboku, muka kami a kuwa mboku-mboku goni.»

¹⁹ Malaika amigisya be «Imi ni Gabilieli, nikaga buwobi no Kunzi bongbinga basi kagugubyo. Iyi no etikiku kaubikya na kaupá mongoni manza mi nima. ²⁰ Yeki iwe wakobinikyonigu manzina kami nimo igyonosa banu ko ngbingo yi, eee wina se, wiita kuwa bobo, wakakwananigu bata kanzina kadwe ndeke ka lisyé li nilo likrumuka li nilo igyonoso mino.»

²¹ Ko ngbingo yi nino, batu basi ba ndi kunzi kabunda Zakalia. Niyo olipya kuwa bindi ka Ndabu ko Kunzi ku, likrumuka umbanga ndi. ²² Wa opupoku mino kakwananagu ndi bata kanzina na ibu. Kinili bambanzu biba kuwa ndi be a abe inini likrumuka limbanga ku ka ndabu ku. A kuwa ndi kawanyaga bapa na mafuku kye a kuwa ndi bobo.

²³ Niyo Zakalia ama ngbingo wa ligubo kaki beyo, iga ku kaki. ²⁴ Kuwa kumbusa wa masye mi nimo, mukaki beyo ka Elisabeti ava mama. Katukyagu ndi ku kaki ka batimba kubukumuti. A ndi kabikya be: ²⁵ «Wina likrumuka lanza nilo Mombukwono-dosu Kunzi ogyi bi ko bulya kami, ketumba suni ya bunduya ko misa ka bambanzu.»

Malaika opini mongoni ma yibukuta ka Yeso

²⁶ Niyo mama ka Elisabeti itulyana batimba madhya, Kunzi atikoku malaika Gabilieli ka gudu bemoti wa Galilaya nino ina be Nazareti. ²⁷ Atikoku ndi ka musika bemoti nino a ndi kavanana na muluku bemoti nino ina ndi be Yezefu ka livananza ka ngama Daudi. Musika yi nino ina ndi be Malia. ²⁸ Malaika apuponilya Malia ku a ndi mino, abikya be: «Gwano magyagya Malia, Mombukwono-dosu udukilyini bubanga. Iyi a pa imoti na iwe.»

²⁹ Niyo Malia ukana likrumuka li nilo beyo, ombomboya kugbe, imuusa be: «Inguo ya yuuso tino se yina?» ³⁰ Malaika abikya be: «Wakobongonitogu, Malia, kye

winisonini na bũbunga ko Kunzi. ³¹ Wava banũ mũma, wabũkuta miki mulũkũ yi, walũka banũ bẽ Yeso.† ³² Iyi ika ndeke mutũ wa ibiba, balũka ndeke bẽ Mika Kunzi ninũ Kũgũ-Kũgbe. Mombukwono-dosu Kunzi apá ndeke bũngama ka titaki bẽyũ ka Daudi, ³³ ika ndeke ngama kũgũ ka Bezaleli ka bẽnze na bẽnze, bũngama kaki kikiũ ndeke na muliũbo.»

³⁴ Kumbuso yi, Malia amuusa malaika bẽ: «Likpũmũka li nilo igyonosa kũwa banũ liki kye imi sanibigũ likpũmũka ka balũkũ?»

³⁵ Malaika amigisyoku bẽ: «Limbengi-Lotu lo usilyoku banũ, ngu ko Kunzi ninũ Kũgũ-Kũgbe utikya banũ abe kululuko. Kinili miki yi ninũ wabũkuta banũ ika ndeke mutũ Wotu, balũka ndeke bẽ Miko Kunzi. ³⁶ Wikwe se, Elisabeti ninũ a ndi ndũya ka livananza kakũ a kũwa iyi na mũma ma batimba madũya. Abũkuta banũ miki mulũkũ yi, gũtũgũ bẽyũ a kũwa mino mbũkũ-mbũkũ yũ. ³⁷ Kye kegũ na likpũmũka nilo a lapũpũ kũgbe ko Kunzi.»

³⁸ Malia asikisya kũwa bẽ: «Imi ni musunzu ka Mombukwono-dosu. Yasi igyonosi kũgũ kami mũdũngũni bẽyũ webikyĩ mino.» Kumbuso yi, malaika aga ndi.

Malia ogoni kanda Elisabeti

³⁹ Kumbuso wa masye makede, Malia ava ndi ligũndũ kaaga bigala-gala kũ ka mugi mimoti ka iwili ya bangũpa baya Yudea. ⁴⁰ Niyũ adwe kũ bẽyũ, ogulya ndi ka ndabũ ka Zakalia, amuusa mukaki bẽyũ ka Elisabeti. ⁴¹ Ko ngbingo yi ninũ Elisabeti ukana mino yuuso ka Malia, miki adwo biduku-duku ka mũma. Elisabeti otuma na Limbengi-Lotu. ⁴² Kũwa wa apamikana bẽ: «Kunzi udukilyini bũbunga kahũkitaga boko basi na gũni miki yi ninũ wabũkuta banũ, bũbunga kaki a kũwa kũgũ kaki gũni! ⁴³ Ngasa yimbanga tino se ina amaki Mombukwana-dami edulyiku mina bẽne? ⁴⁴ Kye ko ngbingo yi ninũ nukoni mino yuuso kakũ, miki odwa na magyagya biduku-duku ka mũma kami. ⁴⁵ Igyagya yidingi kũ kakũ kye wobinikyonini bẽ likpũmũka nilo Mombukwono-dosu Kunzi ubikya ndakũ igyonosatu.»

Malia akatũmbũlaga bũnza ko Kunzi

⁴⁶ Kũwa wa Malia abikya ndi bẽ: «Limbengi kami akobibiso bũdingi ka Mombukwono-dosu Kunzi,
⁴⁷ na mutumo na igyagya ko bulya ko Kunzi, Muhukuso kami,

† 1:31 1:31 Lino li nilo akabikya gũni bẽ Muhukuso.

48 kye umokini bazwa kaki bo kumbu kugu ka musunzu
kaki, imi mutu wa payaya.

Katukya mbiya wanu, bevananza bayasi bemaka kuwa be
mutu wa bubunga,

49 kye Kunzi Mombukwono Ngu egyilini likrumaka
limbanga.

Lino kaki ni Kunzi Wotu.

50 Owonisilaga kumbu kaki ka bevananza bayasi
nibayo babangaga.

51 Ogyini makrumaka makrukru no ngu ya kubokuko kaki:
ukpumya batu ba yibiba,

52 usisa bangama ka moliki ma bungama
luki limoti ufokisa batu ba payaya kugu.

53 Upa batu banza makrumaka manzana,
luki limoti umigisa batu ba mukumbo mafoku papuyi.

54 Usingyoku bosunzu kaki beyo ka livananza la Izaleli.

Iyi kabusalagu kaukwilya kumbu,

55 kugu ka Abalahamu na bevananza kaki ka benze na
benze,

madongoni beyo upa ndi mino botitosu agume.»

56 Malia asyesye ndi ku ka Elisabeti buwobi kadwe
batimba basaa. Kumbuso yi, iga ndi ku kaki.

Yibukuta ka Yuani-Mubatizai

57 Niyo ngbingo wa libukuti ka Elisabeti itulyana, abukuta
miki muluku yi. 58 Bapimbani kaki na bevananza bukana
ndi be Kunzi Mombukwono-dosu awonisilyini banza. Ibu
basi bogwa ndi magyaga pa imoti na iyi.

59 Niyo miki otulyasa masye bugina, bodoku kuwa ndi
kako. Ba ndi kapa kaluka na iyi abaki beyo ka Zakalia.

60 Luki limoti amaki osikisya be: «Kali, kegu beyo, baluka
be Yuani.»

61 Ibu aka na iyi be: «Kegu na mutu bemoti ka livananza
kaku nino ina beyo!» 62 Kuwa wa bamuusa ndi abaki ni
bananzina libobo be sibi, beyo a ndi mino kapa kaluka
mikaki.

63 Zakalia akunga ndi libau nilo bokpikaga mino, kum-
buso yi okpika ndi be: «Lino kaki bikpe ni Yuani.»
Bombombaya ndi ibu basi. 64 Na ko ngbingo yi nino
goni no, munoku ahukwikana ndi, apunga kuwa ndi bata
kanzina, apunga ndi kapamikanaga kani anobibisa Kunzi.

65 Kuwa wa, basi nibo bikaga ndi pa imoti na ibu ka mugi
bogulya ndi ka kubangaku, na ku ka iwili ya bangupa baya
Yudea, batu basi banatumbula kuwa ndi likrumaka nilo
aka lo. 66 Batu basi nibo bukanaga ndi likrumako li nilo,
bapungaga ndi katamana ko bulya yi, banimuusa be miki

yi nimuna ika se piye ndeke bunu? Kubokuko kwo ngu ka Mombukwono-dosu a ndi pa imoti na iyi.

Zakalia akatumbulaga makrumuka tumbanga-mbanga ko Kunzi

⁶⁷ Abaki beyo ka Zakalia otuma ndi na Limbengi-Lotu, apunga ndi kanzina abe mugyalandu, anabikya be:

⁶⁸ «Mombukwono-dosu Kunzi ka Bezaleli avi ibiba, kye ohukusogini livananza kaki, ukulaga ka busunzu.

⁶⁹ Atitikilyiniku Muhukuso ninu wongu, ka livananza ka musunzu kaki beyo ka Daudi.

⁷⁰ A beyo atumbulaga ndi mino ndeli kugbe ka munoku ka bogyalandu kaki bikpe:

⁷¹ Apa ndi agume be atikulaga ndeke ka maboku ka bomuyoniso kusu,

na ka basi nibo bakisaga katigya bunye.

⁷² Beyo, aminilya ndi botitosu kumbu, atamana ndi agume kaki wotu ko Kunzi.

⁷³ Kye Kunzi apa ndi titosu beyo ka Abalahamu agume wotu kaki,

⁷⁴ katikulaga ka maboku ka bomuyoniso kusu,

na katisa kagugubyo kawa ni takegu na kubangaku.

⁷⁵ Agya ndi beyo kye tiki botu na bongbingbili ko misa kaki ka masye masi ma obili kusu.

⁷⁶ Na iwe mikami, buluka ndeke be mugyalandu ko Kunzi ninu Kugu-Kugbe,

kye wodoku ndeke kobungusyaga pisi ka Mombukwono-dosu kambwa,

⁷⁷ na kowonisilo livananza kaki be uhukusaga ndeke pisi kaupilya bunye kabu.

⁷⁸ Kunzi ninu kusu a na limbengi lanza kugbe no kumbu: atitikilyoku ndeke limomo kotukyoku kugu abe mangbamu ma moni,

⁷⁹ kauzigo nibo ba ko biti na kuso wa kubangaku kwa kukwaku,

katiwonisilo kabye pisi ya maziyo.»

⁸⁰ Miki a kawa ndi kopingo ni limbengi anatumo. Ikaga ndi iyi ka isa aka, kadwe ko ngbingo yi ninu imibisikosa ndi mino bingbanganya ka bomikya Bezaleli.

2

*Yibukuta ka Yeso
(Matayo 1:18-25)*

¹ Ka masye mi nimo, ngama mudingi wa Luma beyo ka Ogisiti apa ndi mutuu be butangi bambanzu kaki basi.

² Litatanga nilo la mambwa lo igyonosa ndi ko ngbingo

yi ninɔ Kilinio a ndi mino ngama wa iwili ya Sulia. ³ Bambanzu basi bindaga ndi ka yikpikisiso, mumbanzu yikaka-yikaka ka mugi mi ninɔ ibukuta mino.

⁴ Yezefu atukya ndi goni iyi ka gudɔ wa Nazaleti, ku ka iwili ya Galilaya, kainda ka gudɔ wa Betlehemu, mugi ma kibukuta ka ngama Daudi, ka iwili ya Yudea. Inda ndi ku beyo kye a ndi iyi ka livananza ka Daudi, ⁵ kayikpikisiso ibu na Malia ninɔ ba ndi kavanana na iyi. Malia a se kuwa ndi wa na muma.

⁶ Ngbingo yi ninɔ ba ndi mino ku ka Betlehemu, masye kaki ma libukuti itulyana. ⁷ Abukuta ndi miki maluku yi, puta kaki. Atikyogo na botu baya badi, amongosa ka kpokoyo ninɔ banyama balyalyaga ndi mino, kye bagegu ndi bata ibu na pa ka ndabu ka bobiko.

Malaika upupilyini bobubulyo ba banyama

⁸ Ka iwili yi niyo goni yo, bobubulyo ba banyama basyege ndi kunzi ko tutu, kaubuulyogo banyama kabu.

⁹ Malaika ka Mombukwono-dosu Kunzi upuponilyo, ibiba ya mangbamu ka Mombukwono-dosu ukungulo. Babanga ndi kugbe. ¹⁰ Luki limoti, malaika ubikya be: «Makobongonitogu, kye noduku kamupa mongoni manza ninɔ mupa igyagya yidingi ka bambanzu basi. ¹¹ Na lise li nili, Muhukuso ibukutini ko bulya kunu ku ka mugi ka Daudi, iyi ni Masiya, Mombukwono-dosu. ¹² Mamiba miki yi ninɔ ka makpumuka mi nima: Matakanya miki wawese mutikyogo na botu baya badi, mumongoso ka kpokoyo ninɔ banyama balyalyaga mino.»

¹³ Ambaza ka bamalaika osyoku bigbututu katukya kugu wa lise, pa imoti na malaika wagogo, bapunga kabibiso Kunzi, banabikya be: ¹⁴ «Ibiba ko Kunzi kugu wa lise kugbe, na maziyo kunu ka litombu ka batu basi nibo upaga!»

Bobubulyo ba banyama bogoni ka Betlehemu

¹⁵ Ngbingo yi ninɔ bamalaika batukya mino kaiga kugu wa lise, bobubulyo ba banyama babikyana luga kabu be: «Togoni neki ka Betlehemu, tiniku nilo opupi ku, nilo Mombukwono-dosu Kunzi atiwonisili.»

¹⁶ Binda ndi bigala-gala, batakanya Malia na Yezefu, se kuwa miki wawese mumongoso ka kpokoyo ninɔ banyama balyalyaga ndi mino. ¹⁷ Niyo bamina, batumbulaga nilo malaika ubikya ndi ko bulya ko miki wawese yi ninɔ. ¹⁸ Likpumuka umbanga ndi batu basi nibo bukana ndi mongoni mi ninɔ. ¹⁹ Luki limoti, Malia a ndi kobuulyogo likpumuka nilo lasi, obiso mino limbengi. ²⁰ Kumbuso yi, bobubulyo ba banyama biga ndi ni banabibisa Kunzi,

banambimbilya ka masi nimo bukana ndi na nimo bina ndi, kye masi igyonosa ndi mudongoni beyo aka yo malaika ubikya ndi mino.

Balukini miki

²¹ Niyo masye bugina itulyana wa miki ibukuta mino, adwe ko ngbingo kaki muko, baluka be Yeso, lino li nilo malaika atwa ndi kambwa amaki kava muma.

Bogoni na Yeso kambwa ko Kunzi

²² Kuwa wa masye ma kibubiso kabu itulyana mino, kabyenene na mutuu ka Musa, Yezefu na Malia baga ndi no miki ka Yelusalema kabiso ka maboku ka Mombukwono-dosu, ²³ kye, ikpika ndi ka Mutuu ka Mombukwono-dosu be: «Okwononi kapá abe aperse ka Mombukwono-dosu miki muluku yi wasi, nino puto yi.» ²⁴ Binda ndi ka Yelusalema kapá goni aperse begeyo mutuu mi nimo ibikya ndi mino: «Bonzuwo baba gutugu bomikya bamokpondi baba aka.»

²⁵ Wina se wa, aluku bemoti a ndi ka Yelusalema ku ina ndi be Simioni. A ndi mutuu wongbingbili na mutuu mubanga Kunzi kugbe. Ikaga ndi kabunda mutuu yi nino akwanana ndi kohukusa livananza la Izaleli. Limbengi-Lotu a ndi kugu kaki. ²⁶ Limbengi li nilo awonisila ndi be kokwigu ni kanaminigu Kilisito nino Mombukwono-dosu atikoku. ²⁷ Akpamyá ndi kogulya ka Nda bu ko Kunzi. Ngbingo yi nino Yezefu na Malia binda mino no mikabu beyo ka Yeso, kabiso ka maboku ko Kunzi mudongoni beyo mutuu abikyaga ndi mino, ²⁸ Simioni adungo, abibisa Kunzi, abikya be:

²⁹ «Mbiya wanu, Eeze Mombukwono-dosu, hutulyosini bagume kaku:

Wakwanana kuwa kasa musunzu kaku kokwo ka maziyo,

³⁰ kye ninini muhukuso kaku no misa kami,

³¹ muhukuso mi nimo wobungusyaga ndi ko misa ka bambanzu basi:

³² A limomo li nilo uziga banu bambanzu basi ba obili nibo bakumibigu

na nilo apa banu ibiba ka Izaleli, livananza kaku.»

³³ Likpumuka lasi nilo Simioni a ndi kabikya ko bulya ka Yeso, umbanga ndi babukuta kaki. ³⁴ Simioni akunga Kunzi be ufukilyi bubanga, abikya Malia amaki Yeso be: «Kunzi atikoku ndi miki yi nimana ko bulya yi niyo be ugwisisi ikani umomosi batuu budingi luga ko bomikya Bezaleli. Ika banu likingyosi be Kunzi akagya ligubo kaki ni bambanzu bagegu kabailya, ³⁵ na bata opupisa banu mutamanagi masi nimo isuma ka mambengi ka bambanzu budingi. Se kuwa

iwε, Malia, wigomisaga ndεεε ko bulya ko miki yi nimu abε bakutumο dukpa.»

Ana, mugyalandu muko yi akanzina ko bulya ka Yeso

³⁶ Mugyalandu bemoti muko yi ina ndi bε Ana, ikaga ndi goni iyi ka Yelusalema. A ndi mika Fanueli, ka livananza ka Aseli. A kuwa ndi mboku-mboku kugbe. Bagya ndi byanga madīya na ika na mbunyaki nino ava ndi ni a mbeyi musika aka. ³⁷ Kumbuso yi, ika kuwa ndi woko aka, na ku odwisa ndi mino byanga batekebe bugina na bikwanganya. Katukyagigu ndi ka Ndaβu ko Kunzi, luki limoti agyilyaga ndi Kunzi ligubo biti na lisyε: Avaga ndi ngbingo ko ginyo malili na kalumba. ³⁸ Odoku ndi ko ngbingo yi nino goni no, apunga kabibiso Kunzi. Utambulyaga bambanzu basi nibo ba ndi kabunda bε pisi tino yo Kunzi ukulaga mino batu ba Yelusalema ka busunzu.

Babukuta ka Yeso bigini na Yeso ka Nazaleti

³⁹ Ngbingo yi nino Yezefu na Malia bama mino kagya masi nimo mutuu ka Mombukwono-dosu Kunzi akungaga ndi, biga na Yeso ka Galilaya, ka gudu wa Nazaleti. ⁴⁰ Miki apunga ndi kopingo na kopingogo. A ndi mutumo na yimibo na bubunga ko Kunzi a ndi pa imoti na iyi.

Yeso otigolini ka Yelusalema

⁴¹ Byanga bayasi, abaki na amaki Yeso badakaga ndi ka Yelusalema ka yinga ya Pasika. ⁴² Wa Yeso otulyoso mino byanga tekebe na biba, badaka ndi na ibu beyo aka yo bagyaga ndi mino ka bundeli. ⁴³ Ngbingo yi nino yinga osyo mino, biga, luki limoti miki Yeso asikana ku ka Yelusalema ni abaki na amaki bakibigu. ⁴⁴ Ba ndi kasima bε Yeso akakpakyana ka ambaza ka bambanzu nibo ba ndi kaiganana. Niyo bagya lisyε limoti ka ligundu ni bakegu kamina, bapunga kuwa ndi kakisa luga ka bevananza kabu na bawai-dabβ. ⁴⁵ Luki limoti, bakaminagu ndi. Kinili biga bata ndi kakisa ku kwa ku ka Yelusalema.

⁴⁶ Kumbusa wa masyε masaa, batokonyoku ka Ndaβu ko Kunzi: A ndi mukuliko pa imoti na bowonisilo ba mutuu, anumukana na anumuuso makpumuka magogo. ⁴⁷ Likpumuka umbanga batu basi nibo ba ndi kamukana, kaina yimibo kaki na sikisyo kaki ka makpumuka nimo ba ndi kamuusogo mo. ⁴⁸ Ngbingo yi nino abaki na amaki bamina mino, likpumuka umbanga kugbe, na ku amaki amuusi bε: «Mikami, iki piye yo watigyi bi mino beyo? Tomomini ifusu na abaku bigbagbagba kaukisa.»

⁴⁹ Umigisya ɓe: «Mo bi kekisa ko bulya iki? Makegu kaiba ɓe okwononi ɓe niki ka ndabu ka Baba?» ⁵⁰ Luki limoti, bakegu ndi kaiba isi ya likpamuka nilo a ndi kaubikya lo.

⁵¹ Kɔwa wa Yeso iga ndi pa imoti na ibu ka Nazaleti. Agyaga ndi mutuu kabu masi. Amaki obuulyaga ndi likpamuka nilo lasi ka limbengi. ⁵² Yeso a ndi kopingo kani yimibo kaki anisisilo kambwa, anabosilo Kunzi na bambanzu.

3

*Yuani-Mubatizai akabikyaga Mongoni Manza
(Matayo 3:1-12; Maliko 1:1-8; Yuani 1:19-28)*

¹ A ndi syangasu sa tekeɓe na kubukumuti sa ɓangama ka Tibelio, ngama mudingi wa Lama. Ko ngbingo yi ninɔ, Potio Pilatu andaga ndi iwili ya Yudea, Elodi a ndi ngama wa Galilaya. Mamaki ɓeyɔ ka Filipi a ndi gonɔ ngama wa iwili ya Itulia na Talakoniti ɓeɓeyɔ Lisania a ndi mino ngama wa Abilene. ² Ana na Kayafa ɓa ndi bokumu-kumu. Mongoni ko Kunzi asilya ndi Yuani, mika Zakalia ka isa. ³ Kumbuso yi, Yuani inda ndi kolingyo giyo yasi ya mutili mo libo ma Yolodani, anakɔwa ɓe: «Yikosoni mambengi, mibotisiso, Kunzi amapilya ɓunye kunu.»

⁴ Igyonosa ndi ɓeyɔ aka yo ikpika ndi mino ka kitabɔ ka mugyalandu Isaya ɓe:

«Mambanzu ɓemoti akapamikanaga ka isa ɓe:
Bungusyoni pisi ka Mombukwono-dosu,
nononi ɓopisi kaki ɓingɓingbili!

⁵ Tikyoni mombudu masi,

gbotomosogoni ɓangupa bayasi na bokpumo bayasi
mɔɔngoni,
nononi ɓopisi baiyigaga,
mosulyo nibayo baya mabye.

⁶ Na batɔ ɓasi ɓina ndeke muhukuso ko Kunzi.»

⁷ Niyo Yuani umina bambanzu ɓudingi ɓanadulyoku ɓe ubotisi, ubikya ndi ɓe: «Iɓunu liwananza ka ɓanzukaaa! Wani no amuwonyi pisi kapikita ngɓuta ko Kunzi niyo akodoku? ⁸ Wonisoni neki pisi ka yigya ɓe moyikosoni mambengi, mosoni kabikya kɔso kunu ɓe: <Titosu ni Abalahamu!> A ɓeyɔ, nakamubikya amɓe, Kunzi akwanana koitiso matamu mi nima kaiko ɓomika Abalahamu. ⁹ Gɓoni a mbiya wanu yakitulya kagbita bukuto ka motino mi: ɓagbitatu bukuto tasi nito kegu kabukata bumo yanzanza, ɓadikita ko buku.»

¹⁰ Bambanzu ɓudingi kɔso wa ambaza ɓamuusaga ndi Yuani ɓe: «Okwononi se kɔwa ɓe tagyi ɓuni?» ¹¹ Usikisyaga

ndi be: «Mambanzu kika na basimizi baba, apa mutu yi nino kegu na iyi bemoti, na nino a na malili, agyi begeyo.»

¹² Bandombe ba manzanza bodoku ndi goni ibu kayibotisiso, bamuusa Yuani be: «Muwonisilo, okwononi be ibusu tagyi buni?» ¹³ Usikisya ndi be: «Makokungo-nitogu buyi kakitaga nibo mutuu ka bangama abikya.»

¹⁴ Basuda bamuusa ndi goni ibu be: «Se kawa ibusu, takwanana kagya buni?» Usikisya ndi be: «Makukupyo-gonitogu bambanzu buyi no bou gutugu kaubukulyaga likpumuka aka. Luki limoti, gwogoni magyagya na mukalya kunu aka.»

¹⁵ Bambanzu basi ba ndi kabundila, na musasa. Bimuusaga ndi be kegu se banu Yuani ni Kilisito? ¹⁶ Yuani usikisya ibu basi be: «Imi, nakamubotiso ko libo, luki limoti nino akodoku a no ngu kekitaga imi, nakakwananigu gutugu kakula ligi ya bekpaku kaki aka. Iyi, amubotisa banu na Limbengi-Lotu no buku. ¹⁷ A na dunga mugwi, wakitulya kapipa mupunga. Amumula ndeke mupunga, abiso ka basa ya masolo kaki. Luki limoti, abasya ndeke bevulu ko buku nibo kolimikogigu.»

¹⁸ Kawa wa, Yuani upaga ndi mutuu mogo go na bopisi dididi na kaubikyaga Mongoni Manza. ¹⁹ Luki limoti, Yuani a ndi kayoyiso Elodi ngama wa Galilaya kye ava ndi Elodia, muko mamaki beyo ka Filipi. Na kye agya ndi goni makpumuka manyenye makpu. ²⁰ Kumbuso yi, Elodi agya bata ndi likpumuka lanye kugbe kagwisisa Yuani.

*Yuani abotisini Yeso
(Matayo 3:13-17; Maliko 1:9-11)*

²¹ Kumbuso kaubotiso batu nibo ba ndi wa, Yuani abotisa ndi goni Yeso. Ko ngbingo yi nino Yeso a ndi mino kalumba wa, lisyeh ohukwikono, ²² Limbengi-Lotu asilyoku ndi abe likpondi. Kawa wa, liyu otukyoku ndi kugu wa lisyeh be: «Iwe ni Mikami mupaka, nino nobiso mino limbengi.»

*Puponogo ka Yeso
(Matayo 1:1-17)*

²³ Yeso a ndi na byanga banda batekebe basaa ko ngbingo yi nino apunga ndi mino ligubo kaki. Bambanzu bapandaga ndi be a mika Yezefu, Yezefu nino a ndi mika Eli. ²⁴ Eli nino a ndi mika Matati, Matati nino a ndi mika Lawi. Lawi nino a ndi mika Meleki, Meleki nino a ndi mika Yanai, Yanai nino a ndi mika Yezefu. ²⁵ Yezefu nino a ndi mika Matatia, Matatia nino a ndi mika Amosi, Amosi nino a ndi mika Naumu, Naumu nino a ndi mika Esili, Esili nino a ndi mika Nagai. ²⁶ Nagai nino a ndi mika Mati, Mati nino a ndi mika Matatia, Matatia nino a ndi mika Simeini,

Simeini ninɔ a ndi mika Yoseki, Yoseki ninɔ a ndi mika Yoda.
²⁷ Yoda ninɔ a ndi mika Yuanani, Yuanani ninɔ a ndi mika
 Lɛsa, Lɛsa ninɔ a ndi mika Zelubabeli, Zelubabeli ninɔ a ndi
 mika Salatieli, Salatieli ninɔ a ndi mika Neli. ²⁸ Neli ninɔ a
 ndi mika Meleki, Meleki ninɔ a ndi mika Adi, Adi ninɔ a
 ndi mika Kɔsamɔ, Kɔsamɔ ninɔ a ndi mika Elɛmadamɔ,
 Elɛmadamɔ ninɔ mika Eli. ²⁹ Eli ninɔ a ndi mika Yeso, Yeso
 ninɔ a ndi mika Eliezeli, Eliezeli ninɔ a ndi mika Yɔlamɔ,
 Yɔlamɔ ninɔ a ndi mika Matati, Matati ninɔ a ndi mika
 Lawi. ³⁰ Lawi ninɔ a ndi mika Simioni, Simioni ninɔ a
 ndi mika Yuda, Yuda ninɔ a ndi mika Yezɛfɔ, Yezɛfɔ ninɔ
 a ndi mika Yɔnamɔ, Yɔnamɔ ninɔ a ndi mika Eliakimɔ.
³¹ Eliakimɔ ninɔ a ndi mika Milia, Milia ninɔ a ndi mika
 Mina, Mina ninɔ a ndi mika Matata, Matata ninɔ a ndi mika
 Natani, Natani ninɔ a ndi mika Daudi. ³² Daudi ninɔ a ndi
 mika Yesɛ, Yesɛ ninɔ a ndi mika Obedi, Obedi ninɔ a ndi
 mika Bɔazi, Bɔazi ninɔ a ndi mika Solɔmɔnɔ, Solɔmɔnɔ ninɔ
 a ndi mika Nasoni. ³³ Nasoni ninɔ a ndi mika Aminadabɔ,
 Aminadabɔ ninɔ a ndi mika Adimi, Adimi ninɔ a ndi mika
 Alini, Alini ninɔ a ndi mika Esiloni, Esilomi ninɔ a ndi mika
 Pelesi, Pelesi ninɔ a ndi mika Yuda. ³⁴ Yuda ninɔ a ndi mika
 Yakɔbɔ, Yakɔbɔ ninɔ a ndi mika Isaka, Isaka ninɔ a ndi mika
 Abalahamɔ, Abalahamɔ ninɔ a ndi mika Tela, Tela ninɔ a
 ndi mika Naholi. ³⁵ Naholi ninɔ a ndi mika Selugi, Selugi
 ninɔ a ndi mika Leu, Leu ninɔ a ndi mika Pelegi, Pelegi
 ninɔ a ndi mika Ibele, Ibele ninɔ a ndi mika Sala. ³⁶ Sala
 ninɔ a ndi mika Kenani, Kenani ninɔ a ndi mika Alifakisadi,
 Alifakisadi ninɔ a ndi mika Semɔ, Semɔ ninɔ a ndi mika
 Nɔa, Nɔa ninɔ a ndi mika Lameki. ³⁷ Lameki ninɔ a ndi
 mika Metusɛla, Metusɛla ninɔ a ndi mika Inɔka, Inɔka ninɔ
 a ndi mika Yaledi, Yaledi ninɔ a ndi mika Maleleli, Maleleli
 ninɔ a ndi mika Kainana. ³⁸ Kainana ninɔ a ndi mika Enosi,
 Enosi ninɔ a ndi mika Seti, Seti ninɔ a ndi mika Adamɔ,
 Adamɔ ninɔ a ndi miko Kunzi.

4

Mumuyoniso akabɔbɔ Yeso (Matayɔ 4:1-11; Malikɔ 1:12-13)

¹ Yeso igoku kɔwa ka mutili ma Yolodani, mutumo na
 Limbengi-Lotu. Limbengi li nilɔ a ndi kakpokyoniso kɔ
 ka isa. ² Kɔ bɛyɔ, mumuyoniso a ndi kabɔbɔ ka masyɛ
 batekɛbɛ bakwanganya. Kalyalyagigɔ ndi ka masyɛ mi
 nimɔ. Niɔ masyɛ mi nimɔ italyana, imɔkana ndi nza.

³ Kɔwa wa, mumuyoniso abikya bɛ: «Wakika Miko Kunzi,
 kpamaɔ litalɔ li nili iiti mukati.»

⁴ Yeso asikisya ɓe: «Mɔbiso ko Kunzi abikya ɓe: <ɔbili ka mambanzu kegu asi ko bulya malili aka.>»

⁵ Kumbuso yi, mumuyoniso inda ndi na iyi ka pa yikungu kugbe, amanya ko ngbinga bemoti, moliki ma ɓungama masi ma ɔbili. ⁶⁻⁷ Abikya ɓe: «Wakobuna moli kambwa kami kebibiso, nupatu ɓungama na ibiba yasi niyi wakaina yi, kye ɓepa ndi imi. Nakwanana goni kapá mutu wasi nino napa kapá.»

⁸ Yeso amigisya ɓe: «Mɔbiso ko Kunzi abikya ɓe: <Mubibiso Mombukwana-daku Kunzi, wabanga asi iyi aka mukaka.>»

⁹ Mumuyoniso aga ndi bata na iyi ka Yelusalema, adokisa kugbondo wa Ndabu ko Kunzi, abikya ɓe: «Wakika Miko Kunzi, bumbuko katukya wanu wadwe wasi, ¹⁰ kye ikpikaga ɓe: <Kunzi ukpamilyatu ɓamalaika kaki ɓe ɓubuulyogi,> ¹¹ ɓubiniki ka maboku, <kye wakidwoni kuguko ka litalu.>»

¹² Luki limoti, Yeso amigisya ɓe: «Mɔbiso ko Kunzi akabikya ɓe: <Wakabonitonu Mombukwana-daku Kunzi.>»

¹³ Niyo mumuyoniso ama kuwa ndi kabobo Yeso ka ɓopisi dididi, asa ndi mbeyi.

*Yeso opungini ligubo kaki ka Galilaya
(Matayo 4:12-17; Maliko 1:14-15)*

¹⁴ Katukya kuwa ndi wa, Yeso iga ndi ka Galilaya mutumo bidɛ no ngu ya Limbengi-Lotu, mongoni kaki itulyana ndi ka iwili yi niyo yasi. ¹⁵ Atiwaga ndi ka bandabu baya malumba ka Bayuda na ɓambanzu basi ɓa ndi kabiba.

*Bambanzu ɓa Nazaleti bakɛgu kabailya Yeso
(Matayo 13:53-58; Maliko 6:1-6)*

¹⁶ Yeso inda ndi ka Nazaleti, ku opinga ndi mino. Lisye la kimumbiso, ingya ndi ka ndabu ya malumba ka Bayuda mudoŋgoni ɓegeyo agyaga ndi mino. Amaga ndi katangulaga Mɔbiso. ¹⁷ Bapa kitabu niyo mugyalandu Isaya okpika ndi. Akulana*, ina ndi pa niyo ikpikaga mino ɓe:

¹⁸ «Limbengi ka Mombukwono-dosu a pa imoti na imi, kye egbodya ndi molinga kaubikyaga batu bayangya Mongoni Manza.

Etikoku kaubikyaga batu ɓa ligbito ɓe bakulikanagatu, niɓo ɓa na bokolobu baya mamomo ɓe miso ukulikanatu bata,

niɓo bakaigyogiso ɓe bakulikanagatu,

4:4 4:4 Wanda ka Yigilya 8:3. **4:8** 4:8 Wanda ka Yigilya 6:13. **4:11** 4:11

Wanda ka Mambu 91:11-12. **4:12** 4:12 Wanda ka Yigilya 6:16. **4:17** 4:17

Akulana: Ko ngbingo yi nino ɓodukufaga ndi kitabu abe kulugbu.

¹⁹ kabikya bulyo syangasũ si niso Mombukwono-dosu uwonisila ndeke mino bambanzũ bunza kaki.»

²⁰ Kumbuso yi Yeso odukufa kitabu, amigisya ndi mugyaligubo. Bambanzũ basi nibo ba ndi wa, ba kuwa ndi kanda asa iyi aka bingbangbanga. ²¹ Kuwa wa, apunga ndi kabikya be: «Na lisyẽ li nili, Mobiso mi nima itulyonini kugu kunu nibo makemukana.»

²² Bambanzũ basi ba ndi kabibisa Yeso, nokũ udika ndi bide ko bulya munzina mumbanga-mbanga nimo a ndi kopupa ka munokũ kaki. Babikyaga ndi be: «Kegu mbeyi asi mika Yezefu aka mu!»

²³ Yeso ubikya be: «Lingunũ aka makwanana banũ ketulya ligbitoku li nili: <Munganga, wihukusano ni iwe mombukwana-daki yi.> Mebikyatu banũ goni be: <Tukana ndi masi nimo wagya ndi ka Kapelenaumu, gya kuwa begayo wa kunũ wa.>»

²⁴ Ubikyoku bata be: «A lingunũ, nakamubikya ambe, mugyalandu gutugu bemoti aka, kegu na ibiba ka mugi mi nino ibukuti mino. ²⁵ Na bata, nakwanana kamubikya lingunũ aka ambe ko ngbingo ka mugyalandu Hliya, bowoko boko bi ba ndi bakpu ka Izaleli. Ko ngbingo yi nino mbwayi kalukagigu ndi ka byanga bisaa na batimba maciya. Kuwa wa mufefenge ma nza itulyana ndi ka mugi masi. ²⁶ Gutugu beyo, Kunzi katikagu ndi Hliya ka bemoti luga kabũ kiki asi ko woko bemoti muko yi aka nino ikaga ndi ka Zalepeta ka iwili ya Sidona. ²⁷ Na goni, bakebu-kebu ba ndi budingi kugbe ka Izaleli ko ngbingo ka mugyalandu Elisa. Wina se, gutugu bemoti kabũ aka luga kabũ kahukagu ndi kiki asi Namani aka nino mutũ wa iwili ya Sulia.»

²⁸ Niyo bambanzũ basi nibo ba ndi ka ndabu ya malumba ka Bayuda bukana likpumuka li nilo, mambengi ukandikanaga ndi bisulu-sulu. ²⁹ Bamanana ndi bigwo, batindikaga ndi Yeso kunzi wa gudũ, binda ndi na iyi kugu wa ngupa niyo bopika ndi mino gudũ kabũ, kye ba ndi kapa katindikoku kunũ wasi. ³⁰ Luki limoti, akitaga ndi luga kabũ, imagalya ndi iyi ya kaki.

*Yeso ahukusini mutũ wa limbengi la bunye
(Maliko 1:21-28)*

³¹ Yeso osya ndi kuwa ka Kapelenaumu, gudũ wa iwili ya Galilaya. Ku beyo utiwaga ndi bambanzũ basi ka Lisyẽ la kimumbiso. ³² Mutũu kaki umbangaga ndi bambanzũ kugbe kye atiwaga ndi no ngu.

³³ Kusũ wa ndabu ya malumba ka Bayuda, aluku bemoti a ndi na limbengi la bunye. Apunga ndi kakugwaga: ³⁴ «Hu!

Yeso matu wa Nazareti, lo kusu na ibunu ogwogi buni? Woduku bi katimosisyo? Nakaumiba binza ambe iwe ni wani. Iwe ni Mutu Wotu ko Kunzi.»

³⁵ Yeso apamyaga ndi limbengi la bunye, abikya be: «Daka! Pupa ka aluku yi nimu!» Limbengi la bunye li nilo abunya ndi aluku no wasi bingomu kambwa ka bambanzu basi, opupa ndi ni kagyogyisigu ³⁶ Likpamuka li nilo umbanga ndi bambanzu basi, bapunga ndi kaimuusa luga kabu be: «Inguo ya manzina tina piye ma? Akapa matuu ka mambengi ma bunye no bou no ngu, anopupo!»

³⁷ Mongoni ka Yeso italyana ndi pa yasi ka iwili yi niyo.

*Yeso uhukusini batu ba bokolobu
(Matayo 8:14-17; Maliko 1:29-34)*

³⁸ Yeso opupa ndi ka ndabu ya malumba ka Bayuda, aga ku ka Simoni. Titaki Simoni ninu muko yi a ndi kayimukana budi, babikya ndi Yeso be ahukusi. ³⁹ Yeso akpuda ndi, adidikyo. Apamyaga ndi kolobu, kolobu osyo. Wa aka wa, ahuka ndi, apunga ndi kahugugubyo.

⁴⁰ Ngbingo yi ninu moni odidiko mino, badulyoku ndi na batu basi nifo ba ndi na bokolobu dididi. Ubisilyaga ndi maboku yikaka-yikaka, anuhukuso. ⁴¹ Mambengi ma bunye upupagatu ndi goni batu budingi, anapamikanaga be: «Iwe, ni Miko Kunzi!» Luki limoti Yeso unzinilyaga ndi na diya, anupakya kanzina kye ba ndi kamibo be iyi ni Masiya.

⁴² Niyo lisyeye asye, Yeso opupa ndi kainda ka pa niyo mambanzu kegu ndi mino. Ambaza ka bambanzu apunga ndi kakisa, niyo bamina, ba ndi kapa kakpingba be kusionotogu bata. ⁴³ Luki limoti, Yeso ubikya be: «Okwononi goni kabikyaga Mongoni Manza ma Bungama ko Kunzi ka bagudu bagogo, kye Kunzi etikoku ndi ko bulya yi niyo.»

⁴⁴ Idukulaga ndi kabikyaga Mongoni Manza ka bandabu baya malumba ka Bayuda.

5

*Yeso umokini babibya ba mambwa
(Matayo 4:18-22; Maliko 1:16-20)*

¹ Lisyeye limoti, Yeso a ndi wakamaga ka kpolo-kpolo wa ibombu ya Genezaleti.* Ambaza ka bambanzu otundukonoku ndi kahukana Mongoni Manza ko Kunzi, bamotosyo bikpwo. ² Ina ndi mangbolo maba buwobi na kubi. Bogwi bosu bo bafuma ndi, bosya kasukusa moyo kabu. ³ Yeso adaka ndi ka ingbolo imoti, niyo ka Simoni,

* 5:1 5:1 Balikyagatu goni be ibombu ya Galilaya.

abikya ndi be osisili mbeyi mino byi na kubi. Ika kuwa ndi ka ingbolo, apunga kapá mutiwi ka ambaza ka bambanzu.

⁴ Niyo ama kanzina beyo, abikya Simoni be: «Sisilo ingbolo ka pa yodu, kumbuso yi, molubo moyo kunu.»

⁵ Simoni amigisya be: «Muwonisilo, tosilyi luba moyo, luki limoti takogwigu musi gutugu bemoti aka. Yeki iwe kuwa no wekpomyi, nigilyatu bata kolubo.» ⁶ Boluba kuwa ndi, bugwi bosu budingi kugbe, moyo kabu apunga ndi katinikaga. ⁷ Bumaka ndi na maboku bawai-dabu nibo basikana ndi ka ingbolo yagogo be busingyiku kanyo moyo.

Bodoku ndi, ibu basi pa imoti, botumisa ndi mangbolo masi maba na bosu, apunga ndi komwaga libo. ⁸ Niyo Simoni Petele ina beyo, ogwa no moli kambwa ka Yeso, abikya be:

«Mombukwono-dosu, tukya buwobi na imi kye na mutu wa bunye!» ⁹ Kye kubangaku agya ndi kugbe, kaumina bosu budingi nibo bugwi ndi bo. ¹⁰ Gutugu Yakobo na Yuani bomika Zebedayo aka, bawai-daki Simoni, babanga ndi ibu begayo. Luki limoti, Yeso abikya ndi Simoni be:

«Wakobongonitogu, katukya mbiya wanu, wakikigu bata manyo bosu, luki limoti wika kuwa manyo bambanzu ka bunye kabu.»

¹¹ Bafuma ndi mangbolo, basa masi, bapunga kabibyo yi.

Yeso ahukusini kebu-kebu
(Matayo 8:1-4; Maliko 1:40-45)

¹² Ngbingo yi ninu Yeso a ndi mino ka gudfu bemoti bene, mutu bemoti ninu kebu-kebu a ndi ni amoni nzuyi yasi bitita, asilyoku ndi. Niyo amina Yeso, ogwa mokpukpu kambwa kaki, igama na iyi be: «Mombukwono-dosu! Wakapa, wakwanana baka kengumoso.»

¹³ Yeso anana ndi kubokuko, avila, abikya be: «Noponi, ngumana!» Ko ngbingo yi ninu aka no, aluku no angumana ndi bingu. ¹⁴ Kuwa wa Yeso agbityaga bikpokpoko be: «Wakatumbulyogonitogu mumbanzu. Luki limoti, winda kayiwonisyo ko kumu, kumbuso yi, wapá apepe beyo Mutuu ka Musa abikyo mino, iba mutu wasi ibi be woukini bi.»

¹⁵ Gutugu beyo, mongoni ka Yeso a kuwa ndi asi kada aka kugbe. Bambaza bakpukpu ka bambanzu bamumukanaga ndi kamakana, anohukuso bokolobu kabu. ¹⁶ Luki limoti Yeso atukyaga ndi bipete luga kabu, inda ka isa kalumba.

Yeso ahukusini zegesi
(Matayo 9:1-8; Maliko 2:1-12)

¹⁷ A kuwa ndi lisyé limoti, Yeso a ndi kapa mutiwi. Bafalisayo na bowonisilo ba Mutuu ka Musa ba ndi bukuliko wa go wa, bodoku ndi katukya ko giyo yasi ya

Galilaya, ya Yudea na ka gudɔ wa Yelusalema. Ngu ka Mombukwono-dosu yɔ apaga ndi bututungyo kohukuso bokolobu. ¹⁸ Wina se bambanzu bosiloku ndi, ni babinikini zegesi bemoti kugu wa kalagba. Ba ndi kakisa pisi kaguliso ka ndabu niyo Yeso a ndi mino, na kabiso kambwa kaki. ¹⁹ Luki limoti, bakegu ndi kaiba be bagulisa pisi yani ko bulya ambaza ka bambanzu. Badaka kuwa ndi na iyi kugbondo, batamba ndi mino mapala koukulya ngala, basisa kuwa ndi na kalagba kaki luga ka bambanzu, kambwa ka Yeso. ²⁰ Niyo Yeso ina baya kabu beyo, abikya ndi zegesi no be: «Ye wai, nupilyini bunye kaku.»

²¹ Bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo bapunga ndi kaimuusa be: «Mutu tino piye muna akatumbwa Kunzi mu? Wani no akwanana kapilya bunye, kiki Kunzi aka yikaka?»

²² Yeso andunga ndi mutamanagi kabu, umuusa be: «Ko bulya iki yo mo mino na mutamanagi mi nimo? ²³ Iki yo a yopoli kugbe kabikya be: <Nupilyini bunye kaku!>, ikani kabikya be: <Wamaga, wakpakyana!> ²⁴ Luki limoti, nakapa kamumibiso ambe Mika-mumbanzu a no ngu yasi kunu ka litombu kapilya bunye.» Kuwa wa abikya ndi zegesi no be: «Nakabikya ambe wamaga, wawa kalagba kaku, wiga ku kaku!»

²⁵ Wa aka wa, aluku no amaga ndi ko misa ka batu basi, abinika kalagba niyo a ndi mino wakanga, aga ku kaki ni anabibiso Kunzi. ²⁶ Likpamuka lo umbanga ndi bambanzu basi. Basi ba ndi kabibiso Kunzi ni kabangaku utumini ka mambengi bidɛ, banabikya be: «Tinini likpamuka limbanga na lisyɛ li nili.»

Yeso amokini Lawi
(Matayo 9:1-8; Maliko 2:1-12)

²⁷ Kumbusa wa niyo, Yeso opupa ndi, amina ndombe wa manzanza bemoti, ina ndi be Lawi, wakiko ka bilo kaki. Yeso aka na iyi aka be: «Ibyeku!»

²⁸ Lawi amaga, asa ndi makpamuka masi, apunga kabibya. ²⁹ Kuwa wa, Lawi alyisisya ndi Yeso dumo mudingi ku kaki, bandombe ba manzanza bakpa na batu bagogo ba ndi kalyalya pa imoti na ibu. ³⁰ Bafalisayo na bowonisilo ba mutuu nibo bikaga ndi na ibu, bapunga ndi kainzinzinya ka kpolo, banumuusa babibya ka Yeso be: «Ko bulya iki yo makalyalya na komwo pa imoti na bandombe ba manzanza na bagya-manyɛ?»

³¹ Yeso umigisya be: «Batu bapuru bakakisagigu manganga, luki limoti, nibo aka bo ba bokolobu bo bakisaga. ³² Nakodokugu kaukisa batu bongbingbili, luki limoti nibo banye, iba kye bayikosi obili kabu.»

Yeso akatumbulaga bulyo yiginyo malili ko ngbingo wa malumba

(Matayo 9:14-17; Maliko 2:18-22)

³³ Bafalisayo babikya ndi Yeso be: «Babibya ka Yuani na nibo kusu boginyagatu malili ko ngbingo bigala-gala, balumbagatu goni. Luki limoti nibo kaku, bikaga ibu asi kalyalya na komwo aka ko ngbingo yi nino.»

³⁴ Yeso umigisya be: «Makasima be makwanana kaugbama bambanzu nibo bumoki ko dumo wo vononi be bakolyolyonitogu ko ngbingo yi nino bo mino pa imoti na mbunya muko? Kigyonosigu! ³⁵ Luki limoti, ikatu ndeke na lisyε nilo batumba mino mbunya muko luga kabu. Ka lisyε li nilo, boginyatu ndeke malili ko ngbingo.»

³⁶ Yeso utulyoku goni lizuni li nili: «Mumbanzu gutugu bemoti aka kanuagigu panga ya kutuko kwambiya kodiko noyu inzanza, kagya beyo, kutuko nikwo kwa mbiya kwō anuika kye panga yi niyo yambiya yo kakwananigu na inzanza. ³⁷ Se kuwa goni, mumbanzu gutugu bemoti aka kabungwagigu vinya wambiya ka bambike bayo bokuto ta banyama bayigbangbalaga. Kagya beyo, vinya opumukisagatu bambike, vinya agbo wasi. ³⁸ Kinili, okwononi kaduko vinya wambiya ka bambike bayambiya goni. ³⁹ Na goni, mumbanzu gutugu bemoti aka kakwananigu kapa kamwo vinya wambiya ni amwini se nino mukpaga. Kye abikya be: «Nino mukpaga a wanza kugbe.»»

6

Yeso akabikya likpumuka ko bulyo ya Lisyε la kimumbiso
(Matayo 12:1-8; Maliko 2:23-28)

¹ Lisyε la kimumbiso limoti, Yeso na babibya kaki ba ndi kakitaga pisi ka botiko baya nganu. Babibya kaki banatinaga bekazo bi, banatubo na maboku, banalya. ² Bafalisayo bemoti-bemoti nibo ba ndi wa, bumuusa be: «Ko bulya iki yo makagya nilo bapakya kagya ka Lisyε la kimumbiso?»

³ Yeso umigisya be: «Makatangulagagu ndi likpumuka nilo ngama Daudi agya ngbingo yi nino ba ndi mino na banza ibu na bawai-daki? ⁴ Ingya ndi ka Ndaβu ko Kunzi, ava mukati nimo bapaga ndi Kunzi. Alya, upa goni ndi bawai-daki, gutugu beyo bokumu balyaga ndi mino ni ibu aka mukati mi nino.»

⁵ Yeso ubikya bata ndi be: «Mika-mumbanzu no a mombukwana Lisyε la kimumbiso.»

Yeso ahukusini mutu bemoti wa kubokuko kukwo
(Matayo 12:9-14; Maliko 3:1-6)

⁶ A ndi bata Lisye la kimumbiso lagogo, Yeso ogulya ka ndabu ya malumba ka Bayuda, apunga ndi kapá mutiwi. Ku beye, mutu bemoti a ndi na kubokuko kwa kumbanzikaniko kukwo. ⁷ Bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo ba ndi kanda Yeso bingbangbangba, be ikani ahukusatú mumbanzu ka Lisye la kimumbiso. A beyo, ba ndi kakisa be bamina na ibo no pisi tino, kye basungulyi. ⁸ Luki limoti, Yeso a ndi kaiba tamanaga kabu. Abikya kuwa aluku no a ndi kubokuko kukwa no be: «Wamaga, wodoku wa luga ka bambanzu wa.» Amaga ndi, isisilo luga kabu. ⁹ Kumbuso yi, Yeso ubikya be: «Nakamumuusa ambe: Luki tina piye lo okwononi kagya ka Lisye la kimumbiso? Kagya likpumuka lanza ka Lisye la kimumbiso ikanigu kagya likpumuka lanye? Kahukuso obili ka mumbanzu ikani kaputa?»

¹⁰ Yeso unda ibu basi bizumuuu, kumbuso yi, abikya kuwa aluku no be: «Nana kubokuko.» Anana ndi, kubokuko ahuka beyo aka yo ikaga ndi mino. ¹¹ Luki limoti, mambengi ukandikanaga ndi bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo bisulu-sulu, bapunga ndi kaimuusa luga kabu be bakwanana kagya Yeso buni.

*Yeso upunogini batutumbwa tekebe na baba
(Matayo 10:1-4; Maliko 3:13-19)*

¹² Ka masye mi ndi nimo, Yeso aga kalumba ka ngupa, asilya ndi asi malumba aka. ¹³ Niyo lisyé asye, umaka babibya kaki, upunaga tekebe na baba luga kabu nibo uluka kuwa ndi be batutumbwa. ¹⁴ A ndi ni: Simoni (nino Yeso aluka ndi goni be Petele), mamaki beyo ka Andilia, Yakobo, Yuani, Filipi, Batulumei, ¹⁵ Matayo, Tuma, Yakobo yi nino mika Alufayo, Simoni* nino a ndi kakisa ipandasi ka mugu kabu, ¹⁶ Yuda mika Yakobo se kuwa Yuda Isikalioti nino agaba ndi Yeso.

*Yeso akatiwa ni anohukuso bokolobu
(Matayo 4:23-25)*

¹⁷ Yeso pa imoti na babibya kaki bosyoku ndi ka ngupa, bamaga ndi ka pa yanza bikpa. Wa beyo, babibya kaki bagogo budingi ba ndi wa. Ambaza wakpa ka bambanzu a ndi wa go wa: bambanzu nibo bodoku ndi katukya iwili yasi ya Yudea, ka gudú wa Yelusalema, ka mutili ma Tilo se kuwa Sidona. ¹⁸ Bodoku ndi kamukana na be Yeso uhukusi. Gutugu nibo mambengi ma bunye a ndi kaugyogyiso, bahuka ndi. ¹⁹ Bambanzu basi bakisaga ndi kavila, kye a ndi no ngu kuso kaki niyo uhukusaga ndi na iyu ibu basi.

* 6:15 6:15 Bamakaga ndi goni be Ziloti.

*Yeso akapá mutiwi ko bulyo igyagya no kumbu
(Matayo 5:1-12)*

²⁰ Kūwa wa Yeso unda ndi babibya kaki bizumuuu abikya be:

«Igyagya kunu ibunu yi nibo ma na yangya, kye Bungama ko Kunzi a bo kunu!

²¹ Igyagya kunu ibunu yi nibo ma na nza mbiya yi nimu, kye mikutatū ndeke!

Igyagya kunu ibunu yi nibo ma kagama mbiya yi nimu, kye matibatū ndeke!

²² Gwoni magyagya kika kani bambanzu bakamumuya, banamukya, banamutumbwa, banamubinikya makpumuka manyenye bitititi, ko bulya ko Mikamumbanzu. ²³ Ka lisyε li nilo, gwoni magyagya, mobumbukaga bitita-tita, kye minisona ndeke na mukalya mudingi kugu wa lisyε. A beyo, a mudongoni begeyo batitabu bugyogyisaga ndi mino bogyalandu.

²⁴ Luki limoti, kumbu kunu ibunu yi nibo ma na mukumbo, kye igyagya kunu kawa yu niyo aka yo mo mino yo!

²⁵ Kumbu kunu ibunu yi nibo ma bakikutogo mbiya yi wanu,

kye mimukanatu ndeke nza!

Kumbu kunu ibunu yi nibo makatiba mbiya wanu, kye malyatu ndeke kumbu, migomisogo!

²⁶ Kumbu kunu kika ni bambanzu basi bakamubiba, kye a mudongoni begeyo batitabu bugyaga ndi mino bogyalandu ba kuboboku.»

*Huponi bomuyoniso kunu
(Matayo 5:38-48; 7:12)*

²⁷ «Luki limoti, nakamubikya ibunu nibo makemukana ambe: Huponi bomuyoniso kunu, hugyoni binza nibo bakamumuya. ²⁸ Wolikyoni bubanga ko Kunzi ka nibo bakamugbusyo, mukangulya nibo bakamugyogyiso.

²⁹ Mumbanzu kubita ka panga, wayikosilya goni niyo yagogo. Mumbanzu kukupya koti kaku, wasilya goni simizi. ³⁰ Mumbanzu wasi kukunga luki, wapá. Mumbanzu kukupya luki, wakabikyonitogu be umigisilyi. ³¹ Nilo mapaga be bamugyilyi, ugyilyoni bengeni mudongoni begeyo.

³² Kika ni mapaga nibo aka bo bamupaga, minisana na izangiya tino? Gutugu batu banye bapananaga luga kabu aka goni. ³³ Kika ni magyaga bunza ka nibo aka bo bamugyilyaga bunza, minisana na izangiya tino? Gutugu batu banye aka bagyaga begeyo. ³⁴ Minisana na izangiya tino, kika ni mukupisaga ibunu batu bi nibo aka bo bakwanana kamumigisilyo? Gutugu batu banye

bokupisanaga luga kabu aka iba bigisyoni luki li nilo aka lo! ³⁵ Luki limoti, ifunu huponi bomuyoniso kunu, hugyoni binza. Kupisoni ni makegu bata na mutamanagi be bamumigisyatu. Kawa wa, minisana ndeke na mukalya mudingi, mika ndeke bomiko Kunzi nino Kugu-Kugbe. A beyo, bunza kaki a ka batu basi iki ka nibo bakamigisyogigu ibiba na ka batu banye. ³⁶ Wikoni na mambengi mo kumbu madongoni beyo Obonu o mino na limbengi lo kumbu.»

Makokonitogu mukombu ka batu bagogo
(Matayo 5:38-48; 7:12)

³⁷ «Makokonitogu mukombu ka mumbanzu, Kunzi kamukulyigu ndeke nimo kunu begoyo, makubisonitogu bengenini na mukombu, Kunzi kamubisigu ndeke na mukombu begoyo, hupilyoni bengenini, Kunzi amupilya ndeke begoyo. ³⁸ Huponi bengenini, Kunzi amupapa ndeke begoyo. Amudukilyaga ndeke ka mbiyo kunu isangi ya mupunga niyo yanza, mupipa, mukpindila binza bimvi, mutumo na mukala, onogwanana bigbiya-gbiya. A beyo, madongoni beyo mugyaga mino bengenini, Kunzi amumigisya ndeke ifunu madongoni begoyo.»

³⁹ Kawa wa Yeso utulya bata lizuni lagogo be: «Mutu wa kolobu ya mamomo akwananatu kakpokyonisa daki? Gutugu iki yi aka! Kagya beyo, bogwa ibu basi baba ka libye. ⁴⁰ Mubibya gutugu bemoti aka kakwananigu kakitaga muwonisilo kaki, luki limoti mubibya wasi nino bawonisilaga binza, ika ndeke madongoni abe muwonisilo kaki.

⁴¹ Ko bulya iki yo wo mino kamina asi okuku aka nino a ko liso ka mamaku, ni wakegu se kaina ingbi niyo a ka nilo kaku? ⁴² Wakwanana piye kabikya mamaku liki be: «Ya, gya mbeyi nanyu okuku ko liso», iwe nino wakegu gutugu kaina ingbi niyo a ko liso kaku? Iwe mutu wa kuboboku mana, winyo mbeyi ingbi niyo a ko liso kaku. Kumbuso yi, wakwanana kawa kaina bingbanganya kanyo okuku nino a ko liso ka mamaku.»

Bibogo sibukuso ko bumo yi
(Matayo 7:16-20; 12:33-35)

⁴³ «Sibukuso sanza kabukutagigu bumo yanye, na goni sibukuso sanye kabukutagigu bumo yanza. ⁴⁴ A beyo, bibaga bukuto tasi ko bumo yi aka. Bakapwagigu manga kugu wa sibukuso so mowo, na bakapwagigu mbunye kugu wa muligi mo mowo. ⁴⁵ Mutu wanza agyaga makpumuka manzanza nimo opupaga ka limbengi kaki lanza. Mutu wanye agyaga makpumuka manyenye nimo opupaga ka

limbengi kaki lanye. Kye munokwa ka mumbanzu opupisaga makpamuka nimo ikaga mutumo ka limbengi kaki.»

Bibu ka boipiko baba

(Matayo 7:24-27)

⁴⁶ «Ko bulya iki yo memakaga mino be: <Mombukwono-dosu, Mombukwono-dosu> ni makega kagya nilo nakamubikya? ⁴⁷⁻⁴⁸ Mutu wasi nino ebibyaga, anukana likpamuka kami, anagya, a mudfongoni abe aluku bemoti nino a ndi kopika ndabu. Akpo ndi libye lodu, obisa mubumbe kugu wa litalu. Ngbingo yi nino tumo odoku mino, libo obuna ka bakpolo-kpolo ba ndabu yi niyo, luki limoti ni kodukonigu, kye ndabu ipika ndi yanza. ⁴⁹ Luki limoti, mumbanzu wasi nino ukana likpamuka kami ni kega kagya mudfongoni beyo no mino kabikya, a abe aluku bemoti nino opika ndi ndabu kugu wa litombu aka ni kokpugu mubumbe. Ngbingo yi nino libo okikoku mino ka kpolo-kpolo wa ndabu yi niyo, ofukana ndi bigala-gala, yasi bigbatata.»

7

Yeso ahukusini mugya-ligubo ka ngama ka basuda wa Luma

(Matayo 8:5-13)

¹ Ngbingo yi nino Yeso ama ndi mino kabikyaga likpamuka lasi nilo a ndi na ilu ka ambaza nino a ndi na iyi mukungulo no, ogulya kuwa ndi ka gadu wa Kapelenaumu. ² Ku beyo, ngama bemoti ka basuda wa Luma a ndi na mugya-ligubo nino apaga ndi kuge. Mugya ligubo yi nino a ndi no kolobu buwobi kosisa limbengi. ³ Niyo ngama ka basuda yi nino ukana mongoni ka Yeso, atikilya ndi bamboku-mboku bemoti-bemoti ka Bayuda be bamokilyiku, oduku kahukuso mugya-ligubo kaki. ⁴ Niyo bamboku-mboku bi nibo badwe ku Yeso a ndi mino, bitatanaga na iyi kuge, babikya be: «A mutu nino okwononi be mugyilya beyo o mino kaubikya, ⁵ kye apagatu mugi kusu, iyi aka goni no atipikisilyo ndabu kusu ya malumba.»

⁶ Kuwa wa, Yeso aga ndi pa imoti na ibu. A kuwa ndi buwobi kadwe aka ka musengi, kani ngama yi nino anatikilyoku bawai-daki kabikya be: «Mombukwono-dosu, wakigbomisonitogu mu. Kokwononigu be wingyoku kunu ka ndabu kami. ⁷ Kinili nimini bi goni imi ambe sokwononigu kaında ku kaku. Luki limoti, bikyano likpamuka limoti aka, mugya-ligubo kami akwanana kahaka. ⁸ Imi, na kusili wa mutuu ka bangama kami, na goni na na basuda

kusili wa mutuu kami. Nakabikya bemoti ambe: <Waga!>, aga, nakabikya wagogo ambe: <Doku!>, odoku, nakabikya mugya-ligubo kami ambe: <Gya bene!>, agya beyo aka yo.»

⁹ Niyo Yeso ukana münzina mi nimo ngama ka basuda a ndi kanzina mo, likpamuka ambanga. Oyikana ndi ka ambaza ka bambanzu nino a ndi kabibya no, iyi aka be: «Nakamubikya bingbanganya ambe: Nakaninigu ndeke baya yidingi abe niyi lugo ko bomikya Bezaleli!»

¹⁰ Niyo batu nibo butika ndi bosilo, batakanya ndi mugya-ligubo ni oukini.

Yeso abililisini manda ko mika woko muko yi

¹¹ Bugala bi, Yeso inda kuwa ndi ka mugi mimoti nimo ina ndi be Naini, babibya kaki na ambaza mudingi ka bambanzu ba ndi pa imoti na ibu. ¹² Niyo ba kuwa ndi buwobi kadwe ka mupumi ma gudu yi nino, abangana ndi na bambanzu ni baninda kolumbo manda ka mwanza bemoti. Ibukuta ndi iyi mukaka aka ka amaki, nino a kuwa ndi goni woko. Ambaza mudingi ka bambanzu ba gudu ba ndi pa imoti no woko yi nino. ¹³ Niyo Mombukwono-dosu amina muko yi nino, akwilya kumbu, abikya be: «Wasa mugamu.» ¹⁴ Kumbuso yi, isisila ndi, avila sanda, batu bi nibo ba ndi na iyu yibinika bamaga. Kuwa wa Yeso aka be: «Mikya-bawanzaaa, nakaubikya ambe, wamaga!» ¹⁵ Wa aka wa, mikya baluku yi nino a ndi manda no iko, apunga ndi kanzina. Kumbuso yi, Yeso apa ndi amaki.

¹⁶ Likpamuka lo ubongisa ndi bambanzu basi, bapunga ndi kabibisa Kunzi banabikya be: «Mugyalandu bemoti mudingi opupiniku luga kusu!» na goni: «Kunzi osingyini ku livanza kaki!»

¹⁷ Na mongoni ma likpamuka nibo Yeso agya ndi lo, itulyana kuwa ndi ka iwili yasi ya Yudea no giyo yasi niyo buwobi-buwobi wa.

Yeso ni Masiya nino a banu kodoku

(Matayo 11:2-19)

¹⁸ Babibya ka Yuani-Mubatizai bapaga ndi Yuani mongoni masi. Kuwa wa, Yuani amaka ndi baba luga kabu, ¹⁹ utika ndi ku ka Mombukwono-dosu kamuusa be: «Iwe ni mutu yi nino a ndi kodoku, ikanigu takwanana kabanda wagogo?»

²⁰ Niyo batu bi nibo badwe ku Yeso a ndi mino, babikya be: «Yuani-Mubatizai atitikiku kamuusa be: «Iwe ni mutu yi nino a ndi kodoku ikanigu takwanana kabanda wagogo?»»

²¹ Ko ngbingo yi nino aka no, Yeso uhukusa ndi batu budingi ba bokolobu dididi, nibo bakigyagya, nibo ba

mambengi ma bũnyε, uhukusa ndi gɔni batũ budingi niɓo ba ndi no kolobu ya mamɔmɔ. ²² Kumbuso yi, Yeso usikisya batũ bi niɓo bε: «Wondoni katũmbũyaga Yuani niɓo mini na niɓo mukoni: batũ ba bokolobu baya mamɔmɔ bakaina bata, niɓo ba mũtingbi bakakpakyaana ngbingbili, bakebukebu boukini, baadũka bakaukana, bamanda akozuzuko na batũ ba payaya bakaukana Mongoni Manza. ²³ Igyagya ka matũ nino kupigũ ndeke kebifya ka baya!»

Yeso akanzina ko bulya ka Yuani-Mubatizai

²⁴ Niyo batũ bi niɓo Yuani utikoku baga ndi, Yeso apũnga ndi kanzinilya ambaza ka bambanzũ ko bulya ka Yuani, anabikya bε: «Minda ndi kaina iki kũ ka isa? Ligugũ niɓo a ndi kodimbo na muvivi? Kali! ²⁵ Ambe, minda ndi kaina iki? Mambanzũ bemoti wakimokisyaga yanzanza? Luki limoti, niɓo bimokisyaga botu baya ligabũ lapũ, bika na ɔbili wanza, bikaga ka bandabũ ka bangama. ²⁶ Minda se kũwa ndi kaina iki? Mugyalandũ bemoti? Iyo, nakamubikya ambe akitogito mugyalandũ. ²⁷ Kye ikpika ko bulya kaki bε:

«Nakatika atũtũmbwa kami kambwa kakũ, kye ubungusyili pisi.»

²⁸ Nakamubikya ambe: «Kegũ na mambanzũ nino ibukuta na muko, nino a mudingi kakitaga Yuani. Luki limoti nino a mukede kugbe ka Bũngama ko Kunzi a mudingi kakitaga iyi. ²⁹ Niyo bambanzũ basi na gutugũ bandombe ba manzanza aka bamũkana ndi, biba bε Kunzi a ngbingbili, Yuani ubotisa ndi. ³⁰ Luki limoti Bafalisayo na bowonisilo ba matũũ bakabinikyanagũ ndi likpũmũka li niɓo Kunzi a ndi kapa kugũ kabũ, bamũya ndi bε Yuani ubotisi.»

³¹ Yeso abikya bata bε: «Nakwanana piye kaukingyoso batũ ba lisyε li nili na beki? Ba mũɔngɔni abe ba wani? ³² Ba mũɔngɔni abe bomiki bi niɓo ba bakikaga ka pa yangba, banũtũbilaga bengeni bε: «Tamungbotilyi bi byembi ni makobinigu! Tamumbimbilyi bi mambũ ma idumasũ ni makogomigu begeyo!» ³³ A beyo, niyo Yuani-Mubatizai odoku ndi, kalyagigu ndi mukati, kamwogigu ndi gɔni vinya, ibunu aka bε: «A na limbengi la bũnyε.» ³⁴ Mikamambanzũ odoku kũwa ndi, analyalya, anomwo, ibunu aka bε: «Mundoni alũkũ wa mũsasa yi nimũna, akalyalya na kamwo vinya pa imoti na bandombe ba manzanza na batũ ba bũnyε!» ³⁵ Luki limoti, yimibo ko Kunzi inisononi ka batũ basi niɓo babailya.»

Yeso ogulyini ka ndabũ ka Simoni

³⁶ Mufalisayo bemoti amaka ndi Yeso kalyalya ibu na iyi ku kaki. Yeso inda ndi ku ka aluku yi ninu, iko, bapunga kalyalya. ³⁷ Muka bemoti wa yigya yanye, ikaga ndi ka gudu yi ninu. Niyo ukana be Yeso akalyalya ku ka Mufalisayo nu, odoku ndi na mukem mimoti ninu bagya ndi na litalu la alibati,* otumini na malazi bidu. ³⁸ Amaga ndi kumbusa ka Yeso ka kpolo wa magu kaki. A ndi kagama, anudukusogo bomomiso-miso ka magu ka Yeso. Kumbuso yi akpaga kuwa ndi no tukatu kaki, anopututo magu, akpazya ndi na malazi. ³⁹ Niyo Mufalisayo yi ninu amaka ndi Yeso ina beyo, abikya ndi kuso kaki be: «Kiko bi be aluku yi nima a mugyalandu walinganu, akwanano bi kaiba be muko yi ninu akavivila nu a na yigya yanye.»

⁴⁰ Kuwa wa, Yeso abikya Mufalisayo nu be: «Simoni, na na likpamuka kaubikya.» Simoni asikisya be: «Muwon-isilo, bikyano.»

⁴¹ Yeso abikyoku be: «Baluku baba ba ndi no lubu ka matu bemoti. Bemoti a ndi no lubu wa bambuma bamiya kubukumuti na wago go batekebe kubukumuti. ⁴² Yeki ibu basi baba bagegu ndi no buyi kakalya lubu yi ninu, upilya ndi ibu basi baba. Luga ka batu baba bi nibo, wani nu ika na sipananiso kugbe na aluku yi ninu?»

⁴³ Simoni asikisya be: «Nakaina abe ninu apilya ndi ni a na buyi budingi kugbe.» Yeso abikya be: «Eee, wosikisyiku ngbingbili.»

⁴⁴ Kumbuso, oyikana ndi ku ka muko yi ninu, abikya Simoni be: «Watu kamina muko yi nima? Wa nogulyiku mino ku kaku wanu, wakepigu libo la magu, luki limoti muko yi nima esukusi magu no bomomiso-miso, ekpaga no tukatu kaki. ⁴⁵ Waketitilyigu bi kepututo, luki limoti muko yi nima kupigu kepututo magu katukya wa aka wa nogulyiku mino wanu. ⁴⁶ Weketikiligu molingo ka ma, luki limoti iyi etikilito magu na malazi. ⁴⁷ Kinili nakaubikya bingbanganya ambe: sipananiso sidingi niso owonisili, akaibisiso be bapilyini bunye budingi nibo kaki. Luki limoti, ninu Kunzi apilyaga bunye bacede, owonisilaga sipananiso sikede goni.»

⁴⁸ Kumbuso yi, Yeso abikya kuwa muko yi nu be: «Bupilyini bunye kaku.»

⁴⁹ Batu nibo ba ndi kalyalya pa imoti na Yeso, bapunga ndi kainzinzinya luga kabu be: «Aluku yi nima a mbei wani, kaikpanda kapilya bunye?»

* 7:37 7:37 alibati: Busolo ba tukato totu nito balukaga ndi notu makpamuka dididi abe: bambike, mawengu, bosupa.

⁵⁰ Luki limoti Yeso abikya k̄wa ndi muko yi nino b̄e: «Baya kak̄ uhukusini, waga na maziyo.»

8

Boko nib̄o bakpakanaga ndi pa imoti na Yeso

¹ Kumbuso yi, Yeso inda ndi kabikyaga Mongoni Manza ma Bungama ko Kunzi ka baḡuf̄u no giyo dididi. Babibya tekebe na baba ba ndi pa imoti na ib̄u. ² Boko bemoti-bemoti nib̄o Yeso anȳo ndi mambengi ma b̄anye, uhukuso bokolobu, ba ndi pa imoti na ib̄u ḡoni: a ndi ni Malia Magadala, nino Yeso anȳo ndi mambengi ma b̄anye maḍiya na ika, ³ Yuana, muka Suza nino a ndi zam̄u ka Elodi Atipasi, na baḡogo budingi. Ib̄u basi bap̄aga ndi buyi kab̄u kabinika buti ka Yeso na babibya kaki.

*Yeso akatwa lizuni la lik̄na
(Matayo 13:1-9; Maliko 4:1-9)*

⁴ Bambanz̄u basingyoku ndi Yeso kotukyoku ka baḡuf̄u dididi. Niyo ambaza mudingi a ndi kam̄um̄kana b̄eyo, ut̄alya k̄wa lizuni li nili:

⁵ «M̄ut̄u bemoti inda ndi kak̄na mas̄olo kaki. Niyo a ndi kak̄na b̄eyo, bumo yi yaḡogo anȳukaga ko pisi. Bambanz̄u baditaga ndi, bombu balya. ⁶ Niyo yaḡogo anȳuka ndi ka lital̄u. Niyo abaka, umilaga kye litomb̄u keḡu ndi no libo. ⁷ Yaḡogo anȳuka ndi ko kpokiki. Niyo apunga kabaka, kpokiki abaka ndi ḡoni iyu, akandaga bikpeki-kpeki. ⁸ Luki limoti niyo yaḡogo anȳuka ndi ka litomb̄u la d̄obo. Abaka ndi, abukuta bekaza biyuyuȳu. Ikaza imoti-imoti abukutaga ndi bumo yakp̄u kugbe.» Niyo Yeso ama kaut̄umbulyaga likp̄um̄ka li nilo b̄eyo, apamikana b̄e: «M̄ut̄u yi nino a na motili ma kak̄na, uk̄anito!»

*Ko bulyo tino yo Yeso anzinaga ndi mino pisi ka mozuni
(Matayo 13:10-17; Maliko 4:10-12)*

⁹ K̄wa wa babibya kaki bamuusa ndi Yeso isi ya lizuni li nilo. ¹⁰ Usikisya ndi b̄e: «Kunzi amumibisat̄u ibunu bodikidi baya Bungama kaki. Luki limoti, bat̄u baḡogo b̄ukanaga ib̄u pisi ka mozuni m̄ud̄onḡoni b̄eyo ikpikaga ndi mino ka mobiso b̄e: <Bika kaanda ni b̄akeḡu kaina, ban̄ukana ni b̄akeḡu kotombisyo.>»

*Yeso kaut̄umbulyaga babibya lizuni la lik̄na
(Matayo 13:18-23; Maliko 4:13-20)*

¹¹ «M̄ut̄umbulagi ma lizuni nima: mas̄olo a likingyosi la likp̄um̄ka ko Kunzi. ¹² Bat̄u baḡogo ba abe pisi ku mas̄olo maḡogo anȳukaga ndi mino. B̄ukanagat̄u, luki

limoti mumuyoniso odoku, anyo likpamuka ka mambengi kabu. Ukpingba kabailya likpamuka li nilo na kainisono na muhukuso. ¹³ Masolo nimo ogwa ndi ka litalu, a nibo bukanaga likpamuka, bogwi na igyagya. Luki limoti ba abe sibukaso niso kegwa no lyo, babinikyanaga ko ngbinga mukede aka. Ko ngbinga wa bukpeki-kpeki, batukya ka baya. ¹⁴ Nimo ogwa ndi ko kpokiki, a likingyosi ka batu nibo bukanaga Likpamuka ko Kunzi, luki limoti ngbingo yi nino bo mino kaidukulogo ka baya, mutamanagi mudingi, musasa ma mukumbo na ma litombu ukanda bikpeki-kpeki. Ka mulibo mi ni bakopigu masolo mungata. ¹⁵ Nimo ogwa ndi ka litombu la dabo a likingyosi ka batu bi nibo bukanaga Likpamuka ko Kunzi na limbengi lanza, banagya yi. Bobuulyogo, abukata masolo, bakoyikonogigu ka baya gutugu ko ngbingo wa bukpeki-kpeki aka.»

Yeso akatwa lizuni la tala
(Maliko 4:21-25)

¹⁶ Yeso ukibya bata ndi be: «Kegwa na mumbanzu gutugu bemoti aka nino atunaga tala agbukumisya bata na mumbi ikani abiso kusyokoto. Luki limoti, abisaga kugu, ka pa niyo babisogo mino iba batu nibo bika kogulya bini bungbanganya.

¹⁷ Kuwa wa go wa, kegwa na likpamuka gutugu limoti aka nilo la kisma ni kimibisikosigu, ipupisa ka pa yangba. ¹⁸ Eee, wiminyonito beyo mo mino kaukana yo! A beyo, muti yi nino a no luki, bamatilyatu bata. Luki limoti, muti yi nino kegwa no luki bakupa gutugu nilo akasima be a nolu.»

Livananza la lingunu ka Yeso
(Matayo 12:46-50; Maliko 3:31-35)

¹⁹ Amaki na bamamaki Yeso bodoku ndi kanda, luki limoti bakakwananagu ndi kasilyo ko bulya ambaza ka bambanzu. ²⁰ Babikyoku kuwa be: «Amaku na bamamaku bakaakisa kunzi ku, bakapa kamina.»

²¹ Luki limoti Yeso usikisya ndi ibu basi be: «Mama na bomika-mama ni batu bi nibo bukanaga likpamuka ko Kunzi, banagya yi.»

Yeso opomilyini mbumbo
(Matayo 8:23-27; Maliko 4:35-41)

²² Lisyé limoti Yeso adaka ndi ka ingbolo pa imoti na babibya kaki, ukibya be: «Tozobini kusyaku wa ibombu.» Kuwa wa, baga ndi. ²³ Ngbingo yi nino ba ndi mino kazaba no, Yeso alala ndi bipé. Mbumbo yapu apunga ndi kovivo ko ngbinga bemoti aka, ingbolo apunga komwaga libo. Ba

kūwa ndi ka mukpanga ma kukwaku. ²⁴ Babibya binda ndi kagbugbutiso, ibū aka bē: «Muwonisilo, Muwonisilo, tanolumwogo!»

Niyō Yeso ogbugbutoku, apamilya mbumbo na mubaka, mbumbo asa ndi kovivo, pa aka ndi biwo. ²⁵ Kumbuso yi, ubikya babibya bē: «Baya kunu a yani?»

Luki limoti babanga ndi, bombomboyo, banuusana bē: «Inguo ya mumbanzu tino piye mu? Akapá mutuu gutugu ko mbumbo no libo, masi anamukana!»

*Yeso anyuni maluku bemoti mambengi ma bunye
(Matayo 8:28-34; Maliko 5:1-20)*

²⁶ Yeso na babibya kaki bazaba ndi kasyaku, ka iwili ya Bagelasi, tili na iwili ya Galilaya. ²⁷ Ngbingo yi ninō Yeso a ndi mino kosya ka ingbolo, maluku bemoti wa gudū yi ninō, odoku ndi kambwa kaki. Mutu yi ninō a ndi na mambengi ma bunye. Mututu kegū buwobi, ikaga kūwa ndi iyi asi ndumbu aka. Kasyegigū bata ndi ka ndabu begeyo. Luki limoti, ikaga kūwa ndi iyi ka bambuku aka. ²⁸ Niyō amina Yeso beyō, apamikana, ogwa kambwa kaki, apamikana bē: «Yeso, Miko-Kunzi ninō Kugu-Kugbe, nilo kusu na iwe opukogi buni? Kikiliki, wakegyogyisonito baka!» ²⁹ A ndi kanzina beyō kye Yeso a ndi ni opini mutuu ka limbengi la bunye bē opupi kuso kaki. Limbengi li nilo a ndi ni andungulyogini nganga biko. Gutugu bakakanda ndi maboku na magu na baselegeni bē kye kokyogonito, itinaga ndi asi bitututu. Limbengi nilo la bunye lo akpamyaga ndi kaina ku ka isa.

³⁰ Yeso amuusa bē: «Wina bu?»

Asikisya bē: «Nina be <Ndube>» Abikya ndi beyō kye mambengi ma bunye a ndi ni amingyini mudingi.

³¹ Mambengi ma bunye mi nimo itatanaga ndi na Yeso bē kukpomyonitogu baka kogwa ka libye lo buku.

³² Wina se ambaza mudingi ka bangaya a ndi kalyalya ka ngupa wa. Mambengi ma bunye itatanaga ndi na Yeso bē usilyi pisi kogulya ka bangaya bi nibo. Abailya. ³³ Kūwa wa mambengi ma bunye opupa ndi kuso ka aluku nō, ogulya ndi kuso wa bangaya. Ambaza ka bangaya wasi osya ndi ko dido wa ngupa kadwe ka ibombu, bolinda ndi.

³⁴ Ngbingo yi ninō bobubulyo ba bangaya bina ndi mino likpumuka nilo, biga ndi mbangu kapaga mongoni mi nimo ka gudū na ka bogiyo. ³⁵ Bambanzu bodoku ndi kaina likpumuka nilo igyonosa ndi lo. Niyō bosilo buwobi na Yeso, batakanya kūwa ndi mutu yi ninō mambengi ma bunye apupa ndi nō mukuliko buwobi na Yeso, kani imokisyini kutuko, mupila binza bipisiii. Babanga ndi kugbe. ³⁶ Nibo

bina ndi nilo igyonosa ndi lo, butumbulyogoku batu bagogo beyo aluku no ahuka ndi mino. ³⁷ Kuwa wa batu basi ba iwili ya Gelasi babikya ndi Yeso be opupi ku kabu, kye ba ndi kabanga kugbe. Yeso afaka ndi ka ingbolo, atukyilya ligundu. ³⁸ Mutu yi ninu Yeso anyo ndi mambengi ma banye no itatanaga ndi na Yeso be bagano baka pa imoti na iyi.

Luki limoti, kani Yeso kopagu. Abikya be: ³⁹ «Wiga ku kaku, wotumbulogoku likpamuka lasi nilo Kunzi ugyilyi.»

Aga ndi, obikyogoku ka gufu wasi nilo Yeso agyilya ndi.

Yeso ahukusini muko bemoti, abililisa goni mika Yailo muko yi

(Matayo 9:18-26; Maliko 5:21-43)

⁴⁰ Niyu Yeso iga bata kusyaku wa ibombu, ambaza mudingi ka bambanzu atilya ndi, kye ibu basi ba ndi kabunda. ⁴¹ Ko ngbingo yi ninu aka no, ngama bemoti wa ndabu ya malamba ka Bayuda ninu ina ndi be Yailo odoku ndi, ogwa kambwa ka Yeso, itatanaga na iyi be adwino baka ku kaki, ⁴² kye mikaki bemoti aka muko yi, wa byanga banda tekebe na biba, a buwobi kosisa limbengi.

Ngbingo yi ninu Yeso a kuwa ndi mino kaaga ku, ambaza amotosya ndi bikpwo. ⁴³ Kusu wa ambaza wa, a ndi na muko bemoti ninu bangu apupaga ndi kusu wa byanga tekebe na biba. A ndi ni omoni mukumbo kaki masi kaukalyaga bamunganga, luki limoti kegau ndi na mutu ninu akwanana ndi kahukuso. ⁴⁴ Muko yi ninu akpudoku ndi Yeso ya kumbuso, avila mu ma kutuko kaki. Wa aka wa, bangu asa ndi kapupo. ⁴⁵ Yeso aka be: «Wani piye no evili?»

Batu basi banganya ndi, Petele aka be: «Muwonisilo, wakegu mbeyi kaina beyo bambanzu bukunguli mino yi, bumotosya ben?»

⁴⁶ Luki limoti, Yeso abikya be: «Iyo, mumbanzu bemoti evilito, kye nimukonito ngu kepupo.» ⁴⁷ Niyu muko yi ninu ina be bandungini, odoku guguma na kubangaku, ogwa kambwa ka Yeso. Kambwa ka bambanzu basi wa, atambulaga ndi ko bulya tino yo avila ndi mino Yeso na beyo ahuka ndi mino ko ngbinga bemoti. ⁴⁸ Yeso abikya ndi be: «Mikya boko muna, baya kaku uhukusini. Waga na maziyo.»

⁴⁹ Ngbingo yi ninu Yeso a ndi mino kanzina no, mutu bemoti otukyoku ndi ka Yailo, ngama wa ndabu ya malamba ka Bayuda, abikya be: «Mikaku osisini limbengi. Wasa bata kadomiso Muwonisilo.»

⁵⁰ Niyu Yeso ukana ndi mongoni mi ninu beyo, abikya Yailo be: «Wakobongonitogu! Wika na baya aka, mikaku ahukatu.»

⁵¹ Ngbingo yi ninɔ Yeso adwe mino ka ndabɔ ka Yailo, kapagɔ ndi mutɔ wagɔɔ kogulya pa imoti na iyi ka ndabɔ, kiki asi ni Petele aka, Yuani, Yakɔbɔ, abaki na amaki miki. ⁵² Batɔ basi ba ndi kagama na kaigama ko bulya ko miki yi ninɔ okwa ndi nɔ. Luki limoti Yeso abikya bɛ: «Wosoni kagama, miki kegɔ mukwo, luki limoti a ka tɔtɔ.»

⁵³ Batɔ bi niɔ batiba ndi bikyaaa, kye ba ndi kaiba bɛ miki a manda. ⁵⁴ Luki limoti Yeso agwi kɔbɔkɔkɔ, abikya na liyɔ lapɔ bɛ: «Miki aaa, wamaga!» ⁵⁵ Ozuzukoku, amaga ndi ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ. Yeso aka ndi bɛ bapɔ malili. ⁵⁶ Abaki na amaki bombombaya ndi kugbe kaina likpɔmɔka nilɔ limbanga lɔ, luki limoti Yeso upɔ ndi mutiwi bɛ bakatumbulyogonitɔgɔ mɔmbanzɔ gutɔgɔ bemoti aka.

9

*Yeso akaɔtika batutumbwa tekebe na baba
(Matayɔ 10:5-15; Malikɔ 6:7-13)*

¹ Kɔwa wa, Yeso umumula batutumbwa tekebe na baba upɔ ngu na bɔngama kokpumyo mambengi ma bɔnye masi na kohukuso bokolobu. ² Kumbuso yi, utika ndi kabikyaga mongoni ma Bɔngama ko Kunzi na kauhukuso batɔ ba bokolobu. ³ Iyi aka na ibɔ bɛ: «Makovonitɔgɔ gutɔgɔ luki limoti aka abɛ mudɔkpɔ, kugba, mukati gutɔgɔ buyi aka, na makuvonitɔgɔ basimizi baba-baba. ⁴ Pa yasi kɔ bamutilya banɔ mino, wikoni ibunu asi ka ndabɔ yi niyɔ aka yɔ, kadwe ko ngbingo yi ninɔ mopupa banɔ mino ka mugi mi nimɔ. ⁵ Pa yasi kɔ bambanzɔ bakamutilyi banɔ mino, puponi ka mugi kabɔ, mibumaga libungu la bakagba kunu, kaumibisa bɔnye kabɔ.»

⁶ Kɔwa wa batutumbwa baga ndi, bolingya giyo yasi. Banabikyaga Mongoni Manza ka bapa bayasi, banuhukuso batɔ ba bokolobu.

*Elɔdi Atipasi a ndi kakisa kamiba Yeso
(Matayɔ 14:1-12; Malikɔ 6:14-29)*

⁷ Wa Elɔdi ninɔ a ndi ngama wa Galilaya ukana mino likpɔmɔka lasi nilɔ a ndi kaigyonosa lɔ, amama bigbagba ni kegɔ bata kaiba bɛ agya bɔni. Batɔ bemoti-bemoti ba ndi kabikya bɛ: «Yuani-Mubatizai opupiniku ka babilii!» ⁸ Bagɔɔ babikya ndi bɛ: «Mugyalandɔ Hliya ipupisiniku bata!»

Bagɔɔ babikya bata ndi bɛ: «Mugyalandɔ wandeli bemoti opupiniku ka babilii!» ⁹ Luki limoti, Elɔdi abikya bɛ: «Imi nakusisoni ndi Yuani mɔ. Wani sɛ kɔwa bata mɔna nakaɔkana makpɔmɔka mɔmbanga-mbanga kugɔ kaki mɔ?» A ndi kakisa kamina Yeso.

*Yeso olyolyisini ambaza mudingi ka bambanzu
(Matayo 14:13-21; Maliko 6:30-44; Yuani 6:1-14)*

¹⁰ Niyo batutumbwa bigononoku, batumbulyaga ndi Yeso masi nimo ba ndi ni bogyini. Inda ndi na ibu ka pa niyo mambanzu kegũ ndi mino, buwobi na gudũ bemoti nino ina be Betesaida. ¹¹ Luki limoti, niyo bambaza ka bambanzu bukana beyo, baga ndi kaukisa. Niyo badwe, Yeso utilya, unzinilya kugu wa Bungama ko Kunzi, uhukusa ndi nibo ba ndi kaigyogyiso na bokolobu.

¹² Ngbingo yi nino moni apunga mino kogwo, batutumbwa bakpudoku ndi Yeso, babikya be: «Hubikya neki ambaza ka bambanzu be baga kakisa pa ya busisini no luki lilya ka sengi na ka bandabu nibaina buwobi-buwobi wanu, kye ta wanu ka isa.»

¹³ Luki limoti ubikya be: «Hupono malili asi ni ibunu aka bamombukwana-dabu bi.»

Basikisya be: «Ta ibusu asi na mukati kubukumuti aka na bosu baba. Wakapa be tindi koluwo malili ko bulya ka batu bi nibana basi?» ¹⁴ A beyo, bambanzu ba ndi wa banda belofu kubukumuti.

Yeso ubikya babibya kaki be: «Hulikisoni neki ka magbuta. Ligbuta limoti-limoti ika na bambanzu banda batekebe kubukumuti.»

¹⁵ Babibya bagya ndi beyo aka yo, bulikisa ndi basi. ¹⁶ Yeso ava mukati nimo kubukumuti mo na bosu baba, ikwe kugu wa lisyẽ, amigisya Kunzi ibiba. Kumbuso yi agbananaga, upa babibya be balupyĩ ka ambaza ka bambanzu. ¹⁷ Basi balyalya, bikutaga ndi bikpekede-kpekede. Babibya bamumula kuwa nimo otigala ndi mo, ogwa ndi mambi tekebe na miba.

*Petele obikyini bingbanganya be Yeso ni Masiya
(Matayo 16:13-19; Maliko 8:27-29)*

¹⁸ Lisyẽ limoti Yeso akida ndi kalumba, babibya kaki ba ndi pa imoti na iyi. Umuusa be: «Bambanzu ba piye kabikya be imi ni wani?»

¹⁹ Basikisya ndi be: «Batũ bemoti-bemoti bakabikya be iwe ni Yuani-Mubatizai, bagogo be iwe ni mugyalandu fliya, bagogo bata be iwe ni mugyalandu bemoti wandeli nino opupiku bi ka babili.»

²⁰ Kumbuso yi, Yeso umuusa kuwa ndi ibu be: «Se kuwa ibunu, makabikya be imi ni wani?»

Petele amigisya be: «Iwe ni Masiya nino ko Kunzi.»

²¹ Yeso ugbityaga ndi be bakabikyonito mambanzu. ²² Omotiloku ndi bata be: «Okwononi be Mika-mambanzu

igyogyisi kugbe, bamboku-mboku ka Bayuda, bokumukumu na bowonisilo ba mutuu bambimbo, bamwisiso. Luki limoti, ka lisyε la masaa kumbusa wa kukwaku kaki, opupoku ka mbuku.»

²³ Kumbuso yi ubikya ndi ibu basi be: «Mumbanzu kapa kebiba, okwononi imuyi iyi mombukwana-daki, abinika musalaba kaki masyε masi, anebiba. ²⁴ A beyo, mumbanzu kapa kabuulyogo obili kaki kunu kusili wa moni, abungusatu, luki limoti mutuu yi ninu abungusa ndeke obili kaki ko bulya kami, ahukusatu ndeke. ²⁵ A izangiya tino mumbanzu kainisono na lingama lasi la obili, ni abungusini ikani aputini obili kaki bikpe? ²⁶ Mutuu wasi ninu imukanaga suni ko bulya kami na ko bulya likramuka kami, Mika-mumbanzu aminyila ndeke iyi suni begeyo wa odoku ndeke mino ka ibiba kaki na ka ibiba ka Baba pa imoti na bamalaika botu. ²⁷ Luki limoti, nakamubikya bingbanganya ambe, a linganu: bambanzu bemoti-bemoti nibana ba wanu, bakokwigu ndeke kani bakinigu Bungama ko Kunzi.»

*Miso ka Yeso igomosyonini
(Matayo 17:1-8; Maliko 9:2-8)*

²⁸ Buwobi kadwe poso imoti kumbusa wa manzina mi nimo, Yeso adaka ndi ka ngupa pa imoti na Petele, Yuani na Yakobo kalamba. ²⁹ Ko ngbingo yi ninu a ndi mino kalamba nu, misa kaki igomosyana ndi, botu kaki obuba ndi bitu abe ngbangbata kanginana. ³⁰ Bambanzu baba bopupana ndi bigbututu kanzina na Yeso: a ndi ni Musa na mugyalandu Hliya. ³¹ Ibiba ko Kunzi ukungula ndi bikululu. Ba ndi kanzina na Yeso kugu wa kukwaku kaki nikwo igyonosa ndeke ka Yelusalema. ³² Petele na bawai-daki ba ndi budukono ka batoto bingbwungono. Niyo bozuzukoku, bina ndi ibiba ka Yeso pa imoti na baluku baba bi nibo ba ndi ka kpolo kaki bo. ³³ Ko ngbingo yi ninu batu bi nibo ba ndi mino kaasanana na Yeso, Petele abikya kuwa iyi be: «Muwonisilo, a binza ibusu kaika wanu. Topiki bangbangba bayisaa, niyo kaku, niyo ka Musa na niyo ka Hliya.» A ndi kanzina ni kegu kaiba be akabikya bu.

³⁴ Niyo a ndi kanzina beyo, lindindi odoku ndi bikwa, utikya ibu basi na kululuko. Babiba babanga ndi kugbe wa lindindi utikya ndi mino beyo. ³⁵ Liyu otukyoku ka lindindi ku be: «Nimuna a Mikami mupaka ninu narunaga ndi. Mumukononi iyi!»

³⁶ Kumbusa wa liyu nilo, babiba bikwe ndi, bamina kuwa Yeso aka mukaka. Badakyana ndi siwo, kani

bakatumbulyogigu mumbanzu gutugu bemoti aka likpamuka nilo bina ndi lo.

*Yeso ahukusini miki bemoti wa limbengi la bunye
(Matayo 17:14-18; Maliko 9:14-27)*

³⁷ Bugala bi, Yeso na babibya basaa bosya ndi ka ngupa, ambaza mudingi ka bambanzu akpudoku ndi. ³⁸ Wina se, aluku bemoti kuso wa ambaza wa apunga kapamikanaga, be: «Muwonisilo, kikiliki, nakaukunga ambe indilyano baka mikami muluku yi nima, a iyi yikaka aka ku kami! ³⁹ Limbengi la bunye limoti akagyogyiso, ko ngbinga bemoti akugwisogo, anzimbo no ngu, ofu atumo ka munoku bide. Limbengi la bunye li nilo asaga kani agyogyisini. ⁴⁰ Nitotonogi bi na babibya kaku ambe bokpumi limbengi la bunye li nilo, luki limoti ugyagya.»

⁴¹ Yeso usikisya be: «Eeeze ibunu, livananza la masye mi nima, makegu na baya, ma bunye! Nakwanana ndeke kaika pa imoti bongbinga binga? Nakwanana kapila buzununu bongbinga binga? Doku no mikaku kunu!»

⁴² Ko ngbingo yi ninu miki a kuwa ndi mina kaisisilo buwobi na Yeso, limbengi la bunye li nilo abunya wasi bingomu, anzimba ndi no ngu. Luki limoti, Yeso apamilya ndi limbengi la bunye, miki ahuka, amigisya abaki. ⁴³ Noku udika ndi bambanzu basi bide kaina ngu yidingi ko Kunzi.

*Yeso igilyini kabikya be okwatu banu
(Matayo 17:22-23; Maliko 9:30-32)*

Bambanzu yikaka-yikaka ba ndi kombomboya ka masi ninu Yeso agya ndi. Ubikya babibya kaki be: ⁴⁴ «Hukononi binza nilo nakamubikya: basutatu banu Mika-mumbanzu ka maboku ka bambanzu.» ⁴⁵ Luki limoti, babibya bakegu ndi kotombisyo isi ya munzina mi ninu. Isi a ndi na ibu yakisuma kye bakibonitogu. Ba ndi gonu kabanga kamuusa bulyo yi.

*Wani nu a mutu wa ibiba kugbe?
(Matayo 18:1-5; Maliko 9:33-37)*

⁴⁶ Kumbuso yi, babibya bapunga ndi kainzinzinya luga kabu be wani nu a mutu wa ibiba kugbe. ⁴⁷ Yeso andunga ndi tamanaga kabu. Kuwa wa ava ndi miki bemoti abiso buwobi na iyi, ⁴⁸ ubikya be: «Mumbanzu yi ninu abibisa miki beyo ka nima ko bulya kami, ebibisi imi bikpe, na mumbanzu yi ninu akebibiso, akabibiso gonu ninu etikoku ndi. Kye mumbanzu yi ninu akainisono abe mutu wa payaya kugbe luga kunu basi, iyi nu a mutu wa ibiba.»

Mumbanzu yi ninɔ kegɔ mumuyoniso kakɔ a wai-dakɔ
(Malikɔ 9:38-40)

⁴⁹ Kɔwa wa, Yuani abikya ndi Yeso bɛ: «Muwonisilo, tamini bi matɔ bɛmoti kokpumyo mambengi ma bɔnye ko lino kakɔ. To bi kapa kapakya kye kegɔ ka mɔɔngɔ kusu.»

⁵⁰ Luki limoti, Yeso aka na iyi bɛ: «Makarokyonitɔgɔ, kye matɔ yi ninɔ kegɔ mumuyoniso kakɔ, a wai-dakɔ.»

Yeso akakitaga ka Samalia, iwili ya simuyoniso ka Bayuda

⁵¹ Niyɔ masyɛ ka Yeso obimono kadaka kugɔ wa lisyɛ, otiwolya ndi ligɔndɔ kadaka ka Yelusalema. ⁵² Utika ndi batɔ bɛmoti bɛnɛ kambwa. Binda ndi, bingyo ka mugi mimoti ka Basamalia kabungusilyo pa ya busisini. ⁵³ Luki limoti, batɔ ba mugi mi ninɔ bakya ndi katilya kye a ndi iyi kaina misa ka Yelusalema. ⁵⁴ Ngbingo yi ninɔ babibya kaki beyɔ ka Yakɔbɔ ibɔ na Yuani bina mino beyɔ, ibɔ aka bɛ: «Mombukwono-dosu, wopatɔ bɛ takɔngi buku kotukyoku kugɔ wa lisyɛ na kaulumwisogo?»

⁵⁵ Yeso oyikana ndi misa kɔ ba ndi mino, uyoyiso.

⁵⁶ Kumbuso yi, binda kɔwa ndi ka mugi magɔgɔ.

Bambanzu nibɔ bakapa kabibya Yeso
(Matayɔ 8:19-22)

⁵⁷ Ngbingo yi ninɔ Yeso na babibya kaki ba ndi mino ko pisi, alukɔ bɛmoti abikya bɛ: «Nɔbibya pa yasi kɔ winda ndɛkɛ mino.»

⁵⁸ Yeso abikya bɛ: «Banziyɔ ba na maɓaga, bombu ba na bandabɔ, luki limoti Mika-mumbanzu kegɔ na pa yakanga na yakimumbiso.»

⁵⁹ Abikya ndi mutɔ wagɔgɔ bɛ: «Ibyeku.» Luki limoti, alukɔ nɔ abikya bɛ: «Muwonisilo, isilya mbeyi ngbingo kaina kalumba baba.»

⁶⁰ Yeso amigisya ndi bɛ: «Hɔsa bamanda, bolumbi bamanda kabɔ, iwe, winda kabikyaga mongoni ma Bɔngama ko Kunzi.»

⁶¹ Alukɔ wagɔgɔ abikya bata bɛ: «Muwonisilo, nɔbibyatɔ ndɛkɛ, luki limoti isilya mbeyi ngbingo naga kainanana na livananza kami.»

⁶² Yeso abikya bingbanganya bɛ: «Mumbanzu yi ninɔ apɔngaga kebibya, ikwe bata kumbuso, kakwananigɔ ka Bɔngama ko Kunzi.»

10

Yeso utikini babibya bagɔgɔ batekɛbɛ madɔya na ika na baba

¹ Kumbuso yi, Mombukwono-dosu ɸɸnaga ɸambanzu ɸagɔɔ ɸatekeɸe maɸiya na ika na ɸaba, ɸtika ndi ɸaba-ɸaba kambwa ka ɸagɸɸ ɸasi no giyo yasi niyo iyi mombukwana-daki a ndi mino kainda. ² Kambwa wa ligundu kabu, ɸɸikya ɸe: «Masolo a mudingi, luki limoti ɸagya-ligubo ɸa ɸakeɸe. Mubikyoni neki mombukwono tiko ambe utikiku ɸagya-ligubo kanyo masolo kaki. ³ Wogoni! Namutiki abe ɸomikya ɸakondolo lugo ko ɸosukopi. ⁴ Makovonitogu buyi, kugba, gutugu ɸekpaku aka, makamuusonito mambanzu ko pisi.

⁵ Ka ndabu yasi niyo mogulyaga banu mino, bikyogoni banu ambe: «Maziyo iki ka ndabu yi niyi.» ⁶ Kika ni matu wa maziyo a ka ndabu yi niyo, maziyo kunu ika kugu kaki. Kiki, maziyo mi nimo amumigilyoku. ⁷ Wikoni ka ndabu yi niyo aka yo, manalya na komwo nimo bika kamupa kye mugya-ligubo okwononi na mukalya kaki. Makikonitogu kaamama ka bandabu gbal. ⁸ Makogulyaga banu ka gudu ɸemoti ɸene, batu bi ɸamutilya, lyoni nimo bika kamupa, ⁹ muhukuso batu ɸa bokolobu nibo bika ku, mubikya ɸe: «Bungama ko Kunzi a kawa buwobi.» ¹⁰ Luki limoti, makogulya banu ka gudu ɸemoti ni ɸakamutilyigu, puponi wa, momisikana ka gudu yi nino, manabikya ɸe: ¹¹ «Tibumini libungu* la gudu kunu, gutugu nilo a ka ɸakagba kusu aka. Luki limoti, wiboni binza ambe Bungama ko Kunzi a kawa buwobi.» ¹² Nakamubikya ambe ka lisyelikw ngbanga, Kunzi ugyogyisa ndeke batu ɸa gudu yi nino kugbe kaakitaga nibo ɸa Sodomu.»

*Batu ɸa ɸagudu nibo ɸamuya kabailya
(Matayo 11:20-24)*

¹³ «Kumbu kaku, gudu wa Kolazini! Kumbu kaku gudu wa Betesaida! Makpamuka mambanga-mbanga nimo igyonasa ndi ku kunu kigyonosa ndi ka Tilo na Sidona, iba batu bi ɸowonisiloni ndi kumbu kabu ndeli, bimokisya botu baya lilebu, bibubisa nzayi na libu bitu, boyikono. ¹⁴ Kinili, ka lisyelikw ngbanga, ɸamugyogyisa ndeke kugbe kakitaga Tilo na Sidona. ¹⁵ Se iwe Kapelenaumu, wakasima ɸe wafakatu banu kadwe kugu wa lisyelikw? Usisa ndeke kadwe ka ɸabili.»

¹⁶ Yeso ɸɸikya ɸata ɸabifya kaki ɸe: «Mambanzu kamumukana, emukoni imi, mambanzu kamumuya, emuyi imi, mambanzu kemuya, amuyi nino etikoku.» Kumbuso yi бага ndi.

* **10:11** 10:11 Kaibama libungu: Yigya niyo owonisilaga ndi ka Bayuda yigbanana ka ɸabifya na gudu yi nino. **10:12** 10:12 Wanda ka Mupunganagi 18:16; 19:29.

Igoku ka babibya batekebe madīya na ika na baba

17 Ngbingo yi ninɔ babibya batekebe madīya na ika na baba bigononoku mino, ba kɔwa ndi ni botumini na magyagya bidε, banabikya bε: «Mombukwono-dosu, gutugɔ mambengi ma bunye aka o bi katimukana ngbingo yi ninɔ to bi mino kaupamyaga ko lino kaku!»

18 Yeso usikisya bε: «Namina ndi Abili kogwoku kugɔ wa lisyε mɔɔngɔni abε ngbangbata kanginana. 19 Hukononi: namupá ndi ngu kaɔditaga banzuka, banakwaa-gbani, no ngu yasi ka Mumuyoniso, luki gutugɔ limoti aka kamugyigɔ ndεke bunye. 20 Luki limoti, makogwonitɔgɔ magyagya asi kye mambengi ma bunye akamumukana, gwoni magyagya mudingi kugbe kye Kunzi okpikoni ndi mino kunu kugɔ wa lisyε.»

*Yeso akamibisiso Abaki ka babibya kaki
(Matayɔ 11:25-27; 13:16-17)*

21 Ko ngbingo yi ninɔ gɔni nɔ, Yeso otuma na magyagya ko ngu ya Limbengi-Lotu, iyi aka bε: «Baba ooo, Mombukwana masi nimɔ a kugɔ wa lisyε na nimɔ kɔnɔ ka litɔmbɔ, nubibisini kye uwonisilo batɔ niɔ bakibigɔ luki makpumuka mumbanga-mbanga nimɔ usumilya ndi batɔ ba yimibo na niɔ ba akili. Iyo Ba, a beyɔ kye wabailya ndi beyɔ.»

22 «Baba epóni makpumuka masi. Gutugɔ mutɔ bemoti aka kibigɔ bε Miki ni wani kiki asi Baba aka, na gutugɔ mambanzɔ bemoti aka kibigɔ bε Baba ni wani kiki asi Miki aka, na sε kɔwa niɔ Miki akapa kaumibiso.»

23 Kumbuso yi, Yeso oyikana ndi misa ka babibya kaki, iyi aka bε: «Magyagya ibunu kaina nilina makaina li! 24 A beyɔ, nakamubikya bingbanganya ambe, bogyalandɔ na bangama bakpɔ ba ndi na musasa kaina makpumuka mumbanga-mbanga nimana makaina ma, luki limoti bakinagɔ ndi. Ba ndi gɔni na musasa kaɔkana nimana makaɔkana ma, luki limoti bakɔkanagɔ ndi.»

Lizuni ka Musamalia wanza

25 Kɔwa wa, muwonisilo wa Mutuu ka Musa bemoti amaga ndi kabɔɔ Yeso, amuusa bε: «Muwonisilo, nakwanana piye kagya bunni kainisono na ɔbili wa benze na benze?»

26 Yeso asikisya bε: «Bokpika sε mbeyi ka Mutuu bunni? Ukanaga bunni kusɔ yi wa watangulaga mino?»

27 Alukɔ nɔ amigisya bε: «Mɔpa Mombukwana-daku Kunzi na limbengi kaku lasi, na mutamanagi kaku masi, no

ngu kakū yasi, na yimibo kakū yasi.» Na: «Wapa wai-dakū bēyō aka yō wipaga mino.»

²⁸ Yeso amigisya bē: «Ἐε, wosikisyiku binza. Gya neki bēyō winisana na obili wa benze na benze.»

²⁹ Yeki muwonisilo wa matuu a ndi kapa kowonisilo bungbingbili kaki, amuusa Yeso bē: «Wai se kuwa ni wani?»

³⁰ Yeso amigisya na mutumbulagi bē: «A ndi lisyē limoti, matu bemoti otukyoku ka Yelusalema kosya ka mugi ma Yeliko. Kadwe ko pisi, abangana na bonzikabu, bagwi, babuma, bakupya makpumuka masi, banyo botu, бага, basa buwobi kokwo. ³¹ Kumbuso yi, kumu-kumu bemoti a ndi kosyoku ko pisi yi niyo goni yo. Niyo amina matu yi ninō, ikita ka kpolo, akpangba, aga yakaki. ³² Kagya yikedē benē, Mulawi odoku wa go wa. Niyo amina aluku nō, ikita goni ka kpolo, akpangba, aga. ³³ Luki limoti, Musamalia bemoti ninō otukyoku ndi iyi byi, obyeku ko pisi yi niyo goni yo. Niyo odweku wa, amina, akwilya kumbu. ³⁴ Akpudoku, asukusa bapwayi na vinya, ogbodya na molingo, akanda. Kumbuso yi abinika kugu wa punda kaki, aga na iyi ka ndabu ka bobiko† bē batuki. ³⁵ Niyo lisyē asyē kuwa, Musamalia anyo buyi bambuma baba‡ apá mombukwana ndabu, abikya bē: «Mutuka aluku yi nimana binza, nakalya banu masi ninō wagyilya ko ngbingo wa kigoku.»»

³⁶ Ka mulibo, Yeso amuusa kuwa bē: «Wani nō luga ka batu nibo basaa bo akauminikyana abe kika ndi wai-daki matu yi ninō bonzikabu babuma ndi nō?»

³⁷ Muwonisilo wa Matuu ka Musa asikisya bē: «Ninō akwilya ndi kumbu.»

Yeso opipiloku kuwa na iyi bē: «A bēyō, winda, iwe wogyoku bēgeyō!»

Yeso ogoni kanda Malata ibu na Malia

³⁸ Ngbingo yi ninō Yeso na babibya kaki ba ndi mino ka ligundu, adwe ndi ka mugi mimoti ku muko ninō ina ndi bē Malata atilya ndi mino ku kaki. ³⁹ A ndi na mamaki bemoti masika yi ninō ina ndi bē Malia ninō a ndi wakiko kambwa ka Mombukwono-dosu, anukana mutiwi kaki. ⁴⁰ Luki limoti, Malata a ndi kadanga bidanga-danga na mogubo. Odoku ka kpolo ka Yeso ko ngbinga mukede, abikya bē: «Mombukwono-dosu, wina mbeyi bēyō Malia esi mino mukaka na mogubo masi benē! Ibikyilya neki yakaki ambe esingyiku.»

10:27 10:27 Wanda ka Yigilya 6:5. **10:27** 10:27 Wanda ka Balawi 19:18. † **10:34** 10:34 Ka bagudu bakupku, bopika bandabu ko bulya bobiko. Bakalyaga mino buyi masye masi ka malili na mosisini. ‡ **10:35** 10:35 Buyi bakpu mudongoni abe makuta maba ma olo.

⁴¹ Mombukwono-dosu asikisya Ɔe: «Malata, Malata, wakombomboyo na kahiyungo ko bulya makpamaka binzenge-nzenge, ⁴² wina se, luki limoti aka lo a la izangiya. Malia opuni Ɔi nilo a lanza kugbe na mumbanzu gutugu bemoti aka kakupyigu ndeke.»

11

Yeso akauwonisilo babifya kaki kalumba
(Matayo 6:9-13; 7:7-11)

¹ Lisyε limoti, Yeso a ndi kalumba ka pa imoti bene. Niyo ama kalumba, mubifya kaki bemoti amuusa Ɔe: «Mombukwono-dosu, tiwonisila goni ibusu kalumba beyo Yuani-Mubatizai uwonisila ndi mino babifya kaki.»

² Kwa wa, Yeso ubikya ndi Ɔe: «Ngingo yi nino mo mino kalumba, bikyogoni Ɔe: <Obosu nino kugu wa lisyε, lino kaku a lotu. Bngama kaku oduku!

³ Tipagan masyε masi malili nimo okwononi na ibusu.

⁴ Watipilya banyε kusu,

begeyo ibusu tūpilyaga mino batu basi nibo batigyilyaga banyε.

Wakatonitogu kogwa ka kuboboku.»

Kungoni, Kunzi amupatu

⁵ Yeso ubikya bata ndi babifya kaki Ɔe: «Kika mbeyi ni mutū bemoti luga kunu a na mamaki, inda ku kaki na gundu kabikya Ɔe: <Yaya, ipa mino malili, ⁶ kye wai bemoti esilyiniku, nakegu gutugu na malili kapā mbiya wanu.> ⁷ Kika ni mamaku usikisyiniku ku ka ndabu Ɔe: <Isa kedomiso! Tidulogini ibusu na bomikami, tangaga, nakakwananigu katukya kaupā malili.» ⁸ Yeso omotiloku Ɔe: «Eε a beyo, nakamubikya ambe, mamaku otukyokuto kaupā malili! Gutugu kotukyi kye a wai-daku, otukyokuto upā kye ika kani wakungini na limbengi linda. ⁹ Kinili, imi nakamubikya ambe: Kungoni, bamupatu. Kisoni, minisonisatu nolu. Yiponi holi, bamuukulyatu mupumi. ¹⁰ A beyo, mutū wasi nino akungaga, bapagatu. Nino akisaga, inisanagatu nolu. Na nino ayipogo holi, bahukwilyagatu mupumi.

¹¹ Abaki miki tino no luga kunu, mikaki kakunga musi, akwanana kwa kapā nzuka! ¹² Ikanigu kakunga laki, apa kwa nakwaa-gbani? ¹³ Gutugu beyo mo mino banyε, luki limoti mibatatu kaupā bomiki kunu makpamaka

manzanza. Obonu ninɔ kugu wa lisyɛ a wanza, kinili a lingunɔ bɛ utikilyatɔ batɔ niɔ bakungaga Limbengi-Lotu.»

*Yeso a no ngu kakitaga Abili
(Matayo 12:22-30; Maliko 3:22-27)*

¹⁴ Lisyɛ limoti, Yeso a ndi kokpumya limbengi la bunye kusɔ ka aluku bemoti. Limbengi li niɔ a kuwa ndi ni aitisini bobo. Niyɔ limbengi la bunye apupa ndi beyɔ, bobo apunga kanzina. Kuwa wa, ambaza ka bambanzu niɔ ba ndi wa bombombaya ndi kugbe. ¹⁵ Luki limoti bagɔɔɔ luga kabu ba ndi kabikya bɛ: «Akopkumyo mambengi ma bunye no ngu ka Belizebuli*, ninɔ a ngama wa mambengi ma bunye mi ninɔ!»

¹⁶ Bagɔɔɔ ba ndi kabɔɔɔ Yeso, banabikya bɛ agyi likingyosi kotukyoku kugu wa lisyɛ. ¹⁷ Luki limoti, Yeso a ndi kaiba tamanaga kabu, ubikya bɛ: «Livananza la bungama bumoti kapunga kabumana lugo yi, iba bungama bi niɔ osyini. Bandabu boyi ofukana bayasi bigbatata. ¹⁸ Kika neki ni Abili akabumana na mombukwana-daki yi, bungama kaki akwanana kuwa kaidukulogo kaamaga liki? Kye makabikya bɛ nokpumyaga mambengi ma bunye no ngu ka Belizebuli. ¹⁹ Kika ni imi nakokpumyo mambengi ma bunye no ngu ka Belizebuli, bomikunu, ba kuwa ibu kokpumyo no ngu ka wani? Kinili, ibunu bamombukwana-dabu bi bo mika ndeke bazozi. ²⁰ Luki limoti, imi, nakokpumyo mambengi ma bunye no ngu ko Kunzi. Niyɔ akowonisilo bɛ Bungama ko Kunzi odunuku luga kunu!

²¹ Ngingo yi ninɔ tutungyo ikaga mino na makpumuka ma lunga masi, obuulyogo ndabu kaki binza. Lingama kaki lasi ikaga ka maziyo goni. ²² Luki limoti, tutungyo wongu kakitaga iyi kodoku, andungulyaga, akupya makpumuka ma lunga nimɔ itambyago bi nomu, alupyaga masi nimɔ ika ni akupyini.

²³ Mutu ninɔ kegu pa imoti na imi, a mumuyoniso kami, ninɔ kegu kamumula pa imoti na imi, a komisyo.

²⁴ Limbengi la bunye kapupo mumbanzu, aga kolingyo bapa ka besa bilelele. Akisa pa ya kimumbiso, luki limoti ni kinigu. Kuwa wa ilu aka bɛ: «Nakaiga ka ndabu kami, ku nopupiku bi mino.» ²⁵ Niyɔ iga bata, atakanya yikpaga bingɔ na yibungusya binza. ²⁶ Aga kuwa kava mambengi ma bunye magɔɔɔ madiya na ika nimɔ manyenye kakitaga iyi, bogulyo, bilikisyo wa. Jbili ka mutu yi ninɔ ika kuwa wanye kakitaga wa a ndi mino kambwa.»

Igyagya ka niɔ bɛkanaga likpumuka ko Kunzi!

* 11:15 11:15 Belizebuli: Bamakagatu goni bɛ Abili.

²⁷ Ngbingo yi ninɔ Yeso abikya ndi mino beyɔ, muko bemoti ka ambaza apamikana be: «Igyagya yidingi ka muko yi ninɔ wasye ndi ka muma kaki, ulunguso!»

²⁸ Luki limoti, Yeso asikisya ndi be: «Bikya yipere bi ambɛ: «Igyagya ka nibɔ bakanaga likpɔmuka ko Kunzi, banagya!»»

Yeso akaukisyɔ bambanzu likpɔmuka ko bulya likingyosi nilɔ bakunga ndi

(Matayo 12:38-42)

²⁹ Ngbingo yi ninɔ bambaza ka bambanzu ba ndi mino kobwo, Yeso, idukulaga ndi kabikya be: «Batɔ ba lisyɛ li nili ba banyɛ. Ibonu, makakunga likingyosi no bou, luki limoti makinigu ndeke bata likingyosi lagɔɔ kiki nilɔ aka lo ka mugyalandu Yɔna. ³⁰ A beyɔ, mɔɔngɔni beyɔ Yɔna a ndi likingyosi ka batɔ ba Ninawe, a mɔɔngɔni begyɔ Mika-mambanzu ika ndeke mino likingyosi kambwa ka batɔ ba lisyɛ li nili. ³¹ Ka lisyɛ likɔ ngbanga, ngama muko yi ninɔ otukyoku ndi byi ka gudɔ wa Siba kodoku kaukana munzina ma yimibo ka ngama Solomɔnɔ, amaga ndeke kambwa ka batɔ ba lisyɛ li nili kausungulya! Winoni se, wanu, a na mutɔ mudingi kakitaga Solomɔnɔ.» ³² Ka lisyɛ likɔ ngbanga, batɔ ba Ninawe bamanana ndeke bigwo kambwa ka batɔ ba lisyɛ li nili ka mɔɔngɔ kausungulya! Kye bagomosyanatu ndi ibu obili kabu ngbingo yi ninɔ bamukana ndi mino Yɔna. Wina se wanu a na mutɔ mudingi kakitaga Yɔna!

Tala wa nzuyi

(Matayo 5:15; 6:22-23)

³³ «Mambanzu gutugu bemoti aka katunagigu tala asuma ikani agbukumisya bata na mumbi. Luki limoti, abisaga kugu iba batɔ basi nibɔ bika kogulya ka ndabu bini bungbanganya. ³⁴ Miso kaku ni tala wa nzuyi kaku. Ngbingo yi ninɔ miso kaku kegɔ mino no kolobu, nzuyi kaku yasi a ka bungbanganya. Luki limoti, kika no kolobu, nzuyi kaku yasi a goni ko biti. ³⁵ Eee, wiminya se! Bungbanganya kaku kikonitogu bimbusu-mbusu abe biti. ³⁶ Nzuyi kaku yasi kika bungbanganya, ni kegɔ na bimbusu-mbusu, ika yasi ka bungbanganya, mɔɔngɔni abe tala kuzigo na bungbanganya kaki.»

Yeso akauyoyo Bafalisayo na bowonisilo ba mutuu

(Matayo 23:1-36; Maliko 12:38-40)

³⁷ Niyɔ Yeso ama ndi kanzina beyɔ, Mufalisayo bemoti amaka ndi kalyalya ku kaki. Ogulya ndi, iko, apunga kalyalya. ³⁸ Niyɔ Mufalisayo no amina Yeso

kalyalya ni kisukusigu maboku,[†] likpamuka ambanga.
³⁹ Mombukwono-dosu aka ndi na iyi be: «Ibunu Bafalisayo, masukusa koro na sani asi kunzi aka. Luki limoti, kuso kunu mikaga butumo no kubaku na diya bidε! ⁴⁰ Makibigu luki! Makasima be Kunzi ninu agya makpamuka ma kunzi kibigu goni nimo ma kuso? ⁴¹ Huponi batu bayangya nimo ma na imu, iba masi iki kawa bingu ko bulya kunu.

⁴² Kumbu kunu ibunu Bafalisayo! A beyo, mapaga Kunzi zaka wa makpamuka masi, luki limoti makabwala kaiko bingbingbili na bambanzu na kapa Kunzi. Makwanano bi kagya beyo, ni makosigu magogo.

⁴³ Kumbu kunu Bafalisayo! Ibunu mapaga kaiko ka moliki ma kambwa ka bandabu kunu baya malumba. Mapaga goni be bambanzu biki kamumuuso na ibiba ka bapa baya musilyoni. ⁴⁴ Kumbu kunu! Ma abe bambaku nibayo kimibisikonogigu, bambanzu banakpakyana kugu yi[‡] ni bagegu kaibo.»

⁴⁵ Kawa wa, bemoti luga ka bowonisilo ba mutuu abikya ndi Yeso be: «Muwonisilo, niyo wakabikya beyo, wakatitumbwa na ibusu goni!»

⁴⁶ Yeso asikisya ndi be: «Kumbu kunu goni, ibunu bowonisilo ba mutuu! Mubinikisaga bambanzu mokumbogi mutititi kabinika, nimo ibunu makaviligu gutugu na kpengbe aka kaubinikiso. ⁴⁷ Kumbu kunu! Makopika bambaku ka bogyalandu ko Kunzi nibo botitonu bulumwisaga ndi. ⁴⁸ Kawa begeyo makowonisila be mabinikyanatu ndi goni ibunu likpamuka nilo botitonu bagya ndi lo. Iba bulumwisaga ndi bogyalandu, ibunu makopika kawa bambaku kabu! ⁴⁹ Kinili Kunzi abikya ndi ka yimibo kaki be: «Nutikiyatu bogyalandu na batutumbwa. Bulumwisaga ndeke bemoti-bemoti luga kabu, bugyogyisa bagogo.» ⁵⁰ Katukya wa aka wa bagya ndi mino obili, bulumwisogoni bogyalandu budingi, na ibunu batu ba lisyε li nilina bo bamugyogyisa ndeke. ⁵¹ Bamwo mbeyi ndi Abeli, ka mulibo, bamwo ndi Zakalia, ka pa yangba ya Ndabu ko Kunzi, luga wa gbogbo niyo bapaga ndi mino bapere na pa yotu kugbe. Iyo, nakamubikya ambe bugyogyisa ndeke batu ba lisyε li nili ko bulya makpamuka nimo masi.

[†] **11:38** 11:38 Bamboku-mboku ka Bayuda bandeli binaga ndi be a na izangiya yidingi kayisukusa maboku kambwa malyalya. Maliko 7:3-4. Luki limoti, Yeso amuyatu ndi iyi (Matayo 15:2) na babifya kaki bakagyagigu ndi iba begeyo (Matayo 15:20; Maliko 7:2-5). [‡] **11:44** 11:44 Kabynene na mutuu ka Bayuda, kakpakyana kugu wa mbuku, apaga ndi bunye kambwa ko Kunzi. **11:51** 11:51 Wanda ka Mupunganagi 4:8.

⁵² Kumbu kunu bowonisilo ba matuu! Mudulyogoni bengen'i pisi ya kiba likpamuka ko Kunzi bikpwoɔkpwoɔkpwoɔ. Ibonu bamombukwana-donu bi makegu ibonu kogulyo, manukpingba goni nibo bakapa kogulyo.»

⁵³ Niyo Yeso opupa ka ndabu yi niyo, bowonisilo ba matuu na Bafalisayo banyo ndi zigo. Bapunga ndi kakpima buwobi-buwobi ka bopisi baya makpamuka dididi. ⁵⁴ Ka lingunu, ba ndi kalikaga bekye akwanana ndi kasakaga ka manzina kaki.

12

Takikonitogu batu ba kuboboku
(Matayo 10:26-27)

¹ Ko ngbingo yi ninɔ, bambaza bakpukpu kugbe ka bambanzu bamumukana ndi ka kpolo ka Yeso, botoni bikpwo, banaditana magu binvinvini. Yeso apunga mbeyi kaubikya babiɔya kaki aka be: «Wiminyonito na kuboboku ka Bafalisayo nikwo a abe sibukuso niso ofulisaga mukati. ² Masi nimo a makisuma inisanatu ka bungbanganya, na nimo a ko dikidi, imibikosatu ndeke. ³ Kinili masi nimo makabikya ko biti, bambanzu bukana ndeke ka bungbanganya. Masi nimo makabikya na bepisi-pisi ni midulogini ka ndabu, bakawa ndeke ka bakugbondo.»

Mubongoni Kunzi aka yikaka
(Matayo 10:28-31)

⁴ «Nakamubikya ibonu bawai ambe: makubongonitogu batu nibo bamwogo nzuyi, luki limoti, ni kumbuso yi, bakakwananigu kagya luki lagogo kugu yi. ⁵ Luki limoti, nakamubikya ambe wani no mokwononi kabanga: mubongoni Kunzi ninɔ, kumbusa wa kukwaku, a no ngu kamudikita ko buku ba benze na benze. Iyo, nakamubikya ambe iyi no mokwononi kabanga yi!

⁶ Bakugabagigu mbeyi bakyokyoɔɔ kubukumuti ka bambuma baba? Luki limoti, Kunzi kabusaligu gutugu bemoti aka luga kabu. ⁷ Gutugu tukatu ta bamu kunu aka tasi, atitanga. Makobongonitogu neki! ibonu ma na izangiya kugbe kaakitaga bakyokyoɔɔ budingi.»

Limbengi-Lotu akauwonisilo babiɔya beyo okwononi mino kanzina
(Matayo 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ «Nakamubikya bata ambe: matu wasi ninɔ ebinikyana ko misa ka bambanzu, Mika-mumbanzu abinikyana ndeke iyi begeyo ko misa ka bamalaika ko Kunzi, ⁹ luki limoti

mütu wasi ninɔ emanganya ko misa ka bambanzu, Mika-mumbanzu amanganya ndeke iyi begeyo ko misa ka bamalaika ko Kunzi. ¹⁰ Mütu wasi ninɔ akanzina yanyenye ko bulya ko Mika-mumbanzu, inisatu na mupilya. Luki limoti ninɔ atambwa Limbengi-Lotu, kinisigu ndeke na mupilya.

¹¹ Ngbingo yi ninɔ binda banu mino na ibunu ka bandabu baya malumba ka Bayuda, ka bangama na batu bakpukpu, makomomonitogu kakisa beyo mosomboku mino ikani beyo mobikyoku mino. ¹² A beyo, Limbengi-Lotu amuwon-isilatü nilo mobikyoku ko ngbingo yi ninɔ aka no.»

Lizuni ka mütu wa mukumbo mudingi ninɔ kegu na yimibo

¹³ Kwa wa mütu bemoti ka ambaza abikya ndi Yeso be: «Muwonisilo,* ibikyilyano baka mika mama ambe tagbanani na iyi mukumbo nimɔ baba atisilya ndi.» ¹⁴ Luki limoti Yeso asikisya be: «Aluku aaa, wani no ebisi zozu kunu ikani mütu mugbananaga lingama kunu na mamaku?» ¹⁵ Kumbuso yi ubikya be: «Wiminyonito na musasa ma mukumbo, kye obili ka mumbanzu kegu ko bulya budingi ba mukumbo kaki, gutugu ni a na lingama lidingi aka.»

¹⁶ Kumbuso yi, Yeso atwa kwa lizuni li nili: «Mütu wa mukumbo bemoti a ndi na botiko nibayo apa ndi masolo makpu. ¹⁷ Apunga ndi katamanaga, animuusa be: «Nagya se kwa bunu? Nakegu na pa niyo nobisa mino masolo kami.» ¹⁸ Iyi aka be: «Okwononi napanzi babasa baya masolo kami, nopika nibayo bayakpukpu kuge, kuso yi nobiso banu mino masolo na mukumbo kami masi. ¹⁹ Kumbuso yi, nabikya kwa limbengi kami be: Na kwa na mukumbo mudingi ka byanga bakpu, noyukumatu kwa mbeyi, nika kwa asi kalyalya aka, komwo na kanzanilya obili.» ²⁰ Luki limoti Kunzi abikya be: «Iwe ngingi muna! Wakokwo no bitu yi niyina aka yi. Wasilya kwa wani mukumbo mi nimana wapimbya bikyokyo mana?»»

²¹ Yeso omotiloku be: «A mudongoni beyo ka nibo bimumulyaga mukumbo, luki limoti kani bakegu nomu ku ko Kunzi.»

*Kunzi apaga masi nimɔ okwononi ka obili
(Matayo 6:25-34)*

²² Kumbuso yi Yeso ubikya babibya kaki be: «Kinili nakamubikya ambe: Makigbomisonitogu bamu ko bulya obili kunu, iki ko bulya malili, iki ko bulya nzuyi kunu

* 12:13 12:13 Muwonisilo: Bamakagatu goni Yeso beyo, ikani Labi, Labuni ka Libelenia (Yuani 20:16).

ikani ko luki la kimokisyo. ²³ A beyo, obili a na izangiya kugbe kakitaga malili, nzuyi a na izangiya kugbe kakitaga botu. ²⁴ Huminoni mbeyi bombu! Bakakunagigu, bakobuulyogigu, bakegu na pa niyo bobisaga mino masolo, luki limoti Kunzi ulyolisagatu! Wina se, ibunu ma na izangiya yidingi kugbe kakitaga bombu! ²⁵ Wani no akwanana luga kunu, pisi kaigbomisa mu, kosisilo mino masye ma obili kaki? ²⁶ Kika neki be makakwananigu kagya luki likede abe nilo, ko bulya iki yo makaigbomisa bamu ka makpumuka magogo? ²⁷ Wondoni mbeyi mauwa mo tutu bizumuuu, winoni beyo abakaga mino: kagyagigu ligubo, kakubagigu botu. Luki limoti, nakamubikya ambe, gutugu ngama Solomono aka ka lingama kaki lasi, kimokisiyagu ndi kutuko kwanza gutugu kumoti aka abe liwa limoti luga wa nima. ²⁸ Kika neki ni Kunzi akomokisyogo mapaku mo tutu nimo a na lisyeli ni li wa, na bugala badikita ko buku, ko bulya iki yo kakwananigu mino kamumokisyogo ibunu bikpe? Eeze, se kawa ibunu bana ma na baya yikede aaa!

²⁹ Se kawa ibunu, makomomonitogu kakisa be talya iki, ikani be tomwo iki. Makigbomisonitogu bamu ka nilo. ³⁰ A beyo, batu nibo bakamibigu Kunzi bo bikaga kaamama kakisa masi mi nimo. Luki limoti, Obonu ibagatu be ma na musasa ma makpumuka mi nimo. ³¹ Luki limoti kisoni mbeyi Bungama ko Kunzi, kumbuso yi amupa kawa goni magogo kugu yi.

³² Makobongonitogu, ibunu ambaza mukede aaa! Baba ina ndi binza kamupa Bungama kaki! ³³ Goboni mukumbo kunu, mupa batu ba yangya buyi bi. Ika abe makigyilya ibunu bamombukwana-donu bi ligi yisuma buyi niyo buyi kobungigu mino. Bisoni lingama kunu kugu wa lisyeli ku kaputikanigu ndeke mino. Mutu wo kubaku kakpufigu, mukekedu kalyigu begeyo. ³⁴ A beyo, pa yi niyo mukumbo kaku o mino, limbengi kaku ika ku go ku.»

Wikoni bakitulya kabunda Mika-mumbanzu

³⁵ «Wikoni bakitulya kagya ligubo, mikondini dukufito bingbufu, batala kunu butuna bingbiii! ³⁶ Wikoni abe bagya-ligubo nibo bikaga kabunda mombukwana-dabu ni anigoku ko dumo. Ngbingo yi nino osiloku mino, koyipa holi bahukulya mupumi bigala-gala. ³⁷ Magyagya ka bagya-ligubo nibo, kika ni mombukwana-dabu iginiku, utakanya bubisi! A linganu, nakamubikya ambe, imokisya kutuko kwa ligubo, ulikiso bagya-ligubo kaki ka miza, ulupyaga malili. ³⁸ Kagyigu luki kika ni iginiku na gundu gutugu ko mboluga aka, utakanya bubisi, bika na magyagya! ³⁹ Wiboni goni binza be mombukwana ndabu kibogigu

ngbingo yi ninɔ mutɔ wo kubakɔ odogoku mino. Kibaga ndi, iba kasagigɔ mutɔ wo kubakɔ kogulya kɔ kaki. ⁴⁰ Wikoni nekɔ bakitulya, kyɛ Mika-mumbanzɔ odoku ndekɛ ko ngbingo yi ninɔ makikigɔ mino na mutamanagi.»

Babibya bokwononi kaiko abɛ bagya-ligubo banza na ba kimibo

(Matayo 24:45-51)

⁴¹ Kɔwa wa Petɛle amuusa ndi Yeso bɛ: «Mombukwono-dosu, lizuni li nilina wakabikya li a ko bulya kusu aka ikani ko bulya ka batɔ basi?»

⁴² Mombukwono-dosu asikisya ndi bɛ: «Wani sɛ kɔwa nɔ a mɔgya-ligubo walingunɔ na wakimibo? A ninɔ mombukwana-daki asilya ligubo lilɔpyaga malili ka bagya-ligubo bagɔɔ ko ngbingo yi ninɔ okwononi mino. ⁴³ Igyagya ka mɔgya-ligubo ninɔ mombukwana-daki kigoku, atakanya idukufini bigubu kagya ligubo li nilɔ. ⁴⁴ Nakamɔbikya bingbanganya, a lingunɔ: mombukwana-daki abisa ngama kaanda mukumbo kaki masi. ⁴⁵ Luki limoti, kika ni mɔgya-ligubo nɔ obikyini bɛ: «Mombukwana-dami kegɔ kaigoku mbiya wanu!» apunga kaubuma bagya-ligubo bagɔɔ balukɔ na boko bi, kalyalya, komwo na kadamɔwa, ⁴⁶ kɔwa wa mombukwana-daki yi ninɔ igoku banɔ ka lisyɛ na ko ngbingo yi ninɔ kikigɔ mino kaibo, akpumyo,[†] agyogyisa mɔɔngɔni beyɔ Kunzi ugyogyisa ndekɛ mino batɔ nibɔ bakɛgɔ ka bungbingbili.

⁴⁷ Mɔgya-ligubo ninɔ ibaga nilɔ mombukwana-dami apaga, ni kegɔ wakitulya kagya beyɔ, alya pimbo yidingi kugbɛ. ⁴⁸ Luki limoti, ninɔ kibogigɔ nilɔ mombukwana-dami apaga, anagya makpɔmɔka nimɔ okwononi bɛ bagyogyisi mino, alya pimbo yikɛɛ. Ninɔ bapá mudingi, bakɔnga ndekɛ kaigiso mudingi gɔni. Kasilya mumbanzɔ kaanda makpɔmɔka mudingi, akɔnga kɔwa ndekɛ bata mudingi kakitaga.»

Bambanzɔ bakaigbananaga ko bulya mutiwi ka Yeso

(Matayo 10:34-36)

⁴⁹ Yeso abikya bɛ: «Nodoku ndi kadikita buku ka obili, no bi kapa kugbɛ ambe ogbundikoninɔ gutugɔ bi! ⁵⁰ Na na ibatiso niyɔ okwononi bɛ nogwi. Limbengi kami a kugɔ bidɔ kadwe kɔ kwa kɔ igyonoso mino! ⁵¹ Makasima bɛ nodoku ndi kapá maziyɔ ka obili? Nakamɔbikya ambe: kegɔ beyɔ, luki limoti bambanzɔ bigbananagatɔ ko bulya kami. ⁵² Katukya mbiya-mbiya wanɔ, livananza limoti la bambanzɔ kubukumuti igbananagatɔ banɔ ko bulya

[†] **12:46** 12:46 Takwanana gɔni koyikasa bɛ: Agyogyiso banɔ mɔgya-ligubo yitula kugbɛ.

mūtiwi kami, basaa buyikonilya baba na baba buyikonilya basaa. ⁵³ Abaki miki figbanana ndeke no mikaki, miki figbanana na abaki. Amaki miki figbanana no mikaki musika yi, miki ninɔ musika yi nɔ figbanana na amaki, titaki miki figbanana na muzyaki, muzyozyo figbanana na titaki.»

Wiboni nilɔ akakitaga mbiya wanu
(Matayo 16:2-3)

⁵⁴ Yeso abikya bata ndi ambaza ka bambanzu be: «Ngbingo yi ninɔ minaga mino bekuba bayo mbwayi miso ka dumbe, mabikyaga bigala-gala be: «Mbwayi alukat», igyonosa beyo aka yo. ⁵⁵ Ngbingo yi ninɔ minaga mino muvivi anovivo katukya miso ka zebu, mabikyaga be: «buzu ikatu kugbe», igyonosa beyo aka yo. ⁵⁶ Ifunu batu ba kuboboku bana! Ma bakitulya kaiba isi ya makpamuka ma obili nimɔ akainisoniso kunu ka litombu na kugu wa lisyɛ, luki limoti ko bulya iki yo makegu mino kaiba isi ya makpamuka nimɔ akaigyonosa mbiya wanu?»

Okwononi kaukanana na mumuyoniso kaku
(Matayo 5:25-26)

⁵⁷ «Ko bulya iki yo makakogigu ifunu bamombukwandonu likpamuka kunu na bungbingbili ko pisi ya yigya kunu? ⁵⁸ Makika kaina kambwa ka bazozu na mumuyoniso kaku, gya ngu kaukanana na iyi ni ma mbeyi ko pisi aka. Wakagya beyo, iba waukogini mumuyoniso kaku be kudwisonitogu kambwa ka zozu, zozu ukitisaga ka maboku ka polisi, polisi ugwi. ⁵⁹ Nakaubikya beyo ambe bakugwi, wakopupikugu ku beyo kani wakanokolyigu buyi basi nibo ika ni bukuni.»

13

Kayikoso obili kunu ikani kolumwogo

¹ Ko ngbingo yi ndi ninɔ, bambanzu bemoti-bemoti bodoku ndi katumbulyaga Yeso, beyo Pilatu ulumwisaga ndi mino Bagalilaya ko ngbingo yi ninɔ ba ndi mino kapá Kunzi bapere. Na bangu kabu amatikana ndi na niyo ka banyama bi nibo ba ndi kapá ka apere. ² Yeso umigisya be: «Makasima be bulumwisaga ndi Bagalilaya bi nibo kye ba ndi batu banye kugbe kaukitaga bagogo basi? ³ Haaa, luki limoti nakamubikya ambe makoyikosi yigya kunu, ifunu basi molumwaga ndeke mudongoni abe ibu goni. ⁴ Ikani makasima be bambanzu tekebe na bugina bi nibo munala ma Siloamu ugbigbila ndi, ulumwisogo, bo ba ndi bagya-manyɛ kaukitaga batu basi ba Yelusalema? ⁵ Haaa, luki

limoti nakamubikya ambe makoyikosi yigya kunu, ifunu basi molumwaga ndeke mudongoni abe ibu goni.»

Yeso akatwa lizuni la bugo nibo kabukutagigu

⁶ Kumbuso yi Yeso ubikya ndi lizuni li nili: «Mumbanzu bemoti a ndi na bugo nibo akuna ndi ko tiko kaki. Odogoku ndi kaanda bumo yi, luki limoti ni kinigu. ⁷ Abikya kuwa zamu wo tiko be: «Wina mbeyi! A kuwa byanga bisaa wa nodogoku mino kaanda mago kusili wa bugo bi niba ni nakegu katakanya yi. Gbita! Ko bulya iki yo o mino kohuma pa payaya?» ⁸ Luki limoti zamu nino asikisya ndi be: «Mombukwono-dosu, wasa mbeyi bata ka syangasu si nisi. Nakpo mbeyi ka bakpolo-kpolo bi, noduka na litombu la dobo. ⁹ Takagya beyo, akwananatu yagogo kabukuta ka syangasu sa kumbuso! Kobukuti se kuwa, wogbitisiso!»

Yeso ahukusini muko bemoti ka Lisyé la kimumbiso

¹⁰ Lisyé limoti la kimumbiso, Yeso a ndi kapá mutiwi ka ndabu imoti ya malumba ka Bayuda. ¹¹ Ku beyo, a ndi na muko bemoti nino a ndi no kolobu kuso wa byanga tekebe na bugina. Limbengi la bunye limoti a ndi ni andungulyogini, adukufu mugongu bigubu ni kegu wa akwanana ndi mino gutugu kananikana aka. ¹² Niyó Yeso amina beyo, amaka, abikya be: «Ye ma, kolobu kaku osyini.» ¹³ Abisilya ndi mafoku, wa aka wa ananikana, apunga ndi kabibiso Kunzi. ¹⁴ Luki limoti, niyo ngama wa ndabu ya malumba yi niyo ina be Yeso ahukusini mumbanzu ka Lisyé la kimumbiso, limbengi akandikanaga ndi bisulu-sulu. Iyi aka na ambaza ka bambanzu bi nibo ba ndi bamumukana wa be: «Masye ma ligubo a madya, dogoniku kayihukuso ka masye mi nimo aka mo ni kegu ka Lisyé la kimumbiso!»

¹⁵ Luki limoti, Mombukwono-dosu amigisya be: «Ma batu ba kuboboku! Ka Lisyé la kimumbiso, mumbanzu yikakayikaka luga kunu kakulagigu ngombe ikani punda kaki ka pa ilyalya, atundulo komwa libo? ¹⁶ Na muko yi nima, miko mika Abalahamu nino abili akandaga ndi ka byanga tekebe na bugina, kokwononigu bi be bakulagi ka ligbito kaki ka Lisyé la kimumbiso?»

¹⁷ Ngbingo yi nino Yeso a ndi mino kaubikya beyo, bomuyoniso kaki basi bimukana ndi suni. Luki limoti ambaza wasi ka bambanzu ogwa ndi magyagya kaina makpumuka mumbanga-mbanga masi nimo a ndi kagya mo.

Bokingyasa Bungama ko Kunzi na iki?

(Matayo 13:31-32; Maliko 4:30-32)

18 Kumbuso yi Yeso abikya be: «Bungama ko Kunzi a madongoni na iki? Nokingyasa piye na iki? 19 A abe libumo likede nilo muti bemoti ava ndi, akuna ko tiko kaki. Niyo abaka, ita kawa ndi sibukaso sidingi, bombu bodoku kopika bandabu kabu kugu wa tabi yi.»

20 Yeso abikya bata be: «Nokingyasa Bungama ko Kunzi na iki? 21 A madongoni abe sibukaso niso ofulisaga mukati. Muka bemoti ava ndi, opula na fufu wakpu kadwe kukwaku fufu ofula ndi mino wasi bidai-dai!»

*Wani no ogulya ka Bungama ko Kunzi?
(Matayo 7:13-14, 21-23)*

22 Kumbuso yi, Yeso inda ndi misa ka Yelusalema, anolingyo bagudu no giyo dididi, anapa muti. 23 Muti bemoti amuusa ndi be: «Mombukwono-dosu, bambanzu barkedde aka bo binisonisa ndeke na muhukuso?»

Yeso usikisya be: 24 «Gyoni ngu yasi kogulya ka mupumi makpu. A beyo, nakamubikya ambe, bambanzu budingi bakingila ndeke kogulya mino, luki limoti bakakwananigu.

25 Ngbingo yi nino mombukwana ndabu amaga ndeke mino, adalaga mupumi, ibunu, mika ndeke kunzi, mapanga koyipa holi manabikya be: «Mombukwono-dosu, ti-hukulyano baka mupumi.» Iyi amusikisya ndeke be: «Nakibigu ku mapanya mino!» 26 Ibunu aka ndeke be: «Talyalyaga ndi, tanomwo pa imoti na ibunu, iwe goni no watipaga ndi mutiwi ka bapa yangba baya bagudu kusu.»

27 Luki limoti, igilya ndeke bata kamubikya be: «Nakibigu ku mapanya mino. Tukyoni buwobi na imi, ibunu basi ma bagya-manye!» 28 Ku beyo, bagamana ndeke na kailya manzu wa mamina ndeke mino Abalahamu, Isaka, Yakobo na bogyalandu basi nibo ka Bungama ko Kunzi, luki limoti bamumbimba ndeke ibunu kunzi! 29 Bambanzu bemoti-bemoti bodogoku ndeke katukya ka ingenge na ka dumbe, ka zibo na zebu, bika ndeke bakikogo kalyalya ka bungama ko Kunzi. 30 A beyo, nibo ba kumbuso, bika ndeke kambwa, na nibo ba kambwa bika kawa ndeke kumbuso.»

*Batu ba Yelusalema bakegu kamukana Yeso
(Matayo 23:37-39)*

31 Ko ngbingo yi nino aka no, Bafalisayo bemoti-bemoti bakpudoku ndi Yeso, babikya be: «Tukya wanu, waga ka pa yagogo, kye ngama Elodi Atipasi akapa kaumwisiso.»

32 Yeso umigisya be: «Windoni kabikya nziyo nino ambe: «Na lisyeli nilina nakokpumyo mambengi ma bunye, kohukuso bokolobu, na bugala nagya madongoni begeyo. Kumbusa wa masye mi nimo, nama ligubo kami.» 33 Luki limoti, ubikya be: okwononi be nidukulogi na ligandu

kami na lisyε li nili, na bɔgala, na lisyε nilo lagogo, kye kokwononigu bε bamwi mugyalandu kunzi wa Yelusalema.

³⁴ Eeze ibunu batu ba Yelusalema, batu ba Yelusalema, makahulumwisogo bogyalandu, manubuma na matamu nibo Kunzi utikoku! Nganga yinga yo napa ndi mino kaumumula batu kaku madɔngoni beyo koku umumulaga mino bomikaki ka bεpapandula, luki limoti, ibunu makapagu ndi! ³⁵ Εεε winoni se, ndabu kunu otigala ngundu. Nakamubikya ambe: makeminigu bata kadwe ko ngbingo yi ninɔ mabikya ndeke mino be: <Kunzi adukulyi mutu yi ninɔ akodoku babunga ko lina ka Mombukwono-dosu!>

14

Yeso ahukusini mutu wo kolobu ka Lisyε la kimumbiso

¹ Lisyε limoti la kimumbiso, Yeso inda ndi ku ka ngama bemoti ka Bafalisayo ninɔ amaka ndi kalyalya ku kaki. Bambanzu ba ndi kanda Yeso bizumuuu. ² Wina se, aluku bemoti wo kolobu ya ngunde a ndi wakamaga wa. ³ Kuwa wa, Yeso umuuso bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo be: «Mutuu kusu apagatu ikani amayatu kahukuso mambanzu ka Lisyε la kimumbiso?»

⁴ Luki limoti badakyana ndi biwo. Kuwa wa Yeso avila ndi aluku no, ahukuso, apa ligandu. ⁵ Kumbuso yi Yeso ubikya ndi bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo be: «Wani no luga kunu, mikaki ikani ngombe kaki kogwa ka lifye, kakwananigu kanyo gutugu ka Lisyε la kimumbiso aka?»

⁶ Likpumuka li nilo umbanga ndi kaigisyo.

Kunzi ubinikaga batu nibo bisisogo

⁷ Yeki Yeso inaga ndi be batu nibo bumakaga ka malili bakisaga kaiko ka moliki ma kambwa aka, utulya ndi lizuni li nili: ⁸ «Mambanzu kamaka ko dumo wo vononi, wakikonitogu ka buliki ba kambwa. Kye yagogo bamokito goni mutu wa ibiba kaukitaga iwe, ⁹ iba mutu yi ninɔ amumoki ibunu basi baba, kodonukuto kaubikya be: <Masilya mbeyi aluku yi nimu buliki bi niba.> Winda kuwa kaiko ka buliki ba kumbuso mutumo no suni bidε. ¹⁰ Luki limoti, bakamaka ko dumo, winda kaiko ka buliki ba kumbuso, iba ngbingo yi ninɔ mombukwono dumo oduko mino, ubikiyi ni iyi be: <Waiaaaa, da wiki kunu kambwa.> Wika kuwa na ibiba kambwa ka batu basi nibo mika na ibu kalyalya. ¹¹ A beyo, mutu wasi ninɔ ibinikaga, Kunzi asisagatu. Na ninɔ isisogo, Kunzi abinikagatu.»

¹² Kumbuso yi, Yeso abikya mutu yi ninɔ amaka ndi no be: «Ngbingo yi ninɔ wo mino kamaka bambanzu kalyalya ku kaku na busobi ikani gutugu na bugogo aka,

wakumokonitogũ bawai-dakũ, bamamakũ, livananza kakũ, gutugũ bapimbani kakũ aka nibo ba mukumbo. Kye ibũ bakwananatu goni kaumaka ko ngbingo kabũ, ika kũwa abe bakumigisyo masi nimo upi bi. ¹³ Luki limoti, ngbingo yi nino wo mino kalyisiso dumo, hamaka bokwino, batũ bakigyagya, nibo ba mudili na nibo ba bokolobu baya mamomo. ¹⁴ Wakagya beyo, Kunzi udukilyatu babunga kye ibũ bakakwananigũ kaumigisyo. Kunzi ukalya ndeke goni ko ngbingo yi nino batũ bongbingbili bopupa ndeke mino ka bambukũ.»

Yeso akatwa lizuni ko bulya ka batũ nibo bumakaga ko dumo

(Matayo 22:1-10)

¹⁵ Niyõ bukana munzina mi nimo beyõ, mutũ bemoti luga ka nibo ba ndi kalyalya pa imoti na Yeso abikya be: «Igyagya ka mutũ yi nino alyalya ndeke ko dumo nino wa Bũngama ko Kunzi!»

¹⁶ Yeso amigisya na lizuni li nili: «Mutũ bemoti alyisisa ndi dumo mudingi, umaka ndi bambanzũ budingi. ¹⁷ Niyõ ngbinga wa malili itulyana, atika mugya-ligubo kaki kaubikyaga bambanzũ basi nibo umaka ndi be boduku kye ngbingo wa malili itulyonini! ¹⁸ Luki limoti ibũ basi, yikaka-yikaka babikyaga ndi be upilyi. Mutũ wa mambwa abikya mugya-ligubo no be abikyiku mombukwana-daki be: «Noluwi bi tiko, okwononi be naga mbeyi kainoku yi. Kikiliki, ipilyatu.» ¹⁹ Mutũ wagogo abikya be: «Nuluwi bi bangombe tekẽbe* ko bulya ligubo likpo tiko, nakainda kaunda. Kikiliki, ipilyatu baka.» ²⁰ Mutũ wagogo bata be: «Navi bi muko mbiya-mbiya wanũ, kinili nakẽgũ imi kainda kũ.» ²¹ Mugya-ligubo iga ndi ka mombukwana-daki, apaga mongoni mi nimo masi. Niyõ ukana beyõ, limbengi akandikanaga bisulu-sulu, abikya mugya-ligubo kaki no be: «Wogoni bigala ka mu ma sengi, ka bopisi baya gudũ, idulyoku wanũ na batũ ba yangya, nibo ba kigyagya, nibo ba bokolobu baya mamomo na nibo ba mudili.» ²² Ngbingo yi nino mugya-ligubo igoku mino, abikya be: «Ngama, nogyi mudongoni beyõ aka yo webikyi mino, luki limoti pa atu aka mbeyi bata.» ²³ Kũwa wa abikya be: «Syo ka mu ma sengi na ka bapa bayagogo kũ wakwanana mino kautakanya bambanzũ. Hubikya batũ basi nibo wabangana na ibũ ambe boduku, iba dumo kami otumi.» ²⁴ Nakamubikya ambe: «luga ka batũ bi nibo

* **14:19** 14:19 Bukandilaga ndi bengbingili ka mu baba-baba. Ngbingo yi nino bikaga ndi mino kampakayana, banoluto bagita nibayo akpogo kũwa ndi litombũ.

bumaka ndi kambwa, kegũ na mutũ gutũgũ bemoti aka ninĩ alyalya ndeke ko dumo kami!»

*Babibya ka Yeso bokwononi kaasa makrumuka masi
(Matayo 10:37-38)*

²⁵ Kũwa wa, ambaza mudingi ka bambanzũ a ndi kabibya Yeso. Oyikana ndi miso kũ kabũ, ubikya basi be: ²⁶ «Mũmbanzũ ika mũbibya kami iba epaga kũgbe kakitaga abaki, amaki, mukaki, bomikaki, bamamaki, gutũgũ kakitaga oĩili kaki mombukwana-daki yi aka. Kogyi beyo, kakwananigũ kaika mũbibya kami. ²⁷ Mutũ yi ninĩ kegũ kabinika mũsalaba kaki kebibya, kakwananigũ kaiko mũbibya kami. ²⁸ Wani mbeyi no luga kunu kapa kopika mũnala, kapungigũ mbeyi kaiko, imuusa be ligubo li nilo alya buyi binga. Kumbuso yi, anda ikani atũ no buyi budingi nibo akwanana komosisyo nobu ligubo li nilo. ²⁹ Luki limoti, kakpo asi mũbumbe aka ni komagũ, batũ basi nibo bika kaina, bika katiba, ³⁰ banabikya be: «Yooo! mutũ yi nimũna abukũlaga ndi be akopiko, luki limoti kani komagũ!» ³¹ Mũdũngoni goni abe ngama bemoti mudingi kapa kaina kabũmana na ngama wagogo, apunga mbeyi iko, imuusa be: «Na na basũda elofũ tekerebe aka, nakwananatu kakupumyo nobu mũmuyoniso kami ninĩ a iyi na ibũ belofũ batekerebe baba?» ³² Kina be kakwananigũ kakupumyo, atikilya bambanzũ ni a mbeyi asi byi aka kakũnga be bukanani ka maziyo.» ³³ Kũwa wa Yeso opipiloku be: «Gutũgũ mutũ bemoti aka luga kunu, kakwananigũ kaiko mũbibya kami kani kosigũ masi nimũ a nomu.»

*Liniko la ndapulu kegũ na izangiya
(Matayo 5:13; Maliko 9:50)*

³⁴ «Liniko a luki lanza. Luki limoti, liniko kanda-pamanaga, luki tino bata lo akwanana kondingimosogo? ³⁵ Kikigũ bata na izangiya gutũgũ ko pisi imoti aka, luki limoti bombimbo kũwa limbimbo. Mutũ yi ninĩ a na motili ma kũkana, ukanito!»

15

*Kondolo ninĩ obungaga ndi inisini
(Matayo 5:13; Maliko 9:50)*

¹ Lisyẽ limoti, bandũmbẽ ba manzanza na batũ bagogo ba yigya-yanye basi bakpudũku ndi Yeso kamũkana. ² Luki limoti Bafalisayo na bowonisilo ba mutũũ barũnga ndi kainzinzinya, banabikya be: «Alũkũ yi nimũna akautilya

na kalyalya na batũ ba yigya-yanye!» ³ Yeso utulyoku kũwa ndi lizuni li nĩli:

⁴ «Mutũ bemoti luga kunu kika na bakondolo miya, bemoti luga kabũ obungogo, kakwananigũ kausa nibo batekebe kubomu na kubomu ka isa, aga kakisa nino ika ni obungogini bi kadwe kũ kwa kũ aminoku mino? ⁵ Ngbingo yi nino amina mino, ogwa magyagya. Abinika ka mambiga. ⁶ Kumbuso yi iga kũ kaki, umaka bawai-daki na bapimbani kaki, ubikya be: <Doniku kogwa magyagya pa imoti na imi kye naminini kondolo kami nino obungaga ndi!» ⁷ Nakamubikya ambe a mufongoni begeyo, igyagya ikaga yidingi kũgũ wa lisyẽ wa mutũ wanyẽ oyikasaga mino obili kaki kakitaga niyo bambanzũ bongbingbili batekebe kubomu na kubomu nibo bakegũ na musasa koyikoso obili kabũ.»

Lifalanga nilo obunga ndi inisini

⁸ Yeso abikya kũwa wa be: «Kika ni muko bemoti a na bambuma tekebe, bemoti yi obungo, kakwananigũ katuna tala, akpaga ndabũ, akisa biweseeee kadwe kũ kwa kũ aminoku mino? ⁹ Ngbingo yi nino amina mino, umaka bawai-daki na bapimbani kaki ubikya be: <Da mogwini igyagya pa imoti na imi kye naminini ambuma yi nino ebungi bi!» ¹⁰ Nakamubikya ambe a mufongoni begeyo: Kunzi na bamalaika kaki bogwaga magyagya mudingi ko bulya ka mutũ wanyẽ bemoti nino oyikasaga obili kaki.»

Miki nino obungaga ndi iginiku ka abaki

¹¹ Yeso idukulaga ndi kabikya be: «Mutũ bemoti a ndi no bomiki balũkũ bi baba. ¹² Mupipilo abikya abaki be: <Baba, ipoku imi mukumbo ma lisimo li la kami.» Kũwa wa ugbananilyaga ndi bomikaki mukumbo. ¹³ Kumbuso wa masye makede, mupipilo amamula ndi nimo kaki, aga ndi no buyi bi ka mugi mimoti ma byi. Kũ beyo, apũta ndi buyi kaki basi, anakpakyana gbali. ¹⁴ Niyo ama kapũta buyi basi, ayundi mudingi ogulya ndi ka mugi mi nimo, apũnga ndi ka yangya ka makpũmũka masi. ¹⁵ Ogulya ndi ligubo ka mutũ bemoti wa mugi mi nimo. Alũkũ yi nino atika ndi ko tutu kaubũulyogo bangũya kaki. ¹⁶ Ikagatu ndi goni na musasa kalya malili nimo bangũya balyaga ndi mo, luki limoti kegũ gutũgũ ndi na mutũ bemoti aka nino akwanana ndi kapũ.

¹⁷ Kũwa wa apũnga ndi koyikosogo limbengi. Iyi aka be: <Bagya ligubo nibo ka baba balyalyaga binza, na ba na malili mudingi kakitaga! Wina se, na kũwa imi kokwa na nza kũnũ! ¹⁸ Natũkyatu, niga ka baba, nabikyoku ambe: Ba, nogyoni ndi bunye ko misa ko Kunzi na ko misa ka

kū. ¹⁹ Nakokwononigu bāta ambe imaka be mikakū. Iva gutugu kūwa asi abe mugya-ligubo kakū.> ²⁰ Kūwa wa, ava ndi ligundu kaiga kū ka abaki.

Ngbingo yi ninō a mbeyi ndi mino asi byi aka, abaki amina, amibo, akwilya kumbu kugbe. Aga ndi mbangu katilya, apututo bipututu. ²¹ Kūwa wa miki aka na iyi be: <Ba, nogyoni ndi banye ko misa ko Kunzi na ko misa ka kū, nakokwononigu bāta be bemaki be mikakū.> ²² Luki limoti, abaki ubikya bagya-ligubo kaki be: <Doniku na kutuko nikwo kwanza kugbe, mamokisya mikami. Mumokyoni pete ka kpengbe, mamokisyogo bekpakū. ²³ Doniku na ngombe ninō wanvufu-nvufu, mamwo. Tolyolyini, togwa magyagya. ²⁴ A beyo, mikami ninō a ndi ni okwini, a bāta mbiya-mbiya wanu mubisi. A ndi ni obungogini, inisonini bāta!> Kūwa wa, bapunga ndi dumo.

²⁵ Ko ngbingo yi ninō, pūta a ndi iyi ko tiko. Niyō a kūwa ndi kaigoku, adwe buwobi na musengi, ukana kūwa byembi nibo ogwanana bo. ²⁶ Amaka bemoti ka bagya-ligubo, amuusa be likpumuka tino lo a kunu? ²⁷ Asikisya be: <Mamakū iginiku, kinili abakū amwilyini ngombe yi ninō wanvufu-nvufu kye mikaki igiku wapupu.> ²⁸ Kūwa wa pūta angbuta ndi, akya kogulya ka ndabu. Abaki opupoku ndi kaitatanaga na iyi be ogulyino baka, ²⁹ luki limoti miki asikisya ndi abaki be: <Hukana! Imi nikaga kaugugubyo ka byanga budingi, nakobunagu mutuu kakū gutugu lisye limoti aka. Luki limoti wakepāgu imi mikya memi ambe togwi na iyi magyagya na bawai-dami. ³⁰ Luki limoti yeki mikakū ninō aputa ndi buyi kakū na badanda igiku iyi, wamwilya iwe ngombe ninō wanvufu-nvufu!> ³¹ Abaki asikisya be: <Mikami, iwe wikaga pa imoti na imi masye masi. Mukumbo kami masi a makakū. ³² Luki limoti okwononi mbeyi bi kalyisa dumo aka na kogwa magyagya, kye mamakū yi nimuna wakamina mu, a kūwa ndi ni okwini, luki limoti iginiku mubisi. A ndi ni obungogini, luki limoti inisini bāta!>>

16

Mugya-ligubo wa bokoli

¹ Yeso ubibilya ndi babibya kaki bibu yi niyi: <Mutu wa mukumbo bemoti a ndi na mugya-ligubo ninō a ndi kapita wa mukumbo kaki. Bambanzu bodogoku ndi kabikya be: <Kapita kakū akapūta mukumbo kakū payaya.> ² Kūwa wa mombukwana mukumbo amaka ndi mugya-ligubo yi ninō abikya be: <Nakaukana mongoni manyenye kugbe kugu kakū na nakaina ambe a beyo. Itangilya neki

makpumuka kami masi kye wakikigu bata kapita kami.»
³ Kapita yi ninɔ imuusa be: «Ngama kami kegɔ bata kapa be nikito kapita kaki. Nagya se kuwa bunɪ? Nakegɔ no ngu yidima botiko. A gɔni suni ka mutɔ beyɔ no mino yi kaiko kaikukungya. ⁴ Iyaaa! nibini beyɔ nagya mino iba ngbingo yi ninɔ bekpumya banɔ mino ka ligubo, bambanzɔ betilyito ka ba ku kabɔ.» ⁵ Kuwa wa apunga ndi kamakaga batɔ basi yikaka-yikaka niɔ ba ndi na bolubu ka mombukwana-daki. Amuusa ndi mutɔ wa mambwa be: «Luki tino lo okwononi be mumigisyo mombukwana-dami?» ⁶ Asikisya be: «Bangbongbɔɔ ba molingo miya.» Kapita abikya be: «Balɔwa kakɔ wa bolubu nimɔ, wika bigala, wokpika batekebe kubukumuti.» ⁷ Kumbuso yi abikya wagɔɔ be: «Se kuwa iwe, wa na lubu wa inga?» Asikisya be: «Basaki baya nganɔ miya.» Kapita abikya be: «Balɔwa kakɔ nimɔ, kpiko batekebe bugina.» ⁸ Kuwa wa mombukwana mukumbo abiba ndi luga ka batɔ bagɔɔ kapita yi ninɔ wa bokoli nɔ ko bulya yimibo kaki. Batɔ ba ɔbili yi nimɔ ba na bokoli kugbe luga kabɔ kaukitaga niɔ ba ka bungbanganya.» ⁹ Nakamɔbikya ambe husingyoni bambanzɔ no buyi kunu kɔnɔ ka ɔbili. Ngbingo yi ninɔ buyi osyo mino, bamutɔya ka mugɪ ma benze na benze. ¹⁰ Mambanzɔ kika na bungbingbili ka makpumuka makekeke, ika na bungbingbili gɔni ka nimɔ makpukpukpɔ. Mambanzɔ kika na bokoli ka makpumuka makekeke, ika na bokoli gɔni na kubɔbɔku ka nimɔ makpukpukpɔ. ¹¹ Kika neki ni makegɔ na bungbingbili ko bulya mukumbo ma payaya nimɔ kɔnɔ ka ɔbili, wani nɔ amɔpɔ ndeke izangiya ya lingɔnɔ? ¹² Makiki na bungbingbili ko bulya mukumbo ka mutɔ wagɔɔ, wani nɔ amɔpɔ nimɔ kunu?

¹³ «Kegɔ na mutɔ bemoti ninɔ akwanana kaugugubyo bangama baba. A beyɔ, amɔya bemoti, apa wagɔɔ, ikani igumya ka bemoti, amina wagɔɔ payaya. Makakwananigu kagugubyo ko ngbinga bemoti Kunzi no buyi.»

*Yeso akaɔbikyaga bambanzɔ makpumuka dididi
 (Matayo 11:12-13; 5:31-32; Maliko 10:11-12)*

¹⁴ Niyo Bafalisayo ba ndi kaukana munzina mi nimɔ beyɔ, batiba ndi Yeso bikyaaa, kye baragatu ndi iɔɔ buyi. ¹⁵ Yeso ɔbikya ndi be: «Migyaga ko misa ka bambanzɔ abe batɔ bongbingbili, luki limoti Kunzi ibatɔ mambengi kunu masi. Kye luki nilo inisaga na ibiba ko misa ka bambanzɔ ikaga luki la payaya ko misa ko Kunzi.

¹⁶ Kadwe ko ngbingo ka Yuani-Mubatizai, a ndi ngbingo wa Mutɔɔ ka Musa na bogyalandu. Katukya ndi ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, Mongoni Manza ma Bungama ko Kunzi

ibikyogoni ndi, na mutũ wasi bemoti-bemoti akagya kekele kogulya mino. ¹⁷ A yapũpũ lisyẽ na ɔbili kolimiko, luki limoti a yapũpũ kugbe mikya libiso gatũgũ mukede aka wa Mutũ kolimiko.

¹⁸ Mutũ wasi ninɔ asikisaga mukaki, ava wagogo, ikaga abe kasye na muko ikani mbũnya bengenĩ, na mutũ ninɔ avaga muko ni mbũnyaki asikisini, mutũ yi ninɔ ogyini bilya.»

Yeso akabiba bibũ ka mutũ wa mukumbo na Lazalo

¹⁹ «A ndi na mutũ wa mukumbo bemoti ninɔ imokisyaga ndi botu bayananza na baya ligabũ lapũ. Masye masi ikaga ndi kogwa magyagya, analyalya binza. ²⁰ A ndi goni na mutũ wa yangya bemoti ninɔ ina ndi be Lazalo, a ndi na bapwayi nzũyi yasi. Ikaga ndi iyi wakanga ka kpolo wa mupumi ma ndabũ ka mutũ wa mukumbo yi ninɔ. ²¹ Lazalo ikagatũ ndi na musasa kalya makombo nimɔ anyakaga ndi ka miza ka alukũ ninɔ. Luki limoti benva kũwa bo bodogoku ndi kadyo bapwayi. ²² Lisyẽ limoti, mutũ wa yangya ninɔ okwa ndi, bamalaika baga ndi na iyi buwobi na Abalahamũ ka Paladiso. Kumbuso yi, mutũ wa mukumbo okwa ndi goni, balumbo. ²³ Ka babili kũ a ndi kalya kumbu kugbe. Kũwa wa, ikwe kugũ, amina Abalahamũ byi, se kũwa Lazalo ka kpolo kaki. ²⁴ Apamikana be: «Baba Abalahamũ, iminilyano baka kumbu, mutikanɔ baka Lazalo kalubo kpengbe ko libo, edudulisi lisasũ, kye nakaigyogyisa kugbe ko buku bi nĩba.» ²⁵ Luki limoti, Abalahamũ abikya ndi be: «Mikami, tamana mbeyi ambe winisana ndi na lingama lidingi ka ɔbili kakũ ni Lazalo a se ndi iyi kalya kumbu yidingi. Mbiya wanũ, a kũwa iyi kogwa magyagya kũnũ, wa kũwa iwe kaigyogyiso. ²⁶ Na goni, libye lodu a luga kusu na ibunu. Kũwa wa go wa, nĩbo bika kapa katũkya kũnũ kainda kũ mo mino kũ bakakwananigũ. Na nĩbo bika kapa katũkya kũ kodoku kũnũ, bakakwananigũ kazaba begeyo.» ²⁷ Mutũ wa mukumbo aka na iyi be: «Kikiliki baba, itikilyano baka Lazalo kũ ka livananza kami, ²⁸ kye na na bomika mama kubukumuti. Indi kaubikya kambwa aka iba bakodonikutogũ bata ibũ kũnũ ka pa ya kigyogyiso yi niyi.» ²⁹ Luki limoti, Abalahamũ amigisya be: «Bamamakũ ba no mobiso ma mutũũ ka Musa na bogyalandũ, bumukani asi ibũ aka!» ³⁰ Mutũ wa mukumbo nɔ aka na iyi be: «Baba Abalahamũ, kegũ nilo okwononi nilo aka lo. Luki limoti, kika ni mũmbanzũ opupiniku ka babili inda kũ bo mino, boyikosatũ ɔbili kabũ.» ³¹ Luki limoti, Abalahamũ abikya be: «Bakopo kahũkana mutũũ ka Musa

na kahumukana bogyalandu, bakabailyigu kika gutugu ni mumbanzu olupiniku ka babili aka.»»

17

Kaugwisiso na kaupilya bengeni
(Matayo 18:6-7, 21-22; Maliko 9:42)

¹ Yeso ubikya babibya kaki be: «Bopisi bayigya bunye kegu na nyika, luki limoti kumbu ka mutu yi ninu ulutaga bengeni kagya bunye! ² Akwanano bi be bakpikili litalu lakpu ko singasu, badikita ko libo lidingi, iba kulutonito batu ba baya yikede katukya ko pisi ya bungbingbili. ³ Wiminyonito binza:

Kika ni mamaku ugiyini bunye, muyoyisatu. Kukunga mapilya, wapilya. ⁴ Kika ni ugiyini bunye nganga madia na ika ka lise limoti, odoku kaukunga mapilya nganga madia na ika goni, wapilya.»

Baya akwanana kagya makpamuka mumbanga-mbanga

⁵ Batutumbwa babikya ndi Mombukwono-dosu be: «Timatilya baya kusu.»

⁶ Mombukwono-dosu igisya be: «Makiko bi na baya gutugu kani a yikede aka abe maya ma agbede-gbede, makwanano bi kabikya sibukuso si nisina be: «Mukuko, wikunoku ka limbengi lo libo lidingi,» Amamukanatu bi.»

Bagya-ligubo bakwanana kagya iki?

⁷ «Tovini mbeyi abe mutu bemoti luga kunu a na mugya-ligubo bemoti ninu akpogo botiko ikani ubuulyaga bambaza ka banyama. Ngbingo yi ninu mugya-ligubo igogoku mino ko tiko, akwananatu kabikya be: «Doku bikwa kalyalya?»

⁸ Kali, luki limoti abikya be: «Imbambilya malili, kumbuso yi wigomosyana botu, wodoku kegugubyo ko ngbingo yi ninu niko mino kalyalya na komwo. Kumbuso yi wakanana kawa goni iwe kalyalya na komwo.» ⁹ Abibisa mugya-ligubo kaki kye ika ni ogyini nilo akpamyi? ¹⁰ A madongoni abe ibunu goni: ngbingo yi ninu mogyini mino masi nimo Kunzi akamukpama, bikyoni ambe: «Ta bagya-ligubo bapayaya aka, togyi ligubo nilo aka lo kusu.»»

Yeso uhukusini bakebu-kebu tekebe

¹¹ Ngbingo yi ninu Yeso a ndi mino kaında misa ka Yelusalema, abye ka malili ma iwili ya Samalia na Galilaya. ¹² Niyu a kawa ndi buwobi kosila ka mugi mimoti bene, bakebu-kebu tekebe bakpudoku ndi. Bamaga ndi byi na iyi, ¹³ bapunga kapamikanaga be: «Muwonisilo, Yeso aaa, kikiliki tikwilyano baka kumbu!»

¹⁴ Yeso ʌmina ndi, ʌbikya ʒe: «Windoni kʌ bokumu ʒo mino ʒamʌkpimi nzʌyi.*»

Ngbingo yi ninɔ ʒa ndi mino kaında aka nɔ, ʒahʌka. ¹⁵ Niyo ʒemoti luga kabu ina ʒe oukini, igoku ndi ka Yeso an-abibiso Kunzi na liyu lapu. ¹⁶ Ogwa ndi mokpukpu kambwa kaki, amigisya ibiba. A ndi Musamalia. ¹⁷ Kʌwa wa Yeso aka ʒe: «Kegʌ ʒambanzu ʒasi tekeʒe ʒo ʒongumoni? Niʒo ʒagɔɔ kʌʒomu ʒa kʌwa yani? ¹⁸ Kegʌ gutʌgu na matu ʒemoti aka ninɔ igiku kamigisilyo Kunzi ibiba, kiki asi mʌbyi yi aka nimu.» ¹⁹ Kumbuso yi, Yeso abikya ʒe: «Wamaga, waga. Baya kakʌ uhukusini.»

Bʌngama ko Kunzi a luga kunu
(Matayo 24:23-28, 37-41)

²⁰ Bafalisayo ʒamuusa ndi Yeso ʒe: «Bʌngama ko Kunzi odoku piye ndeke ngbingo tino?»

Umigisya ʒe: «Bʌngama ko Kunzi kegʌ kodoku abe luki la kimibisikono. ²¹ Bakabikyigu ndeke ʒe: <Winoni, ibu niʒa!> ikani <Ibu niʒo kʌu!> Kyɛ Bʌngama ko Kunzi a luga kunu.»

Lisye nilo Mika-mʌmbanzu odoku ndeke mino

²² Kumbuso yi Yeso ʌbikya ʒabibya kaki ʒe: «Ngbingo wago odokuto ndeke ninɔ miko mina na musasa kamina Mika-mʌmbanzu gutʌgu ko ngbinga makede aka, luki limoti ni makaminigu. ²³ Bamʌbikyaga ndeke ʒe: <A kʌu!> ikani <A wanu!>, luki limoti makindonitogu kʌ, makogonitogu mbangu kʌ ʒeyo. ²⁴ A ʒeyo, lisye li nilo Mika-mʌmbanzu odoku ndeke mino, ika ndeke mʌɔngoni abe ngbangbata kanginana. Mʌɔngoni ʒegeyo ngbangbata anginanaga mino katukya ka mulibo ma ɔbili na kadwe ka magoɔ, ʒambanzu ʒamina ndeke Mika-mʌmbanzu ʒegeyo ka lisye nilo opuponoku ndeke mino. ²⁵ Luki limoti okwononi ʒe Mika-mʌmbanzu igyogyisi mbeyi kʌge, ʒatu ʒa lisye li nilina ʒambimbo. ²⁶ Mʌɔngoni ʒegeyo igyonosa ndi mino ko ngbingo ka Nʌa, ika ndeke ʒegeyo ngbingo yi ninɔ Mika-mʌmbanzu odoku ndeke mino. ²⁷ Bambanzu bikaga ndi kalyalya, ʒanomwo, ʒanavanana kadwe ka lisye li nilo Nʌa ogulya ndi mino ka ingbɔɔ. Tumo odoku kʌwa ndi ʒiyakpa, ʒambanzu ʒasi ʒolumwaga ndi. ²⁸ A ʒata mʌɔngoni ʒegeyo igyonosa ndi mino ko ngbingo ka Loti. Bambanzu bikaga ndi kalyalya, ʒanomwo, ʒanaluwo na ʒanagaba makpʌmʌka, ʒanadima ʒotiko na ʒanopiko ʒandafu. ²⁹ Luki limoti lisye li nilo Loti opupa ndi mino ka ʒoɔmu, Kunzi olukusa ndi buku na libu longido-ngido

* **17:14** 17:14 Bokumu ʒo ʒakpimaga ndi, ibu goni ʒo ʒabikyaga ndi ʒingbanganya ʒe mʌmbanzu oukini.

katukya kugu wa lisyε abε mbwayi, ulumwisaga ndi basi. ³⁰ Ika ndeke mufongoni begeyo ka lisyε li nilo Mikamambanzu igoku ndeke mino.

³¹ Ka lisyε li nilo, mambanzu nino ikaga ndeke kugbondo, kingyigu ndeke bata ka ndabu kakisa mukumbo kaki. Mufongoni abε mutu yi nino ikaga ndeke ko tiko kakwananigu ndeke bata kaiga kava luki ku kaki. ³² Eee, tomomoni se nilo asilya ndi muka Loti. ³³ Mutu yi nino akisaga kabuulyogo obili kaki, abungusatu ndeke, luki limoti mutu yi nino abungusatu ndeke obili kaki, abuuyagatu ndeke. ³⁴ Nakamubikya ambe no biti yi niyo, bambanzu baba bikaga ndeke ka kanga imoti: bavaga ndeke bemoti, basa wagogo. ³⁵ Boko baba bikaga ndeke kadwa mupunga pa imoti: bavaga ndeke bemoti, basa wagogo. ³⁶ [Baluku baba bikaga ndeke kagya ligubo ko tiko: bavaga ndeke bemoti, basa wagogo.†]

³⁷ Babibya bamuusa kuwa ndi Yeso be: «Mombukwondosu, makrumuka mi nino igyonosa ndeke yani?‡»

Yeso usikisya be: «Ku manda ma nyama ikago mino, bombu nibo balyaga makolo bamumukanaga wa go wa.»

18

Yeso akapá mutiwi ko bulya malumba

¹ Kumbuso yi, Yeso utulya kuwa ndi babibya lizuni nili kauwonisilo be bakwanana kalumba masye masi ni bakegu kadikaga. ² Ubikya be: «Kuso wa gudu bemoti bene, a ndi na zosi bemoti nino kabangagigu ndi Kunzi, anamina batu basi payaya aka. ³ Kuso wa gudu yi nino goni aka no, a ndi na woko bemoti muko yi nino odogoku ndi bongbinga basi kabikya zosi no be: <Tikulya ngbanga kusu na mumuyoniso kami.> ⁴ Kuso wa masye makru, zosi a ndi asi kakya aka. Luki limoti ka mulibo abikya kuso kaki be: <A beyo, nakabangagigu Kunzi, na naminaga batu basi payaya aka, ⁵ luki limoti, woko yi nimuna edomisini. Kinili okwononi be nakulyi ngbanga kaki. Kumbuso yi kikigu bata kodoku bongbinga basi keg bomisa ma.>»

⁶ Kuwa wa, Mombukwono-dosu omotiloku be: «Hukononi binza likrumuka li nilo zosi wanyε no akabikya! ⁷ A beyo, Kunzi kakwananigu kaukulya batu kaki nibo upunaga ndi ngbanga wanza, ngbingo yi nino bo mino kaigama na iyi biti na lisyε? Kusyngyigu bigala?

17:32 17:32 Wanda ka Mupunganagi 19:26. † **17:36** 17:36 Mugele-gele mi nima kegu ka mobiso dididi mandeli. Wanda ka Matayo 24:40. ‡ **17:37** 17:37 A mufongoni begeyo Yeso igoku ndeke mino, bambanzu basi bamina ndeke bingbanganya.

⁸ Nakamubikya ambe: ukulyatu ngbanga kabu bikwa. Luki limoti wa Mika-mumbanzu odoku ndeke mino kunu ka litombu utakanyatu ndeke batu ba baya?»

Malumba ka Mufalisayo na ndombe wa manzanza

⁹ Yeso atwa ndi goni lizuni nilina ko bulya ka bambanzu bemoti-bemoti nibo biminaga ndi bingbingbili ko misa ko Kunzi na banumina batu bagogo asi payaya aka. Abikya be: ¹⁰ «A ndi lisyé limoti, baluku baba badfaka ndi kalumba ka Nda bu ko Kunzi, bemoti a ndi Mufalisayo, wagogo ndombe wa manzanza. ¹¹ Mufalisayo, amaga, apunga kuwa ndi kailumbilya be: <Kunzi o, nakaubibisa kye na kegu imi abe batu bagogo. Ba batu bo kubaku, batu busye na boko ikani bambunya bengeri, na kegu imi abe ndombe wa manzanza yi nimu. ¹² Noginyagatu malili ko ngbingo nganga yiba ka poso, napagatu lifu limoti la tekete la mukumbo kami masi.> ¹³ Luki limoti, ndombe amaga ndi iyi byi, kakwanana gutugu ndi kaikwe kugu wa lisyé, luki limoti iyipa ndi ikubasu, abikya be: <Kunzi o, ipilyano baka kye na imi mutu wanye.>»

¹⁴ Yeso omotiloku be: «Nakamubikya lingunu ambe, aluku no iga ndi ku kaki ni Kunzi aitisini mutu wongbingbili kakitaga Mufalisayo. Ka lingunu, mutu wasi nino ibinikaga, Kunzi asisagatu. Na nino isisogo, Kunzi abinikagatu.»

Bungama ko Kunzi a ka batu nibo bigyaga abe bomiki (Matayo 19:13-15; Maliko 10:13-16)

¹⁵ Bambanzu badulyoku ndi Yeso na bomiki bawese be ubisilyi maboku. Niyu babibya bina beyo, bapunga ndi kaunyakilya batu bi nibo. ¹⁶ Luki limoti Yeso umaka be bakpudiku na bomiki, abikya be: «Husoni bomiki boduku kunu no mino! Makupokyonitogu, kye Bungama ko Kunzi a ko bulya ka batu bi nibo ba abe ibu. ¹⁷ A lingunu, nakamubikya ambe, nino kegu kabinikyana Bungama ko Kunzi mudongoni abe miki, kakwananigu ndeke kogulya mino.»

Mutu wa lingama lidingi (Matayo 19:16-30; Maliko 10:17-31)

¹⁸ Ngama bemoti ka Bayuda amuusa ndi Yeso be: «Muwonisilo wanza, nakwanana piye kagya bunu kainisono na obili wa benze na benze?»

¹⁹ Yeso abikya be: «Ko bulya iki yo wo mino kemaka be mutu wanza? Mumbanzu gutugu bemoti aka kegu wanza kiki ni Kunzi aka mukaka. ²⁰ Wibagatu mutuu: <wakyonito bilya, wakamwonitogu mumbanzu, wakibonitogu,

wakabukulyogonitogũ mumbanzũ likpũmũka, mũbanga abakũ na amakũ.»»

²¹ Alũkũ nõ asikisya bẽ: «Nagyagatũ mũtũũ mi nĩmũ masi katũkya ndi ka limiki.»

²² Nĩyũ Yeso ukana bẽyũ, abĩkya bẽ: «Utigolyi b̄ata luki limoti: Gaba mukumba kakũ masi, hũlũpya b̄atũ b̄a yangya b̄uyi bi, wika kũwa na lingama kũgũ wa lisyẽ. Kumbuso yi doku, wẽb̄yoku.»

²³ Luki limoti, ngbingo yi nĩnũ alũkũ nõ ukana likpũmũka lũ bẽyũ, alya ndi kumbu, kye a ndi na mukumbo makpũ kũgũbẽ.

²⁴ Nĩyũ Yeso ina bẽ alũkũ nõ a ndi no kumbu, obikyoku bẽ: «A yapũpũ ka b̄atũ b̄a mukumbo kogulya ka Bũngama ko Kunzi! ²⁵ A bipoli kũgũbẽ ngamia kazabana ka ngala ya mũsafa kakitaga mũtũ wa mukumbo kogulya ka Bũngama ko Kunzi.»

²⁶ B̄atũ nĩbũ b̄amũkana, b̄abĩkya bẽ: «Wani s̄e kũwa nõ akwanana kainisono na muhukuso?»

²⁷ Yeso osikisya bẽ: «Kẽgũ na likpũmũka gũtũgũ limoti aka nĩlũ agyagya Kunzi.»

²⁸ Kũwa wa Petẽle abĩkya bẽ: «Ibusu, tosoni ndi masi nĩmũ ta ndi nomu, tapũnga kaũbĩb̄ya.»

²⁹ Yeso abĩkya bẽ: «A lingũnũ, nakamũbĩkya ambẽ, kika ni mũmbanzũ osini ndabũ kaki, ikani amaki, b̄amamaki, b̄abũkũta kaki, b̄omikaki, ko bulya Bũngama ko Kunzi, ³⁰ mũtũũ yi nĩnũ inisono na bũngama b̄akpũũ ka masyẽ mi nĩma, na ko ngbingo yi nĩnũ akodoku, inisana ndẽkẽ na ɔbĩli wa bẽnzẽ na bẽnzẽ.»

Yeso obikyini b̄ata bẽ okwatũ banũ na opupoku ka mbũkũ (Matayũ 20:17-19; Malikũ 10:32-34)

³¹ Yeso akida ndi na b̄abĩb̄ya tẽkẽbẽ na b̄aba, abĩkya bẽ: «Hukononi, takainda ka Yelusalema, masi nĩmũ b̄ogyalandũ b̄okpika ndi ko bulya ko Mika-mũmbanzũ igyonosa banũ kũ. ³² A bẽyũ, b̄asũta banũ ka maɔkũũ ka b̄atũ nĩbũ b̄akamibigũũ Kunzi. B̄atũ bi nĩbũ b̄amina payaya, b̄atũmbwa, b̄abakyĩlya b̄otikito. ³³ B̄atina pimbo, ka mulĩbũ mi b̄amwũ. Kumbusa wa masyẽ masaa, opupoku ka mbũkũ.»

³⁴ Luki limoti b̄abĩb̄ya b̄akotombisyagũũ ndi luki kye isi ya mũnzina nĩmũ a ndi na iũũ makĩsuma. B̄akẽgũũ ndi kaiba bẽ Yeso akapa kabĩkya likpũmũka tino.

Yeso ahukusini mũtũũ wo kolobũ ya mamũmũũ ka Yeliko (Matayũ 20:29-34; Malikũ 10:46-52)

³⁵ Ngbingo yi nĩnũ Yeso a kũwa ndi mino b̄uwobi kadwẽ ka Yeliko, mũtũũ b̄emoti wo kolobũ ya mamũmũũ a ndi wakiko

ka kpolo-kpolo wo pisi ni anikukungya. ³⁶ Ukana ndi mungilito ma ambaza ka bambanzu ni anakitaga, uusa ndi be a piye bani. ³⁷ Babikya ndi be Yeso mutu wa Nazaleti no akakitaga.

³⁸ Kuwa wa apunga ndi kapamikanaga, anabikya be: «Yeso, Mika ngama Daudi, ikwilyano baka kumbu!»

³⁹ Batu nibo ba ndi kambwa kaki banyakilya ndi be adaki. Luki limoti idukulogo kapamikana kuwa kugebe: «Mika ngama Daudi, ikwilyano baka kumbu!»

⁴⁰ Yeso amaga, abikya ndi be boduku na iyi. Ngbingo yi nino mutu yi akpudoku mino, Yeso amuusa be: ⁴¹ «Wakapa be nuyilyi iki?»

Asikisya be: «Mombukwono-dosu, nakapa ambe napangi bata kaina.»

⁴² Yeso abikya be: «A binza, miso ukulikani! Baya kaku uhukusini.»

⁴³ Ko ngbingo yi nino aka no, miso akulikana ndi, apunga kabibya Yeso ni anabibiso Kunzi. Niyu ambaza wasi ina likpumuka nilo, apunga ndi goni kabibiso Kunzi.

19

Yeso ogulyini ka Zakayo

¹ Niyu Yeso ogulya ndi ka Yeliko, akitanaga luga wa gudu yi nino. ² Ku beyo, a ndi na aluku bemoti nino ina ndi be Zakayo. A ndi ngama ka bandombe ba manzanza na mutu wa lingama. ³ A ndi kakisa kamina Yeso, luki limoti yeki a ndi mukudu kakwananagu ndi kamina yi ko bulya ambaza ka bambanzu. ⁴ Aga kuwa ndi mbangu kambwa, afaka ka sibukuso simoti be kye amini Yeso nino a ndi kokitogoku wa. ⁵ Niyu Yeso osila ka pa niyu, ikwe kugu, iyi aka be: «Zakayo syoku bigala! Kye na mubiko kaku na lisyeli nili.»

⁶ Zakayo osyoku ndi bigala, atilya ndi Yeso na magyagya. ⁷ Niyu batu basi bina beyo, bapunga ndi kainzinzinya banabikya be: «Aluku mana oga kasye ka mutu wanye!»

⁸ Luki limoti Zakayo amaga ndi, abikya Mombukwono-dosu, be: «Muwonisilo, hukana: nakagbanana mukumbo kami lugo, nupa batu ba yangya lidu limoti, na nakavaga ndi buyi ka mumbanzu ka bokoli, namigisya kuwa nganga yikwanganya.»

⁹ Yeso aka be: «Na lisyeli nili, muhukuso ogulyini ka ndabu yi niyi, kye nimuna a iyi ka livananza ka Abalahamu goni. ¹⁰ Ka linganu, Mika-mumbanzu odoku ndi kakisa na kauhukuso nibo ba ndi ni bobungolini.»

*Yeso akatwa lizuni ka bagya-ligubo basaa
(Matayo 25:14-30)*

¹¹ Ngingo yi ninɔ bambanzu bukana ndi mino likpamuka nilo, Yeso omotiloku lizuni limoti kye a kuwa ndi buwobi na Yelusalema. Bambanzu ba ndi kasima be Bɔngama ko Kunzi obiko. ¹² Obikyoku kuwa ndi be: «Mutu bemoti ka livananza la bɔngama aga ndi ka mugi ma byi kolyoku bɔngama, kumbuso yi, igoku kalya bɔngama ku kabu. ¹³ Kambwa wa ligundu, umaka ndi bambanzu tekebe luga ka bagya-ligubo kaki, upaga ndi yikaka-yikaka likuta limoti la olo, ubikya be: <Tundisoni olo nimu kadwe ku kwa ku nigoku ndeke mino.> ¹⁴ Luki limoti batu ba mugi kaki bakapagigu ndi. Butika kuwa ndi bambanzu no mongoni kumbusa kaki kabikyoku be: <Takegu kabailya be aluku no alyito bɔngama ku kusu.>

¹⁵ Niyo bapaga bɔngama, igoku. Utikisya bagya-ligubo nibo upa ndi olo be ibi kuwa beyo batundisa ndi mino. ¹⁶ Ninɔ wa mambwa odoku ndi, abikya be: <Mombukwono-dosu, kugu wa likuta limoti la olo nilo wepa ndi, ninisoni bata na makuta magogo tekebe.> ¹⁷ Ngama aka be: <A binza! Wa mugya-ligubo wanza. Yeki wo bi na bungbingbili ko luki likede, nubisa banu ngama kaunda bagudu tekebe.> ¹⁸ Mugya-ligubo wa maba odoku ndi, abikya be: <Mombukwono-dosu, kugu wa likuta limoti la olo nilo wepa ndi, ninisoni bata na makuta magogo kubukumuti.> ¹⁹ Ngama aka be: <Iwe, nubisini ngama kaunda bagudu kubukumuti.> ²⁰ Mugya-ligubo wa masaa odoku, abikya be: <Ye ba, likuta la olo kaku nilo wepa ndi nili. Nobuulyaga ndi binza, yikanda bingbifu na inzanza ya kutuko. ²¹ A beyo, na ndi kaubanga, kye wa mutu mudiya. Wapunaga makpamuka nimo wakobisogigu, wanobuulya masolo nimo wakakunagigu.> ²² Ngama abikyoku be: <Wa mugya-ligubo wanye! Nakaakulya ngbanga kabyenene na munzina kaku. Wibagatu ndi be na mutu mudiya, be napunaga makpamuka nimo nakobisogigu, nobuulyaga masolo nimo nakakunagigu. ²³ Yeki a beyo, ko bulya iki yo wakobisagu ndi mino buyi kami ka baki? Iba wa nigiku mino, nonyuku ni itundini.> ²⁴ Kumbuso yi ngama ubikya batu nibo ba ndi wa be: <Mukupyoni likuta la olo li nilo, mapaga mutu yi ninɔ a nomu tekebe.> ²⁵ Babikya be: <Ngama, a kuwa iyi na makuta tekebe!> ²⁶ Usikisya be: <Nakamubikya ambe, kika ni mambanzu a no luki bamatilyatu bata. Luki limoti, mutu yi ninɔ kegu no luki bakupa gutugu luki likede aka nilo akwanano bi kaiko nolu. ²⁷ Doniku se kuwa na bomuyoniso kami, nibo bakegu

ndi kapa be niki ngama kabu, mukoko bingwa kambwa kami wa.»»

Yeso ogulyini ka Yelusalema

(Matayo 21:1-11; Maliko 11:1-11; Yuani 12:12-19)

²⁸ Niyo Yeso ama ndi kabikya likpumuka nilo, aga ka Yelusalema. A ndi iyi kambwa ni ambaza anabibya kumbuso.

²⁹ Wa a kuwa ndi mino buwobi kadwe ka Betefagi na Betania, buwobi na ngupa niyo balikyaga ndi be Ngupa ya Mizeituni, utika babibya baba luga ka babibya kaki kambwa. ³⁰ Ubikya be: «Windoni ka mugi nimana kambwa ma. Ngingo yi nino mosilo mino ku, matakanya mikya punda mukandila nino mumbanzu gutugu bemoti aka kanofokigu mino. Mukuloniku, modoku na iyi kunu. ³¹ Mumbanzu kamumuusa be: «Makakula ko bulya iki?» Mabikya be: «Mombukwono-dosu a no nzoyi yi.»»

³² Babibya baba nibo baga kuwa ndi, batakanya punda madongoni beyo aka yo Yeso ubikya ndi mino. ³³ Wa ba ndi mino kakula mikya punda no, bamombukwana-daki bumuusa be: «Ko bulya iki yo ma mino kakula?»

³⁴ Busikisya ndi be: «Mombukwono-dosu a no nzoyi yi.» ³⁵ Kumbuso yi badulyoku ndi Yeso no mikya punda no. Bolosa ndi botu kabu kugu wa nyama, badokiso mino Yeso. ³⁶ Ngingo yi nino a ndi mino kaisisilo miso ka Yelusalema, bambanzu bolosaga ndi botu kabu ko pisi.

³⁷ Wa a kuwa ndi mino buwobi kosila ka mukpulu-kpulu ma Ngupa ya Mizeituni, ambaza wasi ka babibya otuma ndi na magyagya bidfe. Apunga ndi kabibisa Kunzi na liyu lapu ko bulya makpumuka mumbanga-mbanga masi nimo bina ndi mo. ³⁸ Ba ndi kabikya be: «Kunzi afukulyi ngama nino akodoku ko lina ka Mombukwono-dosu bubunga! Kunzi api maziyo kugu wa lisyé na avi ibiba kugu wa lisyé kuge!»

³⁹ Luki limoti, Bafalisayo bemoti-bemoti nibo ba ndi kuso wa ambaza babikya Yeso be: «Muwonisilo, hubikya babibya kaku ambe badaki.»

⁴⁰ Yeso usikisya ndi be: «Nakamubikya ambe, bakadaka, matamu kuwa mo apamikanaga!»

Yeso akatumbulaga beyo Yelusalema apanzikana banu mino

⁴¹ Ngingo yi nino Yeso a kuwa ndi mino buwobi na Yelusalema, amina, apunga kagama. ⁴² Anabikya be: «Heee be, Yelusalema, kiko bi ni wa goni iwe kaiba na lisyé nilina be luki tino lo akwanano bi kaupá maziyo! Luki limoti mbiya wanu, luki li nilo a lakisuma ko misa kaku, wakakwananigu kaina! ⁴³ A beyo, lisyé limoti odokuto ndeke

nilo bomuyoniso kakū bukungula ndeke mino bikululu, bumbimbita mutili masi bimbbiti. ⁴⁴ Būpanza ndeke bigbatata, bulumwisaga batū kakū. Bakasigu ndeke gutugu litalū limoti aka lakibiso kugu wa lagogo, kye wakibagu ndi ngbingo yi ninō Kunzi udulyoku ndi mino isingo.»

Yeso akaukpumyo bambula ka Ndaḅu ko Kunzi
(Matayo 21:12-17; Maliko 11:15-19; Yuani 2:13-22)

⁴⁵ Yeso ogulya kawa ndi ka Ndaḅu ko Kunzi, aḅunga kaukpumyo bambula. ⁴⁶ Ubikya be: «Ikrikaga ka Mobiso Motu be: «Ndaḅu kami ika ndeke ndaḅu ya malumba.» Luki limoti, ifunu moitisini kawa pa ya kisuma ka batū bo kubaku!»

⁴⁷ Masye masi Yeso aḅaga ndi mutiwi ka Ndaḅu ko Kunzi. Bokumu-kumu, bowonisilo ba matuu na bangama bakisaga ndi be bamwo se piye no pisi tino. ⁴⁸ Luki limoti bakegu ndi kaiba be bamwo liki, kye bambanzu bagogo basi bamukanaga ndi na musasa kugbe.

20

Wani no akpamya Yeso kaukpumyo bambanzu ka Ndaḅu ko Kunzi?

(Matayo 21:23-27; Maliko 11:27-33)

¹ Lisyē limoti, Yeso a ndi kapá mutiwi na kaubikyaga bambanzu Mongoni Manza ka Ndaḅu ko Kunzi. Bokumu-kumu na bowonisilo ba matuu boruponoku kawa ndi pa imoti na bamboku-mboku, ² bamuusa be: «Tibikya mbeyi ambe wakagya makpumu ka mi nimana no ngu tino? Wani no upá ndi ngu yi niyo?»

³ Yeso usikisya ndi be: «Na mbeyi goni imi kamumuuso likpumu ka limoti aka. Ibikyoni ambe: ⁴ Ibatiso ka Yuani aḅunya ndi kugu wa lisyē ikani ka bambanzu?»

⁵ Luki limoti bapunga ndi kainzinzinya luga kabu, banabikya be: «Takosikisya be: «Aḅunya kugu wa lisyē», atimuusatu be: «Ko bulya iki yo makabinikyanagu ndi likpumu ka kaki?» ⁶ Luki limoti, takosikisya ambe: «Ka bambanzu», batū basi batimakatu na matamu! Kye bibagatu be Yuani a ndi mugyalandu.» ⁷ Kawa wa, basikisya ndi Yeso be: «Takibigu ambe aḅunya yani.»

⁸ Yeso ubikyoku kawa be: «Gutugu imi aka, nakamutumbulyigu goni ikani nagyaga makpumu ka mi nimo no ngu ka wani.»

Yeso akatwa lizuni ka bagya-ligubo budiya
(Matayo 21:33-46; Maliko 12:1-12)

⁹ Kumbuso yi, Yeso utulya ndi bambanzu lizuni li nili: «Aluku bemoti akuna ndi tiko ya muzabibu. Kwa wa ukanana ndi na bagya-ligubo kobuulyogo tiko yi niyo. Aga kwa ndi ka mugi ma byi ka osyosyoku ndi mino binyeku-nyeku. ¹⁰ Niyo ngbinga mubuulyo masolo itulyana, atikoku ndi mugya-ligubo bemoti ka ka bagya-ligubo bi nibo bukanana ndi na ibu be bapiku kwa masolo mi ma kaki. Luki limoti, batu bi nibo balya ndi aluku no na buma bisususu, bamigisoku maboku papuyi. ¹¹ Mombukwono tiko atikoku bata ndi mugya-ligubo wagogo, luki limoti bagya-ligubo bi nibo babuma ndi iyi begeyo, babubisa ndi bitu na mosikoni, bamigisoku ndi goni maboku papuyi. ¹² Atika ndi bata mugya-ligubo wa masaa. Bakogo ndi bapwayi, bakpumyo. ¹³ Mombukwono tiko abikya kwa be: «Nagya se kwa buni? Nakatika mikami nino mupaka. A be bakwananatu kabanga.» ¹⁴ Luki limoti niyo bagya-ligubo bo tiko yi niyo bamina kodoku, babikyana luga kabu be: «Iyi no mombukwana lisimo li nili. Tamwini, kye lisimo iki kwa lo kusu.» ¹⁵ Bapupisa kwa ndi no gilito kunzi wo tiko, bamwo.»

Kumbuso yi, Yeso umuusa be: «Eee, mombukwono tiko yi niyo ugya se kwa ndeke buni?»

¹⁶ Odoku ndeke, ulumwisogo bagya-ligubo bi nibo, upa kwa bagya-ligubo bagogo tiko yi niyo.»

Niyo bambanzu bukana munzina mi nimo, babikya be: «Kegu beyo, kigyananigu ndeke gutugu iki yi aka!»

¹⁷ Luki limoti Yeso anda bizumuuu, ubikya be: «Mobiso ko Kunzi akabikya be: «Litalu nilo bopipiko bombimba ndi, ilu lo ita kwa litalu lidingi la lindu.» ¹⁸ Mutu wasi nino ogwa kugu wa litalu li nilo obunikaga ndeke biseke-seke, na mutu yi nino litalu li nilo agwilya ndeke, akputa ndeke biseke-seke.»

Tupini bangama makrumuka kabu na tapá Kunzi ma kaki goni

(Matayo 22:15-22; Maliko 12:13-17)

¹⁹ Ko ngbingo yi nino aka no, bowonisilo ba mutuu na bokumu-kumu ba ndi kakisa kagwi Yeso kye ba ndi ni bibini be atwa ndi lizuni li nilo ko bulya kabu aka. Luki limoti, bubanga ndi bambanzu. ²⁰ Bapunga kwa ndi kabye Yeso no miso bikyekenye. Batikilya batu ba bokoli nibo bigyaga ndi abe bakiko bongbingbili. Ba ndi kamuusogo kye ba ndi kapa kagwi na banyu, banakisa bebó ka munzina kaki. Ba kwa ndi kakisa no pisi tino yo basuta mino ka maboku ka ngama mudingi wa iwili. ²¹ Batu bi nibo butika ndi bo bamuusa kwa be:

«Muwonisilo, takaiba ambe nilo wabikya, wanowonisilo ikaga ngbingbili. Wakundagigu iwe bambanzu kabyenene na ibiba kabu, luki limoti wowonisilogo pisi ko Kunzi ka bungbingbili. ²² Tibikyanu, mutuu kusu akpamyatu ikani apakyatu koluo manzanza ka Kaizali, Ngama mudingi ka Baluma?»

²³ Luki limoti Yeso andunga ndi bokoli kabu, ubikya be: ²⁴ «Iwonisiloni mbeyi ambuma bemoti.» Kumbuso yi umuusa be: «Mulundu no lino ka wani lo a kugu yi?»

Basikisya ndi be: «A ma ka Kaizali ngama mudingi wa Luma.»

²⁵ Kuwa wa Yeso ubikya be: «Kika neki ni a beyo, muponi Kaizali makpamuka nimo kaki. Mapa Kunzi nimo kaki goni.»

²⁶ Bakaminagu ndi na banye ka nimo abikya ndi kambwa ka bambanzu. Luki limoti, manzina mi nimo usikisya ndi mo udikisa manoku bide, badakayana ndi biwo.

*Yeso akanzina ko bulya bilila ka bamanda
(Matayo 22:23-33; Maliko 12:18-27)*

²⁷ Kuwa wa Basadukayo bemoti-bemoti bakpudoku ndi Yeso, (Basadukayo ba batu bi nibo bakabinikyanagigu ndi be bopupagatu ka mbuku kumbusa wa kukwaku) bamuusa ndi Yeso be: ²⁸ «Muwonisilo, Musa atikpikilya ndi be: «Mumbanzu kavanana, okwo, asa mukaki ni kegu na bomiki, okwononi be mamaki amigilyi woko yi nino kye abukutilyagi mamaki bomiki.» ²⁹ Wina se, a ndi na bomiki baluku bi madia na ika nibo bopupa ndi muma mimoti. Puta ava ndi muko, luki limoti, okwa ndi ni kobukutigu na iyi. ³⁰ Syononogo kaki amigilya ndi woko yi nino, kumbuso yi okwa ndi ni kobukutigu iyi begeyo. ³¹ Kuwa wa igyonosa ndi mudongoni ka mamabu yi nino wa masaa na kabu basi madia na ika. Ibu basi bokwa ndi ni bakabukutigu miki gutugu bemoti aka. ³² Ka mulibo, muko yi nino okwa kuwa ndi goni iyi. ³³ Ka lise lipupa ka bambuku, muko yi nino ika ndeke muka wani luga kabu? A beyo, ibu basi madia na ika bavatu ndi!»

³⁴ Yeso ukikisya be: «Baluku na boko ba obili yi nimo bakavanana. ³⁵ Luki limoti, baluku na boko bi nibo Kunzi umina be bakwananatu kaika ka obili nino akodoku, na kopupa ka bambuku, bakavananigu ndeke. ³⁶ A beyo, bakakwananigu ndeke kolumwogo, kye obili kabu ika ndeke kuwa mudongoni abe bamalaika. Ba bomika Kunzi, kye ika kani bopuponi ndi ka mbuku. ³⁷ Gutugu Musa uwonisila ndi kambwa aka be bamanda abililatuu ndeke. Kusu wa mobiso nimo atambulaga likpamuka la gbugo niyo a ndi kagbundikana ni kegu kosilogo, Musa akamaka

Mombukwono-dosu ɓe: «Kunzi ka Abalahamu, Kunzi ka Isaka na Kunzi ka Yakobo.»

³⁸ Yeso omotiloku ɓe: «Kunzi keɓu Kunzi ka bamanda, luki limoti a Kunzi ka batu bi niɓo ɓa ɓubisi na niɓo ɓusimaga ɓe bokwoni ndi, kye iɓu ɓasi ɓa na ɔbili ko bulya kaki.»

³⁹ Bowonisilo ɓa matuu bemoti-bemoti ɓabikya kuwa ndi Yeso ɓe: «Muwonisilo, wosikisyiku binza.» ⁴⁰ A ɓeyo, ɓakikpundagu ndi bata kamuusogo makpamuka magogo.

Yeso akabikya ɓe Masiya ni Mombukwana ngama Daudi (Matayo 22:41-46; Maliko 12:35-37)

⁴¹ Kuwa wa Yeso ɓabikya bata ɓe: «Bambanzu ɓakwanana piye kabikya liki ɓe Kilisito a miko-mika ngama Daudi?

⁴² Kye ngama Daudi mombukwana-daki yi akabikya ka kitabu ya Mambu ka Bayuda ɓe: «Mombukwono-dosu Kunzi abikya Mombukwana-dami ɓe: Da wiki ka kumbanzikaniko kami, ⁴³ na kadwe ko ngbingo yi nino nubiso mino bomuyoniso kaku kusili wa ɓakagba kaku.»

⁴⁴ A ɓeyo, Daudi amakaga Masiya ɓe «Mombukwono-dosu», igyonosa kuwa liki ɓe iki bata miko-mikaki?»

Makikonitogu abe bowonisilo ɓa matuu (Matayo 23:1-36; Maliko 12:38-40)

⁴⁵ Kumbuso yi, Yeso ɓabikya ndi ɓabifya kaki kambwa ka batu ɓasi niɓo ɓa ndi kamukana wa ɓe: ⁴⁶ «Wibuulyonito na bowonisilo ɓa matuu, ɓapaga kakpakyana ni bimokisyogini ɓalɔpu ɓakpukpu. ɓapaga kugbe ɓe biki kaumuuso na ibiba ka ɓapa ɓaya musilyoni. Bakisaga kaiko ka moliki ma kambwa aka ka ɓandabu ɓaya malumba, na gonni ka moliki ma ibiba ka ɓapa ɓaya ɓodumo.

⁴⁷ ɓukupyaga ɓowoko no ɓou makpamuka masi nimo bikaga nomu, na ko ngbingo yi nino gonni no, ɓanubobo na malumba mandandanda kye binisoni abe batu banza. Kinili, Kunzi usombisa ndeke yapu kugbe.»

21

Yeso abibini aɓeɓe ko woko wa yangya (Maliko 12:41-44)

¹ Ngbingo yi nino Yeso a ndi mino ka Ndabu ko Kunzi, ikwe ka kpolo kaki, umina batu ɓo ɓuyi ni ɓanadikita aɓeɓe kabu ka mumbi. ² Amina ndi gonni woko muko yi nino wa yangya ni anadikita ikya mafalanga maba. ³ Abikya kuwa ndi ɓe: «Nakamubikya lingunu ambe woko wa yangya yi nimuna no opi iyi yidingi kaukitaga batu ɓagogo ɓasi.

⁴ Batu ɓagogo ɓasi ɓopi niyo keɓu bata bi na iɓu na ligubo.

Luki limoti, woko yi nimuna, ka yangya kaki, opí iyí masi nimo o bi nomu kaibuulyogo ka obili kaki.»

*Kumbu niyo odoku ndeke kambwa wa mulibo ma obili
(Matayo 24:1-2; Maliko 13:1-2)*

⁵ Bambanzu bemoti-bemoti bapunga ndi kanzina ko bulya Ndaɓu ko Kunzi. Ba ndi kabikya be a yanza kugbe na matamu mi manzanza, na makpamuka manzanza nimo bambanzu bapa ndi apepe yi ko Kunzi. Luki limoti, Yeso abikya ndi be: ⁶ «Lisyé limoti odokuto ndeke ka masi nimo makaina ma, litalu gutugu limoti aka kotigoligu ndeke kugu wa lagogo, apanzikana ndeke masi.»

⁷ Kumbuso yi bamusa kawa ndi be: «Muwonisilo, likpamuka nilo igyonosa ndeke ngbinga tino? Likingyosi tino lo atimibisa ndeke ngbinga yi nino likpamuka li nilo igyonosa ndeke mino?»

⁸ Yeso usikisya be: «Wiminyonito, mambanzu kamubonitogu. Batu budingi bodokuto ndeke ko lino kami, banabikya be: <Imi ni Masiya> na <Ngbingo yi nino itulyonini.> Luki limoti, makubifyonitogu. ⁹ Ngbingo yi nino mukana ndeke mino bomongoni ba munga na bambanzu kavikimanaga, makombomboyonitogu. Okwononi be nilo igyonosito ndeke mbeyi, luki limoti kegbe be mulibo ma obili ika ko ngbingo yi nino goni no.»

¹⁰ Kumbuso yi omotiloku be: «Livananza limoti abamana ndeke na livananza lagogo, bungama bimoti ulanana ndeke na bungama bagogo. ¹¹ Ka bewili dididi, ika ndeke na bazigiso bapu, ayandi na bokolobu bayanyenye uhuma ndeke bambanzu, ika ndeke goni na makpamuka mubongiso na mumbanga-mbanga kainisono kugu wa lisyé. ¹² Luki limoti, kambwa wa nimo masi kaigyonoso, bamugwito ndeke, bamugogyiso. Bamulikisa ndeke ko ngbongu ka bandabu baya malumba ka Bayuda, bamamakya ka boloko. Baga ndeke na ibunu kamusombiso kambwa ka bangama bakpakra na bangama ba bewili kye ko bulya lino kami. ¹³ Yigyogyiso yi niyo ika kawa ndeke kunu pisi ya kubikyaga bambanzu Mongoni kami. ¹⁴ Wikoni bakitulya kani makegu kombomboyo kakisa be mabikya bunni ni bamulikisini ko ngbongu. ¹⁵ Imi mombukwanadaki yi no namuwonisilo munzina mi nimo na yimibo niyo bomuyoniso kunu bakakwananigu mino kobiso dongoso na ibunu, gutugu kamusikisya likpamuka aka. ¹⁶ Gutugu bobonu aka na bomonu, bomomonu, bonguwo kunu na bawai-donu bamugabatuu ndeke. Bulumwisaga ndeke batu budingi luga kunu. ¹⁷ Batu basi bamumaya ndeke ko bulya kami. ¹⁸ Luki limoti ibunu mika ndeke ka maziyo aka ni

gutugu litukatũ aka kamunyukigu. ¹⁹ Pisi ka limbengi linda, mohukusagatũ mambengi kunu.»

Yeso akatũmbũlaga beyo Yelusalema apanzikana ndeke mino

(Matayo 24:15-21; Maliko 13:14-19)

²⁰ Yeso ubikya bata ndi be: «Ngingo yi ninũ mamina ndeke mino Yelusalema ni basũda bakungulini bikululu, miba ndeke be panzikana kaki a kũwa buwobi. ²¹ Kũwa wa nibũ bika ndeke ka iwili ya Yudea bogwa ndeke mbangu misa ya bangũpa. Nibũ bika ndeke ka Yelusalema bakidũ ndeke bikedũ, na nibũ bika ndeke ka sengi bakogulyigu ndeke bata ka gudũ. ²² Kye ka masye mi nimũ Kunzi ogyogyisa ndeke livanza kaki, iba masi nimũ ikpikaga ndi ka Mubiso igyonosi. ²³ Ka masye mi nimũ, boko ba bamũma na nibũ bika ndeke kaulunguso bomiki balya ndeke kumbu. Kumbu yidingi ika ndeke ka mugi mi nimũ na ngbũta ko Kunzi inisana ndeke ka batũ fi. ²⁴ Bulumwisaga ndeke bagogũ na badũkpa, baga ndeke na bagogũ bedũnga ka ligbito pa yasi ka bogiyo bayasi. Na bevananza nibayo bakamibigu Kunzi badũtaga ndeke Yelusalema kadwe kũ kwa kũ ngingo kabũ oyo mino.»

Mika-mũmbanzũ igokuto ndeke

(Matayo 24:29-31; Maliko 13:24-27)

²⁵ Kũwa wa, Yeso obikyoku bata be: «Makpũmũka mũmbanga-mbanga inisana ndeke ka mũni, timba na ka mangutũ. Mbumbo ya moko makpũkpu na mũbaka apũ ndeke mũungwa mudingi, na bevananza abanga ndeke kũgbe. ²⁶ Bambanzũ bemoti-bemoti bahũmwana ndeke na kũbangakũ katamana likpũmũka nilũ osiloku ndeke ka oũbili wasi. A beyo, makpũmũka mongu masi nimũ kũgu wa lisyẽ abe mũni, timba na mangutũ atũkya ndeke ka bapa kabũ. ²⁷ Kũwa wa bamina ndeke Mika-mũmbanzũ kodoku ka ikũba, no ngu pa imoti na ibiba yidingi. ²⁸ Ko ngingo yi ninũ makpũmũka mi nimũ apũnga ndeke mino kaigyonoso, womogoni, mananikana, mika bakitũlya kye Kunzi ika kũwa ndeke buwobi kamũkulaga.»

Yeso akokingyoso Bũngama ko Kunzi no ngingo wo mbwayi

(Matayo 24:32-35; Maliko 13:28-31)

²⁹ Kũbuso yi Yeso upũ ndi likingyosi li nili: «Wondoni mbeyi sibũkũso si nisi na bũkũto tagogũ tasi. ³⁰ Kapũnga kabaka mapakũ mambiya, iba syangasũ a kũwa buwobi kobuniko. ³¹ Mũdũngoni begeyo makina kũwa ndeke

makpamuka mi nimo kaigyonoso, miba kawa ndeke be Bungama ko Kunzi a buwobi.

³² A lingana, nakamubikya ambe, batu ba livananza nili bakolumwogigu basi ni makpamuka nimo masi kanigyonosigu. ³³ Lisyε na litombu olimikatū ndeke, luki limoti likpamuka kami kolimikigu ndeke lu.»

Yeso odoku ndeke bigbututu

³⁴ Yeso omotiloku be: «Wiminyonito! Makidondomositogu ko bulya malili na libama, makidomositogu ko bulya obili. Kani kegū be lisyε nilo amusilyi ndeke bigbututu kani makegū na tamanago yi. ³⁵ Lisyε nilo usilya ndeke batū basi ba obili bigbututu mufongoni beyo bosi bigwinonogo mino ka kuyaku. ³⁶ Makololonitogu, lumboni bongbinga basi. Iba miki ndeke no ngu yipilya masi nimo ika kodoku, makwanana kaamaga kambwa ko Mika-mumbanzu.»

³⁷ Na lisyε, Yeso olipyaga ndi kapá mutiwi ka Ndabu ko Kunzi, luki limoti opupaga ndi kaında kasyε ka Ngupa ya Mizeituni. ³⁸ Na batū basi bopupyaga ndi na busobi bibo ka Ndabu ko Kunzi kamukana.

22

Yuda akakisa kagwisiso Yeso

(Matayo 26:1-5; Maliko 14:1-2; Yuani 11:45-53)

¹ Yinga nino balyaga ndi mino mukati wokofulu, nino bamakaga be Pasika a kawa ndi buwobi. ² Bokumu-kumu na bowonisilo ba mutuu ba ndi kakisa pisi kamwo Yeso bipεle, kye ba ndi kaubanga bambanzu. ³ Kawa wa, Abili ogulya ndi kuso ka Yuda Isikalioti, bemoti ka batutumbwa tekebe na baba. ⁴ Aga ndi kaukanana na bokumu-kumu na bangama ka bazamu ba Ndabu ko Kunzi ko bulya kugabilya Yeso. ⁵ Bogwa ndi magyagya kugbe ko bulya yi, bukanana ndi kapá buyi. ⁶ Yuda abinikyana kawa ndi, apunga kakisa pisi kaugabilya Yeso bipεle.

Yeso utikini babibya baba kaamba malili ma Pasika

(Matayo 26:17-25; Maliko 14:12-21; Yuani 13:21-30)

⁷ Ka yinga niyo balyaga mino mukati ni bakagyigu na sibukuso niso ofulisogo, lisyε nilo bumwogo ndi mino bomikya bakondolo ko bulya malili ma Pasika itulyana ndi. ⁸ Kawa wa Yeso atika ndi Petεle ibu na Yuani, ubikya be: «Wogoni katibungusilyogo malili ma Pasika.» ⁹ Bamuusa ndi be: «Wakapa se be tobungusyogiku yani?» ¹⁰ Yeso usikisya be: «Hukononi, niyo mogulya ka gudū, mabangana na aluku bemoti obinikini mbike yo libo.

Wogoni pa imoti na ibũ kadwe ka ndabũ yi niyũ ogulyoku mino, ¹¹ mamuuso mombukwana ndabũ be: «Muwonisilo akaumuusa be ndabũ tino yũ alya mina Pasika pa imoti na babibya kaki?» ¹² Amũwanya kũwa miso ma ndabũ mudingi ka ndabũ ya kũgũ, niyũ ayibungusyaga binza. Mubungusyaga kũwa pa ilyalya kũ beyo.» ¹³ Baga ndi, batakanya masi beyo Yeso a ndi mino ni ubikyini, bamba kũwa ndi malili ma Pasika kũ beyo.

Gbũgbũ ka Mombukwono-dosu

(Matayo 26:26-30; Maliko 14:22-26; 1 Bakolito 11:23-25)

¹⁴ Niyũ ngbinga mũlyalya itũlyana, Yeso apũnga ndi kalyalya pa imoti na batũtũmbwa. ¹⁵ Kumbuso yi iyi aka na ibũ be: «Na ndi na mũsasa kũgbe kalya Pasika yi nimũ ma pa imoti na ibunu kambwa wa kigyogyiso. ¹⁶ Kye nakamũbikya bingbanganya ambe nakalyigũ ndeke bata Pasika kadwe kũ kwa kũ igyonosa ndeke mino ka Bũngama ko Kunzi.» ¹⁷ Kũwa wa bapá kũpũ wa vinya, amigisya Kunzi ibiba, kumbuso yi abikya be: «Muvoni kũpũ wa vinya yi nimũ, mamwo luga kunu basi. ¹⁸ A beyo, nakamũbikya ambe, katũkya mbiya-mbiya wanũ, nakomwigũ ndeke bata vinya wa muzabibu kadwe ko ngbingo yi ninũ Bũngama ko Kunzi oduku ndeke mino.» ¹⁹ Kũwa wa ava ndi mukati, niyũ amigisya Kunzi ibiba, obunonogo, ulũpyaga, ubikya be: «Nzũyi kami niyi ipi ko bulya kunu. Gyogoni beyo ketamana yi.» ²⁰ Kumbuso wa malili, Yeso upá kũpũ wa vinya begeyo, ubikya be: «Kũpũ yi nimũna a agũme wambiya ko Kunzi pisi ka bangũ kami niyũ ofukogi ko bulya kunu. ²¹ Luki limoti hukononi! Mũtũ yi ninũ akegaba ka bomuyoniso akalyalya pa imoti na imi. ²² A beyo, Mika-mũmbanzũ akokwo mũdũngũni beyo Kunzi obungusyaga ndi mino, luki limoti kumbu yidingi ka mũtũ yi ninũ akagabo yi!» ²³ Kũwa wa batũtũmbwa bapũnga ndi kauusono luga kabũ be wani se nũ akwanana kagya inguo ya likpũmũka li nilo.

Wani nũ a mũtũ wa ibiba luga ka babibya?

²⁴ Kumbuso yi babibya bapũnga ndi kolutono banimuuso be wani nũ mũtũ wa ibiba kũgbe luga kabũ. ²⁵ Yeso ubikya ndi be: «Bangama bakpũkpũ ba bevananza bayo obili yi nimũ batiwaga bevananza kabũ na mũpamũ na nibo ba no ngu kũgũ kabũ bapaga be bũmaki be: «Bagya-manza.» ²⁶ Ibunu makogyonitũgũ abe ibũ! Luki limoti mũtũ yi ninũ a abe pũta luga kunu okwononi kaiko abe miki. Na mũtũ yi ninũ a abe ngama okwononi kaiko abe mũgya-ligubo. ²⁷ Mũtũ tino piye nũ a na ibiba kũgbe? A mũtũ yi ninũ ikaga

wakiko kalyalya, ikani ninɔ ikaga kagya ligubo la malili? A mutɔ yi ninɔ ikaga wakiko. Iyo, a βεγɔ, luki limoti imi na luga kunu abe mɔgya-ligubo. ²⁸ Ibunu mikaga ndi pa imoti na imi bongbinga basi wa bikaga ndi mino kegyogyiso. ²⁹ Na imi kamɔpá Bɔngama βεγεγɔ baba epá ndi minɔ imi. ³⁰ Kɔwa βεγεγɔ malyalya ndeke, momwo pa imoti na imi ka Bɔngama kami, mikanana ndeke ka moliki ma bɔngama kosombiso mababa tekebe na maba ka Bezaleli.»

Yeso akabikya Petele be amanganyatɔ

(Matayɔ 26:31-35; Malikɔ 14:27-31; Yuani 13:36-38)

³¹ Yeso abikya kɔwa ndi Simoni Petele be: «Hukana binza, Simoni: Bahukulyi Abili pisi be amɔpipi basi βeyɔ bapipaga mino mɔpɔnga. ³² Luki limoti imi nulumbilyito bi ambe baya kakɔ kodikogonitɔgɔ, iwe, wakemigilyoku banɔ bata, utumisa bamamakɔ mambengi.» ³³ Petele aka ndi be: «Mombukwono-dosu, na wakitulya kaında ka ligbito, gutugɔ ka kukwakɔ aka pa imoti na iwe.» ³⁴ Yeso asikisya ndi be: «Petele, nakamubikya bingbanganya ambe no biti ya lisyɛ li nili, kɔkɔ kalikagɔ ni wakanemongonyigɔ nganga yisaa.»

Wikoni bakitulya kaulanana

³⁵ Kɔwa wa Yeso umuusa ndi babibya be: «Ngbingo yi ninɔ namutika ndi mino kabikyaga Mongoni Manza ni makigwinonogigɔ no luki abe buyi, kugba, βekpakɔ, mazangatɔ ndi luki?» Bosikisya ndi be: «Haaa, takazangagɔ ndi luki gutugɔ limoti aka.» ³⁶ Ubikya kɔwa be: «Luki limoti mbiya wanɔ, mutɔ ninɔ a no buyi okwononi kɔwa kava. A mɔɔngɔni goni abe ninɔ a na kugba. Na ninɔ kegɔ na dukpa ya lɔnga, okwononi kagaba koti kaki, oluwa imoti. ³⁷ Kye nakamubikya bingbanganya ambe okwononi igyonosi kugɔ ka imi nilɔ ikpikaga ndi ka Mɔbiso be: <Bamatana ndi pa imoti na bagya-manyɛ.> Iyo nakamubikya ambe nilɔ ikpikaga ndi kugɔ kami ika kɔwa kaigyonoso.» ³⁸ Babibya babikya ndi be: «Mombukwono-dosu, wina badukpa bayiba niba yi.» Usikisya ndi be: «Ama bubwa.»

Yeso ogoni kalumba ka Ngɔpa ya Mizeituni

(Matayɔ 26:36-46; Malikɔ 14:32-42)

³⁹ Kɔwa wa Yeso opupa ndi kunzi wa gudɔ, aga ka Ngɔpa ya Mizeituni βeyɔ aka yɔ agyaga ndi mino. Babibya kaki babye ndi. ⁴⁰ Niyo badwe ka pa yi niyo, ubikya ndi be: «Lumboni kye makogwonitɔgɔ ka kubɔbɔkɔ.» ⁴¹ Kumbuso yi idukula ndi byi na ibɔ, obuno moli, alumba, ⁴² iyi aka be: «Baba ooo, wakapa, wekidisya baka kɔpɔ yi nimɔ.»

Luki limoti, sipananiso kakw sɔ igyonosi ni kegw niso kami.»
⁴³ [Kwawa wa malaika bemoti kotukyoku kwgw wa lisyɛ apuponilyoku, atumisa ndi limbengi. ⁴⁴ Yeso a ndi ko kumbu yidingi, idukulaga kwawa ndi kalumba na kekɛɛ. Bungu apwnga ndi kaduka wasi abɛ bɛgbɛtɛtiyɛ ba ya bangw.] ⁴⁵ Kumbuso wa malumba, igoku kunw babibya ba ndi mino. Utakanya ka batɔtɔ bingbwungono ko bulya kumbu. ⁴⁶ Umuusa bɛ: «Hebeee, ma kwawa ka batɔtɔ? Zuzukoni, malumba kyɛ makogwonitɔgw ka kwɔkwɔkw.»

Bangama ka Bayuda bagwini Yeso

(Matayɔ 26:47-56; Malikɔ 14:43-50; Yuani 18:3-11)

⁴⁷ Ngbingo yi ninɔ a mbeyi ndi mino asi kanzina aka bɛyɔ, ambaza ka bambanzw opuponoku. Yuda, ninɔ a ndi bemoti ka batutumbwa tekebe na baba nɔ a ndi kaukpokyonisoku. Akpudoku ndi Yeso kapututo. ⁴⁸ Luki limoti, Yeso amuusa ndi bɛ: «Yuda, wakapututa Mika-mumbanzw kowonisilo bɛ wagobini?» ⁴⁹ Niyo babibya bina nilɔ a ndi kapa kaigyonoso lɔ, bamuusa bɛ: «Mombukwono-dosu, tɔlananito na batw bi niba na badukpa kusu?» ⁵⁰ Bemoti luga kabw ayipo mugya-ligubo ko kumu-kumu, akɔ ndi kutiliko kwa kambanzikaniko. ⁵¹ Luki limoti Yeso wɛbikya bɛ: «Wosoni, ama bwbwa.» Avila ndi kutiliko ka alukw nɔ, ahukuso. ⁵² Kumbuso yi Yeso wɛbikya ndi bokumu-kumu, bangama ka bazamw ba Ndabw ko Kunzi na bambokw-mbokw nibɔ bodoku ndi kagwi bɛ: «Moduku kegwi na badukpa na bɛngbingili abɛ nakika mutw wo kubakw? ⁵³ Nikaga ndi pa imoti na ifunu masyɛ masi ka Ndabw ko Kunzi, makegwigu ndi. Luki limoti ngbingo a kwawa no kunu ifunu pa imoti na ngama wo biti.»

Petele amongonyini Yeso

(Matayɔ 26:57-58, 69-75; Malikɔ 14:53-54, 66-72; Yuani 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Kwawa wa bagwi ndi Yeso. Baga na iyi, bamingyisa ndi ka ndabw ko kumu-kumu. Petele a kwawa ndi iyi kabibya ni a byi. ⁵⁵ Bagbunda ndi buku ka pa yangba, bikanana ndi wa, Petele odoku ndi gwni kaiko luga kabw. ⁵⁶ Mugyaligubo bemoti muko yi amina ndi wakiko ka kpɔlɔ wo buku, anda bizumuuu, iyi aka bɛ: «Alukw yi nimuna a tw ndi gwni pa imoti na iyi.» ⁵⁷ Luki limoti Petele anganya ndi, abikya bɛ: «Eze, nakamibigu imi.» ⁵⁸ Kagya bata yikede bɛnɛ, mutw wagɔgw amina ndi, abikya bɛ: «Gutugu iwɛ aka, wa bemoti kabw gwni.» Luki limoti Petele asikisya alukw nɔ bɛ: «Wai aaa, nakegw imi bemoti kabw.» ⁵⁹ Kagya bata abɛ saa imoti bɛnɛ, mutw wagɔgw otiwolya bɛ: «A bɛyɔ, mutw yi nimw ba ndi pa imoti na iyi, kyɛ a Mugalilaya.»

⁶⁰ Luki limoti Petele asikisya ɓe: «Aluku aaa, nakegu kaiba ambe wakapa kabikya ɓuni.» Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ a ndi mino kanzina nɔ, koku alika. ⁶¹ Mombukwono-dosu oyikana ndi, anda Petele ɓingbangbangba. Kuwa wa, Petele atamana likpamuka nilɔ Mombukwono-dosu abikya ndi ɓe: «Kambwa koku kaalika na lisyɛ li nili, wika ni wemongonyini nganga yisaa.» ⁶² Petele opupa ndi kunzi, apunga ndi kagama no kumbu kugbe.

Bakatumbwa na kabuma Yeso
(Matayo 26:67-68; Maliko 14:65)

⁶³ Baluku nibɔ ɓa ndi kabuulyaga Yeso ɓa ndi katiba na kabuma. ⁶⁴ Bakanda ndi miso na kutuko, banamuusa ɓe: «Titulya, wani nɔ uipi!» ⁶⁵ Babubisa ndi bitu na mosikoni.

Bogoni na Yeso ka Basa-Yidingi

(Matayo 26:59-66; Maliko 14:55-64; Yuani 18:19-24)

⁶⁶ Niyo lisyɛ asyɛ, ɓamboku-mboku ka Bayuda, bokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mutuu ɓamumukana ndi. Baga ndi na Yeso kasombiso ka Basa-Yidingi, ⁶⁷ ɓamuusa ndi ɓe: «Kika ni iwe ni Kilisito, tibikya.» Luki limoti, usikisya ndi ɓe: «Nakamubikya, makebailyigu, ⁶⁸ na nakamu-muuso likpamuka, makesikisyigu. ⁶⁹ Luki limoti katukya mbiya-mbiya wanu, Mika-mumbanzu ika ɓanu wakiko ka kambanzikaniko ko Kunzi ninɔ a nɔ ngu.» ⁷⁰ Kuwa wa batu basi ɓabikya ndi ɓe: «Iwe nɔ wa neki Miko Kunzi?» Usikisya ndi ɓe: «Mubikyini ni ibunu, Imi ni iyi.» ⁷¹ Babikyana kuwa ndi ɓe: «Takegu bata na nzoyi ya bademu! Timukyonili ni ibusu aka nilɔ opupisi ka munoku kaki.»

23

Bogoni na Yeso kambwa ka Pilatu

(Matayo 27:1-2, 11-14; Maliko 15:1-5; Yuani 18:28-38)

¹ Kumbuso yi, ambaza wasi atukya, ɓaga ndi na Yeso ku ka Pilatu. ² Ku ɓeyɔ, ɓapunga ndi kasungulya ɓanabikya ɓe: «Tatakanya ndi mutuu yi nimuna ni anuputa batu kusu ɓamu. Anubikya ɓe ɓakuluwonito ɓamanzanza ka ngama mudingi wa Luma. Anibiba ɓe iyi ni Masiya, ngama.» ³ Pilatu aka ndi na iyi ɓe: «Iwe nɔ wa ngama ka Bayuda?» Yeso amigisya ɓe: «Iwe nɔ wakabikya ɓeyɔ.» ⁴ Pilatu ubikya kuwa bokumu-kumu na ambaza ninɔ amumukana ndi wa ɓe: «Nakegu imi kaina likpamuka gutugu limoti aka nilɔ okwononi ɓe ɓabisi mino aluku yi nimu na makombu.» ⁵ Luki limoti batu nibɔ ɓasungulya ndi Yeso ɓabikya bata ndi ɓingbanganya na liyu lapu ɓe: «Kuso wa

muwonisili kaki, aluku yi nimuna akaukpamya bambanzu kavikimanaga. Apunga ndi kapá mutuu mi nimo katukya ka Galilaya aka, kumbuso yi akitanaga ka mugí masi ka Bayuda, na mbiya yi nimu, osilniku wanu.» ⁶ Wa Pilatu ukana mino likpamuka nilo beyo, uusa be: «Mutu muna a Mugalilaya?» Basikisya be: «Iyo ngama!» ⁷ Ngbingo yi ninu ukana mino be Yeso otukyiku ka iwili niyo Elodi Atipasi andaga ndi, atika ndi Yeso ku kaki. Ka masye mi nimo, iyi Elodi a ndi goni wa ka Yelusalema wa.

Bogoni na Yeso ka Elodi

(Matayo 27:11-26; Maliko 15:1-15; Yuani 18:39-19:16)

⁸ Niyo Elodi amina Yeso, ogwa magyagya kye ukaganatu ndi ni bananzina ko bulya ka Yeso. Kinili katukya ka bundeli aka ikaga ndi na musasa kugbe kamina yi. A ndi goni na mutamanagi be aminino gutugu ni anagya makpamuka mumbanga-mbanga. ⁹ Amuusaga ndi makpamuka mudingi luki limoti ni Yeso kosikisyigu likpamuka gutugu limoti aka. ¹⁰ Bokumu-kumu na bowonisilo ba mutuu ba ndi wa ni banabinikilya Yeso makpamuka bitititi. ¹¹ Elodi na basuda kaki ba ndi katiba bikyekyeye, banamina payaya. Kumbuso yi, amokisyiso kutuko kwanza, amigiso bata ku ka Pilatu. ¹² Lisyé nilo, Elodi ninu bakobyogigu ndi na Pilatu, biita kuwa ndi bawai.

Pilatu obikyini be okwononi Yeso okwi

(Matayo 27:15-26; Maliko 15:6-15; Yuani 18:39-19:16)

¹³ Pilatu amamala ndi bokumu-kumu, bangama ka Bayuda pa imoti na bambanzu bagogo, ¹⁴ ubikya be: «Medulyiku bi na mutu muna manabikya be akaukpamya bambanzu kavikimanaga. A beyo, no bi kamuusogo ko misa kunu makpamuka masi nimo motumbulogi ko bulya kaki, luki limoti nakaminigu na likpamuka lanye gutugu limoti aka. ¹⁵ Elodi kaminigu bi iyi na bunye begeyo, kye amigisikuto bi kunu. A neki bingbanganya be mutu muna kogyigu luki lanye gutugu limoti aka nilo okwononi mino be bamwi. ¹⁶ Kinili, imi natinisiso pimbo aka, kumbuso yi nasiso.» ¹⁷ [Ka bayinga baya Pasika bayasi, Pilatu ukulyaga ndi mutu wa ligbito bemoti.]

¹⁸ Luki limoti bagbungukana ndi ibu basi be: «Mumwo mutu yi nimu! Watikulyoku Balaba!» ¹⁹ Balaba ninu bagwi ndi ka boloko kye ukpamya ndi bambanzu kavikimanaga ka gudfu, amwo ndi goni mumbanzu. ²⁰ Yeki Pilatu a ndi kapa aka kakula Yeso, igilya bata ndi kaubikya beyo. ²¹ Luki limoti bidukulaga ndi kapamikana, banabikya be: «Mubangilaga ka musalaba! Mubangilaga ka musalaba!»

²² Pilatũ ùbikya ndi ka nganga ya yisaa bε: «Bũnyε tino bɔ ogyi bi? Nakaminigu imi na likpũmũka lanyε gutũgũ limoti aka nilɔ okwononi mino bε bamwi. Natinisisa pimbo aka, kumbuso yi nasiso.» ²³ Luki limoti bambanzũ botiwolya ndi kapamikanaga bε babangilaginɔ Yeso ka mũsalaba aka. Limbengi akundumono Pilatũ, ²⁴ abailya ndi kaũgyilya mũdɔngɔni bεyɔ ba ndi mino kapa. ²⁵ Akũla Balaba, mũtu yi ninɔ bagwi ndi ka ligbito kye ùkpamyã ndi bambanzũ kavikimanaga na amwɔ ndi gɔni mũmbanzũ. Kũwa wa, ùpá ndi Yeso bε bagyi bεyɔ ba mino kapa.

Banaga kamwɔ Yeso ka mũsalaba

(Matayɔ 27:32-44; Malikɔ 15:21-32; Yuani 19:17-27)

²⁶ Ngbingo yi ninɔ basũda ba ndi mino kaaga na Yeso, babangana na Simoni ninɔ mũtu wa Kulenε ni anigoku ko tiko. Babinikisa ndi mũsalaba kumbuso ka Yeso no bou.

²⁷ Ambaza mudingi a ndi kabibya. Boko nibɔ ba ndi luga kabũ banagamana, na kalya kumbu ko bulya kaki. ²⁸ Yeso oyikono, ùbikya bε: «Ibunu boka ba Yelusalema, makegomonitɔgũ imi! Luki limoti wigomoni ibunu bamombukwana-donu pa imoti na bomikunu! ²⁹ Iyo, kye ngbingo odokuto ninɔ bambanzũ babikya banũ mino bε: «Igyagya ka bandũya, ko boko bi nibɔ bakabũkutagũ na nibɔ bakulungusagũ bomiki!» ³⁰ Bambanzũ bapũnga banũ kabikya bε: «Gwoni kũgũ kusu» na kabikya bokpumo bε: «Titikyoni!» ³¹ A bεyɔ, kika ni bakogyogyiso sibũkũsɔ sibisi bεyɔ, angenengene kũwa nisɔ sikwo?»

³² Bagatũ ndi gɔni na balũkũ bagɔgɔ baba, bagya-manyε bi, kaũmwɔ pa imoti na Yeso. ³³ Niyo bosila ndi mino ka pa niyo balikyaga bε «Ikũpũkũkũsɔ sa Mũ», basũda babangilaga ndi Yeso ka mũsalaba, bũbangilaga gɔni bagya-manyε, bemoti ka kũmbanzikanikɔ, wagɔgɔ ka kulekuke. ³⁴ Yeso aka ndi bε: «Baba ooo, hũpilyanɔ baka kye bakegũ kaiba nilɔ bakagya.» Batwa kũwa ndi libese ko bulya yigbananaga botu kaki. ³⁵ Bambanzũ ba ndi bakamanana wa figwo, banina likpũmũka nilɔ. Bangama ka Bayuda ba ndi katiba bikyaaa, banabikya bε: «Uhukusa ndi batu bagɔgɔ. Ihukusinɔ kũwa iyi mombukwana-daki, kika ni iyi ni Kilisito ninɔ Kunzi apũnaga ndi.»

³⁶ Basũda ba ndi gɔni katiba, bisisiloku buwobi na iyi, bapá ndi vinya wozyo, ³⁷ ibũ aka bε: «Kika ni wa ngama ka Bayuda, wihukuso neki mombukwana-daki yi!» ³⁸ Bokpika ndi ka mũsalaba kaki bε: «Mũtu yi nimũna ni ngama ka Bayuda.»

³⁹ Bemoti luga ka bagya-manyε nibɔ bũbangilaga ndi ka mũsalaba bɔ a ndi katumbwa Yeso, anabikya bε: «Kegũ

mbeyi iwe ni Masiya? Wihukusa neki iwe mombukwana-daki, watihukusa kuwa goni ibusu!»

⁴⁰ Luki limoti ninu wagogo nu apamyaga, iyi aka be: «Iwe munaana, wakegu gutugu kabanga Kunzi aka, iwe ninu wakaigyogyisa mufongoni abe iyi? ⁴¹ Ibusu, bakatigyogyiso ka bungbingbili. Takainisana na mukalya nimo okwononi na yigya yanye kusu. Luki limoti, iyi kagyaga ndi banye gutugu bumoti aka.» ⁴² Kumbuso yi omotiloku be: «Yeso, wakebusolonitogu baka ngbingo yi ninu wodoku ndeke mino ka Bungama kaku.» ⁴³ Yeso amigisya be: «A lingunu, nakaubikya ambe, na lisyé li nili takaiko pa imoti na iwe ka Paladiso.»

Yeso osisini limbengi

(Matayo 27:45-56; Maliko 15:33-41; Yuani 19:28-30)

⁴⁴ A ndi banda saa sita, bito ohuma obili wasi kadwe ka saa tisa. ⁴⁵ Muni olimika ndi, kutuko nikwo ikaga ndi kubongiso kagbanana pa yotu na pa yotu kuge ku ka Nda bu ko Kunzi, anuka ndi lugo. ⁴⁶ Yeso igomisa ndi na liyu lapu be: «Baba ooo, nigisini limbengi kami ka maboku kaku.» Niyu abikya beyo, osisa limbengi. ⁴⁷ Niyu ngama ka basuda ina nilo igyonosa ndi lo, abibisa Kunzi, iyi aka be: «Ka lingunu, mutu yi nimuna a ndi asi mutu wongbingbili aka!» ⁴⁸ Ambaza wasi ka bambanzu ninu odoku ndi kaina likpamuka nilo, iga kuwa ndi ni otumini no kumbu bidé. ⁴⁹ Bawai-daki Yeso basi, gutugu boko aka nibo bodoku ndi kabiso kotukyoku ka Galilaya, bamaga ndi byi kaina likpamuka nilo a ndi kaigyonoso lo.

Yezefu akalumbo Yeso

(Matayo 27:57-61; Maliko 15:42-47; Yuani 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ A ndi na aluku bemoti ninu ibukuta ndi ka Alimatia, ka iwili ya Yudea, ina ndi be Yezefu. A ndi bemoti ka bamboku-mboku nibo bakogo ndi mukombu ka bambanzu ka Basa-Yidingi. A ndi mutu wa limbengi lanza, obili kaki a ndi bingbingbili, abundaga ndi Bungama ko Kunzi. Luki limoti, kobingisyagu ndi iyi nilo bengen ba ndi ni bobikyini na nilo bagya ndi kugu ka Yeso. ⁵² Aga ndi ka Pilatu kakunga manda ka Yeso. ⁵³ Kumbuso yi, atotisa ndi ka musalaba, atikyogo na kutuko kwa hufu-hufu, abisa ka mbuku niyu bakpo ndi ka litalu. Mbuku yi niyu a ndi ni bakanalumbigu mino mambanzu gutugu bemoti aka. ⁵⁴ A ndi lisyé la kubukumuti, nilo bambanzu bibungusyaga ndi mino ko bulya Lisyé la kimumbiso. ⁵⁵ Kuwa wa boko bi nibo bodoku ndi na Yeso katukya ka Galilaya, babye Yezefu. Bina mbuku na beyo bongosa ndi mino manda ka Yeso. ⁵⁶ Kumbuso yi, biganana ndi, bobungusyogo molingo na malazi ko bulya

manda. Lisyε la kimumbiso, bolipyaga ni bakogyigu ligubo maɗɔngɔni beyɔ mutɔu ka Musa ikpika ndi mino.

24

Yeso opupini ka mbuku

(Matayo 28:1-10; Maliko 16:1-8; Yuani 20:1-10)

¹ Kɔwa ka lisyε la Mungu ko mbolugo, boko bava malazi dididi nimɔ bobungusyaga ndi, baga ka mbuku. ² Batakanya litalu lidingi nilɔ otikya ndi mbuku ni botini ka kpɔɔ. ³ Bogulya ndi, luki limoti ni bakotokonyigu bata manda ka Mombukwono-dosu Yeso. ⁴ Ngbingo yi ninɔ ba ndi mino kombomboya nɔ, baluku baba bakimokisyo botu bayawenge-wenge bupuponilya ndi, bamaga ka kpɔɔ kabu. ⁵ Niyo boko bogwa kubangaku beyɔ, bodidika ndi. Baluku bi nifo aka na ibu be: «Ko bulya iki yo mo mino kakisa mutɔ yi ninɔ a mubisi luga wa bamanda? ⁶ Kegu wanu, opupini ka mbuku. Tomononi likpamuka nilɔ amubikya ndi ngbingo yi ninɔ a ndi mino ka Galilaya be: ⁷ «Okwononi be basati Mika-mumbanzu ka mafuku ka batɔ banye, babangilaga ka musalaba, kumbusa wa masye masaa, opupa ka mbuku.» ⁸ Boko batamana kɔwa ndi likpamuka nilɔ Yeso abikya ndi lo. ⁹ Batukya ndi ka mbuku, baga kapaga mongoni mi nimɔ ka babibya tekebe na bemoti na ka batɔ bagogo basi. ¹⁰ A ndi wa ni Malia wa Magadala, Yuana na Malia amaki Yakobo. Boko bagogo nifo ba ndi goni pa imoti na ibu butumbulyaga ndi batutumbwa mongoni nimɔ begeyo. ¹¹ Luki limoti batutumbwa ba ndi kasima be boko bakagya bakpiba, kani bakobinikyonigu. ¹² Kɔwa wa Petele atukya ndi, aga mbangu ka mbuku, abimya, ina asi bapanga baya botu aka. Kumbuso yi iga ku kaki, otumini na ombombo bidε ko bulya likpamuka nilɔ igyonosa ndi lo.

Yeso upupilyini babibya baba ko pisi ya Emausi

(Maliko 16:12-13)

¹³ Ka lisyε nilɔ aka lo, babibya baba luga ka babibya ka Yeso ba ndi kaɔnda ka mugi mimoti nimɔ balikyaga ndi be Emausi. Mugi mi nimɔ a ndi banda kilometele tekebe na imoti* kadwe ka Yelusalema. ¹⁴ Ba ndi kanzina luga kabu ko bulya likpamuka lasi nilɔ igyonosa ndi lo. ¹⁵ Ngbingo yi ninɔ ba ndi mino kanzina na kainzinzinya luga kabu beyɔ, Yeso mombukwana-daki yi ukpudoku ndi, bisungya na ibu. ¹⁶ Babibya batɔ ndi kamina yi, luki limoti misa kabu a ndi ni upiini bipi ni bakegu kamibo. ¹⁷ Yeso umuusa be:

* 24:13 24:13 Buwobi abe ligandu la basaa baba.

«Likpamuka tino lo mo mino kainzinzinya ko pisi bene?» Bamaga kawa ndi, botumini no kumbu bide. ¹⁸ Bemoti luga kabu nino ina ndi Kolopasi, asikisya be: «Iwe mukaka aka no luga ka batu ba Yelusalema wakukonigu likpamuka li nilo igyonosi bi ku ka masye mi nima?»

¹⁹ Kumbuso yi umuusa bata be: «Likpamuka tina se?» Babibya basikisya be: «Likpamuka li nilo asilyi bi Yeso muti wa Nazaleti, nino a ndi mugyalandu wo ngu. Owonisila ndi ngu ya bugyalandu ko pisi ya yigya na munzina kaki kambwa ko Kunzi na ko misa ka bambanzu basi. ²⁰ Luki limoti bokumu-kumu na bangama kusu basuta nduku ka Pilatu be bamwi, babangilaga nduku ka musalaba. ²¹ Ibusu ta ndi kasima ambe iyi no Kunzi atikoku kaukulaga Bezaleli ka subaya. Luki limoti, na lisyε li nili a kawa masye masaa wa likpamuka li nilo igyonosi bi mino. ²² Luki limoti, boko bemoti-bemoti ka mufongo kusu batigugumisito nzayi kugbe. Boga na lisyε li nili ko mbolugo ka mbuku, ²³ luki limoti ni bakotokonyigu bata manda kaki. Bigoku katitumbulyaga be bamalaika bupupilyi, butumbulyaga bingbanganya be a mubisi. ²⁴ Kawa wa bambanzu bemoti-bemoti luga kusu binda ka mbuku, batakanya makpamuka masi mufongoni beyo boko bubikya ndi mino, luki limoti kani bakaminigu bata Yeso.» ²⁵ Kawa wa Yeso ubikya be: «Ibunu bongingi aaa, ma buti ka bailya makpamuka masi nimo bogyalandu kabikyaga ndi! ²⁶ Kakwananigu mbeyi ndi be Masiya† igyogyisi beyo kambwa kaingya ka ibiba kaki?» ²⁷ Kumbuso yi utumbulyaga ndi nilo ba ndi ni bokpikini ko bulya kaki ka Mobiso masi ko Kunzi. Apunga mbeyi ndi na kitabu ka Musa, idukulogo kumbuso yi ka bakitabu bayasi nibayo ka bogyalandu. ²⁸ Niyō bosila buwobi na mugi mi nimo babibya ba ndi mino kainda, Yeso agya ndi abe anasaga. ²⁹ Luki limoti botiwolya kabikya be: «Tikini na ibunu wanu kye a kawa bugogo, biti ika goni kolipyo.» Ingya kawa ndi ka ndabu, ika pa imoti na ibu ku. ³⁰ Niyō ba kawa ndi kalyalya, ava mukati, abibisa Kunzi. Kumbuso yi, obunonogo, upa. ³¹ Kawa wa miso uukwikona ndi, bamibo, luki limoti ko ngbingo yi nino aka no ulimikya ndi pele. ³² Babikyana ndi be: «Iyo, mambengi o bi na ibusu bisamu-samu ngbingo yi nino o bi mino kanzina na ibusu ko pisi na katitumbulyaga Mobiso ko Kunzi!» ³³ Ko ngbingo yi nino aka no batukya, biga ndi ka Yelusalema. Niyō bosila ku, butakanya babibya tekebe na bemoti bumumukana pa imoti na batu nibo ba ndi kabibya Yeso. ³⁴ Ibu basi bubikya

† 24:26 24:26 Bamakagatu goni be Kilisito.

ndi babibya baba bi nibo be: «A linguna, Mombukwondosu opupini ka mbuku, apuponilyito Simoni!»³⁵ Kwa wa ibu butumbulyaga ndi goni likpumuka lasi nilo igyonosa ndi ni ba ko pisi, na beyo bamiba ndi mino Yeso ko ngbingo yi nino a ndi mino kobunonaga mukati.

Yeso upuponilyini babibya kaki

(Matayo 28:16-20; Maliko 16:14-18; Yuani 20:19-23; Ligubo 1:6-8)

³⁶ Ko ngbingo yi nino babibya baba bi nibo ba ndi mino kanzina beyo, Yeso mombukwana-daki yi opuponoku bigbututu, ubikya be: «Maziyo iki pa imoti na ibunu!»
³⁷ Botuma ndi na kubangaku, kye ba ndi kasima be baminini abili. ³⁸ Luki limoti Yeso ubikya be: «Ko bulya iki yo makombomboyo? Ko bulya iki yo ma mino na botumo ka mambengi? ³⁹ Winoni magu na maboku kami: Imi aka no bikpe! Ivilogoni, mendaga, kye abili kegua na nzayi no kuwo mufongoni beyo mo mina kemina bene.»
⁴⁰ A ndi kabikya beyo ni anwanya maboku na magu. ⁴¹ Babibya botuma ndi na magyagya bidde, bombombaya ndi kugbe, bakakwananagu ndi kabailya be Yeso no akanzina no. Kwa wa umuusa be: «Makegu no luki lilya wanu?»
⁴² Bapa ndi dongbu ya musu mukongo. ⁴³ Yeso ava ndi, alya ko misa ka bu. ⁴⁴ Kumbuso yi ubikya be: «Ngbingo yi nino na mbei ndi mino luga kunu, namubikya ndi bingbanganya ambe: «Okwononi be masi nimo ikpikaga ndi kugu kami ka Mutu ka Musa, ka mobiso ka bogyalandu, ka Mambu ka Bayuda akwanana ndi be igyonosi.»
⁴⁵ Kwa wa uhukwa ndi yimibo kye bukani nilo a ka Mobiso. ⁴⁶ Ubikya be: «Ikpika ka Mobisa be: «Masiya igyogiyisatu, opupa ka mbuku kumbusa wa masye masaa.»
⁴⁷ Okwononi kaubikyaga bevananza bayasi Mongoni Manza ko lino kaki, kapunga banu ka Yelusalema kye bambanzu boyikoni, binisonisa na mupilya. ⁴⁸ Ibunu bo ma bademu ba likpumuka nilo. ⁴⁹ Na imi, mombukwana-daki namutikilyatu Limbengi-Lotu nilo Baba amwanyaga ndi. Luki limoti, wikoni ka Yelusalema aka kadwe ko ngbingo yi nino motumo mino no ngu kotukyoku kugu wa lisy.»

Yeso ofokini kugu wa lisy

(Maliko 16:19-20; Ligubo 1:9-11)

⁵⁰ Kumbuso yi, Yeso aga ndi na babibya kaki kunzi wa Yelusalema buwobi na mugi mi nimo ina ndi be Betania. Ku beyo, ubisilya maboku, ufukilya ndi bubunga. ⁵¹ Ko ngbingo yi nino a ndi mino kaudukilyo bubunga no,

asanana na ibu, adaka ndi kugu wa lisyε. ⁵² Kumbuso yi babibisa kuwa ndi, biganana ka Yelusalema kani botumini na magyagya bidε. ⁵³ Ku beyo, bikaga ndi bongbinga basi ka Ndabu ko Kunzi, banabibiso.

Mongoni Manza ka Yeso beyo Yuani okpikaga ndi mino Likpumu ka la mambwa

Mongoni Manza nimo atumbwa beyo ka Yuani okpika ndi nima. Atumbalaga ndi makpumu mi nimo Yeso agya ndi ka litombu wana, mutuu mi nimo upa ndi bambanzu, kukwaku na pupo ka Yeso ka mbuku. Yeso a ndi kabikyaga Mongoni Manza no ngu yasi, anohukuso bokolobu, anokpumo mambengi ma banyu, anagya makpumu mambanga-mbanga mudingi nimo okitogi yimibo ka bambanzu.

Kitabu yi niyi kegu mufongoni na niyo Matayo ikani Maliko ikani Luka okpika ndi. A beyo, Yuani akasima be batu bi nibo ukpikilya ndi kitabu yi niyi bibatu bakitabu nibayo Matayo, Maliko ikani Luka bokpika ndi. Bibo goni likpumu li nilo Yeso atumbalaga ndi kuso yi na nilo agya ndi. Katumbalagagu bata makpumu mi nimo Matayo, Maliko ikani Luka batumbalaga ndi ibu.

Ka mupunganagi ma kitabu yi niyi, Yuani owonisila be Yeso ni wani. Abikya ndi be a Munzina ko Kunzi mo odoku ndi kunu ka litombu kaiita mumbanzu. Yeso agya ndi makpumu mudingi mambanga-mbanga nimo okitogi yimibo ka bambanzu, kye bibi be a Ngama nino Kunzi apunaga ndi kambwa aka, abikya be iyi no uhukuso ndeke bambanzu.

Ko ngbingo ka Yeso, bambanzu ba ndi bakigbananaga: bemoti-bemoti babinikyanatu Yeso kye bobingisyatu ndi be a Miko-Kunzi. Batu bagogo bamaya ndi, banabikya be a mutuu ka Mumuyoniso, na okwononi be bamwi. Yuani akabikya be: «Luki limoti, bokpika ndi nimana kye mabinikyani be Yeso ni Masiya, Miko-Kunzi. Makabinikyana beyo, minisana na obili pisi ko lino kaki.» Yuani 20:31.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Kobibiso Munzina 1:1-18

Yuani-Mubatizai akabikyaga Mongoni Manza 1:19-34

Yeso akaupunaga babifya kaki ba mambwa 1:35-51

Yeso ogyini nganga mafiya na ika makpumu mi nimo akaumbaga bambanzu 2:1-12:50

Poso wa mulifo ka Yeso ka litombu, kasombiso, na kukwaku kaki 12:1-19:42

Yeso opupini ka mbuku 20:1-10

Yeso upupilyini babibya kaki 20:11-21:25

Yeso-Kilisito ni Munzina ko Kunzi

¹ Ka mupanganagi, kambwa Kunzi kagya obili, Munzina a kawa ndi wa. Munzina a ndi pa imoti no Kunzi. Munzina a ndi Kunzi bikpe. ² A beyo, Iyi a ndi pa imoti no Kunzi ka mupanganagi. ³ Kunzi agya ndi makpumuka masi pisi ka munzina aka, kegũ no luki gutugũ limoti aka nilo kigyonosagu ndi pisi ka munzina. ⁴ Obili opupa ndi ka Munzina. Obili yi nino upaga bambanzu bungbanganya. ⁵ Bungbanganya bi nibo anzege ko biti, luki limoti biti kahumagu ndi.

⁶ A ndi na mutũ bemoti nino Kunzi atikoku ndi. Mutũ yi nino ina ndi be Yuani*. ⁷ Odoku ndi abe demũ wa bungbanganya bi nibo kye bambanzu basi babinikyani bungbanganya pisi ka mutũu kaki. ⁸ Iyi bikpe kegũ ndi bungbanganya, luki limoti, odoku ndi kaiko demũ wa bungbanganya bi nibo.

⁹ Bungbanganya bi nibo a nibo ba lingũũ. Odoku ndi ka obili kauzigo batũ basi.

¹⁰ Munzina a ndi ka obili. Kunzi agya ndi obili pisi ka munzina mi nimo, luki limoti, batũ ba obili bakamibagu ndi. ¹¹ Munzina odoku ndi ka kabũ bikpe, luki limoti, ni bava-kukaki bakatilyigu. ¹² Luki limoti, batũ bemoti-bemoti batilyatu ndi, babinikyana. Nibo babinikyana ndi, upa kawa ngu kaiko bomiko Kunzi. ¹³ Batũ bi nibo bakibukutagu abe bomiko Kunzi pisi ka bangũ, ikani ka nzũyi, ikani beyo bambanzu bibukutaga mino, luki limoti bibukuta no Kunzi.

¹⁴ Mutũ yi nino ba ndi kamaka be Munzina no ita ndi mambanzu. Mambanzu yi nino odoku ndi kaiko luga kusu, otumini na iziyo na lingũũ bidẽ. Tina ndi ibiba kaki, ibiba yi niyo Kunzi apa ndi Mikaki wa bemoti. ¹⁵ Yuani no a demũ kaki, atubilagatu ndi be: «Na ndi kanzina ko bulya kaki ngbingo yi nino nabikya ndi mino be: <Mutũ yi nino akodoku kumbuso kami a mutũ mudingi kugbe kekitaga. A beyo, kambwa wa kibukuta kami, iyi a kawa ndi wa.>»

¹⁶ Ibusu basi tinisanatu ndi na iziyo kaki, totumaga ndi basi na bubunga kaki bakpu kakitanaga. ¹⁷ A beyo, Kunzi apa ndi Mutũu pisi ka Musa, luki limoti, iziyo na lingũũ odoku ndi pisi ka Yeso-Kilisito. ¹⁸ Mambanzu gutugũ bemoti aka kanaminigu Kunzi. Luki limoti, mutũ yikaka nino atimibisisa ndi Kunzi ni Mikaki wa bemoti. Iyi miki yi nino a Kunzi, ikaga pa imoti no Kunzi.

* 1:6 1:6 Iyi ni Yuani-Mubatizai.

*Yuani-Mubatizai akatumbulaga niyo ina ndi no miso
(Matayo 3:1-12; Maliko 1:1-8; Luka 3:1-18)*

¹⁹ Mutumbulagi ka Yuani-Mubatizai nima ngbingo yi ninɔ Bayuda fatikilyoku ndi mino bokumu na Balawi kotukyoku ka Yelusalema kamuusa be: «Iwe ni wani?»

²⁰ Yuani kanganyagu ndi, luki limoti, osikisya ndi bingbanganya kambwa ka batu basi be: «Nakegu imi Kilisito.»

²¹ Bamuusa ndi be: «Wa neki wani? Iwe ni fliya?» Yuani usikisya ndi be: «Kali, nakegu imi iyi.» Bamuuso bata ndi be: «Wa mugyalandu?» Iyi aka be: «Kali.»

²² Kuwa wa, babikya be: «Iwe se kuwa ni wani? Tibikya kye okwononi tigi kausikisyo batu nibo batitikiku. Wa piye kabikya bu ko bulya kaku bikpe?»

²³ Yuani usikisya kuwa ndi be: «Imi ni mutu yi ninɔ akatubilaga ka isa be: «Nononi pisi ka Mombukwono-dosu,» mufongoni beyo mugyalandu Isaya abikya ndi mino.

²⁴ Bafalisayo batu ndi goni luga ka batu nibo butikoku ndi ka Yuani. ²⁵ Bamuusa ndi be: «Kika neki ni wakegu Kilisito, ikani fliya, ikani mugyalandu, ko bulya iki yo wo mino kobotiso?» ²⁶ Usikisya ndi be: «Imi, nakamubotiso no libo. Luki limoti, atu na mutu bemoti luga kunu ninɔ makamibigu. ²⁷ Mutu yi ninɔ akodoku kumbuso kami. Imi, nakokwononigu gutugu kakula ligi ya bekpaku kaki aka.»

²⁸ Masi nima akitanaga ndi ka Betania, kusyaku wa Yolodani, ku Yuani obotisaga ndi mino.

Yeso ni Mikya-Kondolo ko Kunzi

²⁹ Bugalo bi, Yuani amina ndi Yeso ni anodoku, abikya be: «Mikya-Kondolo ko Kunzi ninɔ atumbaga banye ka bambanzu nimu. ³⁰ Na ndi kanzina kugu kaki ngbingo yi ninɔ nabikya ndi mino be: «Mutu yi ninɔ akodoku kumbuso kami, a mutu mudingi kugbe kemitaga. A beyo, kambwa wa kibukuta kami, iyi a kuwa ndi wa.» ³¹ Imi bikpe, nakamibogigu ndi. Luki limoti, nodoku ndi kobotiso no libo kye namibisisi na batu basi ba Izaleli.» ³² Yuani utumbulyaga ndi nilo ina ndi be: «Nina ndi Limbengi-Lotu kosyoku kugu wa lisyε mufongoni abe likpondi. Limbengi li nilo ika ndi kugu ka Yeso. ³³ Imi, nakegu ndi kamibo. Luki limoti, Kunzi ninɔ etikoku ndi kobotiso no libo, ebikya ndi be: «Winatu ndeke Limbengi-Lotu kosyoku na kaiko kugu ka bambanzu. Mutu yi ninɔ no obotisa na Limbengi-Lotu.»

³⁴ Ninatu ndi masi mi nimo, nakamutumbulyaga be iyi ni Miko Kunzi.»

Yeso upunogini babibya ba mambwa

³⁵ Na bɔgala bi, Yuani a mbeyi ndi bata wa aka wa pa imoti na babibya baba luga ka babibya kaki. ³⁶ Niyo amina Yeso kakitaga, iyi aka ndi be: «Mikya-Kondolo ko Kunzi nima.»

³⁷ Niyo babibya baba bi nibo bukana likpumuka li nilo, bapunga ndi kabibya Yeso. ³⁸ Yeso oyikana ndi, amina ni banabibya, iyi aka ndi na ibu be: «Makakisa iki?» Basikisya be: «Labi, isi yi ni <Muwonisilo>, wikaga yani?»

³⁹ Usikisya ndi be: «Doniku, minatu.» Bodoku ndi, baga kaina pa niyo a ndi mino, bika ndi na ibu na bɔgogo bi nibo. A ndi banda saa-kumi.

⁴⁰ Andilia nino mamaki Simoni-Petele, a ndi bemoti ka batu baba bi nibo bukana ndi munzina ka Yuani na kabibya Yeso. ⁴¹ Inda mbeyi ndi ka mamaki beyo ka Simoni, abikyoku be: «Taminini bi Masiya», isi yi ni «Kilisito». ⁴² Kumbuso yi, inda kuwa ndi na Simoni ku ka Yeso. Yeso anda ndi Simoni bizumuuu, abikya be: «Iwe ni Simoni, mika Yuani. Bumakaga kuwa banu be Kefa†». Isi yo lino li nilo be Petele.

Yeso amokini Filipi ibu na Natanaeli

⁴³ Na bɔgala bɔgogo, Yeso a ndi wakitulya kaina ka Galilaya. Babangana kuwa ndi na Filipi, iyi aka na iyi be: «Ibyeku!» ⁴⁴ Filipi a ndi mutu wa gudɔ wa Betesaida ku Andilia na Petele bibukata ndi goni ibu mino. ⁴⁵ Kumbuso yi, Filipi babangana ndi na Natanaeli, abikya be: «Taminini bi mutu yi nino Musa okpikaga ndi mongoni kaki ka kitabɔ ya Mutuu, na nino bogyalandu ko Kunzi bokpikaga ndi goni ko bulya kaki. Iyi ni Yeso wa Nazaleti, mika Yezefu.»

⁴⁶ Natanaeli amuusa ndi be: «Luki lanza akwananatu goni kopupo ka Nazaleti?» Filipi asikisya ndi be: «Dawini no.» ⁴⁷ Niyo Yeso amina Natanaeli ni anodoku, Yeso abikya ndi be: «Muizaleli walingunu nima. Kegu mutɔ wa bokoli.»

⁴⁸ Natanaeli amuusa ndi be: «Wemibi liki?» Yeso asikisya ndi be: «Kambwa gutugu Filipi kamaka, numinito bi. Wo bi kusili wa sibukaso simoti bene.»

⁴⁹ Natanaeli aka ndi bata na iyi be: «Muwonisilo, iwe ni Miko Kunzi, iwe ni Ngama ka bomikya Bezaleli.»

⁵⁰ Yeso asikisya ndi be: «Wobinikyonini kye nubikyi be numinito bi kusili wa sibukaso? Winatu banu bata makpumuka mumbanga-mbanga kuge!» ⁵¹ Omotiloku be: «A lingunu, a lingunu, nakamubikya ambe, minatu ndeke lisyɛ ni oukwikonini, bamalaika ko Kunzi banadaka, bonosyo kugu ko Mika-mumbanzu.»

† 1:42 1:42 Kefa: A lino la Lilameɛ.

2

Dumo wa ndɔwa ka Kana

¹ Kumbusa wa masye maba, dumo wa ndɔwa a ndi ka Kana, kɛ ka Galilaya. Amaki Yeso a ndi kɛ gɔ kɛ. ² Bamaka ndi gɔni Yeso na babibya kaki ko dumo yi ninɔ. ³ Niyɔ vinya osyo, amaki Yeso abikya ndi Yeso bɛ: «Bambanzɔ bakegu bata na vinya.»

⁴ Luki limoti, Yeso asikisya ndi bɛ: «Ye ma, nilɔ kusu na iwe ogwi bu? Ngingo kami kanitulyonigu mbeyi.»

⁵ Amaki ubikya kɔwa ndi bagya-ligubo bɛ: «Gyoni masi nimo amubikya.»

⁶ Wa beyɔ, a ndi na bambike bayakpɔkpɔ madiya nibɔ bagya ndi na matamu. Kusɔ yi, Bayuda bobisaga ndi mino mobo nimo bibubisaga ndi nomu kabyenene na yigya kabɛ. Mbike yimoti akwanana ndi kaingyo balitele bayo libo banda miya yimoti*. ⁷ Yeso ubikya ndi bagya-ligubo bɛ: «Tumisogoni bambike bi nifa no mobo.» Botumisaga ndi bikyeykye. ⁸ Kumbuso yi, ubikya ndi bɛ: «Tugoni mino libo li nili, mapɔku ngama wo dumo.» Bagya ndi beyɔ aka yɔ. ⁹ Ngama wo dumo akingila ndi libo li nilɔ ni iitini kɔwa vinya. Kegu ndi kaibo bɛ vinya yi ninɔ apunya yani. Luki limoti, bagya-ligubo nibɔ batuga ndi libo, batu ndi ibu kaiba. Ngama wo dumo amaka kɔwa aluku yi ninɔ agya ndi ndɔwa, ¹⁰ iyi aka ndi na iyi bɛ: «Ko bulya iki yɔ wabuulyogi mino vinya wanza kadwe moni bubwanu? Bengeni basi bapungaga mbeyi kapɔ ninɔ wanza. Kumbuso yi, bakadamuwa, bapɔ sɛ kɔwa zalamba.»

¹¹ A likpɔmuka limbanga la mambwa nilɔ Yeso agya ndi. A ndi ka Kana, kɛ ka Galilaya. Yeso owoniso ibiba kaki, babibya kaki babinikyana ndi.

¹² Kumbuso yi, baga ndi ka Kapelenaumu, ibu na amaki, bamamaki na babibya kaki. Kɛ beyɔ, bagya ndi masye makede aka.

Yeso akaukpumyo bambula ka Ndaɔ ko Kunzi

(Matayɔ 21:12-13; Malikɔ 11:15-17; Luka 19:45-46)

¹³ Niyɔ yinga ya Pasika ka Bayuda a kɔwa ndi buwobi, Yeso afaka ndi ka Yelusalema. ¹⁴ Kɛ beyɔ, utakanya ndi bambanzɔ ka Ndaɔ ko Kunzi ni banugaba bangombe, bakɔndɔɔ na bonzuwo. Batɔ bugomosyono buyi ba ndi ni bikononini ka bamiza kabɛ. ¹⁵ Yeso agya ndi mufimbo no ligi, apunga kaukpumyo batɔ basi bi nibɔ ba ndi ka Ndaɔ ko Kunzi, pa imoti na bakɔndɔɔ na bangombe kabɛ. Omisya ndi buyi ka bogomosyono buyi, utindika

* 2:6 2:6 balitele bayo libo banda miya yimoti: A mɔɔngɔni abe babido bakpɔkpɔ kubukumuti.

bamiza bitigbo-tigbo. ¹⁶ Iyi aka na bogobiso bonzuwo be: «Tumboni masi nima wanu, mokoitisonitogu ndabu ka Baba abe soko!» ¹⁷ Babibya kaki batamana ndi mugele-gele nimo ikpikaga ka Mobiso Motu be: «Mombukwono-dosu, sipananiso kami ko bulya ndabu kaku ezungusini limbengi bizzuu.»

¹⁸ Bayuda bamuusa kawa ndi Yeso be: «Likingyosi limbanga tino lo wakwanana katigyilya katimoniso be wa no ngu yiga beyo?»

¹⁹ Yeso usikisya ndi be: «Ponzoni Ndabu ko Kunzi yi niyi, nigilyatu kopika ka masye masaa.» ²⁰ Bayuda basikisya ndi be: «Bopika ndi Ndabu ko Kunzi yi niyi ka byanga batekebe bakwanganya na madiya, iwe, wigilya kopika ka masye masaa aka?»

²¹ Luki limoti, Ndabu ko Kunzi yi niyo Yeso a ndi kanzina ko bulya yi ni nzayi kaki. ²² Kinili, ngbingo yi nimo Yeso opupoku ndi mino ka mbuku, babibya kaki batamana ndi be abikyatū ndi likpamuka li nilo. Babinikyana kawa ndi Mobiso na manzina nimo Yeso abikya ndi.

Yeso ibagatu mabengi ka bambanzu

²³ Ngbingo yi nimo Yeso a ndi mino ka Yelusalema ka yinga ya Pasika, bambanzu budingi babinikyana ndi kaina mokingyosi mumbanga-mbanga nimo agyaga ndi. ²⁴ Luki limoti, Yeso kitambyagigu ndi na ibu, kye a ndi kaumibo ibu basi binza. ²⁵ Kegu ndi kapa be batumbulyagi obili ka bambanzu gutugu bemoti aka. A beyo, iyi mombukwana-daki ibagatu ndi nilo a ka mabengi ka bambanzu.

3

Nikodimo akaaga ka Yeso

¹ Luga ka Bafalisayo, a ndi na mutū bemoti nimo ina ndi be Nikodimo. A ndi bemoti ka ngama ka Bayuda.

² Lisyē limoti, asilyoku kawa ndi Yeso no biti, abikya be: «Muwonisilo, takaiba ambe Kunzi no utikoku ndi katiwonisilo. A beyo, mumbanzu kakwananigu kagya makpamuka mumbanga-mbanga beyo wo mino kagya, kani Kunzi kegu pa imoti na iyi.» ³ Yeso asikisya ndi be: «A lingunu, a lingunu nakaubikya ambe, mumbanzu kigilyi kaibukuta, kakwananigu kaina Bungama ko Kunzi»

⁴ Nikodimo amuusa ndi be: «Igyonosa liki mumbanzu kayibukuta bata ni a kawa mboku-mboku? Akwananatu bata kogulya ka muma ka amaki, igilya kaibukuta?» ⁵ Yeso asikisya ndi be: «A lingunu, a lingunu, nakaubikya ambe, mumbanzu kibukuti ko libo na ka Limbengi, kakwananigu kogulya ka Bungama ko Kunzi. ⁶ Nimo ibukutaga na

bomikya-bambanzu, a mumbanzu, ninu ibukutaga na Limbengi ko Kunzi a limbengi. ⁷ Wakombomboyonitogu ka nilo nubikyi be: «Wokwononi kaigilya kaibukuta.» ⁸ Ovivi ovivaga pa yasi ku apaga mino. Ukanagatu kukwo yi, luki limoti, wakibogigu be apunyaga yani ikani indaga yani. Igyonosaga begyo ka mutu wasi ninu ibukuta na Limbengi ko Kunzi.»

⁹ Kwa wa, Nikodimo amuusa ndi be: «Likpamuka nilo igyonosa liki?» ¹⁰ Yeso asikisya ndi be: «Muwonisilo mudingi ka mugi ma Izaleli beyo wo mino yo, wakibigu likpamuka li nili? ¹¹ A lingunu, a lingunu, nakaubikya ambe, ibusu, tabikyaga makpamuka nimo tibogo, ta bademu ba nimo tinoni. Luki limoti, ibunu, makapagigu katibinikyana. ¹² Makebailyagigu gutugu iki yi aka ngbingo yi ninu namanzinilyaga mino ko bulya makpamuka ma litombu. Angenengene kwa ka makpamuka ma kugu wa lisyé aka? ¹³ Wina se, kugu na mumbanzu gutugu bemoti aka ninu ofokoni kugu wa lisyé, kiki asi Mika-Mumbanzu aka ninu osyoku ndi iyi ku. ¹⁴ Mufongoni begyo Musa adokisa ndi mino nzuka wa ngweyi kugu wa mungbingili ku ka isa, okwononi be badokisi Mika-Mumbanzu begyo, ¹⁵ iba mutu wasi ninu abinikyana inisoni na obili wa benze na benze. ¹⁶ A beyo, Kunzi apa ndi obili kuge. Kinili, apa ndi mino Mikaki wa bemoti, kye mutu wasi ninu abinikyana kobungogonitogu, luki limoti, inisoni na obili wa benze na benze. ¹⁷ Kunzi katikokugu ndi Mikaki kako mukombu ka obili. Luki limoti, atikoku ndi kahukuso yi. ¹⁸ Mutu yi ninu abinikyana, bakabisigu na mukombu. Luki limoti, ninu kabinikyana, babisoni na mukombu, kye kabinikyana Miki wa bemoti ko Kunzi. ¹⁹ Winoni beyo Kunzi akogo mino mukombu: bungbanganya odonuku ndi ka obili, luki limoti, bambanzu bapaga ibu biti aka kakitaga bungbanganya kye yigya kabu a yanye. ²⁰ Mutu wasi ninu agyaga bunye, amuyaga bungbanganya bafe. Mutu yi ninu, amuyaga kakpoda bungbanganya, kye yigya kaki yanye kinisoni. ²¹ Luki limoti, ninu agyaga likpamuka la lingunu odogoku iyi ka bungbanganya, kye yigya kaki inisoni binza be akabyenene na sipananso ko Kunzi.»

Yuani-Mubatizai ibu na Yeso

²² Kumbuso yi, Yeso na babifya kaki baga ndi ka iwili ya Yudea. Ika ndi pa imoti na ibu ku beyo ka masye, anubotiso bambanzu. ²³ Yuani atu ndi goni iyi kaubotiso bambanzu ka Ainoni, buwobi na Salimu kye lifa a ndi lakpu ku beyo.

Bambanzu badulyogoku ndi, anubotiso. ²⁴ Ko ngbingo yi nino, ba mbeyi ndi ni bakanamokyigu Yuani ka ligbito.

²⁵ Kwa wa, babibya bemoti-bemoti ka Yuani bapunga ndi bodongoso na Muyuda bemoti kugu wa yigya kabu ko bulya kibubiso. ²⁶ Binda ndi ka Yuani, babikyoku be: «Muwonisilo, aluku yi nino ma nduku na ibu kusyaku wa Yolodani, nino watambulaga ndi likpumuka kaki, a kwa goni kobotiso. Batu basi bakagbo ku o mino!» ²⁷ Yuani usikisya ndi be: «Kegu na mutu bemoti nino akwanana kainisono no luki, kani Kunzi kapagu ndi. ²⁸ Ifunu bamombukwana-donu bi memukanatu ndi kabikya be: «Imi, nakegu Kilisito, luki limoti, Kunzi etikoku ndi kambwa kaki.» ²⁹ Mombukwana muko no ikaga mbunya muko. Luki limoti, wai-daki mbunya muko nino a ka kpolo kaki, anamukana, ogwaga magyagya kuge ko bulya liya ka mbunya muko. Kinili, na na magyagya bisini-sini mbiya wanu. ³⁰ Okwononi be ibiba kaki oboboyi, niyo kami agbwa.»

Nino akodoku kotukyoku kugu wa lisyé

³¹ «Mutu yi nino otukyiku kugu wa lisyé ukitogi batu basi. Nino wa litombu a iyi mutu wa litombu aka, anzinaga ko bulya makpumuka ma litombu. Mutu yi nino otukyiku kugu wa lisyé ukitogi batu basi. ³² Atambulaga makpumuka nino ina ndi na nino ukana ndi. Luki limoti, mambanzu gutugu bemoti aka kabinikyanagigu nilo ikaga kabikya. ³³ Mutu yi nino abailyaga likpumuka kaki, obinikyononi be Kunzi ni linganu. ³⁴ Mutu yi nino Kunzi atikoku, abikyaga likpumuka ko Kunzi, kye Kunzi atumisogo na Limbengi kaki bidé. ³⁵ Baba apagatu Mikaki, asilyoni makpumuka masi. ³⁶ Nino abinikyana Miki, a na obili wa benze na benze. Nino akya kabinikyana, kinisonigu ndeke na obili yi nino. Luki limoti, ngbata ko Kunzi ika kugu kaki.»

4

Yeso akanzina na Wabasamalia

¹ Niyo Yeso iba be Bafalisayo bukonini be isabu ka babibya kaki akobwa kuge, na akaubotisa bambanzu kakitaga Yuani, ² (a beyo, kegu Yeso mombukwana-daki no ubotisaga ndi, luki limoti, babibya kaki.) ³ Atukya ndi ka Yudea, iga bata ka Galilaya. ⁴ Kadwe ku beyo, akwanana ndi kakitaga pisi ka Samalia.

⁵ Adwe kwa ndi ka gudū bemoti wa Samalia, nino ina be Sikali, buwobi no tiko niyo Yakobo apa ndi mikaki beyo ka Yezefu. ⁶ Liko ka Yakobo a ndi ku beyo. Yeso a ndi ni hupini

na ligundu bidapadfa, ika kɔwa ndi ka kpɔlo wa liko. A ndi banda moni ka musikatu.

⁷ Wabasamalia odoku ndi katuga libo, Yeso abikya be: «Ye ma, imusanɔ baka mino libo.» ⁸ Ko ngbingo yi ninɔ, babibya kaki ba ndi ni bogoni koluwo malili ka gudu.

⁹ Wabasamalia aka ndi na iyi be: «Eze! Muyuda beyo wo mino yi, wakaikpanda kekunga imi Wabasamalia libo liki?» (A beyo, Bayuda bakukananagigu ndi na Basamalia.)

¹⁰ Yeso asikisya ndi be: «Wakamibo bi apee ninɔ Kunzi apaga, wiba be wani no akaukunga libo, iba iwe no wakungi bi. Winisono bi no libo nilo apaga obili.» ¹¹ Muko yi ninɔ abikya ndi be: «Mombukwono-dosu, wakegu no luki lituga libo na liko* a lodu kugbe. Wakwanana kɔwa kainisono no libo li nilo la obili lo liki?

¹² Titosu beyo ka Yakobo no atisilya ndi ifusu liko li nili. Iyi bikpe no omwaga ndi, iki bomikaki gutugu bambaza ka banyama kaki aka. Wakaimina abe iwe no wakitogi Yakobo?» ¹³ Yeso asikisya ndi be: «Mutu wasi komwo libo li nili, imukanatu banu bata musasa.

¹⁴ Luki limoti, ninɔ omwo ndeke libo nilo imi napá, kimukanigu ndeke bata musasa gutugu iki yi aka. Libo li nilo ita ndeke kuso kaki likpakpa nilo ika kopupisa libo la obili wa benze na benze.» ¹⁵ Muko no abikya ndi be: «Mombukwono-dosu, ipoku neki libo li nilo, iba nakimukononitogu ndeke bata musasa. Kɔwa wa go wa, nakodukugu ndeke bata wanu katuga libo.»

¹⁶ Yeso aka ndi na iyi be: «Winda kamokoku mbunyakɔ, modoku na iyi wanu.» ¹⁷ Muka no asikisya be: «Nakegu imi na muluku.» Yeso aka ndi na iyi be: «Wobikyi lingunɔ be wakegu na muluku,

¹⁸ kye wa kɔwa na bovononi kubukumuti. Ninɔ ma na iyi mbiya wanu, kegu mbunyakɔ. Wobikyi lingunɔ.» ¹⁹ Kɔwa wa, muka abikya ndi be: «Mombukwono-dosu, nakaina abe wa mugyalandu.

²⁰ Botitosu babibisaga ndi Kunzi kugu wa ngupa yi niyi. Ibunu, mabikyaga be pa niyo okwononi mino kabibisa Kunzi ni Yelusalema aka.» ²¹ Yeso abikya ndi be: «Ma, ibinikyana no. Ngbingo odokuto ninɔ makindigu ndeke mino kabibiso Baba kugu wa ngupa yi niyi ikani ka Yelusalema.

²² Ibunu Basamalia, mabibisogo Kunzi ni makegu kamibo. Ifusu Bayuda, tabibisogo ni tanamibo, kye muhukuso akotukyoku ka Bayuda.

²³ Luki limoti, ngbingo akodoku, na itulyonini, ninɔ batɔ bi nibo babibisogo mino Kunzi ka lingunɔ, babibisogo ndeke Baba ka Limbengi na lingunɔ. A beyo, Baba ukisaga inguo ya batɔ bi nibo.

²⁴ Kunzi ni Limbengi, na batɔ bi nibo babibisogo, okwononi be babibisi ka Limbengi na ka

* 4:11 4:11 liko: Bakpogo ndi liko ku likpo.

lingunũ.» ²⁵ Muko nɔ abikya ndi bɛ: «Nakaiba binza ambe Masiya akodoku (nino bamakaga bɛ Kilisito). Wa odoku ndeke mino, iyi, atitumbulyagatu masi.» ²⁶ Yeso asikisya ndi bɛ: «Imi ni Kilisito, nino nakaunziniya nɔ.»

²⁷ Ko ngbingo yi nino aka nɔ, babifya ka Yeso bigoku ndi. Ba ndi kombomboyo kye bamina ndi Yeso kanzina na muko. Wina se, gutugu mutũ bɛmoti aka kamuusagu ndi muko nɔ bɛ: «Wakakisa iki?» Ikani kamuusa Yeso bɛ: «Wakanzina na iyi ko bulya iki?» ²⁸ Muko nɔ asa kũwa ndi mbike wa, iga, utumbulyogoku ndi bambanzũ bɛ: ²⁹ «Donuku kamina! Aluku bɛmoti a kũ, etumbulyogi masi nimo nogyoni. Kegu se banũ bi Kilisito nino?» ³⁰ Batũkyũ kũwa ndi wa, binda kamina Yeso.

³¹ Kũwa wa, babifya bitatanaga ndi na Yeso bɛ: «Muwonisilo, lyalya mbeyi!» ³² Luki limoti, ubikya ndi bɛ: «Imi, nakalya malili nimo makegu ifunu kaibo.» ³³ Babifya bapunga kũwa ndi kauusono bɛ: «Mutũ bɛmoti se kũwa nɔ odoku kapá malili?» ³⁴ Yeso ubikya ndi bɛ: «Malili kami ni kagya sipananiso ka nino etikoku ndi na kotulyosa ligubo nilo epá ndi. ³⁵ Makabikyagigu mbeyi ifunu bamombukwono-donu bɛ: «Osikoni batimba bakwanganya ngbinga mubuulyo masolo itulyana?» Luki limoti, imi nakamubikya ambe, wikweni, winoni botiko. Malili ongotini, a kũwa kakunga kobuulyo. ³⁶ Mutũ nino akobuulyo inisonini iyi na mukalya kaki, a kũwa kamumula masolo ko bulya obili wa benze na benze. Kũwa wa, mukukuna na mutũ mubuulyo bogwa magyagya ibu basi baba. ³⁷ A beyo, a lingunũ nilo babikyaga bɛ: «Mutũ bɛmoti nɔ akunaga, wagogo obuulyo.» ³⁸ Imi, namũtika ndi kobuulyo ko tiko niyo makagyagu ndi mino ligubo. Batũ bagogo bo biko ndi mino bungu bikya, ifunu modoku kobuulya masolo ma ligubo kabũ aka.»

³⁹ Basamalia bakpu ka gudũ yi nino babinikyana ndi Yeso, kye muko yi nino ubikya ndi bɛ: «Etumbulyogi masi nimo nogyoni.» ⁴⁰ Kinili, niyo Basamalia bodoku ndi buwobi na iyi, bitatanaga ndi na iyi bɛ kogonitogu mbeyi. Agya ndi bata wa masye maba. ⁴¹ Batũ bagogo budingi kugbe babailya ndi ko bulya likpumũka nilo a ndi kabikya. ⁴² Babikyaga kũwa ndi muko nɔ bɛ: «Takobinikyonigu ko bulya nilo aka lo watibikiyi, luki limoti, kye timukyonili kũwa ni ifusu aka. Tibini lingunũ ambe iyi nɔ a Muhukuso wa obili.»

Yeso akahukuso mika ngama ka basũda

⁴³ Niyo Yeso agya masye maba ka mugi mi nimo, atũkyũ ndi wa, aga ka Galilaya. ⁴⁴ Iyi Yeso mombukwana-daki

bikpe abikya ndi be: «Mugyalandu kegu na ibiba ku kabu.»
⁴⁵ Niyɔ osila ka Galilaya, batɔ bi nifo ku batilya ndi, kye bindatɔ ndi gɔni ibu ka yinga wa Pasika ka Yelusalema, bina ndi masi nimo Yeso agya ndi ku.

⁴⁶ Yeso iga kuwa ndi ka Kana ku ka Galilaya, ku oyikosa ndi mino libo kaiita vinya. Ku beyɔ, a ndi na ngama bemoti ka basuda nino mikaki muluku yi a ndi no kolobu ku ka Kapelenaumu. ⁴⁷ Niyɔ ukana ndi be Yeso otukyini ku bi ka Yudea, a kuwa ka Galilaya, odoku ndi kamina. Itatanaga kuwa ndi na iyi be indi no baka ka Kapelenaumu kahukusilyo mikaki nino a ndi buwobi kosisa limbengi. ⁴⁸ Yeso abikya ndi be: «Makini ndeke ibunu mokingyosi na makpɔmuka mumbanga-mbanga aka, makabinikyanigu ndeke gutugu iki yi aka.» ⁴⁹ Ngama yi nino asikisya ndi be: «Mombukwono-dosu, tagano baka ku kami kani miki kanodokigu.» ⁵⁰ Yeso aka ndi na iyi be: «Wiga, miki oukini.»

Aluku no ukana ndi nilo Yeso abikya ndi, iga. ⁵¹ Ngbingo yi nino a mbeyi ndi mino ko pisi aka, babangana na bagyaligubo kaki, babikya be: «Miki oukini.» ⁵² Kuwa wa, umuusa ndi be: «Ouki bi ngbinga tino?» Basikisya ndi be: «Ouki bi isyeiku bi, na saa-saba ya musikatɔ.» ⁵³ Baba no ibo kuwa ndi be o bi ko ngbingo nino aka no Yeso abikya ndi mino be: «Miki oukini.» Kuwa wa, ngama no na ndabu kaki yasi babinikyana ndi Yeso.

⁵⁴ Nilo a ndi likpɔmuka limbanga la yiɔa nilo Yeso agya ndi. Agya ndi ngbingo yi nino igoku ndi mino ka Galilaya kotukyoku ka Yudea.

5

Yeso ahukusini zegesi

¹ Kuwa wa, Bayuda ba ndi no dumo ka Yelusalema, Yeso aga ndi ku go ku. ² Ku beyɔ, a ndi na ziwa bemoti buwobi na mupumi ma gudɔ yi nino, nimo balikyaga be «mupumi ka Bakondolo». Ziwa yi nino a ndi na bangbangba kubukumuti ka bakpolo-kpolo bi. Bamakaga ndi ziwa yi nino ka Libelenia be «Betesaida». ³ Kusɔ wa bangbangba bi nibayo, batɔ ba bokolobu budingi bikaga ndi bakanganana wa. Ikaga ndi na batɔ ba bokolobu baya mamomo, nifo ba dili na bazegesi. [Bikaga ndi kabunda be libo obunzikoni, ⁴ a beyɔ, malaika ka Mombukwono-dosu osyogoku ndi bongbingo bemoti-bemoti ka ziwa yi nino kabunzo. Mutɔ wo kolobu wa mambwa nino osyaga ndi ko libo li nilo kani malaika obunzini, aukaga ndi lingunɔ.]
⁵ Luga kabu, a ndi na aluku bemoti nino a ndi no kolobu ka byanga batekebe basaa na bugina. ⁶ Niyɔ Yeso amina

wakanga, ukana ndi goni be a ndi no kolobu ka masye mudingi, amuusa kuwa ndi be: «Watu kapu kahuka?»

⁷ Alaku no asikisya ndi be: «Mombukwono-dosu, nakikogigu na mumbanzu nino esiso ko lipo ngbingo yi nino bobunzaga mino. Niyo nakingilaga ambe nosyi ku beyo, mutu wagogo osyo kambwa kami.»

⁸ Yeso abikya ndi be: «Wamaga, va kalagba kaku na wakpakyana!» ⁹ Wa aka wa, alaku no ahuka ndi. Ava kalagba kaki, apunga ndi kakpakyana.

Likpumuka li nilo igyonosa ndi ka Lisyé la kimumbiso. ¹⁰ Bayuda babikya kuwa ndi mutu yi nino ahuka ndi no be: «Lisyé li nili, a Lisyé la kimumbiso. Wakakwananigu kabinika kalagba kaku.»

¹¹ Usikisya ndi be: «Mutu yi nino ehukusi no ebikyi be: <Va kalagba kaku, wakpakyana.>»

¹² Bamuusa kuwa ndi be: «Mutu tino no ubikyi bi be: <Va kalagba kaku, wakpakyana?>»

¹³ Luki limoti, alaku yi nino ahuka ndi no kegú ndi kamibo Yeso. A beyo, Yeso a ndi ni olimikogini ka ambaza nino a ndi wa.

¹⁴ Kumbuso yi, Yeso atakanya ka Ndabu ko Kunzi, abikya be: «A beyo, mbiya wanu wohukini. Wakogyonitogu bata bunye, kye wigyogyisa kuwa kakitaga beyo wo bi mino.»

¹⁵ Mutu yi nino inda ndi kabikya Bayuda be Yeso no ahukusa ndi. ¹⁶ Kinili, bapunga ndi mino kakisa kagyogyiso Yeso, kye ahukusa ndi mumbanzu ka Lisyé la kimumbiso. ¹⁷ Yeso usikisya ndi be: «Baba agyaga ligubo bongbinga basi, imi na goni mino aka bilubi.»

¹⁸ Niyo Bayuda bukana munzina mi nimo, bidukulaga kuwa ndi bata kakisa Yeso bivaka-vaka kamwo. Ba ndi kagya beyo, kegú asi kye Yeso inaga ndi Lisyé la kimumbiso payaya, luki limoti, kye abikyaga ndi goni be Kunzi ni abaki bikpe, na iyi mombukwana-daki a mudongoni no Kunzi.

Kunzi apa ndi Mikaki ngu yasi

¹⁹ Yeso ubikyoku ndi bata Bayuda be: «A lingunu, a lingunu, nakamubikya ambe, Miki kakwananigu kagya luki na mutamanagi kaki, kiki nilo aka lo inaga na Abaki. Nilo Baba agyaga, Miki agya mudongoni begeyo. ²⁰ A beyo, Baba apagatu Miki, awonisilaga masi nimo agyaga. Awonisila kuwa ndeke bata makpumuka mudingi-dingi kugbe, kuwa wa go wa, noku amudika ndeke bide. ²¹ Mudongoni beyo Baba ubililisogo mino bamanda, upa obili, ka lingunu, Miki upaga batu nibo iyi ubailyaga begeyo. ²² Na goni, Baba kakogigu ngbanga ka mumbanzu, luki limoti, aponi ndi Miki ngu yi niyo yasi, ²³ kye batu basi babangi Miki

mudongoni beyo babangaga mino Baba. Mutu yi nino kabangagigu Miki, kabangagigu goni Baba nino atikoku.

²⁴ A lingunu, a lingunu, nakamubikya ambe, mutu wasi nino ukanaga likpumuka kami, na abinikyana nino etikoku ndi, a na obili wa benze na benze. Bakamakyigu ndeke ka mungimbo, luki limoti, otukyoni ka kukwaku akitaga ka obili. ²⁵ A lingunu, a lingunu, nakamubikya ambe, ngbingo akodoku, na a kuwa goni wakitulyana aka, nino bamanda bukana ndeke mino liyu ko Miko-Kunzi. Na nibo bukana ndeke, binisanatu na obili. ²⁶ A beyo, mudongoni beyo obili wasi o mino ka maboku ka Baba, apa goni Miki, obili yi nino wasi a kuwa goni ka maboku ko Miki. ²⁷ Apa ndi Miki ngu yiko bangbanga, kye a Mika-mumbanzu. ²⁸ Makombomboyonitogu, kye ngbingo akodoku nino bamanda bayasi nibayo a ka bambuku bukana ndeke mino liyu ko Mika-mumbanzu, ²⁹ bopupogoku. Nibo bagyaga ndi bunza, bopupoku ndeke kainisoniso na obili, luki limoti, nibo bagyaga ndi bunye, bopupoku ndeke kaingyo ka mungimbo.»

³⁰ Yeso omotiloku ndi be: «Nakakwananigu kagya luki gutugu limoti aka no ngu kami. Nakogo ngbanga kabyenene na nibo baba ekpamyaga, na ngbanga kami ikaga wongbing-bili kye nakakisagigu kagya sipananiso kami, luki limoti, niso ka mutu yi nino etikoku.»

Miko-Kunzi a na bademu budingi

³¹ Yeso omotiloku ndi kuwa be: «Nakika demu kami mombukwana-daki yi, bademu kami keggu ba lingunu. ³² Luki limoti, mutu wago no a demu kami, na nakaiba ambe bademu kaki kugu kami a ba lingunu. ³³ Ibunu, mutikatu ndi batutumbwa ku ka Yuani, na bademu kaki kugu kami a ndi ba lingunu. ³⁴ Imi, nakegu na nza ya bademu ka mumbanzu. Luki limoti, nakabikya beyo kye winisononi na muhukuso. ³⁵ Yuani a ndi abe tala mutuna na munze. Ibunu, mabailya ndi kasananyaga bungbanganya bi nibo ko ngbinga mukede aka.

³⁶ Luki limoti, bademu kami a budingi kugbe kakitaga nibo ka Yuani. A beyo, mogubo nimo Baba epa ndi be nagyagi, imu mo nagyaga, na imu mo epupilyaga bademu na kowonisilo be Baba no etikoku ndi. ³⁷ Na Baba nino etikoku ndi a goni demu kami. Makanukonigu ndeke liyu kaki ikani kamina. ³⁸ Makobuulyogigu likpumuka kaki ka mabengi kunu, kye makabinikyangu mutu yi nino atikoku ndi. ³⁹ Mikaga bakidukufu bigubu katangulaga Mobiso Motu, kye matamanaga be makiko kagya beyo, makwanana kainiso na obili wa benze na benze. Luki

limoti, demu kami ni Mobiso mi nimu goni mu. ⁴⁰ Luki limoti, makya kodoku ku kami kainiso na obili.

⁴¹ Nakakisagigu ibiba kotukyoku ka bambanzu, ⁴² luki limoti, nakamumibo: kusu kunu, makegu na sipananiso ko Kunzi. ⁴³ Imi, nodoku ndi ko lino ka Baba, luki limoti, makapagigu ketilya. Mutu wago kodoku ko lino kaki bikpe, matilyatu ndeke. ⁴⁴ Makwanana kabiniyana liki? Ibunu mapananaga ibiba luga kunu aka ni makegu kakisa niyo otukyogoku ko Kunzi yikaka.

⁴⁵ Makotomononitogu be imi, namupiyagatu ndeke bangbanga ka Baba. Musa ninu mobisa ndi baya kunu kugu kaki, iyi nu amupiyaga ndeke. ⁴⁶ A beyo, makabiniyana ndi Musa, iba mebinikononi goni, kye iyi, okpikagatu ndi mongoni kugu kami. ⁴⁷ Luki limoti, kika ni makegu kabiniyana mobiso kaki, makwanana kuwa kabiniyana manzina kami liki?»

6

*Yeso ulyolisini bambanzu belofu kubukumuti
(Matayo 14:13-21; Maliko 6:30-44; Luka 9:10-17)*

¹ Kumbuso yi, Yeso azaba ndi kusyaku wa ibombu ya Galilaya niyo balikyaga goni be Tibelia. ² Ambaza mudingi ka bambanzu a ndi kabibya. A beyo, bambanzu bi nibo ba ndi kaina mokingyosi mambanga-mbanga nimu Yeso agyaga ndi kauhukuso batu ba bokolofu. ³ Yeso afaka ndi ka ngupa, bikanana ndi ku beyo pa imoti na babibya kaki. ⁴ Wina se, yinga ka Bayuda niyo balikyaga be Pasika a kuwa ndi buwobi. ⁵ Yeso ikwe ndi, amina ambaza mudingi ni anadulyoku. Abikya kuwa ndi Filipi be: «Taluwoku mukati yani kaulyoliso na iyi batu bi niba?» ⁶ Abikya ndi beyo ko bulya yikingila Filipi aka. A beyo, Yeso atu ndi kaiba kambwa aka be agya bu.

⁷ Filipi asikisa ndi be: «Gutugu takaluwo mukati ma bambuma bamiya baba*, kitulyanigu ka batu basi.»

⁸ Bemoti luga ka babibya kaki beyo ka Andilia ninu a ndi mamaki Simoni-Petele, abikya be: ⁹ «Miki bemoti atu na mukati kubukumuti ma saili wanu† pa imoti na fosi baba. Luki limoti, malili mi nimu kegu gutugu luki aka ka bambanzu buidingi bene.»

¹⁰ Yeso abikya ndi be: «Hulikisoni bambanzu basi.» Tonito a ndi tidingi wa bigbesese, bikonono kuwa ndi. Baluku ba ndi banda belofu kubukumuti. ¹¹ Yeso ava

* **6:7** 6:7 Ko ngbingo ka Yeso, ambuma bemoti ikaga ndi mukalya ma lisyu limoti ka mugya-ligubo. Wanda goni ka Matayo 20:2. † **6:9** 6:9 saili: A bumu niyo inisaga abe gbagala.

kūwa ndi mukati, niyo abibiso Kunzi, ugbananilyaga ndi bambanzu nibo ba ndi wa. Agya ndi na bosu begeyo, upaga madongoni beyo ba ndi mino kapa. ¹² Niyo bikutaga ndi, Yeso ubikya babifya kaki be: «Mumuloni bodongbu nibayo osikoni kye koputikononitogu.» ¹³ Bamamala kūwa ndi, botumisa mambi tekebe na miba na bodongbu baya mukati kubukumuti baya saili nibayo asikana ndi.

¹⁴ Niyo bambanzu bina ndi likpumuka limbanga nilo Yeso agya ndi lo, babikya ndi bingbanganya be: «Aluku yi nimuna a lingunu mugyalandu ninu a ndi kakwanana kodoku ka obili.» ¹⁵ Yeso andunga kūwa ndi be bakodoku kagwi ka mapuru be kye iki ngama, atukya ndi, aga bata mukaka ka ngupa.

*Yeso akakpakyana kugu wo libo
(Matayo 14:22-33; Maliko 6:45-52)*

¹⁶ Niyo bugogo ogwo, babifya kaki binda ndi ka mutili ma ibombu. ¹⁷ Badaka kūwa ndi ka ingbolo, bapunga kazaba, baga misa ka Kapelenaumu. Biti a ndi ni olipyini, Yeso kegū ndi mudoku kautakanya. ¹⁸ Ovivi a ndi waru, mabaka anokotukosa libo la ibombu bigbiya-gbiya. ¹⁹ Niyo babifya bagya bakilometele banda kubukumuti ikani madfya kugu wo libo, bamina ndi Yeso ni anukpudoku. A ndi kakpakyana kugu wo libo bipapapa. Bogwa ndi ombombo kugbe. ²⁰ Luki limoti, Yeso ubikya ndi be: «Imi no, makobongonitogu.» ²¹ Babifya ba kūwa ndi kapa be bavi, luki limoti, ingbolo ifuma ndi bigala kubi ka pa niyo ba ndi mino kaında.

Ambaza ka bambanzu akakisa Yeso

²² Na bugalo bi, ambaza ka bambanzu nibo botigala ndi kusyaku wagogo wa ibombu batamana ndi be ingbolo o bi wa imoti aka. Yeso kadakagu ndi pa imoti na babifya kaki, luki limoti, babifya binda ndi asi ibu aka. ²³ Wina se, mangbolo magogo otukyoku ndi ka gudu wa Tibelia. Mangbolo mi nimo a kūwa ndi ni osilini buwobi na pa niyo bambanzu balya ndi mino mukati, kumbuso Mombukwono-dosu kabibiso Kunzi. ²⁴ Ambaza ka bambanzu ina ndi be Yeso ikani babifya kaki bakegu bata wa. Badaka kūwa ndi ka mangbolo, baga kakisa ka Kapelenaumu.

Yeso ni mukati ma obili wa benze na benze

²⁵ Niyo batu bi nibo badwe, batokonyoku ndi Yeso kusyaku wagogo wa ibombu, bamuusa be: «Muwonisilo, wosiliku wanu ngbingo tino?» ²⁶ Yeso usikisya ndi be: «A lingunu, a lingunu, nakamubikya ambe, makegu kekisa

asi kye mini bi makp̄m̄uka m̄mbanga-mbanga, luki limoti kye malyi bi mukati, mikutogo b̄kpek̄ed̄e-kpek̄ed̄e.
²⁷ Makogyonit̄oḡu ligubo ko bulya malili n̄im̄o ap̄utikanaga. Luki limoti, gyoni ka n̄im̄o olipyogo, ap̄a ɔb̄ili wa b̄enze na b̄enze. Mika-m̄mbanz̄u am̄up̄at̄u nd̄eke malili mi n̄im̄o. A b̄eyo, Baba nin̄o a Kunzi b̄ikpe owonisila ndi b̄ingbanganya b̄e iyi n̄o atikoku.» ²⁸ Bamuusa k̄wa ndi b̄e: «Takwanana k̄gya b̄u kotulyoso mogubo n̄im̄o Kunzi apaga?» ²⁹ Yeso usikisya ndi b̄e: «Ligubo n̄ilo Kunzi akapa b̄e gyoni n̄ili: ibinikyononi imi yi nin̄o b̄etikoku ndi.» ³⁰ Babikya k̄wa ndi b̄e: «Likp̄m̄uka limbanga tino lo wakwanana katigyilya kye t̄abinikyani? Wak̄gya luki tino?» ³¹ Botitosu b̄alyat̄u ndi malili n̄im̄o balikyaga b̄e mana k̄u ka isa. M̄ɔnḡoni b̄eyo ikp̄ikaga ndi mino ka Mobiso Motu b̄e: «Kunzi up̄a ndi mukati n̄im̄o otukyoku ndi k̄uḡu wa lisȳe.» ³² Yeso usikisya ndi b̄e: «A lingun̄u, a lingun̄u, nakam̄b̄ikya ambe, k̄eḡu Musa n̄o am̄up̄a ndi mukati n̄im̄o otukyoku ndi k̄uḡu wa lisȳe. Luki limoti, Baba n̄o ap̄aga mukati ma lingun̄u n̄im̄o otukyoku k̄uḡu wa lisȳe. ³³ A b̄eyo, mukati ko Kunzi, a n̄im̄o osyogoku kotukyoku k̄uḡu wa lisȳe, ap̄a ɔb̄ili ka lit̄omb̄u.» ³⁴ Babikya k̄wa ndi b̄e: «Mombukwono-dosu, tip̄aga masȳe masi mukati mi n̄im̄o aka m̄o.»

³⁵ Yeso ɔb̄ikya ndi b̄e: «Imi ni mukati n̄im̄o ap̄aga ɔb̄ili. M̄mbanz̄u kodoku k̄u kami, ɛbinikyana, kim̄ukaniḡu nd̄eke bata nza na m̄usasa gut̄uḡu iki yi aka. ³⁶ Luki limoti, nam̄b̄ikyat̄u ndi ambe: wina se, m̄eminat̄u ndi kani makobinikyoniḡu. ³⁷ Mut̄u wasi nin̄o baba ep̄a, odokuto k̄u kami. Kedulyoku, nakakp̄umyiḡu nd̄eke. ³⁸ A b̄eyo, nakotukyokuḡu ndi k̄uḡu wa lisȳe k̄gya sipananis̄o kami, luki limoti nis̄o ka nin̄o etikoku ndi. ³⁹ Na sipananis̄o ka nin̄o etikoku ndi a b̄e nakabungusogonit̄oḡu gut̄uḡu b̄emoti aka ka n̄ib̄o ep̄oku, luki limoti nupupisat̄u basi ka b̄amb̄uku ka lisȳe la mulibo. ⁴⁰ A b̄eyo, sipananis̄o ka baba a b̄e mut̄u wasi nin̄o amina Miki, ab̄inikyana, inisoni na ɔb̄ili wa b̄enze na b̄enze. Imi, napupisat̄u nd̄eke ka mb̄uku ka lisȳe la mulibo.»

⁴¹ Bayuda b̄ap̄unga k̄wa ndi kanzinzinya Yeso kye ab̄ikya ndi b̄e iyi ni mukati n̄im̄o osyoku k̄uḡu wa lisȳe. ⁴² Ba ndi kab̄ikya b̄e: «K̄eḡu mb̄eyi Yeso m̄u? Mika Ȳez̄ef̄u? Takamibiḡu mb̄eyi ab̄aki na amaki? Akwanana piye kab̄ikya bata liki b̄e osyoku k̄uḡu wa lisȳe?» ⁴³ Yeso usikisya ndi b̄e: «Wosoni kainzinzinya luga kunu. ⁴⁴ M̄mbanz̄u gut̄uḡu b̄emoti aka kakwananiḡu kodoku k̄u kami, kiki ni Baba nin̄o etikoku ndi aka n̄o alutiniku. Imi, na-

pupisatu ndeke mutũ yi ninũ ka mbũkũ ka lisyẽ la mulifo. ⁴⁵ Ikpikaga ka mofiso ka bogyalandu bẽ: «Kunzi utiwa ndeke bambanzũ basi.» Mutũ wasi ninũ amũkana Baba, abyẽ mutũũ kaki, odokuto kũ kami. ⁴⁶ Kegu na mutũ gutũgu bemoti aka ninũ aminoni Baba, kiki ninũ aka nũ otukyoku ko Kunzi, iyi nũ aminoni Baba. ⁴⁷ A lingũũ, a lingũũ, nakamũbikya ambẽ, ninũ ebinikyana, a na obili wa benze na benze. ⁴⁸ Imi ni mukati nimũ apága obili. ⁴⁹ Botitonu balyatu ndi mana ka isa, gutũgu beyo, bolumwaga ndi. ⁵⁰ Luki limoti, mukati mi nimũ osyoku kũgu wa lisyẽ nima. Mutũ yi ninũ alya, kokwigu ndeke. ⁵¹ Imi ni mukati ma obili nimũ osyoku kũgu wa lisyẽ. Mumbanzũ kalya, ika ndeke na obili wa benze na benze. Mukati mi nimũ napá ndeke ambẽ bambanzũ binisoni na obili ni nzũyi kami.»

⁵² Kũwa wa, Bayuda bapũnga ndi bodongoso luga kabũ, banabikya bẽ: «Alũkũ yi nimũ akwanana piyẽ katipá nzũyi kaki bẽ talyi liki?» ⁵³ Yeso ubikya ndi bẽ: «A lingũũ, a lingũũ, nakamũbikya ambẽ, makolyi nzũyi ko Mikamumbanzũ, momwo bangu kaki, makikigu na obili kũso kunu. ⁵⁴ Mumbanzũ kalya nzũyi kami, omwo bangu kami, ika na obili wa benze na benze. Napupisa ndeke ka mbũkũ ka lisyẽ la mulifo. ⁵⁵ A beyo, nzũyi kami a malili ma lingũũ, bangu kami a luki limwo la lingũũ. ⁵⁶ Mutũ ninũ alyaga nzũyi kami, omwa bangu kami, ikaga kũso kami na imi kũso kaki. ⁵⁷ Baba ninũ etikoku ndi a na obili, imi, na na obili ko ngu kaki. A bẽgeyo, mumbanzũ ninũ elya, inisa na obili pisi kũ kami. ⁵⁸ Mukati mi nima otukyoku kũgu wa lisyẽ. Kegu abe nimũ botitonu balya ndi, gutũgu beyo, bokwaga ndi aka. Luki limoti, ninũ alya mukati mi nima, ika na obili wa benze na benze.» ⁵⁹ Yeso anzina ndi mũnzina mi nimana ka Kapelenaumu ni akapá mutũũ ka ndabũ ya malũmba.

Mũnzina nimũ apága obili wa benze na benze

⁶⁰ Niyũ bũkana mũnzina ka Yeso beyo, budingi ba babibya kaki aka ndi bẽ: «Mũnzina mi nimana a mumbanga kũgbe, wani nũ akwanana kapa kũkũkana?»

⁶¹ Yeso andũnga ndi bẽ babibya kaki bakainzinzinya ko bulya mũnzina mi nimũ. Kinili, umuusa kũwa ndi bẽ: «Likpũmũka li nili amutulisito mambengi? ⁶² Kika ni a beyo, ika kũwa liki ni maminini Mika-mumbanzũ kadaka bata ka pa niyũ a ndi mino kambwa? ⁶³ Limbengi ko Kunzi lo apága obili. Nzũyi kakwananigu kagya luki. Mũnzina nimũ namũbikya ndi mũ a mutumo no ngu ya limbengi, na imu mũ apága obili. ⁶⁴ Luki limoti, bambanzũ bemoti-bemoti luga kunu bakegu kabinikyana. A beyo, Yeso ibagatu ndi

katukya ka bundeli aka be atu na nibo bakabinikyanagigu ndi na nino agaba ndeke.»⁶⁵ Omotiloku ndi be: «Kinili, namubikiyi ambe: «Kegu na mumbanzu nino akwanana kodoku ku kami kiki ni baba aka no ahukwilyini pisi.»»

⁶⁶ Katukya ko ngbingo yi nino aka no, budingi ba babibya kaki basa ndi, bakakpakyanagigu ndi bata na ibu.

⁶⁷ Yeso umuusa kuwa ndi babibya tekebe na baba be: «Yegu ibunu, ma kuwa goni ibunu kapa kesa?»⁶⁸ Simoni-Petele asikisya ndi be: «Mombukwono-dosu, tinda bata ka wani? Iwe wa na munzina nino apaga obili wa benze na benze. ⁶⁹ Ibusu, takabinikyana, takaiba ambe iwe ni Mutu Wotu nino Kunzi atikoku ndi.»⁷⁰ Yeso usikisya ndi be: «Kegu mbeyi imi aka no namupunaga ndi ibunu basi tekebe na baba? Luki limoti, bemoti luga kunu a mumuyoniso!»

⁷¹ Yeso a ndi kanzina ko bulya ka Yuda nino a ndi mika Simoni Isikaloti. A beyo, Yuda no a ndi kagaba, gutugu beyo a ndi mino bemoti ka babibya tekebe na baba yo.

7

Bamamaki Yeso bakegu kabinikyana

¹ Kumbuso yi, Yeso alingya ndi Galilaya wasi. A beyo, kegu ndi kapa kalingyo Yudea kye bangama ka Bayuda ba ndi kakisa kamwisiso. ² Wina se, yinga bemoti ka Bayuda nino bamakaga ndi be yinga wa Bangbangba* a kuwa ndi buwobi. ³ Bamamaki Yeso babikya kuwa ndi be: «Titakyilya ibusu wanu, waga ka Yudea iba babibya kaku nibo ku binito goni ibu nilo wika kagya. ⁴ Kegu na mumbanzu gutugu bemoti aka nino agyaga likpumuka ko dikidi, ni a se kakisa kaimibisisoko bingbanganya. Kika ni wakagya makpumuka mumbanga-mbanga, wiwonisa neki ka bambanzu basi.» ⁵ A beyo, gutugu bamamaki bikpe bakegu ndi kabinikyana. ⁶ Yeso ubikya ndi be: «Ngbingo yi nino kami wanza kanitulyonigu mbeyi. Luki limoti, nino kunu ikaga iyi asi wanza aka bongbinga basi. ⁷ Batu ba obili bakakwananigu kamumuya ibunu. Luki limoti, bemuyatu imi kye na demu kaubikyaga yigya kabu anye. ⁸ Windoni ibunu ka yinga. Nakegu mino imi kaında kye ngbingo kami kegu mbeyi wakitulyana.» ⁹ Niyu abikya beyo, asikana ndi iyi ka Galilaya.

* **7:2** 7:2 yinga wa Bangbangba: a ndi yinga ka Bayuda nino agyaga ndi poso bemoti, balyaga ndi ka timba wa kubomu na nino wa tekebe kani bomoni kanyo masolo. Batamanaga ndi ngbingo yi nino bomikya-Bezaleli ba ndi mino ka isa. Ko ngbingo wa yinga yi nino, batu basi bikaga ndi ka bangbangba. Yelusalema a kuwa ndi pa yidingi ku balyaga ndi mino yinga yi nino. Wanda kaBalawi 23:34-36; Yigilya 16:13.

Yeso ogoni ka yinga

¹⁰ Niyo bamamaki binda ndi ka yinga, Yeso inda ndi goni iyi bipete ni bambanzu bakibigu. ¹¹ Kuwa wa, bangama ka Bayuda bapunga ndi kakisa bivaka-vaka, banuusogo be: «Aluku yi nino a yani?» ¹² Kuswo wa ambaza ku, bambanzu ba ndi kainzinzinya yakpu kugu ka Yeso. Batu bagwo ba ndi kabikya be: «A mutu wanza.» Batu bo be: «Haaa, akauluta bambanzu ko pisi yanye.» ¹³ Luki limoti, kegwo na mutwo bemoti nino abikyaga ndi likpamuka bingbanganya, kye bubangaga ndi bangama ka Bayuda.

¹⁴ Ngbingo yi nino dumo a kuwa ndi mino bikokpwo, Yeso aga ndi ka Ndabu ko Kunzi, apunga kapá mutiwi. ¹⁵ Bayuda bombombaya ndi, banabikya be: «Aluku muna apunya mbeyi na yimibo yani? Wina se, kindagu gutugu ndi ka ikolo begeyo.» ¹⁶ Yeso usikisya ndi be: «Mutiwi nimo imi napaga, kikogigu makami, luki limoti, ikaga ma ko Kunzi nino etikoku ndi. ¹⁷ Mambanzu kika wakitulya kagya nilo Kunzi apaga, iba pisi ka mutuu mi nimo be akotukyoku ka Baba ikani kami bikpe. ¹⁸ Mutu yi nino anzinaga ko lina kaki bikpe, akisaga ibiba kaki aka mombukwana-daki yi. Luki limoti, nino akisaga ibiba ka nino atikoku ndi, abikyaga lingunu ni kuboboku kegwo kuswo kaki. ¹⁹ Musa kamupagu mbeyi ndi mutuu? Luki limoti, mambanzu gutugu bemoti aka kegwo kabye mutuu mi nimo. Mbiya wanu, ko bulya iki yo mo mino kakisa kemwisiso?» ²⁰ Ambaza asikisya ndi be: «Wa na limbengi la bunye! Wani mbeyi no akakisa kaumwisiso?» ²¹ Yeso usikisya ndi be: «Nagya ndi likpamuka limbanga limoti aka, amudikisa ndi ibunu basi noku bide. ²² Ibunu makogo bomiki gutugu ka Lisyé la kimumbiso aka kye Musa amupa ndi mutuu kagyaga beyo. Ka lingunu, kodokugu ndi ka Musa, luki limoti, ka botitonu. ²³ Kika neki ni bukogotu bomiki ka Lisyé la kimumbiso, a ko bulya yibuulya mutuu ka Musa. Ko bulya iki se kuwa yo mambengi o mino kamukandikana wa nauhukusi mino mambanzu ka Lisyé la kimumbiso? ²⁴ Makokogonitogu makombu kabyenene na niyo minaga no miso aka, luki limoti, kogoni ka bungbingili.»

Yeso ni Masiya?

²⁵ Batu bagogwo ba Yelusalema ba ndi kabikya be: «Kegwo mutu yi nino bakakisa kamwisiso nimu? ²⁶ Wina se, akanzina bingbanganya kambwa ka bambanzu na bakegu gutugu kabukyo aka. Bangama bibito neki bi lingunu be iyi ni Masiya? ²⁷ Takaiba ambe mutu yi nimuna apunya yani. Luki limoti, ngbingo yi nino Masiya odoku ndeke mino,

mumbanzu gutugu bemoti aka kibigu ndeke be apunya yani.»

²⁸ Ngbingo yi nino Yeso a kuwa ndi mino kapá mutiwi ka Ndabu ko Kunzi, abikya ndi na liyu lapu be: «Matu kemibo binza na mibatú ku no mino kapunya? Nakodokugu ndi ko ngu kami bikpe, luki limoti, nino etikoku ndi abikyaga iyi asi linganu aka. Ibunu, makamibigu. ²⁹ Imi, namibatú kye notukyoku ndi ku kaki, iyi no etikoku.»

³⁰ Bakisa kuwa ndi be bagwi Yeso liki, luki limoti, mumbanzu gutugu bemoti aka kakwananagu ndi kagwi, kye ngbingo kaki kegu mbeyi ndi wakitulyana. ³¹ Kuso wa ambaza, bambanzu babinikyana ndi, babikya be: «Ngbingo yi nino Masiya odoku ndeke mino, agyatú ndeke goní iyi makpumuka mumbanga-mbanga makpu kakitaga alaku yi nimu?»

Bafalisayo butikini bazamu kagwi Yeso

³² Bafalisayo bumukana ndi bambanzu ni baninzinzinya ko bulya ka Yeso ka ambaza ku. Kuwa wa, bokumu-kumu na Bafalisayo butika ndi bazamu kagwi.

³³ Yeso ubikya ndi batú nibo ba ndi wa be: «Na mbeyi bata pa imoti na ibunu ko ngbinga mukede. Kumbuso yi, nigatu katakanya nino etikoku ndi. ³⁴ Mekisatu ndeke bivaka-vaka, luki limoti, makeminigu. Makakwananigu ndeke kosila ku niko mino.» ³⁵ Bayuda buusana ndi luga kabu be: «A se kuwa kaında yani, niyo takakwananigu mino kamina? A se kapa kaında ka Bayuda bi nibo ba bumisikono luga ka Bagiliki na kaupá Bagiliki mutiwi kaki? ³⁶ Atibikiyi bi be: «Mekisatu ndeke bivaka-vaka, luki limoti, makeminigu. Makakwananigu ndeke kosila ku niko mino.» Isi ya munzina mi nimo ni iki?»

Libo nilo apaga obili

³⁷ Lisyé la mulibo la yinga yi nino a ndi lisyé lidingi kugbe. Lisyé li nilo, Yeso amaga ndi bigba, abikya na liyu lapu be: «Mumbanzu kika na musasa, oduku komwo libo kunu no mino. ³⁸ Ka mutu yi nino, ika ndeke madongoni beyo Mobiso Motu abikyaga mino be: «Mambengi mo mobo mudingi-dingi nimo apaga obili akika ndeke katukya ka limbengi ka mutu nino ebinkyana.» ³⁹ Yeso a ndi kanzina beyo ko bulya Limbengi ko Kunzi nilo batú bi nibo babinikyana bika ndeke nolu. A beyo, Limbengi li nilo kegu mbeyi ndi lidoku, kye Kunzi a ndi ni kanapigu Yeso ibiba.

Bambanzu bigbonogini ko bulya ka Yeso

⁴⁰ Niyo bambanzu bagogo luga wa ambaza bukana mino munzina mi nimo, babikya ndi be: «A linganu aka

Mugyalandu nino bawanyaga ndi!» ⁴¹ Bagogo babikya ndi be: «Masiya no!» Luki limoti, bagogo bata be: «Ambe, Masiya akwananatu kotukyoku ka Galilaya? ⁴² Mobiso Motu kabikyagigu mbeyi be Masiya ibukuta ndeke ka livananza ka ngama Daudi na ka Betlehemu, mugi nimo Daudi a ndi mino?» ⁴³ Kwa wa, ambaza igbananaga ndi ko bulya ka Yeso. ⁴⁴ Batu bagogo luga kabu ba ndi kapa kagwi, luki limoti, mumbanzu gutugu bemoti aka kavilagu ndi.

Bangama ka Bayuda bagegu kabinikyana Yeso

⁴⁵ Kumbuso yi, bazamu nibo bokumu-kumu na Bafalisayo butika ndi, bigoku. Bumuusa kwa ndi bazamu be: «Ko bulya iki yo makodukugu mino na Yeso?» ⁴⁶ Busikisya ndi be: «A limbanga! Takanamukonigu ndeke mumbanzu ananzina abe aluku yi nino ku!» ⁴⁷ Bafalisayo bumuusa ndi be: «Ambe, mogulyini kwa goni ifunu ka kuboboku kwi nikwo? ⁴⁸ Atu mbeyi na mumbanzu gutugu bemoti aka luga kusu ka bangama ikani ka Bafalisayo nino abinikyana? ⁴⁹ Luki limoti, batu bi nibo bakibigu mutuu ka Musa. Bovoni ndi ligbongoni.»

⁵⁰ Nikodimo a ndi bemoti ka Bafalisayo nibo ba ndi wa. Iyi no odoku ndi kamina Yeso kambwa, ubikya ndi be: ⁵¹ «Mutuu kusu, akogotu mukombu ka mumbanzu ni bakanomukonigu ikani bakanibigu be ogyi bi iki?» ⁵² Luki limoti, basikisya ndi be: «Wa kwa iwe mutuu wa Galilaya goni? Kpima mbeyi Mobiso Motu binza ikani winatu gutugu be mugyalandu bemoti opupatu ndeke ka Galilaya.»

Yeso na afanda bemoti

[⁵³ Kumbuso yi, ibu basi biganana ndi ka bakukabu.

8

¹ Luki limoti, Yeso aga ndi iyi ka Ngupa ya Mizeituni. ² Bugala bi na busabi bibo, iga ndi bata ka Ndabu ko Kunzi. Bambanzu basi bakpufoku ndi. Iko, arunga ndi kaupá mutiwi. ³ Bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo bodoku kwa ndi wa na muko bemoti nino bagwi ndi na muluku. Bamomosa ndi kambwa ka bambanzu bigbu, ⁴ babikya Yeso be: «Muwonisilo, bagwi muko yi nima na muluku mbiya wa. ⁵ Kabyenene na mutuu kusu, Musa atikpamya ndi kamwogo inguo ya boko bi niba na matamu. Iwe, wa se kwa kabikya bu?»

⁶ Ba ndi kabikya beyo ko bulya yikingila Yeso, kye ba ndi kakisa kasungulya. Luki limoti, Yeso odidika ndi, arunga kokpiko na kpengbe ka litombu. ⁷ Niyo bisisilaga ndi mino kamuusogo, Yeso ananukana ndi, ubikya be: «Mutu

nino kanogyigu ndeke iyi bunye luga kunu, apungi ni iyi kamaka litalu la mambwa.» ⁸ Kumbuso yi, odidika ndi bata, apunga bata kokpiko ka litombu. ⁹ Ngbingo yi nino bukana mino beyo, bapunga ndi katukya yikaka-yikaka kaipunga na bamboku. Yeso otigolo mukaka aka wa ibu na muko yi nino wa a mbeyi ndi bata mino wakamaga kambwa ka batu nibo ba ndi wa. ¹⁰ Kwa wa, Yeso amaga bata ndi, amuuso muko no be: «Ye ma, batu nibo busungulyi ba yani? Kegu neki na mumbanzu nino ubisi na mukombu?» ¹¹ Asikisya ndi be: «Gutugu bemoti aka Mombukwono-dosu.» Yeso aka na iyi be: «Eee, nakubisigu imi na mukombu begeyo. Waganu, luki limoti, wakigilyonitogu bata kagya bunye.»]

Yeso ni bungbanganya ba obili

¹² Yeso ubikya bata ndi bambanzu be: «Imi ni bungbanganya ba obili. Mumbanzu kebifya kakpakanigu ndeke ko biti, luki limoti, inisona ndeke na bungbanganya ba obili.» ¹³ Bafalisayo babikya ndi be: «Iwe no wa demu kaku ka mombukwana-daki yi. Budemu kaku kegu neki ba lingunu.» ¹⁴ Yeso usikisya ndi be: «Gutugu nakika demu kami mombukwana-daki yi, budemu kami a ba lingunu, kye nakaiba ambe narunya yani na nakainda yani. Luki limoti, ibunu, makegu kaiba be narunya yani ikani nakainda yani. ¹⁵ Ibunu, makogo likpumuka kabyenene na tamanaga ka bambanzu. Luki limoti, imi, nakakogigu likpumuka ka mumbanzu. ¹⁶ Na gutugu nakako likpumuka ka mumbanzu, ika ka bungbingbili aka kye nakegu mukaka. Luki limoti, ta pa imoti na Baba nino etikoku. ¹⁷ Wina se, ka mutuu kunu, bokpikatu ndi be budemu ka batu baba bo ikaga ba lingunu. ¹⁸ Na demu kami mombukwana-daki yi. Baba nino etikoku ndi a goni demu kami.» ¹⁹ Bafalisayo bamuusa kwa ndi be: «Abaku a se kwa yani?» Yeso aka ndi na ibu be: «Makemibigu na makamibigu Baba. Makemiba ndi, iba mamibatu goni Baba.»

²⁰ Yeso a ndi kanzina beyo ngbingo yi nino a ndi mino ka Ndabu ko Kunzi. A ndi ka kpolo wa kpokoyo nino badikitaga mino apee. Mumbanzu gutugu bemoti aka kagwigu ndi kye ngbingo kaki kegu ndi wakitulyana.

Yeso obikyini be akainda ku ka Baba

²¹ Yeso ubikya bata ndi be: «Imi, nogoni imi. Mekisatu banu, luki limoti, mokwo ndeke ka bunye kunu. Makakwananigu kosila ku no mino kainda.» ²² Bayuda buusana ndi luga kabu be: «A se kwa kainda kaibongiso, kye akabikya be: «Makakwananigu kosila ku no mino kainda?»» ²³ Yeso usikisya ndi be: «Ibunu, ma batu ba wasi wanu,

luki limoti, imi, na mutũ wa kũgũ. Ibunu, ma batũ ba ōbili yi nimũ, luki limoti, imi, nakegũ mutũ wa ōbili yi nimũ. ²⁴ Kinili, namubikiyi bi ambe mokwaga ndeke ka bũnye kunu. A beyo, makobinikyoni be imi ni, <Natũ>, mokwaga ndeke ka bũnye kunu aka.» ²⁵ Bamuusa kũwa ndi be: «Ƴwe mbeyi ni wani bikpe?» Yeso usikisya ndi be: «Ƴmi ni ninũ namubikya ndi katukya ka mupunganagi. ²⁶ Na na makpũmũka makpũ kamubikya na kamubiso mino na mungimbo. Luki limoti, nabikiyaga ka ōbili nilo aka lo nukana ndi na ninũ etikoku ndi. Iyi, abikiyaga lingũũ.»

²⁷ Bakegũ ndi kaiba be a ndi kaunzĩnilya ko bulya ka Abaki. ²⁸ Yeso ubikya kũwa ndi be: «Ngbingo yi ninũ madokisa ndeke mino Mika-mũmbanzũ, miba kũwa ndeke be imi ni <Natũ>. Miba be nakagyagigũ luki gũtũgũ limoti aka ka sipananiso kami, luki limoti, nabikiyaga nilo aka lo Baba ewonisila ndi. ²⁹ Ninũ etikoku ndi a pa imoti na imi. Kesagũ ndi mukaka, kye nagyaga bongbinga basi nilo aka lo abosogo.»

³⁰ Ngbingo yi ninũ Yeso a ndi mino kanzina beyo, bambanzũ bakpũ babinikyana ndi.

Kulikanaga ya lingũũ

³¹ Yeso ubikya kũwa ndi Bayuda nibo babinikyana ndi be: «Makiko kabye mũnzina kami binza, miko ka lingũũ babibya kami. ³² Miba ndeke lingũũ, na lingũũ amũkulaga.» ³³ Basikisya ndi be: «Ta livananza ka Abalahamũ, mũmbanzũ katibisagũ ibusu busunzu gũtũgũ lisyũ limoti aka. Wakatibikya liki be takulikanagatũ ndeke?»

³⁴ Yeso usikisya ndi be: «A lingũũ, a lingũũ, nakamubikya ambe, mutũ wasi ninũ agyaga bũnye a musunzu wa bũnye. ³⁵ Musunzu kikogigũ bongbinga basi ka livananza. Luki limoti, miki ikaga iyi mino ka bongbinga basi. ³⁶ Kika neki ni Miki amukulogini, mika kũwa ndeke bukulikanaga lingũũ. ³⁷ Nakaiba ambe ma livananza ka Abalahamũ. Luki limoti, makakisa kemwisiso, kye makegũ kabailya mũnzina kami. ³⁸ Ƴmi, nakabikya nilo nina ndi ka Baba. Ibunu, makagya nilo mukana ndi na obonu.»

³⁹ Basikisya ndi be: «Obosu ni Abalahamũ.» Yeso aka ndi na ibu be: «Makiko bi ka lingũũ bomika Abalahamũ, makwanano bi kagya mũdũngũni beyo Abalahamũ agyaga ndi mino. ⁴⁰ Luki limoti, mbiya wanũ makakisa kemwisiso. Wina se, Abalahamũ kagyagũ ndi iyi inguo ya likpũmũka li nilo. Ƴmi namubikyaga ndi lingũũ nilo nukana ndi kotukyoku ko Kunzi. ⁴¹ Ibunu, makagya mũdũngũni beyo obonu wagogo agyaga ndi mino.» Basikisya ndi Yeso be: «Takegũ bomiki ba bufanda. Obosu bemoti ni Kunzi

aka.» ⁴² Yeso ufikya ndi be: «Kunzi kiko bi Obonu, makwananatu bi kupa. A beyo, imi nopupa ndi ko Kunzi, nodoku se kawa. Nakodokugu ndi ko ngu kami bikpe, luki limoti, iyi no etikoku ndi. ⁴³ Ko bulya iki yo makegu mino kotombisyo likpamuka nilo nakamufikya? A kye makakwananigu kankana munzina kami. ⁴⁴ Obonu ni mumuyoniso, mapaga kagya nilo aka lo abosilogo. Iyi, a ndi mamwo bambanzu katukya ka mupanganagi. Gutugu lisyε limoti aka kanomogigu ndeke ka lingunu, kye lingunu kegu kuso kaki. Ngbingo yi nino abukulaga mino bongu, anzinaga iyi asi mudongoni aka, kye ikaga iyi beyo aka yo katukya ndi ka bundeli. A beyo, a mutu wa kuboboku na mombukwana kuboboku. ⁴⁵ Luki limoti, imi nabikyaga lingunu, kinili, makebinikyanagigu. ⁴⁶ Mutu tino luga kunu no akwanana kabikya bingbanganya be nanya ndi bunye? Kika neki ni nakabikya lingunu, ko bulya iki yo makegu mino kebinikyana? ⁴⁷ Mutu ko Kunzi ukanaga likpamuka ko Kunzi. Kika ni ibunu makukanagigu, a kye makegu batu ko Kunzi.»

Yeso na Abalahamu

⁴⁸ Kawa wa, Bayuda basikisya ndi Yeso be: «Ibusu, tobikyito bi lingunu ambe wa Musamalia, na goni be wa na limbengi la bunye.»

⁴⁹ Yeso usikisya ndi be: «Nakegu imi na limbengi la bunye, luki limoti, nabangagatu Baba. Ibusu, makebangagigu imi. ⁵⁰ Imi, nakakisagigu ibiba kami, luki limoti, Kunzi no ekisilyaga imi. Iyi no akogo mungimbo. ⁵¹ A lingunu, a lingunu, nakamufikya ambe, mambanzu kobuulyogo munzina kami, kokwigu ndeke.»

⁵² Bayuda babikya kawa ndi be: «Mbiya wanu, tibini se kawa lingunu ambe wa na limbengi la bunye! Abalahamu okwoni ndi, bogyalandu bokwogo goni. Iwe, wakabikya be: «Mambanzu kobuulyogo munzina kami, kokwigu ndeke.» ⁵³ Wa mutu wa ibiba kakitaga obosu beyo ka Abalahamu? Okwoni ndi, bogyalandu bokwogo goni. Wa mbeyi kaiva abe wani?» ⁵⁴ Yeso osikisya be: «Nakibiba imi mombukwana-daki yi, ibiba yi niyo kigigu na izangiya. Baba yi nino mafikyaga be Obonu, iyi no ebibaga imi. ⁵⁵ Luki limoti, makamibigu. Imi, namibatū imi. Nakabikyo bi ambe nakamibigu, niko bi mutū wabongu abe ibunu. Luki limoti, namibatū na nobuulyagatu munzina kaki. ⁵⁶ Obonu beyo ka Abalahamu ogwaga ndi magyagya ka tamanaga kaina lisyε nilo nodoku ndeke mino. A lingunu, inatu ndi, otumo na magyagya bidε.» ⁵⁷ Bayuda babikya ndi be: «Wakanotulyosigu byanga batekebe kubukumuti.

Wamina k̄wa ndi Abalahamu yi liki?» ⁵⁸ Yeso aka na ibu be: «A lingun̄, a lingun̄, nakamubikya ambe, kambwa Abalahamu kaibukuta, imi <natu.>»

⁵⁹ Bap̄naga k̄wa ndi matamu kamakaga nomu. Luki limoti, Yeso is̄ma ndi, opupo ka Ndabu ko Kunzi.

9

Yeso ahukusini mut̄u nin̄o ibukuta ndi ni kinagigu

¹ Lisȳe limoti, Yeso a ndi kakpakyana ko pisi, amina aluku bemoti nin̄o ibukuta ndi ni kinagigu. ² Babibya kaki bamuusa ndi be: «Muwonisilo, ko bulya iki yo aluku yi nimu ibukuta ndi mino ni kinagigu? A ndi ko bulya bunye kaki ikani nibo ka babukuta kaki?» ³ Yeso osikisya ndi be: «Kegu ko bulya bunye kaki ikani nibo ka babukuta kaki. Luki limoti, a beyo kye ligubo ko Kunzi inisoni pisi ku kaki. ⁴ Okwononi tagyi ligubo ka nin̄o etikoku ndi na lisȳe. Biti a k̄wa kolipyo, ngbingo yi nin̄o mumbanzu kakwananigu mino kagya ligubo. ⁵ Ngbingo yi nin̄o na mbeyi mino ka obili, imi ni bungbanganya ba obili.»

⁶ Niȳo Yeso anzina beyo, abakya ndi botikito ka litombu, opula k̄wa, agbodya nobu aluku yi nin̄o ko miso. ⁷ Abikya ndi be: «Winda kaisukusa miso ka ziwa wa Siloamu.» Isi ya «Siloamu» ni «Mutu yi nin̄o batiki». Aluku no aga ndi beyo aka yo, isukusa miso, igoku k̄wa ni anina bungbanganya.

⁸ Bapimbani kaki na batu nibo baminaga ndi kambwa kaikukungya, buusa ndi be: «Kegu mbeyi aluku nin̄o ikaga ndi wakiko kaikukungya nimu?» ⁹ Bagogo bosikisya ndi be: «Iyo, iyi aka no.» Bagogo bata be: «Kali, kegu iyi, babyenene na iyi.» Luki limoti, aluku no abikya ndi be: «Imi aka no.» ¹⁰ Bamuusa k̄wa ndi be: «Miso uhukwikoni bi liki?» ¹¹ Osikisya ndi be: «Aluku nin̄o bamakaga be Yeso opuli bi litombu, egbodyo nolu ko miso, ebikya be: <Winda kaisukusa ka Siloamu.> Nago bi, nogyoku beyo aka yo, napunga kaina.» ¹² Bamuusa bata ndi be: «Aluku yi nin̄o a yani?» Usikisya be: «Sibigu.»

Bafalisayo bakapima mut̄u nin̄o bahukusa ndi

¹³ K̄wa wa, binda ndi na aluku nin̄o ahuka ndi no ku ka Bafalisayo. ¹⁴ Wikwe se a ndi Lisȳe la kimumbiso lo Yeso opula ndi mino litombu, ahukusa aluku yi nin̄o. ¹⁵ Bafalisayo bamuusa ndi goni aluku yi nin̄o be igyonosa ndi liki be apungi kaina beyo? Ubikya ndi be: «Egbodya ndi litombu ko miso, nisukusoku, mbiya wanu nakaina.» ¹⁶ Bafalisayo bagogo babikya ndi be: «Mutu yi nin̄o kegu mutu ko Kunzi, kye kegu kabanga Lisȳe la kimumbiso.» Luki limoti, bagogo bata babikya ndi be: «Mutu wanye akwanana piye kagya

makpumuka mumbanga-mbanga bene liki?» Bafalisayo bigbananaga ndi luga kabu. ¹⁷ Bamuusa bata ndi aluku nino ahuka ndi no be: «Iwe, wakabikya bu kugu ka mutu yi nino uhukusi bi?» Osikisya ndi be: «A mugyalandu.»

¹⁸ Luki limoti, bangama ka Bayuda bakabinikyanagu ndi be aluku no ibukuta ndi ni kinagigu, mbiya wanu akaina bingbanganya. Bumaka kuwa ndi babukuta kaki, ¹⁹ bumuusa ndi be: «Aluku yi nimu a mikunu bikpe? Makabikya lingunu be ibukuta ndi kani kinagigu? Iki yo igyonosi kuwa be apungi kaina?» ²⁰ Babukuta kaki bosikisya ndi be: «Takaiba be a mikusu na ibukuta ndi ni kinagigu.» ²¹ Luki limoti, takegu kaiba beyo opungi mino kaina bene. Takegu goni kamibo mutu yi nino ahukusi. Takibigu ibusu. Mumuusogono iyi aka, a kuwa iti ya mumbanzu, akwanana kamutumbulyaga.» ²² Babukuta kaki babikya ndi beyo kye ba ndi kaubanga bangama ka Bayuda. A beyo, ibu bangama bi nibo ba ndi ni buknonini be mumbanzu kabikya be Yeso ni Masiya, bakpumyo lingunu ka ndabu ya malumba. ²³ Kinili, babukuta ko miki yi nino bosikisya ndi be: «A iti ya mumbanzu, mumuusogoni iyi aka.»

²⁴ Ka nganga ya yiba, Bafalisayo bamaka ndi bata aluku yi nino ahuka ndi no, babikya ndi be: «Bikya lingunu kambwa ko Kunzi. Ibusu, takaiba ambe mutu yi nino a mutu wanye.» ²⁵ Usikisya ndi be: «Nakibigu ikani a mutu wanye. Luki limoti, nakaiba likpumuka limoti aka: nakinagigu ndi, mbiya wanu na kuwa kaina.»

²⁶ Bamuusa ndi be: «Ugyi bi bu? Uhukusi bi liki?» ²⁷ Usikisya ndi be: «Namutumbulyogini bi, luki limoti, makegu kaukana. Ko bulya iki makapa be namutumbulyagi bata? Ma kuwa goni ibunu kapa kaiita babi bya kaki?» ²⁸ Bapunga kuwa ndi katumbwa, banabikya be: «Si iwe no wa mubi bya kaki! Luki limoti, ta ibusu babi bya ka Musa. ²⁹ Ibusu, tibagatu be Kunzi akpumu kaga ndi na Musa. Luki limoti, mutu yi nimu, takibigu be apunya yani!» ³⁰ Aluku no usikisya ndi be: «Likpumu ka limbanga a kye makibigu be apunya yani, luki limoti, ehukusini!» ³¹ Takaiba be Kunzi kumukanagigu batu banye. Luki limoti, amukanaga mutu wasi nino abangaga, anaga sipananiso kaki. ³² Tanukonigu ndeke be mumbanzu ahukusini mutu nino ibukuta ndi ni kinagigu. ³³ Aluku yi nimu kotukyiku ndi ko Kunzi, kakwananigu bi kaga luki.» ³⁴ Basikisya ndi be: «Katukya wa aka wa babukuta ndi mino, wikaga iwe ka bunye aka. Wakapa kuwa katitiwa?» Kuwa wa, bapupisa ndi kunzi wa ndabu ya malumba.

Mutu ninɔ misa akulikana ndi, abinikyonini Yeso

³⁵ Yeso ukana ndi mongoni be Bafalisayo bakpummyini aluku ninɔ ahuka ndi nɔ. Inda kawa ndi katakanya, amuusa be: «Watu kabnikyana Mika-mambanzu?»
³⁶ Aluku nɔ asikisya ndi be: «Mombukwono-dosu, ibikya be iyi ni wani iba nabinikyani.»
³⁷ Yeso abikya ndi be: «Ee, waminini, iyi nɔ wakanzina na iyi mbiya wanu.»
³⁸ Aluku nɔ abikya kawa ndi be: «Mombukwono-dosu, nobinikyonini.» Obuna ndi moli kambwa kaki.
³⁹ Kumbuso yi, Yeso aka ndi be: «Imi, nodoku ndi ka obili ko bulya mungimbo: okwononi be batu ba bokolobu baya mamomɔ bini na nibɔ binaga baguna bokolobu baya mamomɔ.»
⁴⁰ Niyo Bafalisayo bagogo nibɔ ba ndi pa imoti na ibu bukana munzina mi nimɔ beyɔ, bamuusa kawa ndi be: «Ambe, ta kawa goni ibusu buguna kolobu ya mamomɔ?»
⁴¹ Yeso usikisya ndi be: «Makiko bi no kolobu ya mamomɔ, makikigu bi na bunye. Luki limoti, mbiya wanu makabikya be: <Takaina.> Kinili, ma ka bunye aka.»

10*Lizuni ka mububulyo wa bakondɔɔ*

¹ Yeso obikyoku ndi be: «A lingunu, a lingunu, nakamubikya ambe, mambanzu kogulyi pisi ka mupumi ma lindilo ka bakondɔɔ, luki limoti adaka, ingya ka ngala, a mutu wo kubaku na munzikabu.»
² Luki limoti, mububulyo ka bakondɔɔ nɔ ogulyaga iyi pisi ka mupumi.
³ Zamu ahukwilyaga mupumi, bakondɔɔ bukana liyu ka mububulyo. Iyi, arunga kaumaka yikaka-yikaka no mino kabu, upupisa kunzi.
⁴ Kupupiso basi kunzi, akitaga kambwa kabu, arunga kakpakyana. Bakondɔɔ aka bingboo kumbusa kaki kye fibatu liyu kaki.
⁵ Bakabibiyagigu mubiko. Luki limoti, bomisikono bingbwi, kye bakibigu liyu ka mubiko.»
⁶ Yeso utwilya ndi lizuni li nili, luki limoti, bambanzu bakotombisyagu ndi.

Yeso ni mububulyo wanza

⁷ Yeso ubikya bata ndi be: «A lingunu, a lingunu, nakamubikya ambe, imi ni mupumi ma lindilo ka bakondɔɔ.»
⁸ Basi nibɔ bodoku ndi kambwa kami, ba batu bo kubaku na bonzikabu. Luki limoti, bakondɔɔ bakumukanagu ndi.
⁹ Imi ni mupumi. Mambanzu kingyo pisi ku kami inisanatu na muhukuso. Akwananatu kaingyo, opupoku, atakanya malili aka.
¹⁰ Mutu wo kubaku odogoku iyi kaibo aka, kamwo na kaputa. Imi, nodoku kye bambanzu binisoni na obili, na biki na iyi wakpu kugbe.

¹¹ Imi na mububulyo wanza. Mububulyo wanza apága obili kaki ko bulya bakondolo kaki. ¹² Luki limoti, mutú yi ninó ogugubyaga buyi aka kegú mububulyo, na gutúgu bakondolo aka bakégú bakaki. Kamina sukopi kodoku, usa, apíkita. Sukopi yi ninó ubumbukya bakondolo, umisyo bingwi. ¹³ A beyó, alákú yi ninó agyaga ligubo ko bulya buyi aka, kikogigú no kumbu ka bakondolo. ¹⁴ Imi na mububulyo wanza. Numibatú bakondolo kami, bakondolo kami bemiba góni, ¹⁵ mufóngóni beyó Baba emibaga mino, namiba góni Baba. Imi, nakapá obili kami ko bulya bakondolo kami. ¹⁶ Natú bata na bakondolo bagogo nibo bakégú ka lindilo li nili. Nokwononi góni kaaga na íbú, bukana liyú kami. Modu masi maba bodoku kúwa ambaza bemoti na mububulyo bemoti.

¹⁷ Baba epaga kye nakapá obili kami, kumbuso yi, ninisanatú bata na iyi. ¹⁸ Kegú na mumbanzú ninó akwanana kekúpya obili, luki limoti, nakapá na limbengi kami. Na no ngu kapá, na no ngu kainisono bata na iyi. Niyó akabyenene na mutúú nimó Baba epá ndi.»

¹⁹ Bayuda bigbananaga bata ndi ka nganga ya yíba ko bulya múnzina mi nimó. ²⁰ Batú budingi luga kabú babikya ndi be: «A na limbengi la bunye! A na ibikyasú! Ma mbeyi kamúkana ko bulya iki?» ²¹ Luki limoti, batú bagogo be: «Múnzina mi nima kegú múnzina ka mutú wa limbengi la bunye. Limbengi la bunye akwanana mbeyi kauhukuso batú ba bokolobu báya mamómó liki?»

Bayuda bakégú kapa Yeso

²² Ka masye mi nimó, ba ndi kalya dumo wakigilya koukwo Ndabú ko Kunzi ka Yelusalema. A ndi ko ngbingo wa budi bapú. ²³ Yeso a ndi kainanaga magú ka Ndabú ko Kunzi kú ka Pa niyó balikyaga be Pa ka Solómónó. ²⁴ Bayuda bakungula kúwa ndi bikululu, bamuusa ndi be: «Wakatigbomisa bamú bene kadwe ko ngbingo tino? Kika ni iwe ni Masiya, tibikya neki bingbanganya.» ²⁵ Yeso usikisya ndi be: «Namubikyoni ndi. Luki limoti, makabinikyanagigú. Mogubo nimó nakagya ko lino ka Baba imu mó akepupilyo budemú. ²⁶ Luki limoti, ibunu, makegú kabini kyana kye makegú bakondolo kami. ²⁷ Bakondolo kami bukanagatú liyú kami, numibagatú, na bebibyagatú. ²⁸ Imi, nupága obili wa benze na benze, bakobungogigú ndeke. Gutúgu mumbanzú bemoti aka kekúpyigú ndeke ya kabú. ²⁹ Baba nó epá ndi ya kabú, na iyi a no ngu kakitaga makpúmúka masi. Kegú na mumbanzú gutúgu bemoti aka

ninɔ akwanana kakupya luki. ³⁰ Wina se, ibusu na Baba ta luki limoti.»

³¹ Bayuda bigilya kuwa ndi kava matamu be bamakagi nomu. ³² Yeso ubikya ndi bata be: «Namuwonisila ndi mogubo manzanza mudingi kotukyoku ka Baba. Luga wa mogubo mi nimo, tino lo mo mino kapa kemaka na matamu?» ³³ Bayuda basikisya ndi be: «Kegu ko bulya ligubo lanza lo to mino kapa kamakaga na matamu, luki limoti, a kye wakatumbwa Kunzi. Iwe wa mikya-bambanzu aka na wakapa kaigya abe Kunzi.» ³⁴ Yeso usikisya ndi be: «Ikpikaga ka mutuu kunu be Kunzi abikya ndi be: <Ifunu ma bokunzi.> ³⁵ Mambanzu gutugu bemoti aka kakananigu kolimogo Mobiso. Luki limoti, Kunzi umaka ndi be bokunzi batu nibo bamukanaga ndi. ³⁶ Baba epunaga ndi imi, etikoku ka obili. Kinili, nabikyaga be na Miko Kunzi. Makwanana piye kabikya liki be nakatumbwa Kunzi? ³⁷ Kika ni nakegu kagya mogubo ka Baba, makebinikyonito. ³⁸ Luki limoti, nakagya, binikyononi gutugu kuwa mogubo kami aka, gutugu makebinikyoni imi. Wiboni, motombisyo binza be Baba a kuso kami, na imi kuso kaki.» ³⁹ Bakisa bata ndi kagwi, luki limoti, ukaga.

⁴⁰ Yeso iga ndi kusyaku wa Yolodani ku Yuani obotisaga ndi mino ka bundeli, ika ndi ku beyo. ⁴¹ Bambanzu budingi badulyoku ndi, banabikya be: «Yuani kagyagu ndi likpumuka limbanga gutugu limoti aka. Luki limoti, lasi nilo atambulaga ndi ko bulya ka Yeso a ndi lingunu.» ⁴² Na ku beyo, batu budingi babinikyana ndi.

11

Kukwaku ka Lazalo

¹ A ndi na mutuu wo kolobu bemoti ninɔ ina ndi be Lazalo. Iyi Lazalo ikaga ndi ka mugi ma Betania. Basali kaki beyo ka Malia na Malata bikaga ndi ku go ku. ² (A Malia yi ninɔ ogbodya ndi magu ka Mombukwono-dosu na malazi, akpaga no tukatu kaki. Mamaki beyo ka Lazalo no a ndi no kolobu.) ³ Basali baba bi nibo batikilya ndi Yeso mayu be: «Mombukwono-dosu, wai-daku akaimukana.» ⁴ Niyo Yeso ukana mino mongoni mi nimo, iyi aka be: «Kokwigu no kolobu yi niyo. Luki limoti, isi yi ni kowonisilo ibiba ko Kunzi, kye Mikaki avi ibiba.»

⁵ Wina se, Yeso apaga ndi Lazalo pa imoti na basali kaki beyo ka Malia na Malata. ⁶ Luki limoti, niyo ukana ndi be Lazalo a no kolobu, agya mbeyi bata masye maba ka pa niyo a ndi mino yo, ⁷ kumbuso yi, ubikya ndi babibya

kaki bε: «Tigini b̄ata ka Yudea.» ⁸ Babibya babikya ndi bε: «Muwonisilo, Bayuda bo bi kakisa kaumwo na matamu mbiya aka bi wanu. Wa b̄ata kapa kaiga ku b̄eyo?» ⁹ Yeso usikisya ndi bε: «Takegu mbeyi na basaa tekebe na b̄aba ka lisyε limoti? Kika ni mumbanzu akakpakyana na lisyε kakwananigu kasakaga, kye akaina b̄ingbanganya.» ¹⁰ Luki limoti, mumbanzu kakpakyana no biti, asakagatu kye kegu kaina b̄ingbanganya.» ¹¹ Kumbuso kabikya b̄eyo, Yeso amatila b̄ata ndi bε: «Wai-dosu b̄eyo ka Lazalo a ka toto, luki limoti, nakainda kazuzukiso.» ¹² Babibya babikya ndi bε: «Mombukwono-dosu, kika ni a ka toto, ahukatu.» ¹³ A b̄eyo, Yeso a ndi kabikya bε Lazalo okwini, luki limoti, babibya ba ndi ibu kasima bε a kanzina ko bulya toto aka. ¹⁴ Yeso ubikya kuwa ndi b̄ingbanganya bε: «Lazalo okwini bi. ¹⁵ Nakogwa magyagya ko bulya kunu, kye nakegu bi ku. Na b̄eyo, makwananatu kebinikyana. Luki limoti, togoni ku kaki.» ¹⁶ Kuwa wa, Tuma ninu bamakaga goni bε «Mubigi» ubikya ndi babibya badaki bε: «Togoni neki kuwa basi aka, iba tolumwogi pa imoti na ibu.»

Yeso a no ngu kapupiso mumbanzu ka mbuku

¹⁷ Niyo Yeso osila ndi, atakanya Lazalo ni a kuwa na masyε makwanganya ka mbuku. ¹⁸ Betania a buwobi na Yelusalema, banda bakilometele basaa aka. ¹⁹ Kinili, Bayuda bakpu ba ndi ni bodunuku katakanya Malia na Malata, kautumiso mambengi ko bulya kukwaku ka mamabu. ²⁰ Ngbingo yi ninu Malata ukana mino bε Yeso akodoku, inda ndi katilya. Luki limoti, Malia asikana ndi iyi wakiko ka ndabu. ²¹ Malata abikya ndi Yeso bε: «Mombukwono-dosu, wakiko bi wanu, iba mika-mama kokwigu. ²² Luki limoti, mbiya wanu, nakaiba ambe masi ninu wakunga Kunzi, upatu.» ²³ Yeso abikya ndi bε: «Mamaku akopupa ka mbuku.» ²⁴ Malata asikisya ndi bε: «Nakaiba ambe opupokuto ndeke ngbingo yi ninu bambanzu bopupa ndeke mino ka lisyε la mulifo.» ²⁵ Yeso aka ndi na iyi bε: «Imi no nupupisaga bambanzu ka bambuku, imi ni obili. Mutu yi ninu ebinikyana, ika ndeke na obili gutugu kokwo. ²⁶ Mumbanzu wasi ninu ikaga kusu kami, kebinikyana, kokwigu ndeke. Watu kabinikyana likpamuka li nilo?» ²⁷ Asikisya ndi bε: «Iyo, Mombukwono-dosu, nakabinikyana ambe iwe ni Masiya, Miko Kunzi, ninu akwanana ndi kodoku ka obili.»

Yeso akagama Lazalo

²⁸ Niyo Malata abikya b̄eyo, aga ndi. Kuwa wa, amaka Malia, abikya na bepisi-pisi bε: «Muwonisilo a ku,

akaumaka.»²⁹ Niyo aka yo Malia ukana beyo, atukya ndi bikwa, inda katakanya.³⁰ Wina se, Yeso a ndi ni kanodwigu ka musengi. A mbeyi ndi ka pa niyo Malata inda ndi mino katilya.³¹ Bayuda nibo ba ndi katumisa Malia limbengi ka ndabu ku, bamina ndi kaamaga bikwa na kopupo. Babye, ba ndi kasima be akainda kagama ka mbuku.³² Niyo Malia osila ku Yeso a ndi mino, amina, ogwa ka magu kaki, abikya be: «Mombukwono-dosu, wakiko bi wanu, iba mika-mama kokwigu.»³³ Ngbingo yi ninu Yeso amina ndi mino kagama, amina goni Bayuda nibo bodoku ndi na ibu kagama, nzuyi atwa ndi bikyakyakya, alya kumbu kugbe.³⁴ Uusa ndi be: «Mabisiku bi yani?» Basikisya be: «Mombukwono-dosu, dawinino.»³⁵ Yeso agama ndi.³⁶ Bayuda babikya kuwa ndi be: «A lingunu, a ndi wai-daki aka!»³⁷ Luki limoti, bagogo luga kabu babikya ndi be: «Si iyi no ahukusa ndi mutu wo kolobu ya mamomo. Kakwananigu goni bi kakpingbilya Lazalo kukwaku?»

Yeso apupisini Lazalo ka mbuku

³⁸ Nzuyi atwa bata ndi Yeso, aga ka mbuku. Mbuku yi niyo bakpo ndi ka litalu, botikya na litalu lidingi bikpwu.³⁹ Yeso abikya ndi be: «Tumboni litalu!» Mamaki Lazalo beyo ka Malata abikya be: «Mombukwono-dosu, a kuwa kolumbo, kye a kuwa na masye makwanganya wa balumbi bi mino.»⁴⁰ Yeso asikisya ndi be: «Nakubikyigu mbeyi bi ambe wakabinikyana, winatu ibiba ko Kunzi?»

⁴¹ Batumba kuwa ndi litalu. Yeso ikwe ndi kugu wa lisyе, abikya be: «Babooo, nakaubibiso kye wemukonini.»⁴² Imi, nibagatu ambe wemakanaga masye masi. Luki limoti, nobikiyi beyo ko bulya ka bambanzu nibana bekunguli ba, iba babinikyanito be iwe no wetikoku ndi.»⁴³ Niyo abikya beyo, apamikana ndi na liyu lapu be: «Lazalo, pupoku!»⁴⁴ Opupoku kuwa ndi, magu na mafoku mukandaga na bapanga baya botu, miso mutikya na kutuko. Yeso ubikya kuwa ndi be: «Mukulogoni, masa aga.»

Bangama bakagya dikidi kamwisiso Yeso

⁴⁵ Bayuda bakpu nibo bodoku ndi ka Malia, babinikyana ndi Yeso kaina nilo agya ndi.⁴⁶ Luki limoti, bagogo luga kabu, binda ndi ka Bafalisayo na butumbulyaga likpumuka nilo Yeso agya ndi lo.⁴⁷ Kuwa wa, bokumu-kumu na Bafalisayo bamumukana ndi ka Basa-Yidingi kabu, babikya be: «Tagya se bu? Aluku muna a kuwa kagya mokingyosi makpu.»⁴⁸ Takasilya ngbingo kagya aka beyo, batu basi babinikyanatu. Kumbuso yi, Baluma bodoku kuwa banu kaputa Ndaabu ko Kunzi na mugi kusu.»

⁴⁹ Luki limoti, bemoti luga kabu, ninɔ ina ndi be Kayafa na ninɔ a ndi kumu-kumu ka syangasu si niso, ubikya ndi be: «Ifunu, makibigu luki! ⁵⁰ Makibigu ambe a gutugu binza mumbanzu bemoti kokwo ko bulya ka batu budingi? Kigyonoso beyo, livananza lasi kolumwogigu.»

⁵¹ (Munzina mi nimo kotukyokugu ndi kaki ka mombukwana-daki yi. Luki limoti, beyo a ndi mino kumu-kumu ka syangasu niso, a ndi kabikya na bugyalandu be Yeso akwanana ndi kokwo ko bulya livananza ka Bayuda. ⁵² Na kukwaku kaki kegū asi ko bulya ka Bayuda aka. Luki limoti, a goni ko bulya kaummula ka imoti, bomiko Kunzi nibo bomisikana ndi bingbwi.)

⁵³ Katukya kuwa ndi ka lise nilo aka lo, bangama ka Bayuda bukanana ndi kamwisiso Yeso. ⁵⁴ Kinili, Yeso kipupisogigu ndi bata bingbanganya luga ka Bayuda. Luki limoti, atukya kuwa ndi wa, inda ka iwili niyo buwobi na isa, ka gudu ninɔ ina ndi be Efulaimu. Bikaga kuwa ndi ku pa imoti na babibya kaki.

⁵⁵ Yinga ya Pasika ka Bayuda a kuwa ndi buwobi. Bambanzu budingi batukya ndi ko giyo kabu, badamba ka Yelusalema kaibubiso kambwa wa yinga ya Pasika. ⁵⁶ Ba ndi kakisa Yeso bivaka-vaka, banimuuso luga kabu ku ka Ndabu ko Kunzi be: «Makaina buni? Odokuto goni ka yinga ikani kodukugu?» ⁵⁷ Bokumu-kumu na Bafalisayo ba ndi ni bopini mutuu be mumbanzu kibo ku Yeso o mino, akwanana kaubikya kye bindi kagwi.

12

*Malia akagbodyo Yeso na malazi ka magu
(Matayo 26:6-13; Maliko 14:3-9)*

¹ Masye madiya kambwa wa yinga ya Pasika, Yeso aga ndi ka Betania, ku ka Lazalo ninɔ apupisa ndi ka mbuku. ² Ku beyo, bambambambya ndi. Malata no a ndi kaugugubyo. Lazalo a ndi bemoti ka nibo ba ndi pa imoti na Yeso ka miza. ³ Kuwa wa, Malia ava ndi supa ya malazi matumbetumbe na ma ligabu lapu. Agbodyo kuwa ndi na imu Yeso ka magu, akpaga no tukatu kaki. Su ya malazi ohuma ndi ndabu yasi. ⁴ Luki limoti Yuda Isikalioti, bemoti ka babibya ka Yeso, ninɔ agaba banu, abikya ndi be: ⁵ «Ko bulya iki yo bakogobigu mino malazi mi nima ka bambuma bamiya basaa*, bupa batu ba yangya buyi bi?» ⁶ Kabikyagu ndi beyo kye a ndi kauminilya batu ba yangya kumbu, luki limoti, kye a ndi mutuu wo kubaku. Iyi no obuulyaga ndi

* 12:5 12:5 bambuma bamiya basaa: Wanda goni Yuani 6:7.

mumbi ma aɓɓe na ibagatu ndi mino buyi bi. ⁷ Luki limoti, Yeso abikya ndi be: «Musa! Ogyi beyo ko bulya lisyε nilo belumbo ndeke mino. ⁸ A beyo, mika ndeke pa imoti na batu ba yangya masye masi. Luki limoti, imi, takikigu ndeke pa imoti na ibunu aka.»

Bangama bakagya dikidi kamwisisa Lazalo

⁹ Ambaza mudingi ka Bayuda iba ndi be Yeso a ndi ka Betania. Binda kuwa ndi ku, kegu asi ko bulya ka Yeso aka, luki limoti, kye bamini goni Lazalo nino iyi Yeso apupisa ndi ka mbaku. ¹⁰ Kuwa wa, bokumu-kumu bukanana ndi goni be bamwisisi Lazalo, ¹¹ kye Bayuda bakpu ba ndi kopupo ka mudongo kabu ko bulya kaki, na kabinikyana Yeso.

Yeso ogulyini ka Yelusalema

(Matayo 21:1-11; Maliko 11:1-11; Luka 19:28-40)

¹² Na bugalo bi, ambaza wakpu nino odoku ndi ka yinga wa Pasika ukana ndi be Yeso a goni kodoku ka Yelusalema. ¹³ Bava ndi mangu, baga katilya ni banapamikanaga be:

«Ibiba ko Kunzi!

Kunzi adukulyi mutu yi nino akodoku ko lino ka Mombukwono-dosu bubunga!

Kunzi adukulyi ngama wa Izaleli bubunga.»

¹⁴ Yeso inisana ndi no mikya punda, adaka kugu yi. Igyonosa ndi mudongoni beyo ikpikaga ndi mino be:

¹⁵ «Makobongonitogu, ibunu batu ba gudu wa Siona!

Winoni, ngama kunu odunuku,

a wakiko kugu wa mikya punda.»

¹⁶ Babibya kaki bakotombisyagu mbeyi ndi likpumuka li nilo bikwa. Luki limoti, ngbingo yi nino Yeso ogulya ndi mino ka ibiba, batamana se kuwa be likpumuka li nilo ikpikaga ndi ko bulya kaki, bambanzu bagyilya ndi beyo aka yo.

¹⁷ Bambanzu basi nibo ba ndi pa imoti na Yeso ngbingo yi nino apupisoku ndi mino Lazalo ka mbaku, na azuzukiso luga ka bamanda, batumbulaga ndi nilo bina ndi no miso.

¹⁸ Kinili, ambaza ka bambanzu odoku ndi katilya. A ndi ni ukonini be Yeso no agya ndi likingyosi nilo. ¹⁹ Bafalisayo babikyana kuwa luga kabu be:

«Minini! Makakwananigu bata kagya luki. Bambanzu basi ba kuwa kumbuso kaki aka!»

Batu bemoti-bemoti luga ka Bagiliki bakakisa Yeso

²⁰ Luga ka batu nibo hodoku ndi kabibiso Kunzi ngbinga wa yinga, Bagiliki bemoti-bemoti batu ndi goni wa.

²¹ Bakpuɗoku ndi Filipi, nino a ndi mutu wa gudu wa Betesaida ka iwili ya Galilaya, babikya ndi be: «Aluku, to

bi kapa kamina Yeso.» ²² Filipi inda ndi kabikya Andilia. Ifu basi baba binda kabikya Yeso. ²³ Yeso usikisya ndi be: «Ngingo itulyonini ninɔ Mika-mumbanzu ava mino ibiba. ²⁴ A lingunu, a lingunu, nakamubikya ambe, lisolo kogwi ka litombu, okwo, ika ndeke asi ilu aka. Luki limoti, kokwo, abukuta kawa bumo yakpu. ²⁵ Mutu yi ninɔ apaga obili kaki abungusatu. Luki limoti, ninɔ amuyaga obili kaki ka litombu li nili, ika ndeke na obili wa benze na benze. ²⁶ Mumbanzu kapa kegugubyo, ebifyi. Muya-ligubo kami ika ndeke ku go ku imi niko mino. Mumbanzu kika muya-ligubo kami, Baba abibisatu.»

Yeso akanzina ko bulya kukwaku kaki

²⁷ «Mbiya wanu, limbengi egwini buro. Nabikya bu? Nabikiyi se kawa be: Baboo, ihukusagano baka ko ngingo wa yigyogyiso yi nimu? Luki limoti, ngingo yi ninɔ nadulyoku ndi nimuna aka mu. ²⁸ Ba, bibisano lino kaku!» Kawa wa, liyu otukyoku ndi kugu wa lisyε be: «Nobibisoni lino kami, nigiyatu ndeke bata kobibiso.»

²⁹ Ambaza ka bambanzu ninɔ a ndi wakamaga wa, ukana ndi liyu li nilo, abikya be: «Ngbangbata se no opomikoni!» Bagogo be: «Malaika no anzinilyi!» ³⁰ Luki limoti, Yeso ubikya ndi be: «Liyu li nili kopupigu ko bulya kami, luki limoti, ko bulya kunu. ³¹ Ngingo itulyonini, Kunzi akapunga kako mungimbo ma obili yi nimu. Mbiya wanu, akakpunyo ngama wa obili yi nimu. ³² Wa bedokisa ndeke mino kugu, nuluta ndeke bambanzu basi ku kami.» ³³ Yeso abikya ndi beyo kowonisilo be inguo ya kukwaku tina kwo okwa ndeke.

³⁴ Ambaza ka bambanzu asikisya ndi be: «Ibusu, tukana ndi ka mutuu be Masiya ika ndeke iyi na obili aka kadwe ka benze na benze. Wa kawa kabikya liki be: «Okwononi be badokisi Mika-mumbanzu kugu.» Mika-mumbanzu yi ninɔ ni wani?» ³⁵ Yeso aka ndi na ifu be: «Bungbanganya atu mbeyi bata luga kunu ko nginga mukede. Kpokyoni na lisyε, kye biti kamuhumonito. Mutu ninɔ akpakyanaga no biti, kibogigu be akaaga yani. ³⁶ Binikyoni neki bungbanganya ngingo yi ninɔ ma mbeyi mino na ifu aka, kye miiti batu ba bungbanganya.»

Kumbuso Yeso kabikya beyo, imagalya ndi iyi, isumoku.

Bayuda bokyini kabinikyana Yeso

³⁷ Gutugu beyo Yeso agya ndi mino mokingyosi mumbanga-mbanga ko misa ka bu beyo, bakabinikyanagu ndi, ³⁸ kawa wa gu wa, manzina nimo mugyalandu Isaya abikya ndi itulyana:

«Mombukwono-dosu, wani nɔ abinikyana ndi likpɔmuka
nilɔ ta ndi kabikyaga?

Mombukwono-dosu awonisila ndi wani kabɔkuko kwo ngu
kaki?»

³⁹ Kinili, bakakwananigu ndi kabinikyana, kabyenene na
nilɔ Isaya abikya ndi bata be:

⁴⁰ «Kunzi udulogoni ndi miso,
ɔdulaga yimibo.

Agya ndi beyɔ,

kye bakinogonitogu bata,

yimibo kabɔ kotombisyogonitogu bata luki.

Kinili, bakoyikosagu ndi ɔbili kabɔ,

Iba nuhukusatɔ ndi!»

⁴¹ Isaya abikya ndi beyɔ kye ina ndi ibiba ka Yeso kambwa,
anzinagatu ndi ko bulya kaki.

⁴² Gatugu beyɔ, budingi luga ka bangama ka Bayuda
babinikyanatu ndi. Bagegu ndi kapa kaipupiso kye
Bafalisayo bakukpomyoni ka ndabɔ ya malamba kabɔ.

⁴³ A beyɔ, Bafalisayo bapaga ndi ibɔ ibiba ka bambanzu
kakitaga niyɔ odogoku ko Kunzi.

Bako mungimbo pisi ka likpɔmuka ka Yeso

⁴⁴ Kɔwa wa, Yeso apamikana be: «Ninɔ ebinikyana,
kebinikyanagu imi aka, luki limoti, abinikyana gɔni
ninɔ etikoku ndi. ⁴⁵ Ninɔ akemina, akamina gɔni
ninɔ etikoku ndi. ⁴⁶ Imi, nodoku ndi ka ɔbili abe

bungbanganya, kye mutɔ wasi ninɔ ebinikyana kikonitogu
ko biti. ⁴⁷ Mumbanzu kukana likpɔmuka kami ni kogyigu,
nakakulyigu mukombɔ. A beyɔ, nakodokugu ndi kako
mungimbo ka ɔbili, luki limoti, nodoku ndi kahukuso.

⁴⁸ Mumbanzu kemuya, akya kabinikyana likpɔmuka kami,
a na zozaki. Mutiwi nimɔ napaga ndi mɔ abisa ndeke ka
mungimbo ka lisyɛ la mulibo. ⁴⁹ A beyɔ, nakanzinagigu ko

ngu kami bikpe. Baba ninɔ etikoku ndi nɔ ekpamya ndi iyi
mombukwana-daki yi be nakwanana kabikya ikani katiwa
buni. ⁵⁰ Nakaiba binza ambe, mutuu ka Baba apaga ɔbili wa

benze na benze. Kinili, nilɔ nabikyaga, ikaga mudɔngɔni
beyɔ aka yɔ Baba ekpamya ndi mino.»

13

Yeso akausukusa babibya kaki magu

¹ A ndi ni otigolini lisyɛ limoti kadwe ka Pasika. Yeso a
kɔwa ndi kaimibo be ngbingo kaki itulyonini katukya ka
ɔbili yi nimu na kaaga ka abaki. Upaga ndi bava-kukaki
nibɔ bikaga ndi ka ɔbili, idukulogo kaupɔ kadwe ka mulibo.

² Yeso na babibya kaki ba ndi kalya malili ma bugogo. Mumuyoniso a ndi ni amingyini Yuda mika Simoni-Isikalioti be agabi Yeso. ³ Yeso a ndi kaiba be Abaki apa ndi ngu ka makpamuka masi, na goni be otukyoku ndi ku kaki ko Kunzi na a ndi kaiga ku go ku. ⁴ Ngbingo yi ninu ba mbeyi ndi mino aka ka miza, amaga ndi, inyo kutuko kwa mbanzi, ava kutuko kumoti bene, ikpikila ka idukufiso. ⁵ Kumbuso yi, ofuka ndi libo ka sani, apunga kausukusa babibya kaki magu na kaukpaaga na kutuko nikwo ikpikila ndi ka idukufiso. ⁶ Nyo adwe ka Simoni Petele, iyi Petele amuusa ndi be: «Mombukwono-dosu, iwe kuwa no wakesukusa magu?» ⁷ Yeso asikisya ndi be: «Nilo nakagya mbiya wanu wakibigu, luki limoti, wibatua banu.» ⁸ Petele aka ndi be: «Iwe kesukusa imi magu? Kigyananigu!» Luki limoti, Yeso aka na iyi be: «Nakusukusi magu, takikigu ndeke bata pa imoti na iwe.» ⁹ Simoni Petele abikya kuwa ndi bata be: «Mombukwono-dosu, kiko neki ni a beyo, wakesukusonitogu asi magu aka. Luki limoti, isukusatu goni maboku na mu!» ¹⁰ Yeso abikya ndi be: «Mutu yi ninu isukusogi, kegu bata na nza ya kisukusaga, akwanana kuwa kaisukusa asi magu aka. A beyo, ibunu ma bingu, luki limoti kegu ibunu basi.» ¹¹ A beyo, Yeso a ndi kamibo mutu ninu agaba banu, kinili abikya ndi be: «Ibunu basi makegu bingu.»

¹² Nyo uma kausukusa magu, imokisyo bata ndi kutuko kaki kwa mbanzi, igoku bata kalyalya, umuusa ndi be: «Mibito isi ya likpamuka li nilo namugyilyi?» ¹³ Ibunu, memakaga be Muwonisilo, Mombukwono-dosu, mabikyaga lingunu, kye na beyo aka yo. ¹⁴ Kika neki ni imi, Muwonisilo na Mombukwono-donu, namusukusini magu, ibunu makwanana goni kasukusana magu luga kunu. ¹⁵ A beyo, imi namupi likingyosi, kye gyoni ibunu mudongoni begoyo namugyilyi mino. ¹⁶ A lingunu, a lingunu, nakamubikya ambe, musunzu kakwananigu kaiko ngama ka mombukwanadaki, gutugu atutumbwa aka kakwananigu kakitaga mutu yi ninu atiki. ¹⁷ Mbiya wanu mibini likpamuka li nilo, makagya beyo namugyilyi mino, mika ndeke batua ba magyaga.»

¹⁸ Yeso omotiloku ndi be: «Likpamuka li nili, nakegu kamubikya ibunu basi. Imi, nakaumibo batua nibo nupunogoni ndi. Luki limoti, okwononi itulyosi nilo ikpikaga ndi ka Mobiso Motu be: «Mutu yi ninu talyalyaga ndi na iyi, eitilyini». ¹⁹ Namubikyili likpamuka li nili mbiya yi nimu kambwa be igyonosi. Ngbingo yi ninu igyonosa banu

mino, mabinikyana banu be <imi, natu>. ²⁰ A lingunu, a lingunu, nakamubikya ambe, mumbanzu katilya mutu yi nino natiki, etilyi imi. Mumbanzu ketilya, atilyi goni nino etikoku ndi.»

Yeso obikyini be Yuda agabatw

(Matayo 26:20-25; Maliko 14:17-21; Luka 22:21-23)

²¹ Niyu Yeso ama ndi mino kanzina beyo, limbengi alya ndi kumbu, abikya ndi bingbanganya be: «A lingunu, a lingunu, nakamubikya ambe, bemoti kunu egabatw.» ²² Babibya bapunga ndi kaandanana luga kabu, ni bakegu kotombisyo be akanzina ko bulya ka wani. ²³ Wa ba ndi mino kalyalya, bemoti ka babibya kaki nino iyi Yeso apaga ndi, a ndi ka kpolo kaki. ²⁴ Simoni Petele anuta ndi mubibya yi nino be kye amuusi Yeso ikani a ndi kabikya likpamuka li nilo ko bulya ka wani. ²⁵ Mubibya yi nino igunya ndi ka Yeso, amuusa be: «Mombukwono-dosu, wani?» ²⁶ Yeso asikisya ndi: «Nakolubo dongbu ya mukati mi nima ko supu, mutw yi nino napá, iba iyi nino.» Yeso olubo kawa ndi, apá Yuda Isikalioti mika Simoni. ²⁷ Niyu aka yo Yuda ava, Abili ingya ndi kusó kaki. Yeso aka ndi na iyi be: «Niyu wakapa kagya, gya bigala-gala.»

²⁸ Gutugu mutw bemoti aka luga ka nibo ba ndi kalyalya wa, kotombisyagu ndi isi ya manzina mi nimo. ²⁹ A beyo, yeki Yuda no obuulyaga ndi buyi, batw bagogo luga ka babibya ba ndi kasima be Yeso akabikya be oluwi malili nimo bakwanana ndi kalya ka yinga, ikani indi kaupá batw ba yangya luki likede. ³⁰ Yuda ava kawa ndi dongbu ya mukati mi nimo, ko ngbingo yi nino aka no, opupa ndi. A kawa ndi ni biti olipyini.

Mutu mambiya

³¹ Niyu Yuda opupo, Yeso abikya ndi be: «Mbiya-mbiya yi nimu, Mika-Mumbanzu ovini ibiba, Kunzi ovini goni ibiba pisi ku kaki. ³² Kika ni Kunzi ovini ibiba pisi ku kaki, iyi Kunzi mombukwana-daki yi owonisilatw goni iyi ibiba ko Miki pisi ku kaki bikwa. ³³ Bomikami, nakegu bata na ibunu ko ngbingo munda. Mekisatu, luki limoti, madongoni beyo nabikya ndi mino Bayuda, namubikyi kawa goni ibunu mbiya yi nimu be: makakwananigu kaında ku imi no mino kaaga. ³⁴ Nakamupá mutu mambiya: ponononi luga kunu. Madongoni beyo imi namupa ndi mino, ponononi ibunu begayo. ³⁵ Kika ni ma na sipananiso luga kunu, batw basi biba ndeke be ma babibya kami.»

Yeso akabikya be Petele amanganyatu

(Matayo 26:31-35; Maliko 14:27-31; Luka 22:31-34)

³⁶ Simoni Petele amuusa ndi Yeso be: «Mombukwono-dosu, wa se kuwa kaında yani?» Yeso asikisya ndi be: «Ku no mino kaında, wakakwananigu kebye mbiya wanu, luki limoti, webyetu ndeke kumbuso.» ³⁷ Petele amuuso bata ndi be: «Mombukwono-dosu, ko bulya iki nakakwananigu kabye mbiya wanu? Na wakitulya kapá obili kami ko bulya kaku.» ³⁸ Yeso asikisya ndi be: «Watu aka wakitulya kapá obili kaku ko bulya kami? A lungunu, a lungunu, nakaubikya ambe, kambwa koku kaalika, wika ni wemongonyini nganga yisaa.»

14

Yeso ni pisi niyo indaga ku ka Baba

¹ Yeso ubikya ndi babibya kaki be: «Makombomboy-onitogu. Mubinikyononi Kunzi, mebinikyana goni imi. ² Ka ndabu ka Baba bapa a bayakpu. Kiki bi beyo, nakakwananigu bi kamubikya ambe nogoni kamubungusilyogo yi. ³ Nakaaga kamubungusilyogo pa, nigokuto bata kamuva, iba ku imi niko mino, wikoni ibunu ku go ku. ⁴ Mibat ku no mino kaında, mibat goni pisi yi.» ⁵ Tuma abikya kuwa ndi be: «Mombukwono-dosu, takibigu ku wo mino kaında. Tiba kuwa pisi liki?» ⁶ Yeso abikya ndi be: «Imi ni pisi, lungunu na obili. Mumbanzu gutugu bemoti aka kakwananigu kaında ka Baba ni kobyigu pisi ku kami. ⁷ Makemibo bi binza, mamibat goni bi Baba. Katukya mbiya wanu, mamibat na maminoni.»

⁸ Filipi abikya ndi Yeso be: «Mombukwono-dosu, tiwanya kuwa asi Baba aka, ama kuwa gutugu bubwa.» ⁹ Yeso asikisya ndi be: «Eze, Filipi, mututu keg buwobi wa tiko mino na ibunu, wakemibagu? Mutu yi nino emina, aminoni goni Baba. Ko bulya iki yo wo mino kabikya be: <Tiwanya Baba?> ¹⁰ Wakegu kabinikyana ambe, imi, na kuso ka Baba na Baba kuso kami? Munzina masi nimo namubikyaga, kopupogigu na imi, luki limoti, Baba nino a kuso kami no agyaga mogubo kaki. ¹¹ Ibinikyononi ngbingo yi nino no mino kamubikya be: Imi na kuso ka Baba na Baba a kuso kami. Makobinikyoni beyo, ibinikyononi gutugu asi ko bulya mogubo kaki aka. ¹² A lungunu, a lungunu, nakamubikya ambe, mutu yi nino ebinikyononi, agya ndeke mogubo nimo nagyaga. Agyaga ndeke goni makpumuaka makpukpu kugbe, kye imi nakaaga ka Baba. ¹³ Makpumuaka masi nimo makunga ndeke ko lino kami, namugyiyatu ndeke iba Baba avi ibiba pisi ko Miki. ¹⁴ Makakunga luki ko lino kami, namugyiyatu.»

Yeso uwonyogini babibya Limbengi-Lotu

¹⁵ Yeso omotiloku ndi ɓe: «Μαρεπα, magya mutuu kami. ¹⁶ Imi, nakunga banu Baba, amupí mutuu wagogo nino ika na ibunu ka ɓenze na ɓenze kamutungbulaga: ¹⁷ mutuu yi ni Limbengi nilo la lingunu. Batuu ɓa ɓbili bakakwananigu kabailya, kye bakaminagigu na bakamibogigu. Luki limoti, ibunu mamibatuu kye ikaga buwobi na ibunu, na a ka mambengi kunu. ¹⁸ Nakamusigu ndeke bokwino, nigokuto ndeke bata buwobi na ibunu. ¹⁹ Otigoli yikedɛ, batuu ɓa ɓbili bakeminigu ndeke bata, luki limoti, ibunu, meminatuu. Imi na na ɓbili, ibunu mika ndeke na ɓbili gonɩ. ²⁰ Ka lisyɛ li nilo, mibatuu ndeke ɓe imi na kuso ka Baba, ibunu kuso kami na imi kuso kunu.

²¹ Mutuu yi nino ibaga mutuu kami, agya, iyi no epaga. Baba apa ndeke mutuu yi nino epaga, imi napa ndeke gonɩ, nimibisisa ku kaki.»

²² Yuda yi nimuu keggu ndi Yuda Isikalioti, amuusa Yeso ɓe: «Mombukwono-dosu, ko bulya iki yo wiwoniso mino ku kusu aka ni keggu ka batuu ɓa ɓbili?» ²³ Yeso asikisya ndi ɓe: «Mumbanzuu kepa, agyatuu nilo niko kabikya. Baba apatuu, ibusu na Baba todoku ndeke ku kaki, tiko kuso kaki. ²⁴ Mutuu yi nino kepagigu, kagyagigu nilo niko kabikya. Mutuu mi nimo makaukana keggu ma kami, luki limoti a nimo ka Baba nino etikoku ndi. ²⁵ Namubikyi beyo kye na mbeyi bata luga kunu aka. ²⁶ Luki limoti, mutuu wagogo nino nobikyi bi ambe odoku ndeke kamutungbulaga ni Limbengi-Lotu nino Baba atikoku ko lino kami. Iyi amuwonisila ndeke makpamaka masi, amutomosya masi nimo namubikyaga ndi.

²⁷ Namusilyi maziyo, namupá maziyo kami. Imi, nakamupigu mudongoni beyo batuu ɓa ɓbili ɓapaga mino. Makombomboyonitogu ikani kabanga. ²⁸ Mukonito bi beyo namubikyi bi mino ɓe: «Nogoni, luki limoti, nigokuto ndeke buwobi na ibunu.» Kiko bi ni mepagatu, gwoni magyagya kye nakaaga ka Baba. A beyo, Baba a mutuu wa ibiba kugbe kekita imi. ²⁹ Namubikyi likpamaka li nili mbiya wanu kani kanigyonosigu, kye ngbingo yi nino igyonosa banu mino, binikyononito. ³⁰ Nakegu bata na ibunu na munzina manda kye ngama wa ɓbili yi nimuu a kuwa kodoku. Iyi kakwananigu kagya luki gutugu limoti aka, ³¹ luki limoti, okwononi batuu ɓa ɓbili bibi ɓe napagatu Baba, na imi nagyaga mudongoni beyo ekpamya ndi mino. Womogoni, totukyini wanu.»

15

Yeso ni muzabibu ma lingunu

1 «Imi ni muzabibu ma lingunu, Baba no a mombukwono tiko. 2 Akoḡo tabi kami yasi niyo kabukutagigu. Obungusyogo niyo abukutaga, kye abukuti yakpu kakitaga. 3 Ibunu, ma kuwa bingḡo pisi ka mutiwi nimo namupaga ndi. 4 Wikoni kuso kami, mufongoni beyo imi no mino kuso kunu. Mutabi mumoti kakwananigu kabukuta bumo yikaka ni keḡu ka muzabibu. Mufongoni beḡeyo, ibunu makakwananigu kabukuta bumo makiki kuso kami. 5 Imi ni muzabibu, ibunu ma tabi. Nino ikaga kuso kami, imi kuso kaki, abukuta bumo yakpu. A beyo, kiki na imi, makakwananigu kagya luki gutugu limoti aka. 6 Mumbanzu kiki kuso kami, bambimba kunzi mufongoni abe mutabi, umila. Bavaga tabi yi niyo umilaga, babusa ko buku, agbundikana. 7 Makiko kuso kami na likpumuka kami iko kuso kunu, kungoni masi nimo makapa, minisanatu na imu. 8 Makabukuta bumo yakpu, lino ka Baba avatu ibiba, kuwa wa, miita ndeke babibya kami ba lingunu. 9 Mufongoni beyo Baba epa mino, namupa imi beḡeyo. Wikoni ka sipananiso kami. 10 Makagya mutuu kami, mika ndeke ka sipananiso kami. Mufongoni beyo imi, nagyaga ndi mino mutuu ka Baba, nikaga ka sipananiso kaki.

11 Namubikyaga ndi likpumuka li nilo kye gwoni magyaga abe imi. Igyaga kunu ika kuwa yidingi kakitaga. 12 Nakamupa mutuu ambe ponononi luga kunu mufongoni beyo namupa ndi mino imi. 13 Keḡu na mumbanzu nino a na sipananiso sidingi kakitaga mutu yi nino apaga obili kaki ka bawai-daki. 14 Ibunu, mika bawai kika ni makagya nilo imi, nakamukpamya kagya. 15 Nakamumakigu bata be bosunzu, kye musunzu kibogigu nilo mombukwana-daki agyaga. Nakamumaka ambe bawai, kye namumibisoni masi nimo nukana ndi na Baba. 16 Keḡu ibunu bo merunaga ndi, luki limoti, imi no namurunaga. Namutika ambe windoni, bukutogoni bumo na bumo niyo kikigu ndeke na mulibo. Kuwa wa, Baba amupa masi nimo makungaga ndeke ko lino kami. 17 Ka mulibo, mutuu kami nima: ponononi luga kunu.»

Obili akamuya Yeso na babibya kaki

18 «Kika ni obili akamumuya, wiboni ambe apunga ndi kemuya imi kambwa kunu. 19 Makika ndi batu ba obili, obili amupatu bi kye miko bi batu kaki. Luki limoti, imi, namupunogoni ndi katukya luga ka batu ba obili. Ibunu, makeḡu bata batu ba obili, kinili obili akamumuya. 20 Tomononi likpumuka nilo namubikya ndi be: «Musunzu keḡu na ibiba kakitaga mombukwana-daki.» Kika ni bambanzu begyogyisa ndi, bamugyogyiso ndeke

ibunu bεgeyo. Na kika ni bagyatū ndi mutiwi kami, bagya ndeke nimo kunu bεgeyo. ²¹ Luki limoti, bamugya ndeke nimo masi ko bulya kami, kye bakamibigu nino etikoku ndi. ²² Nakoduku ndi na nakunzinyi ndi, iba bakegu na bunye. Mbiya wanu, bakegu bata no pisi ya kanganya bunye kabu. ²³ Nino akemuya, akamuya goni Baba. ²⁴ Nakogyi ndi luga kabu makpumuka mumbanga-mbanga nimo mumbanzu gutugu bemoti aka kagyagu ndi, iba bakegu na bunye. Mbiya wanu, binatu ndi, luki limoti, ba asi katimuya aka ibusu na Baba. ²⁵ Luki limoti, igyonosa ndi beyo kye itulyani likpumuka nilo bokpika ndi ka mutuu kabu be: <Bemuya ndi payaya aka.>

²⁶ Namutikilyokuto ndeke kotukyoku ka Baba, mutu nino ikaga ndeke kamutungbulaga. Mutu yi ni Limbengi la lingunu nilo akodoku ka Baba. Iyi no ika ndeke demu kami. ²⁷ Na ibunu mika ndeke bademu kami goni, kye ma ndi pa imoti na imi katukya ka mupunganagi.»

16

¹ «Namubikya ndi makpumuka nimo kye makotuky-onitogu ka baya kunu. ² Bamukpumyagatu ndeke ka bandabu baya malamba. Na ngbingo atu ndeke kodoku nino bamumwogo ndeke mino, banasima be bakapá Kunzi apee. ³ Bagyaga ndeke beyo kye bakamibigu Baba, gutugu imi aka. ⁴ Luki limoti, namubikyi beyo kye wa ngbingo yi nino itulyana ndeke mino, matamana be, imi, namubikyatu ndi.»

Ligubo ka Limbengi-Lotu

«Nakamubikyagu ndi katukya ka mupunganagi, kye ta ndi pa imoti na ibunu. ⁵ Mbiya wanu, naniga ku ka mutu yi nino etikoku ndi. Na mumbanzu gutugu bemoti aka kegu kemuuso be: <Wakainda yani?> ⁶ Luki limoti, yeke namubikyi beyo, kumbu amutumini kawa ka mambengi bidε. ⁷ Wina se, imi, nakamubikya lingunu. A izangia kunu be imi naga. A beyo, nakogo, nino akwanana ndeke kamutungbulaga kamudulyikugu ndeke bata. Luki limoti, nakaga, namutikilyokuto ndeke. ⁸ Ngbingo yi nino odoku ndeke mino, uwonisila ndeke bingbanganya batu ba obili yi nima ko bulya bunye, bulyo bungbingbili na bulyo mungimbo ko Kunzi. ⁹ Ko bulyo bunye, kye bakapagu kabinikyana. ¹⁰ Ko bulyo bungbingbili, kye nakaaga ka Baba na makeminigu ndeke bata. ¹¹ Ko bulyo mungimbo ko Kunzi, kye bokoni ndi mungimbo ka ngama wa obili yi nima.

¹² Na b̄ata na makp̄um̄uka mudingi kam̄ub̄ikya. Luki limoti, makakwananiḡu kab̄inika b̄uti bi m̄biya wan̄u. ¹³ Ngbingo yi nin̄o Limbengi la linḡun̄u odoku ndeke mino, amukpokyonisaga ndeke ka linḡun̄u aka. A b̄eyo, kanzinagiḡu ndeke ko lino kaki b̄ikpe. Luki limoti, ab̄ikyaga ndeke masi nim̄o ũkanaga na am̄ub̄ikyaga makp̄um̄uka nim̄o igyonosa ndeke. ¹⁴ Owonisaga ndeke ibiba kami kye makp̄um̄uka masi nim̄o am̄ub̄ikyaga ndeke, opupaga ndeke ka nim̄o a kus̄o kami. ¹⁵ Makp̄um̄uka masi nim̄o ka Baba a makami ḡoni. Kinili namub̄ikȳi ambe makp̄um̄uka masi nim̄o Limbengi am̄ub̄ikyaga ndeke, opupaga ndeke ka nim̄o a kus̄o kami.»

Kumbu kunu akoyikono magyagya

¹⁶ «Osikoni yikede, makeminiḡu b̄ata, kumbuso wo ngbinga mukede meminat̄u b̄ata.» ¹⁷ Bab̄ib̄ya kaki baḡogo b̄ap̄unga k̄wa ndi kaimuuso luga kab̄u b̄e: «Likp̄um̄uka tino lo akatib̄ikya lo? Akatib̄ikya b̄e: «Osikoni yikede, makeminiḡu b̄ata, na kumbuso wo ngbinga mukede meminat̄u b̄ata». Na b̄e: «Nakainda ka Baba.»» ¹⁸ B̄isisilaga ndi kaimuuso b̄e: «Niyo akab̄ikya b̄e: «Ngbinga mukede» isi yi ni iki? Takeḡu kaiba ikani akanzina ko bulyo luki tino.»

¹⁹ Yeso iba ndi b̄e ba ndi kapa kamuuso likp̄um̄uka. Ũb̄ikya k̄wa ndi b̄e: «Makaimuuso ko bulya likp̄um̄uka nilo namub̄ikȳi bi b̄e: «Osikoni yikede, makeminiḡu b̄ata, na kumbuso wo ngbinga mukede meminat̄u b̄ata?»» ²⁰ A linḡun̄u, a linḡun̄u, nakam̄ub̄ikya ambe, ibunu, magamanat̄u ndeke, mogulya ko kumbu. Luki limoti, bat̄u b̄a ōbili bogwa ndeke ib̄u magyagya. Ibunu, mika ndeke ko kumbu luki limoti, kumbu kunu oyikana ndeke magyagya. ²¹ Ngbingo nin̄o muko o mino kab̄uk̄ata, ikaga ko kumbu kye a ngbingo kaki wa yigyogyiso. Luki limoti, kab̄uk̄ata, katamaniḡu b̄ata yigyogyiso yi niyo. Ikaga k̄wa na magyagya kye obukutini. ²² Ibunu ḡoni, ma ko kumbu m̄biya wan̄u. Luki limoti, nam̄uminat̄u ndeke b̄ata ni mambengi amutumini na magyagya b̄ide. M̄mbanzu gut̄ugu b̄emoti aka kam̄uk̄upyiḡu ndeke magyagya mi nim̄o.

²³ Ka lisȳe li nilo, makemuusiḡu ndeke b̄ata likp̄um̄uka gut̄ugu limoti aka. A linḡun̄u, a linḡun̄u, nakam̄ub̄ikya ambe, Baba am̄up̄at̄u masi nim̄o mak̄ungaga ndeke ko lino kami. ²⁴ Kadwe na lisȳe nili, makonokungiḡu luki ko lino kami. Kungoni, minisanat̄u nolu iba igyagya kunu iki k̄wa yidingi.»

Yeso aditogoni ndi ōbili wasi

25 Yeso obikyoku bata be: «Namubikyaga ndi makpamuka mi nimo masi pisi ka mozuni. Ngbingo odokuto ndeke nino nakamunzinyigwa bata mino beyo, luki limoti, namunzinyila ndeke bingbanganya ko bulya ka Baba. 26 Ka lisyε li nilo, makungaga ndeke Baba makpamuka masi ko lino kami. Nakegwε kamubikya ambe imi no namukungulyaga ndeke. 27 A beyo, iyi Baba bikpe amepagatu, kye ibunu, mepagatu, mabinikyana be notukyoku ndi ko Kunzi. 28 Notukyoku ndi ka Baba, nodoku ka obili. Mbiya wanu, nakasa obili, niga ka Baba.» 29 Babibya kaki babikya kuwa ndi be: «Iyaaa, mbiya wanu, wa kuwa kanzina bingbanganya. Wakegwε bata katwa mozuni. 30 Mbiya wanu, takaiba ambe wibaga makpamuka masi, kegwa bata na izangiya be mumbanzu umuusito bata likpamuka. Kinili, takabinikyana be wotukyoku ndi ko Kunzi.»

31 Yeso umuusa ndi be: «Mobinikonini se kuwa mbiya wanu? 32 Eεε, ngbingo a se kodoku, itulyonini, nino momisikana ndeke mino bingbwi, mumbanzu yikakayikaka imagalya ka nakpangbala kaki. Ngbingo nino mesa ndeke mino mukaka binvabu. Luki limoti, nakegwε mukaka kye Baba a pa imoti na imi. 33 Namubikya ndi masi nimo kye winisononi na maziyo kusε kami. Migyogyisatu ndeke ka obili. Luki limoti, makobongonitogu. Imi, noditoni ndi masi ka obili binvi.»

17

Yeso akaumbilya babibya kaki

1 Niyo Yeso ama kanzina beyo, ikwe ndi kugu wa lisyε, abikya be: «Babooo, ngbingo itulyonini. Mubibiso mikaku, kye iyi ubibisi goni. 2 Waponi ndi bungama kugu ka bambanzu basi, kye upi batu basi nibo wapa obili wa benze na benze. 3 Obili wa benze na benze yi ni kaumibo iwe, Kunzi bemoti, nino walinganu na imi Yeso-Kilisito nino wetikoku ndi. 4 Imi, nubibisoni kunu ka obili. Nomoni ligubo nilo wetikoku ndi kagya. 5 Babooo, mbiya wanu, imigisyoku ibiba buwobi na iwe, ibiba mufongoni abe niyo nikaga ndi noyu ku kaku kambwa wagyi obili.

6 Numibisikosoni ka batu nibo upunaga ndi ka obili, wepa. Ba ndi batu kaku, wepoku, bobuulyogo likpamuka kaku. 7 Mbiya yi nimu, bakaiba be masi nimo wepa ndi, arunya ku kaku. 8 Kye nukitisyaga ndi likpamuka nilo aka lo webikyaga ndi, babinikyana. Biba ndi ka linganu be nopunyoku ku kaku na kabinikyana be iwe no wetikoku ndi.

⁹ Imi, nakaukungilya. Nakegu kaukungilya batu ba obili, luki limoti, nibo wepa ndi kye ba kawa batu kaku. ¹⁰ Masi nino na nomu a ma kaku na nino kaku a ma kami, ibiba kami akainisoniso ko pisi kabu. ¹¹ Nakegu bata ka obili, luki limoti ibu ba mbeyi ku kwa ku, wina se, imi nakaaga ku kaku. Baba Wotuoou, hubuulyogo ko ngu yo lino kaku. Lino nilo wepa ndi, kye biki luki limoti mudongoni beyo ibusu to mino na iwe. ¹² Ngbingo yi nino nikaga ndi mino pa imoti na ibu, nubuulyaga ndi ko ngu yo lino kaku nilo wepa ndi. Nubuulyaga ndi binza na gutugu bemoti luga kabu kobungagagu ndi, kiki nino aka no obungaga ndi kye Mobiso Motu itulyani. ¹³ Mbiya wanu, nakaaga ku kaku. Nakabikya likpumuka li nili ni na mbeyi bata ka obili aka iba igyagya kami iki bidε kuso kabu. ¹⁴ Imi, nubikya ndi likpumuka kaku, na batu ba obili bumuya ndi bikanganga kye ibu mudongoni abe imi goni takegu batu ba obili. ¹⁵ Nakegu kalumba ambe hutumba ka obili, luki limoti, hubuulyogo ka mumuyoniso. ¹⁶ Ibu mudongoni abe imi goni takegu batu ba obili. ¹⁷ Hububisa bitu pisi ka lingunu, kye munzina kaku ni lingunu. ¹⁸ Nakautika ka obili mudongoni beyo wetikoku ndi goni mino imi. ¹⁹ Nakapapa obili kami abe apepe ko bulya kabu, kye bipi goni ibu na lingunu ku kaku.

²⁰ Nakegu kahulumbilya babibya bi nibana aka ba, luki limoti, nakaulumbilya goni batu basi nibo bukana ndeke mutuu kabu, bebinikyana. ²¹ Nakalumba kye ibu basi biki luki limoti, mudongoni beyo iwe Baba wo mino kuso kami na imi kuso kaku. Ibu goni biki luki limoti kye batu ba obili babinikyani be iwe no wetikoku ndi. ²² Imi, nuponi ndi ibiba niyo wepa ndi kye biki luki limoti mudongoni beyo to mino na iwe. ²³ Obili kami a kuso kabu na nino kaku kuso kami, iba biki ka imoti na lingunu. A beyo, batu ba obili biba be iwe no wetikoku, hupaga mudongoni beyo wepaga mino.

²⁴ Baboo, ka batu bi nibo wepa ndi, nakapa ambe ku niko mino, biki ibu ku go ku, kye bini ibiba niyo kami. Ibiba yi niyo wepa ndi kye wepatu ndi kambwa kagya obili. ²⁵ Baboo, wa mutuu wongbingbili. Batu ba obili bakumibigu, luki limoti, imi numibatuu pa imoti na babibya bi nibo babinikyana be iwe no wetikoku ndi. ²⁶ Imi, numibisikosoni ko misa ka bu na nidukulagatu kaumibisikoso, kye sipananiso niso wa nosu kugu kami iki goni ka mambengi kabu, na imi niki goni ka mambengi kabu.»

18

*Basuda bagwini Yeso**(Matayo 26:47-56; Maliko 14:43-53; Luka 22:47-53)*

¹ Niyɔ ama kanzina beyɔ, Yeso opupa ndi na babibya kaki, aga kusyakɛ wo libo nilɔ ina be Kidoloni. Bogulya ndi ko tiko yimoti niyɔ a ndi kɛ beyɔ. ² Yuda, ninɔ agaba ndi, ibagatu ndi pa niyɔ kye Yeso bamamukanagatu ndi na babibya kaki kɛ bigala-gala. ³ Iyi Yuda inda kɛwa ndi ko tiko kɛ. A ndi pa imoti na ambaza ka basuda na bazamu ba Ndabu ko Kunzi nibɔ bokumu-kumu na Bafalisayo bapá ndi. Batɛ bi nibɔ ba ndi na mamomɔ, batala na makpɛmuka ma bangɛ. ⁴ Yeso a ndi kaiba masi nimɔ a ndi kasilyo. Ukpudoku ndi, umuusa be: «Makakisa wani?» ⁵ Basikisya ndi be: «Yeso ninɔ mutɛ wa Nazaleti.» Ʋbikya be: «Ƴmi nimɛ.»

Yuda ninɔ a ndi ni agobini, a ndi gonɛ wakamaga pa imoti na ibɛ wa. ⁶ Niyɔ Yeso Ʋbikya kɛwa be: «Ƴmi nimɛ», biga na libɔ kumbuso, bogwaga wasi bingomɛ-ngomɛ. ⁷ Igilya bata ndi kaumuusa be: «Makakisa wani?» Ibɛ aka be: «Yeso, mutɛ wa Nazaleti.» ⁸ Yeso usikisya ndi be: «Namubikiyi ambe imi nimɛ. Kika neki ni imi nɔ makekisa, husoni batɛ bi nifa бага.»

⁹ Anzina ndi beyɔ, kotulyoso mɛnzina nimɔ abikya ndi be: «Babaooo, mutɛ gutugɛ bemoti aka kobungagagɛ ndi luga ka batɛ nibɔ wɛpá ndi.»

¹⁰ Simoni Petele a ndi na dukpa, anyɛulya, ayipo mɛgya-ligubo ko kumu-kumu, ako kutiliko kwa kambanzikaniko bikya. Lino ka mɛgya-ligubo nɔ ndi ni Malikusi. ¹¹ Luki limoti, Yeso abikya kɛwa ndi Petele be: «Wigiso dukpa ka sikpakasɛ si. Baba nɔ ebungusyilyaga ndi kɔpɔ wa yigyogyiso yi nimɛ. Ambe, wakapa be nakamwonitɔgɛ?»

Basuda banaga na Yeso ko kumu-kumu beyɔ ka Ana

¹² Ambaza ka basuda na ngama kabɛ, se kɛwa bazamu ka bambokɛ-mbokɛ ka Bayuda bagwi kɛwa ndi Yeso, bakanda. ¹³ Baga mbeyi ndi na iyi ka Ana. Iyi Ana, a ndi abaki muka Kayafa ninɔ a ndi kumu-kumu ka syangasɛ si niso. ¹⁴ Kayafa nɔ upá ndi bambokɛ ka bayuda mutɛ be: «A gutugɛ binza mutɛ bemoti kokwo ko bulya ka batɛ basi.»

*Petele amongonyini Yeso**(Matayo 26:69-70; Maliko 14:66-68; Luka 22:55-57)*

¹⁵ Simoni Petele na mubibya wagɔgɔ ba ndi kabiyibya Yeso kumbuso. Mubibya yi ninɔ bibananagatu ndi no kumu-kumu, kinili bogulya ndi pa imoti na Yeso ka pa yangba ya ndabu ko kumu-kumu. ¹⁶ Luki limoti, Petele asikana ndi iyi

kunzi, buwobi na mupumi. Mubifya yi ninɔ fibananaga ndi no kumu-kumu nɔ opupoku ndi, banzina na muko yi ninɔ a ndi zamɔ wa mupumi, kumbuso yi, agulyiso Petele. ¹⁷ Muko yi ninɔ amuusa ndi Petele be: «Wakɛgɔ mbeyi gɔni iwɛ bemoti ka babifya ka alukɔ yi nimɔ?» Petele asikisya ndi be: «Kali, nakɛgɔ imi mubifya kaki.»

¹⁸ Bɔdi a ndi bapɔ kugbe. Bagya-ligubo na bazamɔ ba ndi ni bogbundini buku, bamanana ka kpɔlɔ yi kaɔta. Petele a ndi gɔni iyi wakamaga wa, anɔta.

Kumu-kumu akasombisa Yeso

(Matayɔ 26:59-66; Malikɔ 14:55-64; Luka 22:66-71)

¹⁹ Kumu-kumu apɔnga ndi kamuusogo Yeso ko bulya babifya kaki na ko bulya matiwɔ kaki. ²⁰ Yeso asikisya ndi be: «Imi, nanzinilyaga ndi bambanzɔ basi bingbanganya. Masyɛ masi natiwaga ndi ka bandabɔ baya malɔmba, ka Ndabɔ ko Kunzi na ka bapa bayasi nibayɔ Bayuda basi bamumukanaga ndi mino. Nakabikyagɔ ndi likpɔmuka gutugɔ limoti aka ko dikidi. ²¹ Wakemuusogo ko bulya iki? Umuuso batɔ nibo bemukanaga ndi. Ibɔ, fibatɔ binza nilo nabikyaga ndi.»

²² Niyɔ Yeso abikya beyɔ, zamɔ bemoti ninɔ a ndi wa abita Yeso, abikya be: «Ambe, kumu-kumu nɔ wakasikisya beyɔ?» ²³ Yeso asikisya ndi be: «Kika ni nobikyi binye, wonisila banyɛ bi. Luki limoti, kika ni nobikyi binza, ko bulya iki yɔ weipi mino?» ²⁴ Kɔwa wa, Ana atika ndi Yeso kɔ ko kumu-kumu beyɔ ka Kayafa. Iyi Yeso a mbeyi ndi mukanda aka.

Petele amongonyini bata Yeso

(Matayɔ 26:71-75; Malikɔ 14:69-72; Luka 22:58-62)

²⁵ Ko ngbingo yi ninɔ, Simoni Petele a ndi wakamaga aka wa, anɔta buku. Bamuusa ndi be: «Wakikogigɔ mbeyi gɔni mubifya kaki?» Luki limoti, Petele anganya ndi, abikya be: «Kali! Nakɛgɔ imi mubifya kaki.» ²⁶ Bemoti ka bagya-ligubo ko kumu-kumu, ninɔ a ndi mamaki alukɔ ninɔ Petele akɔ ndi kutiliko, abikya be: «Ambe, imi, nakamuminigɔ mbeyi bi na iyi ko tiko?» ²⁷ Petele igilya bata ndi kaanganya. Wa aka wa, kɔkɔ alika ndi.

Yeso akasamba kambwa ka Pilatɔ

(Matayɔ 27:1-2, 11-14; Malikɔ 15:1-5; Luka 23:1-5)

²⁸ Kɔwa wa, basɔda batukya ndi na Yeso ka Kayafa ko mbolugo, baga ndi na iyi ka basa ka ngama mudingi. Luki limoti, bangama ka bayuda bakogulyagɔ ndi ibɔ kɔ beyɔ. Ba ndi kapa kaiko bakifubiso aka kyɛ biki bakitulya kalya Pasika. ²⁹ Kinili, ngama mudingi beyɔ ka Pilatɔ opupoku

ndi kautakanya, umuusa be: «Magwi aluku yi nimuna ko bulya iki?» ³⁰ Basikisya ndi be: «Kiki bi mutu wanye, iba takodukugu na iyi ku kaku.» ³¹ Pilatu abikya kuwa ndi be: «Muvoni ifunu bamombukwana-dabu bi, masombiso kabyenene na mutuu kunu.» Basikisya ndi be: «Takegu ifusu na luusa kamwo mumbanza.»

³² Igyonosa ndi beyo kye likpumuka nilo Yeso abikya ndi itulyani, kowonisilo inguo ya kukwaku nikwo okwa ndeke. ³³ Kuwa wa, Pilatu ogulya bata ndi ka basa, amaka Yeso, amuusa be: «Iwe ni ngama ka Bayuda?» ³⁴ Yeso aka ndi na iyi be: «Upupi asi iwe aka bikpe, ikani batu bagogo bo butumbulyogi?» ³⁵ Pilatu asikisya be: «Na se imi muyuda? Si bava-kukaku na bokumu-kumu bo boduku na iwe. Wogyi bi iki?» ³⁶ Yeso asikisya ndi be: «Bungama kami kegu ba obili yi nimu. Kika ndi ba obili yi nimu, iba batu kami bebumonilyito bi be bakegobonitogu ka Bayuda. Luki limoti, bungama kami kegu ba wanu.» ³⁷ Pilatu amuusa kuwa ndi be: «Wa neki ngama?» Yeso asikisya be: «Iwe no wakabikya be na ngama. Imi, nibukuta ndi na nodoku ndi ka obili, kye nabikyagi bingbanganya makpumuka ma lingunu. Mutu wasi nino akisaga makpumuka ma lingunu, emukanagatu.» ³⁸ Pilatu amuusa ndi be: «Lingunu mbeyi ni iki?»

*Pilatu okuni be bamwi Yeso
(Matayo 27:15-31; Maliko 15:6-20; Luka 23:13-25)*

Niyoy Pilatu abikya beyo, opupa bata ndi ku Bayuda ba ndi mino, ubikya be: «Nakinigu imi ibo gutugu imoti aka niyo okwononi mino be bamwi aluku yi nimu. ³⁹ Luki limoti, kaina beyo magyaga mino ka bundeli, namukulyagatu mutu bemoti wa ligbito ka Pasika. Ma neki kapa be namukulyi ngama ka Bayuda?» ⁴⁰ Kuwa wa, bapunga ndi kagbungbukana be: «Kali, kegu aluku yi nimu! Takapa Balaba aka.» Wina se, Balaba yi nino a ndi munzikabu.

19

¹ Kuwa wa, Pilatu akpamya ndi be baga na Yeso, batiniku pimbo. ² Basuda boipa ndi muligi mo mowo biwilili abe ikpakpasu, bamokisya ndi. Bamokisya goni ndi kanzu wangbu. ³ Bindaga ndi buwobi na iyi, banatiba bikyekyeye banabikya be: «Tumuusito, ngama ka Bayuda!» Banabitaga.

⁴ Pilatu opupoku ndi bata, ubikya Bayuda be: «Hukononi, nakamunyulyoku kye wiboni ambe, nakaminigu imi na ibo gutugu imoti aka niyo namakyi mino ka mungimbo.» ⁵ Yeso opupoku kuwa ndi, na

ikpakpasu so mowo ka mu, bamokisyini kanzu wangbu. Pilatu aka na ibu be: «Mutu kunu nimu.» ⁶ Niyo bokumu-kumu na bazamu bamina, bagbungukana ndi be: «Mubangilaga ka musalaba! Mubangilaga ka musalaba!» Pilatu ubikya ndi be: «Muvoni ibunu bamombukwanadonu, mabongilogoku. A beyo, nakaminigu imi na ibo niyo namakyi mino ka mungimbo.» ⁷ Bayuda basikisya ndi be: «Ibusu ta na mutuu, kabyenene na mutuu mi nimo, okwononi be aluku yi nimu okwi, kye akaibiba be a Miko Kunzi.»

⁸ Niyo Pilatu ukana beyo, abanga ndi bata kugbe. ⁹ Iga ndi ka ndabu, amuusa Yeso be: «Wa mbeyi maki?» Luki limoti, ni Yeso kasikisyigu. ¹⁰ Pilatu amuusa kuwa ndi be: «Ambe, wedokilyi imi? Wakegu mbeyi kaiba ambe imi no nakwanana kaukulaga ikani kaubangilaga ka musalaba?» ¹¹ Yeso asikisya be: «Bungama kaku keggu kugu kami, kiki asi nibo aka bo Kunzi upoku ndi kotukyoku kugu wa lisyu. Kinili, mutu yi nino egobi bi ka maboku kaku, obinikini bunye budingi kakitaga nibo kaku.»

¹² Katukya ko ngbingo yi nino, Pilatu apunga ndi kakisa pisi kasiso Yeso. Luki limoti, Bayuda bapunga bata ndi kagbungukana be: «Wakasisa aluku yi nimu iba wakegu wai-daki Kaizali. Mutu wasi nino akaidondiso be a ngama, a mumuyoniso ka Kaizali.» ¹³ Niyo Pilatu ukana beyo, apupisisa ndi Yeso. Ika ndi ko kiti nino ukogo ndi mino bangbanga, ka pa niyo bodukya ndi na matamu. Pa niyo balikyaga na Libelenia be «Gabata.» ¹⁴ Lisyu li nilo a ndi lisyu la kibungusyogo ka yinga wa Pasika, banda sasisa. Pilatu ubikya kuwa ndi Bayuda be: «Ngama kunu nimu!» ¹⁵ Luki limoti, bagbungukana ndi be: «Mumwo! Mumwo! Mubangilaga ka musalaba!» Pilatu umuusa ndi be: «Makapa be nabangilagi ngama kunu ka musalaba?» Bokumu-kumu basikisya ndi be: «Takegu ibusu na ngama wagogo, asi Kaizali aka.» ¹⁶ Pilatu upa kuwa ndi Yeso be kye babangilagi ka musalaba.

Basuda bakabangilaga Yeso ka musalaba

(Matayo 27:32-44; Maliko 15:21-32; Luka 23:26-43)

Basuda bava kuwa ndi Yeso. ¹⁷ Iyi Yeso mombukwanadaki yi no abinika ndi musalaba kaki, opupa ndi kunzi wa gudfu. Inda kuwa ndi miso ya pa niyo balikyaga be «Pa ya ikpakpakusu» isi yi na Libelenia be «Golgota.» ¹⁸ Ku beyo, babangilaga ndi Yeso ka musalaba na batu bagogo baba, no ku, no ku. ¹⁹ Pilatu okpika ndi ko mikya-libau, babanga ka musalaba. A ndi yikpiko be: «Yeso mutu wa Nazaleti, Ngama ka Bayuda.» ²⁰ Bayuda budingi batangulaga ndi

mobiso mi nimu, kye pa niyo babangilaga ndi mino Yeso a ndi buwobi na gudu. A ndi yikpiko ka Libelenia, Lilatini na Ligiliki. ²¹ Kuwa wa, bokumu-kumu ka Bayuda babikya ndi Pilatu be: «Wokokpikoni be: <Ngama ka Bayuda,> luki limoti kpiko be: <Aluku yi nima abikya ndi be: Ima ni Ngama ka Bayuda!>» ²² Luki limoti, Pilatu usikisya ndi be: «Niyo nokpiki, ikpikini.»

²³ Niyo basuda bama kabangilaga Yeso, bava ndi botu kaki, bagbananaga ka bapanga bayikwanganya. Suda bemoti-bemoti ava ndi panga yi yimoti. Bava ndi goni kanzu kaki nino itila ndi ni keggu na bapanga, katukya keggu adwe kusili, a ndi kutuko kumuti aka. ²⁴ Basuda babikyana ndi luga kabu be: «Takayibogonitogu kanzu yi nima, totwini mino libese, iba tini be wani no asumbo.» Likpumu ka li nili igyonosa ndi kye itulyani Mobiso Motu nimo akabikya be: «Bagbananaga ndi botu kami, batwa libese ko bulya kanzu kami.» Basuda bagya ndi beyo.

²⁵ Amaki Yeso, mamaki-amaki nino muko yi, Malia nino a ndi muko Kilipasi se kuwa Malia mutu wa Magadala ba ndi bakamaga buwobi na musalaba ka Yeso. ²⁶ Niyo Yeso amina ndi amaki pa imoti na mubibya yi nino apaga ndi kugbe, abikya ndi be: «Mama, mikaku nima.» ²⁷ Kumbuso yi, abikya ndi mubibya no be: «Amaku kuwa nima.» Katukya ka lisyé li nilo, mubibya no aga ndi na Malia ku kaki.

Kukwaku ka Yeso

(Matayo 27:45-56; Maliko 15:33-41; Luka 23:44-49)

²⁸ Kumbuso yi, Yeso a ndi kaiba be masi itulyonini. Kotulyasa nilo ikpikaga ndi ka Mobiso Motu, abikya be: «Nakaimukana musasa mo libo.» ²⁹ Wa beyo, a ndi na mbike yimoti yitumo na vinya wozyo bidé. Kuwa wa, basuda bava ndi luki limoti la fubu-fubu, boluba ndi ka vinya yi nino, bakpikila ndi ka mu ma mikya mungbingili ma sibukaso niso balikyaga be isopo, bokpudisa ndi ka munoku ka Yeso. ³⁰ Niyo Yeso amya vinya wozyo yi nino, abikya ndi be: «Masi itulyonini.» Abumya kuwa ndi mu, osisa limbengi.

Suda bemoti atumini Yeso na syogbu ka mbanzi

³¹ Lisyé li nilo a ndi lisyé la kibungusyogo ka Lisyé la kimumbiso. Kinili, Bayuda bakegu ndi kapa be bamanda ka batu bi nibo bubangilaga ndi iki ka musalaba aka kye Lisyé la kimumbiso li nilo, a ndi lidingi. Bakanga kuwa ndi Pilatu be bubunogi magu kye butotisogi. ³² Basuda bodoku kuwa ndi kobunaga magu ka batu nibo bubangilaga ndi na

ba Yeso ka musalaba. Bapunga ndi na mutū wa mambwa se kawa ninō wago. ³³ Niyo bosilo ka Yeso, bina ndi be okwini, kinili, bakabunagu ndi bata magu. ³⁴ Luki limoti, sada bemoti atuma ndi na syogbu ka mbanzi, ko ngbinga bemoti aka, libo na bangū opupa ndi. ³⁵ Mutū yi ninō ina ndi likpamuka li nili nō akatambulaga yi. Mutambulagi kaki a ma linguṇu. Iyi akaiba be akabikya linguṇu ko bulya kye ibunu binikyononito goni. ³⁶ Masi nimō igyonosa ndi kye itulyani nilō Mobiso Motu abikyaga be: «Gutugu mukuwo kaki mumuti aka kobunikigu ndeke.» ³⁷ Mobiso magogo Motu akabikya be: «Bandaga ndeke mutū yi ninō batuma ndi na syogbu.»

Banaga kalumba Yeso

(Matayo 27:57-61; Maliko 15:42-47; Luka 23:50-56)

³⁸ Kumbuso yi, Yezefu mutū wa Alimatia, inda ndi kakunga Pilatu manda ka Yeso. Pilatu abailya ndi. Yezefu ikaga ndi mufibya ka Yeso ko dikidi kye a ndi kaubanga bangama ka Bayuda, ovoku kawa ndi manda ka Yeso. ³⁹ Nikodimo ninō inda ndi ka Yeso lisyē limoti no biti, odoku ndi na malazi nimō balikyaga ndi be manemane mamatanaga no luki abe adudu. Malazi mi nimō a ndi banda kilo batekebe basaa. ⁴⁰ Kawa wa, ibu basi baba bava ndi manda ka Yeso, bakandaga ndi na babandi bi nibayo bogbodyaga ndi na malazi mi nimō, mudongoni beyo Bayuda bagyaga ndi mino kambwa kalumbo mumbanzu. ⁴¹ Tiko yimoti a ndi ka pa niyo babangilaga ndi mino Yeso ka musalaba. Kuso wo tiko yi niyo, a ndi na mbuku yimoti yambiya niyo a ndi ni bakanalumbigu mino mumbanzu. ⁴² Kaina be lisyē li nilō a ndi lisyē la kibungusyogo ka Lisyē la kimumbiso ka Bayuda, balumba ndi Yeso wa kye mbuku yi niyo a ndi buwobi.

20

Yeso opupini ka mbuku

(Matayo 28:1-8; Maliko 16:1-8; Luka 24:1-12)

¹ Ka lisyē la Mungu ko mbolugo, Malia ninō mutū wa gudū wa Magadala inda ndi ka mbuku. Niyo osila ku, ina be litalu lidingi nilō badula ndi nolu mbuku, ba ndi ni botumbini. ² Aga ndi mbangu ka Simoni Petele na ka mufibya wago ninō Yeso apaga ndi, ubikya be: «Banyuni Mombukwondosu ka mbuku, takibigu ambe babisiku yani.» ³ Petele na mufibya ninō wago nō baga ndi ka mbuku. ⁴ Ibu basi baba baga ndi mbangu. Luki limoti, mufibya ninō wago nō a ndi kapikita mbangu yapu kakitaga Petele, adwe ndi

iyi kambwa. ⁵ Odidika ndi, abimya, ina botu bayidukusila ka kpolo, luki limoti, ni kingyigu. ⁶ Kwa wa, Simoni Petele, nino a ndi kabibiyoku, osiloku. Ogulya ndi ka mbuku, ina babandi bayidukusilo wa, ⁷ ina goni ndi panga ya kutuko nikwo batikya ndi noku Yeso mu. Panga ya kutuko yi niyo a ndi yidukufogo, yibisa di ka pa yagogo ni kegu pa imoti na babandi. ⁸ Kwa wa, mabibya wagogo nino adikya ndi kosila ka mbuku, ogulya goni. Ina ndi, abinikyana. ⁹ A beyo, kadwe ko ngbingo yi nino, babibya ba ndi ni bakonotombisyigu isi ya likpamuka nilo bokpika ndi ko Mobiso be Yeso opupatu ndeke ka mbuku. ¹⁰ Kumbuso yi, babibya baba bi nibo biganana ndi.

*Yeso apuponilyini Malia Magadala
(Matayo 28:9-10; Maliko 16:9-11)*

¹¹ Malia a ndi wakamaga kunzi, ka kpolo wa mbuku, anagama. Ngbingo yi nino a mbeyi ndi mina kagama aka no, odidika ndi kabimya mbuku, ¹² amina kwa ndi bamalaika baba bimokisyogini botu bayotutu, bikogini ka pa niyo bongosa ndi mina manda ka Yeso. Bemoti a ndi miso ya mu, wago miso ya magu. ¹³ Bamuusa ndi be: «Ye ma, wakagama iki?» Usikisya ndi be: «Banyuni Mombukwana-dami ka mbuku, nakibigu ambe babisiku yani.» ¹⁴ Kumbuso kabikya beyo, oyikana ndi, amina Yeso wakamaga, luki limoti, ni kamibigu. ¹⁵ Yeso amuusa ndi be: «Ye ma, wakagama iki? Wakakisa wani?» Malia a ndi kasima be zamu wo botiko no. Abikya kwa ndi be: «Ye ba, kika ni iwe no wanyu bi, iwanya ku wabisi bi mino, naviku.» ¹⁶ Yeso amaka ndi be: «Malia!» Malia oyikana ndi, abikya na Libelenia be: «Labuni!» isi yi be «Muwonisilo.»

¹⁷ Yeso abikya ndi be: «Wakevilonitogu, kye nakanodokigu mbeyi ka Baba. Luki limoti, winda kaubikya bomika-mama ambe nakafaka ka Baba nino a goni Obonu, ko Kunzi kami nino a goni Kunzi kunu.»

¹⁸ Malia yi nino wa Magadala no inda kwa ndi kaubikya babibya be aminito Mombukwono-dosu, utumbulyaga beyo abikya ndi mino.

*Yeso apuponilyini babibya kaki
(Matayo 28:16-20; Maliko 16:14-18; Luka 24:36-49)*

¹⁹ Bugogo ba lisyé la Mungu li nilo aka lo, babibya ba ndi bumumukana. Badalaga ndi pumi ya ndabu niyo ba ndi mino bikpwokpwokpo, kye ba ndi kaubanga Bayuda. Yeso odoku ndi, amaga luga kabu bigba, iyi aka na ibu be: «Maziyo iki pa imoti na ibunu!» ²⁰ Kumbusa kabikya beyo, uwanya maboku na mbanzi. Babibya bogwa

kūwa ndi magyagya kamina Mombukwono-dosu. ²¹ Yeso igilya bata ndi kaubikya be: «Maziyo iki pa imoti na ibunu! Mufongoni beyo Baba etika ndi mino, nakamutika imi begeyo.» ²² Niyo abikya ndi beyo, uusya ndi na ahū, ubikya be: «Limbengi-Lotu iki kusō kunu. ²³ Batū basi niŋo mupilyaga ndeke bunye, binisanaga ndeke na mupilya. Basi niŋo makupilyigu ndeke, bakinisonigu ndeke na mupilya.»

Tuma obinikyonini kūwa be Yeso opupini ka mbuku

²⁴ Luki limoti, ngbingo yi ninō Yeso upuponilya ndi mino, Tuma ninō bamakaga ndi goni be «Mubigi», bemoti ka babibya tekebe na baba, kegū ndi iyi wa. ²⁵ Babibya bagogo babikya kūwa ndi be: «Taminito se ibusu Mombukwono-dosu.» Luki limoti, Tuma usikisya ndi be: «Nakini bepukulu bayo sumani ka maboku kaki, nakatuni kpengbe ka bepukulu bi niŋo, nakovili mbanzi kaki, nakabinikyanigu po.»

²⁶ Kumbusa wa poso bemoti, babibya bamumukana bata ndi ka ndabu yi niyo. Tuma a kūwa ndi pa imoti na ibu. Gutugu beyo pumi a ndi mino yidulaga aka yo, Yeso odoku ndi, iyi aka luga kabu bigba, ubikya ndi be: «Maziyo iki pa imoti na ibunu!» ²⁷ Kūwa wa, abikya ndi Tuma be: «Mutana kpengbe kaku wanu, wina maboku kami. Makya kubokuko wanu, wevila mbanzi. Wakikonitogu bata na botumo, luki limoti, binikyana kūwa.» ²⁸ Tuma asikisya ndi be: «Mombukwana-dami, Kunzi kami!» ²⁹ Yeso aka ndi na iyi be: «Wobinikyonini se kūwa kye weminini? Igyagya ka batū niŋo babinikyanaga ni bakinigu!»

Yuani akatumbulaga isi ya kitabū yi niyi

³⁰ Yeso agyatū ndi bata makpumuka mumbanga-mbanga mago makpu ko misa ka babibya kaki. Makpumuka mi ninō kikipikagagu ndi ka kitabū yi niyi. ³¹ Luki limoti, bokpika ndi nimana kye mabinikyani be Yeso ni Masiya, Miko-Kunzi. Makabinikyana beyo, minisana na obili pisi ko lino kaki.

21

Yeso upuponilyini babibya madīya na ika

¹ Kumbuso yi, Yeso upuponilya bata ndi babibya kaki ka kpolo wa ibombu ya Tibelia. Upuponilya ndi bene: ² Lisye limoti, Simoni Petele, Tuma ninō bamakaga ndi goni be Mubigi, Natanaeli ninō a ndi mutū wa Kana ka iwili ya Galilaya, bomika Zebedayo baba na babibya kaki bagogo baba, ba ndi pa imoti. ³ Simoni Petele aka ndi na ibu

be: «Nakaaga ka bosu.» Ifu basikisya ndi be: «Gutugu ibusu aka, taga na ibunu.» Baga kuwa ndi, badaka ka ingbalo. Luki limoti, biti yi niyo, bakanyogu ndi musi gutugu bemoti aka. ⁴ Niyo lisy a ndi kosyoku, Yeso a ndi wakamaga kubi, luki limoti babibya bakega ndi kamibo. ⁵ Yeso umuusa kuwa ndi be: «Bomikami, mugwito bosu?» Ifu aka ndi be: «Haaa.» ⁶ Yeso ubikya ndi be: «Luboni moyo ka kumbanzikaniko kwa ingbalo, mugwito bosu ku beyo.» Boluba kuwa ndi, moyo ugyagya kanyo kye bosu ba ndi ni boymonini mino biyu. ⁷ Mubibya nino Yeso apaga ndi abikya Petele be: «Mombukwono-dosu aka mu!» Niyo Simoni Petele ukana beyo, imokisya ndi kutuko kye a ndi ndumbu, iyi aka ndi ko libo bikudumu. ⁸ Babibya bagogo ba ndi kodoku aka biwesee na ingbalo ni bananyo moyo nimo a ndi ni oyumonini na bosu mo. A beyo, bakega ndi bata byi na kubi, a kuwa ndi abe metele miya imoti aka. ⁹ Niyo bifuma, batakanya ndi musi kugu wa makam, na mukati. ¹⁰ Yeso ubikya ndi be: «Doniku mino na bosu nibo mapunya kanyo.»

¹¹ Simoni Petele adaka kuwa ndi ka ingbalo, apunga koluta moyo nimo a ndi muyumana na bosu bakpukpu miya imoti batekebe kubukumuti na basaa. Gutugu beyo ba ndi mino budingi yo, moyo katinikagagu ndi. ¹² Yeso ubikya kuwa ndi be: «Doniku kalyalya.» Gutugu mubibya bemoti aka kikapdagu ndi kamuusa be: «Iwe ni wani?» Ba ndi kaiba binza be Mombukwono-dosu no. ¹³ Yeso ukpufoku ndi, ava mukati, upaga pa imoti na bosu.

¹⁴ A kuwa ndi nganga ya yisaa Yeso kaupuponilyo babibya kaki, katukya wa opupoku ndi mino ka mbuku.

Yeso akapa Petele ligubo

¹⁵ Niyo bama kalyalya, Yeso amuusa ndi Simoni Petele be: «Simoni, mika Yuani, wepagatu kaukitaga batu bi niba?» Petele asikisya ndi be: «Iyo, Mombukwono-dosu, wibat u binza be nupagatu.» Yeso aka ndi na iyi be: «Hubuulyogo bomikya bakondolo kami!» ¹⁶ Igyilya bata ndi kamuusa be: «Simoni, mika Yuani, wepagatu?» Petele asikisya ndi be: «Iyo, Mombukwono-dosu, wibat u binza be nupagatu.» Yeso aka ndi bata na iyi be: «Hubuulyogo bakondolo kami!» ¹⁷ Kumbuso yi, Yeso amuusa bata ndi ka nganga ya yisaa be: «Simoni, mika Yuani, wepagatu?» Petele aly a ndi kumbu kugbe ka yuuso ya yisaa yi niyo be: «Wepagatu?» Asikisya kuwa ndi be: «Mombukwono-dosu, wibaga makpamuka masi, wibat u be nupatu!» Yeso abikya ndi be: «Hubuulyogo bakondolo kami!» ¹⁸ A linganu, a linganu, nakaubikya ambe, ngbingo yi nino wa ndi mino muwanza, wikipikilaga ndi iwe

mombukwana-daki yi mukaba, waga ku wapaga ndi mino. Luki limoti, ngbingo yi ninɔ waduba ndeke mino, wananaga ndeke maboku, mutɔ wagogo ukpikila mukaba, aga na iwe ku wakegu bi mino kapa.» ¹⁹ Ka munzina mi nimɔ, Yeso a ndi kowonisila beyo Petele okwa mino, apa ibiba ko Kunzi. Kumbuso yi, Yeso aka ndi na iyi be: «Ibyeku!»

Yeso akanzina ko bulya ka mubibya ninɔ apaga ndi

²⁰ Niyo Petele oyikono, amina ndi mubibya ninɔ Yeso apaga ndi ni anodoku. Mubibya yi ninɔ no amuusa ndi Yeso na bepisi-pisi lisyɛ nilo ba ndi mina kalya Pasika be: «Mombukwono-dosu, wani no akaugaba?» ²¹ Niyo Petele amina mubibya yi ninɔ beyo, amuusa Yeso be: «Mombukwono-dosu, yegu se kɔwa nimu, likpumuka tino lo asilya ndeke?» ²² Yeso asikisya ndi be: «Nakapa ambe kokwonito kadwe ku kwa ku nigoku ndeke mino, la kaku mino ni iki? Iwe, ibyeku.» ²³ Kinili, mongoni mi nimɔ ada kɔwa luga ka batɔ nibo babinikyana ndi Yeso be mubibya yi ninɔ kokwigu ndeke iyi. Wina se, Yeso kabikyagu ndi be kokwigu, luki limoti, abikya ndi be: «Nakapa be kokwonito ku kwa ku nigoku ndeke mino, la kaku mino ni iki?»

²⁴ Demu wa makpumuka mi nimɔ ni mubibya yi ninɔ. Iyi gonɔ no okpikaga. Takaiba ambe budemu kaki a balingunu.

²⁵ Yeso agyatɔ ndi makpumuka magogo mudingi. Nakaina abe bakokpikaga ndi masi, imoti-imoti, iba pa kikigu ndi ka obili wasi niyo bakwanana kobiso mino bakitabu bi nibayo.

Ligubo ka batutumbwa Likpumuka la mambwa

Ligubo ka batutumbwa a kitabu ya yiba niyo Luka okpika ndi. Akatumbulaga mogubo dididi nimo batutumbwa bagya ndi. Niyo ya mambwa a «Mongoni Manza beyo Luka okpika ndi mino.» Kuso yi, atumbulaga ndi beyo Yeso ibukuta ndi mino, anzina ko bulya obili ka Yeso ka litombu, kukwaku ka Yeso, beyo opupa ndi mino ka mbuku, na beyo Kunzi adokisa ndi mino kugu wa lisyε.

Ka Ligubo ka batutumbwa, akatumbulaga beyo Limbengi-Lotu usilya ndi mino batutumbwa, na beyo bakpakyanaga ndi mino ka bagudu kabikyaga Mongoni Manza no ngu ya Limbengi-Lotu. Atumbulaga goni bukpeki-kpeki na yigyogyiso yasi niyo batutumbwa babangana ndi na iyu ko ngbingo wa ligubo.

Bayuda babikyaga ndi bongbingo bagogo be Likpumuka ko Kunzi a asi ko bulya kabu aka. Luka atumbulaga ka kitabu yi niyi, beyo batutumbwa bapanga ndi mino kabikyaga Mongoni Manza ka batu bi nibo bakegu Bayuda.

Atumbulaga ligubo lidingi nilo batutumbwa baba beyo ka Petele ibu na Polo bagya ndi. Petele no upa ndi batu ba Yelusalema Mongoni Manza kadwe ku kwa ku budingi kabu babinikyana ndi mino. Polo apaga ndi iyi Mongoni Manza ka bagudu ka batu bi nibo bakegu ndi Bayuda kauwonisilo pisi ka Kilisito. Kitabu yi niyi akatiwonisilo be tokwononi kabikyaga Mongoni Manza ka Yeso-Kilisito ka bapa bayasi ka obili.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Kabikyaga Mongoni Manza ka Yelusalema *1:1-8:3*

Masye ma mulibo ka Yeso-Kilisito ka litombu li nili *1:1-11*

Bapunogini Matiasi kaiko atutumbwa *1:12-26*

Doku ka Limbengi-Lotu *2:1-13*

Batutumbwa bopupini bademu bo Mongoni Manza ka Yelusalema *2:14-8:3*

Bakabikyaga Mongoni Manza ka bagudu ba Yudea na ka Samalia *8:4-12:25*

Bakabikyaga Mongoni Manza ka bapa bayasi ka obili *13:1-28:31*

Ligundu la mambwa ka Polo kobikyogoku Mongoni Manza *13:1-14:28*

Batu ba Yelusalema ba ndi kabundaga Polo *15:1-35*

Ligundu la yiba ka Polo kobikyogoku Mongoni Manza *15:36-18:23*

Ligundu la yisaa ka Pulo kobikyogoku Mongoni Manza
 18:24-21:16
 Bagwini Pulo ka boloko ka Yelusalema 21:17-23:22
 Bogoni na Pulo ka Kaizalia 23:23-26:32
 Bogoni na Pulo ka Lama 27:1-28:31

Luka akatumbulaga likpumuka la kitabu kaki

¹ Amboku Tiofilo,

Kuso wa kitabu kami ya mambwa, natumbulaga ndi makpumuka masi nimo Yeso apunga ndi kagya na kowonisilo katukya ka bundeli, ² kadwe ka lisyε li nilo Kunzi adokisa ndi mino kugu wa lisyε. Yeso a ndi ni upunogini batutumbwa, kambwa kadaka kugu wa lisyε, upa mutuu pisi ka Limbengi-Lotu.

Yeso uwonyogini batutumbwa Limbengi-Lotu

³ A beyo, kumbusa wa kukwaku kaki, Yeso upuponilya ndi batutumbwa kauwonisilo bingbanganya ka bopisi dididi be opupiniku bi ka mbuku. Kuso wa masye batekebe bakwanganya, Yeso upuponilyaga ndi, ananzinilya ko bulya Bungama ko Kunzi. ⁴ Lisyε limoti, ngbingo yi nino ba ndi mino kalyalya pa imoti, ugbityaga ndi be: «Makotuky-onitogu ka Yelusalema wa. Luki limoti, mubundogoni apepe nino aka no Baba amwanyaga ndi. Apepe yi nino imi mombukwana-daki namupa ndi mongoni mi. ⁵ A beyo, Yuani obotisa ndi ko libo. Luki limoti, ibunu, kumbusa wa masye makede, bamubotiso banu na Limbengi-Lotu.»

Yeso akadaka kugu wa lisyε

⁶ Kuwa wa, batutumbwa nibo ba ndi bumumukana pa imoti na Yeso, bamuusa ndi be: «Mombukwono-dosu, wakaumigisilyo Bezaleli Bungama mbiya wanu?» ⁷ Yeso usikisya ndi be: «Kegu bulyo kunu kaiba ngbingo ikani lisyε nilo likpumuka li nilo igyonosa ndeke mino. Baba yikaka aka no akaiba ko ngu kaki. ⁸ Luki limoti, motumo banu no ngu ngbingo yi nino Limbengi-Lotu amusilya mino. Miko bademu kami ka gudu yi nino ina be Yelusalema, ka iwili ya Yudea na Samalia wasi na kadwe ka mondu ma obili wasi.»

⁹ Kumbusa wa munzina mi nimo, Kunzi adokisa ndi Yeso kugu wa lisyε ni batutumbwa kaki banamina. Kuwa wa, ikuba adika ndi biwadi ni bakaminigu bata.

¹⁰ Ko ngbingo yi nino bazwa kabu ba mbeyi ndi mino bakitulya aka kugu wa lisyε ku Yeso a ndi mino kaaga, batu baba bakimokisyogo botu bitutu bupuponilyoku ndi bigbututu. ¹¹ Babikya ndi batutumbwa be: «Ibunu batu ba Galilaya, ko bulya iki yo momononi mino bigwo,

mananda asi kugu wa lisyε aka βεγσ? Yeso ninσ Kunzi atumbi luga kunu kadokiso kugu wa lisyε, igoku ndeke mufongoni βεγεγσ mamini mino kaaga yi.» ¹² Kwa wa, batatumbwa batukya ka ngupa niyσ balikyaga ndi βε Ngupa ya Mizeituni, biga ka Yelusalema. Ngupa yi niyσ kegū ndi byi na gūfū, a ndi abε kilometele imoti aka. ¹³ Ngbingo yi ninσ bosilo mino ka Yelusalema, badaka ndi ka ndabu ya kugu niyσ bamumukanaga ndi mino. A ndi ni Petele, Yuani, Yakobo, Andilia, Filipi, Tuma, Batulumei, Matayo, Yakobo mika Alufayo, Simoni ninσ a ndi kakisa ipandasi ka mugi kabu na Yuda mika Yakobo. ¹⁴ Ibu basi bamumukanaga ndi masyε masi kalamba pa imoti na mutamanagi mimoti. Balumbaga ndi na boko, na Malia amaki Yeso, na bamamaki Yeso.

Bapunogini Matiasi kagya ligubo ka pa ka Yuda

¹⁵ Ka masyε mi nimσ aka mσ, bambanzu abε miya na batekeβε-baba niβσ babailya ndi, bamumukana ndi. Petele amaga ndi luga ka ibu, iyi aka βε: ¹⁶ «Bomika-mamaaa, okwononi bi βε itulyani nilσ Limbengi-Lotu abikya ndi ka Mobiso. Limbengi li nilσ anzina ndi kambwa kuso ka Daudi ko bulya ka Yuda. Iyi Yuda nσ iita ndi kwa ngama ka batu bi niβσ bagwi ndi Yeso. ¹⁷ Yuda a ndi bemoti kusu, ikaga ndi goni na ligubo mufongoni abε ifusu. ¹⁸ Oluwa ndi tiko no buyi bi niβσ bakalya ndi na ibu ko bulya likrumuka lanyε li nilσ agya ndi lo. Ku βεγσ, ogwoku ndi na mu bipe, muma amalika, basopu bayasi ayobuka ndi bigbondo. ¹⁹ Batu basi ba Yelusalema bukana ndi mongoni mi nimσ. Kinili baluka ndi tiko yi niyσ ka lisasu kabu βε: <Akeliidamu>, isi yi ni: <Tiko ya Bangu>. ²⁰ Wina se, ikpikaga ka kitabū ya Mambu ka Bayuda βε:

<Pa kaki iki ndeke ngundu,
mambanzu gutugu bemoti aka kikigu ndeke mino.>
Ikpiko goni βε:

<Mutu wagogo nσ avi ndeke pa ya ligubo kaki.>

²¹⁻²² Kinili, okwononi βε mutu bemoti ogulyi luga kusu, kaiko demu wo pupo ka Mombukwono-dosu Yeso ka mbuku. Iki bemoti ka niβσ tikaga ndi na ibu bongbinga basi, wa tolingyaga ndi mino giyo pa imoti na Bamombukwono-dosu Yeso, katukya ko ngbingo yi ninσ Yuani abotisa ndi mino, na kadwe ka lisyε li nilσ Kunzi adokisa ndi mino kugu wa lisyε.»

²³ Kwa wa, bumomosa ndi batu baba: A ndi ni Yezefu, ninσ bamakaga ndi βε Balisaba, baluka ndi goni βε Yusuto se kwa Matiasi. ²⁴ Kumbuso yi, batu niβσ bamumukana ndi wa, balamba βε: «Mombukwono-dosu, iwe ninσ wiba

mambengi ka batw basi, tiwonisilo ninw wapunogi luga ka batw baba bi niba, ²⁵ iki atutumbwa ka Yeso, agyi banw ligubo li nilo Yuda osi bi iyi, imagalya ka pa yi niyw kaki.» ²⁶ Kwa wa, batwa ndi libese. Libese awanya Matiasi ninw bamakya ndi ka mufongw ka batutumbwa tekebe na bemoti.

2

Limbengi-Lotu usilyini babibya

¹ Niyw lisyw la Patekoti itulyana, babibya basi ba ndi bumumukana pa imoti. ² Ko ngbingo bemoti, mungbi obuka ndi katukyoku kwu wa lisyw mufongoni abe muvivi mapu, otumo bidw ka ndabu yasi niyw ba ndi mino bakikonono. ³ Bina kwa ndi luki anipupisoku abe madada mo buku. Igbananaga ndi, ibisogo limoti-limoti kwu ka mumbanzu yikaka-yikaka. ⁴ Ibu basi botuma ndi na Limbengi-Lotu, bapunga kanzina masasu magogo mufongoni beyo Limbengi li nilo a ndi mino kawkpamya.

⁵ Wina se, Bayuda nibw botukyoku ndi ko giyo yasi ya obili, bikaga ndi ka Yelusalema wa. Babangaga ndi Kunzi kwbe. ⁶ Ngbingo yi ninw bukana ndi mino mungbi mi nimw, bamumukana ambaza bemoti. Ibu basi banombomboa kwbe, kye mutw bemoti-bemoti luga kabu a ndi kamukana babibya ni bakanzina ka lisasu kaki bikpe. ⁷ Likpumuka lo umbanga ndi kwbe, botumo na ombombo bidw, babikya be: «Batw nibana bakanzina ba, bakegw mbeyi basi asi Bagalilaya aka? ⁸ Igyonoso kwa bunu be mutw yikaka-yikaka luga kusu umukani kanzina lisasu kaki la kibukuta? ⁹ Atw ndi na bambanzu nibw botukyoku ndi ka mugu ma Palati, Medi, Elamu, Mezopotamia, Yudea, Kapadokia, Poto na ka iwili ya Azia, ¹⁰ Fuligia, Pamufilia, Misili, ka pa yimoti ya Libia niyw a buwobi na gwdu yi ninw ina be Kuleni. Atw ndi na nibw botukyoku ndi ka gwdu wa Luma, ¹¹ ka mugu ma Kelete na nimw ma Alabia. Luga kabu, atw ndi na Bayuda bikpe, na bagogo nibw bagyaga mutw ka Musa. Wina se, ifusu basi takaumukana kanzina makpumuka mumbanga-mbanga ko Kunzi ka masasu kusu.»

¹² Bombombaya ndi basi, likpumuka umbanga kwbe. Buusono be: «Isi ya likpumuka lina piye ni iki?» ¹³ Luki limoti, bagogo bapunga kautiba babibya, banabikya be: «Nibana bokwini libuma!»

Petele akanzina kambwa wa ambaza ka bambanzu

¹⁴ Kwa wa, Petele amaga ndi pa imoti na batutumbwa tekebe na bemoti, apunga ndi kabikya na liyu lapu be:

«Ibunu bomikya Bayuda, na ibunu basi nibo mikaga ka Yelusalema, pongoni motili, mibo nili, mukana binza nilo nakamubikya. ¹⁵ Batu nibana bakegu na libuma beyo mo mino kaumina yi, kye moni a mbeyi ka saa-tatu ya busobi aka. ¹⁶ Luki limoti, likrumaka nilo mugyalandu Yueli abikya ndi, a kawa kaigyonoso mbiya wanu:

¹⁷ <Kunzi akabikya be: Ka masye ma mulibo, nudukulya ndeke bambanzu basi Limbengi kami, bomikunu, baluku na boko bi bika ndeke bogyalandu, bawanza na bamboku-mboku kunu balutaga ndeke bonziki.

¹⁸ Iyo, ka masye mi nimo, noduka ndeke Limbengi kami kugu ka bagya-ligubo kami boko na baluku bi, bika kawa ndeke bogyalandu.

¹⁹ Nagya ndeke makrumaka mumbanga-mbanga kugu wa lisyé na mokingyosi mapá ombombo ka obili wa.

Mina ndeke bangu, buku na muki bindegbu-ndengbu.

²⁰ Moni opiya ndeke bipi, timba angbanya bingbu abe bangu.

Nimo igyonosa ndeke kambwa wa lisyé nilo Mombukwono-dosu odoku ndeke mino, lisyé li nilo lidingi na la ibiba.

²¹ Kawa wa, mutu wasi nino igama ndeke no lino ko Mombukwono-dosu, inisono ndeke na muhukuso.>

²² Ibunu bomikya Bezaleli, hukononi binza likrumaka nilina nakamubikya li: Kunzi amuwonisatu ndi be Yeso nino mutu wa Nazaleti ni wani. Makaiba binza be Kunzi agya ndi luga kunu, pisi ka Yeso, makrumaka makrukru, mumbanga-mbanga na mokingyosi mapá ombombo. ²³ Basuta ndi aluku yi nino ka mafoku kunu, Kunzi a ndi kaiba nilo kambwa aka, abailya be igyonosi beyo. Mamwo ndi pisi kabongisiso ka musalaba ka mafoku ka batu bi nibo bakamibigu Kunzi. ²⁴ Luki limoti, Kunzi, akulaga ndi ka muzuzula ma kukwaku pisi kapupiso ka mbuku, kye kukwaku kakwananigu ndi kakukumilyaga.

²⁵ A beyo, Daudi anzina ndi ko bulya kaki be:

<Naminaga ndi Mombukwono-dosu kambwa kami bongbinga basi,

a buwobi na imi kye nakomomonitogu.

²⁶ Kinili, limbengi kami a na maziyo, manoku kami amutumo na magyagya bidé,

gutugu nzuyi kami ika ndeke yakitulya ka mutamanagi,

²⁷ a beyo, wakasigu ndeke limbengi kami kozingo ka babili,

wakasigu ndeke mugya-ligubo kakū Wotu kapo.

²⁸ Wewonisila ndi bopisi baya obili walingunū, wetumisa ndeke na magyagya bidε wa tiko mino na iwe.>

²⁹ Bomika-mama, nakwanana kamubikya lingunū ko bulya ka titosu beyo ka Daudi be: okwoni ndi, balumbo. Mbukū kaki a mbeyi bata wa aka wa kadwe na lisyε li nili.

³⁰ Luki limoti, a ndi mugyalandū, iba ndi be Kunzi akulya ndi silika be amomosa ndeke miki bemoti luga wa livananza kaki ninō alya ndeke bungama ka pa kaki. ³¹ Daudi ina ndi kambwa aka be Kilisito opupokuto ndeke ka mbukū ngbingo yi ninō abikya ndi mino be:

<Kunzi kasigu ndeke kozingo ka babili, na nzuyi kaki kapugū ndeke.>

³² Kunzi apupisatu ndi Yeso yi ninō nakanzina ko bulya kaki ka mbukū, ibusu basi ta bademū ba likpamuka li nilo. ³³ Kūwa wa, Kunzi adokisa ndi kugū, alikiso ka kumbanzikaniko kaki. Apá ndi Limbengi-Lotu mufongoni beyo awanyaga ndi mino. Yeso atitikilyoku ndi. A nilo makaina na kaukana mbiya wanū.

³⁴ A beyo, Daudi kadakagu ndi iyi kugū wa lisyε, luki limoti abikya ndi be:

<Mombukwono-dosu Kunzi abikya ndi Mombukwana-dami be:

dawiki ka kumbanzikaniko kami,

³⁵ kadwe kū kwa kū nubiso mino bomuyoniso kakū kusili wa bakagba kakū.>

³⁶ Kinili, bevananza bayasi baya Izaleli bokwononi kaiba binza be Yeso yi ninō mabangilaga ndi ka musalaba, Kunzi aitisa ndi Mombukwono-dosu na Kilisito!»

Bambanzu belofu basaa baboilyini Kunzi

³⁷ Niyō bambanzu bukana mino likpamuka li nilo beyo, bogwa ndi ombombo kugbe. Bamuuso Petele na batutumbwa bagogo be: «Bomika-mama, tagya nilina bu?»

³⁸ Petele usikisya be: «Ikosoni mabengi na bambanzu yikaka-yikaka ogwo ibatiso ko lino ka Yeso-Kilisito, Kunzi amupiyatu banye kunu, amupá Limbengi-Lotu. ³⁹ A beyo, agume ko Kunzi a ko bulya kunu na bomikunu. A ko bulya ka batū basi nibo ba byi, na basi nibo Mombukwono-dosu Kunzi amaka ndeke.»

⁴⁰ Petele idukulogo bata ndi kautumbulyaga makpamuka magogo kaupá musasa ka baya na kautumiso mabengi, anabikya be: «Puponi ka mufongō ka batū ba lisyε li nili kye ba banye, Kunzi amuusagatu.» ⁴¹ Budingi luga kabu babailya ndi manzina ka Petele, bogwo ibatiso. Lisyε li nilo, bambanzu abe belofu basaa babailya ndi, bimatila ka lifu ka batū ba baya.

Ɔbili ka batɔ ba baya ikaga ndi buni?

⁴² Bikaga ndi bakitɔɔya bongbinga basi kaukana mutiwi ka batutumbwa, Ɔbili kabɔ ikaga ndi abɛ bomika-muko, banalyalya pa imoti na banalumba pa imoti. ⁴³ Mumbanzu yikaka-yikaka luga kabɔ ikaga ndi na kubangaku, kye Kunzi agyaga ndi makpɔmaka mumbanga-mbanga makpɔ pisi ka batutumbwa. ⁴⁴ Bikaga ndi ibɔ basi luki limoti, banobiso mukumbo kabɔ pa imoti. ⁴⁵ Bagabaga ndi lingama na mukumbo kabɔ, bagbananaga buyi bi luga kabɔ basi kabɛnɛnɛ na yangya ka mutɔ yikaka-yikaka. ⁴⁶ Limbengi limoti, bamumukanaga ndi masyɛ masi ka Ndaɔ ko Kunzi, banalyalya pa yimoti*. Balyalyaga ndi na magyagya, na mambengi makisiso ka bandabɔ kabɔ. ⁴⁷ Babibisaga ndi Kunzi, bambanzu basi banɔpa. Masyɛ masi Mombukwono-dosu amatilaga ndi ka lifu kabɔ, bambanzu niɔ binisanaga ndi na muhukuso.

3

Zegesi okpokyonini

¹ Lisyɛ limoti, Petelɛ na Yuani ba ndi kadaka ka Ndaɔ ko Kunzi ka malumba ma saa-tisa. ² Buwobi na mupumi mi, nino balikyaga ndi bɛ «Mupumi Manza», muluku bemoti ikaga ndi wa. Muluku yi nino ibukuta ndi zegesi. Masyɛ masi babinikogoku ndi wa, kye iki kaikukungya ka batɔ niɔ bogulyaga ndi ku bɛyo. ³ Niyɔ amina ndi Petelɛ na Yuani ni banogulyo ku, ukunga buyi. ⁴ Banda ndi bingbangbangba, Petelɛ aka na iyi bɛ: «Tindoku!» ⁵ Aluku no unda ndi bizumuuu, kye a ndi na mutamanagi bɛ bakapá luki. ⁶ Kɔwa wa, Petelɛ abikya ndi bɛ: «Nakegu gutugu na lifalanga aka ikani ɔɔ. Luki limoti, nakaɔpá tumatɔ nito na notu: ko lino ka Yeso-Kilisito nino mutɔ wa Nazaleti, wamaga, wakpakyana!»

⁷ Kumbuso yi, Petelɛ agwi ndi kubokuko kwa kumbanzikaniko kamomoso. Wa aka wa, magu apingaga ndi, ⁸ iyi aka ndi bindɔmu, bigba, apunga kakpakyana. Bogulya ndi na Petelɛ ibɔ na Yuani, anobumbukogo ni anabibiso Kunzi. ⁹ Batɔ basi niɔ ba ndi wa, bamina ni anakpakyana, anabibiso Kunzi. ¹⁰ Niyɔ fibo bɛ iyi no ikaga ndi wakiko kaikukungya ka kpɔɔ wa mupumi ma Ndaɔ ko Kunzi, nino balikyaga ndi bɛ «Mupumi Manza», babanga ndi, bapunga kombomboyo ko bulya likpɔmaka nilo akityanaga ndi lo.

* 2:46 2:46 banalyalya pa yimoti: Akwananatu kaiko ka miza ka Mombukwono-dosu, ikani kalya komonyo, ikani kalya malili aka bikpe.

Petele akanzina ka Ndabũ ko Kunzi

¹¹ Alũkũ nõ kegũ ndi bata kapa katũkya ka kpolo ka Petele na Yuani. Batũ basi bombomboya ndi kũgbe, baga mbangu kũ ba ndi mino ka pa niyũ balĩkyaga ndi be «Pa ya kigbũka ka ngama Solomõnõ.» ¹² Niyũ Petele ina ndi beyõ, ubĩkya bambanzũ be: «Ibunu Bezaleli, ko bulya iki yõ mo mino kombomboyo ka likpũmũka li nili? Ko bulya iki yõ mo mino katinda bungbangbangba abe ibusu bõ takpokyonisi pisi ko ngu na bungbingbili kusu kambwa ko Kunzi? ¹³ Kunzi ka Abalahamũ, ka Isaka na ka Yakobõ, Kunzi ka botitosu, owonisi ibiba ka musunzu kaki beyõ ka Yeso. Ibunu masũta ndi, mamanganya kambwa ka Pilatũ ninõ a ndi wakitũlya kakũlaga. ¹⁴ A ndi Wotu na Wongbingbili, luki limoti, ibunu mamanganya ndi, mabĩkya Pilatũ be amũkũyĩ mugyamanye. ¹⁵ Wina se, ibunu mamwisisa ndi mũtũ yi ninõ atipága õbili walingũnũ, luki limoti Kunzi apupisa ndi ka mbũkũ. Tina ndi likpũmũka li nilõ no miso. ¹⁶ Alũkũ yi nimũna makamina mũ, mamibagatũ. Ohuki pisi ka baya yo lino ka Yeso, lino li nilõ apingisogini. Baya yõ ahukusi lingũnũ beyõ ma kũwa mino kamina yi.

¹⁷ Bomika-mama, mbiya wanũ, nakaiba binza ambe ibunu na bangama kunu magya ndi Yeso beyõ kye makegũ ndi kaiba. ¹⁸ Luki limoti, Kunzi otulyosa ndi nilõ abĩkya ndi ka bũndeli pisi ka bogyalandũ basi be Masiya kaki igyogyisatũ ndeke. ¹⁹ Yikosoni neki õbili kunu, mamigilyoku Kunzi kye olimogi bũnye kunu. ²⁰ Kũwa wa, Mombukwono-dosu amũpátũ ndeke ngbingo muyukumo, amũtikĩlya Yeso, Masiya ninõ amũpũnĩlyaga ndi katũkya ka bũndeli. ²¹ Mbiya wanũ, okwononi be Yeso iki mbeyi kũgũ wa lisyẽ aka kadwe ko ngbingo yi ninõ Kunzi obiso ndeke mino masi ka bungbingbili. Katũkya ka bũndeli, Kunzi obikyoni ndi nilõ pisi ka bogyalandũ kaki botu. ²² A beyõ, Musa abĩkya ndi be: «Mombukwono-donu Kunzi amũtikĩlya ndeke mugyalandũ abe imi, opupa ndeke luga wa livananza kunu. Ukonogoni ndeke masi nimõ iko kamũbĩkya. ²³ Mũtũ yi ninõ kigigũ ndeke kamũkana, bapupisa ndeke ka livananza ko Kunzi, bamwõ.» ²⁴ Katũkya ko ngbingo ka Samueli, bogyalandũ basi na nibõ ba ndi kumbuso kabũ, banzinagatũ ndi ko bulya nilõ akaigyonoso ka masye mi nima. ²⁵ Ibunu ma ka ikõngõ ka bogyalandũ na nibõ ba agũme ninõ Kunzi agya ndi na botitonu, kabĩkya Abalahamũ be: «Bopiga baya õbili bayasi inisana ndeke na bũbũnga pisi ka livananza kakũ.» ²⁶ Kinili, Kunzi atikoku mbeyi ndi mugya-ligubo kaki ko bulya kunu, kye amũdukilyi bũbũnga, anyõgõ mũtũ yikaka-yikaka luga

kunu ka bʉnyε kaki.»

4

Petele na Yuani ba ko ngbongu ka Basa-Yidingi

¹ Petele na Yuani ba ndi kanzina kambwa ka bambanzu. Ko ngbingo yi ninɔ, bokumu, ngama ka bazamu ya Ndabu ko Kunzi na Basadukayo bopuponoku ndi biweee.

² Mambengi a ndi kautula kye batutumbwa baba bi nibo ba ndi kaupá bambanzu mutuu na kaubikya be yeki Yeso opupa ndi ka mbuku, batu nibo bokwaga ndi, bopupa ndeke iba begeyo. ³ Bugwi kuwa ndi, yeki a kuwa ndi bugogo, bumakya ka boloko kadwe na bugala bi. ⁴ Luki limoti, batu budingi luga ka nibo bukana ndi mutuu, babailya ndi. Ba kuwa ndi banda belofu kubukumuti.

⁵ Bugala bi, bangama ka Bayuda, bamboku-mboku na bowonisilo ba mutuu bamumukana ndi ka Yelusalema.

⁶ Kumu-kumu beyo ka Ana a ndi wa go wa, Kayafa, Yuani, Alesandulia se kuwa batu basi ba livananza ko kumu-kumu.

⁷ Bupupisoku ndi Petele na Yuani, bumomoso kambwa kabu, bumuusa ndi be: «Ko ngu ka wani ikani ko lino ka wani yo mogyi bi mino likpumuka li nilo?»

⁸ Kuwa wa, yeki Petele a ndi mutumo na Limbengi-Lotu bidε, usikisya be: «Ifunu bangama, se kuwa ifunu bamboku-mboku, ⁹ na lisyε li nili, kika ni ifusu ta ko ngbongu, a ko bulya banza nibo tagyilyi bi zegesi yi nimu na beyo ouki mino yi. ¹⁰ Ifunu na bomikya Bezaleli basi wibonito se binza ambe kika ni aluku yi nimuna omogi kambwa kunu muna a wapupu, a ko lino ka Yeso-Kilisito mutuu wa Nazaleti. Iyi ninɔ mabangilaga ndi ka musalaba, Kunzi apupisoku ka mbuku. ¹¹ Iyi ninɔ Mofiso Motu abikyaga ko bulya kaki be:

«Litalu nilo ifunu, bopipiko, mombimba ndi iitoni kuwa litalu la izangiya la mubumbe.»

¹² Muhukuso kegu ka mutuu wagogo gutugu bemoti aka, kye kegu no lino gutugu limoti aka nilo burá bambanzu kuu kusili wa moni be kye upi muhukuso.»

¹³ Batu nibo bamumukanaga ndi ka Basa-Yidingi bombomboa ndi kugbe, kaina beyo Petele na Yuani ba ndi mino kanzina ni bakegu na kubangaku, kye bumibagatu ndi be ba batu ba payaya na bakabyegu ndi ikolo. Bandunga kuwa ndi be fikaga ndi pa imoti na Yeso. ¹⁴ Luki limoti, batu ndi kamina aluku ninɔ ahuka ndi wakamaga buwobi na iba. Noku udika ndi bidε. ¹⁵ Bukpamy kuwa ndi be bopupi kunzi. Bapunga ndi kanzina luga kabu, ¹⁶ banabikya be: «Tugya se batu nibana buni? A bingbanganya be bagyatu ndi likpumuka limbanga, batu basi ba Yelusalema bakaiba,

kegu na yanganya. ¹⁷ Luki limoti, kegu binza be mongoni mi nimo isisilogi kawawa luga ka bambanzu. Tupakya neki na diya ambe bakanzinilyonitogu bata mumbanzu gutugu bemoti aka ko lino ka Yeso.»

¹⁸ Kumbuso yi, bumaka bata ndi, bugbityaga bikpokpokpo be bakonzinonitogu bata ikani bakowonisonitogu ko lino ka Yeso. ¹⁹ Luki limoti, Petele na Yuani busikisya be: «Gutugu mbeyi ifunu aka, atu ngbingbili ko misa ko Kunzi kamubanga ifunu ni takegu kabanga Iyi? ²⁰ Kiko ifusu aka, takakwananigu kaasa kanzina ko bulya likpumuka nilo tina ndi, tukana.» ²¹ Batu ba Basa-Yidingi bunyakilya bata ndi, busa. Bakinagu ndi pisi niyo bakwanana ndi mino kagyogyiso ko bulya ka bambanzu. A beyo, batu basi ba ndi kabibiso Kunzi ka nilo akitaga ndi lo. ²² Aluku yi nino inisana ndi na muhukuso mumbanga no, a ndi na byanga kakitaga batekebe bakwanganya.

Malumba ka nibo babailya ndi

²³ Niyo basisa Petele ibu na Yuani, binda kuwa ndi kautumbulyaga bawai-dabu masi nimo bokumu-kumu na bamboku-mboku bubikya ndi. ²⁴ Niyo bukana beyo, balumba ndi basi na limbengi limoti be: «Ngamaaa, iwe no wanya ndi lisyε, litombu, mobo makpukpu na masi nimo a kuso yi. ²⁵ Pisi ka Limbengi-Lotu, wanzinisa ndi titosu beyo ka Daudi, mugya-ligubo kaku be:

«Ko bulya iki yo bevananza bo mino kavikimanaga?
Ko bulya iki yo bambanzu bo mino kagya bodikidi baya payaya?»

²⁶ Bangama ba obili bimbamba ndi ka lunga, Batu bakpukpu bamumukana ndi kagyogyiso Mombukwono-dosu na kagyogyiso Masiya nino apunaga ndi.»

²⁷ Iyo, a beyo, ngama Elodi ibu na Poso Pilatu bamumukana ndi ka gudε yi nino, pa imoti na bevananza bayagogo na bomikya-Bezaleli. Bamumukana ndi kagyogyiso Yeso, mugya-ligubo kaku wotu, nino wapunaga ndi be iki Masiya. ²⁸ Bagya ndi beyo kotulyoso nilo wosisilya ndi katukya ka bundeli, ko ngu na ka sipananiso kaku. ²⁹ Mombukwono-dosu, mbiya wanu, winano baka beyo bo mino katigyogyiso yi. Upa bosunzu kaku ngu kabikyaga likpumuka kaku ni bakegu na kubangaku. ³⁰ Nonokuno kubokuko kaku bambanzu bahuki, bini makpumuka mumbanga-mbanga na mokingyosi ko lino ka mugya-ligubo kaku wotu beyo ka Yeso.»

³¹ Niyo bama kalumba beyo, pa niyo ba ndi mino bamumukana yo izukula ndi bingbwuku-ngbwuku. Ibu

basi botuma ndi na Limbengi-Lotu, bapunga kabikyaga Mongoni ko Kunzi ni bakegu na kubangaku.

Yukanana ka batu niɔ babailya ndi

³² Ambaza ka batu niɔ babailya ndi bikaga ndi limbengi limoti na mutamanagi mumoti. Kegū na mutū bemoti ninɔ abikyaga ndi be mukumbo kaki a makaki bikpe. Luki limoti, bobisaga ndi masi pa yimoti ko bulya kabu. ³³ Batutumbwa batumbulaga ndi no ngu yasi mongoni ninɔ Mombukwondosu Yeso opupa ndi mino ka mbuku. Kunzi ufukilya ndi ibu basi bubunga budingi. ³⁴ Mutu wa yangya kikogigu ndi luga kabu. A beyo, niɔ bikaga ndi na botiko ikani bandabu bagabaga ndi, bodoku no buyi bi ³⁵ burá batutumbwa. Ibu bugbananilyaga kŭwa ndi kabyenene na yangya ka mutū yikaka-yikaka.

³⁶ A ndi na aluku bemoti ina ndi be Yezefu, batutumbwa baluka ndi be Balanaba, isi yi be «Ninɔ utumisaga bengeni mambengi». Aluku yi ninɔ a ndi Mulawi, mutū wa uzu ya Kipulo, ³⁷ agaba ndi tiko kaki, aga ndi na buyi bi, upoku batutumbwa.

5

Yigya yanye ka Anania na Safila

¹ Luki limoti, atu ndi na mutū bemoti ninɔ ina ndi be Anania. Niyo bukanana na mukaki beyo ka Safila, bagaba ndi goni tiko kabu. ² Bukanana ndi na mukaki, asuma ndi buyi bagogo, inda kŭwa ndi kaupá batutumbwa niɔ otigala ndi. ³ Kŭwa wa, Petele amuusa ndi be: «Anania, ko bulya iki yo abili umingyi mino beyo kabɔ Limbengi-Lotu, wasuma buyi bagogo niɔ wogobi bi mino tiko? ⁴ Kambwa kagaba tiko, tiko yi niyo kegū bi ya kakū? Kumbuso kagabo yi, buyi bi kegū bi goni ba kakū? Ipungonogi mbeyi na iwe bunni kagya beyo? Eee, wakubugu se bambanzu, luki limoti, wabu Kunzi!»

⁵ Niyo aka yo Anania ukana beyo, ogwa ndi bingbiii, okwo wa aka wa. Batu basi niɔ bukana ndi mongoni mi ninɔ, babanga ndi kugbe. ⁶ Botugbo bodoku kŭwa ndi, batikyogo, babinika, бага ndi kalumbo.

⁷ Niyo agya abe saa yisaa bene, mukaki osiloku ndi, ni kegū kaiba nilo okitonogi. ⁸ Petele aka ndi na iyi be: «Ibikya mbeyi, buyi basi niɔ ogwi bi ko tiko nibana aka ba?» Asikisya ndi be: «Iyo, ibu niɔ aka bu.» ⁹ Kŭwa wa, Petele abikya ndi be: «Mukononi piye bi na mbunyaku bunni kakingilaga Limbengi ka Mombukwondosu? Ukana, batu niɔ bapunya kalumbo mbunyaku, ba mbiya wanu ka mupumi wa, bakaaga na iwe begeyo.» ¹⁰ Ko ngbingo

yi ninɔ aka nɔ, ogwo ka magu ka atutumbwa wa, okwa ndi. Botugbo bogulyoku ndi, batakanya ni odokini. Baga ndi na iyi, balumboku ka kpɔlo ka mbunyaki. ¹¹ Kwa wa, kanisa yasi na batu basi nibo bukana ndi mongoni mi nimo, babanga ndi kugbe.

Batutumbwa bakagya makpamuka mumbanga-mbanga

¹² Batutumbwa bagyaga kwa ndi makpamuka mumbanga-mbanga na mokingyosi makpu luga ka bambanzu. Batu nibo babaya ndi bamumukanaga ndi basi ka pa niyo balikyaga ndi be pa ya yigbuka ka Solomono. ¹³ Kegu ndi na mutu wodi ninɔ ikpundaga ndi kamatikana na ibu. Wina se, bambanzu subibisaga ndi kugbe. ¹⁴ Ambaza ka baluku na boko nibo babinikanaga ndi Mombukwono-dosu ikaga ndi kobwo, animatila ka batu ba baya. ¹⁵ Babinikaga ndi batu ba bokolobu ko bopisi, bumongoso ka bakulugbu ikani ka bakalagba. Bagyaga ndi beyo kye Petele kakitaga wa, mulundu kaki akwanani kaudanda mino batu bemoti-bemoti luga kabu. ¹⁶ Ambaza ka bambanzu odogokuto ndi goni kotukyoku ka bagudu nibo buwobi na Yelusalema. Bodogoku ndi na batu ba bokolobu na nibo ba mambengi ma bunye. Ibu basi bahukagatu ndi.

Yigyogyiso ka batutumbwa

¹⁷ Kwa wa, Kumu-Kumu pa imoti na batu basi nibo bikaga ndi na ibu, isi yi be lidu ka Basadukayo, buminilya ndi batutumbwa imi. ¹⁸ Bugwi, bumakya ndi ka boloko yidingi. ¹⁹ Luki limoti, no biti malaika bemoti ka Mombukwono-dosu oukwa ndi pumi ya boloko, upupisoku, ubikya be: ²⁰ «Wogoni ka Ndabu ko Kunzi, mubikyaga bambanzu likpamuka lasi nilo la obili wambiya.»

²¹ Niyo batutumbwa bukana beyo, bagya ndi beyo aka yo. Bopuya ndi bibo ka Ndabu ko Kunzi, barunga kapá mutuu.

Kumu-Kumu na batu nibo ba ndi na ibu, bumumula ndi bamboku-mboku basi ka Bayuda ka munzina ka Basa-Yidingi. Butika kwa ndi bambanzu kaumokoku batutumbwa ka boloko. ²² Luki limoti, niyo batu bi nibo bosilo ku beyo, bakutakanyagu ndi bata batutumbwa. Bigoku ndi kaupaga mongoni mi nima: ²³ «Totokonyi pumi ya boloko yidulaga binza bikpwokpwokpo. Bazamu bo bi ka pa kabu aka kambwa wo pumi. Luki limoti, niyo toukwi mupumi, takatokonyigu mumbanzu gutugu bemoti aka.» ²⁴ Niyo ngama ka bazamu ba Ndabu ko Kunzi na bokumu-kumu bukana beyo, bamama ndi bigbagbagba, banimuuso be isilyoku se kwa bu. ²⁵ Kwa wa, mutuu

bemoti upuponilyoku ndi biwεεε, ubikya be: «Batw nibo mugwi bi ba se kawpa bambanzu mutuu ka Ndaβu ko Kunzi ku.»

²⁶ Kumbuso yi, ngama ka bazamu na batw kaki binda ndi kaugwi. Bodoku na ibu, luki limoti, bakugya ndi na bou kye ba ndi kaibangilya be bambanzu bakubumonitogw na matamu.

²⁷ Niyo bosiloku ndi na ibu, bumomoso kambwa wa Basa-Yidingi. Kawa wa, Kumu-Kumu apunga ndi kausombiso, ²⁸ iyi aka na ibu be: «Takamupokyigu mbeyi bi kapá mutuu ko lino ka mutw yi ninó? Mutuu kunu itulyonini ka Yelusalema wasi. Makapa katigbodyo molingo ma nduga ka manokw ko bulya kukwakw kaki!» ²⁹ Petele na batutumbwa bagogo bosikisya ndi be: «Okwononi kabanga Kunzi ni kegw kaubanga bambanzu aka. ³⁰ Mabangilaga ndi Yeso ka musalaba, mamwo. Luki limoti, Kunzi ninó ka botitosu apupisoku ndi ka mbukw. ³¹ Kunzi adokisa ndi kugw, alikiso ka kambanzikaniko kaki, abisa ndi Ngama na Muhukuso kye Bezaleli boyikoni, Kunzi upilya bunye kabu. ³² Ibusu, ta bademu ba likpamuka li nilo, pa imoti na Limbengi-Lotu nilo Kunzi upá batw bi nibo babangaga.»

³³ Niyo batw ba Basa-Yidingi bumukana mino beyo, miso utana ndi bingbu, ba ndi kapa kama batutumbwa. ³⁴ Luki limoti, luga kabu wa, a ndi na Mufalisayo bemoti ninó ina ndi be Gamalieli, muwonisilo wa mutuu ka Musa. Bambanzu basi babangaga ndi kugbe. Amaga ndi luga kabu, abikya be supupisi mbeyi batutumbwa kunzi. ³⁵ Kumbuso yi, abikya be: «Ibunu Bezaleli, wiminyonito ka nilo makapa kagya ko bulya ka batw bi niba. ³⁶ Kanokitogigu masye makpw wa Teuda ipupisa nduku mino. Iyi, iminaga bi abe kika mutw mudingi, bambanzu banda bamiya bakwanganya babibyaga nduku bingboo. Luki limoti, bamwoni nduku, babibya kaki basi bomisikono bingbwi, gutugw bemoti aka kasikanagu nduku. ³⁷ Kumbusa kaki, Yuda ninó mutw wa Galilaya ipupisoku bi begeyo, wa ba nduku mino kautanga bambanzu. Iyi, uluta ndi bambanzu bakpw kabibya. Luki limoti, bamwo nduku goní, babibya kaki basi bomisikono. ³⁸ Mbiya wanu, na neki kamubikya ambe tumboni tamanaga kunu ka batw bi niba, musiso. Kiko likpamuka ka bambanzu, osyatw. ³⁹ Luki limoti, kika ni akotukyoku ko Kunzi, makakwananigu kakpingba. Eεε, wiminyonito se, makulonononito no Kunzi!»

Batw ba Basa-Yidingi babailya ndi manzina ka Gamalieli. ⁴⁰ Bumaka kawa ndi batutumbwa, butinisiso fimbo, bugbityaga be bakobikyonitogw bata likpamuka ko lino ka

Yeso. Kumbuso yi, busisa ndi. ⁴¹ Kūwa wa, batutumbwa bopupa ndi ka Basa-Yidingi. Ba ndi butumo na magyagya bide, kye Kunzi ina ndi binza be bigyogyisi ko bulya lino ka Yeso. ⁴² Masye masi, ka Ndabu ko Kunzi na ka bandabu bayagogo dididi, bisisilaga ndi kabikyaga Mongoni Manza ka Yeso be iyi ni Masiya.

6

Bupunogini bambanzu madhya na ika kausingyo batutumbwa

¹ Ka masye mi nimo, yeki babibya ba ndi kobwo kugbe, Bayuda nibo banzinaga Ligiliki bapunga ndi kaigama na nibo banzinaga Libelenia, banabikya be masye masi, ngbingo mugbananaga malili, bakupagigu bowoko kabu malili binza. ² Kūwa wa, batutumbwa tekebe na baba bumumula ndi babibya bagogo basi, bubikya be: «Kok-wononigu be tasi kabikyaga Mongoni Manza ko bulya yigbananaga malili. ³ Kinili, bomika-mama, hupunogoni bambanzu madhya na ika luga kunu nibo ba yigya yanza, butumo na Limbengi-Lotu na yimibo. Turá ibu ligubo li nibo. ⁴ Ibusu, togulyonogo malumba na kabikyaga Mongoni Manza.» ⁵ Likpumuka lo ubosa ndi batu basi. Bupunaga kūwa ndi batu bi niba: Etieni, mutū wa baya yidingi na mutumo na Limbengi-Lotu, Filipi, Polokolo, Nikanolo, Timoni, Palamena se kūwa Nikula, mutū wa Atiokia nino abaya ndi ka kanisa ka Bayuda. ⁶ Kumbuso yi, bodoku ndi na ibu kambwa ka batutumbwa, bubisilya maboku, bulumbilya.

⁷ Mongoni Manza ko Kunzi a kūwa ndi ka isisilogo aka. Ka Yelusalema, babibya bobwa ndi bakpu na bokumu budingi babinikyana ndi Yeso.

Bagwini Etieni

⁸ Etieni nino Kunzi adukilya ndi babunga, atumiso no ngu, agyaga ndi makpumuka mumbanga-mbanga na mokingyosi makpukpu luga ka bambanzu. ⁹ Kūwa wa, batu bagogo bapunga ndi bodongoso na Etieni. Batu bi nibo ba ndi batu ba ndabu ya malumba niyo balikyaga ndi be «Bosunzu bukulkanaga.» A ndi Bayuda ba gudu wa Kulene, niyo ya Alesandulia, se kūwa nibo ba iwili ya Kilikia na niyo ya Azia. Ibu bo ba ndi kobiso bodongoso na Etieni, ¹⁰ luki limoti, bakakwananagu ndi kakitaga kye a ndi kanzina na yimibo niyo Limbengi-Lotu apaga ndi. ¹¹ Kūwa wa, bukalyaga ndi bambanzu kye babikyā be: «Tamukoni bi ni anatumbwa Musa no Kunzi.» ¹² Buvikimosaga ndi bambanzu, bamboku-mboku na bowonisilo ba mutuu.

Kūwa wa, bodoku ndi kagwi Etieni, bāga na iyi ka Basa-Yidingi. ¹³ Bodokuto ndi gōni na bādēmū bā bōngō nībō bā ndi kabikya bē: «Alukū mūna kēgū kaiga kumbuso na mūnzina manyenyē ko bulya ndabū yotu ko Kunzi na ko bulya mūtū ka Musa! ¹⁴ A bēyō, tamukonito bi ni anabikya bē Yeso yi ninō mūtū wa Nazaletī apanza bānū Ndabū ko Kunzi yi niyina, ogomōsyono yigya niyō Musa atisilya ndi.»

¹⁵ Batū bāsi nībō bā ndi ka Basa-Yidingi bā ndi kanda Etieni bīngbangbangba. Bina ndi miso kaki mūdōngōni abe nīmō ka malaika.

7

Etieni akanzina kambwa ka bambanzu ka Basa-Yidingi

¹ Kūwa wa, kumu-kumu amuusa ndi Etieni bē: «A līngūnū nīlō bakabikya ko bulya kakū?» ² Etieni asikisya ndi bē: «Ibunu bōmika-mamaaaa na ibunu bābabaaaa, imukononito bīnza! Kunzi ninō wa ibiba apuponilyatū ndi titosu Abalahamū ngbingo yi ninō a mbeyi ndi mino ka mugī ma Mezopotamia, kambwa kaiko ka mugī ma Alani. ³ Abikya ndi bē: «Tūkyā ku kunu, ka livananza kakū, waga ka mugī mi nīmō nakauwanya.» ⁴ Kūwa wa, Abalahamū atukya ndi ka mugī ka Bakalīdea, īnda ndi kaiko ka Alani. Kū bēyō, abakī okwa ndi. Kumbuso yi, Kunzi atumboku ndi kū, adukusoku ka mugī mi nīma mo mino mbiya wanū. ⁵ Kū bēyō, Kunzi kapāgū ndi gutugū mugī aka ikani mikya pa mākēdē kadīta līsokū. Luki limoti, awanyaga ndi bē apātū mugī mi nīma, na ka bōmiko-mikakī. Wīna sē, ko ngbingo yi ninō, Abalahamū kēgū ndi no miki. ⁶ Kunzi abikya ndi bē: «Livānānza kakū ika ndēkē ka mugī ka batū bāgōgō. Kū bēyō, buitisa ndēkē bōsunzu, būgyogyisa ndēkē ka byanga bāmīya bākwanganya.» ⁷ Luki limoti, Kunzi abikya ndi gōni bē: «Imi, nakotū ndēkē mūkōmbū ka batū bā mugī mi nīmō bika ndēkē ni buitisini bōsunzu. Kūwa wa, nupupisatū ndēkē, bodoku kebībiso ka pa yi niyi.» ⁸ Kumbuso yi, Kunzi būkanana ndi na Abalahamū. Yūkanana yi a ndi pisi ka simūiso. Kinili, Abalahamū akusisa ndi mikakī bēyō ka Isaka kumbusa wa masye būgina ma yībūkuta kaki. Isaka agya ndi bēgēyō na ninō kaki bēyō ka Yakōbō. Yakōbō agya ndi bēgēyō na bōtitosu tēkēbē na bābā.

⁹ Titosu bikaga ndi no miso mopi na mamabū bēyō ka Yezēfū. Bagaba ndi ka bōsunzu ka Misili. Luki limoti, Kunzi a ndi pa imoti na iyi, ¹⁰ anyōgō ndi ka yigyogyiso kaki yasi. Apā ndi iziyō na yimībo kanzina kambwa ka Falāo. Ngama amomosa ndi kaanda mugī ma Misili na kaamalya ndabū kaki yasi. ¹¹ Luki limoti, ayūndi ogulya

ndi ka mugi masi ma Misili na nimo ma Kanana. Kumbu yidingi, botitosu bakegu ndi na malili. ¹² Yakobo ukana ndi be malili a ka Misili, utika mbeyi ndi botitosu ka nganga ya mambwa. ¹³ Ka nganga ya yiba, Yezefu imibisikoso na bamamaki. Kwa wa, Ngama Falao iba ndi litino ka Yezefu. ¹⁴ Kumbuso yi, Yezefu utika ndi bambanzu kavoku abaki beyo ka Yakobo na livananza kaki lasi. Batu basi ba ndi batekebe mafiya na ika na kubukumuti. ¹⁵ Yakobo inda ndi ka Misili, okwa ndi ku beyo, gutugu botitosu aka. ¹⁶ Babinika ndi bamanda kabu ka Sekemu, bolumboku ka pa ya bambuku niyo Abalahamu oluwa ndi no buyi ka maboku ka bomika Hamoli ka iwili ya Sekemu.

¹⁷ Yeki masye nimo Kunzi awanyaga ndi Abalahamu kapá mino agume a kwa ndi buwobi kaitulyana, bambanzu bitundaga ndi, bobwo bakpu ku ka Misili. ¹⁸ Kumbuso yi, ngama mudingi wagogo alya ndi bungama ka Misili. Iyi ngama yi nino kamibagu ndi Yezefu. ¹⁹ Abo ndi livananza kusu, ugyagya botitosu, upá ndi mutuu mapu be bumbibogi bomikabu nibo bawese kye bokwogi. ²⁰ Musa ibukuta ndi ko ngbingo yi nino, a ndi miki wanza ko misa ko Kunzi. Bakwisa ndi ka batimba basaa aka ka ndabu ka abaki. ²¹ Ngbingo yi nino babisoku ndi mino bikedfe, mika Ngama Falao muko yi ivilya ndi, ikwisilyo abe mikaki mabukuta. ²² Kwa wa, bawonisila ndi Musa yimibo yasi ka Bamisili, ita mutuu wa kibo munzina na mogubo dididi.

²³ Niyo otulyoso byanga batekebe bakwanganya, ikandaga ndi kaında kaundoku bamamaki beyo ka bomikya Bezaleli. ²⁴ Ku beyo, amina ndi Mumisili bemoti ni anagyogyiso muva-kukaki. Asingyoku ndi aluku no ba ndi kagyagya no, igiso likosi, amwo Mumisili. ²⁵ Musa a ndi kasima be bamamaki bakwanana ndi kaiba be Kunzi apunaga ndi iyi kauhukuso. Luki limoti, bakotombisyagu ndi. ²⁶ Bugala bi, upuponilya ndi Bezaleli baba ni banabumana. Akisa ndi kaugbumaga, ubikya be: <Bawai, ma batu bemoti, ko bulya iki yo mo mino kabumana?> ²⁷ Luki limoti, nino a ndi kagyogyiso bengeneni, atindika ndi Musa, amuusa be: <Wani no utwi ngama na kaiko zosi kusu?> ²⁸ Wakapa kemwo mudongoni beyo wamwi bi mino Mumisili isyeiku bi?> ²⁹ Niyo Musa ukana beyo, apikita ndi wa, inda kaiko ka mugi nimo ina be Madiani. Ku beyo, ubukuta ndi bomiki baba.

³⁰ Kumbusa wa byanga batekebe bakwanganya, malaika apuponilya ndi Musa ka gbogo niyo a ndi kagbundikana ka isa ka ngupa ya Sinai. ³¹ Niyo Musa ina likpamuka nilo, ombombaya ndi kugbe. Ngbingo yi nino a ndi mino

kaisisilo bekye ini binza, ukana ndi liyu ka Mombukwono-dosu anabikya be: ³² <Imi ni Kunzi ka batitaku, Kunzi ka Abalahamu, ka Isaka na ka Yakobo.> Nzuyi atwa ndi Musa bikyakyakya ni kikipundigu bata kaikwe ku. ³³ Mombukwono-dosu aka na iyi be: <Winyogo bekpaku, kye pa yi niyo wo mino wakamaga yo, a pa yotu. ³⁴ Ninini beyo bo mino kaugyogyiso batu kami ka Misili. Nukonini mugamu kabu, imi nosyiku kaukulaga. Doku mbiya wanu, nakautika ka Misili.>

³⁵ Musa yi ninu Bezaleli bamanganya ndi, bamuusa be: <Wani no utwi ngama na kaiko zozizi?> Iyi kuwa no Kunzi atika ndi kaiko ngama na kaukulaga pisi ka malaika yi ninu apuponilya ndi ka gbugo. ³⁶ Musa no upupisoku ndi bomikya Bezaleli ka Misili. Agya ndi makpamuka mambanga-mbanga na ninu mubongiso ka Misili, ko libo la liniko lidingi nilo balikyaga be libo Langbu na ka isa ka byanga batekebe bakwanganya. ³⁷ Musa yi ninu gonu no ubikya ndi bomikya Bezaleli be: <Kunzi amutikilyatu ndeke mugyalandu abe imi, iko muva-kukunu.> ³⁸ Ngingo yi ninu bomikya Bezaleli bamamukana ndi mino ka isa, Musa a ndi wa pa imoti na botitosu. Malaika anzinaga ndi na iyi kugu wa ngupa ya Sinai, apa kuwa ndi munzina ma obili ninu atikitsiyaga ndi ibusu.

³⁹ Luki limoti, botitosu bakapagigu ndi kamukana, bamuya ndi bikanganga, ba ndi kapa kaiga bata ka Misili. ⁴⁰ Babikya ndi Aluni be: <Tigyilya bokunzi nibo bakwanana katikpkyoniso. A beyo, Musa yi ninu no atipupisiku bi ka Misili, takegu kaiba be iki yo agyi bi.> ⁴¹ Ka masye mi ninu aka mo, bigyilya ndi mulundu ko mikya ngombe, bapa ndi mulundu ma mikya ngombe yi ninu bapepe. Balisisa ndi dumo ko luki li nilo ibu bamombukwana-dabu bagya ndi lo. ⁴² Kuwa wa, Kunzi upa ndi mugongu, usa be biki kobibiso mangutu, mudongoni beyo ikpikaga ndi mino ka kitabu ka bogyalandu be:

<Ifunu Bezaleli,
imi no mepa ndi apepe wa banyama na bapepe bagogo
ka byanga batekebe bakwanganya ka isa?

⁴³ Ifunu mabinikaga ndi bangbangba ko kunzi kunu beyo
ka Moloki
na lingutu ko kunzi kunu beyo ka Lefani.

Migyilya ndi lundu yi niyo bekye miki kobibiso.
Kinili, namuhokiso ndeke byi kakitaga mugi ma Babiloni.>

⁴⁴ Ku ka isa, botitosu ba ndi na ngbangba niyo ikaga ndi na kpokoyo wa agume. Musa opika ndi ngbangba yi niyo mudongoni beyo Kunzi akpamyanda ndi mino, agya ndi ka likingyosi li nilo ina ndi. ⁴⁵ Kumbuso yi, bupa kuwa

ndi bomika botitosu ngbangba yi niyo. Ibu babinika ndi ngbingo yi nino Yosu a ndi mino ngama kabu. Binda ndi goni na iyu ka mugi ka batu bi nibo Kunzi ukpumya ndi kambwa kabu. Ngbangba yi niyo ikaga ndi ku beyo kadwe ko ngbingo ka ngama Daudi. ⁴⁶ Daudi inisana ndi na iziyo ko misa ko Kunzi, abikya ndi be akapikilyo Kunzi ka Yakobo ndabu. ⁴⁷ Luki limoti, Solomono kuwa no opika ndi.

⁴⁸ Luki limoti, Kunzi nino Kugu-Kugbe kikogigu ka bandabu nibayo bambanzu bopikogo. Mufongoni beyo mugyalandu abikya ndi mino be:

⁴⁹ «Mombukwono-dosu akabikya be, kugu wa lisyε a kiti wa bungama kami,

na litombu a pa kami ya kibiso magu.

Makepikilyo inguo ya ndabu tino?

Pa kami ya kimumbiso ika ndeke yani?

⁵⁰ Kegu mbeyi imi no nanya makpumuka masi mi nima?»

⁵¹ Eze ifunu batu ba mu mapuaaa! Mambengi bingbongili, ni makegu kaukana. Mikaga kobiso bodongoso na Limbengi-Lotu bongbinga basi mufongoni abe botitonu ndi goni! ⁵² Mugyalandu tino piye no botitonu bakagyogyisagu ndi? Bulumwisaga ndi nibo ba ndi kabikyaga be Mutu Wongbingbili odokuto ndeke. Mbiya wanu, masutini bi, mamwo. ⁵³ A beyo, minisana ndi na mutuu ko Kunzi pisi ka bamalaika. Luki limoti, ni makobuulyogigu.»

Kukwaku ka Etieni

⁵⁴ Niyo batu bi nibo ba ndi ka Basa-Yidingi bukana manzina mi nimo, miso utana ndi bingbu na Etieni, bilya manzu bikyalakyalu. ⁵⁵ Luki limoti, Etieni a ndi mutumo na Limbengi-Lotu. Ikwe ndi kugu wa lisyε, ina ibiba ko Kunzi, na Yeso wakamaga ka kumbanzikaniko ko Kunzi.

⁵⁶ Iyi aka ndi be: «Nakaina lisyε bikpo, na Mika-mambanzu wakamaga ka kumbanzikaniko ko Kunzi.» ⁵⁷ Niyo bukana beyo, bagbungukana ndi bihoo, bidulaga motili, ibu basi bagwi ndi Etieni. ⁵⁸ Bopupa ndi na iyi kunzi wa gudū, bapunga ndi kabuma na matamu. Bademu bava ndi botu kabu, bodukusilo kambwa ka mwanza bemoti nino ina ndi be Saulo. ⁵⁹ Ngbingo yi nino ba ndi mino kabuma na matamu no, Etieni alumba be: «Mombukwono-dosu Yeso, va limbengi kami.» ⁶⁰ Kuwa wa, obuna ndi moli, apamikana be: «Mombukwono-dosu, wakondonitogu bunye kabu!» Kumbuso yi, osisa ndi limbengi.

8

¹ Saulo abailyatū ndi goni be bamwi Etieni.

Saulo akogyogyiso kanisa

Ka lisyε li nilo aka lo, yigyogyiso yidingi ipunganaga ndi ka kanisa ya Yelusalema. Batutumbwa botigala ndi iba wa aka wa, batu nibo babailya ndi basi bomisikono bingbwi ka iwili ya Yudea na niyo ya Samalia. ² Batu bi nibo babangaga ndi Kunzi balumba ndi Etieni, bagama ndi no kumbu kugbe. ³ Luki limoti, Saulo a ndi kakisa no ngu kolumwisaga kanisa, anakpima bandabu bikpekppe kaugwi batu nibo babailya ndi iki baluku ikani boko bi, anufikita ka boloko.

Filipi akabikyaga Mongoni Manza ka Samalia

⁴ Batu bi nibo bomisikana ndi bo bikaga ndi kabikyaga Mongoni Manza ka pa yasi ku bakpakanaga ndi mino. ⁵ Filipi inda ndi ka gudū bemoti mudingi wa Samalia kabikyaga mongoni ko bulya ka Kilisito. ⁶ Ambaza ka bambanzu bamukanaga ndi limbengi limoti, banina makpumuka mumbanga-mbanga nimo ikaga ndi kagya. ⁷ Mambengi ma bunye upupaga ndi bambanzu bakpu ni anapamikanaga. Bazegesi bakpu na batu bakigyagya bahukagatu ndi goni. ⁸ Kuwa wa, magyagya mudingi ingya ndi ka gudū yi nino.

⁹ Wina se, ka gudū yi nino, a ndi na aluku bemoti nino ina ndi be Simoni. Katukya ka bundeli, ukimaga ndi baneko, batu Basamalia banabanga. Ibibaga ndi kugbe. ¹⁰ Batu basi, iki bomiki ikani bamboku bamukanaga ndi kugbe, banabikya be: «Aluku yi nima a ngu ko Kunzi, niyo balikyaga be <Ngu Yidingi.>»

¹¹ Bamukanaga ndi Simoni kye katukya ka bundeli, udikisaga ndi noku bide na baneko bi nibo kaki bo. ¹² Luki limoti, niyo babailya Mongoni Manza nimo Filipi a ndi kabikyaga ko bulya Bungama ko Kunzi na ko lino ka Yeso-Kilisito, baluku na boko fibotisisa ndi. ¹³ Gatugu Simoni mombukwana-daki yi abailya ndi, babotisiso, bikaga kuwa ndi na Bafilipi aka. Munoku adikaga ndi bide kaina mokingyosi na makpumuka mumbanga-mbanga nimo igyonosaga ndi.

¹⁴ Ka Yelusalema, batutumbwa bukana be Basamalia boboilyini likpumuka ko Kunzi, butikilya kuwa ndi Petele iba na Yuani. ¹⁵ Niyo bosilo ka Samalia, bulambilya ndi batu nibo babailya ndi bo kye Limbengi-Lotu usilyi. ¹⁶ A beyo, Limbengi-Lotu kegu na iba lisilyo, bubotiso mbeyi ndi ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso aka. ¹⁷ Kuwa wa, Petele iba na Yuani bubisilya ndi maboku, Limbengi-Lotu usilya kuwa ndi.

18 Niyo Simoni ina be Limbengi-Lotu usilyini batu nibo babailya ndi bo ngbingo yi nino batatumbwa bubisilya ndi mino mafoka, udulyoku ndi Petele ibu na Yuani no buyi, ubikya be: 19 «Iponiku goni ngu yi niyo, iba nakabisilyogo banu mumbanzu mafoka, Limbengi-Lotu asilyo.» 20 Luki limoti, Petele asikisya ndi be: «Wigyogyino gutugu pa imoti no buyi kaku! Wakasima be wakwananatu koluwo no buyi luki nilo Kunzi apaga ka iziyo! 21 Wakegu na pa ka likpumuka li nili, kundigu begyo, kye wakegu ngbingbili kambwa ko Kunzi. 22 Wasa tamanaga yanye, walumba Mombukwono-dosu, yagogo akwananatu kaupilya inguo ya tamanaga yi niyo. 23 A beyo, nakaina be wa mutumo na musasa, na wa ka boloko ya bunye.» 24 Simoni asikisya kuwa ndi Petele ibu na Yuani be: «Ilumbilyono asi ni ifunu aka, iba likpumuka gutugu limoti aka kesilyonitogu beyo mobikyini mino.»

25 Kumbuso kapaga mongoni ka nimo igyonosa ndi na kabikyaga likpumuka ka Mombukwono-dosu, Petele na Yuani biga ndi ka Yelusalema. Ko pisi, ba ndi kabikyaga Mongoni Manza ko giyo dididi ya Samalia.

Filipi bobongonini na Muetiopia

26 Malaika bemoti ka Mombukwono-dosu abikya ndi Filipi be: «Winda miso ya zebu, ka syangbu wo pisi yi niyo atukyaga ka Yelusalema kaina ka Gaza.»

27 Filipi atukya ndi, aga. Ko pisi, abangana ndi na Muetiopia bemoti. Iyi aluku yi nino a ndi mutu wa ibiba* kugbe ku kabu. Iyi goni no andaga ndi lingama lasi ka ngama mudingi muko yi wa Etiopia beyo ka Kandaki. Iyi Muetiopia yi nino a ndi ni ogoni kabibiso Kunzi ka Yelusalema. 28 A kuwa ndi kaiga ku kaki. Ikini ka masuwa kaki nino bapunda balutaga ndi, anatangulaga kitabi ka mugyalandu Isaya. 29 Limbengi-Lotu abikya ndi Filipi be: «Mukpuda masuwa yi nima.»

30 Filipi inda ndi mbangu, amukana Muetiopia ni anatangulaga kitabi ka mugyalandu Isaya. Filipi amuusa be: «Watu kotombisyo likpumuka li nilo wakatangulaga lo?» 31 Asikisya be: «Nakwanana kotombisyo liki ni mumbanzu ketumbulyogigu?» Kuwa wa, amaka ndi Filipi be odokiku kaiko ka kolo kaki. 32 A ndi katangulaga Mobiso mi nima:
«Binda ndi na iyi mafongoni abe kondolo
ka pa yi niyo bumwogo mino banyama,
mafongoni abe mikya kondolo mudaka biwo

* 8:27 8:27 mutu wa ibiba: A muluku yi nino kikogigu ndi wasi na agyaga ndi ligubo ku ka lupangu ka ngama

kambwa ka mutũ yi ninɔ ukɔgɔ tukatu,
ni kegũ kaibukuso.

³³ Bayopisaga ndi ni bakakugũ ngbanga kaki ka
bungbingbili.

Wani nɔ apága ndeke mongoni mo puponogo kaki?
Kye batumboni ndi ɔbili kaki kũũ ka litombũ.»

³⁴ Alukũ yi ninɔ aka na Filipi bɛ: «Kikiliki, mugyalandu
akanzina beyɔ ko bulya ka wani? A ko bulya kaki aka ikani
ka mutũ wagɔgɔ?» ³⁵ Kũwa wa, Filipi apũnga ndi kozukogo
pa ya Mobiso mi nimɔ aka mɔ, abikyaga Mongoni Manza
ka Yeso. ³⁶ Bidukulaga ndi na ligundu, badwe ka pa yimoti
niyɔ a ndi no libo. Mutũ wa ibiba yi ninɔ abikya ndi Filipi
bɛ: «Ye ba! Libo nili, iki bata yɔ otigoli bɛ bebotisi?»

[³⁷ Filipi asikisya ndi bɛ: «Kika ni wobinikyonini na
lingũũ, bakwanana kaubotiso.» Alukũ nɔ asikisya bɛ: «Na
na baya ambɛ Yeso-Kilisito a Miko Kunzi.»] ³⁸ Akpamyã
bɛ bamomosi masuwa. Ibũ basi baba bosya ndi ko libo,
Filipi abotiso. ³⁹ Niyɔ bopupoku ndi ko libo, Limbengi
ka Mombukwono-dosu aga ndi na Filipi ni alukũ yi ninɔ
kaminigũ bata. Luki limoti, aga kũwa ndi ni otumini na
magyagya bide. ⁴⁰ Filipi izũkyana kũwa ndi ni odwini
ka mugĩ ma Azoto. A ndi kabikyaga Mongoni Manza ka
bagũdũ basi niɔ a ndi mino kakitaga, kadwe kũ kwa kũ
adwe ndi mino ka mugĩ ma Kaizalia.

9

Saulo ayikosini ɔbili

¹ Ka masye mi nimɔ, Saulo ikaga ndi kaũnyakilya babibya
ka Mombukwono-dosu, anupapandia kukwakũ. Lisye
limoti, aga ndi kũ ko kumu-kumu, ² akũnga ndi babalũwa
kainda ka bandabũ baya malũmba ka Bayuda ka gũdũ
wa Damasiki. Kũsɔ wa babalũwa bi niɔ, basilya ndi pisi
bikpo bɛ kutakanya bambanzũ niɔ bakabyibya likpũmũka
ka Mombukwono-dosu iki balũkũ ikani boko, ugwi, indi
na ibũ ka Yelusalema. ³ Niyɔ a mbeyi ndi mino ko pisi
aka, buwobi kadwe ka Damasiki, ko ngbinga bemoti aka,
mangbamũ kotukyoku kũgũ wa lisye akungula ndi bikululu.
⁴ Iyi aka ndi wasi bingɔmũ, ukana liyũ ni anabikya bɛ:
«Saulo, Saulo, wakegyogyiso ko bulya iki?» ⁵ Amuusa bɛ:
«Mombukwono-dosu, iwe ni wani?»

Liyũ asikisya bɛ: «Imi ni Yeso ninɔ wakagyogyiso nɔ.
⁶ Luki limoti, wamaga, wingya ka gũdũ. Kũ beyɔ, bubikyatu
nilɔ wakwanana kagya.»

⁷ Batu niɔ ba ndi na ibũ ka mũdɔngɔ, bamaga ndi. Nokũ
ũdika bide. Ba ndi kaukana liyũ, luki limoti ni bagegũ

kamina mumbanzu. ⁸ Saulo amaga ndi, akula miso, gutugu beyo akula ndi mino miso yo, luki limoti kegū bata kaina. Bagwi kawa ndi kubokoko, baga na iyi ka Damasiki. ⁹ Agya ndi masye masaa ni kegū kaina, ni kegū kalyalya gutugu komwo libo aka.

¹⁰ Ku ka Damasiki ku, a ndi na mubifya bemoti ninu ina ndi be Anania. Mombukwono-dosu apuponilya ndi ko nziki, amaka be: «Anania!» Anania aka ndi be: «Imi nimuna, Mombukwono-dosu». ¹¹ Mombukwono-dosu abikya be: «Winda ko pisi niyo balikyaga be <Yongbingbili>, wingyo ka ndabu ka Yuda. Ku beyo, buwanyi aluku bemoti ninu ina be Saulo, ninu a mutwa wa Talasi. Akalumba mbiya wanu. ¹² Iyi aminito bi ko nziki aluku bemoti ninu ina be Anania ni anogulyo ku a ndi mino, abisilya maboku be kye apungi bata kaina.» ¹³ Anania osikisya ndi be: «Mombukwono-dosu, numukoni bi bambanzu budingi bananzina likpamuka ka aluku yi nimu beyo ugyogyisogo bi mino batwa kaku ka Yelusalema. ¹⁴ Oduku bi wanu kye bokumu-kumu bo batwi bi be oduku kaugwi batwa basi nibo bufinikyana.»

¹⁵ Luki limoti, Mombukwono-dosu abikya ndi Anania be: «Winda, kye napunogini aluku yi ninu be iki kegugubyo. Abikyaga likpamuka kami ka bevananza dididi, kambwa ka bangama na kambwa ka Bezaleli. ¹⁶ Nawonisila banu ni imi yigyogyiso yasi niyo asilyo banu ko bulya kami.»

¹⁷ Kawa wa, Anania aga ndi. Niyo agulyo ka ndabu, abisilya ndi Saulo maboku, abikya be: «Saulo, mika-mama, Mombukwono-dosu Yeso ninu upuponilyi bi ko pisi ngbingo yi ninu wo bi mino kodoku kanu no etikiku. Etikiku kye miso ukulikani, wotumo na Limbengi-Lotu.»

¹⁸ Ko ngbingo yi ninu aka no, makpamuka nimu a ndi ko misa ka Saulo abe masobi apupo, apunga ndi kawa bata kaina. Kawa wa, amaga ndi, babotiso. ¹⁹ Kumbuso yi, alyalya ndi, ngu amigilyoku bata.

Saulo akabikyaga Mongoni Manza ka Damasiki

Saulo agya bata ndi mino masye makede na babifya nibo ba ndi ka Damasiki wa. ²⁰ Kolipyagu ndi, apunga kabikyaga Mongoni Manza ka bandabu baya malumba ka Bayuda be Yeso ni Miko Kunzi. ²¹ Nokwa udikaga ndi batwa basi nibo bamukanaga ndi bide. Banuuso be: «Kegu mbeyi aluku yi nimu no ugyogyisaga ndi batwa nibo batwaga ndi lino ka Yeso ka Yelusalema? Kodukugu bi mbeyi kaugwi na kaaga na ibu kambwa ka bokumu-kumu?»

²² Luki limoti, Saulo ikaga kawa ndi asi kabikyaga Mongoni Manza na kekele. Owoniso be Yeso ni Kilisito,

gutugu Bayuda aka niḅo bikaga ndi ka Damasiki bakegu bata ndi kaiba be babikya bu.

²³ Niyo olipya beyo, Bayuda bukanana ndi be okwononi bamwi Saulo. ²⁴ Luki limoti, ukana ndi dikidi yi niyo. Biti na lisyε bikaga kuwa ndi kobuulyogo pumi ya gudū be kye bamwi. ²⁵ Biti yimoti, babibya kaki bava ndi, bamakya ka mambi, basiso ka muzulu biyεεε kunzi wa gudū.

Saulo igini ka Yelusalema

²⁶ Niyo Saulo osilo ka Yelusalema, a ndi kapa kamatikana na babibya bagogo. Luki limoti, ibu basi ba ndi kabanga kye bakegu ndi kabiniyana be a kuwa mubibya goni. ²⁷ Kuwa wa, Balanaba ava ndi, inda na iyi kambwa ka batutumbwa. Utumbulyaga ndi beyo Saulo amina ndi mino Mombukwono-dosu ko pisi, na beyo Mombukwono-dosu anzinilya ndi mino. Utumbulyaga goni beyo Saulo abikyaga ndi mino Mongoni Manza ko lino ka Yeso ka Damasiki ni kegu na kubangaku. ²⁸ Katukya kuwa wa aka wa, Saulo amatikana ndi na ibu. Bagaga ndi, banigoku ka Yelusalema kabikyaga Mongoni Manza ko lino ka Mombukwono-dosu ni bakegu na kubangaku. ²⁹ Ikaga ndi kanzina, anagya bodongoso na Bayuda niḅo banzinaga ndi Ligiliki. Luki limoti, ibu ba ndi kakisa kamwo aka. ³⁰ Niyo batu bi niḅo balumbaga ndi na ibu bukana beyo, baga ndi na iyi ka Kaizalia, katukya wa, bamogosa ndi ka mugi ma Talasi.

³¹ Ko ngbingo yi ninō, Kanisa a ndi ka maziyo ka Yudea wasi, ka Galilaya na ka Samalia. Kanisa idukulaga ndi ka baya, ikaga ndi kabanga Mombukwono-dosu, itundaga ndi pisi ko ngu ya Limbengi-Lotu

Petele ahukisini Ayiniya

³² Petele ikaga ndi kolingyo bewili bayasi bi nibayo. Lisyε limoti, inda ndi kaunda batu niḅo babaya ndi ku ka gudū wa Luda. ³³ Ku beyo, atakanya ndi mutū bemoti ninō ina ndi be Ayiniya. Aluku yi ninō a ndi zegesi, ikaga ndi wakanga aka ka kalagba ka byanga bugina. ³⁴ Petele aka ndi na iyi be: «Ayiniya, Yeso-Kilisito uhukisini. Wamaga, wobungusyaga busisini kaku!» Ko ngbingo yi ninō aka nō, amaga ndi. ³⁵ Niyo batu basi ba gudū wa Luda na batu ba isa ya Saloni bina beyo, babiniyana ndi Mombukwono-dosu.

Petele ozuzukisini manda ka Dolika

³⁶ Ka mugi ma Yopa, a ndi na mubibya muko yi bemoti ninō ina ndi be Tabita. Lino li niḅo ka Ligiliki ni «Dolika», isi yi ni «Longu». Ugyaga ndi bambanzu binza, anus-ingyo batu ba yangya. ³⁷ Lisyε limoti, aguna ndi, okwo.

Niyɔ basukusaga, bamongosa ka ndabɔ yimoti ya kugu.
³⁸ Babibya bukana ndi be Petele a ka Luda nino a buwobi na Yopa. Batikilya kuwa ndi baluku baba kabikyoku be: «Kikiliki, doku mbeyi kunu bikwa.» ³⁹ Petele atukya ndi, binda pa imoti na ibu. Niyɔ bosilo, baga ndi na ibu ka ndabɔ yi niyɔ ya kugu yo. Bowoko basi bakpudfoku ndi ni banagamana, banawoniso bakoti na botu nibayo Dolika utilyaga ndi ngbingo yi nino bikaga ndi mino na ibu.
⁴⁰ Petele upupisa ndi batɔ basi kunzi, obuno moli, alumba ndi. Kumbuso yi, oyikono ku manda a ndi mino, iyi aka be: «Tabita, wamaga!»

Kuwa wa, akula miso, amina Petele, iyi aka biziko.
⁴¹ Petele agwi ndi kubokuko, amomoso. Umaka kuwa ndi babibya na bowoko, umomosilyo ni a kuwa bata mubisi.
⁴² Batɔ basi ba Yopa bukana ndi likpamuka li nilo, batɔ budingi babinikyana ndi Mombukwono-dosu. ⁴³ Petele asyesyɛ ndi bindi ka Yopa, ka aluku bemoti nino ina ndi be Simoni nino obungusyaga ndi bokuto ta banyama.

10

Malaika bemoti ko Kunzi apuponilyini Kuneli

¹ A ndi na mutɔ bemoti ka Kaizalia nino ina ndi be Kuneli. Aluku yi nino a ndi ngama ka basuda miya yimoti. Ambaza yi nino bamakaga ndi be «ambaza ka Betalia». ² A ndi mutɔ wongbingbili, abangaga ndi Kunzi pa imoti na batɔ basi ba ndabɔ kaki. Upapaga ndi kugbe Bayuda bi nibo ba yangya, na alumbaga ndi masyɛ masi. ³ Lisyɛ limoti, moni kadwe buwobi basaa-tisa, malaika bemoti ko Kunzi apuponilyoku ndi biwɛɛɛ abe kika ko nziki. Iyi malaika no ogulya ndi ku kaki, amaka be: «Kuneli!» ⁴ Kuneli anda ndi bingbangbangba, kubangaku atumini bidɛ, amuusa be: «A se buni, Mombukwono-dosu?» Malaika asikisya be: «Kunzi ukonini malumba kakɔ, atamana beyo usingyogo mino batɔ ba yangya. ⁵ Mbiya wanu, utika neki bambanzu ka gudɔ wa Yopa, bindi kamokoku aluku bemoti nino ina be Simoni, bamakagatu goni be Petele. ⁶ Iyi aluku no ikaga ka Simoni, nino obungusyogo bokuto ta banyama. Obiso mugi ka mutili mo libo lidingi.» ⁷ Niyɔ malaika yi nino ba ndi kanzina na Kuneli no aga, Kuneli umaka kuwa ndi bagyaligubo baba luga ka bagyaligubo kaki na suda bemoti. Suda yi nino a ndi mugyaligubo kaki wandeli, na mutɔ mubanga Kunzi kugbe. ⁸ Kumbuso Kuneli kautumbulyaga likpamuka lasi nilo akitanaga ndi lo, utika ka Yopa.

Limbengi-Lotu anzinilyini Petele

⁹ Bugala bi, bagya-ligubo baba bi nibo na suda yi nino batukyilya ndi ligundu kaında ka Yopa. Niyo, ba kawa ndi buwobi kadwe, Petele adaka ndi kalamba na musikatu ka ndabu ya kugu. ¹⁰ Imukana ndi nza, akunga malili. Luki limoti, ko ngbingo yi nino ba ndi mino kambambambya aka no, ahumwana ndi abe kika ni okwini. ¹¹ Ina ndi ko nziki ni lisyε oukwikonini, luki limoti anosyoku kotukyoku abe kikwembe yidingi bogwigogini ka mondu mi masi makwanganya kadwe ku kwa kunu ka litombu. ¹² Kusɔ yi, a ndi na mobi masi ma banyama ba magu makwanganya, banyama nibo bakpakanaga na bamuma wasi na bombu. ¹³ Kawa wa, ukana ndi liyu be: «Petele, wamaga. Umwogo, ulya!» ¹⁴ Petele osikisya be: «Kali, Mombukwono-dosu! Nakonolyigu ndeke luki lanyε ikani nilo la musugu.» ¹⁵ Ukana bata ndi liyu ka nganga ya yiba be: «Luki nilo Kunzi ofubisoni, wakoitisonitogu abe kiko lanyε.»

¹⁶ Liyu li nilo igilya ndi nganga yisaa. Kumbuso yi, luki li nilo adaka ndi kugu wa lisyε.

¹⁷ Petele a kawa ndi kombomboyo ko bulya isi yo nziki yi niyo. Ko ngbingo yi nino aka no, batu nibo Kuneli utikoku ndi bopuponoku ko miso ma mupumi wa, kye ba ndi ni buwonyogini ndabu ka Simoni. ¹⁸ Boipa ndi holi, buusa be: «Simoni nino ina be Petele ikaga wanu?» ¹⁹ Ko ngbingo yi nino Petele a mbeyi ndi mino limbengi ko bulya isi yo nziki yi niyo aka yo, Limbengi-Lotu abikya be: «Batu basaa bakaakisa. ²⁰ Wamaga, wosyo, maga pa yimoti na ibu ni wakegu na botumo, kye imi no nutikiku.» ²¹ Niyo Petele osyoku, iyi aka ndi na baluku nibo be: «Imi no makekisa? A se buni?» ²² Basikisya be: «Ngama ka basuda beyo ka amboku Kuneli no atitikiku. Iyi, a mutu wongbingbili, abangagatu Kunzi, Bayuda basi babibaga kugbe. Malaika bemoti ko Kunzi abikiyi be utikiku bambanzu kamaka, ukani nilo wabikyoku.» ²³ Bogulyo kawa ndi na Petele ka ndabu, uwanya pa ya busisini.

Bugala bi, bapungaga ndi ligundu pa imoti na ibu. Batu bagogo nibo ba ndi ni boboilyini ka Yopa, subisoku ndi.

Petele ogoni ka Kuneli

²⁴ Bosila ndi ka Kaizalia na bugala bi. Kuneli a kawa ndi kaubundaga aka ni umumulini bava-kukaki pa imoti na bawai-daki ba limbengi nibo umaka ndi. ²⁵ Ngbingo yi nino Petele a ndi mino kogulya ka Kaizalia, Kuneli inda ndi katilya. Obuna ndi moli kambwa kaki, odidiko kadwe ku kwa ku ka litombu. ²⁶ Luki limoti, Petele amomosa ndi, abikya be: «Wamaga, kye na bambanzu

abe iwe goni.» ²⁷ Bogulya ndi ibu na Kuneli ka ndabu ni banikpukpumukya. Ku beyo, butakanya bambanzu bakpu bumumukana. ²⁸ Iyi aka ndi na ibu be: «Mibaga binza be kokwononigu Muyuda kako limbida na mutu yi ninu kegu Muyuda ikani kogulya ka ndabu kaki. Luki limoti, Kunzi ewonisini bi be nakaminonitogu mumbanzu gutugu bemoti aka abe kiko wanye ikani mutu wa musugu. ²⁹ Kinili, ngbingo yi ninu mutiki bi mino bambanzu kemaka, noduku ni nakegu na botumo. Ibikyoni neki nilo metikisyi mino.» ³⁰ Kuneli asikisya ndi be: «A kawa masye masaa, wa no bi mino kalumba ku kami na saa-tisa moni bufwa goni bufwa nu. Aluku bemoti wakimokisyogo botu bayawenge-wenge epuponilyo nduku bigbututu, iyi aka bigba kambwa kami. ³¹ Ebikya be: «Kuneli, Kunzi ukonini bi malumba kaku, utamana goni beyo upapaga mino batu ba yangya. ³² Utika neki bambanzu ka Yopa, bindi kamaka aluku bemoti ninu ina be Simoni, lino kaki lagogo ni Petele. Ikaga ka mutu bemoti ninu ina goni be Simoni. Simoni yi ninu obungusyogo bokuto ta banyama, ibiso mugi ka mutili mo libo lidingi.» ³³ Kinili, nutiki bi bambanzu bigala-gala kaumaka, wogyi binza kodoku. Ta kawa mbiya wanu basi kambwa ko Kunzi, kaukana likpumuka lasi nilo Mombukwono-dosu utikiku katibikya.»

Petele akanzina ku ka Kuneli

³⁴ Petele aka ndi be: «Mbiya wanu, nibini linganu ambe ko misa ko Kunzi batu basi ba madongoni aka, ³⁵ luki limoti, ko giyo yasi, mutu wasi ninu abangaga Kunzi, anagya masi ka bungbingbili, Kunzi apaga mutu yi ninu. ³⁶ Kunzi utikilyoku ndi Bezaleli likpumuka kaki, ubikyaga Mongoni Manza ma maziyo pisi ka Yeso-Kilisito ninu a Mombukwana batu basi. ³⁷ Makaiba likpumuka nilo akitanaga ndi ka Yudea wasi, kapunga ka Galilaya kumbusa wa kuu ka Yuani ko bulya ibatiso. ³⁸ Makaiba beyo Kunzi atumisa ndi mino Yeso mutu wa Nazaleti na Limbengi-Lotu, apa ngu. Olingyaga ndi giyo yasi, anagya asi bunza aka, anuhukuso batu basi nibo mumuyoniso a ndi na ibu budita binvi kye Kunzi a ndi pa yimoti na iyi. ³⁹ Ibusu ta bademu ba likpumuka lasi nilo agya ndi ku ka mugi ka Bayuda na ka Yelusalema. Bamwo ndi pisi ka bangilaga ka musalaba. ⁴⁰ Luki limoti, Kunzi apupisoku ndi ka mbuku kumbusa wa masye masaa, awoniso bingbanganya, ⁴¹ kegu ka batu basi, luki limoti kusu nibo Kunzi atipunaga ndi kambwa be tiki bademu. Ibusu nibo talyalya ndi, tomwo na ibu kumbuso wo pupo kaki ka mbuku. ⁴² Atikpamyanda ndi kaubikyaga bambanzu Mongoni Manza, kaumibiso be iyi no Kunzi

atikoku ndi kaiko zozhi ka batũ nĩbũ ba mbeyi bũbisi na nĩbũ bokwaga ndi. ⁴³ Bogyalandũ basi babĩkyaga ndi ko bulya kaki bũ: <Mutũ wasi ninũ abĩnikyana Yeso, inisono na mũpilya ma bũnyũ ko lino kaki.>>

Limbengi-Lotu usilyini batũ nĩbũ bakegũ Bayuda

⁴⁴ Ko ngbingo yi ninũ Petele a mbeyi ndi mino kanzina aka nũ, Limbengi-Lotu usilya ndi batũ basi nĩbũ ba ndi kaukana likrũmũka ko Kunzi. ⁴⁵ Bayuda nĩbũ babaya ndi, nĩbũ bakpakyaana ndi pa imoti na Petele, bombomboya ndi kũgũ. Ba ndi kombomboyo kaina bũ Limbengi-Lotu nĩbũ Kunzi otikoku ndi a gũni kausilyo batũ nĩbũ bakegũ Bayuda. ⁴⁶ A bũyũ, ba ndi kanzina masasũ dididi, kabibiso Kunzi. Petele aka kũwa ndi bũ: ⁴⁷ «Mbiya wanũ, batũ nĩbũna binisonini na Limbengi-Lotu abũ ibusu. Wani bata nũ abĩkyũ bũ bakubotisoni?» ⁴⁸ Akpamyũ ndi bũ bũbotisi ko lino ka Yeso-Kilisito. Ka mulĩbũ, babĩkyũ ndi Petele bũ bagyi mbeyi bata mino na ibũ masyũ makẽdũ.

11

Petele akatũmbũlaga ka Yelusalema nĩbũ igyonosa ndi

¹ Batũtũmbwa pa imoti na batũ ba baya nĩbũ bĩkaga ndi ka Yudea bũkana ndi bũ bũvananza bayagũgũ boboilyini gũni ibũ likrũmũka ko Kunzi. ² Nĩyũ Petele igoku ka Yelusalema, Bayuda bi nĩbũ bũkũ* ndi, bapũnga na ibũ bũdongoso, ³ banabĩkyũ bũ: «Wogulyi bi ka batũ bi nĩbũ bakegũ bava-kukusu, malyalyo bi pa yimoti na ibũ!»

⁴ Luki limoti, Petele apũnga ndi kautũmbũlyaga binza-binza makrũmũka masi ninũ igyonosa ndi. Uũbĩkyũ bũ: ⁵ «Imi, na ndi kalũmba ka Yũpa. Kũbuso yi, nahũmwana ndi, egya abũ nakika ko nziki, nina luki limoti anosyoku abũ kikwembũ yidingi bogwigogini ka mondu mi masi makwanganya kadwũ bũwobi na imi. ⁶ Nanda ndi kũsũ yi bĩngbangbangba, nũmina banyama ba magũ makwanganya, nĩbũ botutu, nĩbũ bakpakyanaga na bũmũma wasi na bombu. ⁷ Nũkana ndi gũni liyũ anebĩkyũ bũ: <Petele, wamaga. Uũmwũgũ, ulya!> ⁸ Luki limoti, nosikisya ndi bũ: <Kali, Mombukwono-dosu! Nakonolyigũ ndekũ luki lanye ikani nĩbũ la mũsũgũ.> ⁹ Nukonoku bata ndi liyũ ka nganga ya yĩba bũ: <Luki nĩbũ Kunzi obũbisoni, wakoitisonitũgũ abũ kiko lanyũ.> ¹⁰ Igyonosana ndi bũyũ nganga yĩsaa, kũbuso yi, luki li nĩbũ iga ndi kũgũ wa lisyũ. ¹¹ Ko ngbingo yi ninũ aka nũ, batũ basaa nĩbũ bũtikoku ndi

* **11:2** 11:2 bũkũ: Bayuda bũkũsisaga ndi bũmbanzũ kowonisilo bũ batũ bi nĩbũ baboilyini Kunzi.

kemaka kotukyoku ka Kaizalia, bosiloku ka ndabu yi niyo ta ndi mino. ¹² Limbengi-Lotu ebikya ndi be taga na ibu ni nakegu na botumo. Bomika-mama nibana madia bana bebisoku ndi, togulya ka Kuneli. ¹³ Iyi atitumbulyaga ndi beyo malaika apuponilya ndi mino ka ndabu kaki, abikya ndi be: <Mutika mumbanzu ka Yopa kamokoku Simoni, ninu bamakaga goni be Petele. ¹⁴ Iyi Simoni amabikyaga banu makpumuka nimo amupa muhukuso na batu ba ndabu kaku basi.> ¹⁵ Niyo napunga kanzina, Limbengi-Lotu usilyo mufongoni beyo atisilya ndi mino ka mambwa. ¹⁶ Natamana kuwa ndi likpumuka nilo Mombukwono-dosu abikya ndi mino be: <Yuani obotisa ndi ko libo. Luki limoti, ibunu, bamubotiso ndeke ka Limbengi-Lotu> ¹⁷ Kika neki ni Kunzi utikilyiniku ka iziyo Limbengi-Lotu li nilo goni lo atitikilyoku ndi ibusu, ngbingo yi ninu tabinikyana ndi mino Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, imi se piye kuwa ni wani kagya bofongoso no Kunzi?»

¹⁸ Niyo bukana beyo, mambengi ududula ndi, bapunga kabibiso Kunzi, banabikya be: «A neki linganu be Kunzi uhukwilyini goni batu nibo bakegu Bayuda pisi kayikoso obili, na kainisono na obili walinganu.»

Mupunganagi ma kanisa ya Atiokia

¹⁹ Niyo Etieni okwo†, bapunga ndi kaugyogyiso batu nibo babaya ndi, bomisikono kuwa ndi bingwi. Baga ndi, badwe ku kwa ku ka mugu ma Foinikia, Kipulo na Atiokia. Ku beyo, ba ndi kabikyaga Bayuda aka Mongoni Manza ko Kunzi. ²⁰ Luki limoti, luga kabu, bagogo nibo ba ndi batu ba Kipulo na Kulene, bosila ndi ka Atiokia. Bapunga kuwa ndi kanzina na batu bi nibo banzinaga ndi Ligiliki, na kabikyaga Mongoni Manza ka Mombukwono-dosu Yeso. ²¹ Kubokuko kwo ngu ka Mombukwono-dosu a ndi pa yimoti na ibu. Kinili, bambanzu budingi kugbe babinikyana ndi, bamigilya Mombukwono-dosu.

²² Niyo batu ba kanisa ya Yelusalema bukana ndi mongoni mi nimo, batika kuwa ndi Balanaba ka Atiokia. ²³ Ngbingo yi ninu osilo mino, ina beyo Kunzi ufukilya ndi mino batu bi nibo babaya ndi bubunga, ogwa magyagya. Utumisa ndi ibu basi mambengi kaigwinonogo na Mombukwono-dosu limbengi limoti. ²⁴ A beyo, Balanaba a ndi mutu wong-bingbili, mutumo na Limbengi-Lotu na baya bidu. Ambaza mudingi ka bambanzu abinikyana ndi Mombukwono-dosu.

† **11:19** 11:19 niyo Etieni okwo: Bidukulaga ndi kaugyogyiso batu nibo babaya ndi kakitaga byanga tekebe. Kinili, bomisikana ndi.

²⁵ Kūwa wa, Balanaba aga ndi kakisa Saulo ka Talasi. ²⁶ Niyo amina ndi, bāga na iyi ka Atiokia. Kūso wa syangasu simoti iti, bamamukanaga ndi ka kanisa yi niyo ku, banutiwa bambanzu bakpu. Bapunga ndi kaumaka babiŋya be bakilisito ka nganga ya mambwa ku beyo.

²⁷ Ka masye mi nimo, bogyalandu botukyoku ndi ka Yelusalema bodoku ka Atiokia. ²⁸ Bemoti kabu nino ina ndi be Agabu, amaga ndi, Limbengi-Lotu akpamy kabikyaga be ayundi wapu ahumatu banu obili wasi. Igyonosa ndi beyo aka yo ko ngbingo nino Kolode a ndi mino ngama mudingi wa Luma. ²⁹ Babiyi bukanaana ndi be mutu yikaka-yikaka kabyenene no ngu kaki, api luki, butitikiyi bamamabu nibo ba Yudea. ³⁰ Bagya ndi beyo aka yo. Butikilya ndi bamboku-mboku ba Yudea bangyo bi nibo na Balanaba ibu na Saulo.

12

Bamwini Yakobo, bamakya Petele ka boloko

¹ Ko ngbingo yi nino, ngama Elodi apunga ndi kaugyogyiso bambanzu bemoti-bemoti ba kanisa. ² Akpamy ndi be bamwi Yakobo nino mamaki Yuani na dukpa. ³ Niyo ina ndi be Bayuda bakogwa magyagya ko bulya likpamaka li nilo, agwisisa ndi goni Petele. A ndi ko ngbingo wa yinga niyo balyaga mino mukati bikofulu. ⁴ Niyo agwi Petele, amakya ka boloko, obisa ndi magbata makwanganya dididi ma basuda bakwanganya-bakwanganya kabuulyogo. A ndi kapa kasombiso kumbusa wa yinga wa Pasika. ⁵ Ba kuwa ndi kabuulyogo Petele ka boloko aka ku, ni kanisa idukufini bigubu kalumbilya.

Petele opupini ka boloko

⁶ Elodi a kuwa ndi kapa kasombiso na bugala bi, no biti yi niyo, Petele a ndi wakanga luga ka basuda baba mukanda na baselegeni bayiba kani bazamu banobuulyo mupumi ma boloko. ⁷ Malaika bemoti ka Mombukwonodosu opuponoku ndi bigbututu, ndabu yi niyo a ndi mino yo obuba ndi bitu. Malaika azukula ndi Petele, azuzukiso, abikya be: «Wamaga bigala-gala!» Kuwa wa, baselegeni nibayo bakanda ndi na ibu maboku atinikaga ndi. ⁸ Malaika aka ndi na iyi be: «Wikandila mukaba, wikandilaga bekpaku.» Agya ndi beyo aka yo. Malaika abikya bata ndi be: «Wimokisyo koti kaku, webyeke.» ⁹ Petele opupa ndi ka boloko ni anabiyi malaika. Luki limoti, kegū ndi kaiba be nilo malaika a ndi kagya a lingunu. A ndi kasima be nziki. ¹⁰ Ngbingo yi nino bakitaga ndi mino ligbata la mambwa ka basuda, kumbuso yi nilo la maba, bosila kuwa ndi ka

mupumi nimō bagya ndi na bangweyi, nimō babyege ndi mino kainda ka gũdũ. Mupumi mō oukwikana ndi ni imu aka kambwa kabũ, bopupa ndi. Bisisilogo ko pisi yimoti bene, malaika alimikya ndi bipete.

¹¹ Niyō Petele imibo, iyi aka ndi be: «Nibini se kũwa mbiya wanũ ambe Mombukwono-dosu atikiku malaika kaki kekulaga ka mabokũ ka Elodi, na ka masi niŋo Bayuda bo bi kapa kegya.»

¹² Ngbingo yi ninō ibo mino likpumũka li nilo beyo, aga ndi ka Malia, amaki Yuani ninō bamakaga ndi gōni be Malikō. Bambanzũ budingi ba ndi bũmũmũkana kũ beyo kalũmba. ¹³ Petele oyipa ndi holi ka mupumi ma kunzi. Mũgya-ligubo muko yi ninō ina ndi be Loda akpudoku ndi, kaukanilya. ¹⁴ Iba ndi liyũ ka Petele, ogwa magyagya kũge, kani koukwigũ mupumi. Iga ndi mbangũ kauvikya batu bagogo be Petele a kunzi kũ. ¹⁵ Iŋũ aka ndi na iyi be: «Wa na ibikyasũ!» Luki limoti, otilya ndi kavikya be a lingũnũ. Bavikya kũwa be: «A neki malaika kaki!» ¹⁶ Luki limoti, Petele a ndi asi koipa aka holi. Niyō boukwa kũwa ndi mupumi, bamina, bombomboya ndi kũge. ¹⁷ Udokisa ndi na mabokũ, utumbũlyaga beyo Mombukwono-dosu apupisi mino ka boloko. Ubikyoku bata be: «Mubikyonikuto gōni Yakobo na bakilisito bagogo.» Kumbuso yi, opupa ndi, aga ka pa yagogo.

¹⁸ Niyō lisyẽ asyẽ, basuda bapunga ndi ipambũ luga kabũ, banuusono be: «Petele a yani?» ¹⁹ Elodi apá mũtũũ be bakisi bivaka-vaka, luki limoti ni bakaminigũ. Usombisa ndi basuda niŋo ba ndi kabuulyogo, akpamya be bulumwisogi. Kumbuso yi, atũkya ndi ka Yudea, aga ka Kaizalia, agya ndi mino masyẽ kũ beyo.

Kukwaku ka Elodi

²⁰ Elodi ikaga ndi no yoko yapũ na batu ba mugi ma Tilo na Sidona. Batu bi niŋo bũkanana ndi kainda kamina. Bapunga mbeyi ndi kaukanana na Balasito, ninō obuulyaga ndi ndabũ ka ngama, kumbuso yi, baga ndi kaitatanaga na Elodi kyẽ malili nimō balyaga ndi otukyogoku ndi kũ kaki. ²¹ Ka lisyẽ nilo bũkanana ndi mino, Elodi imokisyaga botu baya bũngama, ika ka buliki kaki ba bũngama, apunga kanzina kambwa ka bambanzũ. ²² Bambanzũ bapunga ndi kapamikanaga, banavikya be: «Kegũ bata mũmbanzũ nō akanzina, a kũwa liyũ ko kunzi.» ²³ Ko ngbingo yi ninō aka nō, malaika bemoti ka Mombukwono-dosu agyogyisa ndi kyẽ kapagũ ndi Kunzi ibiba, ugwa ndi bodulu wakamaga, okwo.

²⁴ Kūwa wa, Likpamuka ko Kunzi isisilaga ndi kugbe, omisikana ka bapa ba yasi. ²⁵ Niyo Balanaba na Saulo bama ndi ligubo kabu ka Yelusalema, biga kūwa ndi pa imoti na Yuani ninu bamakaga ndi goni be Maliko.

13

Bapunogini Balanaba ibu na Saulo ka ligubo

¹ Kuso wa kanisa ya Atiokia, a ndi na bogyalandu na bowonisilo. Luga kabu, a ndi ni: Balanaba, Simioni ninu bamakaga ndi goni be Mutu Wopi, Lukio mutu wa Kulene, Manaeni ninu bopinga ndi na ngama Elodi Atipasi se kūwa Saulo. ² Lisye limoti, ba ndi kabibiso Mombukwono-dosu ni banoginyo goni malili. Kūwa wa, Limbengi-Lotu abikya ndi be: «Itilyoni di Balanaba na Saulo ka ligubo nilo numakaga ndi mino.» ³ Kumbusa koginyo malili na kalamba, busisilya kūwa ndi maboku, bupa kūwa ndi ligandu.

Balanaba na Saulo bogoni ka Kipulo

⁴ Kūwa wa, Limbengi-Lotu utika ndi Balanaba na Saulo ka lisu la Seleukia. Ku beyo, badaka ndi ka bato, baga ko uzu ya Kipulo. ⁵ Niyo bosila ka Salami, babikyaga ndi mongoni ko Kunzi ka bandabu baya malamba ka Bayuda. Yuani-Maliko a ndi pa imoti na ibu, anusingyo goni ka ligubo.

⁶ Kūwa wa, bakpata ndi uzu wasi, badwe ka gudu wa Pafu. Ku beyo, batakanya ndi mukima baneko bemoti ninu ina ndi be Bala-Yeso. A ndi Muyuda, ivaga ndi abe mugyalandu. ⁷ Bikaga ndi na ngama wa iwili beyo ka Seligio-Polo ninu a ndi na yimibo yakpu. Ngama yi ninu umaka kūwa ndi Balanaba na Saulo ku kaki, kye a ndi na musasa kaukana likpamuka ko Kunzi. ⁸ Luki limoti, Hima (Isi yo lino li nilo ka Ligiliki ni mukpima baneko) obisa ndi dongoso na ibu, kye kegu ndi kapa be ngama abailyi. ⁹ Saulo ninu ina ndi goni be Polo, otuma ndi na Limbengi-Lotu, anda Hima bingbangbanga, ¹⁰ iyi aka na iyi be: «Wa mika mumuyoniso, wa mutumo na bokoli bidε, wa mutu wa kuboboku kugbe! Wakagyigu likpamuka la lingunu! Wasa kūwa ndeke kobuna muki ka bopisi baya bungbingbili ka Mombukwono-dosu ngbingo tino? ¹¹ Hukana, mbiya wanu, Mombukwono-dosu akaugyogyiso, wakaguna kolobu ya mamomo. Ko ngbingo bemoti bene, wakinigu banu bata mangbamu ma moni.»

Kolipyagu bata ndi, miso apiyo Hima bipi, ingya ndi ko biti niyo yopi. Apunga kūwa ndi kaamama bigbagbagba kakisa mutu ninu akwanana kakkopyoniso. ¹² Niyo ngama

ina likpamuka nilo igyonosa ndi lo, abinikyana ndi. A beyo, likpamuka ka Mombukwono-dosu atungana ndi pima.

Polo na Balanaba bogoni ka Atiokia

¹³ Katukya ka Pafɔ, Polo na batɔ nibo ba ndi na ibɔ badaka ndi ka bato, binda miso ya Peliga ka iwili ya Pamufilia. Ku beyo, Yuani-Maliko usa ndi, iga ka Yelusalema. ¹⁴ Bidukulaga ndi na ligundu kabɔ katukya ka Peliga badwe ndi ka Atiokia nino ka Pisidia. Ka Lisye la kimumbiso, bogulya ndi ka ndabɔ ya malumba ka Bayuda, bikonono. ¹⁵ Niyo bama katangulaga ka kitabɔ ya Mutuu ka Musa na niyo ka Bogyalandu, bangama ba ndabɔ ya likungoni yi niyo, batika ndi mumbanzu kaubikya kuwa be: «Bomika-mama, makika na likpamuka nilo utumiso bambanzu mambengi, makwanana kabikya!» ¹⁶ Polo amaga ndi, ugbuma na maboku, ubikya be: «Hukononi, ibunu bomikya Bezaleli na ibunu batɔ bagogo nibo mabibisogo Kunzi! ¹⁷ Kunzi wa livananzo li nili, Kunzi ka Bezaleli upunogoni ndi botitosu. Umbuwisa ndi ngbingo yi nino ba ndi mino bobiko ka Misili. Kumbuso yi, upupisoku ndi pisi ko ngu kaki. ¹⁸ Abinika ndi buti kabɔ ka isa ka byanga banda batekebe-bakwanganya. ¹⁹ Kumbuso yi, olumwisaga ndi bevananza madɔya na ika ka Kanana. Ava kuwa ndi giyo kabɔ, upa livananza kaki be iki lisimo kabɔ. ²⁰ Masi nimo igyonosa ndi ka byanga banda bamiya bakwanganya na batekebe kubukumuti. Kumbuso yi, Kunzi umomosilyo kuwa ndi botitosu bazozɔ, kadwe ko ngbingo ka mugyalandu Samueli. ²¹ Kuwa wa, botitosu bakunga ndi ngama. Kunzi upa Saulo nino a ndi mika Kisi ka libaba ka Benyamini. Alya ndi bungama ka byanga batekebe bakwanganya. ²² Kumbuso katumba Saulo, Kunzi upa ndi Daudi bungama. Kunzi mombukwana-daki abikya ndi ko bulya ka Daudi be: «Naminini Daudi mika Yesɛ, nasyɛ limbengi ku kaki, agyaga ndeke sipananiɔ kami.» ²³ Kunzi uwanayaga ndi bomikya Bezaleli mutɔ bemoti ka livananza ka Daudi. Mutɔ yi nino ina ndi be Yeso, Muhukuso ka Bezaleli. ²⁴ Kambwa Yeso kodoku, Yuani ubikyagatu ndi bomikya Bezaleli basi be boyikosi yigya kabɔ, fibotisiso. ²⁵ Ngbingo yi nino Yuani a kuwa ndi mino buwobi na mulibo ma ligubo kaki, uusaga ndi be: «Masimaga be imi ni wani? Imi nakegu mutɔ yi nino makabundaga. Luki limoti, iyi akodoku kumbuso kami. Nakokwononigu gutugu kakula ligi ya bekpaku kaki.»

²⁶ Bomika-mama, ibunu livananza ka Abalahamu na ibunu batɔ bagogo nibo mabibisogo, Kunzi otikoku ndi mongoni ma muhukuso mi nima ko bulya kusu. ²⁷ Batu

ba Yelusalema na bangama kabu bakamibagu ndi Yeso. Bakotombisyagu ndi binza mobiso ka bogyalandu nimo batangulaga ndi ka Masye masi ma kimumbiso. Luki limoti, botulyosa ndi mobiso mi nimo pisi kako ngbanga ka Yeso. ²⁸ Gutugu beyo bakinagu ndi mino ibo gutugu imoti aka niyo okwononi ndi be bamwisisi mino, bakunga ndi Pilatu be bamwi. ²⁹ Niyo botulyoso masi nimo ikpikaga ndi ko bulya kaki, basisoku ndi katukya ka musalaba, balumbo. ³⁰ Luki limoti, Kunzi apupisa ndi ka mbuku. ³¹ Kuso wa masye mudingi, Yeso upuponilyaga ndi batu nibo bindaga ndi pa imoti na ibu katukya ka Galilaya na kadwe ka Yelusalema. Mbiya wanu, ibu batu bi nibo ba kuwa bademu kaki kambwa ka bambanzu. ³² Ifusu takamubikyaga kuwa Mongoni Manza mi nimo Kunzi wanyaga ndi botitosu, ³³ otulyosoni ko bulya kusu, puponogo kabu, apupisa ndi Yeso ka mbuku. Ikpikaga ka Mambu, kupakuko kwa maba be:

«Iwe wa Mikami muluku yi,
na lisyé li nili, imi niitoni kuwa abaku.»

³⁴ Kunzi apupisatu ndi ka mbuku kye koponi. Abikya ndi be:

«Namupatu ndeke bubanga botu na nibo ba linganu,
nimo nawanyaga ndi Daudi.»

³⁵ Kinili, akabikya goni ka mobiso magogo be:
«Wakakwananigu ndeke kasa mugya-ligubo kaku Wotu kapo ka mbuku.»

³⁶ Ngbingo yi nino Daudi a mbeyi ndi mino ka obili, agyaga ndi mogubo mufongoni beyo Kunzi akpamyaga ndi mino. Kumbuso yi, okwo, balumba ndi ka kpolo ka batitaki, apo. ³⁷ Luki limoti, mutu yi nino Kunzi apupisa ndi ka mbuku, kapogu ndi iyi.

³⁸ Bomika-mama, wiboni ambe: Na lisyé li nili, minisono na mupilya pisi ka Yeso. Gutugu mutuu ka Musa aka kakwananagu ndi kamukulaga ka bunye. ³⁹ Luki limoti, mutu wasi nino abaya Yeso, inisononi na bungbingbili. ⁴⁰ Eee, wiminyonito neki kye kamusilyonito nilo ikpikaga ka bakitabu ka bogyalandu be:

⁴¹ «Ifunu batu bakibinika, hukononi!
Gwoni ombombo, tukyoni ko misa ka mi!
Kye, imi, nakamugyilya likpumuka limbanga,
bakamutumbulyaga yi, makabinikyanigu!»

⁴² Niyo Polo ibu na Balanaba bopupa ndi ka ndabu ya malumba, bubikya ndi be bigilyito bata mutuu mi nimo aka mo ka lisyé la kimumbiso nilo akodoku. ⁴³ Kumbusa wa musilyoni, Bayuda budingi na batu bi nibo babaya ndi ka kanisa ka Bayuda, babye ndi Polo na Balanaba, bananzina

na ibũ, banutumiso mambengi bε bakosonononitogũ na maziyo ko Kunzi. ⁴⁴ Ka Lisye la kimumbiso lagogɔ, bambanzũ banda basi ba gũdũ bamumũkana ndi kaukana likpumũka ka Mombukwono-dosu. ⁴⁵ Niyo Bayuda bũmina bambaza ka bambanzũ beyo, botuma ndi na imi bidε. Barũnga kũwa ndi koyikoso di masi nimo Pɔlo a ndi kabikyaga, babubiso bitu. ⁴⁶ Kũwa wa, Pɔlo ibũ na Balanaba bũbikya ndi ni bakegũ na kubangakũ bε: «Ok-wononi mbeyi bi bε bamubikyagi ibunu Bayuda likpumũka ko Kunzi. Yeki makegũ kabailya, manimina bε makok-wononigu na obili wa benze na benze, kinili, ibusu takaaga kũwa miso ka batũ niɔ bakegũ Bayuda. ⁴⁷ A beyo, Mombukwono-dosu atikpamya ndi bε:

«Nũpũnaga ndi kaiko bũngbanganya ka batũ bagogɔ, kokpokyoniso mongoni ma muhukuso kadwe ka mulibo ma obili.»

⁴⁸ Ngbingo yi nino batũ bi niɔ bakegũ ndi Bayuda bukana mino beyo, bogwa magyagya. Bobibisa ndi likpumũka ko Mombukwono-dosu. Basi niɔ Kunzi upũnaga ndi ka obili wa benze na benze, babailya ndi. ⁴⁹ Likpumũka ko Mombukwono-dosu itulyana ndi ka mutili mi nimo masi. ⁵⁰ Luki limoti, Bayuda buvikimosaga kũwa ndi boko niɔ bakimibisikono ka bagũdũ niɔ babibisaga ndi Kunzi pa imoti na batũ bagogɔ bakinisono ka bagũdũ. Batũ bi niɔ bũgyagya kũwa ndi Pɔlo na Balanaba, bukpumyo kũ kabũ. ⁵¹ Baga ndi ni banibumaga libungu la bakagba kabũ, binda ndi ka gũdũ yi nino ina bε Ikonio. ⁵² Kũ ka Atiokia kũ, babibya botigala ndi ni botumini na magyagya na Limbengi-Lotu bidε.

14

Pɔlo na Balanaba bakabikyaga Mongoni Manza ka Ikonio

¹ Kũ ka Ikonio kũ, Pɔlo na Balanaba bogulya ndi ka ndabũ ya malũmba ka Bayuda. Mũnzina kabũ udwa ndi bambanzũ mambengi, batũ budingi babailya ndi, iki Bayuda na gutugũ batũ niɔ bakegũ ndi Bayuda. ² Luki limoti, Bayuda niɔ bakabailyagũ ndi bũ, buvikimosogo batũ niɔ bakegũ ndi Bayuda kaumũya niɔ babailya ndi. ³ Gutugũ beyo, Pɔlo na Balanaba bika ndi mututu manda ka Ikonio. Ba ndi bakigũmya ka Mombukwono-dosu, banzinaga ndi ni bakegũ na kubangakũ. Iyi Mombukwono-dosu upá ndi ngu yigya makpumũka mũmbanga-mbanga na mokingyosi. Owonisa ndi goni bε nilo ba ndi kabikyaga ko bulya maziyo kaki a ndi la lingũnũ. ⁴ Kũso wa

gudũ, bambanzũ bigbananaga ndi: lidu limoti a ndi ka nakpangbala ka Bayuda, lagogo ka batutumbwa.

⁵ Bayuda, batũ nibo bakẽgũ ndi Bayuda pa imoti na bangama kabũ, bukanana ndi kaugyogyiso Põlo na Balanaba na kaumwõ na matamũ. ⁶ Niyõ Põlo na Balanaba bukana mino likpãmũka li nilõ, bapikita ndi miso ya bagudũ ba Likaonia bi niba: Lusetula, Delibe na buwobi-buwobi yi. ⁷ Kũ beyõ, bidukulaga ndi goni kabikyaga Mongoni Manza.

Põlo na Balanaba bakabikyaga Mongoni Manza ka Lusetula

⁸ Kũ ka Lusetula, a ndi na alũkũ bemoti ninõ ibukuta ndi zegesi, kakpakyana. ⁹ Lisyẽ limoti a ndi kamũkana Põlo ni akanzina. Põlo anda kũwa ndi bingbangbangba, ina bẽ a na baya niyõ akwanana kahukuso. ¹⁰ Iyi aka ndi na iyi na liyũ lapũ bẽ: «Wamaga!» Alũkũ nõ aka ndi bindõmũ, amaga, apunga kakpakyana. ¹¹ Niyõ bambaza ka bambanzũ ba Likaonia bina nilõ Põlo agya ndi lõ, bapamikanaga ndi na liva-kũkabũ bẽ: «Bokunzi biitini abe bambanzũ, bosiliniku kũnũ ku kusu.»

¹² Balũka ndi Balanaba bẽ Zeusi, Põlo bẽ Elime*, kye iyi nõ anzina ndi. ¹³ Kumu bemoti ka Zeusi odoku ndi kunzi wa mupumi ma gudũ na bangõmbẽ bomumu bi bubongogini maũwa. Bũkanana ndi na ambaza ka bambanzũ bẽ bupũku batutumbwa ka apere.

¹⁴ Luki limoti, niyõ Balanaba na Põlo bukana mongoni mi nimõ, biyibaga ndi botu, binda kũwa ndi bigalagala luga wa ambaza ka bambanzũ, banapamikanaga bẽ: ¹⁵ «Bomika-mama, ko bulya iki yõ mo mino kagya beyõ? Ibusu ta bambanzũ, mũdõngõni abe ibunu goni. Kika ni takamũbikyaga Mongoni Manza a kye wosoni makpãmũka ma gbalĩ, mamigilyoku Kunzi walingũnũ ninõ agya ndi lisyẽ, litõmbũ, mofo na masi nimõ a kũsõ yi. ¹⁶ Ka bũndeli ndi, Kunzi uĩa ndi bambanzũ basi kagya beyõ binaga ndi mino. ¹⁷ Luki limoti, Kunzi kasagũ ndi kaiwoniso pisi kagya bũnza. A beyõ, amulukusyaga mbwayĩ, amupá masõlo ma botiko ka bongbingo bi, amupá malili, amutumisa na magyagya bidẽ.» ¹⁸ Gutugũ munzina mi nimõ, Põlo na Balanaba ba ndi na bukpeki-kpeki aka kaũbikyaga bambaza bẽ bakupõnitõgũ apere.

¹⁹ Bayuda nibo botukyoku ndi ka Atiokia na Ikonio, bavikimosaga ndi ambaza ka bambanzũ. Batũ bi nibo bayipaga ndi Põlo na matamũ, baluto kunzi wa gudũ,

* **14:12** 14:12 Ka kanisa ka Bagiliki, Zeusi a ndi lino ka ngama ka bokunzi, Elime nilõ ka atutumbwa kabũ.

banasima be okwini. ²⁰ Luki limoti, niyo babibya bamumukana ndi ka kpolo kaki, Polo amaga ndi, iga ka gudũ. Bugala bi, бага ndi na Balanaba ka Delibe.

Polo na Balanaba bigini ka Atiokia

²¹ Polo na Balanaba babikyaga ndi Mongoni Manza ka gudũ wa Delibe, binisono na babibya budingi. Kumbuso yi, biga ndi ka gudũ wa Lusetula, wa Ikonio na wa Atiokia ninɔ kũ ka Pisidia. ²² Kũ beyo, butumisa ndi babibya mambengi, bubikya be bigwinonogi yapu ka baya. Bubikya ndi gonɔ be: «Tokwononi kakitaga ka bukpeki-kpeki budingi kambwa kaingyo ka Bungama ko Kunzi.» ²³ Polo na Balanaba bupunilyaga ndi bazee ka bakanisa yimoti-yimoti. Kumbuso kalumba na koginyo malili, bubisa ndi ka mabokũ ka Mombukwono-dosu ninɔ babinikyana ndi.

²⁴ Kumbuso yi, Polo na Balanaba bakitanaga ndi ka iwili ya Pisidia, badwe ka Pamufilia. ²⁵ Bubikyaga ndi gonɔ bambanzũ Likpamuka ko Kunzi ka Peliga. Kumbuso yi, бага ndi ka Atalia. ²⁶ Katukya wa, badfaka ndi ka bato, biga ka Atiokia, kũ, bubisa ndi mino ka mabokũ ko Kunzi ka ligubo nilo ba ndi ni bogyini.

²⁷ Niyo bosila ndi ka Atiokia, bumumula ndi batu ba kanisa, butumbulyaga masi nimo Kunzi ugyilya ndi. Butumbulyaga gonɔ beyo Kunzi uhukwilya ndi mino batu nibo bakegu ndi Bayuda mupumi ma baya. ²⁸ Polo na Balanaba basyesyẽ ndi bata bindi pa imoti na babibya.

15

Bambanzũ bakagya bodongoso ko bulya simuiso

¹ Batu bemoti-bemoti botukyoku ndi ka Yudea, bosya ka Atiokia. Kũ beyo, barunga ndi kautiwa batu nibo babaya ndi be: «Makikusisi mudɔngonɔ beyo mutuu ka Musa abikya mino, makakwananigu kainisono na muhukuso.»

² Likpamuka atukya ndi ka bakpifa, Polo na Balanaba barunga ndi kasaana na batu bi nibo. Bukanana kuwa ndi be Polo, Balanaba pa imoti na batu bagogo luga kabu badaki ka Yelusalema kainzinzinyoku pa imoti na batutumbwa na bazee ba kanisa ko bulya likpamuka li nilo.

³ Ka ligundu li nilo, kanisa upa ndi makpamuka nimo okwononi kabinika buti kabu. Bakitanaga ndi ko giyo ya Foinikia na Samalia, banatumbulaga beyo batu nibo bakegu ndi Bayuda babaya ndi mino Kunzi. Mongoni mi nimo upa ndi bakilisito magyagya kugbe. ⁴ Niyo bosilo ka Yelusalema, kanisa, batutumbwa pa imoti na bazee ba kanisa butilya ndi. Kuwa wa, butumbulyaga ndi masi nimo Kunzi ugyilya

ndi. ⁵ Luki limoti, Bafalisayo bemoti-bemoti niḅo babaya ndi, bamaga ndi, babikya be: «Okwononi be batu niḅo babaya ni bakegu Bayuda bikusisi, bukpanya kagya mutuu ka Musa.»

⁶ Kuwa wa, batutumbwa pa imoti na bazee ba kanisa bamumukana ndi kakupima likpumuka li nilo. ⁷ Niyo bagya bodongoso bindi, Petele amaga ndi, iyi aka ndi na ibu be: «Bomika-mama, makaiba be Kunzi epunogoni ndi ndeli aka luga kunu kabikyaga Mongoni Manza ka batu niḅo bakegu Bayuda, be kye bukani, babailya. ⁸ Kunzi nino ibaga mambengi ka bambanzu, owoniso be uhukwilyoni ndi batu bi niḅo bakegu Bayuda pisi kaupá Limbengi-Lotu, mudongoni beyo atipá ndi mino goni ifusu. ⁹ Iyi kamakyagu ndi libaba luga kusu na ibu, obubisa ndi mambengi kabu bitu kye baboilyoni. ¹⁰ Mbiya wanu, ko bulya iki yo makegu mino kabanga Kunzi? Makapa kaubinikiso babifya buti ba likumbogi nilo iki botitosu, iki ifusu bamombukwono-dosu takakwananigu ndi kabinika? ¹¹ A beyo, ta na baya ambe tinisana na muhukuso pisi ka iziyo ka Mombukwono-dosu Yeso mudongoni abe ibu.»

¹² Kuwa wa, batu basi niḅo ba ndi wa badakyana ndi biwo. Bapunga ndi kamukana Polo ibu na Balanaba beyo ba ndi mino katumbulaga mokingyosi masi na makpumuka mambanga-mbanga nimo bagya ndi ko ngu ko Kunzi ka batu niḅo bakegu Bayuda. ¹³ Niyo bama kanzina, Yakobo aka ndi be: «Bomika-mama, imukononi mbeyi! ¹⁴ Simoni atitumbulyogini beyo Kunzi ubuulyaga ndi mino batu niḅo bakegu ndi Bayuda katukya ka bundeli, kye ipunilyagi livananza limoti luga kabu. ¹⁵ Likpumuka li nilo a mudongoni na munzina ka bogyalandu beyo ikpikaga mino ka Mobiso Motu be:

¹⁶ «Kumbusa wa likpumuka li nilo, nigokuto ndeke, nomosa ndeke bata ndabu ka Daudi niyo ofukana ndi, nopikatuu ndeke bata, nomosa bigbu,

¹⁷ kye batuu bagogo basi bamigilyiku Mombukwono-dosu, iyo, batuu ba mababa masi nimo nipunilyaga ndi, biki batuu kami bikpe.

¹⁸ Mombukwono-dosu abikya beyo, obikyoni ndi likpumuka li nilo ndeli.»

¹⁹ Yakobo idukulaga ndi kanzina be: «Kinili, imi, na na mutamanagi ambe kokwononigu kaubukutisilyo batuu niḅo bamigilyoku Kunzi ni bakegu Bayuda makpumuka nganga. ²⁰ Luki limoti, okwononi tukpikilyi be: bakulyonitogu banyama bi niḅo bupaga ka bokunzi, basi bufanda,

bakulyonitogũ banyama bi niḅo bũmwogɔ kani budulini basongũ ikani kalya bangu ²¹ A beyɔ, katũkyka ka bũndeli, bambanzũ bopungoni ndi kabikyaga Mutũũ ka Musa ka bagũdũ basi. Ka masye masi ma kimumbiso, bikaga ndi katangulaga gɔni Mutũũ mi nimɔ ka bandabũ baya malũmba ka bayuda.»

Butikilyini bakilisito ba Atiokia balũwa

²² Kũwa wa, batũtũmbwa, bazee ba kanisa na kanisa wasi bũkanana ndi kaupũnaga bambanzũ luga kabũ, na kautika pa imoti na Pɔlo ibũ na Balanaba ka Atiokia. Bapũnaga ndi Yuda ninɔ ina ndi gɔni be Balisaba na Sila. Balũkũ babũ bi niḅo ba ndi batũ ba kinisono luga ka bakilisito. ²³ Bũtika kũwa ndi na balũwa yi nimũ:

«Ibusu batũtũmbwa na bazee ba kanisa tamumuusogito ibunu bomomосу ka baya niḅo bakegũ Bayuda kũ ka Atiokia, ka Sulia na ka Kilikia. ²⁴ Tukoni bi be batũ bemoti-bemoti botukyi bi kũnũ ni takukpomyigũ, bĩndo bi kamugbomiso na kamunzingimoso bamũ na mũnzina kabũ. ²⁵ Kinili, tukononi bi pa imoti kaupũnaga bambanzũ na kamũtikilya. Batũ bi niḅo bakpakyaana pa imoti na bomomосу ba limbengi beyɔ ka Balanaba na Pɔlo, ²⁶ ibũ bapɔni ɔbili kabũ kagugubyo Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. ²⁷ Tamutikilyito gɔni Yuda na Sila. Ibũ bɔ bamũtũmbũyaga bĩngbanganya mongoni mi nimɔ tamukpikilyi mɔ. ²⁸ A beyɔ, Limbengi-Lotu pa imoti na ibusu tini bi bĩnza be takamubinikisoni bata likumbogi lagɔgɔ. Luki limoti, mokwononi kagya be: ²⁹ Makolyonitogũ makɔlo ka banyama niḅo bũpága abe apere ka bokunzi, makolyonitogũ bangu, makulyonitogũ banyama bi niḅo bũmwogɔ kani budulini basongũ, wosoni bũfanda. Makagya beyɔ, iba mogyini bĩnza. Tamumuusogito bata.»

³⁰ Ka muliḅo, Pɔlo, Balanaba, Yuda pa imoti na Sila batũkyka ndi, baga ka Atiokia. Kũ beyɔ, bũmũmũla ndi bakilisito basi, bũpága balũwa yi ninɔ. ³¹ Niyo batangulaga ndi, bogwa magyagya, mambengi utumo. ³² Yuda na Sila niḅo ba ndi bamombukwana-dabũ bi bogyalandũ, butumisa ndi bakilisito mambengi na bũmomoso ka baya pisi ka mũnzina dididi. ³³ Bagya mbeyi bata ndi mino masye kũ beyɔ. Kumbuso yi, bakilisito bũpága ndi ligandũ ka maziyo kaiga ka batũ niḅo butikoku ndi. [³⁴ Luki limoti, Sila ina ndi bĩnza kotigolo kũ beyɔ.]

³⁵ Pɔlo na Balanaba basyesye ndi mbeyi bata mino ka Atiokia kũ. Kũ beyɔ, bikaga ndi kowonisilo na kabikyaga pa

imoti na batw bagwgo budingi likpamuka ka Mombukwondosu.

Pwlo bosononini na Balanaba

³⁶ Kumbusa wa masye makede, Pwlo abikya ndi Balanaba be: «Tigi kaundaga bakilisito ka bagudu basi ku tabikyaga ndi mino mongoni ko Mombukwondosu, tiniku mbeyi be ba bu.» ³⁷ Balanaba a ndi wakitulya be бага pa imoti na Yuani nino bamakaga ndi goni be Maliko. ³⁸ Luki limoti, Pwlo akya ndi limbengi limoti, kye iyi Yuani usa ndi bigbu ka Pamufilia, akya ndi kaında pa imoti na ibu ka ligubo. ³⁹ Pwlo na Balanaba badwanana ndi kadwe ku kwa ku basanana ndi mino. Balanaba ava kawa ndi Maliko, badaka ka bato, бага ko uzu wa Kipulo. ⁴⁰ Niyo bakilisito bulumbilya, Pwlo ava kawa ndi iyi Sila, бага. ⁴¹ Bakitanaga ndi luga wa iwili ya Sulia na niyo ya Kilikia. Ku beyo, Pwlo utumisa ndi batw ba makanisa mambengi.

16

Timotio bogoni pa imoti na Pwlo ibu na Sila

¹ Pwlo osila kawa ndi ka Delibe, kumbuso yi, ka Lusetula. Ku beyo, a ndi na mubifya bemoti nino ina ndi be Timotio. Amaki a ndi Wabayuda, na a ndi ni abinikyonini Kunzi, luki limoti, abaki a ndi iyi Mugiliki. ² Bakilisito nibo bikaga ndi ka Lusetula na ka Ikonio babibaga ndi Timotio kugbe. ³ Pwlo a ndi kapa be biki kampakyanaga na iyi. Akusiso kawa ndi kye Bayuda bikaga ndi ka iwili yi niyo. A beyo, batw basi sibagatu ndi be abaki a Mugiliki. ⁴ Ka bagudu basi nibo bakitaga ndi mino, bikaga ndi kaubikyaga babibya mutuu nimo ipa ndi na batutumbwa na bazee ba kanisa ya Yelusalema. Bubykya ndi be babyi mutuu mi nimo. ⁵ Makanisa isisilaga kawa ndi kangata ka baya, babibya bonobwa masye masi.

Bamokini Pwlo ka Makedonia

⁶ Pwlo na batw nibo binda ndi kabiso, bakitanaga ndi pisi aka ko giyo ya Fuligia na Galatia, kye Limbengi-Lotu upakya ndi kabikyaga Mongoni Manza ko Kunzi ka iwili ya Azia. ⁷ Niyo bosilo buwobi na Misia, bakingila kaaga ka iwili ya Bitinia, luki limoti, Limbengi ka Yeso upakya. ⁸ Kinili, bakitanaga kawa ndi pisi ka Misia, bosya ka Tolowasi. ⁹ No biti, Pwlo alutaga ndi nziki. Amina ndi Mumakedonia bemoti wakamaga kambwa kaki, anitanaga na iyi, anabikya be: «Kikiliki, tisingyokuto goni kunu ka Makedonia!» ¹⁰ Kumbuso wo nziki yi niyo, takisa ndi kaaga bigala ka Makedonia. A beyo, ta kawa ndi

ni tibini be Kunzi no atimoki kaina kabikyaga Mongoni Manza ku beyo.

Ludia abinikyonini Mombukwono-dosu

¹¹ Kuwa wa, tafaka ndi ka bato, tatukya ka Tolowasi wa, taga ngbingbili ko uzu wa Samotilake. Bugala bi, tosila ndi ka Neapoli. ¹² Katukya ku, taga ndi ka Filipi nino gudu wa mambwa ka iwili ya Makedonia. Baluma bo bandaga ndi gudu yi nino. Tagya ndi mino masye ku beyo. ¹³ Ka Lisyé la kimumbiso, topupa ndi kunzi wa gudu, taga ka mutili mo libo. A beyo, ta ndi kasima ambe tatakanyatu pa ya malumba. Tikonono kuwa ndi, tarunga kanzina na boko bi nibo ba ndi bumumukana ku beyo. ¹⁴ Lugo ko boko bi nibo, bemoti a ndi Wabatuatela, ina ndi be Ludia. Agabaga ndi botu bayangbungbu baya ligabu lapu, anabanga Kunzi. Muko yi nino atimukanagatu ndi, Mombukwono-dosu ahukwa ndi limbengi bikpo kaukana binza likpumuka nilo Polo abikyagandi. ¹⁵ Kumbuso yi, ibotisisa ndi na ndabu kaki. Atitikisyo, iyi aka be: «Makina be nabinikyonini Mombukwono-dosu ka linganu, doniku kaiko ku kami.» Otiwolya ndi bindondolondo.

Bagwini Polo ibu na Sila ka boloko

¹⁶ Lisyé limoti, ngbingo yi nino ta ndi mino kaina ka malumba, mugya-ligubo bemoti muko yi atikpudoku ndi. Mugya-ligubo yi nino a ndi na limbengi la bunye nilo awon-isilaga ndi kabikyaga makpumuka nimo kanigyonosigu. Bugyalandu bi nibo upaga ndi bambukwaki buyi budingi. ¹⁷ Arunga ndi katibibya ibusu na Polo, anapamikanaga be: «Batu nibana ba bagya-ligubo ko Kunzi nino Kugu-Kugbe. Bakamuwanya pisi niyo makwanana mino kainisono na muhukuso.» ¹⁸ Kuso wa masye makpu, agyaga kuwa ndi beyo aka yo. Ka mulibo, limbengi akundumana ndi Polo, oyikono, iyi aka na limbengi la bunye be: «Nakaubikya ko lino ka Yeso-Kilisito ambe pupo ka muko yi nima!» Ko ngbingo yi nino aka no, limbengi la bunye aka ndi bindede.

¹⁹ Niyo bamombukwana muko yi nino bina be izangiya kabu osyini, bugwi kuwa ndi Polo ibu na Sila, bupupisa ka pa yangba kambwa ka bangama. ²⁰ Busilisa ndi kambwa ka bazozu ka Baluma, ibu aka be: «Batu bi niba ba Bayuda, baputini gudu kusu. ²¹ Bakowonisilo yigya yi niyo ibusu Baluma takobingisyogigu ikani kagya yi.»

²² Kuwa wa, mambengi ukandikanaga ndi batu nibo ba ndi ka ambaza wa bikpeki-kpeki ko bulya ka Polo ibu na Sila. Bazozu bakpamya ndi be bunyu ndumbu, butini pimbo. ²³ Niyo bupa kaukuba, budikita ka boloko,

bakpamyā zamū bē ubuulyogi binza. ²⁴ Ngbingo yi nino bakpamyā ndi mino zamū beyo, umakya ndi ka kaso ka pa yakpwo, umakyaḡa magu ka kpuḡpa.

²⁵ Lugo wo biti, Pɔlo ifu na Sila ba ndi kalumba, banimbila kabibiso Kunzi ni batu ba boloko bagogo banumukana. ²⁶ Ko ngbingo bemoti aka, azigizo wapū azukula ndi mubumbe ma ndabu ya boloko. Wa aka wa, pumi yasi oukwikanaga ndi, baselegeni ka batu basi ba boloko fatinikaga ndi bitututu. ²⁷ Niyo zamū ozuzuko, ina ndi pumi bikpokpo, anyo kawa sabi kaki bekye imwi kye a ndi kasima bē batu ba boloko bokyogini. ²⁸ Luki limoti, Pɔlo apamikana ndi bē: «Wakimwonitogu, ta basi wa aka wa!»

²⁹ Kawa wa, zamū no akunga ndi tala, ogulyo bigalagala ka ndabu ya boloko, ogwa ndi kambwa ka Pɔlo na Sila ni nzuyi anatwa bikyakyakya. ³⁰ Kumbuso yi, upupisa ndi, umuusa bē: «Ifunu bababa, okwononi bē nagi buni kainisono na muhukuso?» ³¹ Basikisya ndi bē: «Mubinikyana Mombukwono-dosu Yeso, winisono na muhukuso, iwe pa imoti na ndabu kaku.» ³² Kawa wa, babikyaga ndi Mongoni Manza ka Mombukwono-dosu pa imoti na batu ba ndabu kaki basi. ³³ Ko ngbingo yi nino aka no wo biti no, zamū uva ndi, usukusa bapwayi bingō. Wa aka wa, babotisa ndi, iyi pa imoti na ndabu kaki basi. ³⁴ Kumbuso yi, aga ndi na Pɔlo ifu na Sila ku kaki, upa malili. Aluku no pa imoti na ndabu kaki yasi bogwa ndi magyagya, kye ba ndi ni babinikyonini Kunzi.

³⁵ Niyo lisyē asyē, bangama ka bazozī butika ndi bambanzu kabikyoku zamū bē usisi. ³⁶ Zamū atumbulyaga ndi Pɔlo mongoni mi nimo bē: «Bazozī botikiku mayu bē namusisi. Mbiya wanu, makwanana kawa kopupo, maga na maziyo.» ³⁷ Luki limoti, Pɔlo ubikya ndi batu nibo butikoku ndi bo bē: «Batitinisisi bi fimbo ka pa yangba ni bakatisombisigu, fatimakya ka boloko. Wina se ta bomikya Baluma. Mbiya wanu, ko bulya iki yo bakapa katipupiso bipele? Kigyonosigu! Bodukuno ni ifu aka bamombukwana-dabu bi katipupiso yi!»

³⁸ Batu bi nibo biga ndi, butumbulyaga bangama likpumuka li nilo. Niyo bukana bē Pɔlo na Sila ba bomikya Baluma, babanga ndi binye. ³⁹ Kawa wa, bodoku ndi, bitatanaga na ifu, busiso. Kumbuso yi, babikya ndi bē bopupi ka gudū yi nino. ⁴⁰ Ngbingo yi nino Pɔlo na Sila bopupa ndi mino ka boloko, binda ka ma Ludia. Ku beyo, binanana ndi na bakilisito, butumisa mambengi, kumbuso yi, baga ndi ifu.

17

Pɔlɔ ibũ na Sila banaga ka Tesalonika

¹ Pɔlɔ ibũ na Sila baga ndi pisi ka gũdũ wa Amufipoli na Apɔlɔnia, bosila kũwa ndi ka Tesalonika kũ Bayuda ba ndi mino na ndabũ ya malũmba. ² Mũdɔngɔni beyɔ Pɔlɔ agyaga ndi mino kambwa, ogulya ndi kũ beyɔ. Ka Masye ma kimumbiso masaa, bikaga ndi kagya bodongoso na ibũ kũ ko bulya Mobiso Motu. ³ Ikaga ndi kautumbulyaga, anowoniso bɛ okwononi Kilisito igyogyisi, opupoku ka mbũkũ. Iyi aka ndi na ibũ bɛ: «Yeso yi ninɔ, nakamũbikyaga Mongoni Manza ko bulya kaki, iyi ni Kilisito.»

⁴ Niyo Bayuda bemoti-bemoti bukana likpũmũka li nilɔ, babaya ndi, babye kũwa ndi Pɔlɔ na Sila. Bagiliki budingi niɓɔ babibisaga ndi Kunzi pa imoti na boko bakpũ bakinisono, babaya ndi gɔni.

⁵ Luki limoti, Bayuda bagɔgɔ botuma ndi na imi bidɛ. Bũpũnaga ndi na ligũndũ bawanza bemoti-bemoti niɓɔ bayigya yanyɛ. Bamũmũla kũwa ndi ambaza wasi kavikimanaga ka gũdũ, baga ndi ka ndabũ ka Yasoni kakisa Pɔlɔ na Sila bivaka-vaka bɛkye bupupisi ko misa ka bambanzũ. ⁶ Yeki bakũminagũ ndi, baga kũwa ndi na Yasoni pa imoti na bakilisito bemoti-bemoti bidada-dada ko misa ka bangama ba gũdũ ni banapamikanaga bɛ: «Batũ bi niɓa baputini ɔbili wasi, mbiya wanũ, bodwiniku kũwa gɔni wanũ, ⁷ Yasoni nɔ utilyi bi kũ kaki. Batũ bi niɓana basi bakegũ kabye mũtũũ ka ngama mudingi wa Lũma kye bakabikya bɛ atũ na ngama wagɔgɔ ninɔ ina bɛ Yeso.» ⁸ Likpũmũka li nilɔ utũla ndi batũ bakpũ na bangama ba gũdũ, ⁹ busiso kũwa ndi Yasoni ni bikolyogini.

Pɔlɔ na Sila bogoni ka gũdũ wa Belɔya

¹⁰ Niyo biti olupyo, bakilisito bamogosa ndi Pɔlɔ na Sila ka gũdũ yi ninɔ ina bɛ Belɔya. Niyo bosilo kũ beyɔ, baga ka ndabũ ya malũmba ka Bayuda. ¹¹ Batũ bi niɓɔ kũ ba ndi banza kaukitaga Batesalonika. Ba ndi kabailya Likpũmũka ko Kunzi na mũsasa makpũ. Masye masi, bakpĩmaga ndi Mobiso bɛkye sibi bɛ likpũmũka nilɔ Pɔlɔ ubikyaga ndi, a ndi la lingũnũ. ¹² Budingi luga kabũ babailya ndi. Luga ka Bagiliki, boko bakinisono na balũkũ budingi babailya ndi gɔni.

¹³ Niyo Bayuda ba Tesalonika bukana bɛ Pɔlɔ akabikyaga gɔni Mongoni Manza ko Kunzi ka Belɔya, Baga ndi kũ beyɔ, bapũnga gɔni kapá ipũmbũ na kauvikimosogo bambaza ka bambanzũ. ¹⁴ Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, bakilisito bamogosa ndi Pɔlɔ miso yo libo lidingi, luki limoti, Sila

na Timotio basikana mbeyi ndi ibu wa aka wa. ¹⁵ Batu nibo binda ndi kabiso Pulo, basilisa ndi ka gudu wa Atene. Kumbuso yi, bigoku ndi ka Beloya na mayu nimo Pulo utikilyoku ndi Sila ibu na Timotio be bindi katakanya bigala-gala.

Pulo a kawa ka Atene

¹⁶ Ngbingo yi nino Pulo a ndi mino kabundaga Sila na Timotio ka Atene, a ndi no kumbu kugbe kye gudu yi nino a ndi wakigunya ka gbilito. ¹⁷ Agyaga ndi bodongoso na Bayuda na batu bagogo nibo babangaga ndi Kunzi kuso wa ndabu ya malumba. Ka bapa baya musilyoni, ikaga ndi na bodongoso masye masi na batu nibo bosilyanaga ndi na ibu. ¹⁸ Batu ba kimibo bemoti-bemoti ka lifu ka Bepikulio na ka Basitoiko, bapanga ndi bodongoso na iyi. Bemoti-bemoti luga kabu buusaga ndi be: «Tongolobi mana a mbeyi kapa kabikya bu?» Bagogo babikyaga ndi be: «Akainisono abe a mubibikya wo mongoni ko bokunzi bo di.» Ba ndi kanzina beyo kye Pulo a ndi kabikyaga Mongoni Manza ko bulya ka Yeso na beyo opupoku ndi mino ka mbuku. ¹⁹ Bava kawa ndi Pulo, baga na iyi ka Pa Yidingi niyo balikyaga ndi be «Aliyopago», bamuusa ndi be: «Wakwananatu katitumbulya isi ya mutuu mambiya nimo wakapa? ²⁰ Wakatibikyaga makpumuka mo di. Ta neki kapa kaiba ambe niyo yasi isi yi ni iki.» ²¹ A beyo, batu ba Atene basi pa imoti na bobiko nibo bikaga luga kabu bokitisaga ndi bongbingo kabu bayasi kabikyaga na kaukana bomongoni bayambiya.

²² Kawa wa, Pulo amaga ndi kambwa ka batu nibo ba ndi ka Aliyopago wa, iyi aka be: «Ifunu batu ba Atene, nakaina abe mabaipa ko bokunzi kugbe. ²³ A beyo, wa no bi mino kalingyo gudu kunu, ninagatu bi bapa nibayo mubibisogo mino bokunzi kunu. Ninito bi goni gbogbo yimoti ni bokpikini mino be: «A ko bulya ko kunzi yi nino takamibogigu.» Kinili, imi, nakamubikyaga Mongoni ka nino mabibisogo ni makegu kamibo. ²⁴ Kunzi yi nino agya ndi obili na masi nimo a kuso yi, iyi no a Mombukwana lisy na litombu, kikogigu na bandabu nibayo bambanzu bopikogo. ²⁵ Kegu na nza yi be bambanzu bagugubyi abe kika na yangya. A beyo, iyi no upaga batu basi obili, muyukumi na makpumuka masi. ²⁶ Katukya ka bambanzu bemoti, agya ndi mababa ka bambanzu kye biki ka obili wasi. Ubisilyaga ndi bongbingo na lili ka bogiyo. ²⁷ Kunzi agya ndi beyo kye bambanzu bakisi. Gutugu bakiko kakisa ni bakazakadaga, bakwananatu aka kamina. Wina se, Kunzi a buwobi na ibusu basi yikaka-yikaka. ²⁸ A beyo:

<Ta na obili ko bulya kaki, tanigiyigilya na takaidukulogo kaiko na obili.>

A mūdōngōni bēyō bēmoti-bēmoti ka bayoko kunu babikya ndi mino bē:

<Ta gōni ibusu bomikaki.>

²⁹ Yeki ta bomiko Kunzi, takikonitōgū na tamanaga ambe akwanana kaika mūdōngōni abe kunzi yi ninō bagyaga na olo, na ngweyi ikani litalu niyō bambanzu bagya na bugegele na yimibo. ³⁰ Luki limoti, Kunzi kegū bata kaanda bongbingo nibō bambanzu ba ndi mino ko biti. Mbiya wanu, akaubikyaga bambanzu basi na ka bogiyo bayasi bē boyikosi mambengi. ³¹ A bēyō, obisoni lisyē nilō akō ndeke mino ngbanga ka obili wasi, ka bungbingbili, pisi ka mutū bēmoti ninō apnaga ndi. Apupisa ndi ka mbuku bēkye batū basi bibi bē mutū yi iyi ninō.»

³² Niyō bamukana Pōlo ni ananzina ko bulya yipupa ka mbuku, bēmoti-bēmoti luga kabu bapunga ndi katiba bikyaaa, bagōgō babikya ndi bē: «Tumukanatu banu mbeyi bata lisyē lagōgō.» ³³ Kūwa wa, Pōlo usa ndi. ³⁴ Luki limoti, batū bēmoti-bēmoti bāga ndi pa imoti na ibu, babinikyana ndi Kunzi. Luga kabu, a ndi ni Dionisi, mutū bēmoti wa Aliyōpagō, muko bēmoti ninō ina ndi bē Damali na batū bagōgō bata.

18

Pōlo a kūwa ka Kolito

¹ Kumbusa wa niyō, Pōlo atukya ndi ka Atene, aga ka gūdu yi ninō ina bē Kolito. ² Kū bēyō, atakanya ndi Muyuda bēmoti ninō ina ndi bē Akila. Iyi Akila a ndi mutū wa Pōto. A ndi ni iginiku mbiya aka kotukyoku ka mugi ma Italia ibu na mukaki bēyō ka Pelesila, kye ngama mudingi bēyō ka Kolode a ndi ni opini mutū bē Bayuda basi bopupi ka Luma. Pōlo inda kūwa ndi kanda Akila ibu na mukaki. ³ Yeki Pōlo agyaga ndi ligubo la bangbangba baya libūfyā abe Akila gōni, bika kūwa ndi na ibu pa imoti kagya ligubo li nilō. ⁴ Ka masyē masi ma kimumbiso, Pōlo agyaga ndi bodongoso ka ndabu ya malumba ka Bayuda, anagya yasi bē Bayuda na Bagiliki bamukanito.

⁵ Niyō Sila na Timotio botukyoku ka Makedonia, bosiloku ka Kolito, Pōlo ipá ndi wasi kabikyaga Likpamuka ko Kunzi. A ndi kautumbulyaga Bayuda bē Yeso ni Masiya. ⁶ Luki limoti, Bayuda ba ndi kabunilyo muki aka, banatumbwa. Kūwa wa, ubamilya ndi libungu la botu kaki bipupupu, iyi aka bē: «Makobungogo gutugū bata ibunu, kegū bata likpamuka kami. Katukya mbiya wanu, nakainda ka batū nibō bakegū Bayuda.» ⁷ Pōlo atukya kūwa ndi wa, inda

kaiko ka mutũ bēmoti nīnō ina ndi bē Tito-Yusito. Iyi Tito-Yusito abibisagatũ ndi Kunzi, ndabũ kaki ikaga ndi ka kpolo wa niyo ya malũmba ka Bayuda. ⁸ Kilisipo nīnō a ndi ngama wa ndabũ ya malũmba ka Bayuda, abinikyana ndi Mombukwono-dosu pa imoti na batũ ba ndabũ kaki basi. Batũ ba Kolito bakpũ nībō ba ndi kamũkana Pōlo, babinikyana ndi gōni, bibotisiso.

⁹ Biti yimoti, Pōlo alũtaga ndi nziki ni Mombukwono-dosu anabikya bē: «Wakobongonitōgũ, wika asi kanzina aka, wakodokonitōgũ, ¹⁰ kye na pa imoti na iwē. Mũmbanzũ gutũgũ bēmoti aka kuviligu kye na na bambanzũ budingi ka gũfũ yi nimũ.» ¹¹ Pōlo agya ndi kũ bēyō syangasũ simoti na batimba madīya, kaũbikyaga bambanzũ Likpũmũka ko Kunzi.

Ngama Galio akasombiso Pōlo

¹² Ko ngbingo yi nīnō Galio a ndi mino ngama wa iwili ya Akaya, Bayuda bũkanana ndi ko bulya ka Pōlo. Bagwi, bāga ndi na iyi kambwa ka bāzozī, ¹³ i bũ aka ndi bē: «Alũkũ yi nimũ akaũkpamya bambanzũ kabibiso Kunzi ni kegũ bēyō mutũũ abikyaga mino.» ¹⁴ Niyo Pōlo a ndi kapa kanzina, Galio aka ndi na i bũ bē: «Ifunu Bayuda, kamwo bi mũmbanzũ ikani kagya bũnyē, imi, nakwananatu bi kamũmũkana. ¹⁵ Luki limoti, yeki makagya bōdōngoso ko bulya mũnzina, mino na ko bulya mutũũ kunu, nīlō amundi ifunu aka. Imi, nakakwananigu kako inguo ya likpũmũka li nīlō.» ¹⁶ Kumbuso yi, Galio ukpũmya ndi. ¹⁷ Kũwa wa, i bũ basi bagwi ndi Sositeni, ngama wa ndabũ ya malũmba. Balya ndi bisũsũsũ kambwa ka bāzozī wa, ni Galio kegũ gutũgũ kobiso mino limbengi aka.

Pōlo igini ka Atiokia

¹⁸ Pōlo asyēsye mbeyi ndi bata aka bīndi ka Kolito wa. Kumbuso yi, basanana ndi na bakilisito, badaka ndi ka bato kaaga ka Sulia pa imoti na Pelesila na Akila. Iwisisa ndi mũ bīngō ka lisũ nīlō balikyaga ndi bē Kenekulia, kye a ndi ni akuni silika kambwa ko Kunzi*. ¹⁹ Niyo badwē ka Efeso, Pōlo ūsa kũwa ndi wa aka wa. Aga ndi ka ndabũ ya malũmba ka Bayuda, apũnga bōdōngoso na i bũ. ²⁰ Bayuda babikya ndi bē biki mbeyi bata na i bũ wa aka wa. Luki limoti ni Pōlo kopagũ. ²¹ Niyo a ndi kaasanana na i bũ, ūbikya bē: «Kunzi kapa, nigokuto banũ bata kamũnda.»

* **18:18** 18:18 akuni silika kambwa ko Kunzi: Wanda gōni Litatanga. 6:5-18. Kabũenene na yigya ka Bayuda, mũmbanzũ kako ndi silika kambwa ko Kunzi, kiwĩgũ ndi bata mũ kadwe kũ kwa kũ ngbingo yi nīnō itũlyana mino.

Kuwa wa, atukya ndi na bato ka Efeso wa, aga. ²² Niyɔ adwe ka Kaizalia, osyo, adaka ndi ka Yelusalema kaumuuso batu ba kanisa. Kumbuso yi, osyo kuwa ndi ka Atiokia. ²³ Agya ndi wa masye makede aka, niyɔ atukya wa, apunga ndi kolingyo giyo yimoti-yimoti katukya ka Galatia adwe ka Fuligia. Ku beyo, utumisa ndi babibya basi mambengi.

Apolo odwini ka Efeso na ka Kolito

²⁴ Muyuda bemoti ninɔ ibukuta ndi ka Alesandulia ina ndi be Apolo, a ndi ni osilini ka Efeso. Anzinaga ndi bipoli-poli na ibaga ndi Mobiso ko Kunzi binza kugbe. ²⁵ Bawonisila ndi kabye pisi ka Mombukwono-dosu. Agyaga ndi kekele kabikyaga na kowonisilo ka bungbinghili Mongoni Manza ka Yeso. Luki limoti, ibaga ndi iyi ibatiso ka Yuani aka. ²⁶ Apunga ndi kanzina ni kegu na kubangaku ka ndabu ya malumba ka Bayuda ku. Niyɔ Pelesila ibu na Akila bamakana ndi, bamaka ku kabu, bawonisila bata bingbanganya kugbe pisi ko Kunzi. ²⁷ Yeki a ndi kapa kainda ka iwili ya Akaya, bakilisito batumisa ndi limbengi, bukpikilya kuwa ndi babibya nibo ku kambwa aka be batilyito binza. Niyɔ osilo ku beyo, usingya ndi kugbe batu nibo binisana ndi na muhukuso pisi ka iziyɔ ko Kunzi. ²⁸ A beyo, unzinilyaga ndi Bayuda na bou bingbanganya ko misa ka batu basi, anowoniso pisi ka Mobiso Motu be Yeso ni Kilisito.

19

Polo akabikyaga Mongoni Manza ka Efeso

¹ Ngbingo yi ninɔ Apolo a ndi mino ka Kolito, Polo akitanaga ndi ka iwili ya bangupa, adwe ka Efeso. Ku beyo, utakanya ndi babibya bemoti-bemoti, ² iyi aka na ibu be: «Ambe, minisanatu ndi na Limbengi-Lotu ngbingo yi ninɔ mabaya ndi mino?» Basikisya ndi be: «Kali! Takanukonigu ndi gutugu iki yi aka ni bananzina ko bulya Limbengi-Lotu.»

³ Umuuso bata ndi be: «Mogwa ndi ibatiso tino?» Basikisya be: «Niyɔ ka Yuani.» ⁴ Polo ubikya kuwa ndi be: «Yuani ubotisaga ndi batu nibo bapaga ndi kayikoso obili kabu. Ubikyaga ndi goni be babaili muti yi ninɔ akodoku kumbuso kaki. Muti yi ndi ni Yeso.»

⁵ Niyɔ bukana beyo, bibotisisa ndi ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso. ⁶ Polo ubisilya ndi maboku, Limbengi-Lotu usilyo. Bapunga ndi kanzina ka masasu dididi na kabikyaga makpamuka nimo kanigyonosigu. ⁷ Batu bi nibo basi ba ndi buwobi tekebe na baba.

⁸ Kusɔ wa batimba basaa, Polo indaga ndi ka ndabu ya malumba ka Bayuda, ananzina ni kegu na kubangaku.

Agyaga ndi na ifu bodongoso ko bulya Bungama ko Kunzi, anakisa be batu bi nibo bikaga ndi kamukana babailyi. ⁹ Luki limoti, bagogo ba ndi mambengi muti, bakya ka baya, bapunga kanzina yanyenye ko bulya yo pisi ka Mombukwono-dosu ka musilyoni wa. Kwa wa, Polo usa ndi, aga ndi pa imoti na babibya aka. Bikaga ndi kainzinzinya na ifu masye masi ka ndabu ya ikolo ka aluku bemoti nino ina ndi be Tilano. ¹⁰ Likpamuka li nilo igyonosa ndi ka byanga biba. Batu basi nibo ba ndi ka iwili ya Azia, iki Bayuda na gutugu Bagiliki aka bukana ndi likpamuka ko Mombukwono-dosu.

Bomika Sekewa bakakingila kokpumyo mambengi ma bunye

¹¹ Kunzi agyaga ndi makpumuka mambanga-mbanga pisi ka Polo. ¹² Kinili, subisilyaga ndi batu ba bokolobu botu na matambala nimo ikaga ndi ni odundini nzuyi ka Polo. Batu bi nibo bahukagatu ndi, mambengi ma bunye anupupo goni. ¹³ Bayuda bemoti-bemoti bikaga ndi kaamama ka bapa dididi kakingila kokpumyo mambengi ma bunye ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso. Banabikya be: «Nakamubikya ambe puponi ko lino ka Yeso nino Polo akabikyaga likpamuka kaki.»

¹⁴ Kumu-kumu bemoti Muyuda nino ina ndi be Sekewa a ndi na bomiki madia na ika. Bomikaki bo bagyaga ndi likpamuka li nilo. ¹⁵ Luki limoti, limbengi la bunye usikisya ndi be: «Namibatu Yeso, namiba goni Polo binza. Luki limoti, ibunu ma ba wani?»

¹⁶ Aluka yi nino a ndi na limbengi la bunye no ubumbukyoku bomika Sekewa, ukukumilyaga, ugyagya ndi binye kadwe ka kwa ka bomiki bo bopupoku ndi ka ndabu bondumbu na bevidi. ¹⁷ Batu basi ba Efeso, iki Bayuda na gutugu Bagiliki aka bukana ndi mongoni mi nimo. Ifu basi babanga ndi, bobibisa lino ka Mombukwono-dosu Yeso. ¹⁸ Batu budingi nibo ba ndi ni boboilyini, bodogoku ndi kabinikyana na kabikyaga bunye kabu nibo bagyaga ndi bingbanganya ko misa ka bambanzu. ¹⁹ Luga ka batu nibo bukimaga ndi baneko, budingi bodoku ndi na bakitabu kabu baya baneko kabusya kambwa ka bambanzu basi. Bagya kwa ndi isabu ya bakitabu bi nibo, apa buyi bambuma belofu batekebe kubukumuti. ²⁰ Kinili, pisi ko ngu ka Mombukwono-dosu, likpamuka ko Kunzi igbata ndi, itulyana ka bapa bayasi.

²¹ Kumbusa wa likpamuko li nilo, Pɔlo osisila ndi kaında ka Yelusalema pisi ka iwili ya Makedonia na niyo ya Akaya. Iyi aka ndi be: «Nakadwe ku, nakwananatu banu goni kaaga ka Luma.» ²² Utika kuwa ndi ka Makedonia batu baba luga ka nibo besingyaga ndi ka ligubo, a ndi ni Timotio ibu na Hasito. Iyi mombukwana-daki otigolo mbeyi ndi bata ka Azia aka.

²³ Ko ngbingo yi nino, bambanzu bavikimanaga ndi ka Efeso ko bulya Pisi ka Mombukwono-dosu. ²⁴ Ku beyo, a ndi na mutwo-mabisya bemoti nino ina ndi be Demetilio. Iyi Demetilio otwaga ndi ka bangweyi bekingyosi bayikekeke baya bandabu ko kunzi muko yi nino ina ndi be Alitemisi. Ligubo li nilo upaga ndi botwa-mabisya buyi budingi. ²⁵ Demetilio umumula kuwa ndi botwa-mabisya na batu basi nibo bagyaga ndi busolo ba ligubo li nilo. Iyi aka na ibu be: «Bomika-mama, makaiba binza be talyalyaga ka ligubo li nili. ²⁶ Mbiya wanu, makaina na kaukana nilo Pɔlo akagya. Kegu asi ka Efeso aka, luki limoti likpamuko nilo a kuwa buwobi kaitulyana ka Azia wasi. Ulutoni batu budingi, uyikasa tamanaga kabu be bokunzi nibo bambanzu butwogo bakegu bokunzi. ²⁷ Kegu asi ligubo kusu aka lo akakisa kaputikana, luki limoti, gutugu ibiba ya ndabu ko kunzi mudingi Alitemisi aka. Iyi nino babibisogo bapa bayasi ka Azia na ka obili wasi!»

²⁸ Niyo bambanzu bukana likpamuka li nilo beyo, bavikimanaga ndi, banapamikanaga be: «Alitemisi wa Efeso a mudingi!»

²⁹ Kuwa wa, gudū wasi avikimanaga ndi. Ibu basi bukanana ndi kaaga bigala-gala ka pa yangba niyo bamumukanaga ndi mino, bagwi ndi Gayo na Alisitaliko, Bamakedonia baba bi nibo bakpakyaana ndi na Pɔlo. ³⁰ Pɔlo a ndi wakitulya kaında kambwa ka ambaza yi nino, luki limoti babibya bapakya ndi. ³¹ Gutugu bangama bemoti-bemoti ba Azia nibo ba ndi bawai-daki, batikilya ndi bambanzu kabikya be kipupisonitogu ku beyo. ³² Ko ngbingo yi nino aka no, bambanzu bapunga ndi kanzina gbali, banzingimana ndi. Luga kabu, bambanzu budingi bakegu ndi kaiba gutugu be bomumukoni ko bulya iki. ³³ Kuwa wa, bambanzu bemoti-bemoti luga wa ambaza batumbulyaga ndi Alesandulia likpamuka li nilo. Bayuda bakpamyana ndi be akitagi kambwa. Kuwa wa, Alesandulia ugbuma na maboku be badaki kye a ndi kapa kanzina. ³⁴ Luki limoti, niyo bambanzu bibo be Alesandulia a Muyuda, ibu basi bapunga ndi kapamikanaga ka basaa banda baba be: «Alitemisi wa Efeso a mudingi!» ³⁵ Ka

mulibo, ndombwe mudingi wa gudu yi nino udokisa ndi, ubikya be: «Batw ba Efeso, bambanzu basi bakaiba be Efeso a pa yi niyo obuulyogo ndabu ko kunzi Alitemisi mudingi na mulundu kaki nimo ogwoku ndi kugu wa lisyε. ³⁶ Kegu na mutw gutugu bemoti aka nino akwanana kaanganya. Kinili, okwononi mbeyi kosisa mambengi, ni makogyigu likpumuka bisososo. ³⁷ A beyo, baluku bi nibana moduku na ibu ba bakibigu ka ndabu ko kunzi kusu ikani katumbwa yi. ³⁸ Kika ni Demetilio na botwa-mabisya nibo bagyaga na ibu ligubo bakegu kaukanana na mumbanzu, masyε muko bangbanga atu, bazozu batw goni, bakwanana kaaga ku beyo. ³⁹ Makika na likpumuka lagogo libikya, niyo igyonosa kuwa banu kambwa ka bangama. ⁴⁰ A beyo, kabyenene na likpumuka li nilo igyonosi na lisyε li nili, bakwanana katipilyaga bangbanga be tovikimonogini. Takegu no pisi yi niyo tatumbulaga mino mu ma musilyoni mi nima.» ⁴¹ Niyo ama kanzina beyo, upa bambanzu ligundu.

20

Polo igini bata ka Makedonia, akitanaga ka Giliki

¹ Niyo pa adakilya, Polo umumula kuwa ndi babibya, utumiso mambengi. Kumbuso yi, upaga maboku, aga ndi ka Makedonia. ² Akitanaga ndi pisi ku beyo, upa ndi babibya mutw makpu. Kumbuso yi, inda ndi ka mugu ma Giliki, ³ agya ndi ku beyo batimba basaa. Niyo a kuwa ndi buwobi kadaka ka bato kaında ka mugu ma Sulia, ukana ndi be Bayuda bagyilini dikidi. Kuwa wa, osisilya ndi kaiga kumbuso, akitanaga pisi ka Makedonia. ⁴ A ndi kakpakyana pa imoti na batw bi niba: Sapateli mika Pilo nino a ndi Mubeloya, Batesalonika beyo ka Alisitaliko ibu na Sekundo, Madelibe nino ina ndi be Gayo, Timotio, se kuwa Tikiko ibu na Tolofimo nibo ba ndi batw ba Azia. ⁵ Batw bi niba bo bapungaga ndi ligundu kaında katibundaga ka Tolowasi. ⁶ Kumbusa wa yinga niyo balyaga ndi mino mukati bikofulu, tadaka ndi ka bato ka lisu la Filipi, kumbusa wa ligundu la masyε kubukumuti, tutakanyaga ndi ka Tolowasi, tagya na ibu poso yimoti.

Polo opipilini kaaga ka Tolowasi

⁷ Lisyε la Mungu na bugogo, ta ndi bumumukana kobunonogo mukati ni Polo ananzina. Yeki a ndi kapa kopupyu na bugala bi, idukulaga ndi no bulo kadwe lugo wo biti. ⁸ Ta ndi bumumukana ka ndabu yi niyo ya kugu. Ku beyo, batala bakpu butuna bingbiii. ⁹ Wina se, a ndi na Mwanza bemoti nino ina ndi be Eutiko, a ndi wakiko ka lidilisa wa, iyi aka ndi toto bipe ko ngbingo yi nino Polo

a ndi mino kanzina bindiii nɔ. Mɔwanza nɔ onyukoku ndi ka tɔtɔ, ogwoku kotukyoku ka ndabu ya kugu niyo ya yisaa. Niyo ba kɔwa ndi be bamomosi, a ndi ni okwini. ¹⁰ Kɔwa wa, Pɔlo osyoku ndi, odidiko fuwobi na iyi, apututo, abikya be: «A mubisi, wosoni kombomboyo!»

¹¹ Niyo Pɔlo igilya ndi bata kadaka ka ndabu ya kugu, obunonogo mukati, alya. Idukulaga ndi bata kanzina bindiii kadwe ku kwa ku lisyɛ atinikaga ndi mino. Kumbuso yi, aga ndi. ¹² Biga ndi na mɔwanza yi nino ni a mubisi, batu basi botumini na magyagya bidɛ.

Pɔlo otukyini ka Tolowasi, aga ka Miletu

¹³ Taga kɔwa ndi ibusu kambwa, tadaka ka bato kaina ka gudu yi nino ina be Asosi. Ku beyo, takwanana kɔwa ndi kava Pɔlo na ligundu kye a ndi ni osisilyini kaina na magu. ¹⁴ Niyo tosilyono na Pɔlo ka Asosi, tava kɔwa ndi ka bato, taga pa imoti na ibu ka gudu wa Mitileni. ¹⁵ Tatakya ndi bugalo bi, tadwe ko uzu niyo ina be Kio. Niyo lisyɛ asyɛ, tadwe ndi ko uzu niyo ina be Samosi, kɔwa na bugala bi topupana ndi ka gudu wa Miletu. ¹⁶ A beyo, Pɔlo a ndi wakitulya kakitanaga ka Efeso ni komogigu, kye kegɔ ndi kapa kalya ngbingo ka iwili ya Azia. A ndi kaiduso be odwino gutugu ka Yelusalema kambwa wa Patekoti.

Pɔlo bosononini na bazeɛ ba kanisa ya Efeso

¹⁷ Katukya ka Miletu wa, Pɔlo utika ndi bambanzu ka Efeso kaumokoku bazeɛ ba kanisa. ¹⁸ Niyo bosiloku, Pɔlo ubikya ndi be: «Katukya ka lisyɛ nilo aka lo nosiloku ndi mino wanu ka Azia, makaiba yigya kami binza beyo na ndi mino bongbinga basi luga kunu. ¹⁹ Nagugubya ndi Mombukwono-dosu ni nakegu na yibinika, ka mugamu na ka yigyogyiso ko bulya bodikidi nibayo Bayuda begyilyaga ndi. ²⁰ Makaiba be nakamusumilyagu ndi gutugu luki limoti aka nilo la izangiya. Namubikyaga ndi bingbanganya likpamuka ko Kunzi, namupa mutiwi ko misa ka bambanzu basi na ka bandabu kunu. ²¹ Nubikyaga ndi Bayuda, gutugu batu bi nibo bakegu Bayuda be bayikosi obili kabu, bamigilyiku Kunzi, babinikyana Mombukwono-dosu Yeso. ²² Mbiya wanu, Limbengi-Lotu akekpamya kaina ka Yelusalema. Nakegu kaiba ambe ikoku banu na imi ku bu. ²³ Luki limoti, ka bagudu yikaka-yikaka, Limbengi-Lotu ewonisilagatu kambwa be boloko na yigyogyiso akabundaga. ²⁴ Nakaminagigu obili kami abe luki la izangiya. Luki limoti, izangiya kami a be nadwi ka mulibo ma ligubo nilo Mombukwono-dosu Yeso epa. Ligubo li ni kabikyaga Mongoni Manza ma iziyo ko Kunzi.

²⁵ Nikaga ndi kakpakyana luga kunu basi, na nabikyaga mongoni ma Bungama ko Kunzi. Luki limoti, katukya mbiya wanu, nakaiba ambe makeminigu banu bata. ²⁶ Kinili, na lisyε li nili nakamugbityaga be bemoti kunu kobungogo, kendigu bata imi. ²⁷ A beyo, namutumbulyaga ndi likpamuka ko Kunzi lasi ni nakamusumilyigu luki gutugu limoti aka. ²⁸ Wiminyonito ibunu bamombukwana-donu. Buulyogoni ambaza wasi nino Limbengi-Lotu amupa be wikoni bobubulyo bi. Mobuulyaga goni kanisa ko Kunzi, niyo inisana ndi noyu pisi ka bangu ko mikaki bikpe. ²⁹ Imi, nakaiba binza ambe kumbusa wa ligundu kami, bambanzu mudongoni abe banyama bufiya bingyatu luga kunu, bakikigu no nzonzi wa ambaza. ³⁰ Gutugu luga kunu aka, bambanzu bipupisatu ndeke kabikyaga mutuu ma kuboboku kye buluti babiyya kumbuso kabu. ³¹ Wiminyonito! Manatamana ambe ka byanga bisaa, nikaga ndi kamupa mutiwi yikaka-yikaka biti na lisyε ka mugamu.

³² Mbiya wanu, namupini ko Kunzi na ko mongoni kaki ma iziyo. Mongoni mi nimo a no ngu kamupiko ka baya, kamupa lisimo pa imoti na batu kaki basi. ³³ Imi, nakegu ndi na musasa mo buyi ikani ma olo ikani ma botu ka mambanzu. ³⁴ Ibulu bamombukwana-donu makaiba beyo nagyaga ndi mino ligubo na mafoku kami, ko bulya kami, na ko bulya ka batu bi nibo takpakyana ndi na ibu. ³⁵ Ka masi nimo nagyaga ndi, namuwonisila ndi be tokwononi kaiko bungu pisi ka ligubo, kabinika buti ka batu ba yangya. Manatamana goni likpamuka nilo Mombukwono-dosu Yeso bikpe abikya ndi be: «Izangiya ka mutuu nino apaga luki okitogi niyo ka nino bapaga.»

³⁶ Niyo Polo ama kanzina beyo, obuna ndi moli pa imoti na ibu basi, balumba. ³⁷ Ibu basi bagbungukana ndi na mugamu, banapututo na kapanana mafoku. ³⁸ Balya ndi kumbu kugbe ka nilo Polo ubikya ndi be bakaminigu ndeke bata. Ka mulibo, binda ndi kabiso ka lisu.

21

Polo ogoni ka Yelusalema

¹ Niyo tasanana na ibu, tadaka ndi bata ka bato, taga ngbingbili ko uzu niyo balikyaga be Kosi. Bugala bi, tadwe ndi ka mugi nimo balikyaga be Lodo. Katukya ka Lodo, tadwe ka Patala. ² Ku beyo, tatakanya ndi bato bemoti ni anaga ka Foinikia. Tadaka ndi mino, taga. ³ Niyo ta kawa ndi buwobi na Kipulo, tasa ndi miso ya zebu, taga ibusu ka Sulia. Tifuma ka Tilo, ka pa yi niyo bato

osisaga ndi mino makpumu. ⁴ Ku beyo, tutakanya ndi babibya, tagya na ibu poso yimoti. Limbengi-Lotu ukpamy ndi kapakya Polo kadaka ka Yelusalema. ⁵ Luki limoti, niyo poso yi niyo akitaga, tidukulaga ndi na ligundu kusu. Bambanzu basi, iki boko na bomiki binda ndi katibiso kunzi wa gudu. Ku beyo, ibusu basi tobuna ndi moli kubi wa, talumba. ⁶ Niyo tasanana, tafaka ndi ka bato, babibya biga kuwa ndi ka ba ku-kabu. ⁷ Katukya ka Tilo, tomosisya ndi kazaba, tadwe ka Tolemai. Ku beyo, tinanana ndi na bomomosu bakilisito, tasye ndi na ibu lisy limoti. ⁸ Bugala bi, tatukyilya ndi ligundu, tadwe ka Kaizalia. Tika ndi ka ndabu ka Filipi nino bamakaga ndi be «Mubibikya wo Mongoni Manza». Iyi Filipi a ndi bemoti ka bambanzu madia na ika nibo burunaga ndi ka Yelusalema. ⁹ A ndi na basika bakwanganya nibo ba ndi ni bakanibigu likpumu ka baluku. Basika bi nibo ba ndi na bugyalandu butumbulaga makpumu ko lino ko Kunzi. ¹⁰ Ibusu ta kuwa ndi wa ni togyini masye makpu. Mugyalandu bemoti nino ina ndi Agabu, otukyoku ndi ka Yudea, osiloku wa. ¹¹ Odoke katinda, ava mukaba ka Polo, ikanda ndi nomu magu na maboku. Iyi aka be: «Limbengi-Lotu akabikya be: «Ka Yelusalema, Bayuda bakandaga banu mombukwana mukaba mi nima beyo, bagaba ka maboku ka batu bi nibo bakamibigu Kunzi.»»

¹² Niyo tukana likpumu li nilo beyo, ibusu na batu ba Kaizalia tapakya ndi Polo kadaka ka Yelusalema. ¹³ Luki limoti, Polo osikisya ndi be: «Ko bulya iki yo makagamana na kera ombombo beyo? Na wakitulya kaikondisiso gutugu kokwo aka ka Yelusalema ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso.» ¹⁴ Niyo tina be kegu katimukana, tasa kuwa ndi. Tabikya be: «Sipananso ka Mombukwono-dosu igyonosi neki!»

¹⁵ Kumbusa wa masye makede, tibungusyaga ndi, tafaka ka Yelusalema. ¹⁶ Babibya ba Kaizalia binda ndi katibiso ka aluku bemoti ka Kipulo nino ina ndi be Munasoni. Iyi Munasoni a ndi mubibya wandeli, tasye kuwa ndi ku kaki.

Polo ogoni ku ka Yakobo

¹⁷ Niyo tosilo ka Yelusalema, bomomosu bakilisito batitilya ndi na magyagya. ¹⁸ Bugala bi, tinda ndi pa imoti na Polo ku ka Yakobo. Ku beyo, bazee basi ba kanisa ba ndi bumumukana ku. ¹⁹ Niyo Polo ama kaumuusogo, utambulyaga ndi buwobi-buwobi nilo Kunzi ugyilya ndi batu nibo bakamibigu Kunzi pisi ka ligubo kaki. ²⁰ Niyo bazee bukana likpumu li nilo, babibisa ndi Kunzi. Kumbuso yi, babikya ndi Polo be: «Mamaki, watukaina beyo

Bayuda budingi boboilyi mino bene, ibu basi bakabye mutuu ka Musa limbengi limoti. ²¹ Wina se, bukoni bi be a abe wakautiwa Bayuda basi nibo bikaga luga ka bevananza bayagogo be basi kabye mutuu ka Musa. Upokyi bi goni be bakukusionitogu bomikabu, bakobyonitogu yigya ya bundeli ka Bayuda. ²² Tagya se kuwa buni kye fibatu aka be wosilniku wanu? ²³ Yeki a beyo, gya neki nilo takaubikya. Ta wanu na baluku bakwanganya nibo bakoni silika kambwa ko Kunzi kaipa ko Kunzi. ²⁴ Windoni pa imoti na ibu, mibubisoku. Kalyatu goni nilo okwononi kye biwisisi bamu. Kuwa wa, bambanzu basi bakwanana kaiba be mongoni masi nimo bukana ndi ko bulya kaku a mabongo. Luki limoti, bibo goni be iwe wagyatuu mutuu. ²⁵ Tukupikilyini bi batuu nibo babaya ni bagegu Bayuda nilo bakwanana kagya. Bakakwananigu kalya makolo nimo bopi bokunzi ka bapepe, ikani kalya bangu gutugu nyama yi nino bamwogo kani badulini basongu, bakogyonitogu goni bufanda.»

²⁶ Bugala bi, Polo binda ndi na baluku bi nibo, bibubisa ndi. Kumbuso yi, ingya ndi ka Ndabu ko Kunzi, utumbulyaga ndi be masye ma kibubiso osyo ko ngbingo tino, isi yi be bakwanana kaupilya bemoti-bemoti apepe ngbingo tino.

Bagwini Polo

²⁷ Niyu masye madiya na ika a kuwa ndi buwobi kosyo, Bayuda nibo ba Azia bamina ndi Polo ka Ndabu ko Kunzi. Kuwa wa, bavikimosaga ambaza wasi ka bambanzu, bagwi ndi Polo. ²⁸ Banapamikanaga be: «Ibunu Bezaleli, singyoniku! Aluku yi nimu no akabikyaga ka bapa bayasi, akaupa bambanzu basi mutiwi manye ko bulya kusu, ko bulya mutuu ka Musa na ko bulya Ndabu ko Kunzi yi niyi. Umokyini goni batuu bi nibo bagegu Bayuda ka Ndabu ko Kunzi, baputa pa Yotu yi niyi.» ²⁹ A beyo, baminatu ndi Polo kambwa wa ka Yelusalema na Muefeso bemoti nino ina ndi be Tolofimo. Ibu ba ndi kasima be Polo amingyisatu ndi ka Ndabu ko Kunzi.

³⁰ Gudu wasi avikimanaga ndi, bambanzu botinikoku ndi bingbufu. Bagwi Polo, baluta ndi bikpwukpwukpwu kunzi wa Ndabu ko Kunzi. Kumbuso yi, badulaga ndi pumi yi. ³¹ Ba kuwa ndi kakisa kamwo. Kuwa wa, mongoni asilya ndi ngama ka ambaza wa basuda be gudu wasi wa Yelusalema ovikimonogini. ³² Ko ngbingo yi nino aka no, uva ndi basuda na bakumanda kabu бага ndi bangu ku beyo. Niyu bambanzu bamina, basa ndi kabuma Polo. ³³ Ngama ka basuda isisiloku kuwa ndi buwobi na

iyi, agwisiso. Akpamya ɓe ɓakandi na baselegeni ɓayifa. Kumbuso yi, uusa ɓe: «Wani mu? Ogyi iki?» ³⁴ Luki limoti, luga wa ambaza wa, ɓambanzu ɓa ndi kapamikana gbali kani ngama ka ɓasuda kotombisyagu gutugu likpamuka limoti aka, kinili, akpamya kuwa ndi ɓe ɓaga na Polo ka mukɔɓo ka ɓasuda. ³⁵ Niyo Polo osilo ka mupumi, ɓasuda ɓabinika ndi kye ambaza ka ɓambanzu a ndi ni ovikimonogini. ³⁶ A ɓeyo, ɓatu ɓasi ɓa ndi kabifya, ɓanapamikanaga ɓe: «Mumwoni!»

Polo akozukogo likpamuka kaki

³⁷ Ngbingo yi ninɔ ɓa ndi kuwa mino ɓuwobi kamakya Polo ka mukɔɓo ka ɓasuda, iyi aka ndi na ngama ka ɓasuda ɓe: «Wakwananatu kesilya ngbingo kabikya likpamuka?»

Ngama ka ɓasuda amuusa ndi ɓe: «Wibatɔ Ligiliki? ³⁸ Kegɔ iwe ni Mumisili yi ninɔ opɔ ɓi ipambɔ ka masye mi nima, uva ɓonzikabu ɓelofu ɓatekeɓe ɓakwanganya kaında na iɓu ka isa?»

³⁹ Polo asikisya ndi ɓe: «Imi, na Muyuda wa Talasi, ka iwili ya Kilikia. Niɓukuta ka gudɔ wa kinisono. Kikiliki, isilya mbeyi mino ngbingo nanzini na ɓatu ɓi niɓa.»

⁴⁰ Ngama asilya ndi manzina. Polo amaga kuwa ndi ko misa ma mupumi, ugbuma ndi ɓambanzu na kuɓokuko. Niyo ɓadaka, ubikya ndi na Libelenia ɓe:

22

¹ «Bomika-mama, ɓababa, pongoni mbeyi motili ka nilo nakamubikya mbiya wanu kowonisilo ɓe nakogyigu ɓunye.» ² Niyo ɓamukana Polo ni akanzina liva-kukabu ɓeyo, iɓu aka ndi ɓiwo. Polo aka ndi na iɓu ɓe:

³ «Imi, na Muyuda. Niɓukuta ka Talasi ka iwili ya Kilikia, luki limoti, nopinga wa ka Yelusalema wa. Gamalieli no a ndi malima kami. Ewonisilaga ndi ɓeyo okwononi mino kabye mutuu ka ɓotitosu ka ɓungbingbili. Nagugubya ndi Kunzi na kekele ɓegeyo ɓunu ɓasi mo mino kagya na lisyɛ li nili. ⁴ Nugyogisaga ndi, numwisiso ɓatu niɓo ɓabifyaaga ndi pisi ko Mombukwono-dosu. Nugwisisaga ndi ɓaluku na ɓoko ka ɓoko. ⁵ Kumu-kumu na basa yasi ka bazee ɓakaiba ɓinza nilo nakabikya. A ɓeyo, ɓepatu ndi ɓabalɔwa kaupoku ɓomomosu ɓa Damasiki. Na ndi kapa kaında kaugwi ɓakilisito niɓo ɓa ndi ku, kodoku na iɓu kaugyogisɔ ka Yelusalema.»

Polo akatumbulaga ɓeyo Kunzi amaka ndi mino

⁶ «Na mbeyi ndi ko pisi aka, ɓuwobi kadwe ka Damasiki. Mɔni a kuwa ndi banda ka masikatɔ, ko ngbinga ɓemoti aka, ɓungɓanganya osyoku ndi ɓigbututu kotukyoku kugu

wa lisyε, ekungulo bikululu. ⁷ Nogwa ndi wasi bingomε, nukana liyε limoti anεbikya bε: <Saulo, Saulo, ko bulya iki yε wo mino kegyogyiso?> ⁸ Nuusa ndi ambε: <fwe ni wani, Mombukwono-dosu?> Liyε li nilo esikisyo bε: <Imi ni Yeso wa Nazaleti ninε wakegyogyiso nε.> ⁹ Batε bi nibo ta ndi pa imoti na iβu binatε ndi bungbanganya bi nibo, luki limoti ni bakukonigε liyε li nilo. ¹⁰ Nuusa kεwa ndi bε: <Mombukwono-dosu, nagyi sε buni?> Esikisya ndi bε: <Wamaga, waga ka Damasiki. Kε beyo, bεbikyatu makpεmεka masi nimε Kunzi akaukpamyε bε gya.> ¹¹ Miso epiya ndi bipi na bεpε ba bungbanganya bi nibo. Batε nibo ta ndi na iβu begwi kεwa ndi kubokuko, baga na imi ka Damasiki.

¹² Kε beyo, a ndi na mulukε bemoti ninε ina ndi bε Anania. Abangagatε ndi Kunzi, anabyε mutεε kusu. Bayuda basi nibo bikaga ndi kε babibaga ndi kugbε. ¹³ Anania esilyoku ndi, iyi aka na imi bε: <Saulo, mika-mama, miso ukulikani!> Ko ngbingo yi ninε aka nε, miso ekulikana ndi, namina Anania. ¹⁴ Kumbuso yi, εbikya ndi bε: <Kunzi ka botitosu upunogoni ndi kambwa aka bε wiba sipananisε kaki, wamina Mutε Wongbingbili, ukana liyε kaki. ¹⁵ A beyo, wika demε kaki ko misa ka batε basi kabikyaga nilo wini bi na nilo ukoni bi. ¹⁶ Mbiya wanε, wakabunda bata iki? Wamaga, wibotisiso, wakunga mupilya ma banyε ko lino kaki.>>

Polo akatumbulaga beyo Mombukwono-dosu atika ndi mino

¹⁷ «Kumbuso yi, nigoku ndi ka Yelusalema. Lisyε limoti, niyε na ndi kalεmba ka Ndabε ko Kunzi, egyilya ndi abε nakika ko nziki, ¹⁸ namina ndi Mombukwono-dosu, εbikya bε: <Widuso, tukya bigala-gala ka Yelusalema wa. A beyo, batε nibana wanε bakapagε banε kaukana likpεmεka li nilo εbikyaga banε ko bulya kami.> ¹⁹ Nasikisya ndi bε: <Mombukwono-dosu, bakaiba binza bε nogulyaga ndi ka bandabε baya malεmba ka Bayuda kaugwisiso na kaubumisiso batε nibo bεbinikyana. ²⁰ Ngbingo yi ninε bamwε ndi mino demε kakε beyo ka Etieni, imi mombukwana-daki na ndi wa gε wa, nobingisya ndi bε bamwi, nobuulyaga goni ndi botu ka batε bi nibo ba ndi kamwε.> ²¹ Kεwa wa, Mombukwono-dosu εbikya ndi bε: <Waga, kye nakaatika byi, ka bεvananza bayagogo.>>

Polo na ngama ka basuda wa Lεma

²² Bambanzε bukana ndi mutumbulagi ka Polo kadwe ka manzina mi nima. Kεwa wa, bapunga ndi kapamikana, banabikya bε: «Mumwoni mutε yi nimε! Mumwoni!

Mutu beyo ka nimu, kokwononigu na obili!» ²³ Ba ndi kapamikanaga, banombimbo botu na komisyo libungu kugu. ²⁴ Ngama ka basuda akpamyu kuwa ndi be bage na Polo ka mukobo kabu, batini fimbo be kye anzini. A beyo, a ndi kapa kaiba be bambanzu bakapamikanaga beyo ko bulya iki. ²⁵ Niyu ba kuwa ndi kakanda Polo bekye batini, iyi Polo abikya kumanda nino a ndi wa be: «Babumagatu Mulumu ni bakasombisigu?» ²⁶ Niyu kumanda yi nino ukana beyo, inda ndi katumbulyaga ngama kaki, abikya be: «Wagya se kuwa buni? Aluku yi nimuna a Mulumu!» ²⁷ Ngama odoku kuwa ndi, amuso Polo be: «Ibikya, iwe, wa Mulumu?» Polo obingisyo. ²⁸ Kumanda aka ndi bata na iyi be: «Nakalya ndi imi buyi bakpu be kye niki Mulumu.» Polo asikisya ndi be: «Imi, na Mulumu bikpe.» ²⁹ Ko ngbingo yi nino aka no, batu nibo ba ndi kapa kanziniso Polo na mapupu bomisikana ndi. Niyu kumanda iba be akondisisi bi Mulumu, ogwa ombombo.

Polo akasamba ka Basa-Yidingi

³⁰ Bugala bi, ngama ka basuda a ndi kapa kaiba binza be Bayuda basungulyi Polo ko bulya iki. Ukpamyu kuwa ndi batu kaki be bakulogiku, ukpamyu gonu bokumu-kumu na batu ba Basa-Yidingi basi kamumukana. Kumbuso yi, bodoku ndi na Polo, bamomosa kambwa kabu.

23

¹ Polo unda ndi batu ba Basa-Yidingi bingbangbanga, iyi aka na ibu be: «Bomika-mama, limbengi kegu kedwa ka ligubo lasi nilo nagyilya Kunzi kadwe na lise li nili.» ² Luki limoti, kumu-kumu Anania ukpamyu ndi batu nibo ba ndi buwobi na Polo be babiti. ³ Kuwa wa, Polo abikya ndi be: «Kunzi no ubita kuwa banu iwe, iwe nino abe likingyosi la ikubasu sa ndabu si niso bodingogo na pembe. Wa wakiko kesombiso beyo mutuu abikyaga mino, wina se, iwe bikpe wobunini mutuu beyo webitisisi mino yi!» ⁴ Batu nibo ba ndi buwobi na Polo wa, babikya ndi be: «Kumu-kumu ko Kunzi no wakabubisa beyo!» ⁵ Polo osikisya ndi be: «Bomika-mama, nakegu bi kaiba ambe kumu-kumu no. A beyo, ikpiko ka Mosiso Motu be: «Wakatumbwonitogu ngama wa livananza kaku.»»

⁶ Polo a ndi kaiba be bambanzu bagogo ka Basa-Yidingi wa, ba ndi Basadukayo na bagogo Bafalisayo. Kinili, abikya ndi na liyu lapu kambwa kabu be: «Bomika-mama, imi na Mufalisayo, mikya-bafalisayo. Kika ni nakasamba, a kye na na mutamanagi ambe batu nibo bokwaga ndi, bopupokuto ndeke ka bambuku.»

⁷ Niyo abikya beyo, Bafalisayo bapunga ndi kasaana na Basadukayo, bambanzu bigbananaga ndi. ⁸ A beyo, Basadukayo babikyaga be kumbusa wa kukwaku, bakopupogigu ka mbuku. Bomotiloku goni be bamalaika bakegu, gutugu limbengi ko Kunzi aka. Luki limoti, Bafalisayo babinikyanagatu ibu makpamuka mi nimo masi. ⁹ Gbungbu aka ndi bihooo! Bowonisilo ba mutuu bagogo ka lidu ka Bafalisayo bamanana ndi bigwo, bagya ndi bodongoso yapu, ibu aka ndi be: «Takaina abe aluku yi nima kogyigu luki lanye gutugu limoti aka. Abili ikani malaika se no anzinilyi bi?» ¹⁰ Niyo dongoso atukya kuwa ka bakpiba, ngama ka basuda abanga ndi be bakasinzogonitogu Polo. Kinili, ukpamyia ndi basuda kosyo luga ka batu nibo bamumukana ndi wa, banyoku, bamigiso ka mukobo. ¹¹ No biti yi niyo aka yo, Mombukwono-dosu apuponilya ndi Polo, abikya be: «Wigwino limbengi aka! Mudo ngoni beyo wabikyaga ndi mino likpamuka kami ka Yelusalema, okwononi kagya begyo ka Luma.»

Bayuda bakagyilya Polo dikidi

¹² Bugala bagogo, Bayuda bemoti-bemoti bagya ndi dikidi bipela. Bako ndi silika be bakalyalyigu ikani komwo luki kadwe ku kwa ku bamwo mino Polo. ¹³ Batu bi nibo bagya ndi dikidi yi niyo, ba ndi kakitaga batekebe bakwanganya. ¹⁴ Baga ndi ka bokumu-kumu na baze, babikya be: «Ibusu, takuni bi silika ambe takalyigu luki kani takanamwigu Polo. ¹⁵ Mbiya wanu, ukononi na batu ba Basa-Yidingi, mabikyoku ngama ka basuda be amunyulyiku Polo kye makapa kakpima likpamuka kaki binza. Tika kuwa ibusu bakilika kamosisyo kani kanosilikugu wanu.»

¹⁶ Luki limoti, mabubugu bemoti ka Polo ukana ndi dikidi yi niyo. Aga ndi ka mukobo, ogulyo, atumbulyaga ndi likpamuka li nilo. ¹⁷ Kuwa wa, Polo amaka ngama ka basuda bemoti, iyi aka na iyi be: «Mubisoku mbeyi mwanza nima ku ka kumanda kye a na likpamuka kabikya.» ¹⁸ Ngama ka basuda yi nino, бага ndi na mwanza no ku ka kumanda, abikya be: «Mutu wa boloko nino ina be Polo, emoki, ebikya be noduku no mikya-bawanza yi numuna kunu kye a na likpamuka kauzukilyogo.» ¹⁹ Kumanda amaka ndi mwanza no bikede, amuusa be: «A se buni?» ²⁰ Asikisya ndi be: «Bayuda bukoni bi be bakaukanga Polo na bugala, upupisilyoku kambwa ka batu ba Basa-Yidingi abe bakiko kapa bakpimi likpamuka kaki binza. ²¹ Luki limoti, wakukonitogu. A beyo, bambanzu kakitaga batekebe bakwanganya luga kabu ba na iyi mulika. Baku bi silika be bakalyalyigu ikani

komwo luki kani bakanamwigu. Mbiya wanu, ba bakitulya kabundaga kawa nilo aka lo wabikya.» ²² Kawa wa, kumanda basanana ndi na mwanza yi ninu ni agbityogini be katumbulyogonitogu mumbanzu likpamuko li nilo.

Batikini Polo ka ngama wa iwili beyo ka Felisi

²³ Kawa wa, kumanda umaka ndi bangama ka basuda baba luga ka nibo bagogo, ubikya be: «Huvoni basuda bamiya baba, mava batekebe madiya na ika nibo babumanaga kugu wa bapunda na bamiya baba nibo babumanaga na bosyogbu. Biki bakitulya kaında ka Kaizalia na saa-tatu yo biti. ²⁴ Mufungusilyogonito goni Polo bapunda nibo bakpokyoniso, badwiso binza ku ka ngama Felisi.» ²⁵ Kumbuso yi, akpika ndi balwa be:

²⁶ «Imi Kolode Lusiasi, numuusogito iwe ngama wa ibiba kugbe beyo ka Felisi. ²⁷ Bayuda bo bi ni bagwini aluku yi nimana nutikilyi mu, bo bi kapa kamwo. Niyo nukoni bi be a Mulumu, nasingyo bi na basuda kami, nahukusogo. ²⁸ Yeki no bi kapa kaiba ambe Bayuda basungulyi ko bulya iki, nago bi na iyi ka Basa-Yidingi kabu. ²⁹ Nini bi ambe bo bi kagya bodongoso na Polo ko bulya mutuu kabu. Luki limoti, kugu na ibo gutugu yimoti aka niyo bakwanana mino kamwo ikani kagwi. ³⁰ Niyo nukoni bi be Bayuda bakagyilya dikidi kye bamwi, nutikilyo bi bigalagala. Nubikyo bi batu bi nibo basungulyi bi ambe bindi na ngbanga yi ninu ku kaku.»

³¹ Basuda bagya ndi beyo aka yo bakpamya ndi mino. Bava ndi Polo, baga na iyi no biti yi niyo aka yo kadwe ku kwa ku ka gudu wa Atipatilisi. ³² Bugala bi, basuda bi nibo ba ndi na magu bigononoku kawa ndi ibu ka mukobo, busa ndi nibo ba ndi kugu wa bapunda kaidukulogo na Polo. ³³ Niyo aka yo bosilo ka Kaizalia, bapa ndi ngama Felisi balwa, bawanya kawa goni ndi Polo. ³⁴ Ngama atangulaga ndi, amuso Polo be: «Wa mutuu wa iwili tino?» Niyo ukana ndi be Polo a mutuu wa Kilikia, ³⁵ iyi aka ndi na iyi be: «Tanda likpamuka kaku ngbingo yi ninu batu nibo busungulyi bi, bosiloku banu mino.» Akpamya ndi be babuulyogi Polo ka ndabu niyo Elodi Mboku opikisisa ndi.

24

Bayuda bakasungulya Polo

¹ Kumbusa wa masye kubukumuti, Kumu-Kumu Anania, baze be bemoti-bemoti pa imoti na bubuma wa munzina bemoti ninu ina ndi be Teletulo binda ndi ka Kaizalia. Ku beyo, basungulya ndi Polo ka ngama Felisi. ² Bamokoku ndi Polo, Teletulo apunga ndi kabikya be: «Ngama, kiki

ndi iwe, iba takegu motili bidede. A beyo, bububuma ba ligubo kaku oyikosoni makpamuka mudingi ka mugi mi nima. ³ Ngama, tubibisaga bongbinga basi na ka bapa bayasi, ka masi nimo wagyaga. ⁴ Kuwa wa go wa, nakegu kapa kauyilya ngbingo, no bi kapa ambe watimukonino gutugu mbeyi bi ko ngbinga mukede. ⁵ Tini bi ibusu ambe alaku yi nima a luki lanye, iyi abe ngama ka lidu ka batu ba Nazaleti*, akaudwonoso Bayuda basi ba obili. ⁶ Okingilito bi goni kagya makoko ka Ndabu ko Kunzi, tagwi kuwa bi. [To bi be tasombisi kabyenene na mutuu kusu, ⁷ luki limoti, kumanda Lusiasi odoku bi no bou katikupa. ⁸ Ukpamya bi batu nibo basungulyi bi kodoku ku kaku.] Wakwanana kuwa mbeyi kamuusogo ni iwe mombukwana-daki yi, wiba ikanigu takabikya bongu.» ⁹ Bayuda bobingisya ndi, ibu aka be a beyo aka yo Teletulo obikiyi mino yo.

Polo akasamba kambwa ka ngama Felisi

¹⁰ Kuwa wa, ngama Felisi akpamya ndi Polo be anzini, Polo aka ndi be: «Ngama, nakaiba ambe wa zozu wandeli ka mugi mi nima, kinili nakasamba kambwa kaku limbengi bipisiii. ¹¹ Wakwanana karpama iwe mombukwana-daki yi ambe kanokitogigu masye tekebe na maba, wa nodoki bi mino kabibiso Kunzi ka Yelusalema. ¹² Mumbanzu gutugu bemoti aka ketokonyigu bi ka bodongoso ka Ndabu ko Kunzi, ikani ka ndabu ya malumba ka Bayuda ikani ka gufu ikani karpamya ambaza ka bambanzu kavikimanaga. ¹³ Batu bi nibana besungulyi mbiya wanu, bakakwananigu kaumibiso be besungulyi ko bulya iki. ¹⁴ Luki limoti, nakaiba ambe nagugubyaga Kunzi nino ka botitosu, nanabye pisi ka Mombukwono-dosu, niyo ibu balikyaga be ligbuta ka batu ba kuboboku. Na goni na baya ka masi nimo ikpikaga ka kitabu ya Mutuu na ka bakitabu ka Bogyalandu. ¹⁵ Mutamanagi kami a makitulya ko Kunzi. Ibu ba goni na mutamanagi mi nimo be batu ba bungbingbili ikani ba kuboboku nibo bokwaga ndi bopupokuto ndeke ka bambuku. ¹⁶ Kinili, imi, nagyaga kekele kaiko limbengi lanza bongbinga basi kambwa ko Kunzi na kambwa ka bambanzu.

¹⁷ Kumbusa wa byanga budingi, nigoku ndi ka Yelusalema kaupapa bava-kukami na kapu Kunzi bapere. ¹⁸ Na ndi kaibubiso ka Ndabu ko Kunzi, betakanya kuwa ndi ni nanama ligubo li nilo. Ambaza ka bambanzu kegu ndi ikani ipumbu. ¹⁹ Luki limoti, Bayuda bemoti-bemoti nibo botukyoku ndi ka Azia, ba tu ndi wa. Ibu bo bakwanana

* **24:5** 24:5 Mutu wa Nazaleti a lino nilo bapa ndi Yeso. Wanda goni Matayo 2:23. A goni lino ka bakilisito ba mambwa.

ndi kodoku kesungulya ku kakũ, bakika ndi na likpũmũka na imi. ²⁰ Kiki beyo, batũ bi nibana ba wanũ batũmbulagi nekĩ bunye nibo bemina ndi na ibu wa besombisa ndi mino ka Basa-Yidingi. ²¹ Likpũmũka limoti aka lo nabikya ndi na iyũ lapũ kambwa kabũ be: «Na na baya ambũ batũ nibo bokwaga ndi bopupokuto ndeke ka bambũkũ, kinili nakasamba na lisyũ li nili kambwa kunu.»

²² Yeki ngama Felisi ibaga ndi binza pisi ka Mombukwono-dosu, akitisaga ndi ngbanga ka lisyũ lagogo, iyi aka na ibu be: «Nako banũ ngbanga kunu ngbingo yi nino kũmanda Lusiasi odoku banũ mino.» ²³ Akpamyũ kũwa ndi ngama ka basũda be abuulyogi Pũlo, anasyũya gũni mino bongbingo baya kinanaga magũ ni kegũ kaupakya bawai-daki kasingyo.

Pũlo a kambwa ka ngama Felisi na mukaki beyo ka Dulusila

²⁴ Kumbusa wa masyũ makẽdẽ, ngama Felisi bodoku ndi ibu na mukaki beyo ka Dulusila nino a ndi Wabayuda. Ngama atikisyũ ndi Pũlo, ukana nilo Pũlo a ndi kabikya ko bulya baya kũso ka Yeso-Kilisito. ²⁵ Luki limoti, niyo Pũlo apũnga ndi kabikyaga Mongoni Manza ko bulya bungbingbili, kaigwi limbengi, mungimbo ka masyũ nimo akodoku, Felisi abanga ndi, iyi aka ndi be: «Mbiya wanũ, wakwanana mbeyi kaiga. Nũmakatũ banũ bata kumbuso.» ²⁶ Ngama a ndi na mutamanagi be Pũlo akwananatu ndi kaikalyaga, kinili atikisyaga ndi bongbinga basi kye biki na iyi ka babũbũ.

²⁷ Kumbusa wa byanga bifa, Pũlokio Fesito alyũ ndi bungama ka pa ka Felisi. Yeki Felisi a ndi iyi kakisa kaiponosõ na Bayuda, asa ndi Pũlo ka boloko aka.

25

Pũlo akapa kasamba kambwa ka Kaizali aka

¹ Niyo ngama wa iwili beyo ka Fesito agyũ masyũ masaa wa osila ndi mino ka iwili yi niyo, atũkyũ ndi ka Kaizalia adaka ka Yelusalema. ² Kũ beyo, bokumu-kumu na bangama ka Bayuda basungulya ndi Pũlo kambwa kaki. Bamalya likpũmũka li no ngu, ³ ibu aka ndi na ngama Fesito be ugũyĩyĩno baka yasi kadukusoku Pũlo ka Yelusalema wa. A beyo, ba ndi ni balikini be bamwi ko pisi. ⁴ Luki limoti, ngama Fesito usikisyũ ndi be: «Pũlo iki ka boloko aka kũ ka Kaizalia kũ, imi na na ligũndũ kũ go kũ.» ⁵ Iyi aka bata be: «Batũ bi nibo banzinaga luga kunu bakwanana kaina pa imoti na imi ka Kaizalia. Kika ni Pũlo agyatũ ndi bunye bakwanana kasungulya.»

⁶ Kumbuso Fesito kagya na ifu masye banda bugina ikani tekebe, iga ka Kaizalia. Bugala bi, ika ndi ka basa yiko bangbanga, akpamyā be boduku na Pɔlo. ⁷ Niyo osilo, Bayuda nibo botukyoku ndi ka Yelusalema bakungula ndi bikululu. Babinikilya ndi makpamuka bitititi nimo gutugu ifu aka bakakwananigu katumbulaga ma mi. ⁸ Pɔlo itumbulyaga kawa ndi be: «Imi nakogyigu banye gutugu bumoti aka, nakobunigu mutuu ka Bayuda ikani nimo ma Ndabu ko Kunzi gutugu nimo ka Kaizali aka.»

⁹ Ngama Fesito a ndi kapa kaubailya Bayuda, iyi aka ndi na Pɔlo be: «Watu kapa kaiga ka Yelusalema kye bakuku ngbanga ku beyo?» ¹⁰ Pɔlo asikisya ndi be: «Imi na wanu ka basa ka Kaizali niyo bukogo mino bangbanga. Bakwanana kesombiso wanu. Nakugyilyigu Bayuda banye gutugu bumoti aka mudongoni beyo iwe mombukwanadaki wa mino kaiba binza. ¹¹ Kika ni nogyi bi banye ikani likpamuka nilo akwanana kemwisiso, imi, nakoyagu. Luki limoti, kika ni bakebinikilyaga makpamuka, mambanzu gutugu bemoti aka kokwononigu kesuta ku kabu. Nakapa ambe nasambi kambwa ka ngama Kaizali aka!» ¹² Kawa wa, ngama Fesito anzina ndi na batu kaki nibo bapaga mutiwi, asikisya Pɔlo be: «Yeki wotiwolyi be wokosomboku kambwa ka ngama Kaizali aka, waga kawa ku kwa ku.»

Pɔlo a kambwa ka ngama Agilipa

¹³ Kumbusa wa masye makede, ngama Agilipa ifu na mamaki mukoyi beyo ka Belenike bosila ndi ka Kaizalia, bamuusoku ngama Fesito. ¹⁴ Yeki ba ndi kagya ku beyo masye mudingi, Fesito atumbulyaga kawa ndi ngama Agilipa likpamuka ka Pɔlo. Iyi aka ndi na iyi be: «Aluku bemoti a wanu nino Felisi asa ndi ka boloko. ¹⁵ Ngbingo yi nino naga ndi mino ka Yelusalema, bokumu-kumu na bazee ka Bayuda basungulya ndi, befikya be naku likpamuka kaki kye bamwi. ¹⁶ Nusikisya ndi be: «Balama bakasutagigu mambanzu ni bakanosombigu na batu nibo basungulyi, mutuu yi itumbulyaga goni nilo biko kani basungulyini mino.» ¹⁷ Tosiloku ndi pa imoti na ifu wanu. Kolipyagu, bugala bi aka nika ndi ka basa yiko bangbanga, nakpamyā ndi be boduku na aluku yi nima. ¹⁸ Batu bi nibo basungulya ndi, bodoku ndi goni. Luki limoti, bakabikyilyagu ndi makpamuka banyenye beyo na ndi mino na mutamanagi. ¹⁹ Ba ndi kagya na ifu bodongoso ko bulya kanisa kabu aka bikpe na ko bulya ka aluku bemoti nino ina ndi be Yeso, babikyaga be okwoni ndi, luki limoti Pɔlo abikyaga iyi be a muhisi. ²⁰ Imi, nakegu ndi kaiba be nakwanana kako inguo ya likpamuka li nilo buni. Kawa wa, namuusa ndi

Polo ikani akwananatu kadaka ka Yelusalema kye bakuku ngbanga kaki ko bulya likpamuka li nilo. ²¹ Luki limoti, Polo a ndi kapa be asambi kambwa ka ngama mudingi wa Luma aka. Nakpamy kawa ndi be iki ka boloko aka kadwe ku kwa ku natika ndeke mino ku beyo.»

²² Ngama Agilipa abikya ndi Fesito be: «Imi goni, no bi kapa kamukana aluku yi nimu.»

Fesito aka ndi na iyi be: «Wamukana kawa na bugala.»

²³ Bugala bi, Agilipa ibu na Belenike bosiloku ndi na ibiba, bambanzu kumbuso kabu bingbooo, bingyo ka basa yiko bangbanga pa imoti na bangama ka basuda na bangama ba masengi. Kawa wa, Fesito akpamy ndi be boduku na Polo. ²⁴ Fesito abikya ndi be: «Ngama Agilipa, na ibunu basi nibo ma mbiya wanu pa imoti na ibusu, muminoni aluku yi nimu. Bayuda basi boduku bi kasungulya ku kami ka Yelusalema mudongoni begeyo boduku mino wanu, banapamikanaga be okwononi okwi. ²⁵ Imi, nini bi be kogyigu luki nilo bakwanana mino kamwo. Luki limoti, iyi mukaka aka no a ndi kapa kasamba kambwa ka ngama mudingi wa Luma, nina ndi imi binza goni katika ku beyo. ²⁶ Nakinigu bi likpamuka la lingunu nilo nakwanano bi kokpika ko bulya kaki kapa ngama mudingi wa Luma. Kinili, noduku na iyi kambwa kunu, bikpe kambwa kaku ka ngama Agilipa. Bakamuusogo, nakwanana kawa kokpiko luki. ²⁷ A beyo, nakaina be kegu ngbingbili katika mutu wa boloko ka Luma ni takanibigu be basungulyi bi ko bulya iki.»

26

Polo akasamba kambwa ka ngama Agilipa

¹ Kawa wa, Ngama Agilipa aka ndi na Polo be: «Wakwanana kawa kasamba.»

Polo anana ndi kubokoko, iyi aka be: ² «Ngama, na lisyeli nili, na na igyagya yidingi kasamba kambwa kaku ka makpamuka masi nimo Bayuda besungulyi bi mino. ³ A beyo, wibatatu binza yigya yasi ka Bayuda na bodongoso kabu. Kikiliki, imukanatu na limbengi linda.

⁴ Bayuda basi bamibatatu obili kami katukya ka limiki. Bibagatu goni beyo obili kami a ndi mino luga wa livananza kami na ka Yelusalema. ⁵ Bemibatatu katukya ka bundeli, bakapa, bakwanana kepupilyo budemu be na ndi ka lidu ka Bafalisayo. Luga wa modu ma kanisa kusu, lidu li nilo ikaga na mutuu mapu kugbe. ⁶ Na ko ngbongu mbiya wanu kye mutamanagi kami asye ka agame nino Kunzi ugyilya ndi botitosu. ⁷ Biti na lisyeli, mababa kusu tekebe na baba

bakabibiso Kunzi na ba na mutamanagi kaina beyo agume yi nino itulyana ndeke mino. Ngama, Bayuda besungulya ko bulya mutamanagi mi nimo aka mo. ⁸ Ko bulya iki yo ibunu makegu mino na baya be Kunzi ozuzukisagatu bamanda?

⁹ Imi mombukwana-daki, na ndi kasima be nulanatatu na batu nibo batwaga ndi lino ka Yeso mutu wa Nazaleti ka bopisi bayasi. ¹⁰ Nagya ndi beyo ka Yelusalema. Bokumu-kumu bo betwa ndi, nugwisisaga ndi bakilisito budingi ka baboloko dididi, niyo bakogo likrumuka kabu be bumwi, imi nobingisyagatu ndi goni. ¹¹ Bongbingo basi, nakitanagatu ndi ka bandabu baya malumba ka bayuda bayasi, nanugyogyiso bakilisito kye batumbwi lino ka Yeso-Kilisito. Nikaga ndi na lingangi na ibu, kinili nindaga ndi kaugyogyiso ka bagudu bogiyo bayagogo.»

Polo akatumbulaga beyo abaya ndi mino Yeso

¹² «A beyo, bokumu-kumu bo betwa ndi, betika ka Damasiki. ¹³ Ngama, ngbingo yi nino na ndi mino ko pisi, na musikatu, nina kotukyoku kugu wa lisyey, bungbanganya biwenge-wenge kakitaga byi bungbanganya ba moni. Bungbanganya bi nimo ekungula ndi bikululu pa imoti na batu nibo ta ndi na ibu. ¹⁴ Ibusu basi togwa ndi wasi. Nukana ndi liyu limoti enebikya na Libelenia be: <Saulo, Saulo, ko bulya iki yo wo mino kegyogyiso? Wakagya mu mapu ma payaya mudongoni abe nyama yi nino mombukwana-daki akwanana katinaga.> ¹⁵ Nuusa kuwa ndi be: <Iwe ni wani, Mombukwono-dosu?> Mombukwono-dosu esikisya ndi be: <Imi ni Yeso, nino wakagyogyiso. ¹⁶ Luki limoti, tukya, wamaga. Nupuponilyi kye nuitisi mugya-ligubo kami. Wika kabikiyaga bambanza beyo wemini mino na nilo nuwonisila ndeke bata kumbuso. ¹⁷ Nubuulyaga ndeke ka maboku Bayuda na ka bevananza bayagogo, ku no mino kautika. ¹⁸ Nakautika kye ukuli miso, upupisoku ko biti kye bini bungbanganya. Kopupo ko ngu ka Abili na kamigilyoku Kunzi. Bakebinikyana kuwa, binisanatu na mupilya ma bunye kabu, biko na lidodo luga ka batu ko Kunzi.>»

Polo akatumbulaga ligubo nilo agya ndi

¹⁹ «Ngama Agilipa, nakakwananigu ndi kakya kagya nilo nina ndi ko nziki kotukyoku kugu wa lisyey. ²⁰ Luki limoti, nubikiyaga mbeyi ndi batu ba Damasiki, na nibo ba Yelusalema se kuwa ka iwili yasi ya Yudea na batu bagogo basi nibo bakegu ndi Bayuda. Nubikiyaga ndi be bayikosi obili, bamigilyoku Kunzi, bowonisilo pisi ka yigya be bayikosoni obili. ²¹ Bayuda begwi ndi ka Ndadu ko

Kunzi ko bulya likpamuka li nilo, bakisa ndi kemwo. ²² Luki limoti, Kunzi ebuulyagatu kadwe na lisyε li nili. Na demu kaki kambwa ka bambanzu basi, iki bomiki ikani bamboku. Nakεgu kabikyaga luki lagogo di na nilo bogyalandu na Musa babikya ndi be igyonosatε ndeke. ²³ Ibu babikya ndi be Kilisito igyogyisatu, iko mutε wa mambwa kopupo ka mbuku luga ka nibo bokwaga ndi. Ubikyaga ndeke batε ba livananza kusu mongoni ma muhukuso na gutugu batε nibo bakεgu Bayuda aka.»

Polo akakisa be ngama Agilipa ayikosi obili

²⁴ Ngingo yi nino Polo a ndi mino kozukogo likpamuka kaki, amboku Fesito apamikana be: «Polo, wa ibikyasε! Balawa nino wabyε ndi wakpu no uputoni!»

²⁵ Polo asikisya ndi be: «Ngama, nakεgu na ibikyasε, manzina kami a ma lingunε na mo bungbingbili. ²⁶ Ngama Agilipa nimε akaiba binza likpamuka li nilo. Kinili, nakanzina kambwa kaki ni nakεgu na kubangaku. Na na limbengi bidε be akaiba makpamuka mi nimε masi kye kεgu na nilo igyonosa ndi ko dikidi. ²⁷ Ngama Agilipa, watε na baya ka likpamuka li nilo bogyalandu babikya ndi? Nakaiba ambe wa na baya ka likpamuka li nilo!»

²⁸ Ngama asikisya ndi Polo be: «Wakasima be wakananatε keitiso Mukilisito ko nginga mukεdε beyo?»

²⁹ Polo asikisya be: «Iki gutugu mbiya wanε ikani kumbuso ndeke, nakakunga Kunzi ambe kikonitogu asi iwe aka, gutugu batε basi nibo bakemukana na lisyε li nili biiti mufongoni abε imi, kani bakεgu bata na baselegeni bi niba!»

³⁰ Kuwa wa, ngama mudingi, ngama wa iwili, Belenike na batε bagogo budingi nibo ba ndi pa imoti na ibu bamaga ndi, ³¹ ba ndi komisikono ni bananzina luga kabε be: «Aluku yi nimε kogyigu bunyε gutugu bumoti aka nibo okwononi mino be bamwi ikani kagwi.» ³² Agilipa abikya ndi Fesito be: «Bakwanano bi kasiso aluku yi nimε kiki bi be obikyι bi be asamba kambwa ka ngama mudingi wa Luma aka.»

27

Bamogosini Polo ka Luma

¹ Niyo bukanana katimogoso ka Italia pisi ka bato, burpa kuwa ndi Polo na batε bemoti-bemoti ba boloko bagogo ka maboku ka Yulio nino a ndi ngama wa lidu ka basuda miya. Iyi Yulio a ndi ka lidu ka basuda nilo balikyaga ndi be «Basuda ka Kaizali». ² Tadaka ndi ka bato bemoti wa gudε wa Adalamiti, nino a ndi kaifumoku ka masu ma iwili

ya Azia. Taga kũwa ndi. Ta ndi kũ bɛyɔ na Mumakedonia bɛmoti ninɔ ina ndi bɛ Alisitaliko mutũ wa Tesalonika. ³ Bũgala bi, tifũma ndi ka Sidona. Yulio a ndi kagya Pɔlo binza. Asilya kũwa ndi pisi kaĩnda kaĩnanana na bawaidaki bɛ bapági makpũmũka nimɔ akwanana ndi kaiko na musasa mi. ⁴ Katũkya wa, tadakaga ndi, tabye mutili aka ko uzu ninɔ bamakaga bɛ Kipulo kye ovivi a ndi wapũ kambwa kusu. ⁵ Tazaba ndi libo lidingi buwobi na iwili ya Kilikia na niyɔ ya Pamufilia, tadwe ka lisũ ka gũdũ wa Mila ka iwili ya Likia. ⁶ Kũ bɛyɔ, ngama ka basũda yi ninɔ atakanya ndi bato bɛmoti wa gũdũ wa Alesandulia ni anaga ka Italia. Atidokisa ndi mino.

⁷ Kũsɔ wa masye mudingi, takpakyana ndi biwese, tadwe ndi buwobi na gũdũ wa Kinido ka bukpeki-kpeki budingi. Luki limoti, avivi kegũ ndi kapa bɛ taga miso ya kũ bɛyɔ, kinili ta kũwa ndi kopupono ka Kilete pisi ka kpolo-kpolo wa litalũ lidingi nilɔ balikyaga bɛ Salimoni kye avivi kegũ ndi wapũ kũgbe kũ bɛyɔ. ⁸ Tidukulaga ndi kakpakyana aka ka bukpeki-kpeki budingi, tifũma ndi ka pa yi niyɔ balikyaga bɛ «Masũ manza», buwobi na gũdũ wa Lasea.

⁹ Yeki masye atikitanyaga ndi mudingi, toсила kũwa ndi ko ngbingo wa bukpeki-kpeki kũgbe kakpakyana kũgũ wo libo kye ngbingo muginyo malili a kũwa ndi ni okitogini gɔni. Pɔlo utukusya kũwa ndi motili bɛ: ¹⁰ «Bomika-mama, nakaina abe takatũkyilya ligundũ, ikatũ na bukpeki-kpeki, iki makpũmũka ikani bato apũtikanatũ, ibusu tahũkaga kukwakũ baka bikwe.»

¹¹ Luki limoti, ngama ka basũda a ndi wakigũmya kũgbe ka mũnzina ka sũfele wa bato na mombukwana bato kakitaga nimɔ ka Pɔlo. ¹² A ndi ngbingo wa bũdi bapũ, na lisũ li nilɔ kikogigũ lanza ko ngbingo yi ninɔ. Budingi ba bambanzũ niɔ ba ndi ka bato ba ndi bakitũlya katũkya na kaaga ka Foinikia kaiko kũ kadwe kũ kwa kũ ngbingo yi ninɔ akitaga mino. Foinikia a lisũ la Kilete nilɔ a iikono miso kũ mũni o gwaga mino.

Mbumbo yapũ ka limbengi lo libo

¹³ Kũwa wa, ovivi apũnga ndi kovivo ni kegũ wapũ kotukyoku ka Zebu, batũ niɔ ba ndi ka bato ba ndi kasima bɛ bagyatũ mũdɔngɔni bɛyɔ ba ndi mino ni bosisilini. Bapwa bato, bakpatila ndi buwobi na mutili mo uzu wa Kilete. ¹⁴ Kolipyagũ, kotukyoku ko uzu, ovivi wapũ ninɔ bamakaga bɛ «ovivi wa zibɔ-ingenge» apũnga ndi kovivo wapũ kũgbe. ¹⁵ Ovivi yi ninɔ atundula ndi bato ni kegũ wa itilyanago mino. Takika kũwa ndi. ¹⁶ Takika ndi miso ya kusili ko mikyo uzu ninɔ bamakaga bɛ Kauda. Tagya ndi

ngu yasi koluto ingbolo niyo budusogo na iyu bambanzu. ¹⁷ Bagya-ligubo ba bato bodokisa ndi ingbolo yi niyo ka bato, balingisyogo bato no ligi ya kiduso. Ba ndi kabanga be bakitilyonogonito ko mbumi ya mutili ma Libia. Bosisa kuwa ndi libau liti nilo ikaga ndi likpikila ka bato ko libo kye bato iki kakika biweseeee. ¹⁸ Bugala bi, mbumbo idukulaga ndi katiyongo aka no ngu. Bagya-ligubo ba bato bapunga ndi kombimbo mukumbo ko libo kye bato opolimoni. ¹⁹ Bugala bagogo, bapunga ndi kombimbo ni ibu samombukwana-dabu bi makpumu ka ma bato ko libo. ²⁰ Kusɔ wa masye mudingi, iki moni ikani mangutu kinisonogigu ndi. Mbumbo kegɔ ndi kaigaga mayu, takegɔ ndi bata na mutamanagi be tahukatu.

²¹ Batu nibo ba ndi ka bato ba ndi ni bogyini masye mudingi na banza. Polo amaga ndi luga kabu, ubikya be: «Bawai, makemukano bi iba makotukyigu bi ka Kilete, takabanganigu bi no mbumbo, makpumu ka kaputikanigu bi goni bene. ²² Luki limoti, mbiya wanu makikonitogu na kubangaku kye mutɔ gutugu bemoti luga kunu kokwigu, luki limoti, bato aka no akaputikana. ²³ A beyo, no biti yi niyi, malaika ko Kunzi ninɔ nigumya ku kaki na ninɔ nabibisogo epuponilyito, ²⁴ ebikyo bi be: «Polo, wakobongonitogu, okwononi iwe kasamba kambwa ka Kaizali. Ko bulyo maziyo kaki kugu kaku, Kunzi uhuku-sogi batu basi nibo ma ibu ka ligundu.» ²⁵ Bawai, makobongonitogu neki kye, na wakigumya ko Kunzi, masi igyonoso baka yo ebikyi bi mino. ²⁶ Titilyonogokuto ka mutili mo uzu yimoti bene.»

²⁷ Totulyosa ndi baposo baba ni mbumbo anatiyungo aka gbali kugu wo libo lidingi la Meditelane. Lugo wo biti, bagya-ligubo ba bato ba ndi kasima be ta kuwa buwobi kadwe kubi. ²⁸ Bakandila ndi litalu na muligi, badikita ko libo, bina ndi be budu bi a metele batekebe basaa na madia na ika. Niyo bisisilo, badikita bata, bina kuwa be a batekebe baba na bugina. ²⁹ Ba ndi kabanga be bato kokpokpogonitogu baka ka matamu. Kinili, bosisaga ndi ligi yikwanganya niyo a ndi yikpikilaga na bangweyi bayitititi miso ya libo li bekye bato amagi, babandila ndi na limbengi linda be lisyɛ asyi. ³⁰ Luki limoti, bagya-ligubo ba bato ba ndi kakisa kapikita. Bosisa kuwa ndi mikya-ingbolo ninɔ bidusaga na iyi ko ngbingo wa bukpeki-kpeki, babo be bakosisogo ligi miso ya mu ma bato. ³¹ Luki limoti, Polo abikya ndi kumanda na basuda be: «Batu bi niba bakiki ka bato aka, makakwananigu bi kahukaga.»

³² Kuwa wa, basuda bakogo ndi ligi yo mikya-ingbolo yi

ninɔ, akika ndi.

³³ Kambwa lisyɛ katinikaga, Pɔlɔ ɔbikya ndi batɔ basi bɛ balyalyi. Ʋbikya bɛ: «Na lisyɛ li nili, odwini kɔwa masyɛ tekebɛ na makwanganya ninɔ mo mino ka mɔbɔndilagi ni makegɔ kalya luki. ³⁴ Nakamɔbikya ambe lyoni nekɪ mino mikyo luki, kye miki bapɔpɔ aka. A bɛyɔ, likpɔmɔka kagyigɔ mɔtɔ gutugɔ bɛmoti aka luga kunu.»

³⁵ Kumbusa wa mɔnzina mi ninɔ bɛyɔ, Pɔlɔ ava ndi mukati, abibiso Kunzi kambwa ka bambanzɔ basi, obunonogo, apɔnga kalya. ³⁶ Nzɔyɪ upolimana ndi ibɔ basi, balya kɔwa ndi gɔni ibɔ. ³⁷ Kusɔ wa bato, ta ndi basi bambanzɔ miya yɪba batekebɛ maɔiya na ika na maɔiya (276). ³⁸ Niyo bikutogo, bambimba ndi nganɔ ko libo bɛkyɛ bato opolimoni.

Bato olindini

³⁹ Niyo lisyɛ asyɛ, bagya-ligubo ba bato bakibagɔ ndi bata pa. Luki limoti, bina kɔwa ndi byi pa yo mbumi yimoti bɛnɛ, bɔkanana ndi bɛ bato akwanana kaɪnda kaifuma kɔ bɛyɔ. ⁴⁰ Bakɔlaga ndi ligi niyo bamɔ bi a ndi bayikpikilaga na bangweyi, basa ndi kolindo ko libo. Ko ngbingo yi ninɔ gɔni nɔ, bakɔla ndi ligi ya ambɔ ninɔ ananaga bato ka mɔ mo libo. Kumbuso yi, bɔbongisa ndi kutuko ka mɔ ma bato, muvivi utundulo, baga miso kɔ mbumi a ndi mino. ⁴¹ Luki limoti, bɔdwe ndi ka liduku lo mbumi yi niyo, luga wa bɔdongo bayɪba, bato akpakpaga ndi wa aka wa. Mɔ mi olinda ndi bɪbɛ ko mbumi ni kegɔ bata kodwo, libɔ li lasi a ndi kapanzikana na mɔbaka mapɔ ninɔ a ndi kaigyonoso.

⁴² Kɔwa wa, basɔda ba ndi kapa kaulumwisogo batɔ ba bɔlɔkɔ, bɛkyɛ gutugɔ bɛmoti aka kokyogonitɔgɔ pisi kogwo libo. ⁴³ Luki limoti, kamanda wa Lɔma a ndi na mɔsasa kahukusogo Pɔlɔ, apakya ndi kagya bɛyɔ. Ʋkpamya batɔ nibɔ bibaga ndi kogwo libo bɛ bapɔngɪ ni ibɔ kogwo, bopupana kubi. ⁴⁴ Batɔ bagɔgɔ bakwanana kaɔbye gɔni ni bigwinonogini ka bɔdongbu baya mabaɔ, ikani ka nibayo apanzikana ndi ka bato. Kinili, batɔ basi bosila ndi kubi binza aka.

28

Pɔlɔ a ko uzu wa Melita

¹ Niyo tahukaga bɛyɔ, batɔbikya ndi bɛ lino lo uzu niyo ta ndi mino ni Melita. ² Batɔ ba mugɪ mi batigya ndi binza kugbɛ, batitilya ndi. Yeki mbwayi a ndi kalaka na bɔdi gɔni, batigbɔndilya buku bɛ tɔti ibusu basi. ³ Pɔlɔ atupa ndi bɛnzyaga kodikitoku ko buku. Mbama opupa ndi kusɔ yi ko bulya bɔzɔ, ayangata ndi ka kɔbɔkɔkɔ. ⁴ Niyo

batu ba mugi bamina mbuma kani ayongotini ka kubokuko beyo, bapunga ndi kainzinzinya be: «Aluku yi nimu a asi muga-manye aka. Oukogi mbezi bikwe ko libo, luki limoti, bungbingbili ko Kunzi akapa baka be okwi.»

⁵ Luki limoti, Pulo ikpazya ndi nzaka yi nino ko buku ni kimukonigu gutugu luki limoti aka. ⁶ Ba ndi kasima be kubokuko afulatu Pulo ikani okwo bigbututu. Niyu babandila bindi ni luki kagiyu, boyikasa tamanaga kabu, bapunga ndi kabikya be a kunzi.

⁷ Ngama wo uzu yi nino ina ndi be Pubiliyo, a ndi no tiko buwobi na pa yi niyo. Iyi Pubiliyo atitilya ndi binza, tasye masye masaa ku kaki. ⁸ Abaki Pubiliyo a ndi wakanga, animukana budi, anapwa goni bangu. Pulo ingya ndi ku a ndi mino, alumbilya, abisilya maboku, ahuka ndi. ⁹ Kumbuso yi, batu bagogo nibo ba ndi kayimukana ko uzu yi nino bodoku ndi goni, bahuka ndi. ¹⁰ Bambanzu bapaga ndi ibiba kuge. Niyu ta kuwa ndi katukya, batipapa ndi.

Pulo odwini ka Luma

¹¹ Kumbusa wa batimba basaa, tatukilya ndi ligandu ka bato nino ina ndi be «Bokunzi ka bobigi». Bato yi niyo a ndi bato wa gudu wa Alesandulia, bafama ndi ko uzu wa, kabundaga be ngbinga wa budi bapu akitagi mbezi. ¹² Niyu tosilo ka Silakuse, tagya ndi ku beyo masye masaa. ¹³ Katukya wa, tabye ka mutili mo libo lidingi aka kadwe ka gudu yi nino ina be Legio. Bugala bi, muvivi nimo kegu ndi mapu kotukyoku miso ya Zebu apunga ndi kovivo. Kumbusa wa masye maba, tadwe ndi ka gudu yi nino ina be Puteoli. ¹⁴ Ku beyo, tatakanya ndi bomomosu bakilisito, batibikya ndi be tasyi mbezi na ibu poso yimoti. Ligandu kusu ka Luma a ndi beyo. ¹⁵ Niyu bomomosu ba Luma bukana ndi mino mongoni kusu, bodoku ndi katitilya ka soko wa Apiyo, na ka Tiletabeline*. Niyu Pulo umina ndi, abibiso Kunzi, ngu amigoku bata. ¹⁶ Niyu tosila ndi ka Luma, bawanya Pulo ndabu di, bapa suda bemoti nino a ndi kabuulyogo.

Pulo akabikyaga Mongoni Manza ka Luma

¹⁷ Kumbusa wa masye masaa, Pulo umaka ndi bangama ka Bayuda nibo ba ndi ku ka Luma. Niyu bamumukana, ubikya ndi be: «Bomika-mama, nakugyiyagu ndi bava-kukusu bunye gutugu bumoti aka ikani kobuno yigya yabandeli ka botitosu. Luki limoti, begwi ndi ka Yelusalema, besuta ka maboku ka Baluma. ¹⁸ Niyu besombiso, ba ndi kapa kesiso. A beyo, bakeminagu ndi

* 28:15 28:15 Tiletabeline: Ka Ligiliki a «Bandabu bayisaa ka bobiko.»

gutugu na likpamuka limoti aka nilo bakwanana ndi mino kemwo. ¹⁹ Luki limoti, Bayuda bakegu ndi ibu kabailya. Kinili, nina ndi ambe okwononi be ngama mudingi wa Luma aka no aku ngbanga kami. Kuso wa niyo yasi, nakegu ndi na tamanaga kausungulya bava-kukusu. ²⁰ Kinili, namumoki ambe namubikiyi beyo. A beyo, namukandila na selegeni bene ko bulya mutamanagi nino Bezaleli ba nomu.» ²¹ Basikisya ndi be: «Ibusu, takaminagu balwa gutugu bemoti aka kotukyoku ka Yudea ko bulya kaku. Gutugu momosu Muyuda kodokugu katipaga mongoni, ikani katibikya likpamuka lanye ko bulya kaku. ²² Luki limoti, to bi kapa kaukana tamanaga kaku. A beyo, takaiba ambe bapa bayasi, bambanzu bakegu kabailya lifu li nilo wo mino.»

²³ Kuwa wa, bangama ka Bayuda bi nibo bobisa ndi lisyé limoti kosilyono na Polo. Ka lisyé li nilo, bodoku kuwa ndi bakpu kugbe ka pa niyo Polo asyege ndi mino. Katukya na busobi kadwe na bugogo, Polo a ndi kautumbulyaga, anupa mutuu ko bulya Bungama ko Kunzi. Anakisa be babinikyani likpamuka ka Yeso, pisi ka mutuu ka Musa, na ka bakitabu ka bogyalandu. ²⁴ Luga kabu, bemoti-bemoti babinikyana ndi nilo a ndi kabikya, luki limoti batu bagogo bakya ndi. ²⁵ Ngbingo yi nino ba ndi mino komisikono, bakegu ndi kaukanana luga kabu. Polo amatilya ndi likpamuka limoti aka be: «Limbengi-Lotu abikya ndi linguna ngbingo yi nino a ndi mino kaunzinyila botitonu, pisi ka mugyalandu Isaya be:

²⁶ «Waga, hubikya batu nibana be:

Mikatu kaukana binza, luki limoti makotombisyigu.

Mikatu kaanda binza, luki limoti makinigu.

²⁷ A beyo, mambengi ka batu nibana a kuwa muti.

Bidulogoni ndi motili,

babuwa miso,

kye misa kabu kinonitogu,

motili kabu kukononitogu,

mambengi kabu kotombisyonitogu

bekye bakemigilyonitogu, nuhukuso!»

²⁸ Polo opipiloku kuwa ndi be: «Wibonito se be Kunzi otikoniku Muhukuso ka batu nibo bakegu Bayuda. Bukanatu ndeke ibu.»

[²⁹ Niyo Polo abikya beyo, Bayuda baga ndi ni banagya bodongoso kugbe luga kabu.]

³⁰ Polo agya ndi byanga biba ka ndabu niyo apaga ndi mino buyi yo. Utilyaga ndi batu basi nibo bodogoku ndi kanda. ³¹ Abikyaga ndi mongoni ma Bungama ko Kunzi,

anuwonisilo ɓambanzu likpɛmuka ka Mombukwono-dosu
Yeso-Kilisito ni keɓu na kuɓangaku, ni ɓakeɓu goni kapakya.

Balawa ninɔ Pɔlɔ ukpikilya ndi Baluma Likpɔmuka la mambwa

Balawa yi ninɔ Pɔlɔ ukpikilya ndi bakilisito ba Luma nimu. Kanogagu ndi iyi ku beyo, mutɔ wagogo no upaga ndi Baluma Mongoni Manza, omosa ndi baya ku beyo. Pɔlɔ ukpikilya ndi kye bibi be atɔ. Kinili ubikya ndi be, ko ngbingo yi ninɔ ika ndeke mino kaaga ka Esipanya, abyetu pisi ku beyo kautumiso mambengi be biki ko pisi ka Kilisito aka. Ubikya ndi goni be balumbilyi kye inisoni no pisi yi niyo atukilya mino ligandu. Pɔlɔ uwonisilo ka balawa yi nimu luki li nilo a la izangiya kugbe ka baya ni Kilisito. Abikya be batɔ basi nibo bagya ndi bunye bakinisonigu ndeke bata na ibiba ko Kunzi. Luki limoti, bakwanana mbiya wanu kaukanana no Kunzi pisi kamatikana na Yeso-Kilisito.

Kunzi apunaga ndi Pɔlɔ bekye iki atutumbwa kabikyaga Mongoni Manza. Pɔlɔ akabikya be Mongoni Manza mi ninɔ, a ngu ko Kunzi ka mutɔ wasi ninɔ abinikyana. Bakakwananigu bata kabikya be mutɔ yi nimu a Muyuda ikani kegɔ Muyuda. Bakilisito basi ba mudongoni ko misa ko Kunzi, kegɔ na mutɔ yi ninɔ akitogi bengeni. Uvaga abe batɔ bongbingbili, mudongoni beyo Mobiso abikyaga mino be: «Mutɔ wongbingbili ika ndeke na obili pisi ka baya.» Baluma 1:17.

Pɔlɔ akabikya goni be okwononi bakilisito basi bukanani, mutɔ gutugu bemoti aka kamuyonitogu bengeni, kabisonitogu na mukombɔ, kakonitogu ngbanga kaki gutugu yigya kaki kiki beyo okwononi mino.

Balawa yi nimu, ninɔ Pɔlɔ ukpikilya Baluma a wanza kugbe, katukya ka bundeli, Bakilisito batilya ndi binza.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Pɔlɔ akabikyaga Mongoni Manza 1:1-17

Bambanzɔ basi bo bagya ndi bunye 1:18-3:20

Beyo Kunzi uva ndi mino bomikya-bambanzɔ kaiko batɔ bongbingbili 3:21-4:25

Batɔ ko Kunzi binisanatɔ ndeke na obili wambiya 5:1-8:39

Kunzi amuyini Izaleli, luki limoti kegɔ ka bongbinga basi 9:1-11:36

Obili wambiya ninɔ wa sipananiso 12:1-15:13

Niyo Pɔlɔ osisilya ndi, na yuuso 15:14-16:27

Yuuso

¹ Imi Pɔlɔ, mɔgya-ligubo ka Yeso-Kilisito nɔ nakpiki balɔwa yi nimɔ. Kunzi emaka ndi kaika atɔtɔmbwa, ete di kabikyaga Mongoni Manza kaki. ² Mongoni Manza mi nimɔ Kunzi awanyaga ndi ndeli aka, pisi ka bogyalandu kaki ka Mobiso Motu. ³⁻⁴ Akanzina ko bulya ko Mikaki, Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ninɔ ibukuta ndi abe mambanzu pisi ka livananza ka ngama Daudi. Luki limoti, wa opupa ndi mino ka mbuku, Limbengi-Lotu owonisila ndi no ngu be a Miko Kunzi. ⁵ Ko pisi ka Yeso, Kunzi epa iziyo kaika atɔtɔmbwa ka ibiba kaki, kauluto bambanzu ba bevananza bayasi kabailya na kagya Mutuu kaki. ⁶ Ma goni kuso ka batu bi nibo, ibunu bi nibo Kunzi amamakaga kaiko batu ka Yeso-Kilisito. ⁷ Nakamukpikilyo ibunu nibo ma ku ka Luma, ibunu basi nibo Kunzi amupa, amamaka kaiko batu kaki botu. Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito amufukilyi iziyo na maziyo.

Pɔlɔ akapa kaina kanda Bakilisito ba Luma

⁸ Kambwa wa yasi, namigisyaga Kunzi kami ibiba pisi ka Yeso-Kilisito ko bulya kunu basi, kye mongoni ma baya kunu akomisikono ka obili wasi. ⁹ Kunzi ninɔ nagugubyogo na limbengi limoti kabikyaga Mongoni Manza ko mikaki, akaiba be nakabikya lingunu. Akaiba be nasyege limbengi kunu, ¹⁰ bongbinga basi wa nalumbago mino. Nakakunga Kunzi ambe kapa, eukulyi pisi kaina kamunda. ¹¹ A beyo, na na musasa kugbe kamumina, kye namupi aperse ninɔ wa Limbengi-Lotu, iba wikoni bakamaga bingumu ka baya. ¹² Na kugbe, nakapa kamumina kye totumisoni mambengi ka baya.

¹³ Ibunu bomika-mamaaa, nakapa ambe wiboni be nikagatu ndi na mutamanagi nganga bikyo kaina kamunda, luki limoti kadwe moni na buwanu pisi kanoukwikonigu. Nakapa ambe ligubo kami abukuti masolo luga kunu begeyo abukuta ndi mino ka bevananza bayagogo. ¹⁴ Nokwononi kaina ka batu basi iki ka batu ba ibiba ikani ka nibo ba payaya, iki ka batu ba balwa ikani ka nibo bakasumagu. ¹⁵ Kinili, na goni na musasa kobikyogoku Mongoni Manza ku kunu ka nibo mikaga ka Luma.

Ngu ya Mongoni Manza

¹⁶ Nakegu no suni kabikyaga Mongoni Manza. A beyo, a ngu niyo Kunzi uhukusogo na iyu batu basi nibo babalyaga, kapunga mbeyi na Bayuda se kawa nibo bakegu Bayuda. ¹⁷ A beyo, Mongoni Manza akowonisilo beyo Kunzi uitisogo mino bambanzu kodoku batu bongbingbili ko misa kaki. A pisi ka baya aka, katukya ka mupunganagi na kadwe ka

mulibo, mufɔngɔni beyɔ Mobiso abikyaga mino be: «Mutu wongbingbili ika ndeke na obili pisi ka baya.»

Ngbuta ko Kunzi ka batu banye

¹⁸ Kunzi akowonisilo ngbuta kaki kotukyoku kugu wa lisyɛ ka banye basi na yigya yanye yasi ka bambanzu. Bakpingbaga likpamuka la lingunu pisi ka yigya kabu yanye yi niyo. ¹⁹ Luki limoti, likpamuka nilo bambanzu bakwanana kaiba ko bulya ko Kunzi a bingbanganya, kye iyi no umibisa ndi bingbanganya. ²⁰ A beyɔ, katukya ndi wa aka wa Kunzi agya ndi mino obili, makpamuka nimo kinisonogigu, akaibikya be ngu kaki ya benze na benze na yimibisikoso kaki be a Kunzi, inisanaga bingbanganya ka makpamuka nimo agya ndi. Kinili, bambanzu bakikigu no pisi yi niyo bigbuka mino. ²¹ Bamibatɔ Kunzi, luki limoti bakabangagigu na kamigisilyo ibiba beyɔ okwononi mino. Bamɔ kabɔ odonuku biyoyoyo, mambengi kabɔ ma bungingi otigoloni ko biti. ²² Bibibaga be ba na yimibo, luki limoti ba bongingi. ²³ Ka pa yibibiso Kunzi ninɔ kokwogigu, bobibisaga kuwa ibu gbilitɔ payaya nito bambanzu bagya ka likingyosi ka mutɔ wa litombu, ikani la bombu, ikani la banyama ba magu makwanganya, ikani la banyama nibo bolutikonogo wasi.

²⁴ Kinili, Kunzi usa kuwa ndi kagya makpamuka ma musugu kabyenene na musasa ma mambengi kabu, kuwa wa go wa, bapunga kagyilyana makpamuka mo suni luga kabu. ²⁵ Bogomosyono lingunu nilo ko Kunzi na likpamuka la kubɔbɔku. Banobibiso na kogugubyo makpamuka nimo Kunzi agya ndi ni bakegu kabibisa iyi Kunzi mombukwanadaki. Iyi ninɔ okwononi na ibiba ka benze na benze! A beyɔ.

²⁶ Kinili, Kunzi usa ndi ka musasa ma nzuyi nimo mupɔ suni. Boko kabu banasyenene luga kabu, yigya yi niyo a di na niyo igyonosogo. ²⁷ Mufɔngɔni begeyo, baluku basa kasye na boko, banapa kayungana na kasyenene luga kabu, banagya likpamuka lo suni. Kuwa wa go wa, bakainiso na mukalya nimo okwononi na yigya yanye kabu.

²⁸ Yeki bakapagu ndi kamiba Kunzi, Kunzi usa ndi ka yimibo kabu ya bungingi, kinili bakagya nilo bakakwanigu bi kagya. ²⁹ Babutumo na likpamuka nilo kegu la bungbingbili, banye, musasa, diya, babutumo na imi, banamwɔnɔnɔ luga kabu, ipumbu, kubɔbɔku na banagya nilo aka lo bopo. Banabukulyanaga makpamuka, ³⁰ banabikyana makpamuka manyenye, ba bomuyoniso ko Kunzi, bakegu kabangana, batu bakibinika na bayibiba,

batu ba bokoli na batu bakugbomiso babukuta kabu bamu. ³¹ Bakegu na yimibo, banabikya makpumuka ni bakegu kagya, batu ba limbengi lapu ni bakegu no kumbu na batu bagogo. ³² Wikwe se, fibatu mungimbo ko Kunzi nimo akabikya be batu nibo bigyaga beyo bokwononi na kukwaku. Gutugu beyo aka yo, bakaidukulogo aka na yigya yi niyo, banubailya goni nibo bagyaga makpumuka mi nimo.

2

Kunzi akotu ndeke ngbanga ka bambanzu

¹ Iwe yi nino wakako ngbanga ka bengen, wakikigu ndeke no pisi niyo wigbuka mino ka mungimbo begayo, gutugu se piye ni wa wani aka. Kye kika kani wakako ngbanga ka batu bagogo, wanagya bata abe ibu goni, wakaimakya ni iwe mombukwana-daki yi ka mungimbo. ² Tibagatu ambe Kunzi akogo ka lingunu ngbanga ka batu nibo bagyaga inguo ya makpumuka mi nimo. ³ Wakasima be wanyikatu mungimbo ko Kunzi, iwe yi nino wakogo ngbanga ka bengen ka makpumuka nimo wagyatatu goni iwe? ⁴ Ikani buidingi ba bunza ko Kunzi, limbengi kaki linda na limbengi kaki lo kumbu, kudwisogigu iwe limbengi? Wakegu kaiba ambe bunza ko Kunzi bo ukpamy koyikoso yigya? ⁵ Luki limoti, wa na limbengi lapu na nilo kapagu koyikono. Kinili, wakaimakilya ngbuta yidingi niyo ko Kunzi ka lisyenilo owonisila ndeke mino ngbuta kaki na kako ngbanga ka bungbingbili, ⁶ akalya ndeke muta yikakayikaka kabyenene na yigya kaki. ⁷ Kunzi upa ndeke obili wa benze na benze batu nibo bakisaga bongbinga basi kagya bunza na banakisa ibiba, na bibiso pa imoti na obili nino kosiye ndeke. ⁸ Luki limoti, owonisila ndeke ngbuta kaki, kikigu ndeke no kumbu ka nibo bakamukanagigu, na nibo bamuya kagya lingunu ko Kunzi, banabye pisi ya bunye aka. ⁹ Batu basi nibo bagyaga bunye, kapunga ka Bayuda se kawa ka batu bi nibo bakegu Bayuda bigyogyisa ndeke, balya kumbu. ¹⁰ Luki limoti, Kunzi upa ndeke ibiba, bibiso na maziyo basi nibo bagyaga bunza, kapunga ka Bayuda adwe ka batu bi nibo bakegu Bayuda. ¹¹ A beyo, Kunzi kakogigu mumbanzu na mulili.

¹² Batu basi nibo bagyaga bunye kani bakibigu Mutuu ka Musa, bolumwaga ndeke kani Mutuu mi nimo kugyogyisigu. Luki limoti, basi nibo bakagya bunye ni bakaiba Mutuu ka Musa, Kunzi ako ndeke ngbanga kabu kabyenene na Mutuu mi nimo. ¹³ A beyo, kegu asi nibo bukanaga Mutuu bo ba bongbingbili ko misa ko Kunzi, luki limoti, nibo

aka bo bagyaga Mutuu mi nimo. ¹⁴ Bevananza bayagogo bakegu ibu na Mutuu ka Musa. Luki limoti, bemoti-bemoti luga kabu bagyaga niyo aka yo Mutuu mi nimo abikyaga. Gutugu beyo bakegu mino na Mutuu mi nimo, bowonisilogo be bibagatu nilo bokwononi kagya. ¹⁵ Bakowonisilo be nilo Mutuu apaga a lakikipiko ka mambengi kabu. Mambengi kabu akaiba likpamuka li nilo, gutugu tamanaga kabu aka usungulyagatu ko ngbingo wagogo, ngbingo wagogo umamalya. ¹⁶ Igyonosa ndeke beyo ka Lisyε nilo Kunzi ako ndeke mino ngbanga wa bodikidi ka bambanzu pisi ka Yeso-Kilisito, kabyenene na Mongoni Manza nimo nakabikyaga.

Bayuda na Mutuu

¹⁷ Σε kawa iwe, wimakaga be wa Muyuda, wigumyaga ka Mutuu ka Musa, wibibaga be wa mutu ko Kunzi, ¹⁸ wibagatu nilo Kunzi apaga na Mutuu uwonisiloni kapunaga nilo okwononi, ¹⁹ wivaga abe mutu yi nino ukpokyonisogo batu bo kolobu ya mamomo na bungbanganya ka nibo ba ko biti, ²⁰ muwonisilo ka bongingi na ka bomiki bakekeke. A beyo, wakaiba binza be Mutuu uwonisiloni yimibo yasi na lingunu. ²¹ Εεε, iwe nino wakauwonisilo batu bagogo, ko bulya tino yo wakegu mino kaiwonisilo iwe bamombukwana-daki yi? Iwe nino wakakawa be wosoni kubaku, ko bulya tino yo wo mino kaiho? ²² Iwe nino wakabikya be mambanzu kosyonitogu na muko ikani mbunya bengeni, ko bulya tino yo wo mino kagya beyo? Iwe nino hamuya bokunzi gbali, ko bulya tino yo wo mino kaiho mukumbo ka bandabu ka bokunzi bi nibo? ²³ Wibibaga be wiba Mutuu ko Kunzi, luki limoti, waminaga Kunzi payaya ko pisi yibuno Mutuu kaki. ²⁴ A beyo, ikpikaga ka Mobiso be: «Bevananza bayagogo bokatumbwa lino ko Kunzi ko bulya kunu.»

²⁵ A beyo, simuiso ika na izangiya iba wakagya Mutuu, luki limoti, wakobuno Mutuu, wika abe mutu nino bakanakugu. ²⁶ Kika kani mutu yi nino bakanakugu akagya Mutuu, Kunzi kaminigu abe kika kani bakoni ndi? ²⁷ Mutu nino bakanakugu, luki limoti agyagatu Mutuu, ako ndeke ngbanga kaku, iwe nino wakobuna Mutuu, gutugu kika kani wibagatu Mutuu beyo bokpiko mino na gutugu kika kani bukoni ndi aka. ²⁸ A beyo, Muyuda walingunu kegu nino inisaga ka nzayi aka na kegu nino binaga ipukuli ya simuiso ka nzayi kaki. ²⁹ Luki limoti, Muyuda walingunu a nino wa ka limbengi, nino bako simuiso ka limbengi kaki, simuiso niso otukyoku pisi ka Limbengi-Lotu, ni kegu pisi ka Mutuu nimo bokpikaga ndi ko mobiso. Muyuda yi nino Kunzi no abibaga, kegu bambanzu.

3

Batu basi ba banye ko misa ko Kunzi

¹ Kaiko se k^uwa Muyuda a na izangiya tino? Gutugu simuiso aka a na izangiya tino? ² Izangiya a yidingi ka bopisi bayasi. Kunzi uhukwilyo mbeyi ndi asi Bayuda aka likpamuka kaki. ³ Iki se k^uwa? Kika kani bagogo luga kabu bakegu ndi bongbingbili, likpamuka li nilo ayikosatu Kunzi kasa bungbingbili kaki? ⁴ Kigyonosigu, gutugu iki yi aka! A bingbanganya be Kunzi abikyaga likpamuka la lingunu, kika gutugu kani batu basi ba na kuboboku, mudongoni beyo Mobiso ko Kunzi abikya mino be:

«Kunziooo, bumibi be wa wongbingbili ka munzina kaku, gutugu bakusungulya ni ngbanga kogwigu na iwe.»

⁵ Luki limoti, kika kani banye nibo tagyaga owonisilini bingbanganya bungbingbili ko Kunzi, tabikya k^uwa buni? Takwananatu kabikya ambe Kunzi kegu ngbingbili kye atipaga azabu? (Nakanzina abe mambanzu). ⁶ Kigyonosigu, gutugu iki yi aka! Kye kika kani Kunzi kegu ngbingbili, ako ngbanga wa obili liki?

⁷ Luki limoti, kika kani bongu kami akowonisilo lingunu ko Kunzi bingbanganya na kowonisilo ibiba kaki, ko bulya iki se k^uwa yo bo mino kebisa na ngbanga abe mut^u wa banye? ⁸ Ko bulya iki takabikyigu mino be: «Togyini banye iba bunza ipupisi mino?» Batu bagogo, ka lingunu, bakesbukulyaga likpamuka, banabikya be imi no nanzinaga beyo. Batu bi nibo, Kunzi ubisatu ndeke na ngbanga na bokwononi beyo.

⁹ Iki se k^uwa? Ibusu Bayuda, tukitogi bengeni na iki? Haaa, gutugu no luki limoti aka! Nowonisilini bi ambe batu basi, kapunga ka Bayuda adwe ka batu nibo bakegu Bayuda ba basi asi ka banye aka. ¹⁰ A mudongoni beyo Mobiso ko Kunzi abikya mino be:

«Kegu na mut^u wa bungbingbili gutugu bemoti aka.

¹¹ Kegu gutugu na mut^u bemoti ninu mutombisyo likpamuka,

kegu gutugu na mut^u bemoti aka ninu akakisa Kunzi.

¹² Batu basi bapilyoni Kunzi mugongu, basi bobungogoni.

Kegu na mut^u bemoti ninu akagya likpamuka lanza, gutugu bemoti aka.

¹³ M^uyu kabu a abe mbuku niyo ikaga bikpo,

masasu kabu a nimo ma kuboboku,

munzina nimo opupaga ka noku kabu a abe lingangi la nzaka,

14 noku kabu a itumo na mogbongoni na m̄anzina manyenyɛ.

15 Magu kabu a bipoli-poli kaında kaugbukumisyo bambanzu,

16 basaga pa yiputikana na kumbu ka bapa bayasi nibayo bakitanaga mino,

17 bakibigu ibu pisi ya maziyo.

18 Bakegu ibu na kubangaku ko Kunzi gutugu iki yi aka.»

19 Wina se, tibagatu ambe masi nimo Mutuu abikyaga, abikyaga ko bulya ka nibo ba kusili wa Mutuu. Kuwa wa go wa, kikigu na mutuu bemoti nino akwanana koukwa m̄noku kaikisilya bungbingbili kaki, iba batuu basi ba obili bogulyi ka mukombu ko Kunzi. 20 Kinili, kegu na mumbanzu gutugu bemoti nino inisana ndeke na bungbingbili ko misa ko Kunzi ko bulya yigya Mutuu. A beyo, Mutuu amibisaga imu mumbanzu bunye kaki aka.

Baya aitisogo mumbanzu ngbingbili ko misa ko Kunzi

21 Luki limoti mbiya wanu, Kunzi owonisiloni kuwa beyo atiitisaga mino bongbingbili ko misa kaki kani kegu pisi kagya Mutuu. Bakitabu baya Mutuu na nibayo ka bogyalandu obikyoni ndi likpumuka li nibo be: 22 Kunzi uitisaga bambanzu kaiko bongbingbili ko misa kaki pisi kabailya Yeso-Kilisito. Agyaga beyo ka batuu basi nibo babailyaga, kye yigbananaga kegu bata luga kabu, 23 basi bogyoni bunye, bazanga kuwa ibiba ko Kunzi. 24 Luki limoti, Kunzi pisi ka iziyo kaki, uitisoni bambanzu ngbingbili ko misa kaki pisi ka Yeso-Kilisito nino ukulaga ka bunye bi nibo. 25 Kunzi apa ndi abe apee, kye pisi ka kukwaku kaki, bambanzu bi nibo babailya binisoni na mapilya. Kunzi agya ndi beyo kowonisilo bongbingbili kaki. Ka bundeli ndi, ko bulya limbengi linda kaki, kupagu ndi bambanzu azabu ko bulya bunye kabu. 26 Luki limoti, mbiya yi nima, akowonisilo bongbingbili kaki kye iki wongbingbili na kauikoso basi nibo babailya Yeso kaiko batuu bo ngbingbili.

27 Yeki a beyo, pisi ya kibiba a tu bata? Haaa, gutugu iki yi aka! Ko bulya iki? Ko bulyo yigya Mutuu? Haaa. Luki limoti, ko bulya baya. 28 A beyo, takaiba ambe mumbanzu kiitagigu wongbingbili ko misa ko Kunzi ko pisi yigya Mutuu, luki limoti ko bulya baya. 29 Kunzi a se kuwa Kunzi ka Bayuda aka? Kegu goni Kunzi ka bevananza bayagogo? A beyo, a goni Kunzi ka bevananza bayagogo, 30 kye Kunzi a bemoti aka, uitiso ndeke batuu basi bongbingbili ko misa kaki pisi ka baya aka, iki Muyuda abe kegu Muyuda. 31 Yeki

a beyo, toyopisaga se kuwa Mutuu ko bulya baya? Haaa, luki limoti, tokwononi kapá ibiba ka Mutuu.

4

Likingyosi ka Abalahamu

¹ Tabikiyi se kuwa bunni ko bulya ka titosu beyo ka Abalahamu? Iki yo inisana ndi na iyu? ² Kika ndi ni Kunzi aitisa ndi Abalahamu ngbingbili pisi ka yigya kaki, Abalahamu akwananatu ndi kaibiba. Luki limoti, kakwananigu kaibiba ko misa ko Kunzi. ³ A beyo, Mofiso ko Kunzi abikyaga be: «Abalahamu abalya ndi Kunzi, kinili Kunzi ava ndi abe mutuu wongbingbili ko bulya baya kaki.»

⁴ Muga-ligubo inisanagatu na mukalya kaki, mukalya mi nino kegu abe luki nilo bapaga ka iziyo, luki limoti a nilo okwononi be bapito aka. ⁵ Wina se, mutuu yi nino kagyagigu ligubo, luki limoti, abailya Kunzi nino aitisogo mutuu wanye kaiko wongbingbili, Kunzi aitisagatu mutuu yi nino mutuu wongbingbili pisi ka baya kaki. ⁶ A begeyo ngama Daudi anzina ndi mino ko bulya bunza ka mutuu nino Kunzi avaga abe mutuu wongbingbili kani kondigu yigya kaki be:

⁷ «Igyagya ka batuu nibo Kunzi upilyaga yigya yanye kabu, olimaga bunye kabu!

⁸ Igyagya ka mutuu nino Mombukwono-dosu katangagigu bata bunye kaki.»

⁹ Igyagya yi niyo a asi ko bulya ka batuu bi nibo aka bo buko, ikani a tu goni ka nibo bakukogu? A beyo, tobikiyi bi ambe: «Kunzi ava ndi Abalahamu abe mutuu wongbingbili ko bulya baya kaki.» ¹⁰ Likpumuka li nilo igyonosa ndi ngbingo tino? A ndi kambwa wa simuiso ka Abalahamu ikani kumbuso yi? A ndi kambwa, kegu kumbuso yi. ¹¹ Bako ndi Abalahamu kumbuso, simuiso kaki a ndi abe likingyosi: likingyosi li nilo a ndi kowonisilo be Kunzi ava ndi abe mutuu wongbingbili ko bulya baya kaki kani bakanakugu gutugu. Kinili, Abalahamu ita kuwa abaki batuu basi nibo babayaga kani bakanakugu. Batuu bi nibo, Kunzi uvaga abe batuu bongbingbili. ¹² A goni abaki batuu nibo buko, kegu nibo bigumya asi ka simuiso aka, luki limoti nibo babyege likingyosi ka obosu beyo ka Abalahamu. Iyi abaya ndi kani bakanakugu.

Agume ko Kunzi a ka batuu basi nibo babaya

¹³ Kunzi apa ndi Abalahamu na livanza kaki agume be ibu bo balya ndeke obili. Kunzi kapagu ndi Abalahamu

agume yi ninɔ kye agya ndi Mutuu, luki limoti a kye Kunzi amina ndi mutuu wongbingbili ko bulya baya kaki. ¹⁴ A beyo, kika kani batuu niɔ bagyaga Mutuu aka ɔ bakwanana kaiko na makpamaka ninɔ ɔawanyaga ndi, baya iko neki ndi payaya, agume ko Kunzi kigigu neki ndi na izangiya beyo. ¹⁵ A beyo, Mutuu alikyaga ngbuta ko Kunzi. Luki limoti, Mutuu kiki, bakobunigu beyo.

¹⁶ Kinili agume ipa ndi ko bulya baya be kye iki apee wa iziyo ninɔ Kunzi apa. Na goni iki mukwanana ka bevananza ka Abalahamu bayasi, kegu asi ka niɔ bagyaga Mutuu aka, luki limoti a goni ka niɔ babayaga beyo Abalahamu ninɔ obosu basi abaya ndi mino. ¹⁷ A mufongoni beyo Mobiso Motu abikya mino be: «Nuitisoni abaki bevananza bayidingi.» A obosu kambwa ko Kunzi ninɔ abaya ndi. A Kunzi ninɔ obililisaga bamanda, agya nilo kanigyonosigu ndi. ¹⁸ Abalahamu a ndi na mutamanagi kainisoniso na nilo kakwananigu ndi bata kaiko na mutamanagi mi. Abaya ndi, ita kuwa ndi «abaki bevananza bayidingi» mufongoni beyo Kunzi abikya ndi mino be: «Livananza kaku ika ndeke lidingi.» ¹⁹ A kuwa ndi na byanga buwobi kadwe miya yimoti. Baya kaki kadikagagu ndi gutugu beyo a ndi mino kaina be nzuyi kaki a kuwa yakupo. A ndi goni kaina be Sala kakwananigu ndi bata kabukuta. ²⁰ Kasananagu ndi na baya kaki. Kegu ndi na botumo ka agume ninɔ Kunzi apa ndi. Luki limoti, baya yi niyo apa ndi ngu, abibisa ndi Kunzi. ²¹ A ndi kaiba binza-binza be Kunzi a goni no ngu yasi kotulyoso nilo awanyaga ndi. ²² Kinili, Kunzi amina ndi be a mutuu wongbingbili. ²³ Luki limoti, likpamaka nilo be «Kunzi amina ndi be a mutuu wongbingbili» kikipikagagu ndi ko bulya kaki mukaka aka. ²⁴ Ikipikaga ndi goni ko bulya kusu yi niɔ tokwononi kaiko batuu bongbingbili, ibusu niɔ tabaya Kunzi ninɔ apupisa ndi Mombukwono-dosu Yeso ka mbaku. ²⁵ Kunzi asuta ndi ka kukwaku ko bulya bunye kusu, apupisa ndi ka mbaku kye tiki bongbingbili.

5

Yukanana kusu no Kunzi pisi ka Yeso

¹ Kinili, tiitoni bongbingbili ko misa ko Kunzi pisi ka baya kusu. Mbiya wanu, ta kuwa na maziyo pa imoti no Kunzi pisi ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. ² Tinisana na bunza bi niɔ pisi ku kaki na ko pisi ya baya. Ta kuwa mbiya wanu bakisulyo ka bunza bi niɔ. Ta na magyaga ko bulya mutamanagi mi ninɔ ta na imu kaiko

ka ibiba ko Kunzi. ³ Na b̄ata, togwaga magyagya gutugu kani takaigyogyiso aka, kye tibagatu ambe igyogyiso apaga limbengi linda, ⁴ limbengi linda apaga kibyo, kibyo apaga mutamanagi. ⁵ Mutamanagi mi nimo katisagigu kayitambya payaya. A beyo, Kunzi otumisoni mambengi kusu na sipananiso kaki pisi ka Limbengi-Lotu nilo atipá.

⁶ A beyo, ko ngbingo yi nino takegu ndi mino ibusu no ngu, Kilisito ukwilyaga ndi batu banye ko ngbingo yi nino Kunzi abisa ndi. ⁷ A yapupu kakwilyogo mutu wongbingbili. Yagogo, mumbanzu akwananatu kaiko wakitulya kakwilyogo mutu wanza. ⁸ Luki limoti, Kunzi atiwonisila bingbanganya beyo atipaga mino kugbe: Kilisito atikwilyaga mbeyi ndi kani ta asi batu banye aka. ⁹ Pisi ka kukwaku kaki, tinisononi bongbingbili ko misa ko Kunzi, akowonisila be atihukusaga ndeke ka ngbuta ko Kunzi. ¹⁰ Ta ndi bomuyoniso ko Kunzi, luki limoti atipá kuwa ndi yukanana na iyi pisi ka kukwaku ko Mikaki. Yeki tinisononi na yukanana na iyi, tahukaga kuwa ndeke pisi ka obili ko Mikaki. ¹¹ Kegu asi niyo aka yo, togwaga magyagya ko Kunzi ko bulya ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito nino atihukulya pisi mbiya wanu kaukanana no Kunzi.

Adamu na Kilisito

¹² Banye ogulya ndi ka obili ko bulya ka mutu bemoti, banye bi nibo ogulyisoku kuwa ndi kukwaku. Kinili, kukwaku kwi nikwo udagba kuwa batu basi kye batu basi bogyoni banye. ¹³ A beyo, kambwa wa Mutuu, banye a kuwa ndi ka obili aka. Luki limoti, yeki Mutuu kegu mbeyi ndi imu, Kunzi kandagigu ndi goni bulyo banye. ¹⁴ Luki limoti, katukya ko ngbingo ka Adamu kadwe ka nino ka Musa, kukwaku a ndi kugu ka batu basi, gutugu nibo aka bo bakagyagu ndi banye abe Adamu nino obuna ndi Mutuu ko Kunzi.

Adamu a ndi likingyosi ka mutu yi nino a ndi kodoku. ¹⁵ Luki limoti, banye ka Adamu kegu mufongoni na apepe nino Kunzi apa ndi ka iziyo. A beyo, batu budingi bolumwaga ndi ko bulya banye ka mutu bemoti, luki limoti iziyo ko Kunzi a yidingi kugbe na apepe nino apa ndi ka iziyo ka batu budingi, pisi ka mutu bemoti nino ina be Yeso-Kilisito. ¹⁶ Masolo ma apepe nino Kunzi apa a di na banye ka mutu bemoti. A beyo, ngbanga nino ogwa ndi na mutu bemoti apa kuwa mungimbo. Luki limoti, nilo Kunzi apa ka iziyo kumbusa wa banye budingi ka bambanzu lo uitiso bongbingbili ko misa kaki. ¹⁷ A beyo, kika kani kukwaku inisana ndi no ngu a ko bulya banye ka mutu bemoti, a ko bulya ka mutu bemoti yi nino. Luki limoti,

bambanzu binisononi kuwa na mukumbo mudingi kugbe pisi ka Yeso-Kilisito iyi mukaka. Bata basi nibo Kunzi upa iziyo yidingi, uitiso bongbingbili, bika ndeke na obili, balya ndeke bungama pisi ka muti bemoti yi nino, Yeso-Kilisito.

¹⁸ Kinili, banyu ka muti bemoti umakya ndi bata basi ka mungimbo. A mudongoni begoyo yigya ya bungbingbili ka muti bemoti ukulaga ndi mino bata basi ka mungimbo, upa obili. ¹⁹ A beyo, ko bulya mu mapu ka muti bemoti, ambaza mudingi ka bambanzu ogulya ndi ka banyu. A begoyo, pisi ka muti bemoti nino amukana ndi Kunzi, ambaza mudingi ka bambanzu ita ndi wongbingbili ko misa ko Kunzi.

²⁰ Niyu Mutu odoku, banyu obwo. Luki limoti, ku banyu obwo mino, iziyo ko Kunzi obwo kuwa bata iyu kugbe goni. ²¹ Kinili, begoyo banyu owonisila ndi mino ngu kaki pisi ka kukwaku, a begoyo iziyo ko Kunzi owonisila ndi mino ngu kaki pisi ka bungbingbili katiguliso ka obili wa benze na benze, pisi ka Mombukwono-dosu beyo ka Yeso-Kilisito.

6

Kokwo ka nilo ondi banyu na kaiko na obili pa imoti na Kilisito

¹ Tabikya se kuwa buni? Tokwononi kaidukulogo kagya banyu bisele-sele be kye iziyo ko Kunzi isisilogi kobwo? ² Haaa, gutugu iki yi aka! ka nilo ondi banyu, ta kuwa ibusu abe bamanda, takwanana bata kaidukulogo kaiko ka banyu liki? ³ Makibigu ambe pisi ka ibatiso, tamatikana na Yeso-Kilisito na goni ko pisi yi niyo, tamatikana na ibu ka kukwaku kaki? ⁴ Begoyo, pisi ka ibatiso, batilumboni pa imoti na ibu kye tamatikani na ibu ka kukwaku kaki, iba begoyo Kilisito opupa ndi mino ka mbuku pisi ko ngu ya ibiba ka Baba, ibusu tiki kuwa na obili wambiya.

⁵ A beyo, tomotikononi na ibu pisi ka kukwaku begoyo okwa ndi mino. Kuwa wa go wa, tamatikana ndeke goni na ibu begoyo ko pisi yipupa ka mbuku. ⁶ Takaiba binza ambe babongilogoni ndi obili nino kusu wandeli pa imoti na Kilisito ka musalaba, kye nzayi kusu ya banyu okwi, iba takikonitogu bata bosunzu ba banyu. ⁷ A beyo, mumbanzu kokwo, iba okulikonogini ka banyu. ⁸ Kika kani tokwoni pa imoti na Kilisito, ta na baya ambe tika ndeke pa imoti na ibu goni. ⁹ A beyo, takaiba binza ambe wa aka wa Kilisito opupa ndi mino ka mbuku, kokwigu ndeke bata: kukwaku kandungulyagigu ndeke bata. ¹⁰ Ka nilo ondi banyu, okwa ndi ka nganga imoti aka, luki limoti, a kuwa na obili mbiya wanu ko bulya ko Kunzi. ¹¹ Kuwa goni, ibunu wivoni abe

makika bamanda ka nilo ondi bunye, abe obili kunu a ko bulya ko Kunzi pisi ka matikana kunu na Yeso-Kilisito.

¹² Mbiya wanu, bunye kondungulyogonitogu bata nzayi niyo kunu ya litombu yo bekye wikoni kagya musasa mi. ¹³ Makosonitogu bata pa ya nzayi kunu gutugu yimoti aka kogugubyo bunye abe pisi yigya likpamuka nilo kegū lo ngbingbili. Luki limoti, wiponi ibunu bamombukwana-donu bi ko Kunzi abe batu nibo bozuzukoku ka kukwaku. Wiponi nzayi kunu yasi kagugubyo Kunzi abe pisi yigya likpamuka lo ngbingbili. ¹⁴ A beyo, bunye kamundungulyagigu bata kye makegu bata kusili wa Mutu, luki limoti, ma kawa kusili wa iziyo ko Kunzi.

Bosunzu ba bungbingbili

¹⁵ Iki se kawa bata? Tagyi bunye kye ta kegū bata kusili wa Mutu, luki limoti kye ta kawa kusili wa iziyo ko Kunzi? Haaa, gutugu iki yi aka! ¹⁶ Makaiba binza ambe makipá ka ligubo ka mutū wagogo pisi kagya Mutu kaki, miita kawa bosunzu ka mombukwono-donu yi nino makagya Mutu kaki no. Ikani mika bosunzu ba bunye nibo atikaga ka kukwaku, ikani mika kamukana Kunzi nino atikaga ka obili wongbingbili. ¹⁷ Kunzi avi ibiba! Ma ndi ka bundeli bosunzu ba bunye. Luki limoti, mbiya wanu, ma kawa kagya na limbengi limoti muwonisilo nimo bamupa ndi. ¹⁸ Mokulikonogoni ndi ka bunye, miita kawa bosunzu ba bungbingbili. ¹⁹ Nakanzina abe mambanzu ko bulya nzayi ya buru niyo mibukuta noyu. A beyo, kambwa, ma ndi kani mipini basi abe bosunzu kagya likpamuka la musugu, na nilo lanye kadiso Kunzi. Mbiya wanu, a mudongoni begeyo, wiponi kawa basi abe bosunzu kogugubyo bungbingbili iba obili kunu iki bitu.

²⁰ Ngbingo yi nino ma ndi mino bosunzu ba bunye, bungbingbili kegū ndi no ngu kegū kunu. ²¹ Minisana ndi na izangiya tino kagya makpamuka nimo mo mino no suni mbiya wanu? A beyo, mulibo ma yigya yi niyo ni kukwaku! ²² Luki limoti, mbiya wanu, mokulikonogoni ka bunye, ma kawa bosunzu ko Kunzi. Ma kawa na izangiya kye a kawa kabubiso obili kunu, na ka mulibo, minisana ndeke na obili wa benze na benze. ²³ A beyo, mukalya ma bunye ni kukwaku. Luki limoti, nilo Kunzi apaga ka iziyo ni obili wa benze na benze pisi ka matikana na Yeso-Kilisito, Mombukwono-dosu.

7

Kaiko bukulikanaga ka busunzu ba Mutu

¹ Bamamaki, makaiba bingbanganya nilo nakamubikya kye mibagatu Mutuu, mumbanzu ikaga kusili wa Mutuu ko ngbingo yi nino aka no a mbeyi mino na obili. ² Likingyosi a be, muko wo vononi nino ikaga wakikipikila na Mutuu ka obili kaki na mbunyaki ko ngbingo yi nino muluku a mbeyi mino ka mu aka. Luki limoti, muluku kokwo, iba muko okulikonogini ka Mutuu mi nimo ikaga ndi mino wakikipila na iyi mo. ³ Kika kani muko ovyini bata ni mbunyaki a mbeyi ka mu aka, babikya be ogyi bilya. Luki limoti, mbunyaki kokwo iba okulikonogini ka Mutuu mi nimo a ndi mino wakikipikila. Kavye, bakabikyigu bata be ogyi bilya. ⁴ Bamamaki, a mudongoni begyo ko bulya kunu, ibunu mokwoni ka nilo ondi Mutuu pisi kamatikana na nzuyi ka Kilisito. Kinili, ibunu ma kuwa mukumbo ka mutu wagogo, nino bapupisa ndi ka mbuku kye tabukutilyi Kunzi masolo nimo okwononi. ⁵ A beyo, wa tikaga ndi mino tanabye yigya ya nzuyi, musasa manye nimo ikaga ndi pisi ka Mutuu agyaga ndi ligubo ka nzuyi kusu yasi, anabukuta masolo, masolo mi nimo atitika ka kukwaku. ⁶ Luki limoti, mbiya wanu, tokulikonogoni kuwa ka Mutuu mi nimo. A beyo, tiitoni kuwa abe bamanda kabyenene na likpamuka li nilo a ndi na ibusu likpikila lo. Kinili, takwanana kuwa kagugubyo Kunzi na yigya yambiya pisi ka Limbengi-Lotu, kani kegu bata na yigya yandeli beyo ikpikaga mino ka Mutuu.

Ligubo la Mutuu

⁷ Tabikya se kuwa bunyi? Mutuu ni bunye? Haaa! Gutugu iki aka. Luki limoti, Mutuu mo emibisa ndi be bunye ni iki. A beyo, nakakwananigu ndi kaiba ambe kaiko na musasa ko luki ka bengeri ni iki, kika ndi kani Mutuu kabikyagu be: «Wakikonitogu na musasa ko luki ka bengeri.» ⁸ Bunye inisana ndi na ngala katukya ka mutuu, abukuta kuwa mobi masi ma musasa manye kuso ka imi. A beyo, Mutuu kiki, bunye kikigu begyo. ⁹ Ka bundeli ndi, wa Mutuu kegu ndi mino, na ndi mubisi, luki limoti wa mutuu odoku mino, bunye ipupiso, ¹⁰ imi nokwo. Kinili, mutuu nimo akwanana ndi ketika kaiko na obili, etika kuwa ndi ka kukwaku. ¹¹ A beyo, bunye inisana ndi no pisi katukya ka mutuu, edo, emwisiso.

¹² Kinili, Mutuu a imu motu, makpamuka nimo atumbulaga a motu, mongbingbili na manza. ¹³ Kika kuwa beyo, luki lanza li nilo akwananatu bata kemwisiso? Haaa! Gutugu iki yi aka. Luki limoti, bunye ava ndi luki lanza li nilo, emwo. Ko pisi yi niyo, mutuu ewonisila ndi

bingbanganya be bunye kegu luki lanza. Kinili, bunye itikitilaga kuwa ndi mino kaiko bunye aka lingunu.

Bunye undungulyogoni bambanzu

¹⁴ A beyo, tibagatu ambe Mutuu andaga obili wa limbengi, luki limoti, imi na na nzuyi ya buru, begoboni abe musunzu ka bunye. ¹⁵ A limbanga! Nakegu kotombisyo nilo nakagya! Nilo nakapa, nakegu kagya ilu, luki limoti, nilo nakamuya, ilu lo nakagya. ¹⁶ Kika kani nakagya nilo nakegu kapa, isi yi be nibini ambe Mutuu a manza. ¹⁷ Kinili, kegu bata imi no nakagya nilo, luki limoti a bunye nibo a kuso kami. ¹⁸ Nakaiba ambe likpumuka lanza kikogigu kuso kami, imi mutuu wa nzuyi ya buru. A beyo, na na musasa kagya bunza, luki limoti ngu yigya kegu. ¹⁹ A beyo, bunza nibo nakapa kagya, nakegu kagya, luki limoti bunye nibo nakegu kapa kagya, ibu bo nakagya. ²⁰ Nakiko kagya nilo nakegu kapa, kegu bata imi no nakagya beyo, luki limoti a bunye nibo a kuso kami.

²¹ Kinili, nondungi ambe igyonosogo na imi be: niyo napaga kagya bunza, asi bunye aka bo ipupisogo kambwa kami. ²² Kuso wa limbengi kami bikpe, nogwaga magyagya na Mutuu ko Kunzi. ²³ Luki limoti, na bata kaina ka nzuyi kami yasi mutuu magogo nimo akabumana na mutuu nimo tamanaga kami apaga. Mutuu mi nimo ebiso musunzu wa Mutuu ma bunye nimo a kuso kami. ²⁴ Hebe! Ambe kumbu a yidingi na imi eee! Wani se no ekulaga ka nzuyi yi ni yina aketika ka kukwaku yina? ²⁵ Kunzi avi ibiba pisi ka Yeso-Kilisito nino Muhukuso kusu!

Kinili, na musunzu wa Mutuu ko Kunzi ko pisi ya yimibo kami, luki limoti, ko pisi ya nzuyi ya buru, na musunzu wa bunye.

8

Kaiko na obili pisi ka Limbengi ko Kunzi

¹ Kuwa wa go wa, mungimbo kegu bata kugu ka batu nibo ba bumatikana na Yeso-Kilisito. ² A beyo, mutuu ma Limbengi-Lotu nimo apaga obili ka mutuu nino amatikana na Yeso-Kilisito, ukulogoni ka mutuu ma bunye na kukwaku. ³ Kunzi otulyosa ndi nilo Mutuu kakwananigu ndi kagya kye buru ba nzuyi odukusoku ndi Mutuu mi nimo bipoli. Ko bulyo yitumba bunye, Kunzi ako ndi ngbanga wa bunye nibo ikaga ka nzuyi pisi katikoku Mikaki bikpe. Miki yi nino ibakuta ndi na nzuyi abe nzuyi ka batu ba bunye. ⁴ Kunzi agya ndi beyo kye obili kusu iki mufongoni beyo Mutuu abikyaga mino. Kuwa wa go wa, kegu bata yigya ya nzuyi yo ika katikpokyoniso, luki limoti niyo ya Limbengi-Lotu.

⁵ A beyo, batu niɔo babyege musasa ma nzuyi, tamanaga kabu ikaga ka likpamuka li nilo aka lo. Luki limoti, niɔo babyege musasa ma Limbengi-Lotu, tamanaga kabu ikaga goni ka likpamuka li nilo aka lo. ⁶ Wina se, tamanaga ya musasa ma nzuyi atikaga ka kukwaku, luki limoti, niyo ya Limbengi-Lotu atikaga ka obili na maziyo. ⁷ Batu niɔo basye limbengi ka musasa ma nzuyi ba bomuyoniso ko Kunzi. Bakagyagigu bata mutuu ko Kunzi, bakakwananigu gutugu kagya yi aka. ⁸ Batu niɔo babyege musasa ma nzuyi bakakwananigu kaponoso Kunzi.

⁹ Wina se, ibunu makabyegigu bata musasa ma nzuyi, luki limoti, mabyege kuwa musasa ma Limbengi-Lotu, kye Limbengi ko Kunzi a kuso kunu. Mumbanzu kiki na Limbengi ka Kilisito, iba kegu mutu kaki. ¹⁰ Kika kani Kilisito a kuso kunu, gutugu nzuyi kunu kokwo ko bulya likpamuka la bunye, Limbengi-Lotu amupatu obili, kye Kunzi amuitisoni bongbingbili. ¹¹ Kika kani Limbengi ko Kunzi ninu apupisa ndi Yeso ka mbuku a kuso kunu, Kunzi ninu apupisa ndi Kilisito ka mbuku, amupatu goni obili ka nzuyi kunu ya kukwaku. Amupa obili yi ninu pisi ka Limbengi kaki nilo ikaga kuso kunu.

¹² Kinili, bamamaki, ta na lubu, luki limoti kegu lubu wa nzuyi be kye tiki kagya musasa mi. ¹³ A beyo, makika kabye likpamuka la nzuyi, mokwatu. Luki limoti, makamwo yigya yanye ya nzuyi pisi ka Limbengi-Lotu, mikatu na obili. ¹⁴ Batu basi niɔo Limbengi ko Kunzi ukpkyonisogo, ba bomiko Kunzi. ¹⁵ A beyo, Limbengi nilo miniso nolu, kegu limbengi la busunzu, kamutumisa bata na kubangaku. Luki limoti, a Limbengi-Lotu nilo amuitiso bomiko Kunzi, atikpamya kamaka Kunzi na liyu lapu be: «Aba! Baba!» ¹⁶ Limbengi ko Kunzi akatimibiso bingbanganya ka mambengi kusu be ta bomiko Kunzi. ¹⁷ Kika kani ta bomikaki, takwanana kuwa ndeke kalya lisimo nilo wanyaga ndi batu kaki. Talya ndeke lisimo li nilo pa imoti na Kilisito. A beyo, takiko kaigyogyiso pa imoti na ibu, togulya ndeke ka ibiba pa imoti na ibu goni.

Ibiba niyo a ndeke kodoku

¹⁸ Nakaina ambe takakwananigu kokingyoso ibiba yi niyo a ndeke kodoku no kumbu niyo takalya mbiya wanu. ¹⁹ Makpamuka masi nimo Kunzi agya ndi, akabundaga na musasa kugbe ngbingo ninu Kunzi uwonisila ndeke mino bomikaki bingbanganya. ²⁰ A beyo, makpamuka masi nimo Kunzi agya ndi ogulyoni kusili wa mutuu ma makpamuka ma payaya. Kegu makpamuka mi nimo mo apa ndi, luki limoti Kunzi no obisa ndi kusili wa mutuu mi nimo. Wina

se, mutamanagi a be: ²¹ lisyε limoti, Kunzi akulagatu ndeke makpumuka masi nimo agya ndi ka busunzu ba mutuu mi nimo aputaga masi, kye ogulyi kuwa ka kulikanaga ya ibiba niyo ka bomiko Kunzi. ²² A beyo, takaiba ambe kadwe moni na bubwana, makpumuka masi nimo Kunzi agya ndi akaigomisogo, animukana muzuzula abe muko yi nimo mama ikaga kalya. ²³ Luki limoti, kegu asi makpumuka mi nimo aka mo. Gutugu ibusu aka nibo tinisa ndi na Limbengi-Lotu abe talu-talu wa apepe ko Kunzi, tikaga goni kaigomisogo ka mambengi kusu. Tikaga kabundila na musasa ambe Kunzi atiitisi bomikaki, atikulaga ka busunzu. ²⁴ A beyo, toukoni, luki limoti pisi ka mutamanagi aka. Wakika kaina nilo wakatamanaga, iba kegu bata mutamanagi mo. Mutu tino no obisaga mutamanagi ko luki nilo a kuwa kaina? ²⁵ Luki limoti, takika na mutamanagi ko luki nilo takegu kaina, isi yi be takabundilaga na limbengi linda.

²⁶ A madongoni begeyo Limbengi-Lotu atisingyogo mino ka buru. A beyo, takibigu kalumba beyo okwononi mino. Luki limoti, Limbengi-Lotu bikpe lo atilumbilyaga ka yigama niyo mambanzu kakwananigu kozukogo pisi ka manza. ²⁷ Kunzi nino ibaga ka mambengi ka bambanzu, ibagatu nilo Limbengi-Lotu ikaga kapa kakanga. A beyo, Limbengi-Lotu ulumbilyaga batu ko Kunzi beyo Kunzi apaga mino.

²⁸ Takaiba binza ambe ka makpumuka masi, Kunzi ugiyiyaga bunza batu bi nibo hapaga. A batu bi nibo umakaga ndi kabyenene beyo osisilya ndi mino. ²⁹ A beyo, batu nibo Kunzi upunaga ndi kambwa aka, ubisa goni ndi di kaika abe Mikaki. Kuwa wa go wa, Mikaki ika ndeke puta luga ka bamamakaki budingi. ³⁰ Batu bi nibo Kunzi upunaga ndi kambwa aka bo, umakaga ndi ni iyi goni. Nibo umakaga ndi, uitisa ndi ni iyi goni bongbingbili. Na nibo uitisa ndi bongbingbili, upa ndi ni iyi goni ibiba kaki.

Budingi ba sipananso ko Kunzi

³¹ Kabyenene na likpumuka li nili, tabikya kuwa bata buni? Kunzi kika ka mutili kusu, wani kuwa bata no akwanana katiikyonilyo? ³² Iyi, kakyagu ndi kapá Mikaki, luki limoti asuta ndi ka kukwaku ko bulya kusu basi. Atimimya kuwa bata liki makpumuka masi pa imoti na Mikaki? ³³ Wani no akwanana kausungulya batu nibo Kunzi upunaga? Gutugu mutu bemoti aka! A beyo, Kunzi no uitisa batu bongbingbili. ³⁴ Wani kuwa no akwanana kaubiso na mungimbo? Gutugu mutu bemoti aka! A beyo, Yeso-Kilisito okwa ndi, na bata opupa ka mbuku, ikaga wakiko

ka kumbanzikaniko ko Kunzi katilumbilya. ³⁵ Luki tino lo akwanana katigbonoso na sipananiso ka Kilisito? Ika se kumbu, ombombo, yigyogyiso, nza, yangya, lunga ikani kukwaku? ³⁶ Mufongoni beyo ikpikaga mino ka Mobiso ko Kunzi be:

«Bikaga kakisa masye masi katimwo ko bulya kaku, banatigya abe bakondolo nibo bikaga kainda kauko bingoo.»

³⁷ Luki limoti, ka masi nimo ikaga katigya mo, tikaga botutungyo kugbe pisi ka nino atipa ndi. ³⁸ A beyo, nakaiba binza ambe likpumuka gutugu limoti aka, kakwananigu katigbonoso na sipananiso ko Kunzi: iki kukwaku, obili, bamalaika, bangama, ngu, likpumuka la masye mi nima ikani likpumuka nilo okodoku, ³⁹ iki ngu ya kugu ikani niyo ya kusili, gutugu luki limoti aka nilo Kunzi agya ndi. Likpumuka gutugu limoti aka kakwananigu katigbonoso na sipananiso niso Kunzi atiwonisila ndi kuso ka Yeso-Kilisito Mombukwono-dosu.

9

Kunzi na batu nibo upunaga ndi

¹ Nakabikya lingunu kye na kuso ka Kilisito, nakegu kamubo. Liyu kami la kuso nilo Limbengi-Lotu okpokyonisogo, akemibiso bingbanganya be nakegu kabikya bongo.

² Nakalya kumbu yidingi pa imoti na yigyogyiso ka limbengi niyo kegu na mulibo. ³ A beyo, ko bulya livananza nilo nibukuta mino, napatu bi ambe Kunzi egbangi imi, nigbanana na Yeso-Kilisito ka pa kabu. ⁴ Ibu ni Bezaleli. Kunzi uitisa ndi bomikaki, uwonilisa ndi ibiba kaki, ako ndi liwai na ibu, upa ndi Mutu, uwonilisa ndi beyo okwononi mino kabibiso, upa ndi bagume. ⁵ Ba ka livananza ka botitosu beyo ka Abalahamu, Isaka na Yakobo. Kilisito ibukuta ndi goni pisi ka nzuyi ka livananza li nilo goni lo, iyi nino a kugu wa masi, a Kunzi nino wa ibiba ka benze na benze! A asi beyo aka yo.

⁶ Kegu be kye agume ko Kunzi ogwa kuwa ndi payaya. A beyo, kegu batu basi nibo bopupa ka livananza ka Bezaleli bo ba Bezaleli ba lingunu, ⁷ batu nibo bopupa ka livananza ka Abalahamu bakegu basi bomikaki ba lingunu. A beyo, Kunzi abikya ndi Abalahamu be: «Nupa ndeke bomiki nibo nuwanyaga ndi pisi ka Isaka.» ⁸ Isi yi be, bomiko Kunzi ba lingunu kegu nibo bibukuta ko pisi ya nzuyi, luki limoti, a asi nibo aka bo bibukuta pisi ka agume. ⁹ A beyo, agume yi a ndi be: «Nodoku ndeke ko ngingo yi nimana goni mu,

Sala ika ndeke kani abukutini miki muluku yi.» ¹⁰ Kegū asi niyo aka yo, Libika ufukuta ndi bomiki baluku bi baba ibu na titosu beyo ka Isaka. ¹¹⁻¹² Bomiki bi nibo bakegu ndi mbeyi bakibukuta, kani bakanogyigu gutugu bunza aka ikani bunye, Kunzi abikya ndi Libika ko ngingo yi ninu aka no be: «Pata agugubyaga ndeke miki.» Agya ndi beyo kye otulyosi nilo a ndi ni obungusyogini kambwa. A beyo, Kunzi kupunagigu bambanzu kanda yigya kabu, luki limoti, lipupuna kaki abyenenenge na molikoni kaki ku kabu. ¹³ Mufongoni begyo ikpikaga mino be:

«Napa ndi Yakobo, luki limoti namuya Esau.»

¹⁴ Tabikya se kuwa bata buni? Ambe Kunzi kegu wongbingbili? A wongbingbili! ¹⁵ A beyo, abikya ndi Musa be: «Nika ndeke no kumbu ka mutu ninu napa kaminyilya kumbu, nagyilya ndeke bunza ninu napa kagyilya bunza.» ¹⁶ A beyo, bunza ko Kunzi kandagigu nilo mumbanzu apaga, ikani kekele kaki, luki limoti likpumuka li nilo andi asi Kunzi aka mombukwana kumbu. ¹⁷ Kuso wa Mofiso Motu, Kunzi abikya ndi ngama wa Misili be: «Nupa ndi bungama kye nowonisili ngu kami pisi ku kaku na litombu lasi iba lino kami.» ¹⁸ Kinili, Kunzi ikaga na kumbu ka ninu apaga kaminyilya kumbu, otiwoso limbengi ka ninu apaga katiwoso limbengi.

Ngbuta no kumbu ko Kunzi

¹⁹ Wehikyatu yagogo be: «Kika neki ni a beyo, ko bulya tino yo Kunzi o mino kauyoyiso bambanzu? A beyo, wani no akwanana kagya fongoso na nilo akapa?» ²⁰ Luki limoti, iwe mutu tino se kuwa no wakwanana kagya fongoso no Kunzi? Mbike ya tukuto akwananatu kamuusa muluka-bambike be: «Weluka ndi bene ko bulya iki?» ²¹ Muluka bambike akwanana kagya na tukuto beyo aka yo opo mino: akwanana kaluka na mufungu ma tukuto mimoti, mbike ya ligabu lapu ikani niyo ya ligabu kusili.

²² A mufongoni begyo ka niyo Kunzi agya ndi. Apa ndi kowonisilo ngbata kaki na kaibisikoso ngu kaki. Luki limoti, ufundilya ndi na limbengi linda, bambanzu nibo ngbata kaki akwanana ndi kauipo na nibo bakwanana ndi kogulya ka mungimbo.

²³ Apatu ndi goni kowonisilo ibiba kaki yidingi ka batu bagogo nibo a na ibu no kumbu. Ubungusyaga ndi batu bi nibo kambwa aka kogulya ka ibiba kaki. ²⁴ Batu bi nibo ni ibusu. Katimakagagu ndi asi ibusu aka luga ka Bayuda,

luki limoti luga ka batu bi nibo bakegu Bayuda goni. ²⁵ A nilo Kunzi abikya ndi mudongoni beyo ikpikaga mino ka kitabu ka mugyalandu Jsia be:

«Batu bi nibo bakegu ndi batu kami,
numaka ndeke ambe batu kami,
batu nibo nakupagigu ndi,
numaka kuwa ndeke ambe batu kami bupaka.

²⁶ Ka pa niyo bubikya ndi mino be:

«Makegu batu kami,»

bumaka ndeke batu bi nibo be bomiko Kunzi nino apaga obili.»

²⁷ Isaya apamikana ndi ko bulya bomikya Bezaleli: «Gutugu Bezaleli bakiko bi budingi abe mbumi ko libo lidingi, barkedde aka luga kabu bo binisana ndeke na muhukuso. ²⁸ A beyo, Mombukwono-dosu otulyasa ndeke ka obili, lasi nilo abikya ndi ni kolipyisigu.» ²⁹ Begeyo Isaya abikya ndi mino ka mambwa be:

«Mombukwono-dosu nino a no ngu yasi katisili ndi bomiki, iba tiitoni kuwa abe gudfu wa Sodomu, iba ta mudongoni abe gudfu wa Gomolo.»

Muhukuso a pisi ka baya, kegu pisi ka Mutuu

³⁰ Tabikya se kuwa suni? Bevananza bayagogo bakegu ndi kakisa kaiko bongbingbili ko misa ko Kunzi. Wina se, Kunzi uitisoni kuwa bongbingbili pisi ka baya. ³¹ Luki limoti, Bezaleli ba ndi kapa kaiita bongbingbili pisi ka Mutuu, wina se, bakadwegu ndi mino. ³² Igyonosa ndi beyo ko bulya iki? Kye bakegu ndi kakisa bungbingbili ko misa ko Kunzi pisi ka baya, luki limoti ba ndi kasima be bika bongbingbili pisi ka yigyigyilya. Basakaga ka «litalu nilo lisokisogo,» ³³ beyo ikpikaga mino be:

«Wikwe se, nakobiso ku ka gudfu wa Siona litalu lisokisogo, litalu la kugwisiso bambanza.

Luki limoti, mutuu nino abailya litalu nilo, kikigu ndeke no suni.»

10

¹ Bomika-mamaaa, musasa ma limbengi kami na malumba kami ko Kunzi ko bulya ka Bayuda a ambe binisoni na muhukuso. ² A beyo, nakwanana kabikya bingbanganya ko bulya kabu ambe ba na kekele kugbe ko bulya ko Kunzi, luki limoti kekele yi kegu yimatikanaga na yimibo ya linganu. ³ Bakotombisyagu ndi beyo Kunzi

uitisogo mino bambanzu batu bongbingbili ko misa kaki, bikisilya ndi ni ibu bamombukwana-dabu bi pisi yi. Kuwa wa go wa, bakya ndi kabye pisi yi niyo Kunzi uitisaga mino bambanzu batu bongbingbili. ⁴ A beyo, Kilisito odwisoni Mutuu ka Musa ka mulibo, be kye batu basi nibo babaya biiti bongbingbili ko misa ko Kunzi.

Muhukuso a ka batu basi nibo babaya

⁵ A beyo, ko bulya kaiko ngbingbili ko pisi yigya Mutuu, Musa okpikaga ndi be: «Mutu yi nino agyaga mutuu iko na obili ko pisi yi.» ⁶ Luki limoti, nilo ibikya ndi ko bulya kaiko ngbingbili ka baya nili: «Wakimuusonitogu be wani no adaka kugu wa lisyey?» Isi yi be kasisoku Kilisito. ⁷ Wakimuusonitogu goni be: «Wani no osyo ka libye lodu ku?» Isi be kapupisoku Kilisito luga wa bamanda. ⁸ Luki limoti, Mobiso abikya be: «Likpamuka ko Kunzi a buwobi na iwe ka manoku kaku na ka limbengi kaku.» Likpamuka li nilo a mongoni ma baya nimo takakawaga. ⁹ Wakabikya bingbanganya ko misa ka batu basi be Yeso ni Mombukwono-dosu, wakabailya ka limbengi kaku be Kunzi apupisatu ndi ka mbuku, winisono na muhukuso. ¹⁰ A beyo, mumbanzu kabailya ka limbengi, Kunzi aitisatu matu wongbingbili, katambulaga goni bingbanganya na manoku kaki, inisono na muhukuso. ¹¹ A beyo, Mobiso abikya be: «Mutu wasi nino abailya, kokwigu ndeke suni.» ¹² Kinili, budididi kegu bata luga ka Bayuda na nibo bakegu Bayuda kye Mombukwana-dabu basi a bemoti. Upaga batu basi nibo bitatanaga na iyi makpamuka manzanza mudingi. ¹³ A beyo, Mobiso ko Kunzi akabikya be: «Mutu wasi nino itatanaga ndeke no lino ka Mombukwono-dosu inisanatu ndeke na muhukuso.»

¹⁴ Bitatanaga se kuwa na iyi liki kani bakabailiyagu? Babailya liki kani bakukanagu ndi mongoni kaki? Bukana liki kani bakubikyogigu mongoni kaki? ¹⁵ Na bata, babikyaga mongoni mi liki kani bakutikigu bambanzu kabikyaga? Beyo ikpikaga mino be: «A magyagya mudingi kaumina bambanzu kodoku no mongoni manza!» ¹⁶ Luki limoti, kegu batu basi bo babailya ndi Mongoni Manza. A beyo, Isaya abikya ndi be: «Mombukwono-dosu, wani no abinikyana ndi kuu kusu?» ¹⁷ Kinili, baya odogoku pisi kaukana mongoni nimo bikaga kabikyaga, mongoni mi nimo ni kuu ya likpamuka ka Kilisito. ¹⁸ Luki limoti,

10:5 10:5 Wanda ka Balawi 18:5.

10:8 10:6-8 Wanda ka Yigilya 30:12-14.

10:13 10:13 Wanda ka Yuweli 3:5.

10:15 10:15 Wanda ka Isaya 52:7.

10:16

10:16 Wanda ka Isaya 53:1.

nakauusa ambe: «Bayuda bakukanagu ndi kuu yi niyo?»
Bukana ndi binza! Mobiso ko Kunzi akabikya be:

«Mayu ka bakukwa imukosa ndi ka obili wasi,
Munzina kabu adwe ku kwa ku ka mulibo ma obili.»
¹⁹ Nuusoku bata ambe: «Bezaleli bakotombisyagu
ndi?» Musa adikya ndi kabikya be:

«Namudukusoku ndeke batu ba imi na livananza la
payaya.

Namukondikosaga ndeke mambengi na livananza nilo kegu
na yimibo.»

²⁰ Isaya ikpunda ndi goni kabikya be Kunzi abikya ndi be:
«Batu bi nibo bakekisagigu ndi, beminoni,
Nipupisa ndi ka batu bi nibo bakemuusogigu ndi
likpumuka.»

²¹ Luki limoti, ko bulya ka Bezaleli, abikya be:
«Masye masi, nunanilyaga ndi maboku
livananza nilo libuna muki na nilo la sili-sili.»

11

Kunzi kumbimbagu ndi Bezaleli

¹ Nakauusa neki be: Kunzi umbimboni batu kaki? Haaa!
Gutugu iki yi aka! A beyo, imi mombukwana-daki na
Muizaleli, ka livananza ka Abalahamu na ko pigo ka
Benyamini. ² Kunzi kumbimbagu ndi batu kaki nibo
ipunilyaga ndi kambwa aka. Mibatuu nilo Mobiso ko Kunzi
abikya ko bulya ka fliya wa a ndi mino kaigama kambwa ko
Kunzi ko bulya ka Bezaleli be: ³ «Hebeee, Mombukwono-
dosu! Bulumwisogini bogyalandu kaku, bupanza goni
bagbogo ba bapepe kaku. Notigolini kuwa imi mukaka
aka, na ba goni kapa kemwo.» ⁴ Luki limoti, Kunzi asikisya
ndi bunni? Asikisya ndi be: «Nibuulyogi bi bambanzu elofu
madaya na ika nibo bakobunigu bi moli kambwa ko kunzi
nino lina be Bali.» ⁵ Mbiya wanu, a goni begeyo, a tu na
batu bakede nibo Kunzi upunogoni ndi ko bulya iziyo kaki.
⁶ Urunaga ndi pisi ka iziyo, kegu pisi ka yigya kabu. Kiki
ndi beyo, iziyo ko Kunzi kikigu ndi iziyo ya lungunu.

⁷ Nilu a se kuwa kaibikya bunni? Bezaleli bakinagu ndi
nilo ba ndi kakisa, luki limoti batuu bi nibo Kunzi urunaga
ndi, binatuu ndi ibu. Nibo bagogo basikana ndi, biita ndi na
mu mapu. ⁸ A madongoni beyo Mobiso ko Kunzi abikya
mino be: «Kunzi upa ndi limbengi liti. Kadwe na lisyu li
nili, udulogoni miso kye bakinonitogu, udulaga motili kye
bakukononitogu.» ⁹ Ngama Daudi abikyatu goni be:

10:18 10:18 Wanda ka Mambu 19:5. **10:19** 10:19 Wanda ka Yigilya 32:21.

10:21 10:21 Wanda ka Isaya 65:2. **11:4** 11:4 Wanda ka 1 Bangama 19:18.

11:8 11:8 Wanda ka Yigilya 29:3; Isaya 6:10.

«Malili ma bodumo kabu iiti kpaka ikani kuyaku, kaugwisiso na kaupá azabu.

¹⁰ Misa kabu opiyi bipi kye bakinonitogu bata, udidikiso gongu kabu bongbinga basi.»

¹¹ Na kuwa kauusa ambe: «Wa Bayuda basakaga ndi mino, bogwa kuwa ndi lingunu aka?» Haaa, kegu beyo! Luki limoti, pisi ka sakaga kabu, batu bagogo nibo bakegu Bayuda binisana ndi na muhukuso. Kuwa wa, Bayuda bapunga ndi kamina no misa mopi. ¹² Banye ka Bayuda apa ndi izangia yidingi ya limbengi ka obili, kugwaku kabu apa ndi goni izangia yidingi ya limbengi ka bevananza. A beyo, bayuda basi bakamigilya Kunzi ika kuwa bata izangiya yidingi kugbe!

Muhukuso ka batu nibo bakegu Bayuda

¹³ Mbiya wanu, nakamubikya ibunu nibo makegu Bayuda. Imi, na atutumbwa ka bevananza nibo bakegu Bayuda, nogwaga magyagya kugbe ka ligubo li nilo kami lo. ¹⁴ Kinili, na na mutamanagi kagya be bava-kukami bamuminilyi imi iba nuhukusogi bemoti-bemoti luga kabu. ¹⁵ A beyo, ngbingo yi nino Kunzi ute ndi mino Bayuda ka kpolo, Kunzi ukanana ndi na obili. Ika se kuwa buni wa bamigilyoku bata mino Kunzi? Ika kuwa abe batu nibo bokwaga ndi, bapungini bata obili!

¹⁶ Bakapa Kunzi igbutu ya mukati niyo ya mambwa, mukati masi nimo otigolo ika kuwa makaki goni. Bakapa lyo ya ibukaso, tabi yi ika kuwa ya kaki goni. ¹⁷ Bezaleli ba abe ibukaso sa mizeituni niso Kunzi akogo ndi mino tabi yi. Iwe nino wa kegu Muyuda, wa abe mutabi ma ibukaso so tutu niso bokpokpisa ndi ka pa ya tabi niyo bakogo ndi yo. Wa kuwa goni iwe kanvinvilya libo kotukyoku ko lyo ya ibukaso sa mizeituni si niso. ¹⁸ Kinili, wakinonitogu tabi niyo bakogo ndi yo payaya. Wakaibiba ko bulya iki? Kegu iwe no wolyolisogo lyo, luki limoti lyo yo ulyolisogo.

¹⁹ Wakwananatu yagogo kebikya be: «Bakogo ndi tabi yi niyo kye bekpokpisi kuwa imi wa.» ²⁰ A lingunu. Bakogo ndi kye kegu ndi na baya. Iwe, wamukpakpa wa ko bulya baya. Wakibibonitogu, luki limoti wika na kubangaku. ²¹ A beyo, kika kani Kunzi kubibilagagu ndi Bayuda nibo ba abe tabi ya ibukaso niso sikuna, angenengene kuwa iwe aka? ²² Winini beyo Kunzi owonisilo mino ko ngbinga bemoti bunza na diya kaki. A mudiya na batu nibo bogwo, a na bunza na iwe. Luki limoti, okwononi kaitikilaga ka bunza ko Kunzi. Kiki beyo, bukotu goni iwe. ²³ Kika kani Bayuda

bosini busili-sili kabu, bukpokpisatu wa go wa ba ndi mino kambwa. A beyo, Kunzi a na ngu kaukpokpiso bata wa go wa ba ndi mino. ²⁴ Iwe yi nino wa kegū Muyuda, wa abe mutabi ma ibukuso so tutu nino bako ndi, bokpokpiso ka ibukuso sikuna, likpamaka li nilo kigyonosogigu. Bayuda ba abe tabi ya ibukuso sikuna. Kunzi akwanana neki bata kaukpokpiso ka ibukuso niso botukyoku ndi mino.

Livananza ka Bezaleli ahuka ndeke lasi

²⁵ Bamamaki, nakapa kamumibiso dikidi yi niyi, iba makivonitogu abe batu ba kimibo kugbe: Batu bagogo luga ka Bezaleli hika ndeke ka busili-sili kadwe ku kwa ku batu bi nibo Kunzi upunaga ndi ka bevananza bayagogo binisana ndeke mino na muhukuso. ²⁶ Niyo a pisi yi niyo livananza lasi la Izaleli inisono ndeke mino na muhukuso beyo mofiso ko Kunzi abikya mino be: «Muhukuso otukyoku ndeke ka Siona, olimaga ndeke yigya yanye ka bomika Yakobo. ²⁷ Nagya ndeke na ibu agume yi nima, ngbingo yi nino nasukusaga ndeke mino bunye kabu.»

²⁸ Bayuda biitoni bomuyoniso ko Kunzi kye bakya ndi Mongoni Manza. Likpamaka li nilo iitoni izangiya ku kunu batu ba bevananza bayagogo. Luki limoti, kabyenene beyo Kunzi upunaga ndi mino pisi ka batitabu, asyegē limbengi kugu kabu aka. ²⁹ A beyo, Kunzi kapagigu luki mambengi maba, koyikosogigu tamanaga kaki kugu ka mutu nino ikaga kani apunogini. ³⁰ Ka bundeli ndi, makamukanagu ndi Kunzi. Mbiya wanu, Kunzi amukwilyoni kumbu kye Bayuda bakya ndi kamukana. ³¹ Na goni, mbiya wanu Bayuda bakya ndi kamukana Kunzi kye amukwilyi kumbu. Kwa wa go wa, Kunzi akwanana goni kahukwilyo ibu kumbu. ³² A beyo, Kunzi uitisoni batu basi abe batu ba boloko ko bulya yikya kamukana, kye uwonisili ibu basi kumbu kaki.

Kunzi a mudingi kugbe

³³ Lingama ko Kunzi kegū no ngbimi! Yimibo na bugegēle kaki kegū no kingyoso. Kegū na mutū yi nino akwanana kotombisyo tamanaga kaki ikani kaiba bopisi baya makpamuka kaki.

³⁴ Mudoṅgōni beyo Mobiso abikya mino bingbanganya be: «Wani no iba tamanaga ka Mombukwono-dosu?

Wani no akwanana kapá mutiwi?»

³⁵ «Wani no adikya ndi kapá luki, be kye bakalyito kumbuso yi?»

³⁶ A beyo, masi otukyoku ku kaki, masi a makaki na ko bulya kaki. Kunzi avi ibiba ka benze na benze! A beyo.

12

Obili wambiya kuso ka Yeso-Kilisito

¹ Bamamaki, kaina beyo Kunzi atikwilya mino kumbu, nakamukunga ambe wiponi ibunu bamombukwana-donu ko Kunzi abe aperse mubisi, nino wotu na mubosilo Kunzi. Niyu a pisi ya lingana niyu okwononi mino kabibiso Kunzi.

² Makobyenitogu yigya ya obili yi nima, luki limoti, musoni Kunzi kamuikoso na kamupa yimibo yambiya. Kawa wa go wa, makwanana kotombisyo likpumuka li nilo Kunzi apaga: likpumuka lanza, nilo abosilogo na nilo lanza kugbe.

³ Kabyenene na bunza nibo Kunzi egyilya, nakamubikya ibunu basi ambe: mumbanza gutugu bemoti aka luga kunu kikonitogu na yibiba kakitaga beyo okwononi mino. Luki limoti, wikoni na tamanaga niyu okwononi, kabyenene na baya niyu Kunzi apa ndi mutu yikaka-yikaka. ⁴ A beyo, ta na nzuyi yimoti niyu a na mababa makpa. Luki limoti, libaba limoti-limoti a na ligubo kaki. ⁵ A mudongoni begayo, gutugu takika budingi, ta nzuyi yimoti aka kuso ka Yeso. Ta bakizukonogo basi pa imoti abe mababa ma nzuyi yimoti. ⁶ Ta na bapere dididi nibo atipa yikaka-yikaka. Mutu kika na aperse wa bugyalandu, okwononi agyi ligubo li nilo kabyenene na baya kaki. ⁷ Mutu wagogo kika na aperse mugugubya bengeni, ugugubyi. Nino a na aperse muwonisilo, okwononi owonisili. ⁸ Nino a na aperse mutumisa bengeni mambengi, okwononi utumisi. Nino a na aperse wa sipasu, okwononi kapa na limbengi limoti. Nino a na aperse wa kuanaga bengeni, unanagi na kekele na nino usingyogo batu ba yangya, okwononi agyi na magyagya.

⁹ Sipananso kikonitogu na kuboboku. Kyoni likpumuka lanye, migwinonogo na likpumuka lanza. ¹⁰ Ponononi luga kunu abe bomika-muko, magya kekele kobibisono. ¹¹ Wikoni batu bugya ligubo no ngu ni makegu babofa. Mugugubyonni Mombukwono-dosu na kekele. ¹² Wikoni na magyagya ko bulya mutamanagi kunu, mika na limbengi linda ko ngbingo wa bukpeki-kpeki, wigwinonogoni na malumba. ¹³ Usingyoni bomomonu bakilisito nibo ba ka yangya, manutilya bobiko binza.

¹⁴ Hukungulyoni nibo bakamugyogyiso bubunga ko Kunzi. Kunzi udukilyo bubunga ni kugbongigu. ¹⁵ Gwoni magyagya pa imoti na nibo bakogwa magyagya, gomoni pa imoti na nibo bakagama. ¹⁶ Wikoni na yukanana yanza luga kunu. Makikonito batu bakibinika, luki limoti bakamupa

gutugu ligubo la payaya aka, magya. Makiwonisonito ifunu bamombukwana-donu abe makika batu ba yimibo.

¹⁷ Makomigisyonito mumbanzu gutugu bemoti aka bunye ka bunye. Kisoni kagya nilo batu basi biko mino kagbitya bamu. ¹⁸ Kika ni akwananatu, gyoni ngu ka mutili kunu kaika na maziyo na batu basi. ¹⁹ Bamamaki, makigisyonitogu likosi. Mumbanzu kamugyilya bunye, musoni ka maboku ko Kunzi kye Mombukwono-dosu abikya ka Mobiso be: «Imi no nigisya likosi, imi no nakalya bunye.» ²⁰ Mobiso mi nimo abikyatu goni be: «Mumuyoniso kaku kika na nza, wapá malili. Kika na musasa, wamusa libo. A beyo, wakika kagya beyo, ika abe wakika kaduko na makamú mo buku ka mu.» ²¹ Wakosonitogu bunye kaundungulyaga. Luki limoti, ndungulyaga bunye pisi kagya bunza.

13

Ubongogonito bangama

¹ Mutu wasi okwononi kaubanga bangama kye bungama basi otukyogoku ko Kunzi. Batu basi nibo ba ka bungama Kunzi no ubisogo. ² Kinili, mumbanzu nino agyaga dongoso na bangama, agyaga dongoso ka nilo Kunzi omo. Batu nibo bagyaga beyo bimokysiso ndeke ni ibu bamombukwana-dabu ka mungimbo. ³ A beyo, batu nibo bagyaga bunza bakubangagigu bangama, luki limoti nibo bagyaga bunye aka bo bubangaga. Wapatu kaiko kani wakegu kaubanga bangama? Gya neki bunza, ngama ubibiso, ⁴ kye a ka ligubo ko Kunzi kaukpama kagya likpamuka lanza. Luki limoti, wakika kagya bunye, ee! Mubangatu kye akwananatu kaupá azabu. Iyi a ka ligubo ko Kunzi kowonisilo ngbuta ko Kunzi ka batu nibo bagyaga bunye. ⁵ Kinili, okwononi kaubanga bangama, kegú asi ko bulya yikya ngbuta ko Kunzi aka, luki limoti kye liyu kunu la kuso akamukpama kagya beyo.

⁶ Kinili goni makalyaga mino manzanza. A beyo, batu bi nibo bogyisiga ligubo li nilo kye Kunzi no ubisa be bagyagi binza. ⁷ Muponi mutu wasi nilo okwononi be bapí: kika manzanza, makalya, kika batakisi, muluwo, kika kabanga mumbanzu, mabanga, kika kabibiso, mabibiso.

Kaiko na sipananiso na bengeni

⁸ Makikonito no lubu ka mumbanzu gutugu bemoti aka, kiki asi sipananiso aka luga kunu. Mutu yi nino upaga bengeni otulyosaga Mutu masi. ⁹ A beyo, Mutu nimo abikyaga be: «Wakosyonitogu na muko ikani

mbunya bengenì, wakamwonitò mumbanzu, wakibonitogu, wakototonilyonitogu luki ka bengenì», na magogo masi amumukana ka mutuu mimoti aka be: «Mupa wai-daku abe iwe mombukwana-daki yi.»¹⁰ Mutu yi ninò apaga wai-daki kagyilyigu bunye gutugu bumoti aka. Kinili, sipananisò otulyosaga Mutuu masi.

Wikoni bakitulya ka yigoku ka Yeso

¹¹ Gyoni beyò kye makaiba binza ambe ngbinga tino nò ta mino mbiya wanu: ngbingo muzuzuko itulyonini. A beyò, mbiya wanu, muhukuso a kawa buwobi na ifusu kakitaga ngbingo yi ninò tabailya ndi mino. ¹² Biti idukulogini, lisyè a buwobi katinikaga. Tosini neki yigya yanye yo biti, tava makpamuka ma lunga nimò bulanana nomu na lisyè. ¹³ Tikini na yigya yanza niyò okwononi kaiko na lisyè. Tibuulyini ka mukododo ma malili, ka libama, ka bilya, ka makpamuka manyenyè, ka mosooni na ko misa mopi. ¹⁴ Luki limoti, wimokisyoni obili wambiya kusò ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, ni makosigu bata likpamuka la nzuyi kamuluto kagya musasa ma nzuyi.

14

Makabisonito mumbanzu na mukombu

¹ Mutilyoni binza mutu ninò a na buro ka baya ni makegu na ibu na bodongoso ka mutamanagi kaki. ² Mutu wagogo inaga pisi ka baya kaki be akwanana kalya malili masi. Luki limoti, mutu yi ninò a na buro ka baya alyaga iyi asi mapaku aka. ³ Mutu yi ninò alyaga iyi makpamuka masi kokwononigu kamina payaya ninò alyaga iyi mapaku aka. Na goni, ninò alyaga mapaku kabisonito na mukombu ninò alyaga makpamuka masi, kye Kunzi atilyoni. ⁴ Iwe ni wani kabiso mugya-ligubo ka mutu wagogo na mungimbo? Mugya-ligubo yi ninò kigwinonogo ka ligubo kaki ikani kasa, nilò andi mbukwaki aka. Luki limoti, igwinonogo ka ligubo kaki kye Mombukwono-dosu nò a no ngu kamomoso.

⁵ Mutu wagogo inaga abe masyè magogo mò a na izangiya kakitaga, luki limoti ka mutu wagogo, masyè masi a mudongoni. Okwononi mutu yikaka-yikaka ibi binza ka limbengi kaki nilò akabailya. ⁶ Mutu ninò obibisaga lisyè limoti kakitaga magogo, agyaga beyò ko bulya yipá Mombukwono-dosu ibiba. Mutu ninò alyaga malili masi, agyaga beyò ko bulya yipá Mombukwono-dosu ibiba kye amigisyaga Kunzi ibiba ko bulya malili. Mutu ninò alyaga

iyi mapaku aka agyaga beyo ko bulya yipá Mombukwono-dosu ibiba, iyi amigisya goni Kunzi ibiba. ⁷ A beyo, kegu na mutú gutúgu bemoti aka luga kusu nino a na ngu kugu wa obili kaki ka mombukwana-daki yi, kegu goni na mutú gutúgu bemoti aka nino a no ngu kugu wa kukwaku kaki ka mombukwana-daki yi, ⁸ takika na obili, a ko bulya yibibiso Mombukwono-dosu, takokwo, a ko bulya kabibiso iyi aka goni. Kinili, kika gutúgu kani ta na obili ikani tokwini, ta mukumbo ka Mombukwono-dosu. ⁹ A beyo, Kilisito okwa ndi, opupo ka mbuku kye iki Ngama ka batú nibo bokwogoni na nibo ba fubisi. ¹⁰ Luki limoti, iwe, ko bulya iki yo wabisaga mino mamaku na mungimbo? Na iwe, ko bulya iki yo waminaga mino mamaku payaya? Ibusu basi tika ndeke ko ngbongu kambwa ko Kunzi. ¹¹ A beyo, Mobiso ko Kunzi abikya be:

«Imi, Mombukwono-donu, nakamubikya lingunu be: batú basi bobuna ndeke moli kambwa kami, na ifu basi bebibisa ndeke.»

¹² Kinili, mutú yikaka-yikaka luga kusu ozukaga ndeke likpamuka kaki mombukwana-daki yi kambwa ko Kunzi.

Wakagwisisonito mamaku ka bunye

¹³ Tosini neki kobisono na mukombu luga kusu. Luki limoti, okwononi kagya be: Takagyilyonito mambanzu likpamuka gutúgu limoti aka nilo akwanana kasokisogo ikani kagwisiso. ¹⁴ Matikana kami na Mombukwono-dosu Yeso emibisoni binza be malili gutúgu mimoti aka kegu ope. Luki limoti, mambanzu kina be a ope, alya ka yakolyi aka, mutú yi nino imokyini ni iyi aka ka bunye. ¹⁵ Wakika mutú wanye ko misa ka mamaku ko bulya malili nimo walyaga, wakegu na sipananso. Wakoputikasonito baya ka mutú nino Kilisito akwilyaga ndi ko bulya malili. ¹⁶ Kokwononigu be luki nilo a lanza ku kunu inisoni abe kika luki lanye ko misa ka batú bagogo. ¹⁷ A beyo, Bungama ko Kunzi kegu ko bulya malili ikani ko bulya luki limwo. Luki limoti, a ko bulya makpamuka nimo Limbengi-Lotu apaga: bungbingbili, maziyo na magyagya. ¹⁸ Mutú yi nino agugubyogo Kilisito ko pisi yi niyo, ikaga mutú wanza ko misa ko Kunzi na ko misa ka bambanzu.

¹⁹ Kinili, tokisini na kekele likpamuka nilo a na izangiya ko bulya yipá maziyo, na nilo atihukwilya pisi katungbulanaga ka baya. ²⁰ Makoputonitogu ligubo ko Kunzi ko bulya malili. A lingunu be takwanana kalya

malili masi, luki limoti, kegu binza kalya luki nilo akwanana kagwisiso bengeneni. ²¹ Kegu binza kalya makolo ikani kamwo vinya na kagya makpumuka masi nimo akwanana kagwisiso mamaku. ²² Buulyogo tamanaga kaku mombukwana-daki ko bulya makpumuka mi nima kambwa ko Kunzi. Igyagya ka mutu nino kikogigu na botumo ka limbengi kani akapa kagya likpumuka! ²³ Luki limoti, Kunzi amakya ndeke ka mungimbo mumbanzu nino akalya malili na botumo kye niyo akowonisilo be kegu wakamaga ka baya. Likpumuka lasi nilo kegu kotukyoku ka baya a banye.

15

Togyogini nilo ubosilo goni bengeneni

¹ Ibusu nibo ta bapuru ka baya, tokwononi kautungbulaga batu nibo ba na buru ka baya. Tokokwononigu kakisa nilo aka lo atibosilo. ² Okwononi be mutu yikaka-yikaka luga kusu akisi kaubosilo bengeneni, kautungbulaga, na kaungotiso ka baya. ³ A beyo, Kilisito kakisagigu ndi nilo abosilaga ndi iyi mombukwana-daki. Luki limoti, igyonosa ndi beyo Mobiso ko Kunzi ikpiko mino be: «Kunziooo! Mosikoni nimo busikaga ndi, emigilyoku kawa ndi imi.» ⁴ Masi nimo ikpikaga ndi ndeli ka Mobiso ko Kunzi, ikpikaga ndi kye atitiwi. Mobiso mi nimo atipaga limbengi linda, atitumisa mambengi bekye tiki na mutamanagi. ⁵ Kunzi nino apaga limbengi linda na otumiso mambengi, amupi yakanana luga kunu mudongoni beyo Yeso-Kilisito apaga mino. ⁶ Kawa wa go wa, ifunu basi, mika kabibiso Kunzi, Abaki Mombukwonodosu Yeso-Kilisito na liyu limoti.

Mongoni Manza a ko bulya ka batu basi

⁷ Tilyononi luga kunu kye Kunzi avi ibiba mudongoni begeyo Kilisito amutilya ndi mino. ⁸ A beyo, nakamubikya linganu ambe Kilisito odoku ndi kaiko mugya-ligubo ka Bayuda kowonisilo linganu ko Kunzi pisi kautulyoso bagume nibo Kunzi upa ndi batitabu. ⁹ Odoku ndi goni kye batu bi nibo bakegu Bayuda babibisi Kunzi ko bulya limbengi kaki lo kumbu, begeyo Mobiso abikya mino be:

«Kinili, nubibisaga ndeke luga ka batu nibo bakegu Bayuda, nimbilaga ndeke ko bulya ibiba yo lino kaku.»

¹⁰ Mobiso abikyatu goni be:

«Ifunu, batu nibo makegu Bayuda, gwoni magyagya pa imoti na

livananza nilo Kunzi apunaga ndi!»

¹¹ Obikyoku bata be:

«Ibunu bevananza bayasi, mubibisoni Kunzi, ibunu batu basi, mubibisoni.»

¹² Mugyalandu Isaya abikya goni be:

«Mutu bemoti ka livananza ka Yesu* odokuto ndeke, amaga ndeke, alya bungama kugu wa bevananza, na bevananza bobisa ndeke mutamanagi kabu ku kaki.»

¹³ Kunzi nino apaga mutamanagi, amutumisi na magyagya na maziyo ko bulya baya niyo ma noyu ku kaki, iba motumi na mutamanagi pisi ko ngu ya Limbengi-Lotu.

Polo akabikyaga Mongoni Manza ka batu nibo bakegu Bayuda

¹⁴ Bamamaki, imi bikpe nakaiba binza ambe ma batu banza kuge, butumo na masi nimo okwononi be mibi, mibagatu kapánana mutiwi. ¹⁵ Luki limoti, namukpikilyagatu makpamuka mudingi ka balawa kami ni nakegu na kabangaku, kamutomosyo mutuu nimo mukana ndi. Nokpikaga ndi beyo ko bulya iziyo niyo Kunzi epa ndi, ¹⁶ kaika mugya-ligubo ka Yeso-Kilisito luga wa bevananza nibo bakegu Bayuda. Nakagya ligubo abe kumu ko Kunzi kabikyaga Mongoni Manza kaki, iba batu nibo bakegu Bayuda biiti apepe nino abosilaga Kunzi, apepe nino Limbengi-Lotu abubisoni bitu. ¹⁷ Kuso wa matikana kusu na Yeso-Kilisito, nakwanana neki kaibiba ko bulya ligubo nilo nakagyilya Kunzi. ¹⁸ A beyo, nakikpunda kabikya likpamuka, ika nilo aka lo Kilisito otulyosa ndi pisi ku kami kye batu nibo bakegu Bayuda bamibi Kunzi. Agya ndi nilo pisi ka munzina na yigya kami, ¹⁹ pisi ko ngu ya mokingyosi na makpamuka mumbanga-mbanga nimo nanya ndi ko ngu ya Limbengi-Lotu. Kinili, nabikyaga ndi Mongoni Manza ka Kilisito ka ba pa bayasi katukya ka Yelusalema na kadwe ka iwili ya Ililiko. ²⁰ Luki limoti, na ndi kapa kabikyaga Mongoni Manza asi ka bapa nibayo bakanukonigu mino mongoni ka Kilisito, kye nakegu ndi kapa kopika ka mubumbe ka mutu wagogo. ²¹ Nanya ndi madongoni beyo Mobiso abikya mino be:

«Batu nibo bakubikyagagu ndi Mongoni kaki, baminatu ndeke,

a beyo, batu nibo bakukanagu ndi Mongoni kaki, botombisyatu ndeke.»

Polo a na tamanaga kaaga ka Luma

15:10 15:10 Wanda ka Yigilya 32:43.

15:11 15:11 Wanda ka Mambu 117:1.

* **15:12** 15:12 Yesu: A ndi abaki Daudi. **15:21** 15:21 Wanda ka Isaya 52:15.

²² Ligubo lo Mongoni Manza lo ekpingba ndi nganga bikyo kaında ku kunu kũ. ²³ Luki limoti, mbiya wanũ nomoni ligubo kami ka bewili bi nibayi. Kusũ wa byanga budingi, nikaga na musasa kaında kamũmina. ²⁴ Nabye banũ kũ, ngbingo yi ninũ nika banũ mino kaında ka Isipanye. A beyo, na na mutamanagi kamũmina wa nika banũ mino kakitaga kũ beyo. Togwa banũ na ibunu magyagya ka masye makede. Na goni kapa ambe ipoponito banũ ko bulya ligundu li nilo. ²⁵ Luki limoti, mbiya wanũ, nakaında ka Yelusalema kagya ligubo pa imoti na batũ ko Kunzi nibo kũ beyo. ²⁶ A beyo, bakilisito ba iwili ya Makedonia na nibo ba Akaya buknoni bi, bumumula bangyo ko bulya ka batũ ba yangya nibo ba luga ka batũ ko Kunzi nibo ba ka Yelusalema. ²⁷ Buknoni bi ni ibu aka kaumumula bangyo bi nibo kye okwononi bi kagya beyo aka yo. A beyo, batũ nibo bakegu Bayuda binisana ndi na muhukuso ko bulya ka Bayuda, okwononi neki be ibu busingyito goni Bayuda na mukumbo kabũ. ²⁸ Wa nama banũ mino kaulupyá bangyo bi nibo, nabye banũ pisi kũ kunu kaaga ka Isipanye. ²⁹ Nakaiba ambe wa nosila banũ mino ku kunu kũ, nadwe banũ mutumo na bubunga ka Yeso-Kilisito bidẽ.

³⁰ Bamamaki, nakaitatanaga na ibunu ko lina ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, na ka sipananiso niso Limbengi-Lotu apága ambe isingyoni ka lunga nilo no mino pisi ka malamba. ³¹ Plumbilyoni ambe Kunzi ebuulyogito ka mabokũ ka bomuyoniso bo Mongoni Manza nibo ka Yudea, iba batũ ko Kunzi nibo ka Yelusalema butilyito bangyo nibo nakaında na ibu. ³² Kũwa wa go wa, Kunzi kapa, nadwe banũ ku kunu kũ, mutumo na magyagya bidẽ. Noyukuma banũ mino yikedẽ luga kunu. ³³ Kunzi ninũ apága maziyo iki pa imoti na ibunu basi. A beyo.

16

Polo akaumuusogo Bakilisito Baluma

¹ Namusilyi musali kusu beyo ka Foibe ninũ a mugyaligubo ka kanisa ya Kenekulia, ² ambe mutilyoni binza ko lino ka Mombukwono-dosu, beyo okwononi mino kaugyilya batũ ko Kunzi. Musingyoni ka masi nimũ ika na nzoyi yi. A beyo, iyi obinikoni buti ka batũ budingi gutugu imi aka mombukwana-daki yi.

³ Namuusogito Pelesila ibu na mbanyaki beyo ka Akila, ibusu na ibu ta bagya-ligubo ka Yeso-Kilisito. ⁴ Ba ndi buwobi kolumwogo ko bulya kami. Kegu asi imi aka no nakaumigisyo ibiba, luki limoti makanisa ma giyo ka batũ nibo bakegu Bayuda bakagya begayo. ⁵ Numuusogito

gɔni batɔ ba kanisa niɔ bɔmumukanaga ka ndabɔ kabɔ. Namuusito wai-dami beyɔ ka ɪpenetɔ ninɔ a mutɔ wa mambwa ka baya mongoni ka Kilisito ka iwili ya Azia. ⁶ Namuusogito Malia ninɔ amugugubya ndi kugbe. ⁷ Numuusogito bava-kukami beyɔ ka Andoloniko na Yunia, niɔ batigwi ndi na ibɔ ka bɔlɔkɔ. Ba na ibiba yidingi luga ka batutumbwa, ibɔ gɔni bɔ biita ndi bakilisito kambwa kami.

⁸ Namuusito Apuliatɔ, wai-dami mɔpaka kusɔ ka Mombukwono-dosu. ⁹ Namuuso Ulubano, mɔgya-ligubo ka Kilisito pa imoti na ibusu, na Sitakisi, wai-dami mɔpaka. ¹⁰ Namuuso Apilɛ, ninɔ igwinanaga ndi ka baya. Numuusogito gɔni batɔ ba ndabɔ ka Alisitobulu. ¹¹ Namuusito maki beyɔ ka Elodiyo. Numuusogito batɔ niɔ babinikyana Mombukwono-dosu, niɔ bikaga ka ndabɔ ka Nalukiso. ¹² Namuusogito Tilifina ibɔ na Tilifasa. Boko bi niɔ bagugubya ndi Mombukwono-dosu na kekele. Namuusogito gɔni wai-dami beyɔ ka Palusi, ninɔ agyilya ndi gɔni Mombukwono-dosu ligubo na kekele. ¹³ Namuusito Lafa, ninɔ mɔgya-ligubo walinganɔ ka Mombukwono-dosu na amaki. Iyi mama yi ninɔ navaga gɔni abɛ mama aka bikpe. ¹⁴ Namuusito Asukilisito, Fuligo, Hime, Patulaba, Hima na bomomосу niɔ ba pa imoti na ibɔ. ¹⁵ Namuusito Filɔlɔgɔ na Yulia, Nilɔ na musali kaki, Ulipa na batɔ ko Kunzi basi niɔ ba pa imoti na ibɔ. ¹⁶ Tilyononi, mopututonogo abɛ bomika-muko. Makanisa ka Kilisito masi amumuusogito.

Likpɔmuka la mulibo

¹⁷ Ibunu bamamaki, nakamɔbikya ambe wiminyonito na batɔ niɔ bakamakya yigbananaga, kye bakautumba bakilisito ko pisi ya bungbingbili, banagya di na nilɔ bamuwonisilya ndi. Makubyenitɔgɔ. ¹⁸ A beyɔ, inguo ya batɔ bi niɔ bakegɔ kagugubyo Kilisito, Mombukwono-dosu, luki limoti bakogugubyo asi bamɔma kabɔ aka. Pisi ka mɔnzina kabɔ mandenge-ndenge na ma kubɔbɔkɔ, bɔbɔbɔgɔ batɔ ba mambengi mopoli. ¹⁹ Batɔ basi bibagatɔ beyɔ ibunu mabangaga mino Mombukwono-dosu. Kinili, nakogwa magyagya ko bulya kunu. Nakapa ambe wikoni bagegele bɔgya likpɔmuka lanza, mika bakiminya kakya bunye. ²⁰ Kunzi, ninɔ apaga maziyo, aditagatɔ banɔ Abili kusili wa bakagba kunu. Iziyo ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki pa imoti na ibunu.

²¹ Timotio, ninɔ tagyaga na iyi ligubo amumuusito. Bava-kukami beyɔ ka Lukio, Yasoni na Sosipateli bamumuusogito gɔni. ²² Imi Telitio, ninɔ nokpiki mɔbiso mi nima, namumuusito ko lino ka Mombukwono-dosu.

²³ Gayo, ninɔ etilyi bi kɛ kaki amumuusogito. Batɛ ba kanisa bamumukanaga kɛ kaki. Hasito ninɔ obuulyogo buyi ba gɛdɛ amumuusito, gutugu momosu beyɔ ka Kwalatɛ.

[²⁴ Iziyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki pa imoti na ifunu basi. A beyɔ.]

Bibiso ya mulibo

²⁵ Tabibisini Kunzi! Iyi nɔ akwanana kamungotiso ka baya, mɛdɔngɔni beyɔ Mongoni Manza nimɔ nakabikyaga o mino kabikya. Pisi ka Mongoni Manza mi nimɔ nakabikyaga ko bulya ka Yeso-Kilisito, Kunzi ibisikosa ndi likpamuka li nilɔ a ndi la kisuma katukya ka bundeli aka.

²⁶ Luki limoti mbiya wanɛ, ipupisoni kɛwa bingbanganya pisi ka mobiso ka Bogyalandɛ, Kunzi wa benze na benze opɔni mutɛɛ bekye bevananza bayasi babailyi, bagya mutɛɛ mi nimɔ. ²⁷ Kunzi mukaka, mombukwana bugegele basi avi ibiba pisi ka Yeso-Kilisito ka benze na benze! A beyɔ.

Balūwa wa mambwa nino Pōlo ukpikilya ndi Bakolito Likpūmuka la mambwa

Pōlo nō ukpikilya ndi bakilisito ba Kolito balūwa yi nimu. Inda ndi ku beyo ka ligundu kaki la yiba, agya syangasu simoti na batimba madiya. Ko ngbingo yi nino, ubikyaga ndi batu bi nibo bakegu Bayuda Mongoni Manza kadwe ku kwa ku bapunga ndi mino kabye pisi ka Kilisito. Kolito a ndi gudū wanza kugbe ko ngbingo yi nino, babato bosilogoku ndi wa kotukyoku ka bapa bayasi, na bambula bikaga ndi goni budingi. Badanda bakegu ndi na kisa madongoni abe ka bagudu basi. Ka mulibo, bubungusaga ndi bakilisito ba Kolito.

Likpūmuka li nilo akpamyā ndi Pōlo katamana ko bulo yi, kadwe ku kwa ku ukpikilya ndi mino balūwa wa mambwa (wanda 1 Bakolito 5:9), kaubikya be bakosyonitogu ka madongo ka batu bi nibo. A beyo, Bakolito bakpikilyatu ndi Pōlo. Luki limoti, bakabyegu ndi mutwi mudingi nimo upa ndi. Batu bemoti-bemoti bodoku ndi katumbulyaga Pōlo makpūmuka dididi ko bulya ka Bakolito, mongoni mi nimo kegu ndi manza.

Osisilya kawa ndi kausikisya ka balūwa yi nino bakpikilya ndi nō, upa goni mutwi. Pōlo upa ndi mutwi ko bulya makpūmuka makpu abe yigbananaga ka Bakilisito, bilya, vanana, kalya makolo nimo bopi ka apee wa gbilito, Malili ka Mombukwono-dosu, makpūmuka mi nimo Limbengi-Lotu apaga, na pupo ka mbuku.

Pōlo a ndi wakisiso ko misa ka bu kautumbulyaga makpūmuka mi nimo okwononi ndi ubikiyi. Ubikya ndi be yigwinonogo na Yeso aka yo okwononi kapā pisi ka makpūmuka mi nimo, na kaika na sipananiso na mambanzu okitogi makpūmuka masi.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Yuuso 1:1-9

Bakilisito bokokwononigu kabumana ikani
kaigbananaga 1:10-4:21

Bakilisito bokokwononigu kagyagyana 5:1-6:20

Baluku na boko kabu 7:1-40

Okwononi kamukana Kunzi ni kegu gbilito 8:1-11:1

Beyo bakilisito bokwononi mino kaiko ka makanisa 11:2-14:40

Beyo Kilisito aditaga ndi mino kukwaku 15:1-58

Kabinika buti ka batu ba yangya 16:1-4
 Polo a wakitulya ka ligundu 16:5-12
 Mutiwi na yuuso 16:13-24

Yuuso

¹ Imi, Polo, Kunzi emakaga ndi be niki atutumbwa ka Yeso-Kilisito kye iyi Kunzi no abailya ndi. Ibusu na mikamama beyo ka Sositeni, tamumuusito. ² Namukpikilyi ibunu kanisa ko Kunzi niyo a ka Kolito, ibunu nibo Kunzi amamakaga ndi be wikoni batu kaki bikpe, amububisa ndi bitu pisi ka Yeso-Kilisito. Balawa yi nima, a goni ko bulya ka batu basi nibo batwaga lino ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ka bapa bayasi ka obili. Iyi no a Mombukwana-dabu na Mombukwono-dosu goni. ³ Obosu Kunzi ibu na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito bamudfikilyi iziyo na maziyo.

Polo akamigisilya Kunzi ibiba

⁴ Namigisyaga Kunzi nino kami ibiba masye masi ko bulya kunu, ka iziyo niyo amupa ndi pisi ka Yeso-Kilisito. ⁵ A beyo, pisi kaiko luki limoti na Kilisito, Kunzi amuponi ndi lingama lasi, nilo la munzina na nilo la yimibo. ⁶ Likpamuka li nilo akainisono pisi kaigwinonogo kunu ko mongoni nimo takamupaga kugu ka Kilisito. ⁷ Mbiya wana, kegu neki bata na apee ko Kunzi gutugu bemoti aka nino amufwi, ibunu bi nibo makabundaga ngbingo nino Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito igoku ndeke mino. ⁸ Iyi no amumomosa ndeke lingana kadwe ka mulibo, kye mambanza kamubukulyogonitogu likpamuka gutugu limoti aka ka lisyeli ni nilo Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito odoku ndeke mino. ⁹ Kunzi utulyosogo bagame kaki basi. Iyi no amamakaga ndi be wikoni luki limoti no mikaki beyo ka Yeso-Kilisito, Mombukwono-dosu.

Yigbananaga ka Kanisa ya Kolito

¹⁰ Bomika-mama, nakaigama na ibunu ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ambe wikoni na yukanana. Yigbananaga kikonitogu luga kunu! Wikoni luki limoti, limbengi limoti na tamanaga yimoti. ¹¹ A beyo, bomika-mama, batu ba livanza ka Kolowe bebiky bi be atu na kukanaga luga kunu. ¹² Nakapa kabikya be: luga kunu, muti bemoti akabikyaga be: «Imi, na muti ka Polo!» Wagogo be: «Na imi muti ka Apolo!» Wagogo be: «Na imi muti ka Petele!» Wagogo bata be: «Na imi muti ka Kilisito!» ¹³ Makasima be Kilisito a wakigbananaga? Ambe, Polo no babangilaga ndi ka musalaba ko bulya kunu? Ikani, mogwa ndi ibatiso ko lino ka Polo? ¹⁴ Nakamigisya Kunzi

ibiba, kye nakabotisagu ndi mumbanzu gutugu bemoti aka luga kunu, kiki ni Kilisipo aka na Gayo. ¹⁵ Yeki a beyo, kegū neki na ninō akwanana kabikya be babotisa ndi ko lino kami. ¹⁶ Iyo, iyo! Nabotisatu ndi gōni Setefano na batū ba ndabū kaki. Luki limoti, nakibigū ikani nabotisa ndi bata mutū wagogo tino. ¹⁷ Kilisito ketikokugū ndi kaubotiso bambanzu, luki limoti, kabikyaga Mongoni Manza. Kapagigū be nabikyagi Mongoni Manza mi nimo na munzina ma yimibo ka bambanzu, kye izangiya ya kukwaku ka Kilisito ka musalaba kikonitogu payaya.

Yeso-Kilisito ni ngu na yimibo ko Kunzi

¹⁸ A beyo, Mongoni Manza ma kukwaku ka Kilisito ka musalaba a abe likpamuka la bungingi ka batū niḅo bakobungogo. Luki limoti, a ngu ko Kunzi ku kusu bi niḅo tinisono na muhukuso. ¹⁹ Kye Mobiso Motu abikya be: «Nina ndeke bugegele ka bagegele payaya, Naputa yimibo ka batū ba yimibo.»

²⁰ Kuwa wa, batū ba yimibo babikya se kuwa bata bunī? Gutugu batū ba balūwa aka? Ikani batū bakibo munzina? Kunzi owonisiloni ndi be yimibo ya obili yi nima a bungingi.

²¹ A beyo, Kunzi, pisi ka yimibo kaki omosoni ndi be batū ba obili yi nima bakamibonito pisi ka yimibo kabū. Kinili, ina ndi binza kauhukusogo batū bi niḅo babaya pisi ka mongoni nimo nabikyaga, aninisono abe likpamuka la bungingi.

²² Bayuda bapaga ibu be bogyilyi makpamuka mumbanga-mbanga kye babinikyani. Bagiliki bakisaga ibu yimibo.

²³ Wina se, ibusu takabikyaga Mongoni Manza ka Kilisito ninō babangilaga ndi ka musalaba. Bayuda babikyaga be Mongoni mi nimo a likpamuka li niḅo ogwisisogo ka baya, na Bagiliki banabikya ibu be a likpamuka la bungingi.

²⁴ Luki limoti, ka batū niḅo Kunzi umakaga ndi, iki Muyuda ikani Mugiliki, Kilisito a ngu na yimibo ko Kunzi. ²⁵ A beyo, likpamuka li niḅo Kunzi agyaga aninisono abe bungingi, a bugegele budingi kakitaga bugegele ka bambanzu. Na niḅo inisonogo abe kiko buḅo kū kaki a no ngu kakitaga ngu ka bambanzu.

²⁶ Bomika-mama, winoni mbeyi beyo Kunzi amamakaga mino: luga kunu, kabyenene na tamanaga ya limbanzu, batū ba bugegele ba bakede, batū ba kinisoniso ba bakede na batū ba ibiba ba bakede gōni. ²⁷ Luki limoti, Kunzi apunaga ndi makpamuka nimo batū ba obili binaga abe kiko ma payaya, kye upisasi batū ba bugegele suni. Apunaga ndi makpamuka nimo batū ba obili binaga abe kiko ma buḅo, kye upisasi batū bo ngu suni. ²⁸ Apunaga ndi gōni makpamuka nimo batū ba obili binaga abe kegū na

izangiya, nimo ma payaya ko misa ka bambanzu na nimo kegu po gutugu luki, kye apati makpamuka mi nimo binaga abe kiko ma izangiya. ²⁹ Kinili, kegu na mumbanzu gutugu bemoti aka nino akwanana kaibiba kambwa ko Kunzi. ³⁰ Pisi ka kaki, ibunu ma luki limoti na Yeso-Kilisito na iyi no atidulyoku ndi na yimibo niyo otukyoku ko Kunzi. Pisi ka Kilisito, Kunzi atigyonu ndi batu bongbingbili, batu botu, atikulaga ka bunye. ³¹ Kinili, Mobiso Motu abikyaga be: «Mumbanzu kapa kaibiba, ibibi na nilo Mombukwono-dosu agya.»

2

Mongoni Manza ko bulya ka Yeso nino babangilaga ndi ka musalaba

¹ Bomika-mama, ngbingo yi nino ninda ndi mino ku kunu kamubikyaga Mongoni kugu wa bodikidi ko Kunzi, imi, nakiwonisilagu ndi abe mutu wa kiba munzina ikani abe mutu wa yimibo yidingi. ² A beyo, wa na ndi mino luga kunu, nakapagu ndi kobiso limbengi ka makpamuka magogo, kiki asi kamibo Yeso-Kilisito aka nino babangilaga ndi ka musalaba. ³ Kinili, ninda ndi ku kunu ka bupo, nzuyi anetwa bikyakyakya na kubangaku. ⁴ Munzina na mutuu kami kegu ndi nimo makubulisa bambanzu ikani nimo ma yimibo ya obili. Luki limoti, Limbengi ko Kunzi a ndi kowonisila ngu kaki, ⁵ kye baya kunu kigumyonitogu ka yimibo ka bambanzu, luki limoti ko ngu ko Kunzi.

Bugegele ko Kunzi

⁶ Ngbingo yi nino tatiwago mino batu nibo bungata ka baya, tatiwaga na yimibo ya lingunu ni kegu niyo ya obili yi nimu, ikani niyo ka bangama, kye ba batu bulumwogo. ⁷ Yimibo niyo tanzinaga na iyu, a niyo otukyogoku ko Kunzi. A likpamuka nilo mumbanzu kakwananigu kotombisyo na yimibo kaki bikpe na a lakisuma ka batu ba obili. Likpamuka li nilo Kunzi obungusyaga ndi kambwa kagya obili kye tikito goni ka ibiba kaki. ⁸ Luga ka bangama ba obili, kegu na bemoti nino iba ndi yimibo yi niyo. Bakiba ndi, iba bakabangilagagu ndi Mombukwana ibiba ka musalaba. ⁹ Luki limoti, a madongoni beyo ikpikogo mino ka Mobiso Motu be: «Nilo mumbanzu gutugu bemoti aka kinagu ikani kaukana, nilo mumbanzu gutugu bemoti aka katamanagagu, imu mo Kunzi obungusyaga ndi ko bulya ka batu nibo bapaga.»

¹⁰ A beyo, Kunzi atihukulya ndi ifusu bingbanganya dikidi kaki pisi ka Limbengi-Lotu. Limbengi-Lotu ibaga masi, gutugu tamanaga niyo ayakisuma kuso ko Kunzi. ¹¹ Kegū na mumbanzu gutugu bemoti aka nino akwanana kaiba tamanaga ka mutū wagogo, kiki ni limbengi nilo aka lo a kuso ka mutū yi nino. A begeyo, kegū na nino akwanana kaiba tamanaga ko Kunzi, kiki asi Limbengi ko Kunzi aka. ¹² Takinisanagu ndi ifusu na limbengi la obili yi nimu. Luki limoti, na Limbengi nilo otukyoku ko Kunzi, kye tibi makpumuka manzanza nimo Kunzi atipá ndi ka iziyo. ¹³ Ngbingo yi nino tanzinaga mino, takanzinagigu na yimibo ka bambanzu, luki limoti, tabikyaga nilo Limbengi ko Kunzi atiwonisilogo, tanozukogo makpumuka ma Limbengi ka batū nibo ba na Limbengi li nilo kuso kabu.

¹⁴ Mutū yi nino ikaga iyi na tamanaga ka bambanzu aka, kabailyagigu likpumuka nilo otukyogoku ka Limbengi ko Kunzi. Likpumuka li nilo a bungingi ku kaki, kakwananigu kotombisyo, kye Limbengi-Lotu aka lo awonisilo bi. ¹⁵ Mutū nino a na Limbengi ko Kunzi akwanana kotombisyo makpumuka masi. Luki limoti, nimo Limbengi ko Kunzi agyaga iyi, kegū na mutū gutugu bemoti aka nino akwanana kotombisyo. ¹⁶ A mufongoni beyo ikpikogo mino ka Mobiso Motu be:

«Wani no ibaga tamanaga ka Mombukwono-dosu?

Wani no akwanana katiwa?»

Luki limoti, ifusu, ta na tamanaga ka Kilisito!

3

Batū ka Kilisito ni ba wani?

¹ Bomika-mama, wa ta ndi mino na ifunu, nakamunzinyagigu ndi imi abe batū nibo bikaga na Limbengi ko Kunzi. Luki limoti, akungaga ndi be namunzinyi abe batū ba obili yi nimu, abe bomiki bakekeke ka baya. ² Namupaga ndi molungo aka ni kegū malili mousu-usu kye makakwananigu ndi kotokwo. Gutugu mbiya wanu, makakwananigu begeyo, ³ kye ma mbeyi bata abe batū ba obili yi nimuna aka mu. A beyo, ngbingo yi nino mo mino no miso mopi na mosooni luga kunu, niyo kegū kowonisilo be ma mbeyi bata abe batū ba obili aka? Yigya kunu kegū kabyenene na niyo ya obili aka? ⁴ Ngbingo yi nino bemoti luga kunu o mino kabikya be: «Na imi mutū ka Polo», na wago be «Na imi mutū ka Apolo», yigya yi niyo kegū mbeyi ya obili?

⁵ Apɔlo mbeyi ni wani? Na Pɔlo ni wani? Ibusu, ta bagyaligubo ko Kunzi, niɔ tamɔwanyaga ndi pisi ya baya. Tagya ndi beyɔ kabɔyɛnɛnɛ na apɛpɛ ninɔ Mombukwono-dosu apá ndi mambanzu yikaka-yikaka. ⁶ Imi nakuna ndi masɔlo, Apɔlo ofukaga iyi no libo, luki limoti, Kunzi obokiso. ⁷ Yeki a beyɔ, mutɔ yi ninɔ akunaga na ninɔ ofukaga libo, basi ba payaya. Kunzi yikaka aka nɔ a na izangiya kye iyi nɔ obokisaga masɔlo. ⁸ Ninɔ akunaga na ninɔ ofukaga libo, basi ba mɔɔngɔni. Kunzi akalya ndeke mutɔ yikaka-yikaka kabɔyɛnɛnɛ na ligubo nilo agya ndi. ⁹ A beyɔ, tagyaga ligubo pa imoti no Kunzi. Ibunu, ma tiko kaki.

Ma gɔni ndabu niyɔ akopiko. ¹⁰ Kabɔyɛnɛnɛ na apɛpɛ ninɔ Kunzi epá, nakpɔ ndi mubumbe mɔɔngɔni abe mupipiko wa kimibo. Mbiya wanu, mutɔ wagɔɔ nɔ akopika kugu yi. Luki limoti, mutɔ yikaka-yikaka iminyito beyɔ o mino kopika kugu yi. ¹¹ A beyɔ, mutɔ wagɔɔ kakwananigu bata kobiso mubumbe magɔɔ kiki nimɔ aka mɔ. Mubumbe mi ni Yeso-Kilisito. ¹² Batu bagɔɔ bakwanana kopika kugu wa mubumbe mi nimɔ na ɔlo, fiza ikani na matamu ma ligabu lapu, bagɔɔ na maku, nyasi ikani na kasa. ¹³ Ligubo ka mutɔ yikaka-yikaka inisona ndeke bingbanganya ka Lisye liko mungimbo. Ka lisye li nilo, buku akingila ndeke na owonisilo izangiya ya ligubo ka mutɔ yikaka-yikaka. ¹⁴ Mambanzu kopika ndi ka mubumbe mi nimɔ ni ligubo kaki kopyigu, inisanatu ndeke na mukalya. ¹⁵ Luki limoti, ligubo li nilo kapye, mutɔ yi ninɔ agya ndi, kinisonigu ndeke no luki. Gutugu beyɔ, mutɔ yi ninɔ ahukatɔ ndeke, luki limoti, ahuka ndeke abe kakitanaga luga wa lifada lo buku.

¹⁶ Makibogigu mbeyi ambe ma Ndabu ko Kunzi na Limbengi kaki ikaga kuso kunu? ¹⁷ Mambanzu kapanza Ndabu ko Kunzi, Kunzi apanza ndeke iyi begeyɔ. A beyɔ, Ndabu ko Kunzi a bitu, ibunu bo ma ndabu yi niyɔ.

¹⁸ Mambanzu kibonitogu mombukwana-daki yi. Mambanzu bemoti luga kunu kimina abe mutɔ yi ninɔ a na yimibo ya ɔbili yi nimu, okwononi igyi abe ngingi, kye inisoni kawa na yimibo ya lingunu. ¹⁹ A beyɔ, yimibo ya ɔbili yi nimu a bungingi ko misa ko Kunzi. Kinili, Mobiso Motu abikya be: «Kunzi ungyosaga batu ba yimibo yi niyɔ ka bokoli kabu bikpe.» ²⁰ Abikyagatu goni be: «Mombukwono-dosu ibagatu tamanaga ka batu ba yimibo, iba be a ya payaya.» ²¹ Mambanzu kibibogonitogu neki ko bulya ka mutɔ wa litombu, kye makpamuka masi a mo kunu, ²² iki Pɔlo, Apɔlo ikani Petele, litombu, ɔbili, kukwaku, makpamuka mambiya ikani nimɔ akodoku.

Masi a mo kunu, ²³ luki limoti, ibunu ma batu ka Kilisito, na iyi Kilisito a wa ko Kunzi.

4

Batutumbwa ka Kilisito

¹ Mokwononi neki kativa abe bagya-ligubo ka Kilisito nibo Kunzi ubisa kabikyaga bodikidi kaki. ² Mutu nino ikaga na ligubo beyo ka nilo, okwononi kaika mutu wongbingbili. ³ Ku kami, kagyigu luki kika ni ibunu ikani bazozu ba obili makesombiso yi. Gutugu imi aka, nakisombisigu ni imi mombukwana-daki yi. ⁴ Limbengi a na imi bidede, luki limoti, kegū bekye na mutū wongbingbili. Zozi kami ni Mombukwono-dosu. ⁵ Kinili, makasombisonitogu mambanzu kambwa wo ngbingo nino ibisa ndi. Bundogoni yigoku ka Mombukwono-dosu. Opupisa ndeke ka bungbanganya nilo a lakisama ko biti, owonisila tamanaga ya bodikidi niyo ka mambengi ka bambanzu. Kuwa wa, mambanzu yikaka-yikaka inisona ndeke na ibiba niyo okwononi na iyi kotukyoku ko Kunzi.

⁶ Bamamaki, novi likingyosi ka Apolo na nilo kami ka mombukwana-daki yi kye amutiwi. Takapa ambe byeni likingyosi kusu, mibo isi ya manza mi nima: «Makokpkyononitogu kunzi wa Mobiso.» Mutu gutugu bemoti aka luga kunu kabibisonitogu mambanzu sipakala, amina wagogo payaya. ⁷ Wani no ubiso kugu ka batu bagogo? Kegū mbeyi Kunzi no upa ndi masi nimo wa na imu? Kika ni a beyo, ko bulya iki se kuwa yo wo mino kaibiba abe bakupagu ndi mupa?

⁸ Mbiya wanu, ma kuwa na masi nimo ma na nzoyi yi! Ma kuwa na lingama! Miitoni bangama, luki limoti, takegu ibusu bangama! Makiko bi bangama ka linganu, iba talya bangama bi nibo pa imoti na ibunu. ⁹ Luki limoti, egyilya abe ibusu batutumbwa, Kunzi atiitisoni batu ba mulibo. Ko misa ka bambanzu, ta abe batu bi nibo bakwanana kaulumwisogo ka pa yangba. Obili wasi, katukya ka bamalaika adwe ka bambanzu bakatimina abe batu ba payaya. ¹⁰ Ibusu, ta batu bo bikyatū ko bulya ka Kilisito, luki limoti, ma ibunu batu ba bugegele ka obili kunu kuso ka Kilisito. Ta na bupo, luki limoti, ma ibunu no ngu. Bamubibisaga ibunu kuge, luki limoti, batiminaga ibusu payaya! ¹¹ Kadwe ko ngbingo yi nima, takaigyogyiso na nza na musasa, takegu na botu, bakatibama, tanamama bigbagbagba. ¹² Takaiko buntu bikya kagya mogubo ibusu bamombukwono-dosu bi. Niyo batitumbwaga, tudukulyaga batu bi bubanga. Niyo

batigyogyisogo, tikukaga asi manzu aka. ¹³ Bakatinzinzinya yanyenyε, tosikisyā biwεsεεε. Kadwε ko ngbingo yi nimu, batiminaga abε makpumuka mupɔ ma obili, batu basi banatinda asi na inyuku aka.

¹⁴ Nakegā kamupikilyo beyɔ kamupisa suni, luki limoti, a ko bulya kamutiwa ibunu abε bomikami bupaka kugbe. ¹⁵ A beyɔ, gutugu bambanzu belɔfā tekebe bakamuwonisilo kaiko kusɔ ka Kilisito, wiboni ambe obonu a bemoti aka. Imi ni obonu pisi ka Yeso-Kilisito, kye imi nɔ namubikyaga ndi Mongoni Manza. ¹⁶ Yeki a beyɔ, kikiliki, byeni yigya kami. ¹⁷ Kinili, namutikilyi bi Timotio, mikami mupaka, ninɔ wongbingbili kambwa ka Mombukwono-dosu. Iyi nɔ amutomosyaga banu bopisi ka Yeso-Kilisito nibayɔ nabyege ka obili kami, mudɔngoni beyɔ nowonisilaga mino pa yasi ka makanisa masi.

¹⁸ Batu bagogo luga kunu bakaibiba, banasima be nako-dukugu banu bata kamunda. ¹⁹ Luki limoti, Mombukwono-dosu kapa, nodokuto banu bikwa kamunda. Nakobisigu banu limbengi ka munzina ka batu bi nibo bibibaga bo, luki limoti, ka nilo bagyaga. ²⁰ Kye Bungama ko Kunzi kegū ko bulya munzina, luki limoti, a ko bulya ngu ya yigya. ²¹ Makapa iki? Makapa be namudulyiku na mufimbo, ikani na sipananiso na limbengi la maziyo?

5

Bilya ka kanisa ya Kolito

¹ Mongoni akada pa yasi be makagya likpumuka la bucfanda luga kunu. Bakabikya be bunye bi nibo ogikosini, kakitaga gutugu nibo ka batu nibo bakamibigu Kunzi. A beyɔ, bakabikya be atu na mutū bemoti luga kunu ninɔ avi bi muko abaki! ² Na ibunu makaibiba kugbe! Makwanano bi kalya kumbu, makpumya mutū yi ninɔ ogyi inguo ya likpumuka li nilo luga kunu. ³⁻⁴ Gutugu beyɔ no mino imi byi na ibunu ka nzayi, na pa imoti na ibunu ka limbengi. Ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso, nokuni bi mungimbo ka mutū yi ninɔ ogyi bi bunye bi nibo abε nakiko bi luga kunu. Ngbingo yi ninɔ mamumukanaga ndeke mino, nikaga ndeke pa imoti na ibunu ka limbengi, na ngu ka Mombukwono-dosu Yeso ikaga ndeke luga kunu. ⁵ Makwanana neki kasuta mutū yi ninɔ ka Abili, iba nzayi kaki ya bunye aputikani,*

* 5:5 5:5 Wanda goni ka 1 Timotio 1:20. Kasuta mumbanzu ka mumuyoniso kye nzayi kaki ya bunye aputikani, isi yi be kalikisa mumbanzu ko ngbinga bemoti bene kani ogyini bunye ka Kanisa bekye ibimyī, otubo, kumbuso yi, akwanana bata kaiga ka Kanisa.

luki limoti, limbengi inisono na muhukuso ka lisyε nilo Mombukwono-dosu igoku ndeke mino.

⁶ Makegu na nilo mibiba mino! Makibogigu mbeyi ambe sibukuso sikede niso ofulisaga mukati, ofulisaga mubungu masi? ⁷ Wingumosoni neki! Tumboni sibukuso si niso sandeli so. Na beyo, miita mubungu mambiya nimo kegu na sibukuso si niso. Ma kuwa beyo, kye Kilisito okwoni ndi ko bulya kusu abe mikya kondolo nino bapaga ka aperse ka Pasika. ⁸ Talyini neki Pasika, kikonitogu na mukati nimo bobisi na sibukuso sandeli niso ofulisago ikani yigya ya bilya. Luki limoti, tolyini nimo mokofulu, mambengi bingu na ka linguna.

⁹ Kuso wa baluwa nino namukpikilyi bi, namubikyi bi ambe makokogonitogu limbida na badanda. ¹⁰ Nakobikyigu bi ambe makokonononitogu na badanda basi ba obili, gutugu batu basi ba musasa, gutugu bonzikabu, gutugu batu nibo bobibisaga gbilito. Kiko bi beyo, iba mopupatu bi ka obili! ¹¹ Luki limoti, namukpikilyi bi ambe makikonitogu kaukanana na mutu yi nino akaimaka be mukilisito, ni a se adanda, mutu wa musasa, mutu nino obibisaga gbilito, mutu nino ubukulyaga bengeri makpumuka, adangbala wa makana ikani munzikabu. Makokwononigu gutugu kalyalya na inguo ya mutu yi nino. ¹²⁻¹³ Kegu liguba kami kako mungimbo ka batu ba kunzi, Kunzi no ukulya ndeke. Luki limoti, ibunu, makakwananigu kaukulya batu ba kanisa kunu mungimbo? Ikpikaga ka Mofiso Motu be: «Mukpumyoni mutu wanye luga kunu.»

6

Ngbanga luga ka bakilisito

¹ Kika kani mutu bemoti luga kunu bodwononini na mukilisito daki, ikpanda liki kasungulyoku ka bazozzi ba kunzi ni kindigu ka batu ko Kunzi? ² Makibigu mbeyi ambe batu ko Kunzi bo bako ndeke mungimbo ma obili? Kika ni a beyo, makakwananigu goni kako ngbanga wa makpumuka makekeke? ³ Makibigu mbeyi ambe ibusu bo tako ndeke ngbanga ka bamalaika? Angenengene se kuwa asi makpumuka ma obili yi nimuna aka mu? ⁴ Kika kani makolutono ko bulya makpumuka beyo ka nima, ko bulya iki yo mo mino kainda na imu ko misa ka batu nibo kanisa kumibigu? ⁵ Nakamubikya ambe a suni. Kegu gutugu na mutu bemoti wa yimibo luga kunu, nino akwanana kako ngbanga ka bakilisito badaki? ⁶ Atu se kuwa binza Bakilisito kaisasambya kambwa ka batu ba kunzi?

⁷ A beyo, kaiko na bangbanga luga kunu akowonisila be ma kɔwa bugwa aka. Ko bulya iki yo makokibyogigu mino likpɔmɔka lanye? Ko bulya iki yo mamɔyaga be bamɔkɔpyi makpɔmɔka kunu? ⁸ Luki limoti, ibunu bo mɔgyagyaga bengeni, manɔkɔpya makpɔmɔka. Batɔ bi nibo mugyogiyisaga bo, ba bomomonu bakilisito aka. ⁹ Makibogigu ambe batɔ nibo bagyaga bunye bakinisonigu ndeke na pa ka Bɔngama ko Kunzi? Mɔmbanzɔ kamubonitogɔ: batɔ ba yigya lanye, batɔ nibo bobibisaga gbilitɔ, batɔ busye na boko ikani bambunya bengeni, baluku nibo basyenenege luga kabɔ na boko luga kabɔ, ¹⁰ batɔ bo kubaku, ba musasa, badangbala ba makana, batɔ nibo bubukulyaga bengeni makpɔmɔka, bonzikabɔ, batɔ bi nibo basi bakinisonigu ndeke na pa ka Bɔngama ko Kunzi. ¹¹ Batɔ bagogo luga kunu ba ndi mɔdɔngɔni abe ibɔ. Luki limoti, Kunzi amusukusogoni ndi, itilya yo kunu di, amuitiso bongbingbili ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito pisi ka Limbengi ko Kunzi ninɔ kusu.

Nzɔyi ni ndabɔ ka Limbengi-Lotu

¹² Batɔ bago luga kunu babikyaga be: «Nakwanana kagya makpɔmɔka masi beyo nopo mino.» Iyo, luki limoti, masi kegɔ na izangiya ku kunu. Nakwanana kabikya be: «Nakwanana kagya masi beyo nopo mino», luki limoti, nakabailyigu ambe imi niki musunzu wo luki gatɔgu limoti aka. ¹³ Mabikyagatɔ gɔni be: «Bagya ndi malili ko bulya mɔma na mɔma ko bulya malili.» Luki limoti, Kunzi apɔta ndeke makpɔmɔka mi nimɔ masi maba. A beyo, Kunzi kagyagu ndi nzɔyi ko bulya yigya bilya, agya ndi ko bulya ka Mombukwono-dosu na nzɔyi a ya ka Mombukwono-dosu. ¹⁴ Kunzi ninɔ apupisa ndi Mombukwono-dosu Yeso ka mbaku, atipupisa ndeke ibusu begeyo pisi ko ngu kaki.

¹⁵ Makibogigu be nzɔyi kunu a mababa ma nzɔyi ka Kilisito? Nakwanana se kɔwa kava pa ya nzɔyi ka Kilisito namatana na pa ya nzɔyi ka adanda? Kigyonosigu! ¹⁶ Makibogigu ambe mɔtu yi ninɔ amatikanaga na adanda, bikaga kɔwa na iyi nzɔyi imoti? A beyo, Mɔbiso Motu abikyaga be: «Ibɔ baba bika kɔwa nzɔyi imoti.» ¹⁷ Luki limoti, ninɔ imatikanaga na Mombukwono-dosu biitaga kɔwa ibɔ na iyi luki limoti ka limbengi.

¹⁸ Makogyonito bilya! Bunye bagogo basi nibo mɔmbanzɔ agyaga ikaga kunzi wa nzɔyi kaki. Luki limoti, ninɔ agyaga bilya, agyaga bunye ka nzɔyi kaki ka mombukwana-daki. ¹⁹ Makibigu mbeyi ambe nzɔyi kunu ni Ndadɔ ko Kunzi niyo a na Limbengi-Lotu? Limbengi-Lotu li

niɓo Kunzi amupá ndi, ikaga kuso kunu. Nzayi kunu kegu yo kunu ka bamombukwono-donu, ²⁰ kye Kunzi amuluwa ndi na ligabu lapu. Mubibisogoni neki Kunzi na nzayi kunu.

7

Pɔlo akanzina ko bulya vanana

¹ Na kɔwa kamusikisya mbiya wanu likpamuka niɓo mekpikilyi bi be: «A binza muluku kaika mukondi.» ² Iyo, luki limoti, ko bulya yikya bilya luga kunu, okwononi muluku yikaka-yikaka iki na mukaki bikpe, muko ika goni na mbunyaki. ³ Muluku okwononi kagyilya mukaki masi nino muluku agyilyaga muko, muko agyilya mbunyaki begeyo. ⁴ Nzayi ka muko kegu bata ya kaki, a kɔwa niyo ka mbunyaki. Niyo ka muluku a kɔwa niyo ka mukaki. ⁵ Makokyononitogu ka busisini, kiki be mukononi ko ngbinga mukede aka ko bulya malumba. Makagya beyo, kumbuso yi migilya bata obili kunu wa ndabu. Kiki beyo, makakwananigu kaigwi mambengi, Abili apunga kamakingilaga. ⁶ Niɓo nobikiyi kegu mutuu, luki limoti, a kɔwa bulyo kunu aka. ⁷ Nakapa ambe batu basi bikino gutugu bi bakondi abe imi. Luki limoti, Kunzi upa ndi batu basi yikaka-yikaka bapepe dididi.

⁸ Nakaubikya niɓo bakanovononigu ikani bowoko ambe a binza kaiko beyo aka yo, abe imi ni bakovononigu. ⁹ Luki limoti, bakokwononi kaigwi mambengi, bavanani, kye a binza kavanana ni makokwigu musasa.

¹⁰ Nakapa mutuu mi nima ka batu bi niɓo bovonononi. Mutuu mi kopupokugu na imi luki limoti, opupoku ka Mombukwono-dosu be: muko katukyonito mbunyaki. ¹¹ Luki limoti, katukya, kovyenitogu bata. Kiki beyo, amigilyi mbunyaki. Na goni, muluku kasikisonitogu mukaki begeyo.

¹² Ka batu bagogo*, kika ni muluku mukilisito a na muko nino kegu iyi mukilisito, na muko yi nino kabailya vononi, muluku kasikisonitogu. Imi bikpe no nakamubikya, kegu Mombukwono-dosu. ¹³ Na goni, kika kani muko nino a mukilisito a ka muluku nino kegu iyi mukilisito, muluku yi nino kabailya kaika ibu na iyi, muko yi nino katukyonitogu. ¹⁴ A beyo, muluku nino kegu mukilisito a buwobi no Kunzi pisi ka matikana na mukaki. Na goni muko nino kegu mukilisito a buwobi no Kunzi pisi ka matikana na mbunyaki. Kiki bi beyo, bomikabu biko bi

* **7:12** 7:12 batu bagogo: A baluku ikani boko niɓo bavanana kani bakanamibigu Kilisito, bemoti kabu kabailya Yeso ni kosononigu na bengeni.

abe bomika bapaganu, luki limoti, ka linguu ba buwobi no Kunzi. ¹⁵ Muluu ikani muko ninu konoboiyigu kapa kaasanana na mukilisito ninu bavanana ndi na iyi, asa. Ka nilo, muluu ikani muko mukilisito kegu musunzu, Kunzi amamakaga ndi be wikoni ka maziyo. ¹⁶ Iwe muko yi ninu wa mukilisito, wakegu kaiba be mbunyakw akwanana kainisono na muhukuso pisi ku kaku? Na iwe muluu yi ninu wa mukilisito, wakegu kaiba be mukaku akwanana kainisono na muhukuso pisi ku kaku?

Kaiko beyo aka yo Kunzi amakaga ndi mino

¹⁷ Mumbanzu yikaka-yikaka isisilogi kaiko na obili madongoni beyo aka yo Mombukwono-dosu abisa ndi mino, na kaiko beyo aka yo a ndi mino kambwa Kunzi kamakaga. Mutuu mi nimo nakapaga ka makanisa masi imu nimo. ¹⁸ Kika ni Kunzi amakaga ndi mumbanzu ni bakuni, kokisonitogu kasuma ipukulu ya imuiso kaki. Kika ni amakaga ndi ni bakanakugu, kikusionitogu bata. ¹⁹ Bakako abe bakukugu, kagyigu luki. Luki limoti, izangiya ni kagya mutuu ko Kunzi. ²⁰ Mutu wasi yikaka-yikaka iki beyo aka yo a ndi mino ngbingo yi ninu Kunzi amakaga ndi mino. ²¹ Kika ni wa ndi musunzu ngbingo yi ninu Kunzi amakaga ndi mino, wakigbomisonitogu mu. Luki limoti, wakinisono na ngasa yukulikanaga, wakokitisogonitogu ngasa yi niyo payaya. ²² A beyo, ninu a ndi musunzu wa Mombukwono-dosu amakaga ndi mino, Mombukwono-dosu akulogoni ndi. A begeyo, ninu kegu ndi musunzu wa Mombukwono-dosu amakaga ndi mino, a kawa musunzu ka Kilisito. ²³ Kunzi amuluwoni ndi na ligabu lapu. Bambanzu bakamuitisonitogu bata bosunzu. ²⁴ Bamamaki, okwononi be mutu yikaka-yikaka iki beyo aka yo a ndi mino wa Kunzi amakaga ndi mino.

Mutu ko bulyo ka batu nibo bakegu ka bovononi

²⁵ Ko bulyo ka batu nibo bakegu ka bovononi, nakegu na mutuu kapunya ka Mombukwono-dosu nimo nakwanana kamupa. Luki limoti, nakamupa tamanaga kami abe mutu yi ninu mokwononi kabini kyana likpumuka kaki, kabuyene na iziyo niyo ninisana na iyu ka Mombukwono-dosu.

²⁶ Ko bulyo ya bukpeki-kpeki ba masye mi nima, nakaina binza ambe mutu yikaka-yikaka iki beyo aka yo o mino. ²⁷ Wakapa kavanana, wavanana. Kika kani wa mukondi, wakokisonitogu kavanana. ²⁸ Luki limoti, wakava muko, wakogyigu bunye. Musika kavanana, kogyigu bunye begeyo. Luki limoti, batu nibo bakavanana bikatu ndeke na

bukpeki-kpeki ka obili kabu wa masye masi, kinili nakapa kamutiwa kye makingyonitogu ka bukpeki-kpeki bi nibo.

²⁹ Bamamaki, nakapa kabikya be masye osikoni makede. Katukya mbiya wanu, batu nibo ba na boko biki abe bakondi, ³⁰ nibo bakagama, biki abe bakegu kagama. Batu nibo bakatiba, biki abe bakegu katiba, nibo bakoluwo makpumuka, biki abe bakegu no luki. ³¹ Batu nibo bakalya lingama la obili yi nimu, biki abe bakegu kalya. A beyo, obili yi nimuna a kawa buwobi kakitaga.

³² No bi kapa ambe makikonitogu kaigbomiso bamu. Mukondi ikaga wakiguma ka mogubo ka Mombukwono-dosu, anakisa bopisi tino bayo Mombukwono-dosu ogwo mino magyagya. ³³ Mutu yi nino a na muko asyege limbengi ka makpumuka ma obili, anakisa bopisi tino bayo mukaki ogwo mino magyagya, ³⁴ ika kawa wakigbananaga. A beyo, iki muko nino kegu ko vononi ikani musika nino konovyigu basyege mambengi ka likpumuka ka Mombukwono-dosu kye biki bitu ka nzuyi na ka limbengi. Muko wo vononi asyege iyi limbengi ka makpumuka ma obili, anakisa bopisi tino bayo mbunyaki ogwo mino magyagya.

³⁵ Nakabikya beyo ko bulya izangiya kunu, kegu be nakamulikilyaga bakpaka. Nakapa kamuwonisilo beyo okwononi mina kaiko, kye mugugubiyoni Mombukwono-dosu ni makegu na bunzenge-nzenge.

³⁶ Mambanzu kina be kegu kagya muko nino akasunga binza, musasa kabeduwo aluku yi nino, agyino beyo oboilyi mino, bavanana. Kogyigu bunye. ³⁷ Luki limoti, aluku yi nino kiki na mutamanagi mvanana kani bakakpomyigu ka mapuru, kabikya bingbanganya be kavananigu, ogyi binza. ³⁸ Kinili, aluku yi nino kava muko bimbunino o bi kasunga, ogyi binza. Luki limoti, kanya kava beyo iba ogyi kawa bata binza kugbe.

³⁹ Muko ikaga ka mafoku ka mbunyaki ngbingo yi nino muluku a mbeyi mino ka mu. Muluku kokwo, iba vononi osyini, akwanana kawa kava mutu yi nino apo. Luki limoti, vanana yi iki luga ka bakilisito aka. ⁴⁰ Kiko bi imi, muko iko bi na magyagya kugbe kaiko woko aka. Niyu a mutamanagi kami, nakaina abe natu goni imi na Limbengi ko Kunzi.

8

Apepe wa makolo nino buraga bokunzi

¹ Ka nilo ondi apepe wa makolo nino buraga bokunzi, takaiba ambe «ibusu basi ta na yimibo» ka likpumuka li nilo beyo mo mino kabikya. Yimibo apaga yibinika, luki limoti,

sipananiso opikaga ka baya. ² Mumbanzu kiko kasima be a na yimibo, kanibigu beyo okwononi mino be ibi. ³ Luki limoti, mutu yi nino apaga Kunzi, Kunzi amibagatu.

⁴ Ka nilo ondi aperse wa makolo nino bupaga bokunzi, takwananatu kalya makolo mi nimo? Takaiba binza ambe gbilito kegu luki la bangbolo kunu ka obili, Kunzi a bemoti aka. ⁵ Atu na makpumuka kegu wa lisyε na kunu ka litombu nimo batu bagogo balikyaga be bokunzi. Yeki a beyo, atu neki na «bokunzi» bakpu na «bangama» bakpu. ⁶ Luki limoti, ka nakpangbala kusu yipere, Kunzi a bemoti aka, Obosu nino agya ndi makpumuka masi, ta na obili ko ngu kaki. Na goni, Mombukwono-dosu a bemoti aka, ni Yeso-Kilisito. Kunzi agya ndi makpumuka masi pisi ku kaki, iyi no atipaga obili.

⁷ Luki limoti, batu basi bakibigu lingunu la likpumuka li nilo. A beyo, batu bagogo bibanana ndi kaubibiso bokunzi aka. Kadwe na lisyε li nili, balyaga makolo nimo binaga abe bupa bokunzi ka bapere, tamanaga kabu a ya bupo, biminaga kuwa abe boputikonini pisi ka makolo mi nimo. ⁸ Wina se, kegu malili mo atikpudisa banu buwobi no Kunzi. Takalya abe tokolyigu, a madongoni aka.

⁹ Wiminyonito, yeki makegu bata bosunzu, yigya kunu kubumyonitogu batu nibo bakegu bungata ka baya. ¹⁰ A beyo, kika kani mutu yi nino baya kaki kanongotigu uminini, iwe nino wa na yimibo, kalyalya ka ndabu niyo bubibisaga mino bokunzi, kinigu abe kika binza kalya makolo nimo bupaga bokunzi? ¹¹ Kika beyo, mutu yi nino obungagatu ko bulya yimibo kaku. Wina se, Kilisito okwa ndi ko bulya kaki goni. ¹² Makugyilya bomomonu nibo bakanongotigu ka baya bunye, mutulisa mambengi, a madongoni abe makugyilya Kilisito mombukwana-daki yi bunye. ¹³ Kinili, mika-mama kogwa ka bunye ko bulya malili, nakalyigu ndeke bata makolo kye nakagwisisoni.

9

Mukalya ka atutumbwa

¹ Nakegu mbeyi goni mukulikanaga kagya beyo nopo mino? Nakegu mbeyi atutumbwa? Nakaminagu mbeyi ndi goni Yeso Mombukwono-dosu? Makegu mbeyi masolo ma ligubo nilo nagyilyaga Mombukwono-dosu? ² Gutugu batu bagogo bakabikya be nakegu atutumbwa, ibunu yipere matu kaiba be na atutumbwa. A beyo, yeki ma kuwa luki limoti na Bamombukwono-dosu, ibunu bo makowonisila be na atutumbwa.

3 Nusikisyaga batu bi nibo besungulyaga be: 4 tokokwononigu kainisono na luki lilya ikani nilo limwo ka ligubo nilo tagyaga? 5 Tokokwononigu goni ibusu kava boko nibo tiko kakpakyana pa imoti na iba ka ligubo mudongoni abe batatumbwa bagogo, bamamaki Mombukwono-dosu na gutugu Petele aka? 6 Ikani ibusu na Balanaba aka bo tokwononi kaigugubyo ibusu bamombukwono-dosu bi kainisono no luki ka obili kusu? 7 Suda tina no ikisilyaga ni iyi mombukwana-daki yi makpamuka ma busuda? Ikani muti tina no kakwananigu kalya bumo ya muzabibu nino akana ndi? Ikani, mububulya wa bamanya tina no kakwananigu komwo maziba ka banyama nibo ubuulyogo?

8 Makasima be nakabikya beyo kye nawakiguma ka tamanaga ka bambanzu? Gutugu Mutuu ka Musa aka abikyaga begayo. 9 A beyo, ikpikaga ka Mutuu ka Musa be: «Wakakondilonitogu ngombe munoka kani akadita nganu.» Kunzi asyegetu goni limbengi ka bangombe? 10 Kegu mbeyi kanzina beyo ko bulya kusu? A beyo, bokpika ndi manzina mi nimo ko bulya kusu. Okwononi be muti nino akadima tiko na nino akobuulyo, bagyi ligubo na mutamanagi be ka mulibo, binisanatu goni iba na masolo mi ma kabu. 11 Takana ndi masolo ma limbengi kuso kunu. Ika kawa likpamuka limbanga tino kika kani ta na musasa kalya luki ka maboku kunu? 12 Kika ni batu bagogo bakalyalya ka maboku kunu, kegu ibusu bo talyalyo bi kaukitaga iba?

Takagyagu ndi ibusu beyo, luki limoti, takokibya masi mi nimo kye takokpingbonitogu Mongoni Manza ka Kilisito.

13 Makibigu ambe batu nibo bagyaga ligubo ka Ndabu ko Kunzi, balyalyaga ka ligubo li nilo? Na nibo bupaga bapepe ka gbogbo, balyayaga ka bapepe bi nibo goni bo. 14 Na goni, Mombukwono-dosu obikyoni ndi bingbanganya be batu nibo babikyaga Mongoni Manza, balyalyagi ka Mongoni Manza.

15 Luki limoti, nakagyagu imi beyo, na nakokpikigu bekye na mino kakanga luki. Okwononi gutugu nokwi kani mambanzu kokpingbigu yibiba kami ko bulya likpamuka li nilo. 16 Nakakwananigu kaibiba ko bulya yibikyaga Mongoni Manza, kye a ligubo nilo nokwononi kagya. Nokogyi beyo, iko kumbu yidingi na imi. 17 Nakitwa ndi ni imi ka ligubo li nili, nakwananatu bi kaiko na mukalya. Luki limoti, yeki a likumbogi nilo bebinikisa ndi, nakwanana kagya aka. 18 Mukalya kami se kawa

ni iki? Imu ni kabikyaga Mongoni Manza payaya kani nakigumyigu kakunga nilo Mongoni Manza akwanano bi kɛpá.

¹⁹ A beyo, nakegu musunzu ka mambanzu gutugu bemoti aka. Luki limoti, niita musunzu ka bambanzu basi kye babinikyani bakpu. ²⁰ Luga ka Bayuda, nigyaga abe Muyuda kye babinikyani. Nakegu imi kusili wa Mutuu ka Musa, luki limoti, ngbingo yi nino nikaga mino luga kabu, nigyaga abe nakika goni imi kusili wa Mutuu mi nimo kye babinikyani. ²¹ Niyo nikaga goni luga ka batu nibo bakibogigu Mutuu mi nimo, nigyaga abe ibu, ni nakegu kanda mutuu, kye babinikyani. Kegu bekye na di na mutuu ko Kunzi, kye na kusili wa mutuu ka Kilisito. ²² Ka nibo ba na bupo ka baya, nigyaga abe mupo kye binisoni na muhukuso. Ka batu basi, navaga yigya kabu aka, kye nagyaga yasi ambe bemoti-bemoti luga kabu binisoni na muhukuso. ²³ Nagyaga nimo masi ko bulyo Mongoni Manza, kye ninisonito goni imi na bubungo bi.

²⁴ Mibaga binza be batu nibo bagyaga masindani ma mbangu, bapikitaga basi. Luki limoti, mutuu bemoti aka no bapaga mukalya. Eee, pikitoni neki mbangu wa makwanano mino kainisono na mukalya. ²⁵ Batu basi nibo bagyaga masindani, biginyilyagatu. Bagyaga beyo kye bubangi begbegbe, wina se begbegbe bi nibayo kolipyogigu na putikana. Luki limoti, tagyaga ibusu beyo kye tinisoni na nibayo kaputikanigu ndeke. ²⁶ Kinili, nakegu kapikita gballi. Nakabumana luki limoti, kegu abe nakika kabumana na ovivi. ²⁷ Nakogyogyisa nzuyi kami kugbe, iba nakozongonitogu mukalya, kumbusa kabikyaga batu bagogo Mongoni Manza.

10

Polo akapa mutuu ko bulya gbilito

¹ Bomika-mama, nakapa ambe tomononi nilo usilya ndi botitosu. Ba ndi kakpakyana ibu basi kusili wa ikuba, bazaba ndi goni ibu basi libo lidingi langbu. ² Bamatikana ndi ibu basi na Musa pisi kogwa ibatiso ka ikuba na ko libo li nilo. ³ Balyaga ndi ibu basi malili mumoti ma limbengi. ⁴ Na bomwaga ndi goni ibu basi libo la limbengi limoti aka. A beyo, bomwaga ndi libo nilo opupaga ndi ka litalu. Litalu li ni Kilisito nino ba ndi kakpakyana pa imoti na ibu. ⁵ Luki limoti, budingi luga kabu bakegu ndi bukwanana ko misa ko Kunzi, kinili, bolumwaga ndi ka isa.

⁶ Makpumuka mi nimo a likingyosi ku kusu iba takikonitogu na musasa manye beyo botitosu ba ndi mino

na imu. ⁷ Makobibisogonitogu gbilito mufongoni beyo bagogo luga kabu bagyaga ndi mino. A mufongoni beyo ikpikaga mino ka Mobiso Motu be: «Bambanzu bikanana ndi kalyalya na komwo, kumbuso yi, bamaga ndi kobino.» ⁸ Takikonitogu kagya bilya mufongoni beyo bagogo luga kabu bagyaga ndi mino, bolumwaga ndi belofu batekebe baba na basaa ka lisyé limoti. ⁹ Takakingilogonitogu Kilisito mufongoni beyo bagogo luga kabu bagyaga ndi mino, banzuka bulumwisaga ndi. ¹⁰ Takikonitogu kaigama mufongoni beyo bagogo luga kabu bagyaga ndi mino, malaika ko Kunzi nino umwogo bambanzu, ulumwisaga ndi.

¹¹ Makpumuka mi nimana masi usilya ndi botitosu kye iki likingyosi ko bulya kusu. Ikpikaga ndi katiwonisilo kambwa, kye ta ko ngbingo nino a buwobi na mulifo. ¹² Kinili, mutu yi nino akasima be a wakamaga ka baya, iminyito be kogwonito. ¹³ Kuboboku nikwo amusilyogo, a nikwo aka kwo usilyaga batu basi. Kunzi nino otulyosaga nilo abikyaga, kakwananigu kasa Mumuyoniso be amumakyi ka kuboboku kakitaga ngu kunu. Luki limoti, makogulya gutugu mino, amupatu ngu kokibyona kopupago mino.

Makomotonitogu ligubo ko Kunzi na gbilito

¹⁴ Kinili, bomika-mama bupakaaa, wiminyonito! Makobibisonitogu gbilito. ¹⁵ Nakamunzinyila abe batu ba yimibo. Wondilyoni mbeyi ibunu bamombukwana-donu bi likpumuka nilo nakabikya. ¹⁶ Tomononi wa tamwago mina kopo wa bubunga, tamigisilyagatu Kunzi ibiba. Ngbingo yi nino tamwago mino, takamatikanagigu mbeyi pa imoti na bangu ka Kilisito? Na ngbingo yi nino tagbananago mino mukati, talya, takamatikanagigu mbeyi pa imoti na nzuyi ka Kilisito? ¹⁷ Yeki mukati a mumoti aka, gutugu ibusu takiko bakpu, ta nzuyi yimoti, kye ibusu basi talyaga mukati mumoti.

¹⁸ Winoni mbeyi likingyosi la yigya ka Bezaleli: batu nibo balyaga apepe nino babisaga ka gbogbo, bakikogigu mbeyi bumatikana no Kunzi pisi ka apepe yi nino? ¹⁹ Na se kapa kabikya bu? Ambe makolo nimo bupaga gbilito ka apepe mo a na izangiya? Ikani gbilito to a na izangiya? ²⁰ Kali! Luki limoti, nakabikya ambe apepe nino mutu yi nino kamibigu Kunzi apaga, usilyaga babili, kasilyogigu Kunzi. Nakegu kapa ambe motikononi na babili. ²¹ Makakwananigu komwo ko ngbinga bemoti ka kopo ka

Mombukwono-dosu na ka ninɔ ka babili. Makakwananigu gɔni kalyalya ko ngbinga bemoti, ka miza ka Mombukwono-dosu na ka ninɔ ka babili. ²² Ikani, takapa kadwaga imi ka Mombukwono-dosu? Makasima be ifusu bo takitogi no ngu?

Togyini makpɔmuka masi ka ibiba ko Kunzi

²³ Batɔ bagɔɔ luga kunu babikyaga be: «Takwanana kagya masi.» Iyo, luki limoti, masi kegɔ manza. «Takwanana kagya masi.» Iyo, luki limoti, masi kakwananigu kopika baya kusu. ²⁴ Mɔmbanzɔ gutɔgɔ bemoti aka kokisonitɔgɔ izangiya kaki ka mombukwana-daki yi, luki limoti, niyɔ ka batɔ bagɔɔ.

²⁵ Lyoni masi nimɔ bagabaga ka sɔkɔ ni mambengi kegɔ kamɔdwa ko bulyo yi. ²⁶ A beyɔ, ikpikaga be: «Ɔbili na masi nimɔ a kusɔ yi a ma ka Mombukwono-dosu.»

²⁷ Kika ni mɔtɔ ninɔ kamibigu Kunzi amumokini kalyalya ku kaki, makabailya kaında, lyoni masi nimɔ bamɔpá ni mambengi kegɔ kamɔdwa ko bulya yi. ²⁸ Luki limoti, mɔtɔ bemoti kamɔbikya be: «Makɔlɔ mi nimana a nimɔ bapá ndi abe aɔɔɔ ka gbilitɔ.» Kika beyɔ, makolyonitɔgɔ ko bulya ka mɔtɔ yi ninɔ amubikiyi na bekye limbengi kadwonitɔ. ²⁹ Nakɔgɔ kabikya ko bulya mambengi kunu, luki limoti, ko bulya ka nilɔ ka ninɔ amubikiyi.

Mɔtɔ bemoti akwananatɔ kauuso be: «Ko bulya iki yɔ beɔɔɔyaga kagya beyɔ na mino kapa ko bulya limbengi ka mɔtɔ wagɔɔ? ³⁰ Nakamigisya Kunzi ibiba ko bulya luki nilɔ nakalya, ko bulya iki yɔ benzinziya mino ko bulya malili mi nimɔ?»

³¹ Kinili, kika ni makalyalya, komwo ikani kagya makpɔmuka masi, gyogoni ka ibiba ko Kunzi aka. ³² Yigya kunu kugwisisonito Bayuda ikani batɔ niɔ bakegɔ Bayuda gutɔgɔ kanisa ko Kunzi aka. ³³ Byeni yigya kami. Nagyaga yapɔ be yigya kami yasi ubosili bambanzɔ basi. Nakakisagigɔ izangiya kami ka mombukwana-dami, luki limoti, niyɔ ka batɔ basi, kye binisoni na muhukuso.

11

¹ Byeni yigya kami, mɔɔɔngɔni beyɔ imi mombukwana-daki yi nabyege mino yigya ka Kilisito.

Likpɔmuka la kitikya mɔ ko ngbingo wa malumba

² Nakamubibisa kye metamanaga bongbinga basi, makabye mɔtiwi kami beyɔ aka yɔ namuwonisila ndi mino. ³ Luki limoti, nakapa ambe wiboni likpɔmuka li nili: Kilisito ni ngama ka mɔluku wasi, mɔluku ni ngama ka mukaki na Kunzi ni ngama ka Kilisito. ⁴ Mɔluku wasi kika

mũ makitikyo kani akalũmba ikani kabĩkyaga likpũmũka ko lino ko Kunzi, akaminisiso Kilisito payaya. ⁵ Luki limoti, muko wasi kika mũ bikpo kani akalũmba ikani kabĩkyaga likpũmũka ko lino ko Kunzi, akaminisisa mbũnyaki ninũ ngama kaki payaya. A mũdũngũni abe kika mũ mũwa* .
⁶ Muko kiki mũ makitikyo, akwanana neki gũni kaiwisisa mũ! Luki limoti, yeki a suni ka muko kaikusisa tukatũ ikani kaiwisisa mũ, a neki binza kaitikya mũ. ⁷ Mũlukũ kakwananigũ iyi kaitikya mũ, kye a likingyosi na ibiba ko Kunzi. Luki limoti, muko a iyi ibiba ka mũlukũ. ⁸ A beyo, Kunzi kagyagũ ndi mũlukũ wa mambwa ka nzũyi ka muko, luki limoti, muko wa mambwa opupa ndi ka mũlukũ. ⁹ Na kũgbe, Kunzi kagyagũ ndi mũlukũ ko bulya ka muko, luki limoti, agya ndi muko ko bulya ka mũlukũ. ¹⁰ Kinili, ko bulya ka bãmalaika, muko akwanana kaitikya mũ, kowonisilo be a kusili ka mbũnyaki. ¹¹ Luki limoti, ka oĩbili kusu pa imoti na Mombukwono-dosu, muko kikigũ binza ni kegũ na mũlukũ, mũlukũ kikigũ gũni binza ni kegũ na muko. ¹² A beyo, mũdũngũni beyo muko wa mambwa opupa ndi mino ka nzũyi ka mũlukũ, mũlukũ ibũkutaga gũni iyi na muko, na masi apũnya ko Kunzi.

¹³ Wondoni mbeyi ni ibunu bãmombukwana-donu bi: atu binza muko kaika mũ bikpo kani akalũmba? ¹⁴ Bambanzũ bibagatũ be a suni mũlukũ kaiko no tukatũ bivukuku. ¹⁵ Luki limoti, a ibiba muko kaika notu beyo, kye Kunzi apá ndi tukatũ tidingi kaitikya notu mũ. ¹⁶ Mũmbanzũ kapa bata kagya bũdũngoso ka likpũmũka li nilo, ibito binza be: iki makanisa ko Kunzi ikani ibusu bãmombukwono-dosu bi takegũ na yigya yagogo.

Pɔlo akauyoyiso bakilisito ko bulya malili ma musilyoni

¹⁷ Nakegũ kamũbiba wa no mino kamupá mũtiwi mi nima. A beyo, ngbingo yi ninũ mamũmũkanago mino, mũmũkana kunu kikogigũ na izangiya, luki limoti, op-upisaga likpũmũka lanye aka. ¹⁸ Ya mambwa, bebikyi bi be ngbingo yi ninũ mamũmũkanago mino, yigbananaga ikagatũ luga kunu. Nakaina abe o mino beyo aka yo. ¹⁹ Okwononito be yigbananaga ikitũ aka luga kunu, iba bakilisito balingũnũ luga kunu bimibisikosito. ²⁰ Ngbingo yi ninũ mamũmũkanago mino, kegũ malili ka Mombukwono-dosu mo malyaga. ²¹ A beyo, niyo aka yo mikago mino kapũnga kalyalya, mũtũ yikaka-yikaka oduşaga kalya malili ninũ aka mo odogoku iyi na imu, kũwa wa gowa, batũ

* **11:5** 11:5 mũ mũwa: Ko ngbingo yi ninũ, bakagwi ndi muko ka bilya, bawaga ndi muko yi ninũ mũ bingũ kowonisilo be ogyi bilya.

bagogo bikaga na nza, bagogo badamua bizenge. ²² Makegu ibunu na bandabu nibayo makwanana mino kalyalya na komwo? Ikani makaina kanisa ko Kunzi payaya na makapa kaupiso batu bi nibo bakegu no luki suni? Makapa be namubikiyi buni? Okwononi be namubibi? Haaa, nakakwananigu kamubiba ko bulya likrumuka nilo!

Malili ka Mombukwono-dosu

(Matayo 26:26-29; Maliko 14:22-25; Luka 22:15-20)

²³ A beyo, mutuu nimo Mombukwono-dosu epa ndi imi, imu nima, namukitisilyaga kawa ibunu: biti yi niyo bagaba ndi mino, Mombukwono-dosu Yeso ava ndi mukati, ²⁴ niyo amigisilya Kunzi ibiba, obunonogo, abikya be: «Nzuyi kami niyi, namupi ibunu. Gyogoni beyo ketamano yi.» ²⁵ Niyo bama kalya, ava ndi kopu wa vinya begeyo, abikya be: «Kopu yi nima ni agume wambiya ko Kunzi, nino bangu kami ofukogi mino katulyoso. Bongbingo basi wa momwaga ndeke mino, gyogoni beyo ketamana yi.» ²⁶ A beyo, bongbinga basi wa malyaga ndeke mino mukati mi nima na kamwo kopu yi nima, makabikyaga kukwaku ka Mombukwono-dosu bingbanganya kadwe ku kwa ku igoku ndeke mino.

²⁷ Kinili, nino akalya mukati ikani kamwa kopu ka Mombukwono-dosu ni kokwononigu, akagya bunye ka nzuyi na bangu ka Mombukwono-dosu. ²⁸ EEE, okwononi be mutuu yikaka-yikaka ikpimi binza, alya kawa mukati na kamwa kopu yi nima. ²⁹ Kye mumbanzu kalya mukati na kamwo kopu, ni kegu kotombisyo isi ya nzuyi ka Mombukwono-dosu, akaimakya ni iyi mombukwana-daki yi ka mungimbo. ³⁰ Kinili, budingi luga kunu ba na bokolobu, ba na pika bipere-pere na bagogo bokwogoni ndi. ³¹ Takikpimaga mbeyi ndi ni ibusu bamombukwono-dosu bi, tanyikatu bi mukombu ko Kunzi. ³² Luki limoti, Mombukwono-dosu akatisombiso na katiyoyiso, kye takogulyonitogu ka mukombu pa imoti na batu bagogo ba obili yi nima.

³³ Kinili, bomika-mama, ngbingo yi nino mamumukanaga mino kalya malili ka Mombukwono-dosu, a binza kabundanaga. ³⁴ Mumbanzu kika na nza, alyalyi mbeyi ku kaki, kye makimokyonitogu ka mukombu ngbingo wa musilyoni kunu. Nobungusyagatu banu makrumuka magogo nimo osikoni wa nodoku mino.

12

Barere nibo Limbengi-Lotu upaga

¹ Bomika-mama, nakegu kapa ambe wikoni ko biti ko bulya bapere nibo limbengi Lotu upaga. ² Makaiba be ngbingo yi nino ma ndi mino ni makanamibigu Kunzi, mikaga ndi bakigumya ka gbilito nito kanzinagigu, makakwananigu ndi kaigwi mambengi kambwa kabu. ³ Mbiya wanu, nakapa kamumibiso be: mutu gutugu bemoti aka nino Limbengi ko Kunzi ikaga kusu kaki, kakwananigu kagbanga Yeso. Na Limbengi-Lotu kiki kusu ka mutu yi nino, kakwananigu kabikya be: «Yeso ni Mombukwono-dosu!»

⁴ Bapere ba dididi, luki limoti, Limbengi-Lotu aka lo upaga. ⁵ Bopisi baya mogubo ka Kanisa a dididi, luki limoti, bagugubyogo Mombukwono-dosu bemoti aka. ⁶ Mogubo a dididi, luki limoti, Kunzi bemoti aka no upaga batu basi mogubo masi mi nimo. ⁷ Limbengi-Lotu akagya ligubo ka mutu yikaka-yikaka ko bulya izangiya ka batu basi. ⁸ Limbengi apaga mutu wago kanzina na yimibo, Limbengi limoti li nilo aka lo apa mutu wago ngu kauwonisilo bambanzu likpumuka ko Kunzi na yimibo. ⁹ Apa wago baya yapu, wago ngu kohukuso bokolobu. ¹⁰ Limbengi apaga mutu wago ngu yigya makpumuka mumbanga-mbanga, apa wago apere kanzina na bugyalandu, apa wago yimibo kotombisyo likpumuka nilo otukyogoku ka Limbengi-Lotu ikani nilo la kuboboku. Apa mutu wago apere kanzina masasu ka Bamalaika, apa wago yimibo kotongbomosyogo masasu mi nimo. ¹¹ Limbengi limoti li nilo aka lo agyaga makpumuka mi nimo masi, apa mutu yikaka-yikaka apere kaki beyo abailyago mino.

Kanisa a abe nzuyi niyo a na mababa mudingi

¹² A beyo, Kilisito a mudongoni abe nzuyi niyo a na mababa mudingi. Gutugu mababa mi nimo kika mudingi, a nzuyi yimoti aka. ¹³ Ibusu basi, Bayuda ikani batu nibo bakegu Bayuda, bosunzu ikani batu nibo bakegu bosunzu, togwa ndi ibatiso kye tiki nzuyi yimoti ka Limbengi-Lotu limoti. Ibusu basi tinisana ndi na Limbengi-Lotu li nilo.

¹⁴ Nzuyi kegu na libaba limoti aka, luki limoti, a na imu mudingi. ¹⁵ Kika ni kuguko obikyini be: «Nakegu imi kubokuko, nakegu neki libaba la nzuyi.» Gutugu beyo, a libaba limoti aka luga wa mababa ma nzuyi. ¹⁶ Na kika ni kutiliko obikyini be: «Yeki nakegu imi liso, nakegu neki libaba la nzuyi.» Gutugu beyo, a libaba limoti aka luga wa mababa ma nzuyi. ¹⁷ Kika ndi ni nzuyi yasi a liso, akwanana kuwa ndi kaukana liki? Kika ndi ni a kutiliko, akwanana kuwa ndi kaiba su yo luki liki? ¹⁸ A beyo, Kunzi obisaga ndi libaba limoti-limoti la nzuyi kabyenene na sipananiso

kaki. ¹⁹ Masi kika ndi libaba limoti aka, iba nzuyi kegu!
²⁰ Mababa a mudingi luki limoti, nzuyi a yimoti aka.

²¹ Liso kakwananigu kabikya kubokuko be: «Nakegu na nzoyi kaku!» Gutugu mu aka kakwananigu kabikya magu be: «Nakegu na nzoyi kunu!» ²² Mababa ma nzuyi nimo inisonogo abe kiko ma payaya, ikaga goni imu na izangiya aka. ²³ Mababa nimo tinaga payaya, imu mo tobibisaga kakitaga mago. Nimo apaga suni kaina, imu mo tobuulyaga kugbe, ²⁴ kakitaga mababa ma ibiba ma nzuyi kusu. Kunzi agya ndi nzuyi, apa ibiba yidingi ka mababa nimo tinaga payaya. ²⁵ Agya ndi beyo kye mababa ma nzuyi kikonitogu na yigbananaga. Luki limoti, atungbulanagi mabobo. ²⁶ Kika kani libaba limoti akaigomisogo, magogo masi igomisogo pa imoti na ilu. Kika ni limoti ovini ibiba, magogo masi ogwa magyagya pa yimoti na ilu.

²⁷ Ibonu ma nzuyi ka Kilisito, mumbanzu yikaka-yikaka luga kunu a libaba la nzuyi yi niyo. ²⁸ Kunzi ubisa ndi batutumbwa ka pa ya mambwa ka kanisa, ka pa ya yiba bogyalandu na ya yisaa bowonisili. Kumbuso yi, atu na batu nibo ba na aperse kagya makpamuka mumbanga-mbanga, kauhukuso bambanzu, kausingyo bengeri, kaunanaga batu bagogo, kanzina masasu ka bamalaika. ²⁹ Basi bakegu batutumbwa, ikani bogyalandu ikani bowonisili. Basi bakegu na aperse kagya makpamuka mumbanga-mbanga, ³⁰ kauhukusa bambanzu, kanzina masasu ka bamalaika, ikani kotongbomosyo masasu mi nimo. ³¹ Hukisoni neki bapere nibo ba na izangiya kugbe. Ko bulyo yi niyo, nakamuwonisila mbiya wanu pisi yanza kugbe kakitaga bayagogo bayasi.

13

Sipananiso okitogi makpamuka masi

¹ Nakanzina gutugu masasu ka bambanzu na nimo ka bamalaika, luki limoti, nakiki na sipananiso, na mufongoni abe liyu la ngweyi ikani kengele niyo akobuko. ² Nakanzina gutugu na bogyalandu ikani kandunga makpamuka masi nimo makisuma ikani kaika na yimibo yasi ikani kaika na baya niyo nakwanana na iyu kohokisa bangupa, luki limoti, nakiki na sipananiso, na payaya aka. ³ Nakulupya gutugu batu ba yangya lingama kami lasi, nisuta be bebussy ko buku, nakiki na sipananiso, niyo kegu na imi na izangiya.

⁴ Mutu wa sipananiso okibyagatu, ikaga mutu wanza, kikogigu no miso mopi, kibinikagigu, kikogigu na limbengi lidingi, ⁵ kagyagigu likpamuka lo suni, kakisagigu bunza kaki aka ka mombukwana-daki yi, kangbutagigu bikwa,

kobisogigu likpamuka lanye ka limbengi. ⁶ Mutu wa sipananiso kogwogigu magyagya ka likpamuka lanye, luki limoti, ogwaga magyagya ka likpamuka la lingunu. ⁷ Apilyaga makpamuka masi, obuulyaga baya ka bongbinga basi, ikaga na mutamanagi na anokibyo bongbinga basi.

⁸ Sipananiso kosyogigu. Luki limoti, bugyalandu osyatundeke, aperse manzina masasu ka bamalaika ikatu ndeke na mulibo, yimibo olimikaga ndeke. ⁹ A beyo, yimibo kusu a yikefe na bugyalandu kusu a bikpufu. ¹⁰ Luki limoti, ngbingo yi nino yimibo ya lingunu odoku ndeke mino, niyo yo kpufu osyo.

¹¹ Ngbingo yi nino na ndi mino miki, nanzinaga ndi abe miki, natamanaga ndi abe miki, nanotombisyo makpamuka abe miki. Luki limoti, wa niita kawa mino mumbanza, nasa libenzi lasi. ¹² Mbiya wanu, takaina likpamuka la lingunu abe mulundu ka nelaga wombulu-mbulu, luki limoti, kumbuso, tinatu ndeke bingbanganya. Mbiya wanu, nakaiba luki likede aka. Luki limoti, kumbuso, namiba ndeke Kunzi binza madongoni beyo emibago mino.

¹³ Mbiya wanu, makpamuka masaa mi nima akpakanaga pa imoti aka: baya, mutamanagi na sipananiso. Luki limoti, nilo la izangiya kugbe luga wa makpamuka masaa mi nimo ni sipananiso.

14

Izangiya ya bapepe ka Limbengi-Lotu

¹ Kisoni mbeyi kaika na sipananiso kambwa wa masi. Kisoni goni kaika na bapepe ka Limbengi-Lotu, kugbe kaika na aperse wa bugyalandu. ² Mutu yi nino akanzina masasu mumbanga-mbanga, kanzinilyagigu bambanza, luki limoti, anzinilyaga Kunzi. A beyo, kegu na mutu yi nino akwanana kotombisyo. Pisi ko ngu ya Limbengi-Lotu, mutu yi nino abikyaga makpamuka nimo a makisuma. ³ Luki limoti, mutu yi nino anzinaga na bugyalandu, unzinilyaga bambanza. Unzinilyaga beyo kaupika ka baya, kautumisa na kaududulisa mambengi. ⁴ Nino anzinaga masasu mumbanga-mbanga, ipikilyaga baya kaki ka mombukwanadaki yi. Luki limoti, nino anzinaga na bugyalandu opikaga baya ya kanisa yasi.

⁵ No bi kapa ambe ifunu basi nzinogoni masasu mumbanga-mbanga, luki limoti, no bi kapa bata kugbe ambe nzinogoni na bugyalandu. Mutu yi nino anzinaga na bugyalandu a na izangiya kugbe kakitaga nino anzinaga masasu mumbanga-mbanga. Kika kani atu na mutu yi nino akwanana katambulaga nilo akabikya, kanisa yasi

amagatu ka baya. ⁶ Bomika-mama, nika na izangiya tino ko misa kunu, nakodoku ku kunu, napunga kamunzinyila ka masasu mumbanga-mbanga? Nika na izangiya tino ko misa kunu kika ni munzina kami kegu kamuwonisila makpumu ka nimo ikaga makisuma, kamuwonisila yimibo, bugyalandu ikani mutiwi?

⁷ Takava likingyosi la makpumu ka mo dumo abe siba ikani domu, kika ni mayu mi kegu kobuko dididi, takwanana kaiba liyu la siba ikani la domu liki? ⁸ Bakongboti ngufu ya lunga binza, wani no akwanana kaibungusyogo kainda ka lunga? ⁹ A mudongoni begeyo ku kunu: makiko kabikya makpumu ka nimo bambanzu bakegu kotombisyo, siba kuwa isi yi liki? Niyo a abe makika kadikitaga toyi ka butulu. ¹⁰ Masasu a mudingi ka obili, masi okitisaga asi munzina aka. ¹¹ Mutu bemoti kika kanzina lisasu nilo nakibigu, ibusu na iyi basi tiko abe bongingi. ¹² A mudongoni begeyo ku kunu! Yeki ma na masasa ma bapepe ba Limbengi-Lotu, hukisoni neki na kekele, kugbe yi nibo bakopika kanisa ka baya.

¹³ Kinili, nino anzinaga ka masasu mumbanga-mbanga akwanana kakunga Kunzi kye api ngu koyikoso masasu mi nimo. ¹⁴ Kika ni nakalumba na masasu mi nimo, limbengi lo akalumba, luki limoti, yimibo kegu kagya luki. ¹⁵ Nakwanana se kuwa kagya bunu? Nalumba na limbengi na yimibo goni. Nimbila na limbengi na yimibo kami goni. ¹⁶ A beyo, wakiko kalumba ka limbengi, wanamigisya Kunzi ibiba, mutu wagogo nino a ka musilyoni ni kegu kotombisyo likpumu ka li nilo, kakwananigu kofingisya be «A asi beyo aka yo» kye kegu kaiba nilo wakabikya. ¹⁷ Malumba kaku a manza, luki limoti kapikigu mutu wagogo ka baya.

¹⁸ Nakamigisya Kunzi ibiba beyo nanzinaga mino masasu mumbanga-mbaga kamukitaga ibunu basi. ¹⁹ Luki limoti, ka makutana napaga kabikya makpumu ka kubukumuti nimo bambanzu bukana binza, kye nutiwi goni bengeni, ni nakobikyigu makpumu ka belofu tekebe na masasu mumbanga-mbanga.

²⁰ Bomika-mama, makikonitogu na tamanaga ya libenzi, luki limoti, tamanaga kunu iki abe niyo ka bamboku. Pisi kagya bunye, wikoni abe bomiki. ²¹ Kuswa wa Mutu, Mombukwono-dosu abikya be:

«Nanzinilyaga ndeke livananza li nilo pisi ka batu nibo ba masasu dididi na pisi ka noku ka bobiko.

Na gutugu beyo, bakemukanigu ndeke.»

²² Kinili, aperse münzina ka masasu mũmbanga-mbanga a likingyosi ka batũ nĩbũ bakanabinikyonigũ Kunzi. Luki limoti, kegu na izangiya ka batũ nĩbũ babinikyononi. Aperse münzina na bugyalandũ a likingyosi ka batũ nĩbũ babinikyononi, kegu na izangiya ka batũ nĩbũ bakanabinikyonigũ.

²³ Kiko mbeyi ni kanisa wasi omumukonini, batũ basi bananzina ka masasu mũmbanga-mbanga, batũ nĩbũ bakegu kotombisyo likpũmũka ikani nĩbũ bakanabinikyonigũ Kunzi bakogulya ka musilyoni kunu, bakabikiyigũ ße ma no bikyatu? ²⁴ Luki limoti, batũ basi bakiko kanzina na bugyalandũ, mutũ nĩnũ kegu kotombisyo likpũmũka li nĩlũ ikani nĩnũ kanabinikyonigũ Kunzi, kogulya, imibo ßunye kaki ko bulya nĩlũ iko kani ukonini. Basombiso ka likpũmũka nĩlũ iko kani ukonini, ²⁵ ßodikidi nĩbayũ ikaga na ßoyu kũsũ kaki ipupiso ka ßungbanganya. Ogwo kũwa mokpukpu kabibiso Kunzi, anabikya ße: «A lingũnũ ße Kunzi a luga kunu!»

ßeyũ kanisa okwononi mino kakpakyana

²⁶ Bomika-mama, takwanana se kũwa kabikya ßuni? Ngbingo yi nĩnũ mamũmũkanaga mino, mutũ ßemoti akwanana kaimbila, wago apá mutiwi, wago atumbũlaga likpũmũka nĩlũ a lakisuma, wago apá mutũũ ka lisasu limbanga na wago ßata oyikasa nĩlũ ßobikiyi. Okwononi ße nĩnũ masi iki na izangiya kopika kanisa ka baya. ²⁷ Bambanzũ bakapa kanzina ka masasu mũmbanga-mbaga, okwononi ße biki ßaba aka ikani ßasaa, ßanzini ßemoti kumbuso ka wagõgõ. Mutũ ßemoti ikitũ, koyikosogo nĩlũ biko kabikya. ²⁸ Luki limoti mutũ muikoso kiki, ßadaki biwo ka musilyoni. Mutũ yikaka-yikaka anzini ka limbengi kaki mombukwana-daki yi no Kunzi kaki. ²⁹ Batũ ßaba ikani ßasaa ßanzini na bugyalandũ, batũ ßagõgõ biko kakpima nĩlũ bakabikya. ³⁰ Luki limoti, Kunzi kawonisilo mutũ ßemoti likpũmũka nĩlũ a lakisuma, okwononi ße mutũ yi nĩnũ akanzina adaki. ³¹ A ßeyũ, ibunu basi makwanana kanzina na bugyalandũ, mutũ ßemoti kumbuso ka wagõgõ. Kũwa wa gũ wa, batũ basi ßakwanana kũkũkana mutũũ mi nĩnũ, utumiso mambengi. ³² Mambengi ka ßogyalandũ mũmũkanaga ßogyalandũ. ³³ A ßeyũ, Kunzi kegu Kunzi wa bunzenge-zenge, luki limoti a Kunzi wa maziyo.

Mũdõngõni ßeyũ igyonosogo mino ka makanisa masi ka batũ ko Kunzi, ³⁴ ßoko ßokwononi kaiko biwo ka musilyoni ma kanisa. Kegu na nĩnũ ßakwanana kasilya münzina. Okwononi ße ßoko biki batũ ßakũkana, mũdõngõni ßeyũ Mutũũ abikiyaga mino. ³⁵ Bakika na likpũmũka la kuuso,

bumuusi bambunyaabu ka musengi. A suni muko kanzina ka musilyoni.

³⁶ Makasima be Mongoni ko Kunzi apunya ndi ku kunu? Ikani amudulyoku ndi asi ibunu aka? ³⁷ Mumbanzu kika kasima be a mugyalandu ko Kunzi ikani be a na apeepe wa Limbengi-Lotu, okwononi ibito binza be nilina nakamukpikilyo li a mutuu ka Mombukwono-dosu. ³⁸ Luki limoti, kibi likpumuka nilo, nilo andi kawa asi iyi aka.

³⁹ Bomika-mama, yeke a beyo, kisoni kambwa wa masi kainisono na apeepe munzina na bugyalandu. Makapoky-onitogu mumbanzu kanzina ka masasu mumbanga-mbanga. ⁴⁰ Luki limoti, masi igyonosi ka bungbingbili na beyo okwononi mino.

15

Polo akabikyaga Mongoni Manza nimo ukana ndi

¹ Bomika-mama, mbiya wanu, nakapa kamutomosya Mongoni Manza nimo namubikyaga ndi, nimo mabailya ndi na nimo mo mina bakigwinonogo bingbufu. ² Minisanatu na muhukuso pisi ko Mongoni Manza mi nimo makiko kabye beyo aka yo namubikyaga ndi mino. Makogyi beyo, baya kunu ika payaya.

³ Kambwa wa makpumuka masi, namukitisilyaga mbeyi ndi mutuu nimo imi mombukwana-daki yi nukana ndi. Kilisito okwa ndi ko bulya bunye kusu, mudongoni beyo ikpikago mino ka Mobiso Motu. ⁴ Balumba ndi, opupa ka mbuku kumbusa wa masye masaa, mudongoni beyo Mobiso Motu abikya ndi mino. ⁵ Apuponilya ndi Petele, kumbuso yi batutumbwa tekebe na baba. ⁶ Kawa wa, upuponilya ko ngbinga bemoti babibya kaki kakitaga bamiya kubukumuti. Budingi luga ka babibya bi nibo batu mbeyi bata aka ka obili, luki limoti, bagogo bokwogoni ndi. ⁷ Kumbuso yi, apuponilya ndi Yakobo, kawa wa, upuponilyo batutumbwa basi.

⁸ Kumbuso ka batu bi nibo basi, epuponilya ndi goni imi, imi nino na ndi abe miki yi nino ibukutaga ni kanongotigu. ⁹ A beyo, na mupipilo luga ka batutumbwa basi. Nakokwononigu gutugu be bemaki be atutumbwa, kye nogyogyisa ndi Kanisa ko Kunzi. ¹⁰ Luki limoti, na kawa beyo no mino mbiya yi nima pisi ka iziyo ko Kunzi. Iziyo yi niyo abukutatatu ndi masolo. Nagya ndi ligubo kaukitaga batutumbwa bagogo basi. A beyo, kegau ndi imi, luki limoti, iziyo ko Kunzi niyo a pa imoti na imi. ¹¹ Kinili, iki ibu ikani imi, takabikyaga Mongoni Manza mi nimo aka mo mabailya ndi.

Kunzi upupisagatu bambanzu ka bambuku

¹² Takabikyaga be Kilisito opupatu ndi ka mbuku. Ko bulya iki yo batu bagogo luga kunu babikyaga mino be batu nibo bokwaga ndi bakopupigu ndeke ka bambuku? ¹³ Kika neki ni a beyo, Kilisito kopupagu ndi ka mbuku begoyo. ¹⁴ Kika ni Kilisito kopupagu ndi ka mbuku, takegu na Mongoni Manza nimo takwanana kabikyaga, baya kunu a goni payaya. ¹⁵ Na goni, niyo akowonisila be ta bademu ba bongo ko misa ko Kunzi, kye tabikya ndi bingbanganya be Kunzi apupisatu ndi Kilisito ka mbuku. Wina se, Kunzi kakwananigu ndi kagya beyo, kika ni a lingunu be batu nibo bokwogo, bakopupogigu ka bambuku. ¹⁶ A beyo, kika ni batu nibo bokwogo, bakopupogigu ka bambuku, Kilisito kopupagu ndi neki goni iyi ka mbuku. ¹⁷ Na kika ni Kilisito kopupagu ndi ka mbuku, baya kunu a ya payaya na ma asi ka bunye kunu aka. ¹⁸ Na bata, niyo akowonisila be batu nibo bokwaga ndi kuso ka Kilisito, ba neki goni ibu bubungogo. ¹⁹ Kika ni a ko bulya obili yi nimuna aka mu no tobisa mino mutamanagi kusu ka Kilisito, ta batu bulya kumbu kaukitaga batu bagogo basi.

²⁰ Luki limoti, a lingunu be Kilisito opupatu ndi luga ka bamanda. A abe talu-talu, kye batu bagogo nibo bokwaga ndi bopupito ndeke goni ibu. ²¹ Mubongoni begoyo kukwaku odoku ndi mino pisi ka mutu bemoti, pupo ka mbuku ka batu nibo bokwaga ndi, odoku pisi ka mutu bemoti goni. ²² Begoyo bambanzu basi bokwaga mino kye ba Bava-adamu, ibu basi binisana ndeke bata na obili kye tomotikononi na Kilisito. ²³ Luki limoti, mumbanzu yikakayikaka opupa ndeke kabyenene no ngbingo kaki: Kilisito no a mutu wa mambwa, opuponi ndi iyi. Kumbuso yi batu kaki bopupa ndeke ngbingo yi nino igoku ndeke mino. ²⁴ Kumbuso yi, ika kawa lise la mulibo. Ko ngbingo yi nino, Kilisito apata ndeke bungama basi, ibiba yasi na ngu yasi, amigisya kawa Kunzi Baba bungama. ²⁵ A beyo, okwononi be Kilisito iki ngama kadwe ku kwa ku udita ndeke mino bomuyoniso kaki basi binvi kusili wa magu kaki. ²⁶ Mumuyoniso nino bamwo ndeke ka mulibo, ni kukwaku. ²⁷ Iyo, Mofiso Motu akabikya be: «Kunzi obisa ndi makpamuka masi kusili wa magu kaki.» Luki limoti, a bingbanganya be Kunzi kegu iyi ka «makpamuka masi» mi nimo, kye iyi no apa ndi Kilisito ngu kugu wa masi. ²⁸ Ngbingo yi nino Kunzi obiso ndeke mino makpamuka masi kusili ko Miki, iyi Kilisito mombukwana-daki yi ibiso

ndeke kusili ko Kunzi ninɔ apá ndi ngu kaiko kugu wa makpumuka masi. Kawa wa go wa, Kunzi ika ndeke linguu kugu wa masi.

²⁹ Tomononi mbeyi bata likpumuka ka batu nibo bibotisisogo ko bulya ka batu nibo bokwogo. Binisono na izangiya tino? Kika ni a linguu be batu nibo bokwogo bakopupogigu ka bambuku, ko bulya iki kawa yo bibotisisogo mino ko bulya kabu? ³⁰ Na bata, ko bulya iki yo ibusu bamombukwono-dosu bi to mino bongbinga basi kaikisilya kukwaku? ³¹ Bomika-mama, kukwaku ezuzaga masye masi. A linguu beyo nibibaga mino ko bulya kunu ka matikanaga na Yeso-Kilisito Mombukwono-dosu. ³² Nulanana ndi na bambanzu ka Efeso nibo ba ndi budiya abe banyama bo tutu. Kika ndi ka yigya ko bomikya-bambanzu, ninisana ndi na izangiya tino? Kika ni bamanda bakopupogigu ka bambuku, okwononi neki «tolyolyini, tomwo kye bugala tokwatu».

³³ Wiminyonito se: «Kako limbida na batu banye, aputagatu yigya yanza ka mumbanzu.» ³⁴ Wigilyoni tamanaga kunu yanza, masa kagya bunye. Batu bagu luga kunu bakamibigu Kunzi. Nakamubikya beyo kamupiso suni.

Batu nibo bokwaga ndi bopupa ndeke ka bambuku liki?

³⁵ Luki limoti, mutu bemoti akwananatu kauuso be: «Bamanda bopupa ndeke ka bambuku liki? Bika ndeke na busolo ba nzuyi tino?» ³⁶ Eeeze, wa ngingi! Ngbingo yi ninɔ wakunaga mino lisolo, okwononi mbeyi okwi, kumbuso yi abaka se kawa. ³⁷ Lisolo nilo wakakuna lo, kegu ilu ni malili ninɔ abaka banu, luki limoti, a libumo payaya aka la mupunga ikani libumo lagogo. ³⁸ Kunzi obokisaga kawa libumo li nilo beyo opo mino, obukutisa libumo yikakayikaka kabyenene na busolo kaki.

³⁹ Nzuyi yasi kegu mudongoni. Bambanzu ba na nzuyi kabu, banyama na niyo kabu, bombu na bosu ba na niyo kabu goni.

⁴⁰ Nzuyi ya kugu wa lisyé a di na niyo ya litombu, ibiba ya kugu wa lisyé a di na niyo ya litombu. ⁴¹ Moni angingaga di, timba di, mangutu di goni. Gutugu mangutu aka luga kabu anzegé dididi aka goni.

⁴² Ika ndeke begeyo ngbingo yi ninɔ bamanda opupa ndeke mino ka bambuku. Bulumbaga bambanzu, kumbuso yi bapo, wa bopupa ndeke mino ka bambuku, bika kawa ndeke na obili wa benze na benze. ⁴³ Bolumbogo nzuyi ni kegu na ibiba ikani no ngu. Luki limoti, opupogo kawa

na ibiba no ngu. ⁴⁴ Ngbingo yi nino bolumbaga mino, ikaga nzuyi ya limbanzu. Luki limoti, kopupo ka mbuku iita kuwa nzuyi ya limbengi. Kika neki ni nzuyi ya limbanzu atu, nzuyi ya limbengi atu neki goni aka. ⁴⁵ A beyo, Mofiso Motu abikyaga be: «Mutu wa mambwa beyo ka Adamu a ndi na obili ka nzuyi ya litombu.» Luki limoti, Adamu yi nino wa kumbuso ni Limbengi nilo apaga obili*. ⁴⁶ Kegu nzuyi ya limbengi yo odogoku ka mambwa, luki limoti, niyo ya limbanzu. Nzuyi ya limbengi odogoku iyu kumbuso. ⁴⁷ Kunzi agya ndi Adamu wa mambwa na libungu. A iyi mutu wa obili yi nimu. Luki limoti, Adamu wa yiba otukyoku ndi iyi kugu wa lisyε. ⁴⁸ Batu ba obili yi nimu ba madongoni abe mutu yi nino Kunzi agya ndi na libungu, luki limoti, nibo ba kugu ba madongoni abe mutu yi nino otukyoku ndi kugu wa lisyε. ⁴⁹ Madongoni begeyo to mino abe mutu yi nino Kunzi agya ndi na libungu, tika ndeke goni madongoni abe mutu yi nino otukyoku ndi kugu wa lisyε.

⁵⁰ Bomika-mamaaa, nakapa kabikya ambe: luki nilo Kunzi agya ndi ka nzuyi na ka bangu kakwananigu kalya lisimo la Bungama ko Kunzi. Nilo akwanana kapo, kinisonigu na obili wa benze na benze.

⁵¹ Mbiya wanu, nakamumibisa dikidi yimoti: takok-wigu ndeke basi, luki limoti, tigomosyanatu ndeke basi. ⁵² Igyonosa ndeke beyo ko ngbinga bemoti abe kata, wa bofya ndeke mino siba ya mulibo. A beyo, wa siba obuka ndeke mino, batu nibo bokwaga ndi bopupa ndeke ka bambuku na nzuyi niyo kapugu ndeke bata, ibusu basi tigomonyono. ⁵³ A beyo, okwononi be popotu ta nzuyi yi niyi imokisyi nzuyi niyo kakwananigu bata kapo. Okwononi be nzuyi yi niyina ya kukwaku yi imokisyi nzuyi niyo kokwigu ndeke bata. ⁵⁴ Ngbingo yi nino nzuyi yi niyo apogo imokisyo ndeke mino nzuyi yi niyo kapogigu, nzuyi ya kukwaku imokisyo niyo kokwogigu, iba Mofiso Motu mi nimana itulyonini se kuwa: «Kukwaku kegu bata, boditini linguu binvi!»

⁵⁵ «Eeeze kukwaku, ngu kaku a kuwa yani?

Eeeze kukwaku, syogbu kaku a kuwa yani?»

⁵⁶ Kukwaku inisonogo no ngu pisi ka bunye, mutuu mo apaga bunye ngu. ⁵⁷ Luki limoti, tamigisilyini Kunzi ibiba, iyi no atipaga ngu pisi ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.

⁵⁸ Kinili, bomika-mama bupaka, wityonogoni bingbu kani makegu kapika bipেকে-পেকে. Mugugubyoni

* 15:45 15:45 Adamu wa kumbuso, ni Kilisito. Wanda ka Mupanganagi 2:7.
15:55 15:55 Wanda ka Isaya 25:8; Oseyo 13:14.

Mombukwono-dosu masye masi, kye makaiba binza be bungu basi nibo makaiko ka ligubo kaki, kokwigu payaya.

16

Marumu ko bulya kanisa ya Yelusalema

¹ Kwa ka nilo ondi likrumuka la marumu ka bakilisito nibo bikaga ka Yelusalema, byeni goni ibunu matuu mi nimo nowonisila ndi ka Makanisa ma Galatia. ² Makokwononigu kabundaga kamumula makrumuka wa aka wa nosilo mina ku. Masye ma Mungu masi, mumbanzu yikaka-yikaka iki kobisaga ka kpolo, ku kaki, luki nilo inisana nolu kabyenene no ngu kaki ³ Wa nosila banu mino ku kunu, nutika banu bambanzu nibo miko ni mupunogini na babalawa ambe bindi na bamarumu kunu ka Yelusalema. ⁴ Kakwanana be nindito goni, tinda kwa banu na ibu kuguko kumoti.

Tamanaga ka Polo ko bulya ligundu

⁵ Nakitaga banu pisi ka Makedonia, nosilo se kwa ku kunu, kye na na tamanaga kabye pisi ku beyo. ⁶ Yagogo tagyatuu banu mino na ibunu masye makede, ikani gutugu ngbingo wa ndobo wasi aka. Merapa kwa banu, nidukulaga na ligundu kami. ⁷ A beyo, nakegu kapa kamumina na ligundu aka. No bi katamanaga ambe Mombukwono-dosu kapa, tasyito bi na ibunu masye makede.

⁸ Luki limoti, no bi kapa kaiko wanu ka Efeso, kadwe ka lisyela Patekoti, ⁹ kye ninisonini no ngbinga wanza kagya ligubo nilo abukutatuu masolo. Luki limoti, bomuyoniso ba bakru.

¹⁰ Timotio kosila banu ku, gyoni yasi be imukani binza, kye amugya-ligubo ka Mombukwono-dosu abe imi goni. ¹¹ Gutugu mumbanzu bemoti aka kaminonitogu payaya. Luki limoti, muponito kye isisilogi na ligundu kaki ka maziyo, igoku ketakanya. Takabundaga pa imoti na bomika-mama pisi ka baya.

¹² Ka mutili ka momosu beyo ka Apolo, nigomoni na iyi nganga bikyo ambe baga pa imoti na bomomosu bagogo ku kunu ku, luki limoti, kegu mbeyi kapa kaina mbiya wanu. Inda kwa banu wa gowa inisano banu mino no ngbingo.

Mutuu na yuuso ya mulibo

¹³ Hukwoni miso, migwinanaga bingbufu ka baya. Wikoni na liluku, mika batuu bo ngu. ¹⁴ Gyogoni masi ka sipananiso.

¹⁵ Bomika-mama, nakamukunga bata luki limoti. Si mamibatuu Setefano na livanza kaki, ibu bo ba ndi

bakilisito ba mambwa ka mugi ma Akaya, bipá ndi kougugubya bakilisito bagogo. ¹⁶ Humukononi inguo ya batu bi nibo, na batu basi nibo bagyaga na ibu ligubo na kekete.

¹⁷ Nakogwa magyagya beyo Setefano, Folotunato na Akaiko bosiliku mino yi. Ta ndi na ibu mufongoni abe makika wa. ¹⁸ Betumisaga ndi limbengi mufongoni beyo bamugyiyaga ndi goni mino ibunu. Makozunonitoga na inguo ya batu bi nibo.

¹⁹ Makanisa nimo a ka iwili ya Azia amumuusogito. Akila na Pelesila pa imoti na kanisa niyo amumukanaga ka ndabu kabu bamumuusogi kuge ko lino ka Mombukwono-dosu.

²⁰ Bakilisito basi nibana ba wanu bamumuusogito.

Tilyononi, mopututonogo abe bomika-muko.

²¹ Imi Polo bikpe no nokpikogi ambe namumuusogito.

²² Mambanzu kapogi Mombukwono-dosu, matu yi igbangi!

Malanata, isi yi be Mombukwono-dosu, doku!

²³ Iziyo ka Mombukwono-dosu Yeso iki pa imoti na ibunu.

²⁴ Namupaga ibunu basi pisi ka matikanaga na Yeso-Kilisito. A beyo!

Balūwa wa yiba nino Pōlo ukpikilya ndi Bakolito Likp̄m̄uka la mambwa

Balūwa wagogo nino Pōlo ukpikilya ndi bakilisito ba Kolito nimu. Ka balūwa yi nino wa mambwa, ubikya ndi be a ndi na musasa kaında kaundoku yi, luki limoti kagagu ndi bata. Ubikya ndi goni be bamumali bangyo, iyi no ında kauva kye butikilyi bakilisito ba Yelusalema. Timotio no a ndi kaaga ka Kolito, ko pisi, ukana ndi mongoni beyo obili ka bakilisito a ndi mino ka beyo. Mongoni mi nimo kegū ndi manza. Ukana ndi goni be Bayuda bemoti-bemoti бага ndi ka Kolito, bapá mutuu di no Mongoni Manza nimo Pōlo upá ndi. Bayuda bi nibo bubikya ndi goni be Pōlo kegū atutumbwa walinguna ka Kilisito. Timotio igoku ndi, atumbulyaga Pōlo, Pōlo alya ndi kumbu kugbe.

Kinili, Pōlo ukpikilya kawa ndi, kautumbulyaga likp̄m̄uka li nilo a ndi ka tamanaga yi, na niyo agya ndi beyo kogonitogu kaında. Pōlo abikya ndi ka balūwa yi nino be a atutumbwa ka Kilisito. Luki limoti, beyo agyago mino ligubo kaki a di na batū bagogo. Luki li nilo agyaga be bamuyi ilu nilo. Itatanaga ndi goni be bimatana gi na Bakolito ka ligubo. Ubikya ndi bata be bidukulogi kamumala bangyo aka ko bulya yibinika na ibu buti ka bakilisito ba Yelusalema. Omotiloku be a ndi na musasa kaundoku, kye ubikyiku batū bi nibo bakanosigu bunye likp̄m̄uka la linguna. Kika kani Pōlo akpakpa ndi kabikya be a atutumbwa, a kye a ndi na musasa be bambanzu bibi Mongoni Manza, biba goni be Yeso ni Mombukwono-dosu.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Yuuso ka Pōlo, na akamisyo Kunzi ibiba 1:1-11

Ligubo ka batutumbwa luga ka bakilisito 1:12-2:17

Kapa bengeni beyo Kilisito atipa ndi mino 3:1-7:16

Kabinika buti ka batū ba yangya 8:1-9:15

Pōlo akabikya be a atutumbwa ka linguna 10:1-13:10

Yuuso ya mulibo 13:11-13

Yuuso

¹ Imi Pōlo, na atutumbwa ka Yeso-Kilisito pisi ka sipananiso ko Kunzi. Ibusu no mika-mama beyo ka Timotio bo tamukpikilyi balūwa yi nimo, ibunu batū ba Kanisa ko Kunzi ka Kolito na batū basi ko Kunzi nibo ba ka iwili

ya Akaya. ² Obosu Kunzi ifu na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito bamudfukilyi iziyo na maziyo.

Polo akamigisya Kunzi ibiba

³ Tabibisini Kunzi, Abaki Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, Baba wa limbengi lo kumbu, atitumisogo mambengi bongbinga basi. ⁴ Atitumisogo mambengi ka bukpeki-kpeki kusu basi, kye pisi ko ngu niyo tinisono na iyu kotukyoku ka kaki, takwananito goni ifusu kaugyilya batu bagogo begayo. ⁵ A beyo, mudongoni beyo talyago mino kumbu pa imoti na Kilisito ka yigyogyiso kaki dididi, iyi atitumisogo mambengi begayo. ⁶ Kika ni ifusu takaigyogyiso, a kye mambengi amutumi, minisono na muhukuso. Kika ni batitumisini mambengi, a kye mambengi amutumi goni ifunu kye mokiby iigyogyiso yi niyo mudongoni abe ifusu. ⁷ Kinili, tikaga bakitambya na ifunu kye tibagatu ambe mudongoni beyo migyogyisogo mino pa imoti na ifusu, mambengi amutumogo begayo pa imoti na ifusu.

⁸ Bomika-mama, to bi kapa be wibonito bukpeki-kpeki dididi nibo tabangana ndi na ibu ka iwili ya Azia. Bukpeki-kpeki bi a ndi bapu kugbe, akitaga ngu kusu, takegu ndi bata gutugu na mutamanagi be takwananatu kaiko na obili. ⁹ Ta ndi kaina abe batikulyini ngbanga be batimwi. Igyonosa ndi beyo kye takibumonito kubatu, luki limoti, tigumi ko Kunzi nino upupisaga bambanzu ka bambuku. ¹⁰ Kunzi no atikulaga ndi ka inguo ya kukwaku kwi nikwo, atikulagatu aka bata. A beyo, ta na baya ka kaki be idukulagatu katikulaga aka. ¹¹ Ifunu goni makatibinika pisi ka malumba. Kunzi ukantatu malumba ka batu budingi nibo bakatilumbilya, atidukilya bubunga. Kawa wa go wa, batu budingi babibisatu ndeke ko bulya kusu.

Polo kegū bata na ligundu ka Kolito

¹² Ibiba kusu ni budemu ba mambengi kusu, tigyaga ndi ko misa ka batu basi, kugbe yi, luga kunu na limbengi la kisiso ni takegu na bokoli, mudongoni beyo Kunzi apago mino. Yigya yi niyo kotukyokugu ndi ka yimibo ka bomikya bambanzu, luki limoti a ndi iziyo ko Kunzi. ¹³⁻¹⁴ A beyo, ka babalawa kusu, tamukpikilyaga ndi makpumuka mi nimo aka mo makwanana katangulaga na kotombisyo. Nakaina abe motombisyonu ndeke binza likpumuka li nili, kye mbiya yi nimu, makanotombisyonu mbeyi. Likpumuka li a be tibibaga ndeke na ifunu mabobo ka lisyē li nilo Yeso, Mombukwono-dosu igoku ndeke mino.

¹⁵ Kabyenene na mutamanagi mi nimo, na ndi mbeyi na masasa kaina kamundoku ku kunu ka kye minisoni na

bubunga ka nganga ya yiba. ¹⁶ Na ndi na mutamanagi kabye pisi ku kunu ka, kumbuso yi nadwe ka Makedonia. Ngbingo kami wakigoku ka beyo, nobyeku bata pisi ku kunu iba mepagito mukumbo nimo abinika buti kami ka ligunda la Yudea. ¹⁷ Tamanaga yi niyi epupa ndi ka limbengi aka? Ikani, wa nosisilyago mino kagya luki, nagyaga yimibo ya limbanzu? Nakwanana kabikya be «iyo» ikani «kali» ko ngbinga bemoti? ¹⁸ Kunzi a dema, likpamuka nilo tamabikyaga ndi kegu ndi na mambengi maba. ¹⁹ Silivano, Timotio na imi tamabikyaga ndi mongoni ka Yeso-Kilisito, Miko Kunzi. Yeso kabikyagigu likpamuka na mambengi maba. Luki limoti, iyi ni «Iyo» nino otukyoku ko Kunzi. ²⁰ A beyo, Kunzi utulyosa ndi bagume basi nibo wanyaga ndi pisi ka Yeso. Kinili, pisi ka Yeso, takwanana kabikya be «A asi beyo aka yo» kabibiso Kunzi. ²¹ Kunzi no atipiko ibusu na ibunu ka baya pisi ka Kilisito. Iyi mombukwana-daki yi no atipunaga. ²² Atibisa ndi na ida yimoti bene kowonisila be ta batu kaki. Atitumisa na Limbengi-Lotu abe luki la mambwa ka makpamuka mi nimo atwanyaga.

²³ Kunzi no a dema kami, kika ni nakabikya bongu, nokwi. Nakigagu ndi bata ka Kolito ka kye nakamulisoni kumbu. ²⁴ Ligubo kusu kegu kaiko bangama kugu wa baya kunu kye baya kunu a kawa ya kamaga. Luki limoti, takapa kamatikana na ibunu ka ligubo kye miki na magyaga.

2

¹ Kinili, nakinagu ndi bata binza kaina kamundoku kye nakamulyisoni kumbu. ² Nakamulyisa kumbu, wani no togwa kawa na iyi magyaga? Kikigu mbeyi asi muti yi nino aka no nalyisi kumbu? ³ Namukpikilya ndi balwa beyo* kye ngbingo yi nino nosilo mino ku kunu ka, make-lyisonitogu kumbu ibunu nibo makwanana ndi kegwisu magyaga. Nakaiba binza be magyaga kami a nimo kunu basi. ⁴ Namukpikilya ndi balwa yi nino ni nanalya kumbu kugbe, limbengi ekondikonogini bisulu-sulu, bomomiso-miso betumini bidu ko miso. Nakamukpikilyagu ndi kye lyoni kumbu, luki limoti, a ndi kowonisila sipananso sidingi niso na nosu kugu kunu.

Kapilya muti nino ogyi bunye

⁵ Kika ni mambanzu ogyini likpamuka lilyisisa kumbu, kegyilyigu imi, luki limoti amugyilyi ibunu basi. Nakakya kawa bongu, nabikya ambe agyilyi bemoti-bemoti luga

* **2:3** 2:3 Polo akanzina wanu ko bulya balwa bemoti nino ukpikilya ndi Bakolito, kegu 1Bakolito.

kunu. ⁶ Mũtu yi ninɔ amalyi kũwa ka azabũ yi ninɔ aka nɔ batũ budingi bapĩ bi. ⁷ Mbiya wanũ, okwononi kapilya mũtu yi ninɔ na katumisa limbengi kye kolyonitogũ kũwa kumbu kũgbe wa adikago mino. ⁸ Kinili, nakamũkũnga ambũ muwonisiloni mũtu yi ninɔ sipananisɔ. ⁹ A beyɔ, wa namũkpikilya ndi mino balũwa yi ninɔ, namũkingila ndi bũkingila kye nibi ikani memũkanagatũ ka makpũmũka masi. ¹⁰ Ngbingo yi ninɔ mapilyi mino mũmbanzũ, imi napilyini goni. Kika ni nopilyini ka masi nimɔ nokwononi mino kapilya, nagyaga beyɔ ko bulya kunu ko misa ka Kilisito, ¹¹ kye Abili katindungulyogonitɔ. A beyɔ, tibagatũ bokoli kaki bayasi.

Pɔlɔ a limbengi bida ka mugi ma Tolowasi

¹² Ngbingo yi ninɔ nosila ndi mino ka Tolowasi kabĩkyaga Mongoni Manza ka Kilisito, Mombukwono-dosu eukwilya ndi mupumi bikpo kagya ligubo kũ beyɔ. ¹³ Luki limoti, na ndi limbengi bida kye nakatakanyagũ ndi mika-mama beyɔ ka Tito. Kinili, tasanana ndi na batũ ba Tolowasi, naga ka Makedonia.

Yeso-Kilisito nɔ apága ibiba

¹⁴ Kunzi avi ibiba, kye atimakyaga masye masi ka mũdɔngɔ ma ibiba ka botutungyo nimɔ Kilisito atikpokyonisigo mino. Ativa ibusu kokpokyoniso mongoni ka Kilisito ka bapa bayasi, mũdɔngɔni beyɔ sũ yanza ohumago mino. ¹⁵ A beyɔ, ta abe sũ yanza ka Kilisito kambwa ko Kunzi. Sũ yi niyɔ a ka batũ niɔ binisononi na muhukuso na gũtũgũ ka niɔ bobungogo. ¹⁶ Ka batũ niɔ bobungogo, a sũ ya kukwakũ, niyɔ atikaga ka kukwakũ. Luki limoti, ka niɔ binisono na muhukuso, a sũ ya ɔbili, niyɔ apága ɔbili. Wani se kũwa nɔ okwononi ka inguo ya ligubo li niɔ? ¹⁷ Takegũ ibusu abe batũ budingi niɔ bagyaga bokoli ka likpũmũka ko Kunzi. Luki limoti, tabĩkyaga likpũmũka ko Kunzi ka bungbingbili, kye iyi nɔ atitikoku ndi mũdɔngɔni abe bagyaligubo ka Kilisito.

3

Bagya-ligubo ba agũme wambiya

¹ Likpũmũka li niɔ a se kũwa kowonisila be topungini bata kaibiba ni ibusu bamombukwono-dosu bi? Tokwononi se kũwa kamuwonisilo ikani kamũkũnga babalũwa kusu ba ligubo mũdɔngɔni beyɔ batũ bagɔgɔ bagyago mino? ² Balũwa kusu ni ibunu aka, ikpikaga ka mambengi kusu. Batũ basi bakwanana kotombisyo na katangulaga. ³ A beyɔ, a bingbanganya be ma balũwa yi ninɔ Kilisito akpikaga

ndi, ifusu kŭwa ɓɔ tamudukulyoku na iyi. Balŭwa yi nino kikipikagagu ndi na mabɔkŭ, luki limoti pisi ka Limbengi ko Kunzi nino a na ɔbili. Kikipikagagu ndi gɔni kugu wa miza wa litalŭ*, luki limoti ka mambengi ka bambanzu.

⁴ Takanzina beyo kabyenene na yigumya kusu ko Kunzi pisi ka Kilisito. ⁵ Kegu bekye takwanana kagya luki no ngu kusu bamombukwono-dosu bi, luki limoti ngu kusu otukyogoku ko Kunzi. ⁶ Iyi no atipá ngu kaiko bagya-ligubo ba agume wambiya. Agume yi nino kegu pisi ka Mutuu, luki limoti ka Limbengi-Lotu. Mutuu atikaga ka kukwakŭ, Limbengi-Lotu apá ilu ɔbili.

⁷ Mutuu nimo apága kukwakŭ ikpikaga ndi kugu wa miza wa litalŭ, ibiba ko Kunzi anze ndi ko ngbingo yi nino. Miso ka Musa obufa ndi biwenge-wenge ko ngbinga mukede aka. Gutugu beyo, bomikya Bezaleli bakakwananigu ndi bata kanda ko bulya ibiba yi niyo. ⁸ Kika ni a beyo, budingi ba ibiba ya ligubo la Limbengi-Lotu iko se kŭwa ndeke bunu? ⁹ Kika kani ligubo limakya ka mungimbo inisononi ndi na ibiba, ika kŭwa liki ka nilo la kuitisa bambanzu bongbingbili ko misa ko Kunzi? ¹⁰ Takwanana kabikya be ibiba yi niyo a mbiya wanu kegu no kingyoso na niyo yandeli, kye niyo yambiya yi nimu okitogi byi. ¹¹ A beyo, kika kani makrumuka mi nimo kolipyogigu a ndi na ibiba, ika kŭwa liki ka nimo asyesyege!

¹² Tigumya ko Kunzi pisi ka mutamanagi mi nimo. ¹³ Takegu ifusu abe Musa nino itikya ndi miso na kitambala kye bomikya Bezaleli bakinonitogu mulifo ma ibiba niyo anze ndi ko ngbinga mukede aka. ¹⁴ Luki limoti, bakotombisyagu ndi. A beyo, kadwe gutugu na lisyé li nili, niyo bomikya Bezaleli batangulaga mobiso ka Agume Wandeli, kitambala yi niyo a na ibu asi itikyo aka. Kitambala yi niyo akwanana kakulikana ka mutŭ yi nino aka no bomotikononi na Kilisito. ¹⁵ Kadwe na lisyé li nili, bongbinga basi wa batangulaga mino mobiso ka Musa, yimibo kabu ikaga yitikya aka na kitambala yi niyo. ¹⁶ Luki limoti, bambanzu kamigilyoku Mombukwono-dosu, kitambala yi niyo atukya. ¹⁷ Mombukwono-dosu yi nino ni Limbengi-Lotu. Pa niyo Limbengi ka Mombukwono-dosu a mino, kulikanaga a wa. ¹⁸ Ifusu basi nibo takegu bata na kitambala ko miso, ibiba ka Mombukwono-dosu akanze kugu kusu mudɔngɔni abe ka nelaga. Ta kŭwa buikono ka likingyosi ka Mombukwono-dosu, ibiba kusu anidukulogo

* 3:3 3:3 Pɔlo akanzina ko bulya mutuu ka Musa. Wanda gɔni Pupo 24:12; Yelemia 31:33; Ezekieli 11:19; 36:26. 3:7 3:7 Wanda ko Pupo 34:29.

kambwa aka. Niyo a ligubo la Limbengi ka Mombukwondosu.

4

Izangiya kuso wa bambike baya tukuto

¹ Kunzi atikwilya ndi kumbu, atipá ligubo li nili, kinili takakwananigu bata kaiga kumbuso. ² Tosoni bodikidi na makpumu ka mo suni, takegu na bokoli na takogomonyonogigu likpumu ka ko Kunzi. Luki limoti, tumibisaga bambanzu likpumu ka la linganu bingbanganya, kye mutu yikaka-yikaka ibi ka limbengi kaki be ta batu bongbingbili kambwa ko Kunzi. ³ Kika ni Mongoni Manza nimo takabikyaga a na bukpeki-kpeki kotombisyo, a na bukpeki-kpeki asi ka batu nibo aka bo bakabye pisi yibungogo. ⁴ Ibu bakegu kabinikyana kye Abili nino a kunzi wa obili yi nimu ukundumosoni yimibo. Upiyasa miso bipi kye bakinonito bingbanganya ba Mongoni Manza ma ibiba ka Kilisito nino a likingyosi ko Kunzi. ⁵ A beyo, takabikyagigu mongoni kusu ka bamombukwono-dosu, luki limoti nimo ka Mombukwono-dosu, Yeso-Kilisito. Ibusu yipere, tiitoni kawa bosunzu kunu ko bulya kaki. ⁶ Kunzi abikya ndi be: «Bingbanganya anzi ko biti.» Iyi goni no odoku ndi na bingbanganya ka mambengi kusu, kye atiwonisili ibiba kaki niyo anzege ko misa ka Kilisito.

⁷ Luki limoti, ibusu bi nibo ta na izangiya yi niyo ta abe bambike baya tukuto, kye bambanzu bibi binza be ngu yimbanga yi niyo kotukyokugu ku kusu, luki limoti ko Kunzi. ⁸ Tikaga ka bukpeki-kpeki bongbinga basi, luki limoti tokibyaga wa aka wa. Bikaga katiyongo, luki limoti tigwiga mambengi aka. ⁹ Batigyoggyisogo, luki limoti Kunzi katisagigu. Batibumyagatu bingomu-ngomu, luki limoti bakatimwogigu. ¹⁰ Tabinikaga bongbinga basi kukwaku ka Yeso ka nzuyi kusu, kye obili kaki inisonito goni ka nzuyi kusu. ¹¹ Ta na obili, luki limoti, kukwaku ikaga katizaza aka ko bulya ka Yeso, kye obili kaki inisoni goni ka nzuyi kusu niyo ya litomba. ¹² Kinili, kukwaku akagya ligubo kuso kusu, luki limoti, obili anagya iyi kuso kunu.

¹³ Ikpikaga ka Mobiso be: «Nobinikyononi, kinili nanzina ndi.» Ibusu ta goni na baya yi niyo aka yo, kinili takanzina. ¹⁴ Takaiba ambe Kunzi nino apupisa ndi Mombukwondosu Yeso ka mbuku, atipupisa ndeke ibusu begeyo pa imoti na Yeso, atibisa ibusu na ibunu buwobi na iyi. ¹⁵ A beyo, takokibya masi mi nimo ko bulya bunza kunu kye bafunga

ko Kunzi ofukoni kugbe kugu ka bambanzu budingi, iba bamigisilyi Kunzi ibiba yidingi ko bulya ibiba kaki.

Baya yo apaga obili wa benze na benze

¹⁶ Kinili, takegu kadikaga. Kika gutugu ni nzuyi kusu akainda putikana, obili kusu wa limbengi itaga wambiya masye masi. ¹⁷ A beyo, yigyogyisa niyo ta na iyu mbiya wanu kegu yapu, na a ko ngbinga mukede aka tokokingyoso na ibiba niyo ika ndeke ya benze na benze. Yigyogyisa yi niyo, iyu yo akatibungusilyaga ibiba yi niyo. ¹⁸ Ibusu, takegu kakisa nilo bakwanana kaina, luki limoti, nilo bakakwananigu kaina. A beyo, nilo inisonogo, kolipyogigu, luki limoti, nilo kinisonogigu a la benze na benze.

5

¹ A beyo, nzuyi kusu niyo ta na iyu kunu ka litombu a abe ngbangba. Takaiba ambe, kaputikana gutugu, ta na ndabu ya benze na benze niyo Kunzi atibungusilyaga kugu wa lisyé. Ndadu yi niyo kipikagu na bambanzu, luki limoti na iyi bikpe. ² Mbiya-mbiya wanu, takaigomisogo, ta na musasa kugbe kaimokisya kugu wa nzuyi yi niyo ta na iyu kutuko kwagogo. Kutuko kwi nikwo ni ndabu kusu niyo ya kugu wa lisyé. ³ Takimokisyo yi, takikigu ndeke bondumbu. ⁴ A beyo, ngbingo yi ninu ta mbeyi bata mino ka ngbangba yi niyina aka yi, takaigama mudongoni abe ta kika na likumbogi liti. Kegu be takapa kaasanana na nzuyi ya litombu, luki limoti, takapa kaimokisya nzuyi ya kugu wa lisyé kye obili ohumi kukwaku. ⁵ Kunzi no atibungusyaga ndi ko bulya obili yi ninu, atipa mbeyi ndi Limbengi-Lotu ka makpamuka mi nimo atiwanyaga ndi.

⁶ Kinili, takegu mino na kubangaku bongbinga basi. Takaiba be takika na nzuyi ya litombu, ta byi na Mombukwono-dosu, ⁷ kye takakpakyana pisi ka baya ni kegu pisi ka nilo takaina. ⁸ A beyo, takegu butumo na kubangaku, ta na musasa kaasanana na nzuyi yi niyo, tinda kaiko buwobi na Mombukwono-dosu. ⁹ Luki limoti, gutugu takika na nzuyi yi niyi ikani takasanana na iyu, likpamuka la izangiya ni kabosilo yi. ¹⁰ A beyo, ibusu basi tikatu ndeke ko ngbongu kambwa ka Kilisito, mutu yikaka-yikaka inisono na mukalya kabyenene na yigya kaki yanza ikani yanye ngbingo yi ninu a ndi mino ka litombu.

Kaakanana no Kunzi pisi ka Kilisito

¹¹ Tibagatu isi yibanga Mombukwono-dosu, kinili tagyaga kekele be batu bagogo bamibito goni. Kunzi atimiba binza, na na mutamanagi be matimibagatu goni binza ka

mambengi kunu. ¹² Takegu kaibiba kambwa kunu, luki limoti, takamuwonisilo pisi kaika na bugindo ko bulya kusu. Kinili, makwanana kawa kausikisyo batu nibo bikaga na bugindo ka makpamuka nimo inisonogo ni kegu nimo ikaga ka mambengi. ¹³ Kika kani tinisaga abe batu bobikyatū, a ko bulya ko Kunzi. Luki limoti, kika kani ta bamu ngbingbili, a ko bulya kunu. ¹⁴ Takpakyanaga kusili wa sipananiso ka Kilisito, ibusu bi nibo tibaga binza ambe mutū bemoti no ukwilyaga ndi batū basi. Kinili, ibusu basi tamatikana na ibu ko pisi ya kukwaku kaki. ¹⁵ Okwa ndi ko bulya ka batū basi, kye batū bi nibo ba na obili, obili kabu kikonitogu bata ko bulya kabu bikpe. Luki limoti, iki kawa ko bulya ka nino okwa ndi, opupo ka mbuku ko bulya kabu.

¹⁶ Kinili, katukya mbiya wanu, takegu bata kamina mambanzu abe mambanzu wa nzayi ya litombu. Kiko gutugu ni tamiba ndi Kilisito abe mambanzu wa nzayi ya litombu, mbiya yi nima, kegu bata beyo. ¹⁷ Mambanzu kiko kuso ka Kilisito, a kawa mutū wambiya. Likpamuka landeli kegu bata, a kawa nilo lambiya aka. ¹⁸ Masi mi nima atukya ko Kunzi, atipa kaiko na yukanana na iyi pisi ka Kilisito. Atipa goni ligubo kaubikyaga batū bagogo kaiko kaukanana na iyi. ¹⁹ A beyo, Kunzi agya ndi be batū basi biki kaukanana na iyi pisi ka Kilisito ni kegu bata kanda bunye ka bambanzu. Atipa kawa ligubo kabikyaga mongoni ma yukanana ya niyo.

²⁰ Ibusu kawa bo tamalyaga likpamuka ka Kilisito, a kawa abe Kunzi bikpe no akamamaka pisi ku kusu. Ko lino ka Kilisito, takaitatanaga na ibunu ambe hukonononi no Kunzi. ²¹ Kilisito kegu ndi na bunye, Kunzi abinikisa ndi bunye kusu, kye pisi ka Kilisito titi kawa batū bongbingbili ko misa ko Kunzi.

6

¹ Kinili, ibusu nibo takagya ligubo pa imoti no Kunzi, takaitatanaga na ibunu ambe: iziyo niyo minisana na iyu, kogonitogu payaya. ² A beyo, Kunzi abikya ndi be: «Ko ngbingo nino okwononi, numukanatu ndi. Ka lisyē la muhukuso, nusingyatū ndi.»

Iyo, mbiya wanu, a ngbingo nino okwononi, mbiya wanu a lisyē la muhukuso.

³ Takapagigu be mambanzu ogwi no lino kusu gutugu ko pisi yimoti aka, kye ligubo kusu kinisonitogu payaya. ⁴ Luki limoti, takisaga kowonisilo bongbinga basi ambe ta bagyaligubo ba linguna ko Kunzi. Tokibyaga yigyogyiso kuge,

yangya, bukpeki-kpeki, ⁵ batibumagatu ndi, batimakya ka boloko, bukpanya bambanzu kativikimyanaga, batigyisisaga ndi ligubo lapu, takikogigu ndi no ngbingo wa toto, gutugu luki lilya aka. ⁶ Obili kusu akowonisila be ta bagya-ligubo ko Kunzi pisi kaika limbengi bingoo, kaika na yimibo, kaika limbengi linda, kaika na yigya yanza, kaika pa imoti na Limbengi-Lotu, kaika na sipananiso sa lingunu, ⁷ kapá mutuu ma lingunu, pisi ko ngu ko Kunzi. Makpamuka ma lunga kusu kaibuulyogo na kabumana na imu ni kagya bungbingbili ko misa ko Kunzi. ⁸ Bambanzu batibibisagatu yagogo batimina payaya, batitumbwagatu yagogo batibanga. Bativagatu abe batu ba bongo, luki limoti, tabikyaga ibusu lingunu aka. ⁹ Batigyaga abe bakatimibogigu, luki limoti, batimibaga binza. Batiminaga abe takika kokwogo, luki limoti, ta mbeyi barupu aka. Batigyogyisagatu, luki limoti, bakatimwogigu. ¹⁰ Batilyisagatu kumbu, luki limoti, tikaga ibusu bongbinga basi ka magyagya aka. Batiminaga abe batu ba yangya, luki limoti, tungomikosagatu batu budingi. Batiminaga abe batandi, luki limoti, ta na makpamuka masi.

¹¹ Ibunu, bava-kukusu Bakolito, tamuhukwilyi mabengi bingbanganya, tamubikya makpamuka masi. ¹² Tamuwonisilo bi ibunu sipananiso, luki limoti, ibunu bo makatiwonisilyigu bi ibusu sipananiso. ¹³ Mbiya yi nima, nakamunzilya beyo baba unzilyaga mino bomikaki, tihukwilyoni mabengi.

Makomotikononitogu na batu nibo bakanoboilyigu

¹⁴ Makomotikononitogu na batu nibo bakanobinikyonigu. A beyo, yukanana tino yo akwanana kaiko luga wa bungbingbili na bunye? Luga wa bungbanganya no biti? ¹⁵ Kilisito akwananatu kakanana na Abili? Ikani muta nino obinikyononi, akwananatu kakanana na nino konobinikyonigu? ¹⁶ Bokunzi bakwananatu kaiko ka Nda bu ko Kunzi? Ibusu ta Nda bu ko Kunzi nino a na obili begayo iyi mombukwana-daki yi abikya ndi mino be:

«Tika ndeke na ibu,
nakpakyana ndeke pa imoti na ibu.

Nika ndeke Kunzi kabu,
ibu bika ndeke livanza kami.»

¹⁷ Kinili Kunzi akabikya be:

«Puponi luga kabu, wosonononi na ibu.

Makovilonitogu luki lanye,
imi, namutiyatu.»

¹⁸ Mombukwono-dosu nino wo ngu-kugbe abikya ndi bata be:

«Nika ndeke Obonu,
mika kawa bomikami.»

7

¹ Ibunu bawai aaa, yeke Kunzi atipóni ndi bagame bi niba, tingumosini ka masi nimo akwanana kaputa nzayi ikani limbengi kusu. Tagya kekele kaiko linguna botu, na kabanga Kunzi.

Polo akogwa magyagya

² Tihukwilyoni mambengi! Takagyogyisagu ndi mambanzu gutugu bemoti aka, ikani kabungusaga ka baya, ikani kagyisiso ligubo ka ibu. ³ Nakegu kanzina beyo kamamakya ka mukombu. A beyo, namubikyatu ndi be: Ta bongbinga basi pa imoti na ibunu, iki kani ta subisi gutugu ni tokwini aka. ⁴ Nibusalaga kuge na ibunu, nikaga na bugindo kuge ko bulya kunu. Kuso wa yigyogyiso kusu yasi, nakadikagigu, nikaga mutumo na magyagya bide.

⁵ A beyo, wa tosila ndi mino ka Makedonia, takimumbisagu ndi gutugu iki aka. Tabangana ndi na bukpeki-kpeki dididi: bambanzu ba ndi katisooniso, totuma kawa ndi na ombombo bide. ⁶ Luki limoti, Kunzi nino otumisaga mambengi ka batu nibo bikaga ko kumbu, atitumisa ndi wa Tito osiloku ndi mino. ⁷ Kegu asi yinanana kusu aka na Tito yo atitumisa ndi mambengi, luki limoti, a kye matumisatu ndi goni iyi limbengi. Atitumbulyagatu ndi beyo ma ndi mino na musasa kemina bata, beyo ma ndi mino kalya kumbu na beyo mipa ndi mino ko bulya kami. Nilo lasi, epa ndi bata magyagya kuge.

⁸ Gutugu balwa kami kamulyisa ndi kumbu, nakegu imi no kumbu. A beyo, nalyatu ndi kumbu wa niba ndi mino be balawa yi nino amulyisatu ndi mino kumbu. ⁹ Mbiya yi nima na ka magyagya, kegu bekye malya ndi kumbu, luki limoti, kye kumbu yi niyo oyikasatu ndi obili kunu. Kunzi no abailya ndi kumbu yi niyo. Takamugyilyagu ndi bunye gutugu bumoti aka. ¹⁰ A beyo, kumbu yi niyo Kunzi abailya, ayikosaga obili, atika ka muhukuso. Inguo yo kumbu yi niyo a iyu yanza. Luki limoti, kumbu ya obili yi nima kayikosogigu mambanzu, atikaga iyu ka kukwaku. ¹¹ Kumbu kunu afosilatu ndi Kunzi, winoni kawa masolo mi nimo amubukutilya ndi: Ma kawa ndi bopoli-poli kaigyigilya, kakunga mupilya, noku kamudika bide ka likpumuka lanye, kaika na kubangaku, kaika na musasa kemina bata, kaika bakipá ku kami, kaika bakitulya kakisa

nilo okwononi. Mowonisila ndi ka bopisi bayasi be makegu ndi na bunye ko pisi gutugu yimoti aka.

¹² Kika ni namukpikilya ndi, kegu ko bulya ka muta yi ninɔ agya ndi bunye ikani ninɔ bagyilya ndi bunye. Luki limoti, a ndi kye yigyigyilya na kekele ko bulya kusu inisoni bingbanganya ko misa ko Kunzi. ¹³ Kinili, yigya kunu atitumisa ndi mambengi.

Kegu asi niyo aka yo, luki limoti, togwatu ndi goni magyagya kugbe kamina Tito bisamu-samu kaina beyo ibunu basi madudulisa ndi mino limbengi. ¹⁴ Kika kani nibibatu ndi mino ko bulya kunu ko misa kaki, makepaga ndi suni. Mufongoni beyo tamubikyaga ndi mino likpumuka la lingunu bongbinga basi, a mufongoni begoyo ibiba kusu inisana ndi mino ya lingunu ko misa ka Tito. ¹⁵ Sipananiso kaki kugu kunu akaidukulaga aka, niyo akatamanaga beyo ma ndi mina basi bakitulya kamukana, na beyo matilya ndi mino na ibiba kugbe na kubangaka. ¹⁶ Nakogwa magyagya kye na wakitambya na ibunu ka makpumuka masi.

8

Kausingyo bengeni na limbengi lanza

¹ Bomika-mama, takapa kamumibiso beyo Kunzi ofuka ndi mino iziyo ka Makanisa ma Makedonia. ² Bakilisito ba ndi kaigyogyisa kugbe, luki limoti, ba ndi butuma na magyagya aka, banapapa ni bakegu na mulibo, gutugu beyo ba ndi mino bakangya kugbe yo. ³ Ninaga ndi no miso beyo bapaga ndi mino makpumuka. Bapaga ndi na limbengi lanza nimo bikaga ndi na imu, banapa gutugu kakitaga aka. ⁴ Bitatanaga ndi na ibusu kugbe be busingyito goni ibu bakilisito ba Yelusalema. ⁵ Bagya ndi makpumuka makpu kakitaga nimo ta ndi na mutamanagi mi. Bipá ndi mbeyi ibu bikpe ka Mombukwono-dosu, pisi ka sipananiso ko Kunzi, bipá goni ko bulya kusu. ⁶ Kinili, titatanaga ndi na Tito ambe omosisito ligubo nilo apunga ndi la banyo ko bulya ka bakilisito ba Yelusalema. ⁷ Ma na makpumuka masi bikede-kefe: ma na baya, munzina, yimibo, kekele ka masi na sipananiso niso mikaga nosu kugu kusu. Kinili, kabyenene na makpumuka mi nima, okwononi neki goni kaiko batu ba sipasu.

⁸ Nakegu kamupa mutuu. Luki limoti, nakamutumbulyaga beyo batu bagogo bagyaga mino kekele, nakapa kotombisyo ikani sipananiso kunu a sa lingunu. ⁹ A beyo, mibagatu iziyo ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. Iyi ninɔ a ndi mutuu wa mukumbo, igya

mũtu wa yangya ko bulya kunu, kye miki kũwa batũ ba mukumbo pisi ka yangya kaki.

¹⁰ Kabyenene na likpumuka li nili, mutamanagi kami nima: o bi binza komosisya ligubo la banyo li nilo mopungi bi ka syangasu niso okitogi bi. Ka syangasu si niso, ifunu, makegu nduku batũ ba mambwa asi kapá aka, luki limoti, ma nduku goni batũ ba mambwa bakitulya kagya yi. ¹¹ Mbiya-mbiya yi nimũ, mosisyoni neki ligubo li nilo. Wikoni bakitulya komosisya mudongoni beyo ma ndi mino bakitulya wa mapunga ndi mino, kabyenene na makpumuka nimũ ma na imu. ¹² A beyo, mumbanzũ kika na musasa mapá luki, Kunzi abailyaga kapá luki nilo wa nolu, ni kegu nilo wakegu na ilu.

¹³ Mutamanagi kami, kegu kamamakya ka yangya ko bulya yibinika buti ka batũ bagogo, luki limoti, okwononi kaiko mudongoni. ¹⁴ Mbiya-mbiya yi nimũ, makika na makpumuka makpu, makwanana goni kausingyo na imu batũ bagogo nibo ba ka yangya. Lisye lagogo, bakinisono na mukumbo, bakwananatu goni kamusingyo ni mingyini ka yangya. Kũwa wa go wa, mika kũwa mudongoni. ¹⁵ A beyo Mobiso o mino kabikya be:

«Mũtu yi ninũ atũpa ndi yakpu, kegu ndi na iyu yidingi kakitaga,
na ninũ atũpa ndi yikedef, kazangagu ndi luki.»

Tito ogoni na bawai-daki ka Kolito

¹⁶ Kunzi avi ibiba beyo apá ndi mino Tito limbengi lanza kamusingya abe ifusu goni. ¹⁷ Tito atimukanatu ndi, na bata, a ndi wakitulya kaaga ku kunu bigala-gala. ¹⁸ Takatika na momosu bemoti ninũ lino kaki ava ndi ibiba ka Makanisa masi, ko bulya Mongoni Manza nimũ abikyaga ndi. ¹⁹ Na bata, Makanisa mo atwa ndi be tisungyi na ibu ka ligubo lanza li nili. Tabinika ligubo li nilo, ko bulya ibiba ka Mombukwono-dosu bikpe, na kowonisilo musasa kusu kausingya batũ bagogo.

²⁰ Batipá ndi buyi bakpu. Takegu ndi kapa be lino kusu apũtikani ko bulya buyi bi nibo. ²¹ Takegu kakisa kagya na kekele yasi niyo a yanza ko misa ko Kunzi aka, luki limoti, ko misa ka bambanzũ goni.

²² Takatika momosu wagogo pa imoti na ibu ninũ tandilya ndi bindi, tina ndi ambe a na limbengi lanza. Mbiya yi nimũ, a kũwa na kekele kugbe kye a wakibusala na ifunu. ²³ Tito, a wai-dami, tagyaga na iyi ligubo ko bulya kunu. Bomomosu bagogo nibo bokpokyoni na ibu, ba batutambwa nibo Makanisa utiki. Bagyaga ligubo ko bulya

ibiba ka Kilisito. ²⁴ Uwonisiloni sipananiso, iba Makanisa ibito be takibibagigu payaya ko bulya kunu.

9

Kausingya batu bagogo

¹ Kegū na izangiya kamukpikilyo ko bulya makpamuka nimo musingyaga ndi na imu bakilisito ba Yelusalema. ² A beyo, nibagatu be ma na limbengi lanza, na ndi na bugindo ko bulya kunu kambwa ka batu ba Makedonia, nanabikya be: «Katukya ka syangasu niso aka so okitogi bi, Bakilisito ba iwili ya Akaya, bikaga bakitulya kosingyo.» Yigya kunu ya kekele, uzuzukisoni batu budingi luga kabu. ³ Nakamutikilya Tito na bomomosu bagogo, iba bugindo bi nibo tikaga na ibu ko bulya kunu, kinisononitogu payaya. Kinili, wikoni bakitulya beyo namubikya ndi mino. ⁴ Nakabanga kye takodoku na batu ba Makedonia ni takamutokonyigu bakitulya, nogwatu suni, luki limoti niyo kunu ika kawa yikitanaga. ⁵ Kinili, nini bi binza kautika bomomosu bi niba be baga ni ibu kambwa, bumumulaga bangyo nibo mwananyaga ndi. Mubisa kawa wa, nilo akowonisilo be mapaga na limbengi limoti ni kegū pisi ko bou.

⁶ Wiboni binza: nino akunaga yikede, obuulyaga yikede goni. Nino akunaga yakpa, obuulyaga yakpa goni. ⁷ Okwononi neki mutū wasi api mudongoni beyo opo mino, ni kegū na limbengi likandikanaga ikani kapā ka mapupa. A beyo, Kunzi apaga mutū yi nino apaga na magyagya. ⁸ Kunzi a na ngu kamudukilyo bubunga dididi, kye masye masi, miki na makpamuka masi nimo okwononi, na bata, mika na nimo makwanana na imu kosingyo mogubo manzanza masi. ⁹ A beyo ikpikago mino ka Mobiso be: «Hupaga batu ba yangya ni kegū katatanilya, bunza kaki ika ndeke ka benze na benze.»

¹⁰ Kunzi nino apaga mukakuna masolo na malili, amupatu goni ibunu masolo nimo ma na musaso mi, obokiso. Kawa wa go wa, bunza kunu abukata masolo makpa. ¹¹ Mika kawa na lingama ko pisi yasi kye miki bongbinga basi bakitulya kapapa. Batu budingi babibisatu kawa Kunzi ka bangyo bi nibo tiko kaupā kotukyoku ku kunu. ¹² A beyo, ligubo li nilo magyaga kaupā bangyo, kikogigu na izangiya asi kausingyo nolu batu ko Kunzi ka yangya kabu aka, luki limoti, batu budingi bamigisilyogo Kunzi ibiba kaina beyo. ¹³ Kabyenene na masolo ma ligubo kunu, bambanzu bakabibiso Kunzi kaina beyo mo

mino kobibiso Mongoni Manza ka Kilisito. Babibisatu goni Kunzi ka limbengi lanza kunu beyo magbananaga mino mukumbo kunu na ibu, se kawa na batu bagogo basi. ¹⁴ Bamulumbilyatu kowonisilo sipananiso si niso ba nosu kugu kunu ko bulya iziyo yidingi niyo Kunzi amuwonisila ndi. ¹⁵ Tamigisilyini Kunzi ibiba ko bulya apepe kaki nino kegu no kingyoso!

10

Polo akaamalya ligubo kaki

¹ Bambanzu babikyaga be imi Polo, nikaga abe mutu wa kubangaku kani na luga kunu, luki limoti, nakika byi na ibunu, nanzinaga na diya. Nakamukunga pisi ka butombii na bunza ka Kilisito ambe, ² kikiliki, makediisonitogu wa nosila mino ku kunu. A beyo, nikatu mudiya na batu nibo batamanaga be tagyaga ligubo abe batu ba litombu. ³ A lingunu be ta bambanzu, luki limoti, takabumanagigu abe batu ba litombu. ⁴ Makpamuka ma bangu mi nimo tabumanaga na imu kegu nimo bambanzu botwo. Luki limoti, a nimo mo ngu ko Kunzi, akwanana kagyogyiso mumuyoniso. Takobumoniso tamanaga yanye, tobumoniso ⁵ goni likpamuka lasi la kibiba nilo akolutono na yimibo ko Kunzi. Takoyikasa tamanaga ka bambanzu kye babangi Kilisito. ⁶ Ngbingo yi nino kubangaku kunu inisono mino bingbanganya, tika kawa bakitulya kaupá batu ba mu mapu azabu.

⁷ Gyoni ange ka makpamuka! Mumbanzu kebikya be a ka mutuli ka Kilisito, okwononi obisi mutamanagi ka likpamuka li nili: kika ni a ka mutuli ka Kilisito, ibusu ta ku go ku! ⁸ Kunzi atipá ndi bungama kamupiko ka baya, kegu kamumigiso kumbuso. Niyipaga ikubasu kugbe ka likpamuka li nilo ni nakegu mino no suni. ⁹ Nakegu kapa ambe winoni abe nakika kamubongiso na babalwa kami. ¹⁰ A beyo, batu bagogo babikyaga be: «Babalwa ka Polo ba barapu na bo ngu, luki limoti, iyi mombukwana-daki yi kika luga kusu, kikogigu no ngu, munzina kaki ikaga ma payaya goni.» ¹¹ Mutu yi nino akanzina beyo, ibito likpamuka li nili: iki likpamuka nilo tokpiki ni ta byi ikani nilo tagya ndeke ni ta kawa luga kunu, kegu na budididi.

¹² A beyo, takakwananigu bi kaipimo ikani kaikingyoso abe batu nibo bibinikaga ibu bamombukwana-dabu bi. Ba bongingi, bipimogo ni ibu aka, banikingyoso ibu bamombukwana-dabu bi. ¹³ Ibusu, takiyipigu kubatu kakitaga. Luki limoti, takisaga kaamalya ko piki nino aka no Kunzi atipá ndi nino akatitika kadwe ku kunu. ¹⁴ Takegu

kasida mulili kusu, iko bi beyo kika ndi ni takadwegu ndi ku kunu. A beyo, ta ndi batu ba mambwa kosila ku kunu kamubikyaga Mongoni Manza ka Kilisito. ¹⁵ Takibibigu ko bulya liguba nilo batu bagogo bagya kye takabuulyogo piki yi nino aka no batipá ndi. Luki limoti, ta na mutamanagi be baya kunu idukulagatu, takwanana kuwa kagya mogubo dididi luga kunu kabyenene na piki nino batikulya ndi. ¹⁶ Kuwa wa, takwanana kabikyaga Mongoni Manza ka bewili bi nibayo byiby-byi na ibunu ni takegu kaibiba na masolo ma ligubo nilo batu bagogo bagya ndi ka bopiki kabu.

¹⁷ Ikpikaga ka Mosiso be: «Mutu kapa kaibiba, ibibi ka nilo aka lo Mombukwono-dosu agya.» ¹⁸ A beyo, kegu muti yi nino ibibaga no babingisyogo, luki limoti, a nino Mombukwono-dosu abibaga.

11

Polo na batutumbwa ba bongo

¹ Nakamubikya ambe ipilyonito, munzina kami kiko abe muti wa ibikyasu! Iyo, ipilyonito! ² Na no ibunu na imi, madongoni begayo Kunzi a mino noyu kugu kunu. A beyo, nabikya ndi ambe mavanana ndeke na muluku bemoti, muluku yi ni Kilisito. Nakapa kamumomosa kambwa kaki abe musika nino kanibigu likpumuka ka baluku. ³ Mibatut binza beyo nzuka abo ndi mina Eva pisi ka bokoli. Na kuwa na kubangaku ambe tamanaga kunu koputikononitogu beyo, amutika kaasanana na bungbingbili na lingunu nilo mo mino kuso ka Kilisito. ⁴ A beyo, minaga makpumuka masi binza aka. Mambanzu kodoku kamubikya likpumuka ka Yeso wagogo ni kegu nino ibusu tamubikyaga ndi likpumuka kaki, mabailya. Mikagatu goni bakitulya kabailya limbengi lodi ni kegu nilo minisana ndi nolu ikani kabailya mongoni manza magogo ni kegu nimo tamubikyaga ndi.

⁵ Wina se, nakaina abe batutumbwo bi nibo bakaubiba bo bakekitogigu gutugu iki yi aka. ⁶ Gutugu beyo nanzinago mino biti yo, luki limoti, kegu yipepe pisi ka yimibo. Bongbinga basi, tamuwonisilaga yimibo yi niyo bingbanganya ka bopisi dididi.

⁷ Namubikyaga ndi Mongoni Manza ko Kunzi ka iziyo. Nisisa kusili kye ibunu minisoni na ibiba. Ambe, nagya ndi binye? ⁸ Ngbingo yi nino nagyaga ndi mino ligubo luga kunu, makanisa magogo mo ekalyaga ndi. Niyo ikaga kuwa ndi abe nakika kabuka buyi kabu, nanodoku na ibu

kamusingyo. ⁹ Wa nikaga ndi mino na yangya luga kunu, nakamudomisogigu ndi na yikukungya, kye bomomosu nibo botukyoku ndi ka Makedonia bedulyoku ndi na masi nino na ndi mino wakangya. Ka masi, nibuulyaga ndi be nakamubinikisonitogu buti kami, niko asi kaibuulyo aka. ¹⁰ Pisi ka linganu ka Kilisito niyo a kuso kami, nakabikya be: mutu gutugu bemoti aka kakwananigu kepakya kaiyipo ikubasu ka likpumuka li nilo, ka iwili yasi ya Akaya. ¹¹ Ko bulya iki yo no mino kanzina beyo? A kye nakamupagigu? Haaa, kegu beyo, Kunzi akaiba be namupagatu.

¹² Niyo nakagya, nidukulaga kagyo yi aka, iba batutumbwa bi nibo bakikonito no pisi ya kibiba be bagyaga ligubo mudongoni abe ibusu. ¹³ Batu bi nibo ba batutumbwa ba bongu, bagya-ligubo ba bokoli. Bibogo be ba batutumbwa ka Kilisito. ¹⁴ Kegu likpumuka limbanga, kye Abili bikpe ibogotu goni be a malaika wa bungbanganya. ¹⁵ Kegu neki goni likpumuka limbanga bagya-ligubo ka Abili bakibo abe ba bagya-ligubo bongbingbili. Mulibo kabu ika ndeke mudongoni na yiga kabu.

Yigyogya ka Polo abe atutumbwa

¹⁶ Nakapa bata kabikya ambe, makeminonitogu abe ngingi. Kika neki ni a beyo, kegu na likpumuka, kye imi, nibibi mbeyi goni mino. ¹⁷ Munzina mi nino nakanzina, kegu munzina mi nino Mombukwono-dosu apaga, luki limoti, a abe ngingi kye na kaibiba. ¹⁸ Begeyo batu budingi bibibaga mino ko bulya makpumuka ma litombu, imi, na mbeyi goni kaibiba beyo. ¹⁹ Ibonu ma batu ba yimibo, mokibyagatu goni kaiko pa imoti na bongingi! ²⁰ A beyo, mokibyagatu be bamubisi busunzu, biba mukumba kunu, banalyalya ka gongu kunu, bamumina payaya na bamubitaga. ²¹ Na no suni kabikya yi: takegu ndi ibusu no ngu yiga beyo!

Luki limoti, nino aka no akwanana kaibiba ka likpumuka limoti, imi naga mudongoni begoyo. Nakanzina abe ngingi. ²² Batu bi niba ba Bebelenia? Imi na goni Muebelenia. Ba Bezaleli? Gutugu imi aka na goni Muizaleli. Ba ka livananza ka Abalahamu? Imi na ku go ku. ²³ Nakanzina mbiya wanu abe mutu yi nino kegu na mu: ba bagya-ligubo ka Kilisito? Imi, na mugya-ligubo kaki kaukitaga byi. Naga ndi mogubo mapupu makpu kaukitaga ibu, begwi nganga bikyo ka boloko kaukitaga ibu, nalya buma bisusu kaukitaga ibu, nigilyagatu kaina kukwaku no miso. ²⁴ Nganga kubukumuti, Bayuda betinatu

ndi pimbo batekebe basaa na kubomu*. 25 Baluma betinatu ndi pimbo nganga yisaa. Nganga yimoti, ba ndi be bemwi na matamu. Tofukanatu ndi goni na ingbolo nganga yisaa, nganga yimoti, nolipyagatu, nasye ka limbengi lo libo. 26 Ka magandu kami, nabangana ndi na bukpeki-kpeki budingi: tumo ko mobo, bonzikabu, bava-kukami Bayuda na batu nibo bakegu ndi Bayuda. Natu ndi goni na bukpeki-kpeki ka bagudu, ka basyungbu, ko libo lidingi, na luga ka batu bi nibo bibogo ndi be ba Bakilisito. 27 Nagyaga ndi liguba lapu, ngbingo wagogo nakikogigu ndi no ngbingo wa toto. Nganga bikyo, nimukanaga ndi nza, masasa mo libo, ni luki lilya kegu. Nigyogyisaga ndi na budi no ndumbu. 28 Nakotwogigu makpumuka masi. Pa imoti na niyo, masye masi, limbengi kami asyeye ndi kugu wa Makanisa masi. 29 Mumbanzu kika mupo, imi na mupo goni. Mumbanzu kiga kumbuso ka baya, nalyaga kumbu kugbe.

30 Kika be nibibi, nibiba ko bulya bupo kami. 31 Kunzi nino wa ibiba ka benze na benze, Abaki Mombukwono-dosu Yeso akaiba be nakegu kabikya bongo. 32 Wa na ndi mino ka Damasiki, ko ngbingo ka ngama mudingi beyo ka Aleta, ngama wa iwili kaki ubisa ndi bambanzu ko pumi ya gudu kye begwi. 33 Luki limoti, bawai-dami bemakya ndi ka mumbi, besisa ndi pisi ka lidilisa na muligi biyeee kunzi wa gudu, nahukaga ndi.

12

Polo a na igyagya kaigyogyiso ko bulya ka Kilisito

1 Kegu binza kaibiba, luki limoti nidukulagatu kaibiba aka. Nakanzina mbiya wanu ka nilo Mombukwono-dosu ewonisila ndi na nilo emibisa ndi. 2 Namibatu mukilisito bemoti*, a kuwa byanga tekebe na bikwanganya† wa Kunzi adokisa ndi mino kadwe kugu wa lisyeye kugbe. Adokisa ndi na nzuyi kaki ikani limbengi aka? Nakibigu imi, luki limoti, Kunzi mukaka aka no akaibo. 3 Nakaiba be Kunzi adokisa ndi aluku yi nino kadwe ka Paladiso. Nakabikya bata ambe nakibigu ikani Kunzi adokisa ndi na nzuyi kaki ikani limbengi aka. Nakibigu imi, luki limoti, Kunzi mukaka aka no akaibo. 4 Ku ka Paladiso, aluku yi nino ukana ndi munzina mumbanga-mbanga nimo muttu wa litombu kikipundigu kaigilya kozukogo. 5 Nakwanana kaibiba ko

* 11:24 11:24 batekebe basaa na kubomu: Mosiso ma Ligiliki akabikya be kakitaga pimbo batekebe bakwanganya niyo ikpikaga ndi ka kitabi ya Yigilya 25:3.

* 12:2 12:2 mukilisito bemoti: Mutu yi ni Polo mombukwana-daki.

† 12:2 12:2 byanga tekebe na bikwanganya: A ngbingo yi nino Polo a ndi mino ka Talasi ikani ka Atiokia, kambwa wa ligundu kaki la mambwa libikyaga Mongoni Manza.

bulya ka inguo ya matu yi ninu. Luki limoti, imi, nibiba ko bulya buru kami aka. ⁶ Nakapa kaibiba, nakikigu bi abe ngingi, kye nabikyo bi lungunu aka. Luki limoti, nakegu kapa kagya beyo kye bavevonitogu abe matu mudingi beyo bo mino kemina ikani beyo bo mino kemukana.

⁷ Kanya be nakikoni na yibinika ko bulya makpamuka mambanga-mbanga nimo bewonisila ndi, bemakyatua ndi luki la muzuzula ka nzuyi. Luki li nilo a abe malaika ka Abili ninu batikoku ndi kebuma kye nakikonitogu na yibinika. ⁸ Nitatanaga ndi na Mombukwono-dosu nganga yisaa ambe ekulagi ka yigyogyiso yi niyo. ⁹ Luki limoti, esikisya ndi be: «Iziyo kami yo okwononi na iwe. Ngu kami inisaga bingbanganya kuso wa buru.» Okwononi be nibibi pisi ka buru iba ngu ka Kilisito iki kugu kami. ¹⁰ Kinili, nogwaga magyagya ka buru, mosikoni, bukpeki-kpeki, yigyogyiso na ko kumbu niyo nalyaga ko bulya ka Kilisito. A beyo, ngbingo yi ninu no mina ka buru, a ngbingo yi ninu goni no nikago mino no ngu.

Kubangaku ka Polo ko bulya ka Bakolito

¹¹ Nakanzina kuwa abe matu wa ibikyasu, ibunu bo meitisa beyo na maruru. Ibunu bo makwanano bi kebiba. A beyo, gutugu beyo nakegu mino na izangiya yi, nakegu yipepe kusili ka batutumbwa nibo mumina abe batu ba izangiya. ¹² Mogubo nimo nanya ndi kowonisilo be na atutumbwa, igyonosa ndi ku ku kunu pisi ka adalu munda kami. Mogubo mi nimo a ndi mokingyosi, makpamuka mambanga-mbanga na nimo mudikisa noka. ¹³ Luki tino lo nakamugyilagau ndi lanza beyo nakagyagu ndi mino ka makanisa magogo? A asi ko pisi yimoti aka niyo nakamubinikisagu ndi mino buti kami. Ipiyonito ka nilo!

¹⁴ Mbiya yi nima, na wakitulya kaında bata ku kunu ka nganga ya yisaa. Makabinikigu buti kami begeyo. Nakegu na musasa ma mukumbo kunu, luki limoti, na na musasa kunu bamombukwono-donu. A beyo, kegu bomiki bo bukisilyaga babukuta kabu buyi, luki limoti, nilo a ligubo ka babukuta. ¹⁵ Imi, nika na igyagya kalupyaga masi nimo na nomu na kaipa imi mombukwana-daki yi ko bulya kunu. Kika kani namuponi kugbe beyo, memuya kuwa bata imi mamuya?

¹⁶ A beyo, mokwononi kabailya be nakamubinikisagu ndi imi buti kami. Luki limoti, batu budingi binaga abe na matu wabongo, abe ninisana ndi na ibunu pisi ka bokoli. ¹⁷ Ambe, matu tino no natika ndi kamabo, kamamala mukumbo ko lino kami? ¹⁸ Nitatanaga ndi na Tito be indi ku kunu, natika na momosu wagogo bemoti. Ambe, Tito amubulisyatu ndi,

ava buyi kunu? Takegu mbeyi ndi na iyi na mutamanagi mumoti? Takabyegu ndi na iyi pisi yimoti aka? ¹⁹ Ambe, katukya ka bundeli masimaga be takisaga kaisasambya bekye tinisoni abe batu banza ko miso kunu? Kegu beyo! Tanzinaga kambwa ko Kunzi pisi ka Yeso-Kilisito. Bomikamama buraka, tamubikyaga masi mi nimo kamupiko ka baya.

²⁰ A beyo, na na kubangaku be ngbingo yi nino nosila banu mino ku kunu, nakamutokonyonitogu ni kegu beyo no mino kapa. Ifunu goni ni makeminigu beyo mo mina kapa. Na na kubangaku kamutakanya ka mosooni, imi, mambengi mukandikanaga, yigbananaga, kabukulyanaga makpumuka, nzinzinyana, yibinika na ka bunzengezenge. ²¹ Na goni na kubangaku ambe ka ligundu kami lagogo ku kunu, Kunzi keponitogu suni kambwa kunu. Nakwanana kawa kalya kumbu ko bulya ka batu budingi nibo bakaidukulogo kagya bunye beyo aka yo bagyaga ndi mino. Batu bi nibo bakonosigu kagya makpumuka manyenye, ba mbeyi bata ka musugu aka, budanda na kagya beyo boboilyi mino.

13

Polo akapá mutuu ma mulibo

¹ Ika kawa nganga kami ya yisaa kaina ku kunu. Mudongoni beyo Mobiso ikpikaga ndi mino be: «Okwononi kako likpumuka lasi kani mumukonini bademu baba ikani basaa.» ² Na na likpumuka kabikya batu nibo bagya ndi bunye ka masye nimo akitaga ndi na batu bagogo basi ambe nakinda banu bata kamunda, nakikigu banu no kumbu na mambanzu. Namubikyatu ndi ngbingo yi nino na ndi mino ku kunu ka nganga ya yiba, luki limoti, nigilyi bata kamubikya yi kye nakegu pa imoti na ifunu. ³ A beyo, makapa likingyosi nilo akowonisilo be Kilisito anzinaga pisi ku kami. Kilisito kegu mupo, luki limoti, akowonisilo ngu kaki luga kunu. ⁴ A lingunu, babangilaga ndi ka musalaba ka buru ba nzuyi, mbiya yi nimu, a na obili pisi ko ngu ko Kunzi. Ta na buru abe iyi goni, luki limoti, tinisana ndeke na obili pisi ku kaki ko ngu ko Kunzi niyo tagya na iyu ligubo ku kunu.

⁵ Wifimiyoni mbeyi ifunu bamombukwano-donu bi, kaina ikani ma tu bakamaga ka baya. Makibogigu mbeyi ambe Yeso-Kilisito a kuso kunu? Kiki beyo, niyo akowonisilo be mabugwo ka baya. ⁶ Luki limoti, nakaina abe ifunu

mibatũ ßanũ ße ifusu tokogwagũ ka baya. ⁷ Takakũnga Kunzi ambe makogyonitogũ likpãmũka lanye gutũgũ limoti aka, takegũ gũni kapa kowonisilo ße ifusu ßo ta ßakamaga ka baya. Luki limoti, takapa ße gyoni ßanza gutũgũ kika kainisana abe takika kogwogwo. ⁸ A ßeyo, takakwananigũ kagya luki gutũgũ limoti aka nilo a di na lingũnũ. Nilo tokwononi kagya, ni kodukulaga aka likpãmũka la lingũnũ. ⁹ Togwaga magyagya ngbingo yi ninũ mikago mino ßapũpũ, gutũgũ ifusu takiko ka ßupũ. Tikaga kamũlũmbilya kye oßili kunu idukulogi kaika wanza kũgbe. ¹⁰ Kinili, namukpikilyi ßeyo ni na ßyi na ifunu kye nakikonitogũ ßanũ mutula wa namusilyo mino, kabũenene na ßungama nißo Mombukwono-dosu epá. ßungama ßi nißo a ko bulya kamupika ka baya ni kegũ kamumigiso kumbuso.

¹¹ Bomika-mama, nopipili kũwa kamũbũkya ambe namusini, tigoloni ßinza. Gyoni kekele kabungusyo oßili kunu, tumisononi mambengi, wikoni luki limoti, mika ka maziyo. Kunzi wa sipananiso na maziyo ika ndeke pa imoti na ifunu.

¹² Tilyononi, mopututonogo abe ßomika-muko.

Bakilisito ßasi ßamumuusogito.

¹³ Iziyo ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito na sipananiso ko Kunzi na silyono ya Limbengi-Lotu iki na ifunu ßasi.

Balūwa ninɔ Pɔlɔ ukpikilya ndi Bagalattia Likpɔmuka la mambwa

Pɔlɔ nɔ ukpikilya ndi bakilisito ba Galatia balūwa yi nimɔ. Inda ndi kɔ bɛyɔ nganga yiba kaubikyaga Mongoni Manza. Iki Bayuda ikani batɔ bi nibɔ bakegɔ Bayuda babinikyana ndi Mongoni Manza mi nimɔ kaiita Bakilisito. Pɔlɔ ubikyaga ndi bɛ baya ka Yeso aka yɔ akwanana kagya bɛ Kunzi ɔvi abɛ batɔ bongbingbili. Kumbuso, Bayuda bemoti-bemoti baga ndi kɔ ka Galatia, banabikya bɛ bazɛɛ ka bakilisito ba Yelusalema bɔ butiki. Boyikasa ndi Mongoni Manza masi nimɔ Pɔlɔ abikyaga ndi, banabikya bɛ Pɔlɔ kegɔ atutumbwa walingunɔ, na Mongoni Manza mi nimɔ akabikyaga a ma bɔngɔ. Butumbulyaga bɛyɔ batɔ bi nibɔ bakegɔ Bayuda babinikyana ndi mino, bokwononi gɔni kagya bɛyɔ Mutuu ka Musa abikyaga mino. Likpɔmuka li nilɔ bamalya ndi mino kugbɛ ni simuusɔ. Babikyaga bɛ simuusɔ sɔ okwononi kagya bɛ Kunzi ɔvi bambanzɔ kaiko batɔ bongbingbili. Bagalattia bapunga kɔwa ndi gɔni ibɔ kayikusiso. Niyo Pɔlɔ ukana ndi mongoni mi nimɔ, limbengi atula ndi kugbɛ, kye kegɔ likpɔmuka libye Mutuu ka Musa lɔ agyaga bɛ Kunzi ɔvi bambanzɔ kaiko bongbingbili.

Kinili, Pɔlɔ ukpikilya kɔwa ndi gɔni Bagalattia, kaubikya bɛ Kunzi kabikyagu ndi bɛyɔ. Simuusɔ si nisɔ akanzina ko bulya yi a bɛ limbengi ka mambanzɔ okwononi kaiko bingɔ. Ubikya ndi gɔni bɛ Kunzi ava ndi Abalahamu ninɔ a ndi abaki Bayuda mutɔ wongbingbili kambwa bɛ bakɔ. Baya aka yɔ agyaga bɛ Kunzi ɔvi bambanzɔ kaiko batɔ bongbingbili, iyu gɔni yɔ agya bɛ biki na ɔbili ninɔ abosilo Kunzi.

Yigbanaga ya kitabu yi niyi:

Pɔlɔ a lingunɔ atutumbwa, nilɔ abikyaga a lingunɔ 1:1-10

Kunzi nɔ apunaga Pɔlɔ kaiko atutumbwa 1:11-24

Mongoni Manza abikyaga piye bunɔ ka lingunɔ? 2:1-21

Baya aka yɔ akwanana kahukuso mambanzɔ 3:1-4:31

Tikini na sipananisɔ luga kusu, tosini Limbengi-Lotu
kananaga ɔbili kusu 5:1-6

Yuuso ya mulibo 6:11-18

Yuuso

1-2 Imi Pɔlɔ, ninɔ atutumbwa pa imoti na batɔ basi nibɔ togwi na ibɔ ligubo bɔ tukpikilyi batɔ ba makanisa ma

Galatia baluwa yi nimu. Nakegu atutumbwa ko pisi ka bambanzu, kegu ibu bo bebisa beyeyo. Luki limoti, na atutumbwa pisi ka Yeso-Kilisito na ko Kunzi Baba nino apuposa ndi ka mbuku. ³ Kunzi Obosu na Mombukwondosu Yeso-Kilisito bamudukilyi iziyo na maziyo. ⁴ Kilisito isuta ndi mombukwana-daki yi katipupiso ka bunye kusu. Agya ndi beyo kye atikulagi ka obili wanye wa lisyeli nili, mudongoni beyo Kunzi Obosu apa ndi mino. ⁵ Kunzi avi ibiba ka benze na benze! A asi beyo aka yo!

Mongoni Manza a mumoti aka

⁶ Akembanga beyo mo mino kasa bikwa, Kunzi nino amamakaga ndi pisi ka iziyo ka Kilisito na kapunga kabye Mongoni Manza magogo*. ⁷ Kegu bekye atu na Mongoni Manza magogo. Luki limoti, a na batu bagogo nibo bakamubobo, banakisa kogomonyo Mongoni Manza ka Kilisito. ⁸ Iki ibusu ikani malaika nino otukyiku kugu wa lisyeli kabikyaga Mongoni Manza di na nimo tabikyaga ndi, ogwito bodulu! ⁹ Na bata kaigilya kamubikya nibo tamubikya ndi ambe: mumbanzu kodoku kamubikyaga Mongoni Manza mago di na nimo tamubikyaga ndi, mutuu yi nino ogwito bodulu!

¹⁰ Ambe, nakika kanzina beyo, na se kakisa ambe bambanzu bo bebibi? Haaa. Nakakisa ambe Kunzi mukaka aka no ebibi. Na se kakisa kaubosilo bambanzu? Haaa. Nakiko bi kakisa kaubosilo bambanzu, nakikigu bi mugyaligubo ka Kilisito.

Kunzi apunogini Polo kabikyaga Mongoni Manza

¹¹ Bamakiki, nakamubikya bingbanganya ambe, Mongoni Manza nimo nabikyaga ndi, kotukyokugu ka bambanzu. ¹² Kegu mumbanzu no ekitsiyaga ndi ikani kewonisilo. Luki limoti, Yeso-Kilisito no ewonisila ndi imi.

¹³ Mukanatu ndi beyo nigyaga ndi mino ngbingo yi nino na ndi mino ka dini ka Bayuda. Mibatuu goni beyo nogyogiyisaga ndi mino kanisa ko Kunzi kuge, nanagya kekele kapanzo yi. ¹⁴ Ka dini yi niyo, nagyaga ndi kekele kaukitaga badami Bayuda kaamalya no ngu yigya ka botitosu.

¹⁵ Luki limoti, ka iziyo kaki, Kunzi epunaga ndi kambwa imi kaibukuta, emakaga. ¹⁶ Emibisa ndi Mikaki kye nabikyagi Mongoni Manza kaki ka batuu nibo bakegu

* 1:6 1:6 Mongoni Manza magogo: Kabyenene na babibikya ba «Mongoni Manza magogo», kainisoniso na muhukuso akungaga ndi kabinikyana Yeso-Kilisito. Luki limoti, kugu wa niyo, akungaga bata ndi kagya mutuu ka Bayuda mudongoni abe kaikusiso na kaika di na batuu bi nibo bakegu Bayuda. Wanda 2:3-5,12-14.

Bayuda. Nakindagu ndi kakunga mutuu ka mumbanzu gutugu bemoti aka. ¹⁷ Nakadakagu ndi ka Yelusalema beyeyo kye tinanani na nibo ba ndi batutumbwa kambwa kami. Luki limoti, naga ndi imi ka mugu ma Alabia, kumbuso yi, nigoku ka Damasiki. ¹⁸ Kumbusa wa byanga bisaa, nadaka ndi ka Yelusalema kye tinanani na Petele, tagya ndi na iyi baposo baba. ¹⁹ Nakaminagu ndi atutumbwa wago, kiki asi Yakobo aka nino mamaki Mombukwono-dosu.

²⁰ Lasi nilo namukpikilyi wanu, a linganu. Nakamubikya bingbanganya kambwa ko Kunzi ambe nakegu kamubo.

²¹ Kumbuso yi, naga ndi ka iwili ya Sulia na niyo ya Kilikia. ²² Luki limoti, batu ba makanisa ka Kilisito nimo ka iwili ya Yudea bakemibogigu ndi. ²³ Bukanaga ndi asi mongoni aka be: «Aluku yi nino atigyogyisaga ndi a kuwa mbiya wanu kabikyaga Mongoni Manza ma baya niyo akisaga ndi kapanza.» ²⁴ Babibisaga kuwa ndi Kunzi ko bulya kami.

2

Polo na batutumbwa bagogo

¹ Kumbusa wa byanga tekebe na bikwanganya, tiga bata ndi ka Yelusalema na Balanaba. Tava kuwa ndi goni Tito.

² Naga ndi ku, kye Kunzi no ebikya ndi ko nziki be okwononi naga. Ku beyo, nupaga ndi bamboku ba kanisa mongoni ma ligubo nilo naga ndi kabikyaga Mongoni Manza ka batu nibo bakegu Bayuda. Naga ndi beyo, kye ligubo nilo naga ndi kambwa na nilo nakagya mbiya wanu kikonitogu la payaya. ³ Gutugu Tito nino takpakyanaga ndi na iyi kani a Mugiliki, bakakpamyagu ndi be bakusisi, ⁴ wina se, batu ba kuboboku nibo bogulya luga kusu, ba ndi kakisa kaiba beyo tigyaga mino wa Yeso-Kilisito atikulaga mino. Ba ndi bata kapa katimigiso ka busunzu. ⁵ Takubinikyanagu ndi gutugu iki yi yikedde aka, kye ta ndi kobuulyogo ko bulya kunu linganu la Mongoni Manza.

⁶ Batu nibo ba ndi abe bamboku ba kanisa bakepagu ndi mutuu mambiya. A beyo, bamboku kabu, kegyagu ndi imi luki, kye Kunzi kakogigu iyi mukombu ka mumbanzu kabyenene na yigya kaki ya kunzi. ⁷ Luki limoti, binatu ndi be Kunzi epunaga ndi ko bulya yibikyaga Mongoni Manza ka batu nibo bakegu Bayuda, mudongoni beyo apunaga ndi mino Petele kabikyaga ka Bayuda. ⁸ A beyo, Kunzi ebisa ndi atutumbwa ka batu nibo bakegu Bayuda, mudongoni beyo abiso mino Petele kaiko atutumbwa ka Bayuda. ⁹ Yakobo, Petele na Yuani*, nibo ba ndi abe madulu ma kanisa bibatu

* 2:9 2:9 Yuani wanu, a nino atutumbwa.

ndi iziyɔ niyɔ Kunzi epá ndi. Batisingya kúwa ndi íbusu na Balanaba kowonisila yúkanana. Taga kúwa ndi íbusu kabikyaga Mongoni Manza ka batú níbo bákɛgú Bayuda, íbú, b́aga ndi ka Bayuda. ¹⁰ Batífikya ndi líkprámúka limoti aka b́e tutamanitɔ batú b́a yangya. Napungá ndi kagya b́eyɔ aka yɔ limbengi limoti.

Pɔlɔ akanzinilya Pɛtɛlɛ

¹¹ Luki limoti, ngbingo yi ninɔ Pɛtɛlɛ osila ndi mino ka Atiokia, nayoyisa ndi ko misa ka b́ambanzú, kye a ndi ní opungini kagya b́inyɛ. ¹² A b́eyɔ, kambwa b́e batú b́emoti-b́emoti níbo b́ikaga ndi na Yakɔbɔ, b́osiliku, Pɛtɛlɛ alyalyaga ndi pa imoti na batú níbo bákɛgú Bayuda. Luki limoti, kumbuso íbú kosilo, upupa ndi, asa kalyalya na íbú kye a ndi kaub́anga Bayuda. ¹³ Bayuda b́agɔgɔ b́ogulya ndi gɔni ka yigya yi niyɔ yanyɛ yɔ, na kú baluta ndi mino Balanaba. ¹⁴ Niyɔ nina ndi ambɛ bákɛgú b́ata kakpakyana ka b́ungb́ingbili b́o Mongoni Manza, nabikya ndi Pɛtɛlɛ ko misa ka batú b́asi ambɛ: «Kika ní iwɛ Muyuda wakabyɛ yigya ka batú níbo bákɛgú Bayuda, wakwanana kúwa kauyíkasa líkí ka mapúrú kabýe yigya kunu?»

Ḿambanzú wasi inisa na muhukuso pisi ka baya

¹⁵ Íbusu, ta Bayuda, takɛgú batú b́o giyo yagɔgɔ níbo bákibígú ḿutúú ko Kunzi. ¹⁶ Tibagatú ambɛ ḿambanzú kakwananígú kainisa na b́ungb́ingbili kambwa ko Kunzi pisi kagya ḿutúú. Luki limoti, inisa nobu ko bulya baya kákí ka Yeso-Kilisito. Kinili, íbusu gɔni, tabinikyononi ndi Yeso-Kilisito, kye tinisoni b́ongb́ingbili pisi ka baya kusu kákí ní kɛgú ko bulya yíb́yɛ ḿutúú. A b́eyɔ, ḿambanzú kakwananígú kainisana na b́ungb́ingbili kambwa ko Kunzi kye abyɛgɛ ḿutúú. ¹⁷ Íbusu, takakisa kaiko b́ongb́ingbili pisi ka matíkana na Yeso-Kilisito. Luki limoti, íbusu, ta gɔni b́ilubi ko pisi ya b́unye ḿudɔngɔni abɛ batú níbo bákɛgú Bayuda. Yigya yi niyɔ akowonisila b́e Kilisito nɔ akatiluto ko pisi ya b́unye? Haaa, kɛgú b́eyɔ! ¹⁸ A b́eyɔ, nakígilya b́ata kopika ndabú niyɔ napanza ndi imi mombukwana-dakí yi, akowonisila b́e nakagyagígú ḿutúú. ¹⁹ Wina sɛ, kabýɛnɛnɛ na ḿutúú mi nímo, imi nokwoni ndi. Ḿutúú mɔ agya ndi b́e kukwakú níkwɔ esilyi. Niyɔ yasi igyonosa ndi b́eyɔ, kye níki na ɔb́ili ko misa ko Kunzi. Tokwa ndi pa imoti na Kilisito ka ḿusalaba. ²⁰ Kɛgú b́ata imi nɔ na mubisi, luki limoti, Kilisito nɔ a mubisi kúsɔ kamí. Mbiya wanú, ɔb́ili kamí a abɛ ḿambanzú, na na iyí ko bulya baya ko Mika Kunzi ninɔ epa ndi, isúta iyí mombukwana-dakí yi ko bulya kamí. ²¹ Nakakwananígú kagya iziyɔ ko Kunzi kye

kika ni mutuu mo upága bambanzu bungbingbili, kukwaku ka Kilisito kegu neki ndi na izangiya.

3

Mutuu ikani baya

¹ Eze ifunu Bagalatia! Ma bongingi! Wani no amakuma ndi? Wina se, bamutumbulyagatu ndi bingbanganya mongoni ma kukwaku ka Yeso-Kilisito ka musalaba. ² Nakapa ambe isikisyonni ka likpumuka limoti li nili: Limbengi ko Kunzi amusilyo pisi kagya mutuu, ikani kaukana ikani kabailya Mongoni Manza? ³ Bungingi tino bo ma nobu beyo? Mapunga ndi pisi ka Limbengi ko Kunzi, mbiya wanu, ma kawa kapa komosisyo pisi ka yigya ya nzayi? ⁴ Makpumuka mumbanga-mbanga makpu nimo amusilya ndi, a ndi ma payaya aka? Kegu ndi nimo ma payaya. ⁵ Ngbingo yi nino Kunzi amutumisago mino na Limbengi kaki, agya makpumuka mumbanga-mbanga luga kunu, agyaga beyo kye magyaga mutuu ikani mabailyaga Mongoni Manza?

Mumbanzu kakwananigu kaiyita wongbingbili pisi ka mutuu

⁶ Abalahamu abailya ndi Kunzi, kinili, Kunzi ava ndi be a mutuu wongbingbili. ⁷ Wiboni neki binza ambe batu nibo ba na baya, ibu bo ba livananza la lingunu ka Abalahamu. ⁸ Mobiso Motu obikyoni ndi katukya ka bundeli be batu nibo bakegu-Bayuda binisana ndeke bongbingbili ko misa ko Kunzi ko bulya baya kabu. Kinili, Mobiso mi nimo abikya ndi Abalahamu kambwa be: «Kunzi ufukilya ndeke bambanzu basi bubunga ko bulya kaku.» ⁹ Yeki a beyo, Kunzi ufukilya ndeke bubunga batu basi nibo bakabaya, mafongoni beyo adukilya ndi mino Abalahamu.

¹⁰ Luki limoti, Kunzi ugbangatu batu nibo bikaga bakigumya ko bulya mutuu. A beyo, Mobiso Motu abikyaga be: «Ligbongoni iki kugu ka mutuu wasi nino kabyegigu bongbinga basi nimo ikpikaga ka kitabu ya mutuu.» ¹¹ A bingbanganya be mutuu gutugu bemoti aka kinisonogigu wongbingbili ko misa ko Kunzi pisi ka mutuu, kye ikpikaga be: «Mutuu wongbingbili ika na obili pisi ka baya.» ¹² Wina se, mutuu na baya a makpumuka maba dididi. Luki limoti, Mobiso abikyaga be: «Mutuu yi nino agyaga mutuu, ika ndeke na obili mafongoni beyo bokpika ndi mino kuso yi.»

¹³ Kilisito atikulaga ndi ka ligbongoni la mutuu, ivilya kawa ndi ni iyi ligbongoni ko bulya kusu. A beyo, Mobiso Motu abikyaga be: «Ligbongoni abyii mutuu wasi

ninɔ babongiligi ka musalaba.» ¹⁴ Igyonosa ndi beyɔ kye bɔbɔnga nibɔ Kunzi awanyaga ndi Abalahamu, akitagito gɔni ka batɔ nibɔ bakege Bayuda, ko ngungu ka Yeso-Kilisito. Na pisi ka baya, tinisoni na Limbengi-Lotu nilo Kunzi atiwanyaga ndi.

Agume a wandeli kakitaga mutuu

¹⁵ Bamamaki, tovini mbeyi likingyosi ko bulya yigya kusu. Niyo mumbanzu asaga agume walingunu, mutuu wago kakwananigu kayikoso ikani kamatila luki kugu yi. ¹⁶ A mɔɔngɔni na bagume nibɔ Kunzi apá ndi Abalahamu na livananza kaki. Mobiso kegu kabikya be «ka bevananza kaki», kye kegu ndi bambanzu bakpu. Luki limoti, akabikya be «ka livananza kaku». Niyo akowonisilo be mutuu bemoti aka. Mutuu yi ninɔ ni Kilisito. ¹⁷ Nakapa kabikya be: Kunzi apóni ndi agume walingunu. Mutuu ninɔ opupa ndi imu kumbusa wa byanga bamiya bakwanganya na batekebe basaa kobunigu ikani koyikosigu agume ko Kunzi. ¹⁸ Luki limoti, kika kani lisimo ko Kunzi odogoku pisi ka mutuu, kakwananigu bata be oduku pisi ka agume. Wina se, Kunzi apá ndi Abalahamu iziyo pisi ka agume.

¹⁹ Ligubo la mutuu kuwa ni iki? Bamatila ndi ko bulya yiwonisila be bomikya bambanzu bobunatu ndi mutuu. Ibisa ndi kadwe ku kwa ku miki ninɔ Kunzi awanyaga ndi Abalahamu ibukuta ndeke mino. Kunzi upá ndi Bamalaika mutuu kaki pisi ka mutuu bemoti ninɔ anzinilyaga ndi na bambanzu ko lino ko Kunzi, mutuu yi ndi ni Musa. ²⁰ Wina se, takegu no nzoyi ka mutuu yi ninɔ ngbingo yi ninɔ mumbanzu o mina bemoti aka, Kunzi, iyi, mukaka aka.

Isi ya Mutuu

²¹ Niyo a neki kowonisila be Mutuu a makigbanana na bagume ko Kunzi? Pɔ, gutugu iki yi aka! Kika ni Kunzi opóni ndi Mutuu ninɔ akwanana kaupá bambanzu obili ninɔ walingunu, bambanzu bakwanana neki bi kaiko bongbingbili ko misa ko Kunzi pisi ka Mutuu. ²² Luki limoti, Mobiso Motu akabikya be obili wasi amɔɔita na bunye binvi, kye Kunzi upi batɔ nibɔ babinikyana pisi ka baya kabu ka Yeso-Kilisito apepe ninɔ wanyaga ndi.

²³ Kambwa Kunzi katiwonisilo pisi ya baya, mutuu a ndi ni atikondogini bikpeki-kpeki abe batɔ ba boloko, kabundila be baya yi ninɔ inisoni. ²⁴ Mutuu a kuwa ndi mububulyo kusu kadwe ku kwa ku Kilisito odoku ndi mino, kye tinisoni bongbingbili ko misa ko Kunzi pisi ka baya. ²⁵ Mbiya wanu,

beyo ngbingo wa baya odunuku mino yo, takegu bata kusili ka mububulyo yi nino.

²⁶ A beyo, ibunu basi ma bomiko Kunzi, pisi ka baya kunu ka Yeso-Kilisito. ²⁷ Iyo, ibunu basi nibo mogwa ndi ibatiso kuso ka Yeso-Kilisito, ma kawa abe makimokisya Kilisito. ²⁸ Kegu neki bata na budididi luga ka Bayuda na batu bi nibo bakegu Bayuda, luga ka bosunzu na batu nibo bakegu bosunzu, luga ka baluku na boko. A beyo, ibunu basi ma luki limoti ka matikana kunu na Yeso-Kilisito. ²⁹ Kika ni ma batu ka Kilisito, ma neki ka livananza ka Abalahamu, na minisanatu ndeke na agame mufongoni beyo Kunzi awanyaga ndi mino.

4

Bakilisito bakegu bata bosunzu, luki limoti, bomiko Kunzi

¹ Nakapa kabikya be: a binza miki kalya lisimo ka abaki. Luki limoti, ngbingo yi nino a mbeyi mino mukede aka, a mufongoni abe musunzu, gutugu beyo a ni iyi mino mombukwana lingama lasi. ² Ka masye mi nimo, ika mbeyi kusili ka batu nibo bakakwiso, kadwe wa lisyé li nilo abaki atwa ndi italyana mino. ³ Ibusu goni, ngbingo yi nino ta mbeyi ndi mino abe bomiki bakekeke, ta ndi bosunzu ba makpamuka gbali nimo a ndi no ngu kugu wa obili. ⁴ Luki limoti, niyo ngbingo italyana ndi, Kunzi atikoku Mikaki. Muko abukuta ndi, apunga ndi kakpakyana kusili wa mutuu ka Bayuda. ⁵ Kunzi atikoku ndi kaukulaga batu nibo ba ndi kusili wa mutuu na katiitiso bomikaki.

⁶ Ko bulyo yi niyo mo mino bomikaki, Kunzi otikoku ndi Limbengi ko Mikaki. Limbengi li nilo a ka mambengi kusu nilo apamikanaga be: «Aba! Baba!» ⁷ Kinili, wakegu bata musunzu, luki limoti miki wa ndabu. Yeki wa miki, walyatu ndeke lisimo nilo Kunzi wanyaga ndi bomikaki.

Polo akalya kumbu ko bulya ka Bagalattia

⁸ Ka bundeli, makamibogigu ndi Kunzi na ma ndi bosunzu ka bokunzi ba payaya. ⁹ Luki limoti, mbiya wanu mamibatu Kunzi, ikani Kunzi no amumibo. Ogwogi bata bu kaigilya makpamuka magbali mi nimo kegu no ngu na izangiya? Makapa bata kaimigiso ka busunzu? ¹⁰ Mipaga kugbe ka mutuu kunu kugu wa masye, batimba, bongbingo na byanga. ¹¹ Na na kubangaku kye akegyilya abe nokwi bi ngbufu-ngbufu payaya ko bulya kunu.

¹² Bamamaki, kikiliki, wikoni abe imi, mufongoni beyo niita mino abe ibunu. Makegyilyagu ndi bunye gutugu

bumoti aka. ¹³ Makaiba binza be namubikyaga ndi Mongoni Manza ka nganga ya mambwa kye na ndi no kolobu. ¹⁴ Makwananatu ndi kebakyilya botikito ikani ketindikogo ko bulya kolobu kami. Luki limoti, metilya ndi abe malaika ko Kunzi, abe Yeso-Kilisito mombukwana-daki yi. ¹⁵ Ma ndi ka magyagya. Ogwi kawa bata bu mbiya wanu? A beyo, nakwananatu bi kaiko dema kunu: kiko bi kani mumbanzu inyogo liso apa matu wagogo, makwananatu ndi kegyilya yi beyo! ¹⁶ Niitini kawa mumuyoniso kunu mbiya wanu, kye nakamubikyaga makpamuka ma linganu?

¹⁷ Batu nibo bakaipa na ibunu bo, tamanaga kabu kegu yanza. Bakapa kamugbonosono na imi, kye miki bakigumya ku kabu. ¹⁸ A binza kaipa na mumbanzu ka makpamuka manzanza bongbinga basi, kegu asi ko ngbingo yi nino aka no no mina luga kunu. ¹⁹ Bomikami, na bata na muzuzula ko bulya kunu abe nimo muko ikaga na imu kambwa wa libukuti. Muzuzula mi nimo ika ndeke kadwe ku kwa ku yigya ka Kilisito amumingyano mino. ²⁰ No bi kapa ambe niki luga kunu mbiya wanu, kye nibi ambe nakwanana kamunzinyi liki. Mu egbomini ko bulya kunu.

Likingyosi ka Agali ibu na Sala

²¹ Ibikyoni, ibunu nibo mapaga kaiko kusili wa matuu, makibogigu beyo matuu abikyaga mino? ²² A beyo, ikpikaga ndi be Abalahamu ubukuta ndi bomiki baba: bemoti na Agali nino a ndi musunzu, wagogo na Sala, nino a ndi muko wa ndabu. ²³ Mika musunzu ibukuta ndi mudongoni beyo miki wasi ibukutaga mino. Luki limoti, nino ka muko wa ndabu ibukuta ndi kabyenene na agume nino Kunzi apa ndi. ²⁴ Bibu yi niyi a abe likingyosi. Boko baba bi niba ba likingyosi la bagume baba. Agume wa mambwa ni Agali nino bomikaki dibukutaga ka busunzu. A likingyosi la agume nino igyonosa ndi ka ngupa ya Sinai. ²⁵ Agali a likingyosi la ngupa ya Sinai ka mugi ma Alabia. A mudongoni abe Yelusalema * wa lisyeli nili, kye a ka busunzu pa imoti na bata kaki basi. ²⁶ Luki limoti, Yelusalema wa kugu kegu ka busunzu, iyi ni omosu. ²⁷ A beyo, Mobiso Motu akabikya be:

«Gwano magyagya, iwe nduya, iwe nino wakabukutagu! Pamikanagano na magyagya, iwe nino wakimukanagu muzuzula ma libukuti!

A beyo, muko nino basikisogo ubukuta ndeke bomiki bakpu kakitaga nino ikaga ko vononi.»

4:22 4:22 Wanda ka Mupunganagi 16:15; 21:2. * **4:25** 4:25 Yelusalema: A likingyosi la dini ka Bayuda. **4:27** 4:27 Wanda ka Isaya 54:1.

²⁸ Bamamaki, ibunu, mibukuta ndi kabyenene na agume ko Kunzi, mufongoni abe Isaka. ²⁹ Ka bundeli, miki nino ibukuta ndi mufongoni beyo miki wasi ibukataga mino, agyogyisaga ndi nino ibukuta ndi pisi ka Limbengi ko Kunzi. Niyoyasi a bata kaigyonoso aka ka masye mi nima. ³⁰ Luki limoti, Mobiso Motu akabikya bu? Akabikya be: «Mukpumyo muko nino musunzu yi no mikaki, kye mika musunzu kakwananigu kalya lisimo pa imoti no mika muko wa ndabu.» ³¹ Kinili bamamaki, takegu bomika musunzu, luki limoti, ta bomika muko wa ndabu.

5

Mukilisito okulikonogoni

¹ Kilisito atikulaga ndi lingunu, kye takikonitogu bata ka busunzu. Wikoni kawa wa aka wa, makimokyonitogu bata ka busunzu.

² Hukononi, imi Polo, nakamubikya ambe: makikusiso, Kilisito kikigu bata na izangiya ku kunu. ³ Na bata kaigilya kabikya ambe mutu wasi nino apa kaikusiso, okwononi agyi mutuu ka Musa masi. ⁴ Ibunu nibo makisaga kaiko bongbingbili pisi ka mutuu, ma bakigbananaga na Kilisito. Iziyo ko Kunzi amuzongoni. ⁵ Luki limoti, ibusu bi nibo tabaya, tabakigumya ko Kunzi nino atidukusoku ndeke bongbingbili. Takabunda nilo pisi ko ngu ya Limbengi-Lotu nilo akagya ligubo pisi ka baya kusu. ⁶ A beyo, mumbanzu kamatikana na Yeso-Kilisito, kikusiso ikani kikusisigu a mufongoni. Luki li nilo okitogi ni baya niyo akainisoniso pisi ka sipananiso.

⁷ Ma ndi na yigya yanza kambwa! Wani bata no amupringba ndi kabye makpumuka ma lingunu?

⁸ Bulyisyo yi niyo kegu kotukyoku ko Kunzi nino amumakaga. ⁹ Beyo babikyaga mino be: «Sibukuso sikede niso ofulisogo mukati, adukusogoku fufu wasi bidayi-dayi.»

¹⁰ Imi, na wakigumya kunu, kuso ka Mombukwono-dosu. Nakaiba ambe makikigu na tamanaga di na imi. Luki limoti, mutu wasi nino akamubobo, iki wani ikani wani, igyogyisatu ndeke.

¹¹ Bamamaki, imi nakika kabikyaga be okwononi kaikusiso, ba bata kegyogyiso ko bulya iki? Nakiko bi kabikya beyo iba takegu bakigbanana. Luki limoti tabakigbanana kye nakabikyaga bulyo kukwaku ka Kilisito ka musalaba.

¹² Batu nibo bakamuputa bamu na likpumuka la kikusiso, okwononi bidukyi bakambwa kabu bigboglobbo.

Limbengi-Lotu na musasa ma nzayi

¹³ Bamamaki, Kunzi amamakaga ndi kye makulikanagi. Luki limoti, kulikanaga yi niyo, kikonitogu pisi komosisyo musasa kunu masi ma nzayi. Tungbulonogoni ka sipananiso. ¹⁴ A beyo, mutuu ka Musa masi a ka nima: «Mupa bengeni mufongoni beyo wipaga mino iwe mombukwana-daki yi.» ¹⁵ Luki limoti, makiko kakakana na kalyanana luga kunu abe banyama botutu, wiminyonito ambe makomwononitogu.

¹⁶ Kinili, nakamubikya be: wosoni Limbengi-Lotu kokpokyoniso obili kunu, kuwa wa go wa, makikigu bata kabye musasa kunu ma nzayi. ¹⁷ A beyo, musasa ma nzayi abumanaga na nimo ma Limbengi-Lotu. Musasa ma Limbengi abumanaga na nimo ma nzayi. Masolo ma bumana kabu ikaga kuwa be takagyigu bata nilo takapa kagya. ¹⁸ Luki limoti, kika ni Limbengi-Lotu akamukpokyoniso, makegu bata fosunzu ba mutuu.

¹⁹ Tibaga binza ambe musasa ma nzayi atitikaga ka makpumuka nima: bilya, tamanaga yanye, budanda, ²⁰ kaubibiso bokunzi gbali, luga, mayana, saana, imi, kaiko na limbengi likudu, kakisa kaukitaga bengeni, yigbananaga, ²¹ kaiko na limbengi bikpo, libuma, ligbugbu na makpumuka magogo mufongoni abe nima. Nakaigilya kamubikya beyo namubikya ndi mino kambwa: nibo bakagya makpumuka mi nimo, bakinisonigu ndeke na pa ka Bungama ko Kunzi.

²² Luki limoti, masolo ka Limbengi-Lotu nima: sipananiso, magyagya, maziyo, kaiko na limbengi linda, bunza, yigya yanza, baya, ²³ kaiko bitombiii na kaibuulyo binza. Kegu na mutuu gutugu mumoti aka nimo apakyaga makpumuka beyo ka nima. ²⁴ Batu ka Yeso-Kilisito bobongilogoni ndi yigya ya nzayi ka musalaba, pa imoti na bunye nibo ukandaga ndi na musasa manye. ²⁵ Limbengi atiponi obili, tosini Limbengi li nilo goni lo katikpokyoniso. ²⁶ Takikonitogu batu bakibinika, tosini dwanana ikani kaiko na imi luga kusu.

6*Kosingyono ko ngbingo wa bukpeki-kpeki*

¹ Bomika-mama, kika ni batokonyini mumbanzu ni anagya bunye, ifunu bi nibo makakpakyana ko ngu ya Limbengi ko Kunzi, mumigisoni ko pisi yanza, ka butombiii. Wiminyonito se, kye makogwonitogu goni

ibunu ka kuboɔɔku. ² Singyononi ko ngbingo wa bukpeki-kpeki, na beyo, motulyasa kuwa mutuu ka Kilisito. ³ Kika ni mumbanzu akaimina be a mutuu wa izangiya, luki limoti ni kegū beyo, akaifo iyi aka mombukwana-daki yi. ⁴ Mumbanzu yikaka-yikaka abimyi yigya kaki bikpe. Kina be okwononi kaibiba, ogwi magyagya ka limbengi kaki aka. Luki limoti, kikonitogu na tamanaga be ukitogi batū bagogo basi. ⁵ A beyo, mumbanzu yikaka-yikaka amalya ndeke ni iyi yigya kaki.

⁶ Mutuu yi ninɔ bawonisilogo Likpumuka ko Kunzi, okwononi kagbanana mukumbo kaki na muwonisilo kaki.

⁷ Bakamufonitogu: bakatibagigu Kunzi. Masi nimo mumbanzu akunaga, imu gonɔ aka mo obuulyogo. ⁸ Mutuu yi ninɔ akunaga nilo obosilaga musasa ma nzuyi kaki, obuulyo ndeke masolo ma musasa mi nimo gonɔ mo. Masolo mi ni kukwaku. Luki limoti, ninɔ akunaga nilo abosilogo Limbengi-Lotu, obuulyo ndeke masolo nimo opupogo ka Limbengi li nilo. Masolo mi ni obili wa benze na benze. ⁹ Takuponitogu kagya bunza. Takodikogi, tobuulyatu ndeke masolo mi ko ngbingo ninɔ akodoku. ¹⁰ Kinili, beyo ta mbeyi mino no ngbingo bene, tugyilyini batū basi bunza, kugbe yi, bomomосу ka baya.

Likpumuka la mulibo

¹¹ Winoni beyo no mino kamukpikilyo mobiso makpukpu mi nima na maboku kami. ¹² Batū nibo bamukpamyaga kaikusiso ka mapupu, bakisaga kaiwoniso be kye bambanzu babibi. Bagyaga beyo kye bakugyogyisonitogu be bakabikyaga mongoni ma kukwaku ka Kilisito ka musalaba. ¹³ Batū bi nibo bikusisogo, bakagyagigu ibu mutuu. Bakisaga kamukusiso kye biki kaibiba na bepukulu baya imusu kunu. ¹⁴ Imi, nakakisagigu inguo ya ibiba yi niyo, kiki asi niyo aka yo ya musalaba ka Mombukwondosu Yeso-Kilisito. A beyo, pisi ka musalaba mi nimo, obili a kuwa abe okwoni ku kami, na imi gonɔ, na kuwa abe nokwoni ndi ka obili. ¹⁵ Kinili, takikusiso ikani takikusisi, kegū na izangiya. Izangiya ni kaiko na obili wambiya. ¹⁶ Maziyo na bunza iki na batū basi nibo babyege pisi yi niyo, ika gonɔ na batū basi nibo Kunzi upunaga ndi.

¹⁷ Katukya mbiya wanu, mumbanzu kegbomisonitogu bata mu, kye na na bepukulu ka nzuyi nibayo akowonisila be na mutuu ka Yeso*.

¹⁸ Bamamaki, iziyo ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki na ibunu basi. Iyo a beyo!

* **6:17** 6:17 Pɔlo a ndi na bepukulu ka nzuyi nibayo akowonisilo be bagyogyisa ndi beyo bagya ndi mino Yeso.

Balūwa ninɔ Pɔlɔ ukpikilya ndi Baefeso Likpɔmuka la mambwa

Pɔlɔ nɔ ukpikilya ndi bakilisito ba Efeso balūwa yi nimɔ. Akpika ndi kani a ka bɔlɔkɔ ka Luma. Gɔɖɔ wa Efeso a ndi wanza kugbe luga ka bagɔɖɔ basi ba Luma niɔ ba ka Azia. Batɔ budingi luga kabɔ kɔ bɛyɔ bagyaga ndi bumbula. Bapikilya ndi kunzi kabɔ ninɔ bamakaga na Ligiliki bɛ Alitemisi ndabɔ yanza. Batɔ ba Luma bamakaga ibɔ kunzi yi ninɔ bɛ Diana. Alitemisi yi ninɔ a sanamɔ muko yi. Bindaga ndi kabibiso ka ndabɔ yi niyɔ. Batɔ basi kɔ bɛyɔ babinikyana sanamɔ yi niyɔ kiki asi Bayuda aka ibɔ na Bakilisito.

Niyɔ Pɔlɔ igoku ndi ka Efeso ka ligundɔ kaki ya yiba, upá ndi Bayuda ba kɔ mutɔɔ ka lisyɛ la mungu kabɔ. Kumbuso yi, igoku ndi kye kakwananigɔ ndi kolipya kɔ bɛyɔ, luki limoti, ɔbikya ndi bɛ indatɔ bata kaunda. Niyɔ aga bata ka nganga ya yisaa, agya byanga bisaa ni anɔbikyaga bambanzɔ Mongoni Manza aka (Wanda Ligubo 19-20). Pɔlɔ atɔmbulaga ndi likpɔmuka li nili ka balūwa yi nimɔ: Kunzi atimibisisa ndi nilɔ a ndi la kisuma, nilɔ omosa ndi ka iziyɔ kaki. Akaibikya bɛ bamumula ndeke makpɔmuka masi ma kugɔ wa lisyɛ na ninɔ ma litombɔ kye Yeso-Kilisito iki ngama kugɔ yi. Omotiloku bɛ Bakilisito bokwononi kaɔkanana, na kaiko abe bomika-muko, kegɔ binza kabikya bɛ mutɔ yi nimɔ a Muyuda, ikani ninɔ kɔ kegɔ yi. Mumuyoniso kabɔ a mukaka aka, iyi ni Abili. Kɔwa wa gɔ wa, bakilisito bokwononi kalumba pa imoti kye Abili kundungulyogonitɔgɔ.

Pɔlɔ atɔmbulagatɔ ndi gɔni bɛyɔ mulukɔ okwononi mino kaiko na mukaki, bɛyɔ bomiki bokwononi mino kaiko na babukɔta kabɔ, na bɛyɔ bosunzu bokwononi mino kaiko na bamombukwana-dabɔ. Abikya ndi gɔni bɛ bakilisito bokwononi mino kaiko luki limoti na Kilisito.

Yigbananaga ya kitabɔ yi niyi:

Yuuso 1:1-2

Kilisito atidukulya ndi bɔbɔnga na Limbengi-Lotu 1:3-

3:21

Tikini na ɔbili wambiya pa imoti na Kilisito 4:1-6:20

Yuuso ya mulibo 6:21-24

Yuuso

¹ Imi Pɔlɔ, Kunzi emakaga ndi ka sipananisɔ kaki, kaika atɔmbwa ka Yeso-Kilisito. Nakamukpikilyo ibunu batɔ

ko Kunzi niḅo mabailya Yeso-Kilisito ku ka Efeso*. ² Kunzi Obosu na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito bamufukilyi bumbunga, bamupá maziyo.

Kunzi atidukilyaga bumbunga pisi ka Kilisito

³ Kunzi, Abaki Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito avi ibiba! Atidukilyoni bumbunga pisi ka matikana na Kilisito, atipá bapepe ba Limbengi-Lotu kaki kotukyoku kugu wa lisyé.

⁴ Pisi ka Kilisito, Kunzi atipunogoni ndi kaika batu kaki kambwa kagya ḅili. Agya ndi beyo, kye tiki botu ni takegu na ifa kambwa kaki. Ko bulya sipananiso kaki, ⁵ osisilya ndi kambwa aka be tika ndeke bomikaki pisi ka Yeso-Kilisito. Abailya ndi beyo, kabyenene na sipananiso kaki. ⁶ Tabibisini neki Kunzi ka iziyo kaki niyo atipá ndi pisi ko Mikaki mupaka.

⁷ Pisi ka bangu ka Kilisito, Kunzi atikulogoni ndi, atipilya bunye kusu. Kwa wa go wa, atiwonisiloni ndi budingi ba iziyo kaki, ⁸ atitumiso noyu, atipá yimibo yasi na akili wasi. ⁹ Atimibisa ndi dikidi kaki, kabyenene na yigya yanza kaki, nilo osisilya ndi kambwa aka be otulyasa ndeke pisi ka Kilisito. ¹⁰ Tamanaga yi niyo, Kunzi otulyasa ndeke ko ngbingo yi nino abisa ndi: kamumula masi nimo a kugu wa lisyé na kusili wa moni kaiko kusili wa bungama ka Kilisito aka yikaka.

¹¹ Kuso wa matikana kusu na Kilisito, tinisononi na nilo atiwanyaga ndi. A beyo, Kunzi atipunogoni ndi kambwa aka, kabyenene na tamanaga kaki. Otulyosaga makpamuka masi mufongoni beyo osisilyogo mino na beyo apaga mino. ¹² Tobibisini neki budingi ko Kunzi, ibusu niḅo ta ndi ba mambwa kobiso tamanaga kusu kuso ka Kilisito!

¹³ Ibunu goni, mabinikyononi ndi Kilisito ngbingo yi nino mukana ndi mino mongoni ma linguna, Mongoni Manza nimo amudulyoku ndi na muhukuso. Kwa wa, Kunzi amubisa ndi na ifa kowonisila be ma kwa batu kaki. Ifa yi ni Limbengi-Lotu nilo awanyaga ndi. ¹⁴ Limbengi-Lotu li nilo ni mukalya ma mambwa ma lisimo nilo Kunzi ubisilya ndi batu kaki. Tinisana ndeke na mukalya mi nimo ngbingo yi nino kulikanaga kusu itulyana ndeke mino. Tobibisini neki budingi ko Kunzi.

Polo akaumbilya bakilisito

¹⁵ Nukononi beyo mabinikyana mino Mombukwono-dosu Yeso na beyo mupaga mino batu ko Kunzi basi. ¹⁶ Kinili, nabibisogo Kunzi masye masi ko bulya kunu.

* 1:1 1:1 Mosiso mandeli magogo kegu no lino la Efeso. Ka masye mi nimo Polo agya ndi ka Efeso, Wanda ka Ligubo 18:19-21; 19:1-40.

Nakamubusalagigu ka malumba kami. ¹⁷ Nakungaga Kunzi ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, Baba wa ibiba, kamupá Limbengi kaki iba wikoni na yimibo na bungbanganya, na ku kwa ku mamibo mino binza. ¹⁸ Nakungaga ambe amuhukwi mambengi bungbanganya, kye mibi mutamanagi tino mo Kunzi amamakaga ndi mino. Miba goni ibiba yidingi na lingama kaki lasi nilo ubisilya ndi batu kaki, ¹⁹ miba ngu yidingi niyo Kunzi atiwonisilo ibusu bi nibo takabinikyana. Owonisila ndi ngu kaki yasi, ²⁰ ngbingo yi nino apupisa ndi mino Kilisito luga ka bamanda, alikiso ka kumbanzikaniko kaki ku kugu wa lisyε. ²¹ Ku beyo, a ngama ka bangama basi, iki ka batu budingi-dingi basi ikani ka botutungyo basi, iki ka batu bo ngu ikani bamalaika basi. A ngama kugu wa masi nimo bakwanana katwa ka obili yi nimuna ikani ka obili yi nino akodoku. ²² Kunzi obisoni ndi makpamaka masi kusili wa magu ka Kilisito, abisa ndi Kilisito kugu wa makpamaka masi, abiso be iki mu ma kanisa. ²³ Kanisa ni nzayi ka Kilisito. Kilisito a wakiko kuso yi na Kunzi a mutumo kuso ka Kilisito.

2

Kainisana na muhukuso pisi ka iziyo ko Kunzi

¹ Ka bundeli, ma ndi bukwo ko bulya yigya yanye na bunye kunu. ² Mipaga ndi ka yigya yanye ya obili yi nima, managya mutuu ka ngama wo ngu yo ovivi. Ngama yi nino a limbengi la bunye nilo akagya ligubo kuso ka batu nibo bakabangagigu Kunzi. ³ Ka bundeli, ibusu basi ta ndi goni abe ibu. Obili kusu abyenenenge ndi na musasa ma nzayi, anagya sipananiso si na niso sa mambengi kusu. Kinili, ko bulya yigya kusu yanye niyo tibusuta noyu, takakwananigu ndi kanyika ngbuta ko Kunzi mudongoni abe batu bago.

⁴ Luki limoti, kumbu ko Kunzi a yidingi. Ko bulyo ya sipananiso sidingi niso atiwonisila ndi, ⁵ ibusu nibo ta ndi bukwo ko bulya bunye kusu, atipá bata obili pa imoti na Kilisito. A pisi ka iziyo ko Kunzi yo minisana ndi mino na muhukuso. ⁶ Kuso wa matikana kusu na Yeso-Kilisito, Kunzi atipupisa ndi pa imoti na ibu ka mbuku, atilikiso na ibu ka obili yi nino kugu wa lisyε. ⁷ Agya ndi beyo kye atiwonisili ka byanga nibo akodoku iziyo kaki yidingi na yimbanga. Atiwonisila bunza kaki ka matikana kusu na Yeso-Kilisito. ⁸ A beyo, iziyo ko Kunzi yo amupá muhukuso pisi ka baya. Muhukuso mi nimo kotukyokugu ku kunu, luki limoti, a apepe ko Kunzi. ⁹ Makinisanagu ndi na imu pisi ka yigya kunu. Kinili, mumbanzu gutugu bemoti aka kakwananigu mino kaiyipo ikubasu. ¹⁰ A beyo, ta ligubo ko

Kunzi, atigya ndi ka matikana kusu na Yeso-Kilisito kye tiki kagya makpumu ka manzanza ka obili. Obungusyaga ndi makpumu mi nimo kambwa aka bekye tiki kagyo yi.

Kaiko luki limoti kuso ka Kilisito

¹¹ Bayuda bi nibo ba na bepukulu baya simuso, bimakaga be batu bi nibo bikusiso. Ibonu bi nibo makegu Bayuda bakibukuta, makegu na bepukulu bi nibo. Bamamakaga be makegu bakikusiso. Eee, tomononi beyo ma ndi mino kambwa, ¹² ma ndi byi na Kilisito, makakwananigu ndi kaiko luga ka bomikya Bezaleli. Makegu ndi ka bagame nino Kunzi ugilya ndi kaunana na ibu. Makegu ndi na mutamanagi na makegu no Kunzi ka obili. ¹³ Luki limoti, mbiya wanu ka matikana na Yeso-Kilisito, ibonu nibo ma ndi byi no Kunzi, ma kawa bikpufu no Kunzi pisi ka bangu ka Kilisito. ¹⁴ A beyo, iyi no atipazi maziyo. Iyi no agya ndi be Bayuda na batu nibo bakegu Bayuda biki luki limoti. Pisi kapazi nanyi kaki, mulili nimo ugbanana ndi, agyaga ndi be biki bomuyoniso luga kabu, kegu bata. ¹⁵ Atumba ndi mutuu ka Bayuda, bopisi bi na yigyo yi. Ugya ibu basi kaiko batu bumoti, biita bambiya, ka matikana na iyi. Kawa wa go wa, obisa ndi maziyo luga kabu. ¹⁶ Pisi ka kukwaku kaki ka musalaba, Kilisito umumula ndi basi kaiko nanyi yimoti, atumba ndi simuyoniso, uhukwilya pisi kamatikana no Kunzi. ¹⁷ Kilisito odoku ndi kapazi Mongoni Manza ma maziyo kunu ka nibo ma ndi byi no Kunzi, na ka nibo ba ndi buwobi na iyi. ¹⁸ A beyo, pisi ka Kilisito ibusu basi, iki Bayuda ikani batu nibo bakegu Bayuda, takwanana kasilyo Baba ko ngungu ya Limbengi-Lotu li nilo.

¹⁹ Kinili, ibonu batu nibo makegu Bayuda, makegu bata bobiko ikani batu nibo botukyoku ndi byi. Luki limoti, ma kawa batu botu, batu ba Ndabu ko Kunzi. ²⁰ Ma kawa gonu ibonu bakipika ka ndabu niyo batutumbwa na bogyalandu bakpo ndi mubumbe mi. Yeso-Kilisito mombukwana-daki yi ni litalu nilo osulyaga mubumbe mi. ²¹ Pisi ka matikana kusu na Kilisito, ndabu yi niyo a yakamaga bingbifu, na a kawa kaidukulogo kaiko yotu kuso ka Mombukwono-dosu. ²² Ibonu gonu ma bakipiko pa imoti na batu bago basi kaiko ka ndabu niyo Kunzi ikago mino pisi ka Limbengi kaki.

3

Polo akautumbulyaga batu nibo bakegu Bayuda bodikidi ka Kilisito

¹ Kinili, imi Polo na ka boloko kye na mugya-ligubo ka Yeso-Kilisito ko bulya kunu bi nibo makegu Bayuda. ² A

beyo, mukanatũ ndi beyo Kunzi epá ndi mino ligubo pisi ka bunza kaki ko bulya kunu. ³ Eukwoni ndi yimibo, kemibisa bodikidi kaki beyo namukpikilyi bi mino ka fukudu yo. ⁴ Makatangulaga mobiso kami, makwanana kotombisyo beyo nibaga mino dikidi ka Kilisito. ⁵ Kunzi kumibisaga ndi batũ bandeli. Luki limoti, mbiya wanũ uwonisiloni batũ kaki botu: batũtũmbwa na bogyalandũ, pisi ka Limbengi kaki. ⁶ Dikidi yi niyi: pisi ka Mongoni Manza, bakwanana kaupá batũ niĩo bakegũ Bayuda na Bayuda pa imoti, mukalya nimũ Kunzi asũma ndi ko bulya livananza kaki. Ba mababa ma nzũyi yimoti, bakainisono goni ibũ na agũme ninũ Kunzi awanyaga ndi pisi ka Yeso-Kilisito.

⁷ Kunzi ebisoni ndi mũgya-ligubo wa Mongoni Manza mi nimũ, pisi ka apepe ninũ epá ndi kabyenene no ngu kaki. ⁸ Nakegũ pũ luki luga ka batũ basi ko Kunzi. Luki limoti, bepá ndi iziyo yi niyo kaubikyaga batũ niĩo bakegũ Bayuda lingama ka Kilisito niĩo kegũ na mulibo. ⁹ Nakwanana kauwonisilo batũ basi bingbanganya beyo Kunzi o mino kotulyoso dikidi yi niyo. Iyi nũ agya ndi makpũmũka masi, asũma ndi dikidi yi niyo katũkya ka bundeli. ¹⁰ Kinili, mbiya wanũ, pisi ka Kanisa, bangama basi na botutungyo ba oĩili wa kũgũ wa lisyẽ bakwanana kũwa kaiba yimibo ko Kunzi. Kunzi owonisilaga yimibo yi niyo ko bopisi dididi. ¹¹ Niyo yasi akabyenene na tamanaga ya benze na benze ko Kunzi, niyo otulyosa ndi pisi ka Yeso-Kilisito Mombukwonodosu. ¹² Kũsũ wa matikana kusu na Yeso-Kilisito na pisi ka baya kusu kũ kaki, takwanana kodoku kambwa ko Kunzi limbengi bidẽẽ. ¹³ Kinili, nakamũkungũ ambe makogwonitũgũ bũpũ ka yigyogyiso yi niyo nakaigyogyiso ko bulya kunu. Yigyogyiso yi niyo akamũpá ibiba ya lingũnũ.

Budingi ba sipananiũ ka Kilisito

¹⁴ Kinili, nakobũna moli kambwa ko Kunzi Baba, ¹⁵ ninũ apága oĩili ka bevananza bayasi kũgũ wa lisyẽ na kũnũ kusili wa mũni. ¹⁶ Nakakũngũ Kunzi ninũ a na ibiba yidingi na lingama lasi ambe amũpá bũpũpũ pisi ka Limbengi kaki iba miki no ngu ka mambengi kunu. ¹⁷ Kilisito iki ka mambengi kunu pisi ka baya. Wikoni no lyo ka sipananiũ, migwinonogo bingbufu kũsũ yi. ¹⁸ Kũwa wa, makwanana kotombisyo pa imoti na livananza lasi ko Kunzi be Kilisito atipaga kũgbe. ¹⁹ Iyo, makwanana banũ kotombisyo sipananiũ si niũ gũtũgũ beyo okitogi nimũ yimibo yasi yo, iba miki kũwa na oĩili wasi ko Kunzi, Kunzi ika mutumo kũsũ kunu.

²⁰ Kunzi a no ngu kagya yakpu kakitaga niyo takungaga na niyo tatamanaga, agyaga ligubo kuso kusu pisi ko ngu yi niyo. ²¹ Ibiba ku kaki, ka kanisa na pisi ka Yeso-Kilisito, ka bongbinga basi na ka benze na benze! A asi beyo aka yo.

4

Kaiko luki limoti kuso ka Kilisito

¹ Imi ninu na ka boloko kye nagugubyogo Mombukwono-dosu, na neki kamubikya ambe ibunu bi nibo Kunzi amamakaga, wikoni na yigya niyo okwononi na molikoni mi nimo. ² Wikoni masye masi bakisiso, botombiii na limbengi linda, manokibyono luga kunu ka sipananiso. ³ Gyoni yapu kobuulyo yimoti niyo Limbengi-Lotu akamupa pisi ka maziyo nimo akamamamula pa imoti. ⁴ Nzuyi a yimoti, Limbengi-Lotu a limoti goni. Kunzi amamakaga ka mutamanagi mumoti goni. ⁵ Mombukwono-dosu a bemoti, baya yimoti, ibatiso yimoti, ⁶ Kunzi a bemoti, Abaki batu basi, a kugu ka basi, agyaga ligubo pisi ka basi na a kuso ka basi.

⁷ Luki limoti, Kunzi apa ndi mutu yikaka-yikaka iziyo, Kilisito apa iyi aperse. ⁸ Kinili ikpikaga be: «Ngingo yi ninu adaka ndi mino kugu, aga ndi na batu ba boloko, upa bambanzu bapere.»

⁹ «Adaka ndi kugu.» Isi yi se kuwa ni iki? Isi yi ni kambwa kadaka, Kilisito osya mbeyi ndi kusili kugbe, kunu ka litombu. ¹⁰ Ninu osyoku ndi, iyi goni nu adaka ndi kugu kugbe kakitaga lisyeye kye itulyani ka bapa bayasi. ¹¹ Iyi nu upa ndi bambanzu bapere dididi: upa ndi batu bago kaiko batutumbwa, bago bogyalandu, bago babibikya bo Mongoni Manza, bago bata bapasitele na bowonisilo. ¹² Agya ndi beyo, kye batu ko Kunzi biki bukwanana kotulyoso ligubo kaki, ko bulya lipipiko la kanisa, nzuyi ka Kilisito. ¹³ Kuwa wa go wa, ibusu basi tika kuwa luki limoti ka baya kusu, tamiba basi Miko Kunzi. Tiita batu bungata ka baya, tiko na yigya yanza mufongoni abe Kilisito. ¹⁴ Kuwa wa, takikigu bata abe bomiki kaamama bigbagbagba abe ingbolo niyo mbumbo oyungaga ka limbengi lo libo. Takikigu bata kogwogwo ka mutuu ka batu gbali nibo bubobogo bengeri na kabumya pisi ka bokoli kabu. ¹⁵ Luki limoti, pisi kabikyaga lingunu ka sipananiso, topingo ka makpamaka masi na kadwe ku kwa ku tiita mino abe Kilisito ninu a mu ma kanisa. ¹⁶ Pisi ku kaki, mababa masi ma nzuyi a pa yimoti na ka yimoti. Na nzuyi yasi a yakizukyonogo binza

ko ngu ya moziko. Kawa wa, ngbingo yi nino libaba limoti-limoti o mino kagya ligubo beyo okwononi mino, nzuyi yasi akangata na kaipiko ka sipananiso.

ɔbili wambiya kuso ka Kilisito

17 Kinili nakaitatanaga na ibunu ko lino ka Mombukwono-dosu be: ɔbili kunu kikonitogu bata abe batu nibo bakamibigu Kunzi. Tamanaga kabu ikaga asi ya payaya aka. 18 Yimibo kabu opiyoni biti bipi, bakegu na ɔbili nino Kunzi apaga. A beyo, bakibigu luki gutugu limoti aka kye ba na ma mapu. 19 Bakegu gutugu no mikyo suni aka. Biponi asi ka yigya yanye aka na banagya makpamuka manyenye masi ni bakegu na kubangaku.

20 Luki limoti, bakamuwonisilagu ndi ibunu beyo ko bulya ka Kilisito! 21 Mukanatu ndi mongoni ka Yeso binza, bamuwonisilo lingunu nilo a kuso kaki. 22 Yeki a beyo, makwanana neki kaasanana na yigya kunu yandeli, mopupa ka ɔbili kunu wandeli nino apaga musasa ma kuboboku nimo atikaga mumbanzu kaputikana. 23 Okwononi kaiko batu bambiya ka mambengi na tamanaga kunu, 24 mogulya ka ɔbili wambiya nino Kunzi agya ndi ka likingyosi kaki. ɔbili yi nino a wongbingili na a na butu ba lingunu.

25 Kinili, okwononi kaasanana na bongu! Mumbanzu wasi abikyagi mamaki likpamuka la lingunu, kye ifusu basi ta mababa ma nzuyi yimoti aka. 26 Kika ni mongbutini, makogwonitogu ka bunye. Okwononi ngbata kunu osyi kambwa moni kogwo. 27 Makasilyonitogu mumuyoniso ngbingo gutugu iki yi aka kamundungulyaga. 28 Nino ibaga ndi, asi kubaku, luki limoti idukufi bigufu kagya ligubo na maboku kaki. Kawa wa go wa, ika na ɔbili wanza. Akwanana goni kaiko no luki kausingyo nolu batu ba yangya. 29 Munzina manye gutugu mumoti aka kopuponitogu ka noku kunu. Bikyogoni nimo aka mo manza, nimo akwanana kaika na izangiya kaupiko batu bagu na nimo akwanana kapá iziyo ka batu nibo biko kamumukana. 30 Makalyisisonitogu Limbengi-Lotu kumbu. Limbengi li nilo a ida niyo Kunzi amubisa ndi kowonisila be ma batu kaki kadwe ka lise nilo amukulaga ndeke mino ka bunye. 31 Wosoni tamanaga yasi ka mumuyoniso: gboko, ngbata, pamikanaga na mosikoni. Wosoni bunye basi! 32 Luki limoti, wikoni banza, butumo na sipananiso luga kunu. Pilyononi madongoni beyo Kunzi amapilya ndi mino pisi ka Kilisito.

5

Kaiko ka bʉngbanganya

¹ Ma bomiki niḅo Kunzi upaga, byeni neki yigya kaki.
² Wikoni na sipananiso luga kunu mʉḅongoni beyo Kilisito atipa ndi mino. Apá ndi ḅbili kaki ko bulya kusu abe apepe nino wa su yanza kambwa ko Kunzi.

³ Ma ka livananza ko Kunzi, kinili yigya yasi ya bʉḅanda, ya musugu, gutugu ya musasa ma mukumbo aka kinisonitogu luga kunu. ⁴ Kegʉ goni binza kopupisogo manzina ma gbali, mo suni ikani manye, kye kegʉ na izangiya. Luki limoti, manzina kunu iki nimo mumigisyo Kunzi ibiba aka. ⁵ Wiboni binza ambɛ: adanda wasi, mutʉ wa musugu na nino wa musasa ma mukumbo (musasa ma mukumbo a mʉḅongoni abe kaubibiso bokunzi), niḅo basi bakinisonigu ndeke ka Bʉngama ka Kilisito na ko Kunzi.

⁶ Mʉmbanzʉ kamubonitogu na manzina ma payaya, kye inguo ya manzina mi nimo, alikyaga ngbʉta ko Kunzi ka batʉ niḅo bakabangagigu. ⁷ Kinili, makusyonitogu inguo ya batʉ bi niḅo ka mʉḅongʉ. ⁸ Mikaga ndi kambwa ko biti, luki limoti, mbiya wanʉ, pisi ka matikana kunu na Mombukwono-dosu, ma kʉwa ka bʉngbanganya. Wikoni na yigya abe batʉ ba bʉngbanganya. ⁹ A beyo, masolo ma bʉngbanganya ni bʉnza, bʉngbingbili na lingʉnʉ. ¹⁰ Gyoni yapʉ kotombisyo makpʉmʉka nimo abosogo Mombukwono-dosu. ¹¹ Makomotikononitogu ka makpʉmʉka ma payaya nimo bagyaga ko biti. Luki limoti, pupisoni ka bʉngbanganya. ¹² A beyo, makpʉmʉka mi nimo batʉ bi niḅo bagyaga ko dikidi, apágatʉ suni kopupiso yi. ¹³ Wina se, ngbingo yi nino bopupisaga mino dikidi, likpʉmʉka li ipupisaga kʉwa ka bʉngbanganya. ¹⁴ A beyo, masi nimo ipupisaga ka pa yangba, iitaga kʉwa bʉngbanganya. Kinili babikyaga be:
 «fwe mʉna wa ka toto aaa, zuzuko!
 Pupoku ka ḅbili ka bamanda,
 Kilisito anze kʉgʉ kakʉ.»

¹⁵ Wiminyonito neki na yigya kunu. Makikonitogu abe bongingi, luki limoti, wikoni abe batʉ ba yimibo. ¹⁶ Wakiko no ngbingo kagya luki, ngbingo yi nino kuukogonitogu, kye masye mi nimana, a manye. ¹⁷ Makikonitogu neki bongingi, luki limoti, gyoni yapʉ kaiba niḅo Mombukwono-dosu akapa.

¹⁸ Makodomwonitogu vinya, kye apʉtaga mʉ ka mʉmbanzʉ, luki limoti, wikoni butumo na Limbengi-Lotu. ¹⁹ Tumisonogoni mambengi na mambʉ, mambʉ mubibiso na mambʉ nimo akotukyoku ka mambengi.

Mumbimbimbyoni, mabibiso Mombukwono-dosu ka mambengi kunu masi. ²⁰ Mumigisilyoni Kunzi Baba ibiba masye masi na ka makpɔmuka masi, ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.

Mutuu ko bulya ka boko na bambunyaabu

²¹ Bongononi mabobo ko bulya kabangaku ka Kilisito nikwo a kusɔ kunu.

²² Ibonu boko aaa, hubongoni bombunyonu mɔɔngɔni beyɔ mabangaga mino Mombukwono-dosu. ²³ A beyɔ, muluku ni mu ka mukaki, mɔɔngɔni beyɔ Kilisito o mino mu ma kanisa. Kilisito ni Muhukuso wa kanisa, na kanisa a nzuyi kaki. ²⁴ Boko bakwanana neki kabanga bambunyaabu ka makpɔmuka masi, mɔɔngɔni beyɔ kanisa abangaga mino Kilisito.

²⁵ Ibonu baluku aaa, huponi boko kunu mɔɔngɔni beyɔ Kilisito apa ndi mino kanisa. Apa ndi obili kaki ko bulyo yi. ²⁶ Agya ndi beyɔ, kobubiso kanisa bitu ko bulya ko Kunzi, ongumasa pisi ko libo* na mɔnzina. ²⁷ Abailya ndi be kanisa inisoni kambwa kaki na ibiba, ni kegu na ida ikani ibo yagogo gutugu imoti aka. Luki limoti, iki bitu ni kegu wa baminya mino. ²⁸ Baluku bakwanana neki kaura boko kabu mɔɔngɔni begyeɔ barago mino nzuyi kabu bamombukwana-dabu bi. Nino apaga mukaki, ipaga iyi mombukwana-daki yi. ²⁹ A beyɔ, kegu na mambanzu gutugu bemoti aka nino omuyoni nzuyi kaki bikpe. Luki limoti, olyolysisogo, anobuulyo mɔɔngɔni beyɔ Kilisito agyaga mino na kanisa. ³⁰ A beyɔ, ta mababa ma nzuyi kaki. ³¹ Mɔɔngɔni beyɔ ikpikaga mino be: «Kinili, muluku asaga ndeke abaki na amaki bakpakpana na mukaki, ibu basi baba biita kuwa nzuyi yimoti.» ³² A yaruru kugbe kotombisyo dikidi yi niyi, luki limoti, imi nakamubikya ambe a likpɔmuka li nilo akanda Kilisito na Kanisa. ³³ Luki limoti, a goni ko bulya kunu: muluku wasi akwanana kapa mukaki beyɔ ipago mino mombukwana-daki yi, muko abanga mbunyaki.

6

Mutuu ko bulya ka bomiki na babukuta kabu

¹ Ibonu bomiki, hubongoni babukuta kunu mɔɔngɔni beyɔ Mombukwono-dosu apaga mino. Mokwononi kagya beyɔ. ² Mutuu ma mambwa nimo Kunzi apa ndi mino

* 5:26 5:26 pisi ko libo: Akanzina ko bulya ibatiso (wanda goni Tito 3:5). 5:31 5:31 Wanda ka Mupanganagi 2:24.

agume nima: «Mubanga abaku na amaku, ³ kye wiki binza, wika goni na obili munda.»

⁴ Se kawa ibunu bababa, makutulisonitogu bomikunu mambengi. Luki limoti, ukwisoni, manutiwa na manuwonisilo mutuu ka Mombukwono-dosu.

Mutuu ko bulya ka bosunzu na bamombukwana-dabu

⁵ Ibunu bosunzu aaa, hubongoni bamombukwana-donu bi nibana kunu ka litombu, manubibiso na limbengi limoti, mufongoni abe makiko bi kagugubyo Kilisito. ⁶ Makugugubyonitogu asi ko ngbingo yi nino aka no bo mino kamunda kye minisoni banza. Luki limoti, tulyosoni sipananiso ko Kunzi na mambengi kunu masi mufongoni abe bosunzu ka Kilisito. ⁷ Gyoni ligubo kunu la busunzu na limbengi lanza mufongoni abe makiko kagyilya Mombukwono-dosu. Makogyonitogu abe makiko kagyilya mumbanzu. ⁸ Wiboni ambe mumbanzu kiko musunzu ikani mukalikanaga, Mombukwono-dosu akalya ndeke mutu yikaka-yikaka kabyenene na bunza nibo ika kani ogyoni ndi.

⁹ Ibunu bamombukwana-dabu, ugyilyoni bosunzu kunu begyo. Wosoni kaunyakilya binyaka-nyaka. Wiboni ambe ibunu na bosunzu kunu ma na Muwonisilo bemoti kugu wa lisyu. Iyi aminaga batu basi mufongoni aka.

Makpumuka ma lunga ka Mukilisito

¹⁰ Ka mulibo, kisoni ngu kunu pisi ka matikana na Mombukwono-dosu ko ngu kaki yidingi. ¹¹ Voni makpumuka ma lunga masi nimo Kunzi akamupa, iba mumuyoniso kamundungilyogonitogu na bokoli kaki. ¹² A beyo, takegu kabumana na batu ba obili yi nima. Luki limoti, takabumana na botutungyo ba kugu wa lisyu, bangama, batu bo ngu na bamombukwana obili yi nima wo biti mu. ¹³ Kinili, voni mbiya wanu makpumuka ko Kunzi masi ma lunga! Kawa wa go wa, ngbingo yi nino lisyu lanye odoku ndeke mino, makwanana kaisulyo kambwa ka mumuyoniso. Ka mulibo ma lunga, makwanana kaiko bakisulyo.

¹⁴ Yeki a beyo, wikoni bakitulya: mikandila linganu bingbufu abe makaba, mimokisyo bungbingbili abe kutuko kwa ngweyi nikwo obuulyogo mbanzi. ¹⁵ Wimokisyoni kekele yibikyaga Mongoni Manza ma maziyo abe bekpaku. ¹⁶ Baya kunu iki bongbinga basi abe kopi niyo makwanana na iyu kolimogo fuku ba bomongwo basi ka Mumuyoniso. ¹⁷ Vonito goni muhukuso abe ikpakpasu sa ngweyi na

Likpamuka ko Kunzi abe dukpa niyo Limbengi-Lotu atipá. ¹⁸ Nimó masi, mukungogoni Kunzi bongbinga basi ka mobi ma malamba masi mudongoni beyo Limbengi-Lotu iko mino kamuwonisilo. Wikoni bongbinga basi bakitulya, hulumbilyoni batu ko Kunzi basi. ¹⁹ Ikungilyonito goni, iba ngbingo yi ninó nanzinaga banu mino, Kunzi ewanyi beyo nakwanana mino kabikya. Kawa wa go wa, nakikigu kazakadaga kaibisikoso dikidi ya Mongoni Manza. ²⁰ Gutugu beyo no mino ka boloko bene, na imi mudibikya wa Mongoni Manza mi nimó aka mó. Ikungulyoni neki iba nakikonito na kubangaku, luki limoti, iba nabikyagi beyo okwononi mino.

Yuuso ya mulibo

²¹ Nakapa ambe wibonito goni ibunu likpamuka kami na ligubo niló nakagya. Momosu mapaka na mugya-ligubo ka Mombukwono-dosu beyo ka Tikiko amupagatu banu mongoni masi. ²² Namutikilyi ambe amupagi mongoni kusu, amutumisa goni mambengi.

²³ Kunzi Baba na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito budukilyi bomomosu basi maziyo, bupá sipananiso na baya! ²⁴ Iziyo ko Kunzi iki pa imoti na batu basi nibo bapaga Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito na sipananiso niso kegu na mulibo.

Balūwa ninɔ Pɔlɔ ukpikilya ndi Bafilipi Likpɔmuka la mambwa

Pɔlɔ nɔ ukpikilya ndi bakilisito ba Filipi balūwa yi nimɔ. Ka ligundɔ kaki ya yiba, abikyaga ndi Mongoni Manza ka gɔdɔ yi ninɔ kadwe kɔ kwa kɔ batɔ ba gɔdɔ yi ninɔ babinikyana ndi mino (Wanda Ligubo 16:11-40). Niyo bagwi ka bolokɔ ko bulya ligubo ka Mombukwono-dosu, Bafilipi bɔmɔmɔla ndi bangyo, batikilya ndi na alaku bemoti ninɔ ina ndi Epafolodito.

Pɔlɔ ukpikilya kɔwa ndi balūwa yi nimɔ ko ngbingo yi ninɔ, kaumigisyo ibiba, na kaubikya gɔni be ɔminatɔ ndi bangyo bi niɔ batikilyoku ndi. Ubikya gɔni be bigwinonogi yapɔ ka baya, bakapilyonitɔgɔ Kunzi mɔgɔngɔ ikani kaumukana batɔ bi niɔ bakaɔpɔ bambanzɔ mutɔ di na nimɔ ko Kunzi. Utomosya bata be biitoni luki limoti na Kilisito, na a mutamanagi mi nimɔ okwononi iki luga kabɔ.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Yuuso, na malɔmba 1:1-11

Bayɔ Pɔlɔ o mino kaina ɔbili 1:12-30

Yeso-Kilisito aka nɔ a mutɔ yi ninɔ kibinikagɔ ndi 2:1-18

Yigyɔ ka Timotio ibɔ na Epafolodito 2:19-30

Mambanzɔ okwononi kabosilo Kunzi 3:1-4:9

Pɔlɔ akaumigisyo Bafilipi ibiba 4:10-20

Yuuso ya mulibo 4:21-23

Yuuso

¹ Imi Pɔlɔ ibusu na Timotio, bosunzu ka Yeso-Kilisito ibusu bɔ tamukpilyi ibunu batɔ basi ba gɔdɔ wa Filipi balūwa yi nimɔ. Tukpikilyi batɔ ko Kunzi basi pisi ka Yeso-Kilisito pa imoti na bapatɔ ba kanisa na badiakɛ. ² Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito bamudukilyi iziyo na maziyo.

Pɔlɔ akamigisya Kunzi ibiba

³ Namigisyaga Kunzi ibiba bongbinga basi wa namutamanaga mino. ⁴ Bongbinga basi wa nikaga mino kamulambilya, nalambaga na igyagya, ⁵ kye tamatikana ndi na ibunu katɔngbɔla ligubo libikyaga Mongoni Manza katukya ka lisyɛ nilɔ mabaya ndi mino na kadwe mɔni na bɔbwanɔ. ⁶ Nakaiba binza ambe Kunzi ninɔ apɔnga ndi ligubo nilɔ lansa lɔ kɔsɔ kunu, idukulaga ndɛke nolu

kadwe ku kwa ku omosisya ndeke mino ka lisyε nilo Yeso-Kilisito igoku ndeke mino. ⁷ A binza kugbe imi kaiko na mutamanagi manza ko bulya kunu basi. Nobiso limbengi kami kugu kunu kye ibunu basi tomotikononi na ibunu ka ligubo nilo Kunzi ewonisilo mino iziyo kaki. A beyo, mogyini bata begayo wa no mino ka boloko wanu madongoni begayo na nduku mino kabikyaga no ngu Mongoni Manza na kowonisilo be a malinganu. ⁸ Kunzi akaiba be nilo nakabikya a linganu. Namupaga basi kugbe beyo Yeso-Kilisito amupaga mino. ⁹ Namulumbilyaga ambe sipananiso kunu idukulogi kugbe. Sipananiso niso amuitiso kaiko na yimibo ya linganu na mutombisiyi manza, ¹⁰ iba wiboni kapunaga nilo a lanza kugbe. Kwa wa, mika bingoy, ni makegu wa bamuyoyiso mino ka lisyε nilo Kilisito igoku ndeke mino. ¹¹ Pisi ka Yeso-Kilisito, obili kunu otuma ndeke na yigya ya bungbingbili ko bulya ibiba na kadondisyo Kunzi.

Yidukulogo yo Mongoni Manza

¹² Ibunu bamamaki, nakapa ambe wiboni be likpamuka nilo esilya ndi lo, ilu lo odukulaga ndi Mongoni Manza. ¹³ Kinili basuda basi nibo ka ngama mudingi na batu bagogo basi bakaiba be na ka boloko kye nakagugubyo Kilisito. ¹⁴ Mongoni ma ligwigwi kami amatilya ndi bomomosu budingi luga ka nibo ba ndi kani bobinikyonini baya kugbe. Bapanga kwa ndi kabikyaga Likpamuka ko Kunzi na kekele ni bakegu bata na kubangaku. ¹⁵ A linganu be batu budingi luga kabu, bakabikyaga Mongoni Manza ka Kilisito na imi na bodongoso. Luki limoti, batu bagogo bakabikyaga na limbengi lanza. ¹⁶ Nibo bagyaga beyo kye bepatu. Bakaiba be na wakitulya kaamalya Mongoni Manza. ¹⁷ Batu bagogo bakabikyaga Mongoni Manza ka Kilisito na imi na bodongoso, banasima be bakamatila yigyoyiso kami wa no mino kunu ka boloko.

¹⁸ Mutamanagi kabu kika mongbingbili ikani manye, kagyigu likpamuka kye ibu basi bakabikyaga Mongoni Manza ka Kilisito, kinili nakogwa magyagya. Nidukulagatu aka kogwa magyagya. ¹⁹ Nakaiba binza ambe pisi ka malumba kunu na beyo Limbengi ka Yeso-Kilisito o mino ketungbulaga, nakulikanagatu banu. ²⁰ Kabyenene na nilo nakabunda na nilo no mino na mutamanagi kugbe, nakogwigu suni ko pisi ya likpamuka gutugu limoti aka. Luki limoti, iki mbiya wanu na ka bongbinga basi, nika kabibiso Kilisito na kekele na nzuyi kami yasi, iki kani na mubisi gutugu kani nokwini aka. ²¹ A beyo, ku kami, obili kami ni Kilisito. Kukwaku a izangiya ku kami. ²² Luki

limoti, nakika mubisi, nakwanana kagya ligubo la izangiya. Kinili luga wa kukwakw na obili, sibigu ambe napuna iki. ²³ Na kawa wakigbananaga: nakapa kokwo iba niki pa imoti na Kilisito, niyo okitogi na izangiya kugbe. ²⁴ Luki limoti, nakika mubisi, ika na izangiya kugbe ko bulya kunu. ²⁵ Yeki na na binikyana ka nilo, nakaiba ambe nika banu na ibunu kaidukulogo kamutungbulaga basi kopingo na kaiko na magyagya ka baya, ²⁶ iba wa nigoku banu mino buwobi na ibunu, ibiba kunu pisi ku kami, ka matikana na Yeso-Kilisito idukulogi.

Lunga lo Mongoni Manza

²⁷ Likpamuka la izangiya a be wikoni na yigya kabyenene na Mongoni Manza ka Kilisito. Kawa wa, nakodoku abe nakodukugu kamunda, nakani baka be mafakisulyo ka mutamanagi mimoti, na ibunu basi makaulanana ko bulya baya niyo akotukyoku ko Mongoni Manza. ²⁸ Makubongonitogu bomuyoniso kunu gutugu iki yi aka. Yigya yi niyo owonisila be babubungogo, luki limoti, owonisila ku kunu be minisononi na muhukuso. Niyo igyonoso no ngu ko Kunzi. ²⁹ A beyo, Kunzi amuponi ngasa kagugubyo Kilisito, kegū asi pisi ka baya aka, luki limoti a goni pisi ka yigyogyiso ko bulya kaki. ³⁰ Mbiya wanu, ta pa imoti na ibunu ka lunga. Ibunu meminatū kaulanana lunga li nilo, na kadwe moni na bufwanu, makaukana aka be na asi kaulanana aka.

2

Yisiso ka Kilisito na budingi kaki

¹ Matikana kunu na Kilisito kamupagu mbeyi ngu? Sipananiso kaki kamutumisagu mambengi? Makegu mbeyi bumatikana na Limbengi-Lotu? Makikogigu mbeyi na sipananiso no kumbu luga kunu? ² Yeki a beyo, itumisoni limbengi na magyagya, mika na yukanana, mika limbengi limoti na mutamanagi mimoti. ³ Makogyonitogu bodongoso ikani kaika na limbengi la kibinika ka likpamuka gutugu limoti aka. Luki limoti, wikoni na limbengi la kisiso, manumina batū bagogo banza kugbe kamukitaga ibunu bikpe. ⁴ Mumbanzu gutugu bemoti aka kokisonitogu izangiya kaki ka mombukwana-daki aka, luki limoti, amanito goni niyo ka batū bagogo. ⁵ Wikoni luga kunu na yigya abe niyo ka Yeso-Kilisito.

⁶ Iyi nino a ndi Kunzi aka, kakisagu ndi kaiko mufongoni no Kunzi.

⁷ Luki limoti akya ndi masi, ita ndi abe musunzu.

hita ndi abe mumbanzu luga ka bambanzu, bamiba ndi be a mumbanzu lingunu.

⁸ Isisa ndi ni iyi mombukwana-daki, abailya ndi kagya mutuu kadwe ka kukwaku, kukwaku nikwo ka musalaba.

⁹ Kinili Kunzi adokisa ndi kugu kugbe, apa ndi lino. Lino li nilo a lidingi kakitaga mino magogo masi.

¹⁰ Kunzi apa ndi be masi nimo a kugu wa lisyε, kunu ka litombu na kusili wa litombu*, obuni moli kambwa ka Yeso,

¹¹ masi abikiyi bingbanganya be Yeso-Kilisito ni Mombukwono-dosu, ka ibiba ko Kunzi Baba.

Kaiko batu bunze ka obili

¹² Ibunu bamamaki bupaka, mudongoni beyo magyaga ndi mino mutuu ngbingo yi ninu na ndi mino luga kunu, gyoni kuwa bata binza kugbe wa takegu bata mino na ibunu. Gyoni ligubo la muhukuso kunu na kubangaku ni nzuyi anamutwa bikyakyakya, ¹³ kye Kunzi akagya ligubo kuso kunu, kamupa musasa no ngu kagya nilo akabosilo.

¹⁴ Gyoni masi ni makegu na yigama, gutugu bodongoso aka. ¹⁵ Kuwa wa go wa, makikigu na bunye, mika bitu, mika bomiko Kunzi ni makegu no pisi yi niyo bamuyoyiso mino luga ka batu banye na ba kuboboku ba obili yi nima.

Mika kanze luga kabu abe mangutu kugu wa lisyε, ¹⁶ kani manuwonisilo mongoni nimo apaga obili. Kuwa wa go wa, nakwanana ndeke kaiko na bugindo ko bulya kunu ka lisyε nilo Kilisito igoku ndeke mino, kye ika kani nakokwagu ndi ligubo ka ibu, ikani kokwo ngbufu-ngbufu payaya.

¹⁷ Gutugu bangu kami kadukaga, ika abe kimatila ka apepe wa baya kunu ninu mapaga Kunzi. Nika na magyaga, togwa magyaga pa imoti na ibunu basi. ¹⁸ Gwoni goni ibunu magyaga, mogwa magyaga pa imoti na imi.

Polo atikini Timotio ibu na Epafolodito ka Filipi

¹⁹ Na na tamanaga kuso ka Mombukwono-dosu Yeso ambe namutikilyatu Timotio mbiya, iba nogwi banu magyaga kaukana mongoni kunu na iyi. ²⁰ Iyi aka mukaka no a na tamanaga abe imi, analya kumbu kugbe ko bulya kunu. ²¹ Batu bagogo basi bakakisa asi izangiya kabu aka kani kegu niyo ka Yeso-Kilisito. ²² Ibunu, makaiba beyo Timotio owonisilo mino bungbingbili kaki: ogyoni ligubo lo Mongoni Manza pa imoti na imi mudongoni abe miki ka kpolo ka abaki. ²³ Kinili, na na mutamanagi katika ku kunu

* **2:10** 2:10 kusili wa litombu: A pa yi niyo Bayuda babikyaga ndi mino be batu nibo bokwaga ndi bikaga mino.

wa niba banu mino likpamuka kami binza. ²⁴ Na goni na baya ambe Mombukwono-dosu kapa, imi nagatu banu goni kamumina bikwa.

²⁵ Luki limoti, nini bi binza ambe namutikilyi mbeyi Epafolodito. Iyi a mika-mama ka baya. Akagya ligubo na akaulanana pa imoti na imi ko Mongoni Manza. Iyi no matikoku nduku na makpamuka mi nimu na nduku nzoyi yi. ²⁶ A goni na musasa kugbe kamumina bata ifunu basi. Alya nduku kumbu kugbe begeyo mukana nduku mino be a na nzuyi. ²⁷ A beyo, aguna nduku yaru, buwobi kosisa limbengi. Kunzi akwilyito bi kumbu, kegua asi iyi aka, luki limoti na imi goni be kye nakolyonitogu bata kumbu kugbe. ²⁸ Kinili, okwononi be namutikilyi yakaki bigala iba gwoni magyagya ngbingo yi ninu mamina bata mino, kumbu kami igba kuwa goni. ²⁹ Kuwa wa go wa, mutilyoni na magyagya ko lino ka Mombukwono-dosu. Okwononi kaubibiso inguo ya batu bi niba, ³⁰ kye o bi buwobi kokwo ka ligubo ka Kilisito. Okitogi bi ka mukpanga ma libye wa oduku bi mino kesingyo ko ngbingo yi ninu makakwananigu bi mino kodoku ibunu bamombukwono-donu.

3

Pisi ya lingunu kaiko ngbingbili ko misa ko Kunzi

¹ Ibonu bamamaki, nakapa kamubikya ka mulibo ambe: «Gwoni magyagya pisi ka matikanaga kunu na Mombukwono-dosu.» Nakegu na buti kamukpikilyo bata mufongoni beyo namukpikilya ndi mino. Niyu yasi a ko bulya kamubuulyogo. ² Wiminyonito na bagya-ligubo banye ba abe benva. Wiminyonito na nibo bigumyaga ko bulya simuiso. ³ A beyo, ibusu bo batiko simuiso sa lingunu kye tagugubyogo Kunzi no ngu ya Limbengi kaki. Ta na bugindo kye tomatikononi na Yeso-Kilisito, takigumyagu ka izangiya ya nzuyi. ⁴ Wina se, nakwananatu goni bi imi kaigumya ka likpamuka la nzuyi. Mumbanzu kapa kaigumya ka likpamuka la nzuyi, nakwananatu goni imi kaigumya mino kugbe. ⁵ Bekondi kani na na masye bugina. Na Muizaleli, ko pigo ka Benyamini. Na Muebelenia, batite ba ndi basi asi Bebelenia aka, pisi ka mutuu nimu Bayuda bagyaga ndi, nagyaga ndi mufongoni abe Mufalisayo wanza. ⁶ Na ndi na kekele kugbe kogyogyiso Kanisa. Kabyenene na bungbingbili pisi kagya mutuu, nakegu ndi na daki yi. ⁷ Luki limoti, masi nimu ninaga ndi abe kika na izangiya, nakaina mbiya wanu payaya ko bulya ka Kilisito. ⁸ A beyo, ninaga masi payaya ko

bulya likpamuka nilo la izangiya kugbe. Likpamuka li ni kamibo Mombukwana-dami beyo ka Yeso-Kilisito. Nasa ndi masi ko bulya kaki, nakaina masi abe mozoyo iba niki na izangiya na Kilisito, ⁹ na kaiko mumatikana na iyi lingunu. Nakakwananigu kaibiba be na mututu wongbingbili kye nagyaga ndi mututu. Luki limoti, na mututu wongbingbili ko bulya baya kami ka Kilisito. Bungbingbili otukyogoku ko Kunzi nino upaga batutu basi nibo babailya. ¹⁰ Musasa kami, ni kamibo Kilisito, kaiba ngu yi niyo opupa ndi noyu ka mbuku, kaigyogyiso beyo igyogyisa ndi mino na kokwo beyo okwa ndi mino, ¹¹ nika na mutamagi ambe nopupatu ndeke gonni imi ka mbuku.

Kapikita mbangu kadwe ka mulibo

¹² Nakegu kapa kabikya be nodwini ka mulibo ikani na kuwa mukwanana. Luki limoti, na mbeyi ka mbangu aka kakisa kainisono na mukalya, kye na kuwa ka maboku ka Yeso-Kilisito. ¹³ Bamamaki, kegu bekye na kuwa na mukalya, luki limoti nakagya bene: nakabusala lasi nilo a kumbuso, naga kekele ka nilo a kambwa kami. ¹⁴ Kinili nakaidukulogo na mbangu aka kadwe ka mulibo, kava mukalya nimo Kunzi akatimalikya kugu wa lisyey pisi ka Yeso-Kilisito. ¹⁵ Ifusu basi nibo ta kuwa bungata ka baya, tikini na mutamanagi mi nimo mudongoni. Luki limoti, makika na tamanaga yodi, Kunzi amuwonilatutu likpamuka la lingunu bingbanganya. ¹⁶ Kika gutugu beyo, tidukulogini kagya beyo aka yo tapanga ndi mino kagya.

¹⁷ Ifunu bamamaki, byoni likingyosi kami ifunu basi. Tanuponi likingyosi, kinili hundoni nibo obili kabu akabyene na likingyosi li nilo. ¹⁸ Namubikyaga bongbinga basi, nakaigilya bata kamubikya mbiya wanu kuwa na bomomiso-miso ambe batutu budingi bigyaga abe bomuyoniso ka Kilisito nino okwa ndi ka musalaba. ¹⁹ Batutu bi nibo bopipilo kofungogo kye kunzi kabu ni muma kabu. Bibibaga na likpamuka nilo akwanano bi kaupasu. Bobisaga ibu limbengi asi ka makpamuka ma obili yi nima. ²⁰ Luki limoti, mugi kusu a kugu wa lisyey, ku beyo, tabundaga mino igoku ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito katihukusogo. ²¹ Oyitisa ndeke nzuyi kusu ya buru ka nzuyi ya ibiba. Agya ndeke beyo, pisi ko ngu niyo a noyu kaiko kugu wa makpamuka masi.

4

Mututu

¹ Bamamaki, namupaga kugbe, na na musasa kugbe kamumina bata. Ifunu ni igyagya kami, na na bugindo ko

bulya kunu. Kinili, wigwinonogoni yapu na Mombukwono-dosu.

² Iwe Ivodia ibunu na Sitiko, nakaitatanaga na ibunu ambe wikoni na yukanana luga kunu kuso ka Mombukwono-dosu. ³ Na iwe nino wagyaga ligubo ka bungbingbili pa imoti na imi, hutungbulaga boko bi nibo binza kye ibu bo tulanana na ibu lunga kabikyaga Mongoni Manza pa imoti na Kilimeti na batu bagogo basi. Mino ka batu bi nibo a ka kitabu ya obili wa benze na benze.

⁴ Gwoni magyaga bongbinga basi ka matikana kunu na Mombukwono-dosu. Na bata kaigilya kabikya ambe, gwoni magyaga.

⁵ Wonisiloni yigya yanza kunu ko misa ka batu basi. Mombukwono-dosu a buwobi kodoku.

⁶ Makigbomisonitogu bamu ka likpumuka gutugu limoti aka, luki limoti, lumboni ka makpumuka masi nimo ma na musasa mi, mamigisya Kunzi ibiba ka lasi nilo ika kani amugyilini. ⁷ Kuwa wa go wa, maziyo ko Kunzi nimo okitogi yimibo yasi, obuulyogo mambengi kunu na tamanaga kunu pisi ka matikana kunu na Yeso-Kilisito.

⁸ Bamamaki, nakapa kopipila bata kamubikya ambe bisoni tamanaga kunu ka likpumuka lasi nilo la lingunu, nilo la ibiba, nilo la bungbingbili, nilo kegua na ibo, nilo libosilono, nilo okwononi na binikyana, lasi nilo lanza kugbe na nilo okwononi no bibiso. ⁹ Gyoni nimo bamuwonisila ndi na nimo mava ndi na imi, pisi ka manzina na pisi ka yigya kami. Kuwa wa, Kunzi nino apaga maziyo ika pa imoti na ibunu.

Polo akaumigisya Bafilipi ibiba

¹⁰ Nogwi bi magyaga kugbe ka obili kami pa imoti na Mombukwono-dosu kye mowonisili bata be metamanagatu. Nakaiba binza ambe metamanagatu ndi luki limoti, makikogigu ndi no pisi kewonisilo yi. ¹¹ Nakegu kabikya beyo ko bulya yangya. A beyo, nibananatu imi bongbinga basi, kogwa magyaga na masi nimo nikaga nomu. ¹² Nibananatatu kaika ka yangya, nibananatatu goni kaika ka bundei. Nibananatatu bongbinga basi na pa yasi kaika na nza ikani wakikuto, kaiko ka bundei ikani kaiko na yangya. ¹³ Nakwanana kagya nimo masi ko ngungu ka Kilisito nino epaga ngu. ¹⁴ Luki limoti, mogyi binza kamatikana pa imoti na imi ka yigyogyiso. ¹⁵ Ibunu Bafilipi, makaiba binza be wa natukya ndi mino ka Makedonia, ko ngbingo yi nino bapunga ndi mino kabikyaga Mongoni Manza, kanisa kunu aka yo epapaga ndi. ¹⁶ Katukya wa na ndi mino kuwa ka Tesalonika, metikilyatu ndi makpumuka nganga bikyo nimo

na ndi na yangya yi. ¹⁷ Nakεgu wa kigumya kunu ambe wikoni κεράπά, luki limoti na na musasa ambe winisononito goni na βαβunga. ¹⁸ Mbiya wanu, na kuwa na masi nimu na nduku no nzoyi yi, na kuwa na imu mudingi kakitaga. Epafolodito edulyiku bi na masi nimu metikilyiku bi. Masi nimu mepi bi abe apepe wa su ya tumbε-tumbε kambwa ko Kunzi. Kunzi apaga inguo ya apepe ninu, abosogo kugbe. ¹⁹ Kunzi ninu kami, amapatu nimu ma no nzoyi yi, kabyenene na ibiba ya lingama kaki pisi ka Yeso-Kilisito. ²⁰ Tabibisini Obosu Kunzi bongbinga basi. A βeyu.

Yuuso ya mulibo

²¹ Numuusito batu basi ko Kunzi nibo babaya Yeso-Kilisito. Bomomonu nibana kumu bamumuusito goni. ²² Batu basi ko Kunzi bamumuusito, kugbe nibo bikaga ka ngama mudingi Kaizali.

²³ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito amufukilyi βαβunga.

Balūwa ninɔ Pɔlɔ ukpikilya ndi Bakolosai Likpɔmuka la mambwa

Balūwa ninɔ Pɔlɔ ukpikilya ndi bakilisito ba Kɔlɔsi nimɔ. Kanogagu ndi iyi kɔ bɛyɔ, luki limoti, ukana ndi bɛ Bakilisito nibɔ kɔ bɛyɔ ba bakigwinonogo yapu ka baya. Epafalasi ninɔ bakpakyanaga ndi na iyi nɔ ubikyaga ndi mbeyi Mongoni Manza. Kumbusa wa byanga, batu bagogo baga ndi goni ka Kɔlɔsi, bɔpá ndi mutuu di na Mongoni Manza nimɔ Epafalasi upá ndi. Bɔbikya ndi bɛ mutuu yi ninɔ okwononi kainisoniso na muhukuso pisi ko Kunzi, okwononi ubibisi bamalaika, na makpɔmuka magogo nimɔ ukitogi bambanzu. Bɔbikyaga goni ndi bɛ okwononi bikusisi, na bɛ bokokwononigu kalya malili masi.

Niyɔ Epafalasisi ukana ndi likpɔmuka li nilɔ, aga ndi katakanya Pɔlɔ kɔ a ndi mino ka bɔlɔkɔ ka Luma, atumbulyaga. Kɔwa wa, Pɔlɔ ukpikilya ndi Bakolosai balūwa yi nimɔ, kaubikya bɛ baya ka Kilisito aka yɔ akwanana kapá mumbanzu muhukuso.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Yuuso 1:1-2

Malumba kaigiso ibiba 1:3-14

Kilisito ni wani, agya iki? 1:15-2:19

Ɔbili wambiya pa imoti na Yeso-Kilisito 2:20-4:6

Yuuso ya mulibo 4:7-18

Pɔlɔ akaumuusogo Bakolosai

¹ Imi Pɔlɔ, atutumbwa ka Yeso-Kilisito pisi ka sipananiso ko Kunzi, pa imoti na momosu bɛyɔ ka Timotio, ² takamukpikilyo ibunu livananza ko Kunzi nilɔ ka Kɔlɔsai balūwa yi nimɔ, ibunu kɔ, ma bomomosu ba lingunɔ ka Kilisito. Obosu Kunzi amupí iziyo na maziyo.

Pɔlɔ akamigisya Kunzi ibiba

³ Tamigisyaga Kunzi ninɔ Abaki Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ibiba ko bulya kunu bongbinga basi wa tikaga mino kamulambilya. ⁴ A bɛyɔ, tukonito bi mongoni ma baya kunu ka Yeso-Kilisito, na sipananiso niso ma nosu ka batuu ko Kunzi basi. ⁵ Ngingo yi ninɔ Mongoni Manza nimɔ a manzina ma lingunɔ amusilya ndi mino ka mambwa, mibatuu ndi niyo Kunzi amubungusilyo kugu wa lisyɛ. Baya kunu na sipananiso kunu a sakipiko ka mutamanagi mi nimɔ. ⁶ Mongoni Manza mi nimɔ akomisikono, anidukulogo

kabukuta masolo ka obili wasi. A mufongoni beyo agya ndi mino luga kunu katukya ka lisyε nilo mukana ndi mino ka nganga ya mambwa mongoni ma iziyo ko Kunzi. Mandunga ndi lingunu la iziyo yi niyo. ⁷ Wai-dosu wa ligubo beyo ka Epafalasi no amuwonisila ndi likpumuka li nilo. Iyi a mugya-ligubo wongbingbili ka Kilisito ko bulya kunu. ⁸ Iyi no atimibisi bi beyo Limbengi-Lotu amupa ndi mino sipananiso luga kunu.

⁹ Kinili, ifusu tamulumbilyaga goni bongbinga basi katukya ka lisyε nilo aka lo tukana ndi mino mongoni kunu. Takungaga Kunzi ambe amumibisi sipananiso kaki pisi ka Limbengi-Lotu nilo apaga bugegele na yimibo. ¹⁰ Kuwa wa-go-wa obili kunu akwanana kabosilo Mombukwondosu, managya bongbinga basi nilo a lanza ko misa kaki. Mabukuta kuwa masolo dididi ma yigya yanzanza, midukulaga kamiba Kunzi binza. ¹¹ Takakunga ambe amutumisi na ngu ya ibiba kaki, iba miki na adala munda kokibyo yigyogyiso yasi. ¹² Mumigisilyoni Obosu Kunzi ibiba na igyagya, iyi nino amupa ngu kainisono na lidodo nilo asuma ka bungama ba bungbanganya ko bulya ka batu kaki. ¹³ Iyi no atinyogo ndi ko ngu yo biti niyo atidita ndi binvi, atigulyisa ka bungama ko Mikaki mupaka. ¹⁴ Takulikanaga pisi ku kaki, tinisana na mupilya ma bunye pisi ku kaki goni.

Kilisito na ligubo kaki

¹⁵ Kilisito ni likingyosi ko Kunzi nino takaminagigu. Iyi no a puta ka makpumuka masi nimo Kunzi agya ndi. ¹⁶ A beyo, a pisi ku kaki yo Kunzi agya ndi mino makpumuka masi nimo kugu wa lisyε na nimo ka litombu, nimo inisonogo na nimo kinisonogigu, iki ngu ka bamalaika, batu bakpukpu, bangama na batu bo ngu. Pisi ku kaki aka na ko bulya kaki, Kunzi agya ndi makpumuka masi mi nimo. ¹⁷ Kilisito a ndi kambwa wa makpumuka masi, pisi ku kaki luki lasi a ka po yi. ¹⁸ Iyi ni mu ma nzuyi, nzuyi yi niyo ni Kanisa. Iyi no a mupanganagi wa obili wambiya. A puta, mutu wa mambwa kopupa ka mbuku. Igyonosa ndi beyo kye iki mutu wa mambwa ka bopisi bayasi. ¹⁹ A beyo, Kunzi apa ndi kaiko mutumo kuso ko Mikaki. ²⁰ Apa ndi kaukanana na obili wasi pisi ku kaki. Ko pisi ya bangu ko Mikaki niyo adukaga ndi ka musalaba, Kunzi upa ndi maziyo ka makpumuka masi iki ka litombu ikani kugu wa lisyε.

²¹ Ka bundeli ndi, ibunu ma goni ndi byi no Kunzi. Ma ndi bomuyoniso kaki pisi ka mutamanagi na yigya yanye. ²² Luki limoti, ko pisi ya kukwaku nikwo Mikaki okwa ndi ka nzuyi, Kunzi ukonononi na ibunu kye wipupisoni kambwa

kaki bitu, bingɔ ni kegɔ wa bamuyoyiso mino. ²³ Luki limoti, okwononi kaiko ka baya, bakamaga na bakisulyo bingbufu. Makopilyonitɔgɔ mɔgɔngɔ ka mutamanagi nimo minisana ndi nomu katukya wa mukana ndi mino Mongoni Manza. Mongoni Manza mi nimo ibikyaga ndi ka batɔ basi ba ɔbili. Imi Pɔlo, niitoni kuwa mugya-ligubo yi.

Yigyogyisa ka Pɔlo ko bulya Kanisa

²⁴ Mbiya wanɔ, nakogwa magyagya ka yigyogyisa niyo nakalya ko bulya kunu. A beyɔ, pisi ka nzɔyi kami, nakotulyoso nilɔ ozongi ka yigyogyiso ka Kilisito ko bulya nzɔyi kaki, isi ni Kanisa. ²⁵ Niitoni mugya-ligubo wa Kanisa, kabɔyɛnɛnɛ na ligubo nilɔ Kunzi epá ko bulya kunu: etikoku kabikyaga likpɔmɔka kaki lasi. ²⁶ Likpɔmɔka li ni dikidi niyo usamilya ndi batɔ basi bikpɔ, luki limoti upupisilyo kuwa batɔ kaki mbiya wanɔ. ²⁷ A beyɔ, Kunzi a ndi kapa kaumibiso isi yo dikidi niyo yanza na ya izangiya, niyo obungusyaga ndi ko bulya ka batɔ basi. Dikidi yi niyi: Kilisito a kɔsɔ kunu, amɔpá mutamanagi be mikatɔ ndeke ka ibiba ko Kunzi. ²⁸ Kinili, takauwonisilo batɔ basi ambe Kilisito ni wani. Tanutukusyo basi motili na kauwonisilo yikaka-yikaka na yimibo yasi, iba mutɔ wasi angati ka baya pisi kamatikana na Kilisito. ²⁹ Kinili, nakagya ligubo, na nɔlanana no ngu niyo otukyoku ka Kilisito. Ngu yi niyo akagya ligubo kɔsɔ kami binza.

2

¹ A beyɔ, nakapa be wiboni ambe nakanlanana yapɔ ko bulya kunu, ko bulya ka bakilisito ba Laodikia, na ko bulya ka batɔ bagɔgɔ basi nibo bakaneminigɔ ndi. ² Nakapa ambe mambengi kabɔ iki mutumo, biko luki limoti ka sipananiso, biki butumo na yimibo niyo yikitana. Kinili, bakwanana ndeke kaiba dikidi ko Kunzi. Dikidi yi niyo ni Kilisito mombukwana-daki yi. ³ Izangiya yasi ya yimibo na bugegele ko Kunzi a ya kisuma kɔsɔ kaki. ⁴ Nakamɔbikyaga beyɔ iba mambanzɔ kamubonitɔgɔ no bobulo baya payaya. ⁵ Kiko gutugɔ ni takegɔ pa imoti na ibunu ka nzɔyi, ta pa imoti na ibunu ka limbengi. Na na igyagya kamumina beyɔ mo mino bakamaga bingbu na bakisulyo ka baya ka Kilisito.

ɔbili ka bakilisito

⁶ Yeki mafinikyononi Yeso-Kilisito abe Mombukwonodosu, wikoni kuwa bamatikana aka pa imoti na iyi. ⁷ Wikoni baktikitilyaga kɔsɔ kaki, mapiko ɔbili kunu wasi kugɔ kaki, mikoni bongbinga basi bakipiko kugbe ka baya kabɔyɛnɛnɛ na mutiwi nimo mukana ndi. Wikoni goni butumo na limbengi libibiso.

⁸ Wibuulyonito, mumbanzu kamuḅonitogu na münzina ma kũḅḅokũ na ma payaya. Yimibo yi niyo ipiko kũgu wa yigya ka bambanzu, kũgu wa mutũ nimo bambanzu bobiso ka ḅibili ni kegũ kũgu ka Kilisito. ⁹ A ḅeyo, Kunzi mombukwana-daki yi iita mumbanzu pisi ka Kilisito, amutumo bidē kũso kaki. ¹⁰ Minisononi na masi pisi kũ kaki, iyi ni ngama ka bangama na a kũgu wa masi.

¹¹ Na bata, pisi ka matikana na Yeso yo bamũko mino. Simũiso si niso kegũ niso bambanzu bakogo na mabokũ, luki limoti, a niso apũya ka Kilisito, niso atikũlaga ka ḅũnye. ¹² Pisi ka ibatiso, bamulumboni pa imoti na Kilisito, mopupoku pa imoti na ibu goni ka mbũkũ. A ḅeyo, mofinikyononi ngu ko Kunzi niyo apupisa ndi ka mbũkũ. ¹³ Ka ḅandeli ndi, ma ndi abe bamanda ko bulya ḅũnye kunu na kye ma livanza nilo bakũkogigũ. Luki limoti, mbiya wanũ Kunzi amuponi bata ḅibili wambiya pa imoti na Kilisito. Atipũya ḅũnye kusu basi. ¹⁴ Alimogoni ndi balũwa wo lubu nimo atisungũyaga ndi kye takagyagigũ ndi mutũ. Alimogoni ndi balũwa yi nimo pisi kabangilaga ka musalaba. ¹⁵ Kinili, Kunzi ukupyoni ndi bangama ngu, akũpya goni ngu ya ḅũnye. Ũnyo gongũ kunzi, ukpokyoniso bingbooo abe batũ ba boloko ko dumo wa ibiba ko Mikaki.

¹⁶ Kinili, mumbanzu kamosombisonitogu ka nilo makalya ikani ka nilo makomwo ikani ko bulya yinga sipakala, gutũgu kabikila timba ikani Lisye la kimumbiso. ¹⁷ Makpũmũka nimo masi a asi abe mulundu ma likpũmũka nilo akwanana ndi kodoku, luki limoti likpũmũka la lingũnũ ni Kilisito aka. ¹⁸ Mutũ gutũgu bemoti aka nimo inisaga abe mutũ wa kisiso na nimo ubibisogo bamalaika, kamosombisonitogu. Inguo ya mutũ nimo igũmyaga kũgbe ko bulya bonziki nibayo alũtaga, anibiba na tamanaga ya payaya niyo ya limbanzu. ¹⁹ Kegũ iyi wakigwinonogo na Kilisito nimo a se iyi mũ. Nzũyi yasi ikaga na ngu ko bulya ka Kilisito. Iyi no ozukonogo moziko na siso pa imoti kye angati ḅeyo Kunzi apaga mino.

Kokwo no kopupo ka mbũkũ pa imoti na Kilisito

²⁰ Mokwoni ndi pa imoti na Kilisito, makũlikanaga ka mutũ nimo bambanzu bobiso ka ḅibili. Ko bulya iki yo ma bata mino kaigya abe makiko batũ ba ḅibili yi nimũ? Ko bulyo tino yo makapa bata mino mutũ nimo bambanzu bobiso, nimo akabikya ḅe: ²¹ «Wakolyonito» ikani «Wakokingyonito» ikani «Wakovilonito!» ²² Mutũ mi nima a ko bulya makpũmũka masi nimo apũtikanaga bikwa kani botumiyini. Nimo a asi mutũ nimo aka mo bambanzu bobiso ka ḅibili na yigya ka bambanzu

aka. ²³ A beyo, mutuu mi nimo inisogo abe kika na yimibo, kye akungaga be bobibisi yigya ka bambanzu, kaisiso na kaigyogyiso nzayi. Luki limoti, nilo kakwananigu kakpingba musasa ma nzayi.

3

¹ Mopuponi ka mbuku pa imoti na Kilisito. Kisoni neki makpumuka nimo a kugu wa lisyε, ku Kilisito a mino wakiko ka kambanzikaniko ko Kunzi. ² Wiponi kugbe ka makpumuka nimo a kugu, ni kugu ka nimo kunu ka litombu. ³ A beyo, mokwoni ndi, obili kunu a wakisuma pa imoti na Kilisito kuso ko Kunzi. ⁴ Obili kunu walinganu kuwa ni Kilisito. Niyο opuponoku ndeke, mopupana kuwa ndeke na ibu ka ibiba kaki.

Obili wambiya pa imoti na Kilisito

⁵ Wosoni neki likpumuka la obili lasi nilo a kuso kunu: bufanda, likpumuka la musugu, tamanaga yanye, musasa manye na limbengi bikpo ko bulya mukumbo, niyo a madongoni abe bunye bubibiso gbilito. ⁶ Yigya yanye yi niyo, alikyaga ngbata ko Kunzi kugu ka nibo bobunogo mutuu kaki. ⁷ Ibonu magyaga ndi begyo wa mikaga ndi mino ka bunye bi nibo.

⁸ Luki limoti mbiya wanu, wosoni kuwa goni nimana masi: bangbata, simuyoniso, diya, mosikoni na manzina manyenye kopupa ka noku kunu. ⁹ Bikyonogoni likpumuka la linganu aka kye masoni ndi obili kunu wandeli na yigya yi. ¹⁰ Mimokisyoni yigya yambiya, ma batu bambiya nibo Kunzi nino agya obili, uitisogo bambiya bongbinga basi ka likingyosi kaki. Ko pisi yi niyo, makwanana kamiba binza. ¹¹ Kinili, yigbananaga kugu bata luga ka Bayuda na nibo bakegu Bayuda, ka nibo bikusisogo na nibo bakikusisogigu, bobiko na basenzi, ka bosunzu na nibo bakegu bosunzu. Luki limoti a kuwa Kilisito aka nino a masi na kuso ka batu basi.

¹² Ma batu ko Kunzi. Amuponi ndi, ipanilyaga yo kunu. Kinili, mokwononi kaiko na limbengi lokumbu, nilo lanza, lakisiso, lawese na linda. ¹³ Kibyononi, mapilyana bongbinga basi kika kani mambanzu a na likpumuka na bengeni. Pilyononi begyo Mombukwono-dosu amupilya ndi mino ibunu. ¹⁴ Kakitaga nilo lasi, wikoni na sipananiso kye isu so a muligi nimo akamamumula binza pa imoti. ¹⁵ Maziyo ka Kilisito ananagi mambengi kunu. Kunzi amamakaga ka maziyo mi nimo kye ma luki limoti. Mungisilyogoni ibiba bongbinga basi. ¹⁶ Manzina ka Kilisito iki kuso kunu na lingama li lasi. Wonisilononi, manatiwana

na yimibo yasi. Mumbimbilyoni Kunzi mambũ dididi ni manabibiso ßeyo Limbengi-Lotu iko mino kamuwonisilo. ¹⁷ Likpũmũka lasi niĩo makagya ikani kabikya, gyoni masi ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso, manabibiso Obosu Kunzi pisi kũ kaki.

Yigya yambiya niyo ka batũ ko Kunzi

¹⁸ Ibunu boko aaa, hubongoni bombunyonu ßeyo okwononi mino kagya kambwa ka Mombukwono-dosu.

¹⁹ Ibunu balũkũ aaa, huponi boko kunu kani makegũ kaũnyakũya.

²⁰ Ibunu bomiki aaa, humukononi bobonu na bomonu ka makpũmũka masi kye a likpũmũka niĩo Mombukwono-dosu apaga.

²¹ Ibunu bababa aaa, makulyisonitogũ bomikunu kumbu kye ßakodikogoni.

²² Ibunu bosunzu aaa, humukononi bamombukwano-donu nibana kũnũ ka litũmbũ ka makpũmũka masi. Makobongonitogũ asi misa kabũ aka ße kye ßamũbibĩ, luki limoti gyoni mũtũũ kabũ na limbengi lanza ko bulya kũbangakũ kunu ka Mombukwono-dosu. ²³ Masi niĩo makagya, gyoni na limbengi limoti abe makika kagyũya Mombukwono-dosu ni makegũ kaũgyũya ßambanzũ. ²⁴ Wiboni ßinza ambe Mombukwono-dosu amũpátũ ndeke mũkalya niĩo ubisilyo batũ kaki kũgũ wa lisyẽ. A ßeyo, Mbukwano-donu walingũnũ niĩo mikaga kagugubyo ni Kilisito. ²⁵ Luki limoti, niĩo agyaga ßũnyẽ, inisana ndeke na mũkalya ma ßũnyẽ niĩo agyaga ndi, kye Kunzi mũminaga iyi batũ ßasi mũdũngoni aka ko misa kaki.

4

¹ Ibunu ßi niĩo ma na bosunzu, hugyoni bosunzu kunu ßinza na ka ßungbingbili. Wiboni ßinza ambe ma goni ibunu na Mbukwonu kũgũ wa lisyẽ.

Mũtiwi

² Wigwinonogoni na malũmba. Makika kalũmba, makuponitogũ, manamigisilya Kunzi ibiba.

³ Tilumbilyonito goni ibusu ambe Kunzi atihukulyi pisi kabikyaga likpũmũka kaki na kabikyaga dikidi ka Kilisito. A ßeyo, na mbiya wanũ ka boloko ko bulyo yi niyo.

⁴ Ilumbilyoni nekĩ ambe nabikyagi dikidi yi niyo na kaibisiso isi yi ßingbangangya ßeyo okwononi mino ße nagyi.

⁵ Wikoni na yimibo kambwa ka batũ ßi niĩo ßakonoboilyigũ. Ngbingo wasi niĩo minisono mino na ngala kabikyaga likpũmũka ko Kunzi, ßikyogoni ßeyo

okwononi mino. ⁶ Okwononi be mʌnzina kunu iki bongbinga basi manza na ma izangiya, iba wiboni kasikisya mutʉ wasi likpʌmʉka beyo okwononi mino.

Yuuso ya mulibo

⁷ Momosu beyo ka Tikiko no amupʉga kʉwa banu mongoni kami masi. A momosu wa sipananiso, mʉgya-ligubo walingʉnʉ, wai ninɔ tagyaga na iyi ligubo ko Mombukwono-dosu. ⁸ Namutikilyi ya kaki ko bulyo yi niyo ambe amupʉgi mongoni kusu, amutumisa mambengi. ⁹ Nutiki ibu na mʉva-kukunu bemoti beyo ka Onesimo. A wai mʉpaka na mutʉ walingʉnʉ. Ibu kʉwa bo bamuzukilyogo lasi nilo okitonogi bi kʉnʉ.

¹⁰ Alisitaliko ninɔ ta na iyi ka boloko amumuusogito. Maliko ninɔ mʉbubugʉ ka Balanaba amumuusogito goni. (Begyeyo namupi mino mutʉ ko bulya ka Maliko, kamusilyo, magya binza). ¹¹ Gutugʉ Yeso aka ninɔ ina be Yusuto amumuusogito goni iyi. Luga ka Bayuda nibo boboilyi bi, nibo basaa aka bo ba pa imoti na imi ka ligubo la Bʉngama ko Kunzi. Ibu goni bo baketumisa limbengi.

¹² Mʉva-kukunu beyo ka Epafalasi amumuusogito goni. A mʉgya-ligubo ka Yeso-Kilisito, amʉlʉmbilyaga bongbinga basi na kekele be kye wikoni bakamaga yapʉ ka baya, misisilogo kangata kʉso yi, miko bakiulya kagya bongbinga basi sipananiso ko Kunzi. ¹³ Nakwanana kapupilyo bʉdemʉ ambe akaigyogyiso kʉgbe ko bulya kunu na ko bulya ka bomomosu nibo ka gudʉ wa Laodikia na ka ninɔ wa Iyelapoli. ¹⁴ Wai-dosu beyo ka mʉnganga Luka ibu na Dima bamumuusogito goni.

¹⁵ Tumusuogito bomomosu ba Laodikia pa imoti na momosu beyo ka Nimifa na batʉ ba kanisa nibo bamʉmʉkanaga ka ndabʉ kaki. ¹⁶ Makatangulaga balʉwa yi nimʉna, mukitisilyogo goni batʉ ba kanisa ya Laodikia. Ibu nu matangulaga banʉ goni ninɔ nutikilya ndi ibu. ¹⁷ Mubikyoni Alikipo be: «Buulyogo, wagya binza ligubo ka Mombukwono-dosu nilo bʉpʉ ndi.»

¹⁸ Imi Polo no namukpikilyi yuuso yi niyi na maboku kami: namumuusogito. Makobusolonito be na ka boloko.

Maziyo ko Kunzi iki pa imoti na ifunu.

Balɔwa wa mambwa nino Pɔlo ukpikilya ndi Batesalonika Likpɔmuka la mambwa

Balɔwa wa mambwa nino Pɔlo ukpikilya ndi bakilisito ba Tesalonika nimu. Pɔlo aga ndi ka beyo, abikyaga Mongoni Manza ka Yeso-Kilisito (Wanda Ligubo ka batutumbwa 17:1-10). Batesalonika bapunga ndi kabye pisi ka Kilisito. Luki limoti, kumbuso wo ngbinga mukede, Bayuda bemoti-bemoti nibo ba ndi luga kabu bukpanya ndi bambanzu kavikimanaga na Pɔlo ibu na wai-daki. Bakilisito basuma ndi Pɔlo ibu na bawai-daki. No biti, bopupa ndi na ibu kunzi wa gudu, Pɔlo aga ndi na bawai-daki ka gudu wa Bele.

Kumbusa wa byanga biba, Pɔlo atika ndi Timotio kaundoku Bakilisito ba Tesalonika beyo ba ndi mino kakpokyoniso obili kabu. Niyo igoku, abikya Pɔlo be ba mbeyi kabye pisi ka Kilisito aka. Luki limoti, bemoti-bemoti luga kabu bakegu kapa kagya ligubo ko bulya yibinika buti ba obili kabu. Bakabikya be Yeso akaigoku mbiya wanu, kagya bata ligubo, kegu na izangiya. Bagogo ba kuwa ndi mambengi bida, kye babukuta kabu budingi na bawai-dabu bokwogoni, luki limoti, Yeso kanigikugu. Kinili, Pɔlo ukpikilya ndi kautumiso mambengi, utumbulyaga goni beyo Yeso igoku ndeke mino, na beyo ugya ndeke mino batu bi nibo babinikyana. Kuwa wa go wa, bakwanana kaiko na mutamanagi be bika ndeke bongbinga basi pa imoti na Mombukwono-dosu.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Yuuso 1:1

Beyo Batesalonika babinikyana ndi mino 1:2-3:13

Obili nino abosilogo Kunzi 4:1-12

Mutamanagi kaigoku ka Kilisito 4:13-5:11

Mutiwi, na yuuso ya mulibo 5:12-28

Yuuso

¹ Imi Pɔlo pa imoti na Silivano ibu na Timotio, tamu-muusogito ibunu bomomосу ba Kanisa ya Tesalonika. Tamukpikilyi ibunu balɔwa yi nimu, Kanisa niyo ko Kunzi Obosu na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. Bubunga na maziyo iki na ibunu!

Yigya na baya ka Batesalonika

² Tamigisilyaga Kunzi bongbinga basi ibiba ko bulya kunu. Tamutwaga masye masi wa tikaga mino kalumba. ³ Tamutamanaga bongbinga basi ka yigya kunu ko misa ko Kunzi Obosu: iki ko pisi ya baya kunu ikani ko pisi ya sipananiso beyo mo mino kagya ligubo na beyo mobiso mino mutamanagi kunu ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. ⁴ Bamamaki, takaiba be Kunzi amuponi, amupunogoni ndi kaiko batu kaki. ⁵ A beyo, ngbingo yi nino tabikyaga ndi mino Mongoni Manza ku kunu, takabikyagagu ndi na manzina aka, luki limoti, a ndi ko ngu na ko pisi ya Limbengi-Lotu, na ka lingunu. Mibatuu ndi beyo obili kusu a ndi mino luga kunu, ko bulya izangiya kunu. ⁶ Mapunga ndi kabye yigya kusu na niyo ka Mombukwono-dosu, gutugu beyo ma ndi mino ka bukpeki-kpeki yo, pisi ka Limbengi-Lotu, mabayatu ndi likpumuka ko Kunzi na magyagya. ⁷ Kinili, miitoni kuwa likingyosi lanza ka batuu basi nibo babinikyana ndi ba iwili ya Makedonia na ka niyo ya Akaya. ⁸ A beyo, likpumuka ka Mombukwono-dosu apunga ndi kaigbata katukya ku kunu, adwe ka Makedonia na ka Akaya. Na goni, mongoni ma baya kunu ko Kunzi itulyononi ndi ka bapa bayasi, gutugu ifusu aka takegu bata no luki nilo takwanana kamatila. ⁹ Bambanzu basi batumbulagatu ndi beyo matitilya ndi mino, ngbingo yi nino taga ndi mino ku kunu. Batumbulaga goni beyo musa ndi mino bokunzi, mapunga kagugubyo Kunzi nino a na obili na walingunu, ¹⁰ na beyo mikaga mino kabundaga Mikaki beyo ka Yeso nino akotukyoku kugu wa lisyee. Iyi no Kunzi abililisa ndi luga wa bamanda, kye atikulagi ka ngbuta ko Kunzi niyo akodoku.

2

Ligubo nilo Polo agya ndi ka Tesalonika

¹ Bamamaki, ibunu bamombukwana-donu bi makaiba binza be ligundu kusu ku kunu kegu ndi payaya. ² Kambwa kosila ku kunu, mukanatuu ndi beyo batigyogyisa ndi mino, batitumbwa ka guduu wa Filipi. Gutugu beyo bukpeki-kpeki a ndi mino budingi yo, Kunzi kusu atipatu ndi ngu kamubikyaga Mongoni Manza kaki. ³ Mutuu kusu kegu ndi nimo ma bongo, ikani nimo ma mutamanagi manyee, ikani nimo makuboboku. ⁴ Luki limoti, ifusu, tanzinaga ndi beyo aka yo Kunzi apago mino. A beyo, atimina ndi be tokwononito ko misa kaki, atipaa ligubo kabikyaga Mongoni Manza. Takakyagigu ligubo li nilo kye tinisoni banza ko misa ka bambanzu, luki limoti, ko misa ko Kunzi nino ibaga mambengi kusu. ⁵ Makaiba binza be manzina

kusu kegu ndi nimo mubulyisyo. Kunzi akaiba binza be takakisagigu ndi kalyalya ka gongu kunu pisi ka manzina manzanza. ⁶ Takegu ndi kakisa be bambanzu batibibi, iki ibunu ikani batu bagogo. ⁷ Wina se, ibusu abe batutumbwa ka Kilisito takwanana ndi kamubinikiso buti kusu, luki limoti, ta ndi bitombiii luga kunu, madongoni beyo amakibomiki asyege mino limbengi ka bomikaki. ⁸ Tamupaga ndi kugbe, takikogigu ndi bakitulya asi kamubikyaga Mongoni Manza aka, luki limoti, ta ndi bakitulya kapá obili kusu bikpe ko bulya kunu kye tamupaga ndi kugbe. ⁹ Bamamaki, makatamana binza beyo tagyaga ndi mino ligubo, tikogo ndi bungu bikya. Ngbingo yi nino tikaga ndi mino kabikyaga Mongoni Manza ko Kunzi, tigugubyaga ndi biti na lisy kye mumbanzu gutugu bemoti aka luga kunu kobinikonitogu buti kusu.

¹⁰ Ibunu ma bademu kusu gutugu Kunzi aka. Yigya kusu kambwa kunu ka batu nibo mabinikyana, a ndi yigya yotu, yo ngbingbili ni kegu wa boyoyiso mino. ¹¹ Makaiba binza be yigya kusu kambwa ka mutu yikakayikaka luga kunu a ndi madongoni beyo baba ugyaga mino bomikaki. ¹² Tamupaga ndi mutuu, tanamutumisa mambengi, tanamugbityaga ambe obili kunu iki wanza ko misa ko Kunzi, nino amumakaga ka Bungama na ka ibiba kaki.

¹³ Kinili, takamigisilya bata Kunzi ibiba bongbinga basi kye ngbingo yi nino tamubikyaga ndi mino makpumuka ko Kunzi, makabailyagu ndi abe likpumuka ka mumbanzu, luki limoti abe nilo ko Kunzi. Iyo, a likpumuka nilo apunya linguna ko Kunzi, akagya ligubo kuso kunu yi nibo mabinikyana. ¹⁴ Bamamaki, ka linguna, mabye ndi likingyosi la yigya ka batu ba Makanisa ko Kunzi nibo babinikyana Yeso-Kilisito ka ka iwili ya Yudea. Bomomonu bikpe bamugyogyisa ndi madongoni beyo Bayuda bugyogisa ndi mino ibu. ¹⁵ Ibu bo bamwo ndi Mombukwono-dosu Yeso na bogyalandu, batigyogyiso goni ibusu. Likpumuka nilo bagyaga kabosilogigu Kunzi, ibu ba bomuyoniso ka batu basi. ¹⁶ Bikaga katipakya be takubikyogonitogu batu nibo bakegu bayuda Mongoni Manza nimo akwanana kaupá muhukuso. Pisi ka yigya yi niyo, bakaidukulogo kotiwoso banye kabu nibo bagyaga bongbinga basi. Luki limoti, ka mulibo ngbuta ko Kunzi usilyoni kuwa.

Polo a bata na musasa kaundoku Batesalonika

¹⁷ Bamamaki, tasanana ndi na ibunu ka nzayi ko ngbingo, luki limoti, kegu ka mambengi. Ta ndi na musasa kunu

kugbe, kinili togyi bi yasi kaında bata kamumina. ¹⁸ Tikaga ndi na musasa kaında kamuminoku aka bata. Imi, Pɔlo nosisyagatu ndi ligundu kaında ku kunu, luki limoti, Abili anatikpingba. ¹⁹ Ibunu ma na mutamanagi, igyagya na begbegbe baya bututungyo kusu nibayo tika ndeke mino na bugindo ka lisyε nilo Mombukwono-dosu Yeso igoku ndeke mino. ²⁰ A lingunε be ibusu, tikaga na magyagya na bugindo ko bulya kunu.

3

¹ Ka mulibo, takakwananigε ndi bata kabundila bindi, kinili, tina ndi binza kotigolo ibusu baba ka Atene, ² tamutikilya kεwa ndi momosu beyo ka Timotio nino agyaga ligubo ko Kunzi nilo libikyaga Mongoni Manza ka Kilisito pa imoti na ibusu. Tamutikilya ndi kye ongotisiku baya kunu, amutumisi mambengi ka baya, ³ iba mambanzu gutugu bemoti aka luga kunu kogwonitogu bεpo ka yigyogyiso yi niyo. A beyo, makaiba binza ibunu bamombukwandonu be okwononi be tigyogyisi beyo. ⁴ Ngingo yi nino ta ndi mino ku kunu, tamubikya ndi kambwa aka be batigyogyisatu ndeke. Makaiba binza ambe yigyogyiso yi kεwa niyo atisilya ndi yo. ⁵ Kinili, kaina be kegu ndi binza kaiko kaibubundya, namutikilya ndi Timotio kye indi kaiba beyo baya kunu a kεwa mino. Na ndi kabanga ambe yagogo Mumuyoniso amubofoni, kika ndi ni a beyo, ligubo kusu inda ndi payaya.

⁶ Luki limoti, mbiya-mbiya wanε, Timotio iginiku, atipaga mongoni manza kεgu wa baya na sipananiso kunu. Atibikiyi be matitamanaga masyε masi, na be ma bata na musasa katimina begeyo ibusu ta goni mino na imu kεgu kunu. ⁷ Kinili, bomika-mama, gutugu ta ndi ka yigyogyiso na bukpeki-kpeki, baya kunu yo atitumisaga ndi mambengi. ⁸ Mbiya-mbiya wanε, mambengi atisyini kye mabumatikana na Mombukwono-dosu aka. ⁹ Nakibigu ikani takwanana kamigisya Kunzi ibiba bε ko bulya kunu. A beyo, tabutumo na magyagya bidε kambwa kaki ko bulya kunu. ¹⁰ Talumbaga Kunzi na kekele biti na lisyε kye atihukwilyi pisi kainanana bata na ibunu na kamumatilya nilo amubwi ka baya.

¹¹ Kunzi bikpe, Obosu, pa imoti na Mombukwono-dosu Yeso, batihukwilyi pisi kaında ku kunu. ¹² Mombukwono-dosu amumatilyi sipananiso sidingi luga kunu na bambanzu bagogo basi, mεdngoni beyo ibusu tamapaga mino. ¹³ Amungotisi mambengi kye miki batε botu ni kegu wa bamuyoyiso mino kambwa ka Kunzi Obosu, ka lisyε

niɓo Mombukwono-dosu Yeso odoku ndeke mino pa imoti na batɔ kaki basi.

4

Yigya niyo Kunzi apaga

¹ Ka mulifo, bamamaki, tamuwonisilyoni ndi yigya niyo okwononi kabosilo Kunzi. A beyo, obili kunu a kɔwa kak-pakyana beyo aka yo. Mbiya-mbiya wanu, takamukungu na kaitatanaga na ibunu ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso ambe widukulogoni kɔwa asi kagya aka bunza. ² Makaiba beyo tamupá ndi mino mutuu nimo otukyoku ka Mombukwono-dosu Yeso. ³ Kunzi apaga be wikoni batɔ botu na ni makegu kagya bilya. ⁴ Mutu yikaka-yikaka iki na mukaki kye biki na obili nino okwononi na ibiba, nino mufosila Kunzi, ⁵ kani kisigu kogwa ka musasa manye, mudongoni abe batɔ bagogo nibo bakamibigu Kunzi. ⁶ Kabyenene na munzina mi nimo, mumbanzu gutugu bemoti aka kagyilyonitogu bengeri bunye ikani kabo. Tamubikyoni ndi, ta bata kaigyilya kamubikya ambe Mombukwono-dosu ugyogyisatu ndeke batɔ bi nibo bakagya inguo ya makpamuka mi nimo. ⁷ A beyo, Kunzi katimakagu kye tiki kagya likpamuka lanye, luki limoti, kye tiki botu. ⁸ Kinili, mutɔ wasi nino okyi mutuu mi nima, kakyigu mumbanzu, luki limoti, akyi Kunzi nino amupaga Limbengi-Lotu kaki.

⁹ Kegu na izangiya be tamukpikilyi ka niɓo ondi sipananiso luga kunu, kye Kunzi amuwonisiloni ndi beyo makwanana mino kaiko na sipananiso luga kunu. ¹⁰ A niɓo magyilyaga bomomonu basi ka iwili yasi ya Makedonia. Luki limoti, bamamaki, takamukungu ambe widukulogoni kɔwa asi kagya aka bunza. ¹¹ Gyoni kekele kaika na maziyo. Mutu yikaka-yikaka andi mbeyi likpamuka kaki bikpe, agya ligubo na mafoku, mudongoni beyo tamupá ndi mino mutuu. ¹² Makagya beyo, minisanatu na ibiba ko misa ka batɔ nibo bakegu bakilisito. Makikigu bakigumya ka mumbanzu.

Yigoku ka Mombukwono-dosu

¹³ Bamamaki, takapa ambe wiboni likpamuka ko bulya ka batɔ nibo bokwogo, kye makikonitogu kalya kumbu mudongoni abe batɔ bagogo nibo bakegu na mutamanagi. ¹⁴ Ta na baya ambe Yeso okwatɔ ndi, opupo ka mbuku. Kinili, ta goni na baya ambe Kunzi upupisatu ndeke ka mbuku pa imoti na Yeso batɔ nibo bokwaga ndi ni babinikyoni.

15 Kabyenene na mutuu ka Mombukwono-dosu, tamubikiyi be: Ibusu bi nibo ta mbeyi na obili aka kadwe ku kwa ku Mombukwono-dosu igoku ndeke mino, takukitagigu ndeke nibo bokwaga ndi. 16 Tukana ndeke mungbi, liyu ka ngama ka bamalaika, se kawa nilo la siba ko Kunzi. Kumbuso yi, Mombukwono-dosu bikpe osyoku kotukyoku kugu wa lisyε. Kawa wa, batu nibo bokwaga ndi kuso ka Yeso, bika ndeke batu ba mambwa kopupoku ka mbuka. 17 Kumbuso yi, ibusu bi nibo tika ndeke na obili aka ko ngbingo yi ninu, batibinika ndeke pa imoti na ibu kugu wa lisyε, kobongonoku na Mombukwono-dosu ku. Tika kawa ndeke bongbinga basi pa imoti na Bamombukwono-dosu ku. 18 Tumisononi neki mambengi na munzina mi nima.

5

Kabundaga lisyε nilo Mombukwono-dosu odoku ndeke mino

1 Bamamaki, kegε na izangiya be namukpilyi likpamuka ko bulya lisyε ikani ko bulya ngbingo yi ninu makpamuka mi ninu igyonosa ndeke mino. 2 Makaiba ifunu bamombukwana-donu be lisyε ka Mombukwono-dosu odoku ndeke bigbututu madongoni beyo mutε wo kubaku odogoku mino no biti. 3 Ngbingo yi ninu, bambanzu bika ndeke mino kabikya be: «Ta ka maziyo na pa mbeyi biwo», ko ngbingo yi ninu gonu no, bunye usilya ndeke bigbututu, madongoni abe muzuzula ninu asilyaga muko wa muma ka libukuti. Gutugu mumbanzu bemoti aka kahukagigu ndeke mino. 4 Bamamaki, luki limoti, ifunu makegε ko biti, bekye lisyε li nilo amusilyi ndeke bigbututu abe mutε wo kubaku. 5 A beyo, ifunu basi ma batu ba bungbanganya na ba lisyε lisyε. Takegε ibusu batu bo biti ikani nibo bakapagigu bungbanganya. 6 Kinili, takololonitogu abe batu bagogo, luki limoti, tikini bubisi, tika bakiminya. 7 Batu nibo balalaga, balalaga no biti, na nibo bikaga na libama, bomwaga no biti. 8 Luki limoti, ibusu ta batu ba lisyε lisyε, tokwononi kaiko bakiminya. Timokisyini baya na sipananiso abe kutuko kwa ngweyi kaibuulyo mbanzi, timokisyo mutamanagi ma muhukuso abe sikipakpasu sa ngweyi katibuulyogo yi. 9 Kunzi katipunagagu ndi be tigyogyisi ko bulya ngbuta kaki. Luki limoti, be tinisoni na muhukuso ko pisi ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. 10 Iyi, atikwilyaga ndi ibusu, kye takika gutugu bubisi ikani bukwo, tiki ndeke na obili pa imoti na ibu ka lisyε nilo igoku ndeke mino. 11 Kinili, tumisononi mambengi, midukulogo kongotiso baya kunu, madongoni beyo mikago mino kagya.

Mutuu na yuuso ya mulibo

¹² Bamamaki, takamufikya ambe hudondisyonni batu nibo bakagya ligubo luga kunu, bakamukpokyoniso ko pisi ka Mombukwono-dosu na kamupá mutuu. ¹³ Hubibisogoni kugbe, miko na sipananiso na ibu ko bulya ligubo kabu. Wikoni na maziyo luga kunu.

¹⁴ Bamamaki, takamukunga ambe hubikyoni batu nibo bakapagigu ligubo ambe biminyito, hutumisoni mambengi nibo ba na buti, husingyoni batu nibo bakegu no ngu, wikoni na limbengi linda ka batu basi. ¹⁵ Wibuulyonito, mambanzu gutugu bemoti aka kamigisilyonitogu daki bunye ka bunye, luki limoti, kisoni bongbinga basi kagya bunza aka luga kunu na ka bambanzu basi.

¹⁶ Gwoni magyagya masye masi. ¹⁷ Lumbogoni masye masi. ¹⁸ Mumigisilyogoni Kunzi ibiba ka makpumuka masi kye nilo a sipananiso kaki pisi ka Yeso-Kilisito.

¹⁹ Makokpingbonitogu ligubo la Limbengi-Lotu. ²⁰ Makinonitogu mutuu ka bogyalandu ko Kunzi payaya. ²¹ Luki limoti, kpimoni makpumuka masi, mofingisyo nimo manzanza. ²² Nyikoni mobi ma bunye masi.

²³ Kunzi bikpe ninu mombukwana maziyo amuitisi batu botu ka bopisi bayasi, obuulyogi tamanaga, limbengi na nzuyi kunu yasi, kye kikonitogu na bunye gutugu bumuti aka ngbingo yi ninu Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito igoku ndeke mino. ²⁴ Mutu yi ninu amumakaga ndi, a mutu walingunu, iyi, otulyosatú likpumuka li nili.

²⁵ Bamamaki, tilumbilyonito goni ibusu.

²⁶ Tilyononi, mopututonogo abe bomika-muko.

²⁷ Nakamukunga ko lino ka Mombukwono-dosu ambe mutongulogoni balwa yi nimu ka batu basi nibo babaya Yeso-Kilisito.

²⁸ Iziyo ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki pa imoti na ifunu.

Balwawa wa yiba nino Polo ukpikilya ndi Batesalonika Likpumuuka la mambwa

Balwawa wa yiba nino Polo ukpikilya ndi bakilisito ba Tesalonika nimu. Akautumbulya bata beyo Kilisito igoku ndeke mino, na beyo mulibo ma obili ka batu bi nibo babinikyana Yeso ika ndeke goni mino. Batu bemoti-bemoti ka gudu yi nino babikyaga be Kilisito igoniku ndi, batu bagogo be kegū beyo, luki limoti, lisyē li a kuwa buwobi.

Nibo babikyaga be lisyē li a kuwa buwobi, bakapagigu bata kagya ligubo, banabikya be ligubo kegū na izangiya. Luki limoti, bagaga kalyalya ka batu nibo bagyaga ligubo. Kinili, Polo ukpikilya ndi be mutū yikaka-yikaka okwononi kaiko bungu kye alyalyi. Ubikya goni be bigwinonogi na baya aka, ko ngbingo wa bukpeki-kpeki bika kagya bunza aka.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Yuuso 1:1-2

Yigoku ka Yeso obungusya ndeke makpumuuka masi 1:3-12

Mombukwono-dosu kanigikugu mbeyi 2:1-12

Kaigwinonogo yapu ka baya 2:13-17

Malumba na ligubo 3:1-15

Yuuso ya mulibo 3:16-18

Yuuso

¹ Imi Polo pa imoti na Silivano ibu na Timotio, tamu-muusogito ibunu bomomoso ba Kanisa ya Tesalonika. Tamukpikilyi ibunu balwawa yi nimu, Kanisa niyo ko Kunzi Obosu na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. ² Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito bamudukilyi iziyo na maziyo.

Kunzi akotu ndeke ngbanga ka bambanzu

³ Bomika-mama, tokwononi kamigisya Kunzi ibiba bongbinga basi ko bulya kunu. Okwononi tagyi beyo kye baya kunu akopingo, na sipananiso niso ma nosu luga kunu akaidukulogo begeyo. ⁴ Kinili, ta na bugindo ko bulya kunu kambwa wa Makanisa ko Kunzi, ko bulya limbengi kunu linda na baya kunu gutugu makaigyogyiso na kalya kumbu. ⁵ Masi nimu akowonisilo be Kunzi opungini kako ngbanga ka bungbingbili, kye yigyogyiso amuitiso ndeke bukwanana kaingyo ka Bungama kaki. ⁶ A beyo, Kunzi a wongbingbili. Ugyogyisa ndeke batu basi nibo bakamugyogyiso begeyo,

⁷ Ibunu bi nibo makaigyogyiso, amuyukumisatu pa imoti na ibusu. Agya ndeke beyo wa Mombukwono-dosu Yeso ipupisa ndeke mino kugu wa lisyε pa imoti na bamalaika kaki bo ngu, ⁸ odoku ndeke luga wa lifada lo buku, ugyogyisa ndeke batu nibo bakyaga kamiba Kunzi na nibo bakabailyagu Mongoni Manza ka Mombukwono-dosu Yeso. ⁹ Yigyogyisa kabu ika ndeke putikana ya benze na benze, bakinigu ndeke miso ka Mombukwono-dosu, ubisa ndeke byi no ngu kaki ya ibiba. ¹⁰ Ka lisyε li nilo odoku ndeke mino, batu basi nibo ba ka mutili kaki, babibisatu ndeke na nibo babinikyana ndi, noku udika bide. Ibunu goni mika ndeke pa imoti na ibu kye mobinikononi ndi mongoni nimo tamubikyaga ndi.

¹¹ Kinili, tikaga bongbinga basi kamukungulya. Takakunga Kunzi ambe amuitisi batu nibo bokwononi ka obili nino amamakaga mino. Pisi ko ngu kaki, amusingyi kotulyoso musasa kunu manza na ligubo kunu ka baya. ¹² Kika beyo, lino ka Mombukwono-dosu Yeso avatu ibiba, na iyi amupatu goni ibiba. Niyu yasi a iziyo ko Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.

2

Kambwa wa yigoku ka Mombukwono-dosu

¹ Bamamaki, ka nilo ondi yigoku ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, na mumukana kusu ka kpolo kaki, takamukunga ambe: ² mambanzu kamubikya be lisyε la kigoku ka Mombukwono-dosu itulyonini, wikoni mambengi biduuu, makobongonitogu. Gutugu bakika kanzina pisi ka bugyalandu ikani pisi ka bomongoni ikani pisi ka balwa be apunya ku kusu, makobinikononitogu. ³ Mambanzu kamubonitogu gutugu ko pisi imoti aka. A beyo, kambwa lisyε li nilo kaitulyana, batu budingi bakya ndeke likpumuka ko Kunzi, kumbuso yi, Mugya-manyε nino apatikana ndeke ka mulibo, ipupisoku se kuwa. ⁴ Amaya ndeke makpumuka masi nimo bobibisaga abe kika nimo ko Kunzi. Inda ndeke kaisopisogo ka Ndaβu ko Kunzi, abikya be iyi ni Kunzi.

⁵ Makegu bata katamana be namutambulyatu ndi likpumuka li nili, ngbingo yi nino na ndi mino ku kunu? ⁶ Makaiba luki tino lo akakpingba Mugya-manyε yi nino mbiya wanu. Iyi odoku ndeke ko ngbingo nino aka no Kunzi abisilya ndi. ⁷ Gutugu beyo, iyi Mugya-manyε yi nino opungoni ndi ligubo kaki bipεε. Luki limoti, opuponoku ndeke iba mutu yi nino akakpingba

mbiya-mbiya yi nima kegũ bata. ⁸ Niyo Mugya-manye yi nino ipupisa ndeke, Mombukwono-dosu Yeso amwo ndeke na oha wa munoka aka, alumwisogo no ngu niyo ipupisoku ndeke noyu. ⁹ Mugya-manye odoku ndeke no ngu ka Abili, agya makpumuka mambanga-mbanga dididi, mokingyosi na makpumuka ma bongo. ¹⁰ Agya ndeke makpumuka manyenye ka bopisibi bayasi kaubo batu nibo bokwononi kobungogo. Bobunganga ndeke kye bakabailyagu ndi na kapa likpumuka la linguna nilo akwanana ndi kauhukuso. ¹¹ Kinili, Kunzi utikilyoni kawa ngu ya kuboboka kaubungusogo bekye babinikyani likpumuka la bongo. ¹² Kinili, bamakyatu ndeke ka mungimbo batu basi nibo bakya ndi kabinikyana likpumuka la linguna, banogwa magyagya ka likpumuka lanye.

Kunzi amupunogoni ndi kainiso na muhukuso

¹³ Bamamaki, ifusu, tokwononi kamigisya Kunzi ibiba bongbinga basi ko bulya kunu yi nibo Kunzi amupa. A beyo, Kunzi amupunogoni ndi ifunu katukya ka mupunganagi ma obili kye minisoni na muhukuso. Limbengi-Lotu amubufisatu kye baya kunu a ya kigumya ka likpumuka la linguna. ¹⁴ Kunzi amamakaga ndi kaika beyo pisi ko Mongoni Manza nino tamubikyaga ndi. Iyi apa ndi be winisononi na ibiba ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.

¹⁵ Kinili bamamaki, wigwinonogoni na wikoni bakitulya ka mutuu nimo tamupa ndi, iki pisi ka munzina ikani ka balawa kusu.

¹⁶ Kunzi Obosu nino atipa ndi, na pisi ka iziyo kaki, atitumisaga mambengi bongbinga basi, atipa mutamanagi manza. Takaunkunga pa imoti na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito bikpe ambe, ¹⁷ bamutumisi mambengi, bamupa ngu kagya masye masi likpumuka lanza pisi ka yigya yanza na munzina.

3

Polo akakunga be bulumbilyi

¹ Bamamaki, ka mulibo, tilumbilyoni kye likpumuka ka Mombukwono-dosu itulyani bigala-gala ka bapa bayasi na avi ibiba, mudongoni beyo o mino kaigyonoso ku kunu.

² Tilumbilyoni goni Kunzi kye atikulagi ka maboka ka batu banye na bufiya. A beyo, kegũ batu basi bo ba na baya.

³ Luki limoti, Mombukwono-dosu a mutuu walinguna, amutumisatu ndeke no ngu, amubuulyogo ka Mugya-manye. ⁴ Tabakigumya ku kunu pisi ka Mombukwono-dosu. Ta na baya ambe makagya nilo tamubikyani na midukulogo kagya yi. ⁵ Mombukwono-dosu okpokyoni mambengi

kunu, mika na sipananiso no Kunzi, mika na adalũ munda mufɔngoni abe Kilisito.

Okwononi mutũ wasi agyi ligubo

⁶ Bamamaki, takamũbikya ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ambe makosyonitogũ ka mufɔngɔ ka batũ basi niɔ bakapagigũ ligubo na niɔ bakegũ kabye mutũũ nimɔ tamupá ndi. ⁷ Ifunu bamombukwono-donu makaiba binza beyɔ makwanano mino kabye yigya kusu. A beyɔ, ifusu takegũ ndi bavivo ngbingo yi ninɔ tikaga ndi mino pa imoti na ifunu. ⁸ Takegũ ndi batũ bakikukungya luga kunu. Luki limoti, tikogɔ ndi fungu bikya, tupo bidapada. Tigugubyaga ndi biti na lisyẽ kye mũmbanzũ gutugũ bemoti aka kobinikonitogũ buti kusu. ⁹ Takwananatu ndi kamukunga be tisingyoniku, luki limoti, takagyagigũ ndi beyɔ, kye ta ndi na musasa be tamupí likingyosi be gyogoni abe ifusu. ¹⁰ Kinili, ngbingo yi ninɔ tikaga ndi mino ku kunu, tamupága ndi mutũũ be: «Mũmbanzũ kakya kagya ligubo, kolyolyonitogũ begeyo.»

¹¹ Luki limoti, takaukana mbiya yi nimũ be luga kunu batũ bagogɔ bikaga payaya, bakapagigũ ligubo, ligubo kabũ kũwa asi ni banvenve aka. ¹² Takaukpamya inguo ya batũ bi niɔ na kaupá mutũũ ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ambe bagyi ligubo bongbinga basi, ko bulya yibinika buti kabũ ka bamombukwana-dabũ.

¹³ Ifunu, bamamaki, makuponitogũ kagya bunza. ¹⁴ Mũmbanzũ koboilyi kabye mutũũ mi nima tamupí ka balũwa yi nimũ, mumiboni binza, makasyonitogũ ka mufɔngɔ kye imukani suni. ¹⁵ Makavonitogũ se abe mumuyoniso, luki limoti, mupóni mutũũ mufɔngoni abe monu.

Bubunga na yuuso

¹⁶ Mombukwono-dosu ninɔ a mombukwana maziyo, amufukilyi maziyo bongbinga basi na ka bopisi bayasi. Mombukwono-dosu iki pa imoti na ifunu basi.

¹⁷ Imi Pɔlɔ bikpe nɔ namukpikilyi likpamũka li nili ambe namumuusogito. Nobisaga mafokũ ka babalũwa kami basi beyɔ, mafokũ kami nimɔ.

¹⁸ Izio ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki pa imoti na ifunu basi.

Balawa wa mambwa nino Pulo akpikilya ndi Timotio Likpumuka la mambwa

Balawa wa mambwa nino Pulo akpikilya ndi Timotio nimu. Pulo aga ndi ka gudu wa Lisitilo kabikyaga Mongoni Manza ku Timotio ikaga ndi mino. Niyu Timotio ukana ndi munzina ka Pulo, apunga ndi kabibya Kilisito. Bakpakyana ndi na iyi bongbinga basi, na bagyaga ndi goni na iyi ligubo. Niyu Pulo ukana ndi be bakilisito ba gudu yimoti bene bakapilya Kilisito mugongu, ikani likpumuka limoti akakitanaga ku beyo, atikaga ndi Timotio kaina kaupá mutiwi. Atika kuwa ndi ka Efeso kaina kautumiso bakilisito bi nibo ku beyo mambengi.

Balawa yi nimu atakanya ndi ku beyo. Atomosya ndi goni be ubikyiku bakilisito be bibuulyito na batu bi nibo bakaupá bambanzu mutuu di no Mongoni Manza, utambulya goni beyo bakilisito bokwononi mino kaiko na yigya ka makanisa, na beyo okwononi mino burunagi batu bakamalya makanisa.

Yigbananaga ya kitabu ya niyi:

Yuuso 1:1-2

Beyo obili ka Bakilisito okwononi mino kaiko 1:3-3:13

Niyu a ndi yakisuma ko pisi yi niyu tapuna ndi 3:14-4:5

Pulo akapá Timotio mutuu 4:6-6:21

Yuuso

¹ Imi Pulo, na atutumbwa ka Yeso-Kilisito pisi ko ngu ko Kunzi Muhukuso kusu na Yeso-Kilisito nino tobisogo mino mutamanagi. ² Nakaukpikilyo iwe Timotio, mikami walingunu pisi ka baya. Obosu Kunzi na Mombukwonodosu Yeso-Kilisito buwonisili iziyu, baminyilya kumbu, burupá maziyo.

Okwononi kaiminya na bowonisilo ba kuboboku

³ Wika ka Efeso aka mugongoni beyo nubikya nduku mino wa na nduku mino kaaga ka Makedonia. Ku beyo, a na batu bi nibo bakapá mutiwi ma kuboboku, nubikya ambe basi. ⁴ Nubikya ambe basi kaukana babibu baya bongo, pa imoti na babibu bayo puponogo ka batitabu nibayo kegu na mulibo. Nilo lasi opupisaga bodongoso, ni kegu na izangiya kodukula ligubo ko Kunzi nino apaga muhukuso pisi ka baya. ⁵ Isi ya mutuu mi nimo a be widukulogoni

na sipananiso niso opupaga ka limbengi lanza, mika na tamanaga yanza na baya ya lingunu. ⁶ Batu bagogo bosoni pisi, bobungogoni kawa ibu ka bodongoso baya payaya aka. ⁷ Bapaga kaiko bowonisilo ba Mutuu ka Musa, luki limoti bakotombisyogigu nilo bikaga kabikya ikani bakibogigu makpumuka mi nimo bikaga kaamalya mo.

⁸ A beyo, tibaga ambe Mutuu a manza iba bakagya na imu ligubo beyo okwononi mino. ⁹ Tokwononi bata goni kaiba ambe bakobisogigu mutuu ko bulya ka batu bongbingbili. Luki limoti, bobisogo ko bulya ka bagya-manye, ka batu nibo bakukanagigu, ka batu bufiya na batu banye, ko bulya ka batu nibo bakabangagigu Kunzi ikani kabanga makpumuka motu, nibo bumwogo bababu ikani bamabu, ko bulya ka nibo bumwogo bengen, ¹⁰ ka batu ba bilya, ka baluku nibo basyenenege luga kabu, ka batu nibo bugabaga bengen ka busunzu, ka batu ba kuboboku, ka batu nibo bakogo silika na bongo, na ka batu basi nibo bamuyaga mutuu ma lingunu. ¹¹ Mutiwi mi a ka Mongoni Manza nimo Kunzi epa ndi. Mongoni Manza mi nimo otukyoku ko Kunzi nino wa likpakpa la bunza.

Polo akamigisya Kunzi ibiba

¹² Nakamigisya Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ibiba, iyi nino epaga ngu ka ligubo kami. Nakamigisya ibiba kye emina ndi be nokwononito kagya ligubo kaki, ¹³ gutugu beyo nanzinaga ndi mino yanyenye ko bulya kaki, nanatumbwa, nanugyogyiso batu kaki. Luki limoti, Kunzi ekwilyoni kumbu, kye masi nimo nagyaga ndi, nagyaga ndi ka bungingi kye nakegu ndi mubaya. ¹⁴ Mombukwono-dosu ewonisiloni ndi iziyo yidingi, niniso na baya na sipananiso niso otukyoku pisi ka matikana na Yeso-Kilisito. ¹⁵ Likpumuka la lingunu nilo okwononi be bambanzu basi babinikyani nili: Yeso-Kilisito odoku ndi ka obili kauhukusogo batu ba banye. Imi na mutuu wa banye kamaga batu basi luga kabu, ¹⁶ luki limoti Kunzi eminyilya ndi kumbu. Kawa wa gu wa, Yeso-Kilisito owonisila ndi limbengi linda ko bulya kami, imi mutuu wa banye kugbe. A likingyosi ka batu basi nibo babailya ndeke, binisa na obili wa benze na benze. ¹⁷ Tapini Ngama wa benze na benze ibiba, tabibiso bongbinga basi, iyi Kunzi nino a mukaka, nino kokwogigu na nino takaminagigu! A asi beyo aka yo.

¹⁸ Timotio mikami, nakaupa mutuu mi nima mudongoni beyo manzina ma bugyalandu a ndi mino ko bulya kaku. Likpumuka li nilo lo upa ngu ya kulanana lunga lanza. ¹⁹ Buulyaga baya kaku na tamanaga yanza. Batu bagogo bosoni tamanaga yanza kadwe ku kwa ku baya kabu

obungogoni mino. ²⁰ Imeneo ibũ na Alesandulia ba luga ka batũ bi nibo. Nũsa kũwa ka maboko ka * kye bakibononito bata katũmbwa lino ko Kunzi.

2

Mũtũ ko bulya malũmba

¹ Kambwa wa likrũmũka lasi, nakamũbũkya ambe wĩdoni ko Kunzi na mokungoni, na malũmba, na yĩtatanaga na mamigisya ibiba ko bulya ka batũ basi. ² Okwononi kaulũmbũlya bangama na batũ basi nibo ba ka bapa bayakpũkũpũ iba tiki bĩnza, bĩpisiĩ, tika na yĩgya yanza, bakigwinonogo bĩnza no Kunzi. ³ Likrũmũka nilo a lanza na libosilo Kunzi, Muhukuso kusu, ⁴ ninũ apaga be bambanzũ basi bĩnisoni na muhukuso, bĩbo likrũmũka la lingũũ. ⁵ A beyo, Kunzi a bemoti aka, ninũ obiso yũkanana lugo ko Kunzi na bambanzũ a bemoti. Mũtũ yĩ, ni Yeso-Kilisito. ⁶ Ipa ndi ni iyĩ mombukwana-daki yĩ abe mukalya kaukulaga batũ basi. Agya ndi beyo wa ngbingo itũlyana ndi mino kowonisila be Kunzi apaga be batũ basi bĩnisoni na muhukuso. ⁷ Kinili bebisa ndi mino mukũkũwa na atũtũmbwa kauwonisilo batũ bi nibo bakegũ Bayuda likrũmũka la baya na la lingũũ. Nakegũ kabũkya bũngũ, nakabũkya lingũũ aka.

Yĩgya ka balũkũ na boko

⁸ Nakapa neki ambe ka bapa bayasi, balũkũ balũmbagi kani bononini maboko motu kũgũ, ni bakegũ na dĩa ni bakegũ kasaana. ⁹ Na goni, nakapa ambe boko bimokisyogi beyo okwononi mino, kani kegũ na yiwonisilo ikani kagya kũwa kũgbe. Bakilukisonitũgũ tukatũ timbanga, bakimokisyonitũgũ makrũmũka ma olo ikani kaibongiso makrũmũka ko singasũ, ikani kaimokisyo botu baya ligabũ lapũ kũgbe, ¹⁰ luki limoti, biki na yĩgyĩgyĩlya yanza beyo okwononi mino ko boko nibo babũkyaga be babangaga Kunzi. ¹¹ Boko bokwononi kaukana mũtiwĩ kani babũdakyana biwo, na limbengi la kisiso. ¹² Nakakpomyigũ imi muko kapã mũtiwĩ, ikani kaiko kũgũ ka mũlukũ, luki limoti, iki iyĩ mũdaka biwo. ¹³ A beyo, bapũnga mbeyĩ ndi kagya Adamũ, kũwa wa Eva. ¹⁴ Kegũ Adamũ no babo ndi, luki limoti muko no babo ndi, ofuna mũtũũ ko Kunzi. ¹⁵ Luki limoti, muko inisa ndeke na muhukuso pisi kabũkutaga, kiko se kani igwinonogini ka baya, ka sipananiso, ka yĩbũfiso na kaika bitombiĩ.

* **1:20** 1:20 nusa kuwa ka maboko ka Abili: wanda mũtũmbũlagi ka 1 Bakol. 5:5.

3

Batw nibo bokwononi kaamalya kanisa

¹ Likpamuka li nili, a la lingunw: mumbanzw kapa kaamalya ligubo la kanisa, iba opo ligubo lanza. ² Okwononi neki be mutw wa kamalya kanisa iki mutw yi ninw kegw na iw gwugw imoti aka. Okwononi be iki na muko bemoti aka, iki mutw wa kiginyilyo, iki mutw mutombisya likpamuka na mutw ninw okwononi, iki mutw wa kutilya bobiko na mutw wakiba kapw mutw. ³ Kikonito adangbala wa makana, ikani mutw wa bonduyi, luki limoti iki mutw wo tombii, na wa maziyo. Kikonito mutw wa musasa mo buyi. ⁴ Okwononi kaiko mutw wa kamalya ndabw kaki binza, anutiwa bomikaki, iba biki bomiki bakukana na nibo ba ibiba. ⁵ A beyw, mutw kibi kaamalya ndabw kaki ka mombukwana-daki, obuulyaga kuwa kanisa ko Kunzi liki? ⁶ Kokwononigw kaika mutw wambiya ka baya, kye limbengi la bugindo kamingyoni, ogulya ka mungimbo beyw mumuyoniso ogulya ndi mino. ⁷ Okwononi gonw be iki mutw ninw batw ba kunzi bika kanzina yanzanza ko bulya kaki iba bakaminonito bide, igwinono ka kpaka ka mumuyoniso.

Beyw badiakele bokwononi mino kaiko

⁸ Badiakele bokwononi gonw kaiko batw ba ibiba na nibo balingunw. Bokokwononigw kaiko badangbala ba makana ikani kakisa buyi ko pisi yanyw. ⁹ Okwononi biki bakigwinonogo ka baya ya lingunw nilw inisa pa imoti na tamanaga yanza. ¹⁰ Okwononi kaundilya, kika kani bakinisigw na iw, bakwanana kagya ligubo la badiakele. ¹¹ Boko kabw bokwononi kaiko batw ba ibiba, bakikonito batw bakudwonoso bambanzw ko pisi ya balumw, luki limoti biki batw ba kiginyilyo na batw ba bungbingbili ka bopisi bayasi. ¹² Okwononi be diakele iki na muko bemoti aka, ika mutw wa kumamalya bomikaki binza na ndabw kaki yasi. ¹³ Badiakele nibo bagyaga ligubo kabw binza, ba na ibiba, bakwanana kabikyaga limbengi bideww mongoni ma baya ninw tamatikana mino na Yeso-Kilisito.

Dikidi niyo Kunzi atiwonisilo

¹⁴ Nukpikilyi mowiso mi nima kani na na mutamanagi kaina bikwa kaunda. ¹⁵ Luki limoti, nakolipyo kodoku, balawa yi nimw kuwa nw owonisila beyw wokwononi mino kaiko luga wa livanza ko Kunzi, isi yi be kanisa ko Kunzi ninw a na obili. Iyu yo a lidulw na mubumbe ma lingunw. ¹⁶ A beyw, dikidi ya baya kusu a yidingi: Iupisoku ndi abe mikya-bambanzw.

Limbengi-Lotu abikya ndi ko bulya kaki be a mutu wong-bingbili.

Bamalaika bamina ndi.

Babikyaga ndi likpumuka kaki ka bevananza bayasi.

Babinikyana ndi ka bapa bayasi ka obili.

Badokisa kuwa ndi kugu wa lisyé ka ibiba.

4

Mutu ma kuboboku

¹ Limbengi-Lotu akabikya bingbanganya be ko ngbingo wa mupipilo, batu bagogo basaga ndeke baya kabye likpumuka la kuboboku na mutwi ma libili. ² Batu ba bokoli na ba kuboboku bubobogotu ndeke. Mambengi ka batu bi nibo okwoni abe bakabusya ndi na ngweyi niyo angbamyaga no buku bingbu. ³ Batu bi nibo batiwaga be kokwononigu kavanana ikani kalya malili magogo. Luki limoti, Kunzi agya ndi malili nimu be kye batu nibo babailya, bibo lingunu, balyagi kani bamigisilyini ibiba. ⁴ Wina se, masi nimu Kunzi agya ndi a manza, kegu na nilo okwononi kakya, luki limoti okwononi kamigisilya Kunzi ibiba kambwa kalya. ⁵ A beyo, likpumuka ko Kunzi na malumba oitisaga luki lasi lanza kambwa ko Kunzi.

Mugya-ligubo wanza ka Yeso-Kilisito

⁶ Wakuzukilyogo bomomосу likpumuka nilo bingbanganya, wika mugya-ligubo wanza ka Yeso-Kilisito. Ko pisi yi niyo, wowonisila be wokokwiso limbengi kaku na likpumuka la baya na mutwi ma lingunu nimu ukana ndi. ⁷ Luki limoti, kyatu babibu bayagbali nibayo kegu kabyenene na baya. Gya yapu kaika wakigwinonogo no Kunzi. ⁸ Bazana bayapupu a na izangiya yikede. Wina se, kaigwinonogo no Kunzi a na izangiya ka bopisi bayasi kye apaga mutamanagi ka obili wambiya wana, atiwanyaga nino akodoku. ⁹ Likpumuka li nilo a la lingunu, nilo okwononi be batu basi babinikyani. ¹⁰ A beyo, takiko kaigyogyiso na kaulanana, a asi kye tobisoni mutamanagi kusu ko Kunzi nino a na obili, nino a Muhukuso ka batu basi, kugbe ka nibo babailya.

¹¹ Bikyaga, wapa mutwi ka likpumuka li nilo. ¹² Mumbanzu kundungulyogonito be kye wa miki. Luki limoti, wika likingyosi lanza ka batu nibo ba baya, iki ko pisi ya munzina, iki ko pisi ya yigya, iki ko pisi ya sipananiso, iki ko pisi ya baya ikani ko pisi ya obili wanza. ¹³ Hutangulyaga bambanzu Mobiso, hutiwa, huwonisilo, kadwe ku kwaku nodoku banu mino. ¹⁴ Wakobusolonitogu apee wa Limbengi-Lotu nino a kuso kaku. Winisana

ndi na iyi wa bogyalandu banzina ndi mino na wa bamboku subisilya ndi mino maboku. ¹⁵ Bisatu limbengi ka likpamuka nilo, wipá mino, iba batu basi bini beyo wo mino kaidukulogo. ¹⁶ Wiminyatu iwe mombukwana-daki yi, wiminya goni ka mutiwi kakú. Wigwinanagatu na imu binza. Wakagya beyo, iwe mombukwana-daki yi winisa na muhukuso, uhukuso goni nibo fika kaamukana.

5

Mutiwi ka nibo babaya

¹ Wakayoyisonitogu mboku-mboku no bou, luki limoti mutiwa biwese abe abaku. Hutiwa bomikya-bawanza abe bamamakú, ² boko bi nibo bamboku-mboku abe bamakú, bomikya-basika abe basali kakú, pisi ka obili wanza.

³ Hubibiso bowoko boko bi nibo ba kegú na mumbanzú. ⁴ Luki limoti, woko kika na bomiki ikani bomiko-mikaki, okwononi mbeyi be bowonisili baya kabu ka livananza kabu bikpe. Bumigisya babukuta-kabu na batitabu banza nibo bagyilya ndi kye Kunzi apaga beyo. ⁵ Woko walinganu nino kegú na mumbanzú, obisaga tamanaga kaki ko Kunzi. Biti na lisyé ikaga kalamba, anobiso yangya kaki ko Kunzi. ⁶ Luki limoti, woko nino wa musasa manye bikpo, ikaga ni okwoni ndi iyi gutugu kani a mbeyi mubisi aka. ⁷ Likpamuka nilo wokwononi kauzukilyogo bowoko nilo, iba bakikonito na bebo. ⁸ Mumbanzú kumumuli bava-kukaki, na kugbe nibo ba livananza kaki bikpe, iba osini baya kaki. Mutu nino a wanye kugbe kakitaga nino kanoboilyigu.

⁹ Wakapa kava mumbanzú abe woko, okwononi iki na byanga batekebe madíya (60). Okwononi goni iki mutu yi nino avanana ndi na muluku bemoti aka. ¹⁰ Okwononi be bamibito goni ko pisi ya yigyilya kaki yanza. Okwononi be iki mutu nino ukwisa ndi bomikaki binza, nino utilyaga ndi bobiko, nino usukusaga ndi batú ko Kunzi magú*, nino usingyaga ndi batú ba kigyogyiso, na nino agyaga ndi banza ka bopisi dididi.

¹¹ Luki limoti, wakukpikonito bowoko nibo ba mbeyi basika aka kye musasa mavanana kugya, bapá Kilisito mugongú, ¹² bimakya ka mungimbo kye ika kani babunini agume nino bagyilya ndi ka mambwa. ¹³ Yeki bakikogigu na tumatu tigya, ligubo kabu kuwa asi kaamama aka bigbagba gba ko bomiso baya bandabu. Na bata, bikaga batú ba balami, banogulyo ka makpamuka gbalí na kanzina nilo

* **5:10** 5:10 usukusaga ndi batú ko Kunzi magú: Wanda goni Luka 7:44batilyaga ndi mubiko beyo.

kokwononigu. ¹⁴ Kinili, nakapa ambe bowoko nibo ba mbeyi basika bavanani, babukuti, bamumula bandabu kabu, iba bomuyoniso bakinonito no pisi niyo batigwi mino na ibo. ¹⁵ A beyo, bowoko bagogo bogwini bi, бага kabibya Abili. ¹⁶ Luki limoti, mutu ko Kunzi muko yi kika na bowoko ka livananza kaki, okwononi abiniki buti kabu. Kwa wa go wa, kanisa akwanana kaubinika bowoko nibo aka bo ba kegū na bambanzu, kani kigū kwa na buti kugebe.

¹⁷ Bamboku-mboku ba kanisa nibo bagyaga ligubo kabu binza, bokwononi kaiko na mukalya nganga yiba, kugebe ka nibo babikyaga Mongoni Manza, banatiwa. ¹⁸ A beyo, Mobiso Motu akabikya be: «Wakakondilonitogu ngombe munoku kani anatikila nganu†.» Abikya goni be: «Mugya-ligubo okwononi na mukalya kaki.» ¹⁹ Bakasungulya mboku-mboku wa kanisa, wakoboilyonitogu mbeyi kiki asi ka munoku ka bademu baba aka ikani basaa. ²⁰ Huyoyiso nibo bakagya bunye ko misa ka bambanzu iba batu bagogo babangito goni. ²¹ Nakaubikya kambwa ko Kunzi, kambwa ka Yeso-Kilisito na bamalaika botu, ambe gwi mutuu nimo kani wakakugu mumbanzu gutugu bemoti aka na mulili. ²² Wakikonitogu bigala-gala kabisilya mumbanzu maboku kapa ligubo ka kanisa. Wakomotikononito goni na bambanzu ka bunye kabu. Wibuulya kugebe iwe mombukwana-daki yi.

²³ Ko bulya yigomisaga kaku ya muma, na ko bulya buyo ba nzuyi kaku, wakomwogonitogu asi libo aka, luki limoti mwagatu goni mino ikya vinya. ²⁴ Bunye ka batu bagogo inisaga bingbanganya kani bakanakugu ngbanga. Luki limoti, nibo ka batu bagogo ipupisaga kumbuso. ²⁵ A begayo, yigya yanza inisogo bingbanganya, gutugu niyo kinisogigu bikwa kakwananigu kaiko yakisuma.

6

¹ Batu basi nibo ba bosunzu bokwononi kaubanga bamombukwana-dabu kugebe iba bakosikogonitogu lino ko Kunzi na kaina mutwi kusu bide. ² Nibo bamombukwana-dabu ba kuso wa baya, bakuminonito bide kye ba bamamabu ka baya. Luki limoti, bokwononi kaugugubya binza kugebe kye bamombukwana-dabu bi nibo binisanaga na izangiya kabu bo, ba batu ba baya nibo Kunzi upaga.

Nilo wokwononi kautiwa na kaubikya bambanzu ilu nilo.

Mutwi ma kuboboku na izangiya ya linguni

† 5:18 5:18 anatikila nganu: Wanda ka 1 Bakolito 9:9na mutumbulagi mi. 5:18 5:18 Wanda ka Yigilya 25:4; 1 Bakolito 9:9; Matayo 10:10; Luka 10:7.

³ Mumbanzu kapá mutuu modi, kani kegú kabini kyana likpamuka la lingunu ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, ikani mutuu nimó akabyenene na baya kusu, ⁴ mutú yi ninó a na limbengi lidingi na kibigu luki. Músasa ma bodongoso na mosooni ko bulya isi yo mino, a kuso kaki abe kolobu. Likpamuka niló apága kúwa imi, mosooni, mosikoni, tamanaga yanye, ⁵ na bodongoso kani kegú na mulibo na batú nibo yimibo kabú adangbikana, babusala likpamuka la lingunu. Basimaga be kabaya Kunzi a pisi ya kinisono na lingama.

⁶ A lingunu be kabaya Kunzi a izangiya yidingi kika kani wa na igyagya na niló wa nolu. ⁷ A beyo, takodokugu ndi no luki kunu ka obili, takigigu ndeke nolu beyeyo. ⁸ Kinili, takika na malili na botu, a binza. ⁹ Luki limoti, nibo bapaga kaiko na lingama bogulyaga ka kuboboku, bigwinono ka kpaka pisi ka músasa dididi ma bungingi na manyenye nimó ubungusogo bambanzu, uputa. ¹⁰ A beyo, músasa mo buyi a litino la mugbe ba bunye dididi. Batú bagogo nibo ba ndi na inguo ya músasa mi nimó bogwoni ndi ka baya, bogulya ka yigyogyiso yakpa.

Mutuu ma mulibo

¹¹ Luki limoti, iwe mutú ko Kunzi, nyikatú makpamuka nimó. Kisa bungbingbili, wigwinonogo no Kunzi, na baya, na sipananiso, na limbengi linda na buweese. ¹² Hulanana lunga lanza ko bulya ya baya, wigwinonogo na obili wa benze na benze kye Kunzi umaka ndi ko bulya yi, ngbingo yi ninó wozukaga ndi mino likpamuka la baya kakú ko misa ka batú budingi. ¹³ Nakaubikya likpamuka li nili ko misa ko Kunzi ninó apága obili ka makpamuka masi, na kambwa ka Yeso-Kilisito ninó ozukaga ndi likpamuka la lingunu kambwa ka Poso Pilatu be: ¹⁴ Buulyaga mutuu nimó bupá ndi, wika bitu kani wa kegú na bebo kadwe ka lisyé niló Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito opuponoku ndeke mino. ¹⁵ Opuponoku ndeke ko ngbingo yi ninó Kunzi obungusyaga ndi. A Kunzi ninó Mombukwana ngu, a bemoti aka, a likpakpa la bunza, a Ngama ka Bangama, a Mbukwono ka bamombukwono-dosu. ¹⁶ Kokwogigu iyi, ikaga ka bungbanganya nibo mumbanzu kakwananigu kakpada. Kegú na mutú bemoti ninó aminoni, kegú goni na mutú ninó akwanana kamina. Ibiba kú kaki no ngu ka benze na benze! A asi beyo aka yo.

Mutuu ka batú ba lingama

¹⁷ Húbikya nibo ba na lingama ka obili wa mbiya-mbiya wanu ambe kupónitogu bugindo. Bakobisonito

mutamangani kabu ka mukumbo nimana muputikana ma. Luki limoti, bigumi ko Kunzi nino atipaga makpuma masi mudingi be kye togwi nomu magyagya. ¹⁸ Hukya ambe biki kagya banza, biki batu ba lingama pisi ka yigyigilya yanzanza, banatungbulana na limbengi lanza, banapapa goni batu bagogo. ¹⁹ Bakagya beyo, bibisilyo ndeke alongo wanza na nino kaputikanigu ko bulya lisyenilo akodoku iba binisi ndeke na obili walinganu.

Likpuma la mulibo

²⁰ Iwe Timotio, buulyogo likpuma nilo winisa nolu binza. Wasa bodongoso baya payaya nibayo kegu na izangiya ko pisi ya baya. Batu bagogo basimaga be a yimibo ambe kani a kuboboka. ²¹ Ko bulya yimibo yi niyo aka yo, baya ka batu bagogo bi nibo odongbikononi.

Iziyo ko Kunzi iki pa imoti na ifunu.

Balūwa wa yiba nino Pōlo akpikilya ndi Timotio Likpūmuka la mambwa

Balūwa wa yiba nino Pōlo akpikilya ndi Timotio nimu. Akpika ndi kani a ka bōloko ka Luma. Bawai-daki basi bapikita ndi, basa biyatulu. Luka nino munganga aka no kasagu ndi. Pōlo iba ndi be ngbingo kaki itulyonini, otigoli kuwa kukwaku aka. Kinili, akpikilya kuwa ndi Timotio kapá mutiwi, kye ava ndi abe mikaki bikpe.

Balūwa yi nino Pōlo akpikilya ndi wa mulibo nimu. Akpikilya ndi kuso yi be igwinonogi yapu ka baya abe iyi, iki na limbengi linda kabikyaga Likpūmuka ka Yeso, gutugu bakiko kagyagya. Iki goni kaiminya na batu bi nibo bakegu kabye beyo Mongoni Manza abikyaga mino. Pōlo omotiloku be ulananatu ndi iyi mombukwana-daki lunga, lunga lanza, a kuwa buwobi kaında ka Mombukwono-dosu. Opipiloku be Mukilisito wasi okwononi kagya beyo.

Yigbanaga ya kitabu yi niyi:

Yuuso 1:1-2

Pōlo akapá Timotio mutuu 1:3-18

Beyo mumbanzu okwononi mino kaiko sada wanza ka

Kilisito 2:1-26

Bambanzu bika ndeke buni ka masye ma mulibo 3:1-9

Kaigwinonogo yapu ka baya 3:10-4:8

Yitangala, na yuuso ya mulibo 4:9-22

¹ Imi Pōlo, na atutumbwa ka Yeso-Kilisito pisi ka sipananiso ko Kunzi. Etika kabikyaga mongoni ma agume wo obili nino ta na iyi pisi ka matikana na Yeso-Kilisito.

² Nakaukpikilyo iwe Timotio, mikami mupaka. Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito budukilyi iziyo, buminyilya kumbu, bupá maziyo.

Pōlo akamigisya Kunzi ibiba

³ Namigisyaaga Kunzi nino nakagugubyo ibiba na limbengi lanza beyo batite bagyaga ndi mino. Biti na lisyē, namigisyaaga Kunzi ibiba beyo natamanaga mino bongbinga basi ka malumba kami. ⁴ Niyō natamanaga beyo udukusaga ndi mino bamomiso-miso, nogwa masasa ambe nūmini iba limbengi kami otumi na magyagya. ⁵ Natamanagatu goni baya kaku niyo ya lingana, baya niyo ka titaku mukoyi beyo ka Loisi, na niyo ka amaku beyo ka Euniki. Nakaiba

binza ambe a goni kuso kaku. ⁶ Kinili, nakautomosya ambe wakozunonito na aperse nino Kunzi upa ndi ka lisyε nilo nubisilya ndi mino mafoka. ⁷ A beyo, Kunzi katipagu limbengi la kubangaku. Luki limoti, Limbengi nilo atipaga ngu, sipananiso na limbengi lo tombiii. ⁸ Wakikonito neki no suni kabikyaga likpamuka ko bulya ka Mombukwondosu. Wakikonito goni no suni ko bulya kami nino na ka boloko ko bulya kaki. Luki limoti, baya kayigyogyiso pa imoti na imi ko bulya Mongoni Manza kabyenene no ngu niyo Kunzi upa. ⁹ Iyi no atipa muhukuso, atimaka kaika batu kaki. Kegu ko bulya yigya yanza kusu, luki limoti, a ko bulya niyo osisilya ndi mino beyo na katiwonisilo iziyo kaki. Atipa ndi iziyo yi niyo ko pisi ka Yeso-Kilisito kambwa kagya obili. ¹⁰ Luki limoti, iziyo yi niyo inisa kawa mbiya wanu wa Mombukwondosu Yeso-Kilisito odoku mino. Iyi nino aditaga ngu ya kukwaku na katiwonisilo obili wa benze na benze ko pisi ya Mongoni Manza.

¹¹ Kunzi etwa kabikyaga Mongoni Manza abe atutumbwa na muwonisilo. ¹² Nakayigyogyiso ko bulya yi niyo. Luki limoti, na kegu mino no suni kye nakaiba ambe nigumya ka wani. Nakaiba binza ambe a no ngu kobuulyogo nilo epa ndi kadwe ka lisyε la mupipilo. ¹³ Wiko kabye likingyosi la munzina ma linganu nimo nuwonisilo. Wigwinonogo na baya na sipananiso niso tamatikana mino na Yeso-Kilisito. ¹⁴ Buulyogo binza ko pisi yo ngu ya Limbengi-Lotu nilo a kuso kaku, mutuu manza nimo bupa ndi.

¹⁵ Begeyo wo mino kaiba, batu basi ba iwili ya Azia besini bi. Figelo na Elimogene ba luga ka batu bi nibo goni bo. ¹⁶ Mombukwondosu okwilyi livanza ka Onesifolo kumbu. A beyo, odogoku bi bongbinga basi ketumiso limbengi, kani kegu no suni kodoku kenda kunu ka boloko. ¹⁷ Niyo osiloku ka Luma, ekisa na kekele kadwe ku kwa ku emina ndi mino. ¹⁸ Mombukwondosu Yeso aminisito ndeke banza ko Kunzi ka lisyε la mupipilo. Iyo, wakaiba binza masi nimo egyilya ndi ka Efeso.

2

Suda wanza ka Yeso-Kilisito

¹ Iwe mikami, kisa kaiko no ngu niyo okotukyoku pisi ka iziyo ka Yeso-Kilisito. ² Nilo ukana ndi kani nakabikyaga kambwa ka bademu budingi, hubikyaga goni iwe batu ba linganu nibo bakwanana goni kaukitisilyogo bengeneni.

³ Bailya goni ka yigyogyiso abe suda walinganu ka Yeso-Kilisito. ⁴ Suda nino ulananaga, kogulyogigu ka makpamuka binzenge-nzenge ka bambanzu, kapa be

mombukwana-daki ogwi magyagya na iyi. ⁵ Mutu nino agyaga masindani ma mbangu, kakwananigu kopupo tungyo kani akapikita gbali. ⁶ Na bata, mutu yi nino ikogo bungu kadima tiko no akwanana kaiko mutu wa mambwa kalya malili mi. ⁷ Bisatu limbengi ka likpumuka nilo nakabikya lo, Mombukwono-dosu upatu ngu kotombisyo masi.

⁸ Mutamana Yeso-Kilisito nino a ndi ka livananza ka ngama Daudi. Opupa ndi ka mbuku mudongoni beyo Mongoni Manza mi nimo nakabikyaga o mino kowonisilo. ⁹ Nakaigyogyiso ko bulya ya Mongoni Manza mi nimo, na mukandila na selegeni abe mugya-manye. Luki limoti, likpumuka ko Kunzi kegu ilu la kikipikila. ¹⁰ Kinili, nakapilya masi ko bulya ka nibo Kunzi ipunilyaga. Nakagya beyo iba iba binisonito goni na muhukuso ko pisi ka Yeso-Kilisito pa imoti na ibiba niyo ya benze na benze. ¹¹ Likpumuka li nili a la linguna:

Takokwo pa imoti na Kilisito, tika ndeke na obili pa imoti na ibu goni.

¹² Takokibyo, talya ndeke na ibu goni bungama.

Takamanganya, atimanganya ndeke iyi begyo.

¹³ Takiki bongbingbili, ika iyi wongbingbili aka,

kye kakwananigu kaimanganyilya iyi mombukwana-daki yi.

Mugya-ligubo wongbingbili

¹⁴ Hutomosyo bambanzu likpumuka nilo lasi, ubikya bingbanganya kambwa ko Kunzi ambe bakikonitogu kobiso bodongoso na bambanzu ko bulya mino. Bodongoso kegu na izangiya kye uputaga nibo bikaga kaukana.

¹⁵ Gya ngu kainisono ko misa ko Kunzi abe mutu wanza. Wiko abe mugya-ligubo nino kikogigu no suni ko pisi ya ligubo kaki, nino abikyaga ka bungbingbili Likpumuka la linguna. ¹⁶ Wasa munzina ma payaya, nimo a di na baya. Nibo bakpakpikanaga na imu bidukulaga kuwa kobungaga byi no Kunzi.

¹⁷ Munzina kabu a kuwa abe kumbudu. Imeneo ibu na Fileto ba luga ka batu bi nibo. ¹⁸ Batu bi nibo bobungogoni byi na likpumuka la linguna. Bonzingimosogo baya ka bambanzu, banubikya be lipupupo kusu ka bambuku igyonosoni ndi.

¹⁹ Luki limoti, mufumbe mapu nimo Kunzi obisa ndi a imu wa aka wa. Munzina mi nimo ikpikaga kugu yi nima: «Mombukwono-dosu umibatu batu kaki», na goni: «Mumbanzu kabikya be a mutu ka Mombukwono-dosu, asi bunye.» ²⁰ Kaso wa ndabu yidingi,

kikogigu asi na makpamuka ma olo aka ikani nimo ma fiza. Luki limoti, ikagatu goni na nimo ma mabaɔ na nimo ma tukuto. Bigugubyogo na makpamuka magogo ka bongbingo, magogo ka bongbinga basi. ²¹ Kinili, mumbanzu kasa muwonisilo ma kuboboku mi nimo, ika kuwa abe luki nilo bigugubyaga na ilu ka bongbingo. Ika kuwa iyi kamukana mombukwana-daki aka, ika na izangiya ku kaki. Ika goni wakitulya kagya makpamuka manzanza masi.

²² Pikita musasa manye ma liwanza, wakisa bungbingbili, baya, sipananiso, maziyo, pa imoti na batu nibo babibisaga Mombukwono-dosu na limbengi limoti. ²³ Luki limoti, wasa bodongoso baya bungingi na nibayo kegu na izangiya. Wakaiba binza ambe niyo yasi opupisaga asi mosooni aka. ²⁴ Wina se, mugya-ligubo ko Kunzi kokwononigu kasaana. Okwononi kaika na maziyo na batu basi. Iki mutuu wakibo kapá mutuu na wa limbengi linda. ²⁵ Okwononi kaupá batu nibo bolutonogo na iyi mutuu na limbengi lawese, opuso Kunzi anuikasa mambengi kaiba likpamuka la lingunu. ²⁶ Kuwa wa, bakwanana bata kainiso na tamanaga yanza, bahukaga ka kpaka ka mumuyoniso niyo a ndi mino ni gwini na kaubisa kagya sipananiso kaki.

3

Nilo odoku ndeke ka masye ma mulibo

¹ Wibatu binza ambe ka masye ma mulibo, ika ndeke ngbingo wa bukpeki-kpeki. ² A beyo, bambanzu bika kuwa ndeke kaipa asi ibu aka, batu ba musasa mo buyi, batu ba kibiba na ba kibinika. Bika ndeke batu butambwa Kunzi, batu bubuno mutuu ka babukata kabu, batu bubudiso likpamuka na ni bakegu kabanga makpamuka ko Kunzi. ³ Bika ndeke bapu, kani bakegu no kumbu. Bika ndeke batu bubukulyaga bengeni makpamuka, batu bo bou, batu bufiya kani bakegu kapa bunza. ⁴ Bika ndeke batu bugyagyana, batu ba mu mapu na bakibinika. Bapaga ndeke magyagya ma obili kakitaga Kunzi. ⁵ Binisanaga ndeke abe batu ko Kunzi, luki limoti banina ngu kaki payaya. Wakikonito ka mudongu ka inguo ya batu bi nibo. ⁶ Batu bagogo luga kabu bogulyaga ka bandabu, banubobo boko nibo babailyaga makpamuka masi. Boko bi nibo, bunye ukukumilyaga bikokoko ni bakegu bakamaga ka baya. Bogulyaga kuwa ka bopisi baya musasa dididi. ⁷ Bapaga bongbinga basi be biki kaupá mutuu. Luki limoti bakibagu likpamuka la lingunu. ⁸ Mudongoni begeyo Yani

ibũ na Yambũle * bobisa ndi mino dɔngoso na Musa, a mɔdɔngɔni bɛgɛyɔ batũ bi nibɔ bo mino kobiso dɔngoso na likpɔmũka la lingũnũ. Yimibo ka batũ bi nibɔ oputikononi, baya kabũ a kũwa payaya. ⁹ Luki limoti, bakidukuligu ndeke kye bungingi kabũ inisono ko misa ka batũ basi bɛyɔ igyonosa ndi mino na Yani ibũ na Yambũle.

Mũtiwi ma mulibo

¹⁰ Luki limoti, iwe webye pima ka mũtiwi, ka yigya, ka tamanaga, ka baya, ka limbengi linda, ka sipananiso na ka bungbingbili. ¹¹ Watũ kaiba bɛyɔ begyogyisa ndi mino na bɛyɔ nalya ndi mino kumbu ka Atiokia, Ikonio, na kũ ka Lusetula. Nigyogyisa ndi kũgbe, luki limoti, Mombukwono-dosu ekulaga ka yigyogyiso yi niyɔ yasi. ¹² A bɛyɔ, bakwanana kaugyogyiso batũ basi nibɔ bapa kabye Kunzi ka bungbingbili ko pisi yimatikana na Yeso-Kilisito. ¹³ Luki limoti, batũ banye na batũ ba kũbɔbɔkũ bidukulaga ndeke ka bũnye. Bika kũbɔbɔ batũ bagɔgɔ, kumbuso yi, bũbɔbɔ ibũ bɛgɛyɔ. ¹⁴ Luki limoti, iwe wigwinonogo ka likpɔmũka nilɔ buwonisila ndi, wabinikyana na limbengi limoti. Wakaumiba binza batũ bi nibɔ buwonisila ndi. ¹⁵ A bɛyɔ, wibaga Mɔbiso Motu katũkya ka limiki aka. Akwanana kaupã yimibo kye winisono na muhukuso pisi kabailya Yeso-Kilisito. ¹⁶ Mɔbiso Motu masi ikpikaga pisi ka yimibo ko Kunzi. A na izangiya kowonisila likpɔmũka la lingũnũ, katiwa, koyoyiso na kaunanaga bambanzũ kakpakyana ka bungbingbili. ¹⁷ Kũwa wa gɔ wa, mũtũ ko Kunzi ika wakibungusyo binza, iko wakitũlya kagya makpɔmũka manzanza masi.

4

¹ Nakaugbityaga kambwa ko Kunzi na kambwa ka Yeso-Kilisito ninɔ akɔ ndeke ngbanga ka nibɔ ba bũbisi na nibɔ bokwaga ndi, na ninɔ odoku ndeke abe ngama bɛ: ² bĩkyaga likpɔmũka ko Kunzi na kekele, iki ko ngbingo wanza ikani ko ngbingo wanye. Yoyiso, wanutumiso bambanzũ mambengi pisi ka mũtiwi na limbengi linda kũgbe. ³ A bɛyɔ, ngbingo wagɔgɔ odokuto ninɔ bambanzũ bakapagu ndeke bata mino kũkana muwonisilo ma lingũnũ. Luki limoti bika kũwa ndeke kabĩbya mũsasa kabũ aka. Bikungulaga ndeke bikululu na ambaza ka bowonisili, banũbikya nilɔ bapaga kũkana. ⁴ Bidulaga ndeke motili ka likpɔmũka la lingũnũ, banũkana asi babibũ baya kũbɔbɔkũ aka. ⁵ Luki

* **3:8** 3:8 Yani ibũ na Yambũle: A ndi mino ma liyuda nimo bũlukaga ndi bamazi ba Misili nibɔ bokpiko likpɔmũka kabũ ka kitabũ yo Pupo 7:11, 22.

limoti, iwε, wibuulyatα ka makpαmuka masi, pilya yigyogyiso, gya ligubo kakα lo Mongoni Manza, wika mugya-ligubo walingunα ko Kunzi.

⁶ A βeyo, ka nilo endi imi, na kαwa imi wakitulya βε βepi abe απερε. Ngbingo kami wa kukwakα itulyonini. ⁷ Nulononini bi lαnga lanza, nadwe ka mulibo ma mbangu kami, nobuulyaga baya. ⁸ Mbiya wanα, mukalya ma bututungyo a kαwa kebundaga. A βεgbεgβε baya bungbingbili nibayo Mombukwono-dosu, nino zozu walingunα epα ndeke ka lisyε nilo igoku ndeke mino. Kepigu ndeke asi imi aka, luki limoti, upα ndeke batα basi nibo bapa kamina wa opuponoku ndeke mino.

Mutiwi dididi

⁹ Gya ngu kekpuḍoku βigala-gala. ¹⁰ A βeyo Dima esoni, a wakupα ka likpαmuka la obili wa masyε mi nima, ogoni ndi ka Tesalonika. Kelesike aga ka Galatia, Tito aga iyi ka Dalamatia. ¹¹ Luka mukaka aka no ta na iyi. Muvatα banu Malikα kye etungbula banu ka ligubo. ¹² Natiki bi Tikiko ka Efeso. ¹³ Wakika banu kodoku, wevilya koti nino nasa ndi ka Tolowasi ku ka Kalapo. Idulyokuto goni na lukutu ya bakitabu, kugbe niyo yo bokuto.

¹⁴ Mutwo-mabisya βeyo ka Alesandulia egyogyisa ndi kugbe. Mombukwono-dosu akalyatα ndeke ka yigya yi niyo. ¹⁵ Wiminyatα goni iwε na iyi kye obisaga nduku bodongoso kugbe ka mutuu kusu.

¹⁶ Wa napanga ndi mino kasamba ka mambwa, kegu ndi na mumbanzu gatugu bemoti aka nino a ndi ka mutili kami. Besa ndi basi βigbu, Kunzi upilyito! ¹⁷ Luki limoti, Mombukwono-dosu esingyatα ndi, epα ngu kabikyaga Mongoni Manza kadwe ka mulibo βε kye batα nibo bakegu Bayuda bukanito. Ehukusaga ndi ka manzu ko sukopi. ¹⁸ Mombukwono-dosu ekulaga ndeke ka makpαmuka manyenyε masi, ehukusogo, emingyiso ka Bungama kaki kugu wa lisyε. Mombukwono-dosu avi ibiba ka benze na benze. A asi βeyo aka yo.

Yuuso ya mulibo

¹⁹ Namuusito Pelesila ibu na Akila pa imoti na livanza ka Onesifolo. ²⁰ Hasito otigoli bi ka Kolito. Nasi bi Tolofimo ka Miletu kye o bi na nzuyi. ²¹ Gya yapu kodoku kambwa wa syangasu.

Eyubulo, Pudi, Linusi, Kolodiya se kαwa bomomосу bagogo basi ka baya bumumuusogito goni.

²² Mombukwono-dosu ubuulyogito.

Iziyo ko Kunzi iki pa imoti na ibunu.

Balūwa ninɔ Pɔlɔ akpikilya ndi Tito Likpɔmuka la mambwa

Balūwa ninɔ Pɔlɔ akpikilya ndi Tito nimɔ. Tito kegɔ ndi iyi Muyuda abe Pɔlɔ, luki limoti, apuna ndi iyi kabibya Yeso, na bakpakyanaga ndi na Pɔlɔ bongbinga basi kagya ligubo lo Mongoni Manza. Balūwa yi nimɔ atakanya ndi Tito ko uzu wa Keleti. Pɔlɔ asa ndi kɔ bɛyɔ kye ɔpɔnagi bambanzu nibɔ bɔmamalya batɔ bi nibɔ babinikyana Yeso. Akwanana ndi gɔni kauwonisilo batɔ bi nibɔ bɛyɔ bokwononi mino kaiko luga kabɔ, na bɛyɔ bokwononi mino kakpokyoniso ɔbili kabɔ. Ɔtumbulyaga ndi gɔni bɛyɔ bokwononi mino kaɔpɔ bambɔku-mbɔku, ikani bɔmiki, ikani bɔsunzu mutɔ, na bɛyɔ ɔbili ka batɔ nibɔ bokwononi kaɔmamalya batɔ nibɔ bailya okwononi mino kaiko.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Yuuso, na malumba 1:1-4

Bɛyɔ bokwononi mino kaɔpɔ bangama ka batɔ nibɔ babailya mutɔ 1:5-16

Bɛyɔ bokwononi mino kaɔpɔ batɔ nibɔ babailya mutɔ 2:1-3:11

Yuuso ya mulibo 3:12-15

Yuuso

¹ Imi Pɔlɔ ninɔ na mɔgya-ligubo ko Kunzi na atutumbwa ka Yeso-Kilisito nɔ nakpiki balūwa yi nimɔ. Kunzi ɛtika ndi ka batɔ nibɔ ɔpɔnaga ndi bɛ babinikyani na kye numibisi lingunɔ iba biki batɔ bongbingbili ko misa kaki. ² Kɔwa wa gɔwa, biko na mutamanagi ma ɔbili wa benze na benze. Kunzi ninɔ kabikyagigɔ bɔngɔ, atiwonyogoni ndi ɔbili yi ninɔ kambwa kagya makpɔmuka masi. ³ Niyo ngbinga itulyana kɔwa, Kunzi Muhukuso kusu umibisa ndi bambanzu likpɔmuka kaki. Epɔku ndi mongoni mi nimɔ, ɛkpama kɔwa bɛ nabikyagi.

⁴ Nukpikilyi iwe Tito balūwa yi nimɔ, mikami walingunɔ ninɔ ta na iwe luki limoti ka baya. Izio na mazio ko Kunzi Baba na Yeso-Kilisito Muhukuso kusu iki pa imoti na iwe.

Tito akaumomosa bambɔku-mbɔku ba kanisa ka Kilete

⁵ Nusi bi ko uzu wa Kilete komosisyo bopisi baya mogubo nibayo osikoni bi, kaumomoso bambɔku-mbɔku ba makanisa ka bagɔɔɔ basi, mɔɔngɔni bɛyɔ imi mombukwana-daki nɔpɔ bi mino mutɔ. ⁶ Mbɔku-mbɔku wa kanisa kokwononigɔ kaiko na bɛbɔ. Okwononi kaiko

na muko bemoti aka. Bomikaki bokwononi kaiko bakilisito, ni bakegu na yigya yanye ikani mu mapu. ⁷ A beyo, mutu wa kamalya kanisa kokwononigu kaiko na bebo, kye a zamu nino andaga makpamuka ko Kunzi. Kokwononigu kaiko mutu wa limbengi lidingi, ikani wa limbengi likudu, ikani wa libuma, ikani nino musaana na bambanzu, ikani mutu yi nino akakisa kangamikana ko pisi yanye. ⁸ Luki limoti, okwononi iki mutu yi nino a wakitalya kautilya bobiko na nino apaga bunza. Okwononi iki mutu wa yimibo, wongbingbili, wotu na nino kegu limbengi bikpo. ⁹ Okwononi igwinonogo bingbubu ka Likpamuka ko Kunzi nilo la lungunu, kabyenene na mutuu nimo bawonisila ndi. Kwa wa, akwanana kautiwa bambanzu ko pisi ya lungunu, na kautitaga nibo biko kakisa koyikoso likpamuka kaki.

¹⁰ A beyo, a na batu ba mu mapu fudingi, bipuu luga ka Bayuda nibo bobinikyononi. Liguba kabu ni yinzinzinya aka na kaubobo bengeneni. ¹¹ Okwononi kaudokisa batu bi nibo kye bapanzaga bandabu bayasi na mutuu manye, banakisa ibu kangamikana no pisi yanye. ¹² Bemoti ka bogyalandu kabu nino a goni Mukelete, abikya ndi be: «Bakelete ba masye masi batu ba bongu, banyama buiya, bakapagigu ligubo na mambengi usomikononi no nzoyi ya malili bikpo.» ¹³ Mutumbulagi mi nima a ma lungunu. Kinili, okwononi kauyoyiso yapu, iba biki na baya yo ngbingbili. ¹⁴ Kwa wa gu wa, basa kabye bomongoni baya kuboboku ka Bayuda, na mutuu ka batu bi nibo bosonononi ndi na likpamuka la lungunu. ¹⁵ Makpamuka masi a manzanza ka batu nibo ba banza ko misa ko Kunzi. Luki limoti, kegu no luki gutugu limoti aka nilo ikaga lanza ka batu nibo banye ko misa ko Kunzi, na nibo bakanabinikyonigu. A beyo, yimibo na mambengi kabu ikaga ka bunye aka. ¹⁶ Bibibaga be bamibatu Kunzi, luki limoti, yigya kabu a di. Ba batu nibo bakupagigu, ba na mu mapu na bakakwananagigu kagya ligubo lanza gutugu limoti aka.

2

Mutu ma lungunu

¹ Luki limoti, iwe, nakaubikya ambe utiwa bambanzu kabyenene na mutuu ma lungunu. ² Hubikya bambokum-boku balaku bi be biki batu ba kiginyilyo, biki batu nibo yigya kabu akapa ibiba ni bakegu mambengi bikpo, biki bakisulyo ka baya, batu ba sipananiso na nibo ba limbengi linda. ³ Hubikya goni bambokum-boku boko bi be biki na yigya niyo okwononi ko misa ko Kunzi, bakikonitogu

batu ba banvenve ikani badangbala ba makana. Luki limoti, biki batu bupá mutiwi manza, ⁴ buwonisi basika bi nibo ba ka bovononi kaika na sipananiso na bambunyabu na bomikabu, ⁵ biki botombiii, biki na obili wanza, boko bakigugubyo ka bandabu kabu, batu ba yigya yanza, banubanga bambunyabu. A beyo, iba mutu gutugu bemoti aka kotumbwonitogu likpamuka ko Kunzi.

⁶ Okwononi goni kautumisa bawanza mambengi be biki na tamanaga yanza. ⁷ Iwe mombukwana-daki yi, wokwononi kaika likingyosi pisi ka yigya yanza. Mutuu kaku iki ma lingunu, na nimo okwononi. ⁸ Munzina kaku iki mongbingbili nimo mumbanzu gutugu bemoti aka kakwananigu kobudiso. Kika beyo, bomuyoniso kaku bogwa suni ni bakegu na likpamuka lanye gutugu limoti aka nilo bakwanana kabikya ko bulya kusu.

⁹ Okwononi be bosunzu bubangi bamombukwana-dabu ka bopisi bayasi. Banagya mudongoni beyo biko mino kapa kani bakegu kagya na ibu bodongoso, ¹⁰ ikani kaibo mukumbo kabu. Luki limoti, okwononi biki bongbinga basi batu banza, batu bakukana iba bapí ibiba ka mutuu masi ko Kunzi, Muhukuso kusu.

¹¹ A beyo, Kunzi owonisila ndi iziyo kaki ka batu basi, kye binisoni na muhukuso. ¹² Iziyo yi niyo atiwonisilogo kaasa yigya yanye na musasa ma obili. Kuwa wa gu wa, takwanana kaiko ka obili yi nima batu botombii, bongbingbili, na bakigwinonogo na Kunzi. ¹³ Kinili, takwanana kabundilaga lisyé lanza nilo tobiso mino mutamanagi. Ka lisyé nilo, ibiba ko Kunzi mudingi na Yeso-Kilisito, Muhukuso kusu inisana ndeke. ¹⁴ Iyi mombukwana-daki apóni ndi obili kaki ko bulya kusu. Agya ndi, be kye atikulagi ka bunye basi, atingumoso ko misa ko Kunzi. Tiita kuwa batu kaki bikpe, nibo biko bongbinga basi bakitulya kagya likpamuka lanza.

¹⁵ A beyo, nilo a likpamuka nilo wokwononi kaamalya no ngu. Hutumiso bambanzu mambengi, wanuyoyiso. Mutu gutugu bemoti aka kundungulyogonitogu.

3

Yigya ka bakilisito

¹ Hutomosyo batu basi ambe biki bakisiso kambwa ka bangama basi. Okwononi bubangi, biko bakitulya kagya bunza. ² Bakikonitogu kautumbwa bambanzu, kasaana. Luki limoti, biki na yigya yanza, bonowonisilo bongbinga basi butombiii na batu basi. ³ A beyo, kambwa, ibusu ta ndi goni bongingi, batu bubuno mutuu ko Kunzi na

nibɔ bubungogo. Ta ndi bosunzu ba musasa manye na yigya dididi. Obili kusu a ndi wanye, mutumo na musasa. Bakatipagigu ndi na takapananagigu ndi beyeɔ. ⁴ Luki limoti, Kunzi Muhukuso kusu uwonisila ndi bambanzu bunza na sipananiso kaki, ⁵ atihukusa ndi. Kagyagu ndi beye kye ta ndi na yigya ya bungbingbili, luki limoti a ndi pisi ka limbengi kaki lo kumbu. Atihukusa ndi goni pisi ka yisukusaga ya yibukuta yambiya, pisi ka Limbengi-Lotu nilo atipá obili wambiya. ⁶ A beye, pisi ka Muhukuso kusu Yeso-Kilisito, Kunzi atidukilyoni ndi Limbengi-Lotu bigbiya-gbiya. ⁷ Kwa wa go wa, pisi ka iziyo kaki, atiitisa bongbingbili ko misa ko Kunzi katipá obili wa benze na benze ninɔ tikaga na mutamanagi mi. ⁸ Likpamuka li nili a la linganu.

Nakapa ambe wamalya yapu katiwa likpamuka li nili, iba batu bi nibɔ babinikyana Kunzi bidukologi kagya bunza aka. Likpamuka li nilo a lanza na la izangiya ko bulya ka bambanzu. ⁹ Luki limoti, nyika bodongoso baya bungingi, babibu baya puponogo ka botitonu, mosooni na bodongoso ko bulya mutuu. Makpamuka mi nimo masi a payaya, kegɔ na izangiya. ¹⁰ Mumbazu kiko kaugbonoso bambanzu, muyoyiso nganga yiba. Kumukoni, wate ka kpolo. ¹¹ A beye, inguo ya mutɔ yi ninɔ amubungogo. Ko pisi yakidukulogo na likpamuka lanye, akaimakya ni iyi mumbukwana-daki yi bikpe ka mungimbo.

Munzina ma mulibo

¹² Nutikilyatu banu Alitemisi ikani Tikiko. Bakadwe ku, waga kekele kodoku iba tabangani banu ka Nikopoli. A beye, nosisilyi bi kaika ku beye ko ngbingo wa syangasu. ¹³ Mubungusilyogo zozini ina be Zenasi ibu na Apolo ligandu binza, iba bakozongonitogu tumatu. ¹⁴ Okwononi goni be batu kusu bibononi kagya bunza, iba bikito goni kausingyo nibɔ biko ka yangya ya linganu. Bakagya beye, ligubo kabu abukutatɔ masolo.

¹⁵ Batu basi nibɔ ta pa imoti na ibu, bumuusogito. Tumuusogito goni bomomосу ka baya.

Iziyo ko Kunzi iki na ibunu basi.

Balūwa ninɔ Pɔlɔ akpikilya ndi Filimono Likpɔmuka la mambwa

Balūwa yi ninɔ Pɔlɔ akpikilya ndi wai-daki bɛyɔ ka Filimono nimɔ. Filimono a ndi iyi Mɔkɔlɔsi, a ndi gɔni mɔtɔ mudingi ka gɔdɔ yi ninɔ. Amɔkana ndi Pɔlɔ ni anabikiyaga Mongoni Manza. Kolipyagu, abinikiyana ndi, ingyɔ ka mɔdɔngɔ ka bakilisito.

Luga ka bosunzu ka Filimono, a ndi na alukɔ bɛmoti ninɔ ina ndi bɛ Onesimo. Onesimo akyaga ndi, aga ndi kɔ Pɔlɔ a ndi mino ka bɔlɔkɔ. Pɔlɔ abikiyaga ndi Mongoni Manza nimɔ akanzina ko bulya ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. Onesimo olya kɔwa ndi ko pisi yi niyɔ gɔni yɔ.

Pɔlɔ akpikilya kɔwa ndi Filimono balūwa yi nimɔ kabikya bɛ apilyi Onesimo, kye bakpakyana ndeke na iyi ka ligubo lo Mongoni Manza. Ko ngbingo yi ninɔ, Filimono akwanana ndi kagya na Onesimo ninɔ a ndi musunzu kaki, bɛyɔ aka yɔ opo mino, ikani gatugu kamwɔ aka. Pɔlɔ itatanaga ndi na iyi ka balūwa yi nimɔ bɛ kavonitogu Onesimo bɔta abɛ musunzu ninɔ akyaga ndi. Abikya ndi bɛ okwononi atilyi binza, kye ba kɔwa bɔmatikana ka Yeso-Kilisito.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Yuuso 1-3

Pɔlɔ akamigisya Kunzi ibiba ko bulya ka Filimono 4-7

Pɔlɔ akaitatanaga na Filimono ko bulya ka Onesimo 8-22

Yuuso ya mulibo 23-25

Yuuso

¹ Imi Pɔlɔ ninɔ na ka bɔlɔkɔ ko bulya ka Yeso-Kilisito, takakpiko balūwa yi nimɔ pa imoti na mika-mama bɛyɔ ka Timotio.

Takaukpikilyo iwe Filimono, momosu wa sipananisɔ na ninɔ tagyaga na ibunu ligubo pa imoti, ² na mɔsalɔ kusu bɛyɔ ka Apiya pa imoti na momosu bɛyɔ ka Alikipɔ ninɔ ta na ibɔ kaulanana ko bulya baya na batɔ ba Kanisa niɔ bɔmɔmukanaga kɔ kakɔ. ³ Iziyɔ na Maziyɔ kotukyoku ko Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki na ibunu.

Pɔlɔ akabibisa Kunzi ko bulya ka Filimono

⁴ Filimono, namigisyaga Kunzi kami ibiba bongbinga basi ni nanutamana ka malumba. ⁵ A beyo, nukaganatu mongoni ma sipananišo kaku ko bulya ka bakilisito basi na nimo ma baya kaku ka Mombukwono-dosu Yeso. ⁶ Nakakunga Kunzi be baya niyo atimatano mino na ibunu abukuti masolo makru. Huwonisila neki bambanzu bunza basi nibo ta na ibu ka obili kusu pisi ka yimatanaga na Kilisito. ⁷ Mamaki, a beyo, nogwa ndi magyagya kugbe na limbengi kami a litumo ko bulya sipananišo kaku, kye utumisatu bakilisito mambengi.

Polo akaitatanaga ko bulya ka Onesimo

⁸ Gutugu beyo Kilisito epa mino bungama kaukpamya likpumuka li nilo wokwononi kagya, ⁹ no bi kapa kaukunga luki limoti ko lino la sipananišo. Imi Polo, mboku-mboku beyo no mino iyi, na mbiya wanu ka boloko ko bulya ka Yeso-Kilisito. ¹⁰ Nakaitatanaga na iwe wa no mino ka boloko ko bulya ko mikami beyo ka Onesimo, nino a kuwa mikami pisi ka baya. ¹¹ Kambwa, a ndi muti wa payaya ku kaku, luki limoti, mbiya yi nimu a kuwa muti wa izangiya ku kaku na ku kami.

¹² Mbiya yi nimu, nakaumigisilyo ya kaki, a kuwa abe mutabi ma nzayi kami. ¹³ Imi, no bi kapa ambe iki buwobi na imi kunu. Ngbingo yi nino no mino ka boloko wanu ko bulya Mongoni Manza, iki bi kegugubyo ka pa kaku. ¹⁴ Luki limoti, nakakwananigu bi kagya beyo ni nakumuusigu. Nakegu goni kapa be gya bunza pisi ko bou, luki limoti, nakapa be gya na limbengi lanza.

¹⁵ A beyo, nakaina abe Onesimo usa ndi ko ngbinga mukede aka, luki limoti mika kuwa banu na ibu bongbinga basi. ¹⁶ Mbiya wanu, kegu bata asi musunzu aka, luki limoti, a kuwa na izangiya kugbe kakitaga musunzu, a kuwa momosu mapaka. Begeyo napaga mino imi kugbe, okwononi kuwa iwe kapa bata kugbe kakitaga, abe musunzu, na kuwa bata abe momosu kuso ka Mombukwono-dosu.

¹⁷ Kika ni wewaga abe wai-daku, mutilya iyi mudongoni abe kiko bi imi aka. ¹⁸ Kugya ndi bunye ikani a ndi na lubu kaku, imuuso kuwa imi. ¹⁹ Imi Polo bikpe no nokpikogi likpumuka li nili: Imi no nukalya banu lubu kaki ni wokobusoligu se ambe imi no nudulyoku ndi no mongoni ma muhukuso. ²⁰ A beyo mamaki, igyilya beyo ko lino ka Mombukwono-dosu, wetumisa limbengi abe mamaku kuso ka Kilisito.

²¹ Wa no mino kaukpikilyo wanu, na na baya ambe wagyatu beyo nukpikilyi mino, nakaiba ambe wagyatu gutugu kakitaga wa. ²² Pa imoti na niyo, ibungusilyagatu

gɔni pa ya busisini, kye na na baya ambe pisi ka likungoni kunu, tinananatɔ bata.

Yuuso ya mulibo

²³ Epafalasi, ninɔ ta na iyi kunu ka boloko ko bulya ka Yeso-Kilisito, umuusogito. ²⁴ Maliko, Alisitaliko, Dima pa imoti na Luka, bomika-mama niɔo tagyaga na ibu ligubo, bumuusogito goni.

²⁵ Iziyo ko Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki na ibunu.

Mobiso bɛyɔ bukpikilya ndi mino Bebelenia Likpɔmuka la mambwa

Balɔwa yi nimɔ bukpikilya ndi Bayuda bi niɔ bapɔnaga ndi kabibya Kilisito. Bakamibigu matɔ yi ninɔ akpika ndi. Luki limoti, likpɔmuka la izangiya a bɛ kye akatukya ko Mobiso yɔ ava mino likingyosi kauwonisilo lingunɔ. Bugyogyisa ndi bakilisito bi niɔ ba ndi ba mambwa kadwe kɔ kwa kɔ bakisa ndi mino kaisuma. Kinili, bukpikilya ndi balɔwa yi nimɔ bɛ bigwinonogi yapɔ ka baya, na bakosonitɔgɔ pisi yi niyɔ.

Ka bɔndeli, Kunzi ukananatɔ ko ngbinga bemoti na Bayuda. Ubikya ndi bɛ mambanzu kagya bunye, okwononi amwi nyama ko bulya apɛɛ. Kunzi apilyatɔ matɔ yi ninɔ. Balɔwa yi nimɔ akatumbulaga bɛ yukana yambiya yi niyɔ Kunzi obiso a ka batɔ bi niɔ babinikyana Mikaki okitogito niyɔ ya mambwa.

A bɛyɔ, niyɔ Yeso-Kilisito ugyilya bomikya-bambanzu okitogito niyɔ bamalaika, ikani Musa, ikani Aluni ikani Yɔsua bagya ndi. Yeso nɔ a Mikya-kɔndɔɔ ko Kunzi ninɔ okwa ndi ko bulya bunye ka batɔ basi. Matɔ yi ninɔ abinikyana Yeso, kegɔ bata na musasa kapɔ nyama ka apɛɛ ko bulya bunye kaki. Luki limoti, Kunzi apilyatɔ ndɛkɛ bunye kaki.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Miko Kunzi a matɔ mudingi 1:1-3

Yeso a matɔ mudingi kakitaga bamalaika 1:4-2:18

Yeso a matɔ mudingi kakitaga Musa ibɔ na Yɔsua 3:1-4:13

Yeso a kumu-kumu 4:14-7:28

Yeso odoku ndi na yukana ya kegɔ kakitaga niyɔ ya mambwa 8:1-9:22

Apɛɛ ka Yeso a bemoti aka na a ninɔ wa mulibo 9:23-10:31

Batɔ bemoti-bemoti luga ka batɔ ba baya yidingi ba bɔndeli 11:1-40

Tobyini yigya ka Yeso 12:1-13:19

Malɔmba, na yuuso ya mulibo 13:20-25

Kunzi unzinilya ndi bambanzu pisi ko Mikaki

¹ Ka bɔndeli, Kunzi unzinilya ndi botitosu nganga bikyɔ, na ka bopisi dididi pisi ka bogyalandu. ² Luki limoti, mbiya-mbiya yi nimɔ, ka masyɛ ma mulibo mi nimana to mino ma, akatinzinilya pisi ko Mikaki. Agya ndi ɔbili

pisi ko Mikaki, abiso be iyi no ika ndeke mombukwana makpumu ka masi. ³ Miki yi ninu a bungbanganya ba ibiba ko Kunzi, a likingyosi la linguu ko Kunzi bikpe. Akpokyonisogo obili beyo okwononi mino pisi ka manzina kaki mo ngu. Niyu asukusaga bunye ka bambanzu, ika kuwa ka kambanzikaniko ko Kunzi ninu wo Ngu.

Miko Kunzi ukitogito Bamalaika

⁴ Miki a mutu mudingi kaukitaga bamalaika, kinili, Kunzi aponi lino lidingi kugbe kakitaga nilo kabu. ⁵ A beyo, Kunzi kabikyagu ndi malaika gutugu bemoti aka be:

«Iwe, wa mikami,
na lisyε li nili, imi kuwa ni abaku.»
Kanabikyigu ndeke malaika gutugu bemoti aka be:
«Imi, nika ndeke abaki,
iyi Mikami.»

⁶ Luki limoti, wa Kunzi a ndi mino katikoku Mikaki wa mambwa ka obili, abikya ndi be:

«Bamalaika basi ko Kunzi bokwononi kabibiso.»

⁷ Abikya kuwa ndi ko bulya ka bamalaika be:

«Kunzi ugyaga bamalaika kaki kaiko abe muvivi*
bagya-ligubo kaki abe lifada lo buku.»

⁸ Luki limoti, abikya ndi goni ko bulya ko Mikaki be:

«Kunziooo, buliki kaku ba bungama,
a ba benze na benze.
Wokpokyonisa bungama kaku ka bungbingbili.

⁹ Wapa likpumu ka longbingbili,
wakya nilo lanyε.

Kinili, Kunzi,
Kunzi kaku, umomosa ndi,
ugbodya molingo,
upunaga iwe aka luga ka bawai-daku.»

¹⁰ Abikya ndi goni be:

«Katukya ka mupunganagi, iwe, Mombukwono-dosu no
wagya ndi obili,
kugu wa lisyε a ligubo la mafoku kaku.

¹¹ Masi nimo olimikatε ndeke, luki limoti, iwe wika ka benze
na benze.

Litombu na lisyε obufa ndeke bitu abe inzanza ya kutuko.

¹² Odfukufaga ndeke abe botu,
a beyo, bigomosyana ndeke abe botu.

Luki limoti, iwe wika ndeke mudongoni aka, obili kaku
kikigu ndeke na mulibo.»

¹³ «Kunzi kabikyagu ndi malaika gutugu bemoti aka be:

1:5 1:5 Wanda ka Mambu 2:7; 2 Samueli 7:14; 1. *** 1:7** 1:7 muvivi ka Ligiliki
a limbengiWanda ka Mambu104:4 **1:9** 1:8-9 Wanda ka Mambu 45:7-8.

Wika ka kumbanzikaniko kami,
kadwe ku kwa ku nubisa ndeke mino bomuyoniso kaku
kusili wa bakagba kaku.»

¹⁴ Ambe, bamalaika bakegu mbeyi asi mambengi nimo
aka mo agugubyaga Kunzi? Utikaga kausingya batu nibo
bokwononi kainisono na muhukuso.

2

Muhukuso ma izangiya yidingi

¹ Kinili, okwononi tidukulogi kuge kaigwinono linganu
ka mongoni mi nimo tukana ndi, kye takobungogonitoga.
² A beyo, munzina nimo bamalaika babikyaga ndi, a ndi
ma linganu. Mutu wasi nino akya ndi kagya, obuna mutuu
mi nimo, inisanatu ndi na yigyogyiso niyo okwononi na
iyi. ³ Takwanana kawa kanyika yigyogyiso liki kika ni
takaina payaya muhukuso ma izangiya yidingi abe nimo?
Mombukwono-dosu no apunga ndi kabikyaga mongoni ma
muhukuso mi nimo, kumbuso yi, batu nibo bukana ndi,
batimibisa ndi be a ma linganu. ⁴ Kunzi owonisila ndi
be munzina kabu a ndi ma linganu pisi ka mokingyosi
na makpumuka mumbanga-mbanga. Agya ndi beyo pisi
kaulopyaga bapere ba Limbengi-Lotu mudongoni beyo a
ndi mino kapa.

Yeso okwa ndi ko bulya ka batu basi

⁵ A beyo, Kunzi kupagu bamalaika ngu kugu wa obili nino
a ndeke kodoku. ⁶ Luki limoti, Mobiso ko Kunzi abikya ka
pa imoti be:

«Kunziooo! Mumbanzu ni wani, kye wasyi limbengi ku
kaki?»

Mikya-bambanzu ni wani, kye wabuulyogi?

⁷ Wabisa ndi kusili ka bamalaika ko ngbinga mukede,
wakungula ndi na ibiba na bungama,

⁸ wobisa ndi makpumuka masi kusili wa bakagba kaki.»

Kunzi obisa ndi makpumuka masi kusili kaki. A beyo,
kasagu ndi luki gutugu limoti aka be kikonitoga kusili wa
bungama kaki. Wina se, mbiya yi nimu, takaina binza ambe
makpumuka masi kegu mbeyi kusili wa bungama kaki.

⁹ Luki limoti, nilo tibaga a be bosisa ndi ko ngbinga mukede
bungama ka Yeso kusili ka bamalaika, mbiya-mbiya yi nimu
a kawa mukungulo na ibiba na bungama. Pisi ka iziyo
ko Kunzi, igyogyisa ndi, okwo ko bulya ka batu basi. ¹⁰ A
beyo, abosila ndi Kunzi nino agya ndi obili na obuulyaga
makpumuka masi nimo a kusoyi, afokisa Yeso pisi ka

yigyogyiso kye batũ budingi bogulyi ka ibiba kaki. A beyo, Yeso nɔ owonisa pisi ya muhukuso.

¹¹ Wina se, Yeso ninɔ asukusaga bũnye ka bambanzũ na batũ basi niɔ usukusaga ba batũ bemoti. Kinili, Yeso kikogigũ no suni kaũmaka be bomika-mama. ¹² A beyo, abikya ndi Kunzi be:

«Nũbikyaga ndeke bomika-mama likpũmũka kaka, nubibisaga ndeke ka bapa bayasi kũ biko mino kosily-onogo.»

¹³ Iyi aka bata ndi be:

«Nasyege ndeke limbengi kami ko Kunzi.»

Omotiloku be:

«Imi nimũ pa imoti na bomiki niɔ Kunzi epá ndi.»

¹⁴ Kaina be bomiki bi niɔ basi ba bomikya-bambanzũ niɔ ba na nzũyi na bangũ, Yeso igya ndi mũdɔngɔni abe ibũ. Agya ndi beyo kye pisi ka kukwakũ kaki, aditi mumuyoniso ninɔ a ndi no ngu ya kukwakũ, ¹⁵ ukũlaga gɔni batũ basi niɔ ba ndi abe busunzu ka ɔbili kabũ wasi kye ba ndi na kũbangakũ kwa kukwakũ. ¹⁶ A beyo, kodokugũ ndi kausingyo bamalaika, luki limoti batũ bi niɔ ba livananza ka Abalahamũ. ¹⁷ Kinili, okwononi ndi igyi mũdɔngɔni abe bamamaki, kye iiti kumu-kumu ninɔ wakũminya bambanzũ kumbu na ninɔ wongbingbili ka ligubo ko Kunzi kye olimogi bũnye ka bambanzũ. ¹⁸ A beyo, Yeso igyogyisatũ ndi ngbingo yi ninɔ mumuyoniso akingila ndi mino. Akwanana neki iyi kausingyo batũ bi niɔ mumuyoniso ukingilaga.

3

Yeso akitogito Musa

¹ Kinili, bomika-mama, ibunu niɔ Kunzi amũmakaga, wigumyoni ka Yeso. Iyi ni atũtũmbwa no kumu-kumu wa baya niyɔ takabikyaga mongoni mi. ² Agya ndi ligubo ngbingbili ko misa ko Kunzi ninɔ apũnaga ndi, mũdɔngɔni beyo Musa agyaga ndi mino ka Ndaɓũ ko Kunzi. ³ Mũtũ yi ninɔ opikaga ndaɓũ a na ibiba kakitaga ndaɓũ bikpe. A mũdɔngɔni begeyo Yeso inisana ndi mino na ibiba kũgbe kakitaga niyɔ ka Musa. ⁴ A beyo, bandaɓũ bayasi ipikaga na mũbambanzũ, luki limoti Kunzi nɔ agya makpũmũka masi. ⁵ Musa a ndi mũtũ wongbingbili ka Ndaɓũ ko Kunzi yasi, mũgya-ligubo ninɔ abikyaga ndi kambwa aka likpũmũka niɔ Kunzi akwanana ndi kabikyaga yi. ⁶ Luki limoti, Kilisito a wongbingbili, iyi abe miki ninɔ bamomosa ndi ka mũ ma Ndaɓũ ko Kunzi. Takobuulyogo bungbingbili

na mutamanagi ka likpamuka li nilo odoku ndeke lo, tiko ndabu yi niyo.

Kunzi akobungusyogo pa ka batu nibo babailya

⁷ Kinili, mufongoni beyo Limbengi-Lotu abikya ndi mino be:

«Na lisyε li nili, makukana liya ko Kunzi,

⁸ makikonitogu mambengi bidisili,

mufongoni abe ka lisyε nilo mavikimanaga ndi mino no Kunzi,

abe ka lisyε nilo malikaga ndi mino ka isa.»

⁹ Kunzi obikyoku be:

«Botitonu belikaga ndi,

kakisa kaiba limbengi kami,

gutugu beyo bina ndi mino masi nimo nanya ndi, ¹⁰ ka byanga batekebe bakwanganya.

Kinili, limbengi etula ndi na livanza li nilo,

nabikya be: «Bobungogo bongbinga basi, bakonotombisyigu mutamanagi kami ko bulya kabu.»

¹¹ Kinili, nako ndi silika yi nima na limbengi litula be:

«Bakingyigu ndeke bata ka pa ya kimumbiso niyo nubungusilyaga ndi!»

¹² Wiminyonito, bomika-mama, mutu gutugu bemoti aka luga kunu kikonitogu na limbengi lanyε na nilo lapu.

Limbengi li nilo, atika kaasanana Kunzi nino a na obili.

¹³ Luki limoti, tumisononi mambengi masyε masi ni ta mbeyi ko ngbingo yi nino Mobiso akaalikya be «Lisyε li nili»,

iba bunye kabonitogu gutugu mutu bemoti aka luga kunu wa akya mino kotombisyo. ¹⁴ A beyo, takobuulyogo baya niyo tinisana ndi na iyu kadwe ka mulifo, tika kuwa luki limoti na Kilisito. ¹⁵ Mobiso Motu akabikya be:

«Na lisyε li nili, makukana liya ko Kunzi makikonitogu limbengi bidisili,

mufongoni abe ka lisyε li nilo mavikimanaga ndi mino na iyi.»

¹⁶ Ba wani bo bukana ndi liya ko Kunzi, bavikimanaga na iyi? Kegu mbeyi ndi batu basi nibo Musa unyoku ndi ka Misili? ¹⁷ Ba wani mbeyi bo batulisa ndi Kunzi limbengi ka byanga batekebe bakwanganya? Kegu mbeyi batu bi nibo bagya ndi bunye, bolumwaga ndi ka isa? ¹⁸ Ba wani bo Kunzi ukulya ndi silika be bakingyigu ndeke bata ka pa ya kimumbiso niyo ubungusilyaga ndi? Kegu ndi batu nibo bavikimanaga ndi? ¹⁹ A beyo, tinaga be batu bi nibo bakogulyaga ndi ku beyo kye bakegu ndi na baya.

4

¹ Kunzi atisilya ndi agume be togulyatu ndeke ka pa ya kimumbiso niyo atibungusilyogo. Timinyini neki, mumbanzu gutugu bemoti aka luga kunu kozongonito kogulya ku. ² A beyo, tukana ndi Mongoni Manza mudongoni abe botitosu. Luki limoti, kupagu ndi izangiya kye bakatilyagu ndi na baya ngbingo yi nino bukana ndi mino. ³ Ibusu nibo tabailya, togulyatu ndeke ka pa ya kimumbiso yi niyo. Kunzi abikya ndi be:

«Nako ndi silika na limbengi litula be:

Bakingyigu ndeke bata ka pa ya kimumbiso niyo nubungusilyaga ndi!»

Kunzi abikya ndi manzina mi nima ni omoni ligubo kaki katukya wa agya ndi mino obili. ⁴ A beyo, ka pa imoti ka Mobiso, ibikyatatu ko bulya lisyela madhya-na-ika be: «Ka lisyela madhya-na-ika, Kunzi imumbisa ndi kumbuso kama mogubo kaki masi.» ⁵ Ayakibikya goni ka Mobiso mi nimo kugu kuu be: «Bakingyigu ndeke bata ka pa ya kimumbiso niyo nubungusilyaga ndi.» ⁶ Batu nibo bukana ndi Mongoni Manza ka mambwa, bakingyagu ndi ka pa yi niyo kye bobuna ndi mutuu. Wina se, batu bagogo bakwanana kogulya yi. ⁷ Kinili, Kunzi obiso lisyela lagogo nilo balikyaga be «Lisyela li nili». Obikyoni ndi likpamuka la lisyela li nilo ndeli aka pisi ka ngama Daudi, ka mugele-gele nimo totwi ku be:

«Na lisyela li nili, makukana liyu ko Kunzi, makikonitogu mambengi bidisili.»

⁸ A beyo, kika ndi ni Yosua udwisatu ndi bambanzu ka pa ya kimumbiso yi niyo, Kunzi kakwananigu ndi bata kanzina kumbuso yi ko bulya lisyela lagogo. ⁹ Kinili, Kunzi ubungusilyogoni bata batu kaki pa ya kimumbiso mudongoni abe lisyela kimumbiso. ¹⁰ A beyo, mutuu yi nino ogulyogo ka pa ya kimumbiso yi niyo Kunzi obungusyaga ndi, imumbisaga ka mogubo kaki masi mudongoni beyo Kunzi imumbisa ndi mino. ¹¹ Togyini neki kekele kogulya ka pa yi niyo kye mutuu gutugu bemoti aka kogwonitogu mudongoni abe botitosu nibo bakya ndi kaukana.

¹² A beyo, manzina ko Kunzi a na obili, no ngu, a mupye kakitaga mupanga nimo apyega mutuli masi. Ingyogo kadwe kagbanana limbengi na mutamanagi, moziko no nunu niyo ikaga ko kuwo. Andangagatu musasa na tamanaga ka mumbanzu. ¹³ Kegu no luki gutugu limoti aka nilo a lakisuma ko misa ko Kunzi, luki limoti, masi a bikpo

na b̄ingbanganya kambwa ka n̄in̄o tozukaga nd̄eke mino likp̄um̄uka kusu.

Yeso a Kumu-kumu

¹⁴ A b̄eyo, ta no Kumu-kumu, Yeso Miko-Kunzi n̄in̄o inda ndi k̄uḡu wa lisȳe k̄u ka Abaki. Tigwinonogini neki linḡun̄u ka baya niȳo tikaga kanzina ko bulya yi. ¹⁵ Ta no Kumu-kumu n̄in̄o akwanana kaigyogyiso pa imoti na ifusu ka b̄up̄o kusu. Iyi n̄o balikaga ndi ka b̄opisi dididi m̄ud̄onḡoni ab̄e ifusu, luki limoti kagyaḡu ndi b̄unye. ¹⁶ Tisisilini neki na limbengi limoti ko kiti wa b̄ungama ko Kunzi, k̄u iziȳo o mino. Tinisanat̄u na m̄up̄ilya na iziȳo, atisingyo ko ngbingo yi n̄in̄o okwononi.

5

¹ Bap̄unaga kumu-kumu wasi luga ka b̄ambanz̄u, bamomoso kagyilya Kunzi ligubo ko bulya ka bat̄u bi nībo. Ligubo kaki ni kap̄a mukumbo na b̄ap̄ere ko bulya b̄unye. ² Iyi mombukwana-daki a na b̄up̄o, kinili, akwanana kaiko no kumbu ka bat̄u nībo bakibiḡu likp̄um̄uka na nībo bobungaga ndi. ³ Kaina b̄e a na b̄up̄o, okwononi mbeyi kap̄a ap̄ere ko bulya b̄unye kaki se k̄wa n̄in̄o ka bat̄u baḡo. ⁴ M̄umbanz̄u gut̄ugu b̄emoti aka kakwananiḡu kaibinika b̄e a kumu-kumu. Kunzi aka n̄o ap̄unaga, m̄ud̄onḡoni b̄eyo ap̄unaga ndi mino Aluni.

⁵ A m̄ud̄onḡoni b̄eḡeyo, Kilisito kitwaḡu ndi ni iyi mombukwana-daki yi kaiko kumu-kumu. Kunzi n̄o atwa ndi, ab̄ikya b̄e:

«Iwe ni mikami,
na lisȳe li nili, na k̄wa abak̄u.»

⁶ Ab̄ikyat̄u ndi ḡoni ka pa yaḡo b̄e:

«Wa kumu ka b̄enze na b̄enze,
m̄ud̄onḡoni ab̄e Melekisedeki.»

⁷ Ngbingo yi n̄in̄o Yeso a ndi mino ka ob̄ili, al̄ambaga ndi, anitatanaga no Kunzi pisi ka muk̄uḡwa na kaugwonoso bomomiso-miso. Al̄ambaga ndi Kunzi n̄in̄o akwanana ndi kahukuso ka kukwak̄u. Kunzi am̄ukanat̄u ndi kye abangagat̄u ndi. ⁸ Gut̄ugu b̄eyo a ndi mino miko Kunzi ȳo, ibanana ndi na k̄ubangak̄u pisi ka yigyogyiso yi niȳo inisana ndi noyu. ⁹ Kunzi adokisa k̄wa ndi k̄uḡbe, iita ndi muhukuso ma b̄enze na b̄enze ka bat̄u basi nībo babangaga. ¹⁰ A b̄eyo, Kunzi atwa ndi kaiko kumu-kumu m̄ud̄onḡoni ab̄e Melekisedeki.

Wiminyonito kaasanana na baya

¹¹ Ta na makpamuka makpu kabikya ko bulya likpamuka li nilo, luki limoti, a yapupu kamutumbulyaga, kye ma buti kotombisyo. ¹² Makwanano bi kawa kaika bowonisilo aka katukya ka bundeli, luki limoti, ma bata na musasa be bamuwonisili makpamuka ma mambwa ma likpamuka ko Kunzi. Ma mbeyi bata na musasa ma molungo aka ni kegū malili mutokwo. ¹³ Wina se, mutū yi ninō olungogo a mbeyi bata miki aka, kakwananigū kaiba likpamuka longbingbili. ¹⁴ Luki limoti, malili mutokwo a ka beti baya bambanzū, pisi ka yigyigilya kabū, bibononogo kagbanana bunza na bunye.

6

¹ Kinili, tosini mutū ma mambwa nimō tukana ndi kugū ka Kilisito ko bulya kidukulogo kawa na mutū ko bulya ka batū bungata. Takigilyonitogū bata kopika likpamuka li nilo la mambwa abe: kaasanana na likpamuka li nilo atikaga ka kukwaku, kabailya Kunzi, ² kaukana mutū ko bulya ifatiso dididi, kaubisilyo bambanzū maboku, kopupa ka mbuku na kako mungimbo ma benze na benze. ³ Tidukulogini kambwa! Kunzi kapa, makpamuka nimō tokwononi kagya nimō.

⁴ A beyo, batū nibo binisononi ndi na mangbamū ma lingunū ko Kunzi, badyo apee ninō wa kugū wa lisyē, binisono na Limbengi-Lotu, ⁵ siba ka lingunū be likpamuka ko Kunzi a lanza, siba gonī ngu ya obili ninō akodoku ndeke, ⁶ wina se, bakogwa bata, a kawa yapupu kaumigiso bata kayikoso obili. Niyo a kawa abe bakabangilaga bata Miko-Kunzi ka musalaba nganga ya yiba, na ba bata kapā suni ko misa ka bambanzū.

⁷ A beyo, litombū nilo mwayi alukilyaga bongbinga basi, anupā bakukuna malili, Kunzi odukogo mino bubunga. ⁸ Luki limoti, litombū li nilo kapā kpokiki na tonito tagogo tanye, kegū na izangiya. Kunzi a buwobi kagbango yi, bopipila kabusya.

⁹ Bomika-mama bupakaaa, gutugū takanzina beyo, takegū na botumo ko bulya kunu, takaiba be ma ko pisi yanza niyo ya muhukuso. ¹⁰ A beyo, Kunzi a wongbingbili. Kabusaligū mogubo kunu, gutugū sipananiso niso mawonisila ndi ka mogubo nimō magya ndi. Mogubo mi nimō makaidukologo aka kaugyilya bakilisito bagogo. ¹¹ Luki limoti, takamubikya ambe mutū yikaka-yikaka igwinonogi na kekele ka yigya yi niyo aka yo kye mutamanagi kunu itulyosi kadwe ka mulibo. ¹² Bupo kamumingyonitogū, luki

limoti, byoni yigya ya limbengi linda ka niḅo babailya. Batu bi niḅo binisanatu na bunza niḅo Kunzi uwanyaga ndi.

Agume ko Kunzi kakwananigu kaigomosyono

¹³ Ngbingo yi ninḅo Kunzi apá ndi mino Abalahamu agume, akotu ndi goni silika ko lino kaki ka mombukwana-daki. Kegu na mututu wagogo ninḅo akitogi Kunzi ninḅo Kunzi akwanana kakḅo silika ko lino kaki. ¹⁴ Abikya ndi be: «A beyo, nudukilyatu ndeke bubunga kugebe, notundiso livanza kaku.» ¹⁵ Abalahamu abunda ndi na limbengi linda, inisana ndi na niḅo Kunzi awanyaga ndi. ¹⁶ Ngbingo yi ninḅo bambanzu bakogo mino silika, bakogo ko lino ka mututu yi ninḅo ukitogi. Silika apága munzina ngu, omosisyo bodongoso. ¹⁷ Kunzi apa ndi kauwonisilo bingbanganya batu bi niḅo bakwanana ndi kainiso no luki li niḅo uwanyaga ndi be kakwananigu kogomosyono mutamanagi kaki gutugu iki yi aka. Kinili, amatila ndi silika kugu wa agume yi ninḅo. ¹⁸ Kwa wa go wa, makpamuka maba mi ninḅo kakwananigu kaigomosyono. Kunzi kakwananigu ndeke goni mino kabikya bongo. Makpamuka mi ninḅo atitumisaga mabengi kugebe, ifusu niḅo tasa ndi masi kye tigwinonogi bingbubu ka mutamanagi ninḅo Kunzi atiwanyaga ndi. ¹⁹ Mubundagi mi ninḅo ka obili kusu a abe litalu liti niḅo bakpikilaga ka bato, badikita ko libo kafama no iyu. Litalu li niḅo ikaga liti na lapu, akitanaga bigye kutuko nikwo bobongisogo kagbanana pa Yotu na pa Yotu-Kugebe. ²⁰ Yeso ingya ndi ku beyo kambwa kusu na ko bulya kusu. Ita ndi kumu-kumu ka benze na benze abe Melekisedeki.

7

Melekisedeki a Ngama, a goni Kumu

¹ Melekisedeki yi nimu a ndi ngama wa Salemu na kumu ko Kunzi ninḅo Kugu wa lisyé Kugebe. Ngbingo yi ninḅo Abalahamu a ndi mino kaigoku ka lunga ni ubumini bangama, Melekisedeki inda ndi kabangana na iyi, adukilyo bubunga. ² Abalahamu apá ndi zaka wa makpamuka masi ninḅo akupa ndi ku. Isi yo lino la Melekisedeki ni «Ngama wa bungbingbili», na goni bata, a ndi ngama wa Salemu isi yi be «Ngama wa maziyo.» ³ Mobiso katumbulagu likpamuka gutugu limoti aka kugu wa obili ka abaki, amaki ikani puponogo kaki. Katumbulagu ndi goni likpamuka ko bulya lisyé la kibukuta ikani la ku kwa ku kaki. A madongoni abe Miko-Kunzi, a kumu ka benze na benze.

⁴ Winoni mbeyi ibunu bamombukwana-donu bi beyo o mino mudingi yo! Gutugu titosu aka beyo ka Abalahamu apatu ndi zaka ka makpamuka masi nimo akupa ndi ka lunga. ⁵ Batu bi nibo bopupa ka livanza ka Lawi, bita bokumu, ba na mutuu. Mutuu mi akabikya be okwononi kaukunga batu basi Bezaleli zaka wa makpamuka masi nimo binisonogo na imu, na bamamabu nibo ba ka livanza ka Abalahamu. ⁶ Wina se, Melekisedeki kegū ndi iyi ka livanza ka Lawi. Luki limoti, avatu ndi zaka ka maboku ka Abalahamu, adukilya ndi goni bubunga, gutugu beyo Kunzi a ndi mino ni api agume yo. ⁷ Okwononi kaiba ni makegu na botumo be mutū yi nino udukilyogo bengeni bubunga a mutū mudingi kakitaga nino inisonogo na bubunga. ⁸ Bokumu nibo bavaga zaka, ba batu bukwo. Luki limoti, Melikisedeki avatu ndi zaka, a na obili aka, mufongoni beyo Mofiso o mino katumbulaga. ⁹ Takwanana kabikya ka mulibo be: Ngbingo yi nino Abalahamu apa ndi mino zaka ya makpamuka kaki, Lawi apatu ndi goni iyi pisi ka Abalahamu. ¹⁰ A beyo, Abalahamu a titaki Lawi. Gutugu beyo iyi Lawi kegū ndi mino wakibukuta yo, a kawa ndi na obili aka kye a ka bangu ka Abalahamu, ngbingo yi nino Melekisedeki inda ndi mino kabangana na iyi.

¹¹ Bukumu bo a ndi litino la mutuu nimo Kunzi apa ndi Bezaleli. Luki limoti, ligubo la bukumu ka livanza ka Lawi kakwananigu ndi kotulyoso bopisi bayasi. Kinili, okwononi ndi bata kumu wago go abe Melekisedeki nino kegū ndi iyi ka livanza ka Aluni. ¹² A beyo, bukumu kigomosyo, mutuu igomosyo goni. ¹³ Manzina mi nima akainzina ko bulya ka Mombukwono-dosu nino a iyi ka lidu lagogo. Ka lidu li nilo, mutū gutugu bemoti aka konogyigu ndeke ligubo la bukumu ka gbogbo. ¹⁴ A beyo, a bingbanganya be Mombukwono-dosu a ka lidu ka Yuda nilo Musa katwagu ndi, ngbingo yi nino a ndi mino kanzina ko bulya bokumu.

Yeso a kumu abe Melekisedeki

¹⁵ Niyō akowonisilo likpamuka li nili bingbanganya a be: kumu wago go odoniku, a mufongoni abe Melekisedeki. ¹⁶ Bakatwagu ndi kaiko kumu kabyenene na mutuu ka bomikya-bambanzu. Luki limoti, ita ndi beyo ko ngu ya obili wa benze na benze. ¹⁷ A beyo, Mofiso atumbulaga be: «Wa kumu ka benze na benze mufongoni abe Melikisedeki.»

18 Kinili, Kunzi olimogoni ndi mutuu mi nimo ma mambwa, kye a ndi bipoli ni kegu na izangiya. 19 Mutuu ka Musa kapagu ndi masolo manza. Luki limoti, batiponi mutamanagi manza kugbe nimo atikpudiso ko Kunzi.

20 Na bata, Kunzi akotu ndi silika. Batu bagogo biita ndi bokumu ni bakakugu silika. 21 Luki limoti, Yeso ita ndi kumu pisi ka silika, ngbingo yi nino Kunzi abikya ndi mino be:

«Mombukwono-dosu akuni silika,
kigomosyoniga bata:

«Wa kumu ka benze na benze.»

22 Kinili, Yeso no a mutuu yi nino atimibisa lingunu la agume nino a wanza kugbe.

23 Budididi bagogo bata niba: bokumu bagogo ba ndi budingi kugbe kye kukwaku kwɔ ukpingba ndi kaidukulogo na ligubo kabu. 24 Luki limoti, Yeso a na obili wa benze na benze, ligubo kaki la bukumu kegu ndeke na mulibo. 25 Kinili, akwanana kauhukuso ka lingunu batu nibo bakpudoni Kunzi pisi ka kaki, kye iyi a na obili masye masi kaulumbilya.

26 Yeso kawa ni Kumu-kumu nino okwononi ndi ko bulya kusu. A wotu, kegu na likpamuka lanye ikani bunye. Kunzi ateni ndi di na batu ba bunye, adokiso kugu wa lisyɛ kugbe. 27 Kegu iyi abe bokumu-kumu bagogo. Kegu na musasa kapá aperse masye masi ko bulya bunye kaki mbeyi, kumbuso yi ko bulya bunye ka bambanza. Apá ndi iyi aperse nganga yimoti aka wa ipá ndi mino iyi mombukwanadaki yi. 28 A beyo, mutuu ka Musa umomosagatu bokumu-kumu batu ba bupo. Luki limoti, silika nino Kunzi ako ndi kumbusa wa mutuu mi nimo, amomosa ndi Miki nino makwanana kaika kumu-kumu ka benze na benze.

8

Yeso ni kumu-kumu kusu

1 Likpamuka la izangiya kugbe nilo takapa kabikya nili: ta na kumu-kumu bemoti, a kugu wa lisyɛ, wakiko ka kambanzikaniko kwa buliki ba bungama ko Kunzi nino wo ngu kugbe. 2 Akagya ligubo la bukumu-kumu ka pa Yotu-Kugbe, isi be ka ngbangba niyo ipika ndi na Mombukwono-dosu ni kegu mumbanza.

3 Bamomosogo kumu-kumu wasi kye iki kapá mukumbo na bapere. Kinili, okwononi neki be kumu-kumu kusu beyo ka Kilisito ikito goni no luki lipá. 4 Kika ndi ni a kunu ka obili, kikigu ndi kumu, kye atu kawa na bagogo nibo

barága bapere kabyenene na mutuu ka Musa. ⁵ Ligubo li nilo bokumu bi nibo bagyaga a gu likingyosi aka, a mulundu ma makpamuka mi nimo a kugu wa lisyε mufongoni abe nilo Kunzi awonisa ndi Musa. Ngbingo yi nino Musa a kuwa ndi mino buwobi kopika ngbangba, Kunzi abikya ndi be: «Ange, gya ligubo lasi beyo nuwonisila ndi mino ka ngupa.» ⁶ Luki limoti, mbiya yi nimu Yeso a kuwa na ligubo lidingi kugbe kaukitaga bokumu bi nibo. A luga wa agume wanza kugbe nino batiwanyaga ndi.

⁷ A beyo, kika ndi ni agume wa mambwa a ndi wanza, kikigu ndi bata na izangiya kainisono na nino wa maba. ⁸ Luki limoti, Kunzi a ndi kauyoyiso batu kaki wa abikya mino be:

«Mombukwono-dosu abikya ndi be: ka masyε mi nimo akodoku,

nagyatu agume wambiya na Bezaleli na bomikya-Bayuda.

⁹ Kikigu mufongoni abe nino nuyilya ndi batitabu lisyε nilo nugwi ndi mino kubokako, nunyoku ka Misili.

Iyi aka ndi bata be:

Yeki bakabyegu ndi agume yi nino, kinili, imi, nusa ndi.

¹⁰ Omotiloku ndi be Agume yi nino nuyilya ndeke Bezaleli nimu:

Kumbusa wa masyε mi nimo:

nopika ndeke mutuu kami ka yimibo kabu,

nokpikaga ka mambengi kabu,

nika ndeke Kunzi kabu,

ibu, bika kuwa ndeke bava-kukami.

¹¹ Kegu ndeke bata na mutu yi nino awonisila ndeke mutu wagogo ikani mamaki be emibi,

kye bemiba ndeke basi,

ibu basi, iki bomiki ikani bamboku.

¹² A beyo, napilyatu ndeke bunye kabu,

nakatamanigu ndeke bata bunye kabu.»

¹³ Ngbingo yi nino Kunzi anzina ndi mino ko bulya agume wambiya, munzina mi nimo oyitisa kuwa ndi nino wa mambwa luki landeli. Wina se, luki kiita landeli, ambukamana iba a kuwa buwobi kolimiko.

9

Malumba ma obili na nimo ma kugu wa lisyε

¹ Agume wandeli a ndi na bopisi nibayo okwononi kabye ko bulya likungoni, ndabu ya malumba mi a ndi kunu ka

litombu. ² A beyo, bopika ndi ngbangba niyo, bagbanana ndi ka bapa bayiba. Balikya ndi pa ya mambwa be pa yotu. Ku beyo, a ndi na pa yibiso tala, se kuwa miza nino babisaga ndi mino mukati nimo bapaga ndi Kunzi. ³ Kumbusa wa kutuko nikwo kwa yiba, a ndi na pa yagogo niyo balikyaga ndi be Pa Yotu Kugbe. ⁴ Kambwa kadwe ku, a ndi na gbogbo niyo bagya ndi na olo ko bulya yibusya adudu, andananaga ndi na sanduku wa agume nino bagbodya ndi wasi na olo. Kuso wa sanduku yi nino, mana a ndi ka mbike yimoti niyo bagya ndi na olo, mudanga ka Aluni nimo abaka ndi mauwa ka mu mi, se kuwa bomikya-bamiza ba litalu nibo bokpika ndi mino Mutuu ma agume. ⁵ Kugu wa sanduku yi nino, a ndi na bamalaika nibo bumakaga be bamakelubi nibo bowonisogo ibiba ko Kunzi. Bepapi kabu otikyaga ndi pa yi niyo bakpazyaga ndi mino bangu ko bulya mapilya ma bunye. Luki limoti, mbiya yi nimu, kegū mbeyi ngbingo katambulaga likpumuka limoti-limoti kugu yi.

⁶ Niyo bobungusyaga ndi yasi beyo, bokumu bogulyaga ndi masye masi ka pa ya mambwa kagya ligubo kabu. ⁷ Luki limoti, kumu-kumu aka no ogulyaga ndi nganga yimoti aka ka nze ka pa yi niyo ya yiba. Ogulyaga ndi ku beyo na bangu ka nyama kapá Kunzi ko bulya bunye kaki bikpe, na nibo ka bambanzu. ⁸ Limbengi-Lotu akowoniso be pisi yigulyo ka Pa Yotu-Kugbe kanoukwikonigu mbeyi, kye pa ya mambwa a mbeyi bata wa aka wa. ⁹ Niyo a kuwa likingyosi ko ngbingo yi nimu. Niyo akowoniso be iki mukumbo ikani bapepe nibo bapaga Kunzi, kakwananigu koitiso limbengi ka mutū yi nino abibisaga Kunzi lanza. ¹⁰ Makpumuka mi nimo a yigya ka bambanzu aka. Yigya yi niyo igūmya ndi ka niyo bakwanana ndi kalya ikani komwo ikani ko pisi ya mutuu dididi ma kibubiso. Likpumuka li nilo ibungusyaga ndi kadwe ka lisyē li nilo Kunzi oitiso mino makpumuka masi mambiya.

Kilisito apá ndi obili kaki abe apepe

¹¹ Luki limoti, Kilisito odoku ndi abe kumu-kumu katipá makpumuka manzanza nimo a kuwa wa. Iyi ogulya ndi ka ngbangba niyo a ndi ya izangiya na yanza kugbe. Kipikagu ndi na bomikya bambanzu, akaifikya be kegū luki la litombu li nili. ¹² Ingya ndi ka Pa Yotu-Kugbe nganga yimoti aka. Ku beyo, kapagu ndi apepe wa bangu ya bamemi na bomikya-bangombe, luki limoti, apá ndi bangu kaki bikpe, atikulaga lingunu. ¹³ A beyo, kika ni bububisaga ndi batū bi nibo ba ndi na bunye kabyenene na yigya ka batitabu, pisi kaukpazyā na bangu ka bamemi ikani niyo ka bomikya-bangombe ikani kaumbwoso na libu ka bangombe nibo

bubusyaga ndi, ¹⁴ kika ni a beyo, iko se kuwa liki ka bangu ka Kilisito? Pisi ka Limbengi la benze na benze, ipa ndi iyi mombukwana-daki ko Kunzi abe aperse nino kegu na ida. Bangu kaki oyikosatu mutamanagi kusu kaasa yigya yanye, kye tiki kagugubyo Kunzi nino a na obili.

¹⁵ Kinili, Kilisito a lizabu la agume wambiya, kye batu nibo Kunzi umakaga ndi binisoni na bunza ba benze na benze nibo uwanyaga ndi. Pisi ka kukwaku kaki, ukulaga ndi bambanzu kopupo ka bunye nibo ba ndi mino ka agume wandeli.

¹⁶ Mumbanzu kokwo, asa agume, okwononi kowonisilo be mutu yi nino asi agume yi nino okwoni ndi. ¹⁷ A beyo, agume a na izangiya kumbusa wa kukwaku aka. Luki limoti, mombukwana-daki yi kiko mbeyi bata na obili aka kegu na izangiya. ¹⁸ Kinili, agume wandeli kapungagu ndi ligubo aka ni bangu kanodukogigu. ¹⁹ A beyo, Musa apunga mbeyi ndi kautangulyaga batu basi mutuu masi mi nimo ikpikaga ndi. Ava kuwa ndi bangu ka bomikya-bangombe na bamemi pa imoti no libo. Kumbuso yi, mumbuzu ma isopo pa imoti na panga ya kutuko kwangba, amakya kuso yi, akpazya kugu wa kitabi ya mutuu na kugu ka batu basi.

²⁰ Anabikya be: «Niyi a bangu katulyoso agume niyo Kunzi amabikya ndi mino be mubongogonito.» ²¹ Musa akpazya goni ndi bangu kugu wa ngbangba na kugu wa makpamuka masi nimo bagyaga ndi na imu ligubo. ²² Kabyenene na mutuu, budingi ba makpamuka ingumosaga na bangu aka. Bangu kodukogi, mupilya ma bunye kigigu.

Kilisito ni aperse nino atumbaga bunye

²³ Okwononi neki be mokingyosi ma makpamuka masi mi nimo kugu wa lisyé ingumosi mudongoni beyo. Luki limoti, okwononi bongumosi makpamuka ma kugu wa lisyé bikpe pisi ka bapere nibo banza kugbe. ²⁴ A beyo, Kilisito kingyagu ndi ka Pa Yotu-Kugbe niyo ipika ndi na bambanzu, a gu ndi likingyosi la Pa Yotu-Kugbe aka. Luki limoti, ingya ndi iyi kugu wa lisyé, ku o mino mbiya yi nima kambwa ko Kunzi ko bulya kusu. ²⁵ Byanga basi, kumu-kumu ka Bayuda ogulyogo ka pa Yotu-Kugbe na bangu ka nyama. Luki limoti, Kilisito kingyagu ndi iyi ku beyo kye igilyagi kaipa ka aperse. ²⁶ Kagya ndi abe ibu, iba igyogiyisoni bikyo katukya wa aka wa bagya ndi mino obili. Luki limoti, mbiya yi nima, masye ma mulibo a kuwa buwobi, Kilisito iwonisa ndi iyi nganga yimoti aka, kolimogo bunye na kaipa iyi mombukwana-daki ka aperse. ²⁷ Mutu wasi okwaga nganga yimoti aka. Kumbuso yi, Kunzi ako likpamuka kaki. ²⁸ A

βεγεγϝ Kilisito ipá ndi mino nganga yimoti aka ka apepe ko bulya yilimogo banye ka batu budingi. Igokuto ndeke bata, kikigu ko bulya yilimogo banye, luki limoti, kaupá batu niβo bakabundaga muhukuso.

10

¹ Mutuu ka Musa kegú kowonisilo ka linguu makpumu ka mi nimó atu, luki limoti a mulundu ma makpumu ka nimó odoku ndeke. Mutuu mi nimó akungaga be bapági mugbe ma bapepe mumoti aka byanga basi. Kakwananigu kavitiso banza batu niβo bakpuda ko Kunzi. ² Kika ndi ni batu bi niβo babibisaga Kunzi beyo bupilyagatu banye ka nganga yimoti aka, bakiminigu bata ndi abe bakika na banye, bakapigu ndi bata apepe. ³ Luki limoti, pisi ka bapepe bi niβo, bambanzu batamanaga banye kabu byanga basi. ⁴ A beyo, bangu ka bomumu ba bangombe na bogbungulu kakwananigu gatugu kasukusaga banye.

⁵ Kinili, ngbingo yi ninó Kilisito a ndi mino kogulya ku ka obili, abikya ndi Kunzi be:

«Wakapagu ndi apepe ikani mukumbo

Luki limoti, wegyilya ndi nzuyi.

⁶ Wokogwagu ndi magyagya na banyama bubusya ka gbogbo

ikani bapepe bupilya banye.

⁷ Nabikya kuwa ndi be: «Kunziooo, imi nimu,

noduku kagya sipananiso kaku,

mudongoni beyo bokpikaga ndi mino likpumu ka kami ka kitabu ya Mutuu.»

⁸ Kilisito abikya mbeyi ndi be: «Wakapagu ndi apepe, mukumbo, banyama bubusya kugu wa gbogbo gatugu apepe mupilya banye kubosilyagu ndi begeyϝ.» Wina se, bupaga bapepe basi bi niβo kabyenene beyo mutuu o mino kabikya. ⁹ Kumbuso yi, iyi aka ndi be: «Imi nimu, noduku kagya sipananiso kaku.» Ko pisi yi niyo, ulimaga bapepe bandeli, ubisa kuwa niβo kaki. ¹⁰ Yeso-Kilisito agyatú ndi sipananiso ko Kunzi, ipá iyi mombukwana-daki nganga yimoti aka. Kinili, atibubisa kuwa.

¹¹ Masye masi, kumu wasi amagaga kagya ligubo kaki, upaga bongbinga basi bapepe mudongoni aka. Luki limoti, bapepe bi niβo bakakwananigu ndeke katumba banye.

¹² Wina se, Kilisito apá ndi ka bongbinga basi apepe bemoti aka ko bulya yipilya banye. Kumbuso yi, ikoku ndi ka kumbanzikaniko ko Kunzi. ¹³ Ku beyo, akabundaga mbiya

yi nimu be Kunzi ubisi bomuyoniso kaki kusili wa bakagba kaki. ¹⁴ Pisi ka apee bemoti yi nino aka no, uitisoni batu ba linguna ka bongbinga basi batu bi nibo ububiso.

¹⁵ Limbengi-Lotu a goni katitumbulyaga likpamuka li nilo. Anabikya mbeyi be:

¹⁶ «Mombukwono-dosu akabikya be:

Nomosa ndeke na ibu agume yi nimu, kumbusa wa masye mi nimo.

Nobisa ndeke mutuu kami ka mambengi kabu, Nokpika ka tamanaga kabu.»

¹⁷ Kumbuso yi, omotiloku be:

«Nakatamanigu ndeke bata bunye ikani yigya yanye kabu.»

¹⁸ Wina se, kika ni bopilyini bunye, kegu bata na izangiya kapá apee ko bulya bunye bi nibo.

Takpuđini Kunzi

¹⁹ Bomika-mama, pisi a kawa na ifusu bikpo kogulya ka Pa Yotu-Kugbe ko ngungu ya bangu ka Yeso.

²⁰ Atihukwilyoni ndi pisi, pisi yi niyo a yambiya na niyo atikaga ka obili kakitanaga ka kutuko nikwo agbananaga Pa Yotu na Pa Yotu-Kugbe, isi be pisi ka nzuyi kaki mombukwana-daki.

²¹ Ta no kumu-kumu bemoti nino Kunzi amomoso ka mu ma Nda bu ko Kunzi.

²² Takpuđini neki na limbengi la linguna, butumo na baya, na limbengi nilo bingu ni kegu na mutamanagi manye, na nzuyi niyo bosokusogi no libo lanza.

²³ Tigwinonogini bigugugu ka mutamanagi nimo tikaga kanzina ko bulya yi, kye Kunzi kakwananigu kagomonyono agume nino atiwanyaga ndi.

²⁴ Tobuulyonogini mabobo, tanakpamyana kapa na kagya likpamuka lanza.

²⁵ Takosonitogu kamamukana ka musilyoni kusu beyo batu bagogo bagyaga mino. Luki limoti, totumisonini mambengi, mufongoni beyo mo mino kaina be masye ka Mombukwono-dosu a kawa buwobi.

²⁶ A beyo, takiko kagya bunye ka yakolyi ni takaiba bingbanganya linguna, kegu bata na apee nino akwanana kasukusa bunye.

²⁷ Luki limoti, atitigolyi kawa kabandaga ka kubangaku ngbingo nino Kunzi ako mino mungimbo, na beyo lidada lo buku ugbanda ndeke mino bomuyoniso kaki.

²⁸ Mutu wasi nino obuno mutuu ka Musa, bamwi ni bakegu no nzonzi, kika ni bademu binisonini baba ikani basaa kabikya be ogyi bi bunye.

²⁹ Ika kawa liki ka mutu yi nino akamina Miko Kunzi payaya? Ina bangu ya agume nino babubisa ndi na iyu payaya, anatumbwa limbengi la iziyo ko Kunzi?

³⁰ A beyo, takamibo mutu yi

nino abikya ndi be: «Imi no nigisaga ndeke bunye, imi no nakalyaga ndeke.» Omotiloku goni be: «Mombukwondosu akotu ndeke mungimbo ka batu kaki.» ³¹ A likpamuka la kubangaku kugbe kogwa ka mafoku ko Kunzi nino a na obili.

³² Tomononi mbeyi nilo amusilya ndi ka masye mi nimo akitaga ndi. Ka masye mi nimo, niyo minisana ndi na bungbanganya ko Kunzi, mokibya ndi yigyogyiso ya lunga lapu. ³³ Butumbwatu ndi batu bagogo luga kunu, bugyogyiso ka pa yangba. Bongbingo bagogo mikagatu ndi goni bakitulya kausingyo batu bi nibo bugyogyisaga ndi beyo. ³⁴ A beyo, bamugyogyisatu ndi pa imoti na batu nibo ba ndi ka boloko. Mabailya goni na magyagya be bamukopyi mukumbo kunu, kye ma ndi kaiba be ma na lingama lanza kugbe, nilo la benze na benze. ³⁵ Makodikogonitogu, kye minisana na mukalya mudingi ko bulya yi niyo. ³⁶ Mokwononi kokibyo, kye motulyosi sipananiso ko Kunzi, minisono na nilo amwanyaga ndi. ³⁷ A beyo, ikpikaga be:

«Osikoni ngbinga mukede, mukede kugbe,
matu yi nino okwononi kodoku, odoku ndeke,
kolyipyigu bata.

³⁸ Kunzi obikyoku be:

Matu wongbingbili ko misa kami,
ika na obili pisi ka baya.

Luki limoti, kiga kumbuso, nakogwigu magyagya na iyi.»

³⁹ Takegu abe batu bakiga kumbuso, bobungogo. Luki limoti, ta batu ba baya na nibo ko pisi ya muhukuso.

11

Baya

¹ Kaiko na baya ko Kunzi, a kaiko wakitambiya ka likpamuka nilo wanamutamanagi mi, na kabailya be a linganu likpamuka nilo wakaninigu. ² Kunzi ubailya ndi botitosu pisi ka baya kabu.

³ Pisi ka baya, takaiba be Kunzi agya ndi obili na manzina aka kinili makpamuka nimo inisogo agya ndi katukya ka nimo kinisonogigu.

⁴ Pisi ka baya, Abeli apa ndi Kunzi apeepe wa izangiya kugbe kakitaga nino ka Kaina. Pisi ka baya Abeli goni, Kunzi atwa ndi matu wongbingbili, kye iyi mombukwanadaki abailyatatu ndi apeepe kaki. Pisi ka baya kaki, mongoni

ka Abeli ikaga b̄ata kaidukulogo aka ḡutuḡu b̄eyo okwa ndi mino yo.

⁵ Pisi ka baya, In̄uka kokwagu ndi, Kunzi adokisa ndi mubisi k̄ugu wa lisȳe. Mutu ḡutuḡu b̄emoti kaminagu ndi b̄ata, kye Kunzi adokisatu ndi b̄e iki buwobi na iyi. Mobiso ko Kunzi akatumbulaga b̄e kambwa kadokiso k̄ugu wa lisȳe, In̄uka agyat̄u ndi likp̄am̄uka lanza nilo abosila ndi Kunzi. ⁶ Wina se, mutu ḡutuḡu b̄emoti aka kakwananigu kabosilyo Kunzi ni keḡu na baya. A b̄eyo, mutu nin̄o akapa kakpud̄a Kunzi, okwononi kabailya mbeyi b̄e Kunzi atu na ukalyagatu bat̄u nībo babibiyaga.

⁷ Pisi ka baya, N̄ua amukanatu ndi Kunzi ka makp̄am̄uka nin̄o a ndi kaigyonoso kani bakaninigu mbeyi. Ogwi ka limbengi likp̄am̄uka nilo Kunzi abikya ndi, agya ingb̄olo nin̄o iyi mombukwana-daki na livanza kaki bah̄uka ndi mino. Amakyatu kuwa ndi obili ka mungimbo. Pisi ka baya kaki, Kunzi atwa ndi mutu wongbingbili.

⁸ Pisi ka baya, Abalahamu amukanatu ndi Kunzi ngbingo yi nin̄o amaka ndi mino. Aga ndi ka mugi nin̄o Kunzi awanyaga ndi kaiko lisimo kaki. Asa ndi ka-kabu ni keḡu kaiba b̄e akomolyoku yani. ⁹ Pisi ka baya, ika ndi ka mugi nin̄o bawanyaga ndi abe mubiko. Ikaga ndi ka bangbangba, pa imoti na Isaka ib̄u na Yakobo nībo Kunzi up̄a ndi goni agume m̄ad̄ongoni abe Abalahamu. ¹⁰ A b̄eyo, Abalahamu a ndi kabundaga ḡud̄u nin̄o wa mubumbe mapu, nin̄o Kunzi apimaga ndi, apiko.

¹¹ Pisi ka baya, ḡutuḡu b̄eyo Sala a ndi mino nd̄uya na mboku-mboku kugbe yo, abukuta ndi kye a ndi na baya b̄e Kunzi atulyosatu agume nin̄o awanyaga ndi. ¹² Kinili, pisi ka mutu b̄emoti nin̄o a kuwa se ndi iyi kabundaga kukwaku, ibukuta b̄evanza bayakpu kugbe abe mangutu, abe mbumi ya mutili mo lībo lidingi niyo bakakwananigu katanga.

¹³ Bat̄u basi bi nība bokwa ndi ka baya ni bakinisonigu na makp̄am̄uka nin̄o Kunzi uwanyaga ndi. Luki limoti, binatu ndi, batilya ka b̄ubyi aka. Babailya goni b̄e ba ndi bobiko aka na bat̄u ba ligundu kunu ka litombu. ¹⁴ A b̄eyo, bat̄u bi nībo banzinaga b̄eyo, bowonisilogo b̄ingbanganya b̄e bakaikisilya mugi kabu. ¹⁵ Bakika ndi b̄ata limbengi ka mugi nin̄o botukyoku ndi mino, bakwananatu ndi kakisa pisi kaiga b̄ata ka b̄eyo. ¹⁶ A b̄eyo, ba na musasa ma mugi manza kugbe, mugi mi ni nin̄o a k̄ugu wa lisȳe.

11:4 11:4 Wanda ka M̄upunganagi 4:3-10. **11:5** 11:5 Wanda ka M̄upunganagi 5:24. **11:7** 11:7 Wanda ka M̄upunganagi 6:13-22. **11:12** 11:12 Wanda ka M̄upunganagi 22:17. **11:13** 11:13 Wanda ka M̄upunganagi 23:4.

Kinili, Kunzi kegu no suni be bamaki be Kunzi kabu, kye ubungusilyogoni ndi gudu.

17 Pisi ka baya, Abalahamu apa ndi Isaka ka apere ngbingo yi nino Kunzi akingila ndi mino baya kaki. A ndi wakitulya kapá mukpeke mo mikaki, gutugu beyo Kunzi a ndi mino ni apini agume yo. 18 Kunzi a ndi ni abikyini be: «Wambawa ndeke pisi ka Isaka.» 19 Luki limoti, Abalahamu a ndi na mutamanagi be Kunzi a no ngu kabililiso Isaka. Kinili, Kunzi amigisilya ndi mikaki, mudongoni abe mutu yi nino opupiku ka mbuku luga wa bamanda.

20 Pisi ka baya, Isaka ufukilya ndi Yakobo ibu na Esau bufunga ka makpamuka nimo igyonosa ndeke.

21 Pisi ka baya, Yakobo a kuwa ndi buwobi kokwo, ufukulyo bomika Yezefu basi baba bufunga. Itungbula ka mudukpo kaki, abibiso Kunzi.

22 Pisi ka baya, Yezefu a kuwa ndi buwobi kokwo, atumbulaga be Bezaleli bopupokuto ndeke ka Misili, na beyo okwononi mino be bagyi ndeke mino no kuwo kaki.

23 Pisi ka baya, abaki na amaki Musa basuma ndi ka batimba basaa kumbuso kabukuta yi. Yeki bina ndi be miki a wanza, bakabangagu ndi kobuno mutuu ka ngama.

24 Pisi ka baya, Musa ni a kuwa iti ya mumbanzu aka, akya ndi be bambanzu biki kafikya be a miko-mika Falao nino bukuta ndi no mikaki muko yi. 25 Apa ndi kaigyogyiso pa imoti na livananza ko Kunzi ni kogwigu magyagya kaiko ka bunye ko ngbingo. 26 Ina ndi be kaigyogyiso abe Kilisito a ndi na izangiya kugbe kakitaga lingama la Misili. A beyo, bazwa kaki ba ndi byi kugbe kugu wa mukalya nimo odoku ndeke.

27 Pisi ka baya, Musa atukya ndi ka Misili ni kegu kabanga diya ka ngama. Igwinanaga ndi ka baya abe kiko kamina Kunzi yi nino bakaminagigu. 28 Pisi ka baya aka, alisisa ndi yinga wa Pasika, akpamyanda ndi be bakpazyi bangu ko pumi bekye malaika nino akpakanaga na kukwaku kulumwisogonito baputa ka Bomikya-bezaleli.

29 Pisi ka baya, Bomikya-bezaleli bazaba ndi libo lidingi Langbu mudongoni abe bakiko kakpakyana ka litombu. Luki limoti, niyo Bamisili bikpanda kazaba begayo, bolumwaga ndi.

30 Pisi ka baya, gudu wa Yeliko ofukana ndi wa Bomikya-bezaleli balingikyana ndi mino ka masye madia na ika.

³¹ Pisi ka baya, Laaba ninɔ a ndi adanda, kokwagu ndi pa imoti na batu niɔ bobuna ndi mutuu ko Kunzi, kye utilyatu ndi binza batu niɔ bogulya ndi bipele ka gudu.

³² Nakwanana bata kabikya iki? Nakegu bata no ngbingo kanzina ko bulya ka Gidioni, Balaki, Samusoni, Yefuta, Daudi, Samueli na bogyalandu. ³³ Pisi ka baya, bakupyatu ndi giyo ka bangama, bagyatu ndi makpamuka mo ngbingili, binisana na makpamuka nimo Kunzi wanyaga ndi. Badulagatu ndi bokpwingi noku, ³⁴ bolimagatu ndi madada mo buku, bahukaga kukwaku kwa badukpa. Ba ndi bapɔ, luki limoti biita botutungyo. Bakegu ndi na bitya liso ka langa, bumisyaga ndi basuda niɔ bodogoku ndi kaubumoniso bingwi. ³⁵ Pisi ka baya, boko buminatu ndi batu kabu niɔ bokwaga ndi kopupo ka bambuku, bumigisyo ya kabu.

Pisi ka baya, batu bagogo bakya ndi kakulikanaga kumbusa wa yigyogyiso kugbe kye bopupi ka bambuku na binisono na obili ninɔ wanza kugbe. ³⁶ Bagogo bata bokibya ndi mosikoni na buma, bukandaga ndi bagogo, bumakya ka boloko. ³⁷ Bawwogo ndi bagogo na matamu, busikisa bagogo na siyi, bawwogo bagogo na badukpa. Bagogo banamama bigbagbagba, bimokisyogini bokuto ka bakondolo ikani nito ka bamemi. Ba ndi batu ba yangya, bugyogyisaga ndi binye, banugya yapupu-pupu. ³⁸ Obili kakwananagu ndi na inguo ya batu bi niɔ. Bamamaga ndi bigbagbagba ka besa na ka bangupa, bikaga ndi ka matamu na ka mabye nimo ka litombu.

³⁹ Kunzi ubailya ndi batu bi niba basi ko bulya baya kabu. Luki limoti, bakinisanagu ndi no luki li nilo Kunzi awanyaga ndi. ⁴⁰ A beyo, Kunzi atibungusilyogoni ndi likpamuka lanza kugbe, kinili kapagu ndi be biiti banza ni takegu pa imoti na ibu.

12

Kunzi ni Obosu

¹ Ibusu goni, ta na bademu budingi niɔ ba na ibusu bukungulo. Yeki a beyo, tosini likumbogi lasi na bunye niɔ akwanana kotiwoso likpakanili kusu, tidufulo na mbangu kadwe ka mulibo ma likpamuka nilo batiwanyaga ndi. ² Topyini miso ka Yeso ninɔ a mupanganagi na mulibo ma baya kusu. Apatu ndi kokwo ka musalaba, ni kinigu suni ka inguo ya kukwaku kwi nikwo. Atu ndi kaiba magyagya nimo a ndi kodoku, mbiya yi nimu a wakiko ka kumbanzikaniko kwa buliki ba bungama ko Kunzi.

³ Mutomononi mutū yi ninō okibya ndi yigyogyiso ka mabokū ka batū banye. Kinili, takuponitogū, takodikogonitogū, ⁴ kye ka lūnga li nilō mo mino na banye, makanobumonigū mbeyi kadwe ka kukwakū. ⁵ Mobusoloni mutiwi ninō Kunzi amutiwaga mūdōngōni abe kika kautiwa bomikaki?

«Mikami, wakinonitogū payaya yoyiso ka Mombukwondosu,

wakodikogonitogū ngbingo yi ninō o mino kauyoyiso.

⁶ Kye Mombukwondo ayoyisogo mutū yi ninō apaga, ayipogo mutū wasi ninō avaga abe mikaki.»

⁷ Yeki a beyō, kibyoni yigyogyiso niyō Kunzi o mino kamuyoyiso. Amūgyaga mūdōngōni abe bomikaki. Ambe, miki tino nō abaki kayoyisogigū? ⁸ Kika ni Kunzi kegū kamuyoyiso abe bomikaki basi, isi yi be makegū bomikaki, ma bomiki ba bābala. ⁹ Kika ni bobosu banatiyoyisaga ndi, tanumukana, igyonoso kūwa liki be takamukononitogū Obosu ninō wa limbengi kye tiki na obili? ¹⁰ Bobosu batiyoyisaga ndi ka masye makede beyō bapaga ndi mino. Luki limoti, Kunzi atiyoyisogo ko bulya banza kusu, kye atifubisi abe iyi. ¹¹ Niyō batiyoyisogo, inisogo ko ngbingo yi ninō abe bakiko katigya binye ni kegū abe kiko likpamuka la igyagya. Luki limoti, kumbuso, batū bi nibō būgyaga ndi beyō, binisonogo kūwa ndeke na obili wongbingbili na ninō wa maziyo.

Yoyiso na mutiwi

¹² Nononi neki mabokū ninō a mukapaga, na moli ninō a mūdikaga. ¹³ Kpokyononi ka bopisi nibayo ba yongbingbili, kye mutū wa mūdili kosokogonito, luki limoti, akpakyani beyō okwononi mino.

¹⁴ Kisoni maziyo na batū basi na yifubiso ko misa ko Kunzi. Kiki beyō, mutū gutugū bemoti aka kaminigū ndeke. ¹⁵ Wiminyonito, mutū gutugū bemoti aka kosononitogū na iziyo ko Kunzi. Mutū gutugū bemoti aka kiitonitogū abe sibukuso sozyo niso abakaga, amakya likpamuka lanye luga ka bambanzū budingi, uputa. ¹⁶ Wiminyonito, mutū gutugū bemoti aka luga kunu kikonitogū mutū wa bilya, ikani mutū wa kina makpamuka ko Kunzi payaya mūdōngōni abe Esau ninō agaba ndi buputa kaki ko bulya mikya malili aka. ¹⁷ Beyō mibaga mino, akisa kūwa ndi kumbuso yi be abaki adukilyi bubaŋga, luki limoti, kinisanagū ndi na ibu. Kinagū ndi bata pisi kogomosyono likpamuka li nilō, gutugū beyō a ndi mino kaugwonoso bomomiso-miso yo.

18 Ifunu makanosiligu ko luki nilo okwononi ndi be bavili madongoni beyo Bezaleli bosila ndi mino ka ngupa ya Sinai. Ngupa yi niyo a ndi no buku bongido-ngido, opiyoni no biti bipi, no mbumbo, 19 liyu la sifa a ndi kogwonono ku beyo na munzina. Niyo Bezaleli bakana ndi liyu li nilo beyo, babikya ndi be Kunzi kubikyonitogu bata luki gutugu limoti aka. 20 A beyo, bakakwananigu ndi bata kapilya mutuu mi nino Kunzi upa ndi be: «Mutu wasi, gutugu nyama aka kavila ngupa okwononi bamwi na matamu.»

21 Likpamuka li nilo a ndi libongiso, Musa aka ndi be: «Nakabanga, nzuyi aketwa bikyakyakya!»

22 Luki limoti, ifunu, mosiloni buwobi na ngupa ya Siona, ka mugi ko Kunzi nino a na obili. A Yelusalema nino wa kugu wa lisyε ku belofa na belofa ka bamalaika bo mino kogwa magyagya. 23 Ifunu, mokpuḍoni musilyoni ma magyagya nimo ka baputa ko Kunzi, nibo bukpikaga mino kugu wa lisyε. Makpuḍoni goni Kunzi, nino a zosi ka batu basi, na ka mambengi ka batu bo ngbingbili nibo bolumwaga ndi, biitoni banza. 24 Makpuḍoni Yeso nino obisa yukanana pisi ka agume wambiya na bangu kaki niyo adukaga ndi. Bangu yi niyo atibikyaga makpamuka manzanza kugbe kakitaga niyo ka Abeli.

25 Wiminyonito, makakyonitogu kamukana mutu yi nino akamunzinyi. A beyo, batu bi nibo bakya ndi kamukana mutu yi nino a ndi kaupá mutuu kanu ka litombu, bakanyikagu ndi ka yigyogyiso. A bingbanganya be, takapilya Kunzi mugongu nino akatipa mutuu kotukyoku kugu wa lisyε, takanyikigu yigyogyiso. 26 Ko ngbingo yi nino, liyu kaki ogugumisatu ndi litombu, luki limoti, mbiya yi nimu atipa kuwa agume yi nimu: «Nogugumisa kuwa ndeke bata litombu nganga yimoti, kikigu litombu aka, luki limoti na kugu wa lisyε goni.» 27 Munzina mi nima «nganga yimoti» akowonisilo be makpamuka mi nimo Kunzi agya ndi agugumatu ndeke, olimikogo, nimo kagugumigu ndeke mo otigolo.

28 Tikini neki na magyagya, kye tinisononi na bungama nibo bakakwananigu kogomonyono. Towonisilini magyagya mi pisi kagugubyo Kunzi beyo abosilo mino, tanabibiso, tanabanga. 29 A beyo, Kunzi kusu a buku nibo olumwisogo.

12:19 12:19 Wanda ko Pupo 19:16-22. 12:20 12:20 Wanda ko Pupo 19:12.

12:21 12:21 Wanda ka Yigilya 9:19. 12:24 12:24 Wanda ka Mupunganagi

4:10. 12:26 12:26 Wanda ka Agai 2:6. 12:29 12:29 Wanda ka Yigilya 4:24.

13

Kagya likpɔmuka nilɔ okwononi kabosila Kunzi

¹ Widukulogoni kapanana mɔɔngɔni abe bomika-muko.
² Makobusolonitɔgɔ kautilya bobiko. Ko pisi yi niyɔ, batɔ bagɔgɔ bɔtilyatɔ ndi bamalaika ni bakɛgɔ kaibo.
³ Hutomononi batɔ bi nibɔ ba ka bɔlɔkɔ abe makika pa imoti na ifɔ. Hutomononi gɔni nibɔ bakaigyogyiso, mɔɔngɔni abe bakiko bi kamugyogyiso ifunu.

⁴ Okwononi batɔ basi bobibisi vanana. Muko na maluku bakimkyonitɔgɔ ka bɔɔɔɔɔ. Kunzi usombisatɔ ndeke batɔ ba bilya na nibɔ basyɛgɛ na boko ikani bambanya bɛngɛni.

⁵ Makosyogonitɔgɔ limbengi ko bulya buyi aka, gwoni magyagya na makpɔmuka mi nimɔ ma na imu, kye Kunzi mombukwana-daki abikya ndi bɛ: «Nakusigɔ ndeke, nakatukyigɔ ndeke buwobi na iwɛ.» ⁶ Kinili, takwanana kabikya na limbengi limoti bɛ:

«Mombukwono-dosu a matɔ yi ninɔ esingyogoku, nakikigɔ na kubangaku.

Mumbanzɔ ɛgya piye iki?»

⁷ Hutomononi bapɔta kunu, nibɔ bamɔbikyaga ndi mongoni ko Kunzi. Mutomononi ɔbili kabɔ na bɛyɔ bokwa ndi mino, mabyɛ pisi ya baya kabɔ. ⁸ Yeso-Kilisito a mɔɔngɔni iki isyeikubi, na lisyɛ-li-nili na ka benze na benze. ⁹ Makisonitɔgɔ kobungogo na mobi ma matɔ dididi. A bɛyɔ, a binza bɛ limbengi kunu iki litumo na iziyɔ ko Kunzi ni kɛgɔ ka bopisi dididi nibayɔ igumyaga ka likpɔmuka la malili. Likpɔmuka la malili kikogigɔ na izangiya gutugɔ imoti aka ka nibɔ basyɛgɛ.

¹⁰ Ifusu, ta na gbɔgbɔ kusu, bokumu ka Bayuda nibɔ bagyaga ligubo ka Pa Yotu-kugbe bakakwananigɔ kalya luki nilɔ bopɔ ka gbɔgbɔ kusu. ¹¹ Kumu-kumu ka Bayuda indaga na bangɔ ka banyama ka Pa Yotu-Kugbe kapá ka aɛɛɛ ko bulya yilimogo banyɛ. Luki limoti, bɔbɔsyaga banyama bi nibɔ kunzi wa gɔɔɔ. ¹² Kinili, Yeso okwa ndi gɔni kunzi wa gɔɔɔ wa Yelusalema kye ungumosi bambanzɔ na bangɔ kaki mombukwana-daki. ¹³ Togoni neki kɔ o mino kunzi wa gɔɔɔ, tabailya yigyogyiso mɔɔngɔni abe iyi. ¹⁴ A bɛyɔ, takegɔ na gɔɔɔ wa benze na benze kɔnɔ ka litɔmbɔ. Luki limoti, takakisa gɔɔɔ yi ninɔ akodoku. ¹⁵ Pisi ka Yeso, tapini Kunzi aɛɛɛ ninɔ mubibiso masyɛ masi, isi yi bɛ aɛɛɛ yi iki ninɔ wa mambɔ kobibiso lino kaki. ¹⁶ Makobusolonitɔgɔ

kagya b̄unza, na kosingyono, kye inguo ya b̄apepe bi n̄ibo babosilogo Kunzi n̄ibo.

¹⁷ Humukononi b̄ap̄ata kunu, m̄ubanga. A b̄eyo, bamubulyogo bongbinga basi, kye bat̄ambulagata ndeke ligubo n̄ilo bagya ndi ko misa ko Kunzi. Makumukana, bagya ligubo kab̄u na magyagya ni b̄akegēu kaitangala. Bakiko kaitangala, ligubo kab̄u k̄ikiḡu na izangiya ku kunu.

¹⁸ Widukulogoni katilumbilya aka. Ta na baya ambe ta mambengi b̄id̄eē. A b̄eyo, ta na m̄usasa kaiko na yigya yanza ka b̄opisi bayasi. ¹⁹ Nakamukunga na kekele ambe lumboni kye Kunzi eukwilyi bata pisi kaiga b̄igala-gala ku kunu.

Malumba

²⁰ Kunzi, litino la maziyo, n̄ino apupisoku Mombukwonodosu Yeso luga ka bamanda, iita mububulyo mudingi ka bakondolo, pisi kodukusaga b̄angu kaki, niyo apiko agume wa benze na benze. ²¹ Kunzi am̄upi ngu kagya b̄unza ka b̄opisi dididi, kye motulyosi sipananiso kaki. Pisi ka Yeso-Kilisito, atigilyi n̄ilo a lanza. Avi ibiba ka benze na benze! Iyo a b̄eyo!

Bomongoni baya mulibo na yuuso

²² Bomika-mama, nakamubikya ambe hukononi bitombiii mut̄uu mutumiso mambengi mi nima. A b̄eyo, nakamukpikilyigu balawa munda. ²³ No bi kapa kamubikya ḡoni ambe basisini bi momosu b̄eyo ka Timotio ka boloko. Kosiloku bikwa, tindata pa imoti na iyi kamundoku.

²⁴ Humuusogoni b̄ap̄ata kunu ba makanisa basi na batu basi n̄ibo b̄ip̄a ko Kunzi. Bomomonu n̄ibo ba ka mugi ma Italia, bamumuusogito ḡoni.

²⁵ Iziyo ko Kunzi iki pa imoti no ifunu basi!

Balūwa ka Yakobo Likpumu ka la mambwa

Yakobo no ukpikilya batu basi ko Kunzi nibo bomisikono ka obili balūwa yi nimu. Wina se, Yakobo a ndi mutu wa ibiba luga ka bakilisito ka Yelusalema. Bopupa ndi na Yeso mama mumoti. Luga ka batu bi nibo ukpilya ndi balūwa yi nimu, bemoti-bemoti babikyaga ndi be bobinikyononi, luki limoti yigya kabu kegū ndi kowonisilo yi. Kinili, akaubikya be baya akpakyanaga na yigya yanza.

Yakobo ukana ndi be ku ka batu bi nibo babinikyana ndi bo, batu ba yangya bikaga ndi kaigyogiso kye batu ba mukumbo bikaga ndi kayibiba. Kinili, ubikya ndi batu ba mukumbo be bakikonitogu ka yigya abe batu ba litombu li nili, busingyogito batu ba yangya. Ubikya bata be banyiki mosooni, bakikonitogu na lisasu lapu. Batu nibo babinikyana bokwononi kagya bongbinga basi bunza aka mudongoni beyo mobiso abikyaga mino.

Makpumu ka mi nimo balūwa yi nimu obungusyogo ko bulya ka bakilisito ka mulibo nima: kosingyono, kalumbyana na kaumigiso batu nibo bobungaga ndi ko pisi ya lingunu.

Yigbanaga ya kitabū ka Yakobo niyi:

Yuuso 1:1

Baya na yimibo 1:2-18

Kaukana likpumu ka ko Kunzi na kagya beyo likpumu ka li nilo abikyaga mino 1:19-27

Takukonitogu bambanzu na mulili 2:1-13

Baya, na yigya yanza 2:14-26

Yimibo, na munzina 3:1-18

Sipananiso sa obili kegū yanza 4:1-5:6

Kaiko na limbengi linda, na malumba 5:7-20

¹ Imi Yakobo, musunzu ko Kunzi na ka Mombukwonodosu Yeso-Kilisito, numuusogito livananza ko Kunzi nilo a limisikono ka obili wasi.

Baya na yimibo

² Bamamaki, gwoni magyagya ngbingo yi nino mo mino kabangana na bukpeki-kpeki dididi, ³ kye makaiba ambe baya kunu kiko yakamaga ko ngbingo wa bukpeki-kpeki, amupa kawa limbengi linda. ⁴ Luki limoti, okwononi be limbengi linda kunu agyi ligubo kadwe ka mulibo iba wikoni batu bakamaga ka lingunu, kani likpumu ka gutugu

limoti aka kamufwigu. ⁵ Mumbanzu kiki na yimibo luga kunu, akungu Kunzi, apatu. A beyo, Kunzi upaga batu basi na limbengi limoti, na sipananiso. ⁶ Luki limoti, okwononi be akungu na baya ni kegu na botumo. A beyo, muti nino akungaga na botumo ka limbengi ikaga abe limbengi lo libo lidingi nilo mbumbo oyongogo. ⁷ Ipigo ya muti yi nino kotomononitogu be Mombukwono-dosu akwanana kapá luki, ⁸ kye a na mambengi maba, muti muikonogo ka bopisi bayasi.

Yangya na lingama

⁹ Momosu wa yangya ogwi magyagya beyo Kunzi a mino kabinika kugu, ¹⁰ nino wa lingama beyo Kunzi asiso mino wasi. A beyo, muti wa lingama odukana ndeke abe mauwa mo tutu. ¹¹ Moni opupogo, buzu bi umiliso tonito, mauwa apada, obuukono. A mudongoni begeyo muti wa lingama akitanaga ndeke mino, asa mogubo kaki.

Kapilya yigyogyiso na kuboboku

¹² Igyagya ka muti nino amagaga no ngu ko ngbingo wa kuboboku. A beyo kisulyo ka baya, bamokisya kuwa begbegbe baya bututungyo. Ika na obili wa benze na benze nino Kunzi wanyaga ndi batu nibo bapaga. ¹³ Mumbanzu kapa kagya bunye, kobikyonitogu be: «Kunzi no akekpama.» A beyo, mumbanzu kakwananigu kakpama Kunzi kagya bunye na Kunzi bikpe kakwananigu kakpama mumbanzu kagya bunye begeyo. ¹⁴ Luki limoti, musasa manye ka mumbanzu aka mo alutogo, agwilisa ka bunye. ¹⁵ Kumbuso yi musasa mi nimo kabedulo, atika kuwa ka bunye. Bunye bi nibo kangata goni, abukata kuwa kukwaku.

¹⁶ Wiminyonito bamamaki bupaka, bakamubonitogu. ¹⁷ Makpamuka manzanza masi, bapepe banzanza basi botukyogoku kugu wa lisyé, botukyogoku ko Kunzi nino agya bungbanganya ba kugu wa lisyé. Kigomosyonogigu, koyikonogigu, kegu na kululuko begeyo. ¹⁸ Apa ndi katipá obili pisi ka munzina ma linguna, bekye tiki batu ba mambwa ka masi nimo agya ndi.

Kaukana likpamuka ko Kunzi na kagya

¹⁹ Ibunu bamamaki nibo namupa kugbe, wiboni binza ambe muti yikaka-yikaka luga kunu okwononi kaiko bipoli-poli kaukana likpamuka, luki limoti ika biti kanzina, ni kegu na limbengi likudu. ²⁰ A beyo, muti wa limbengi likudu kagyagigu likpamuka lo ngbingbili ko misa ko Kunzi. ²¹ Kinili, mokwononi kasa likpamuka lanye lasi na likpamuka lasi la diya. Gwini na limbengi la kisiso,

manzina nimo Kunzi akuna ka mambengi kunu kye imu mo akwanana kamuhukuso.

²² Makogwonitogu magyagya asi kaukana aka likpamuka ko Kunzi, luki limoti okwononi mika kagya likpamuka li nilo. Makogyi beyo, a payaya. ²³ A beyo, mumbanzu kika ni anakanaga likpamuka ko Kunzi kani kegū kagya yi, ika mufongoni abe mumbanzu kibimya ka nelaga, imina beyo o mino. ²⁴ Kumbuso iyi kaimina, aga, abusala bigala beyo ikani o bi mino. ²⁵ Luki limoti, mutū nino akpimaga mutū manza masi nimo atipaga kulikanaga ka busunzu, igwinonogo na imu ka lingunū. Kogwogigu magyagya asi kaukanaka aka, kumbuso yi abusala, luki limoti agyigyiyagatu. A beyo, mutū yi nino ika na bubunga ka masi nimo ika kagya.

²⁶ Mumbanzu kika kasima be a mutū ko Kunzi walingunū, kani kokondiligu lisasu kaki, akaitambya payaya. Baya kaki ika ya payaya. ²⁷ Baya yanza na ya lingunū niyo Kunzi apaga niyi: Kabinika buti ka bokwino na bowoko ka igyogyisa kabū, na kanyika yigya yanye ya obili.

2

Makakonitogu mumbanzu na mulili

¹ Ibunu bamamaki nibo mobisa baya kunu ka Mombukwono-dosu wa ibiba beyo ka Yeso-Kilisito, makakonitogu mumbanzu na mulili. ² Mutū bemoti wa mukumbo nino wakimokisyogo botu bayanzanza na pete ya olo kogulya ku mo mino bumumukana ka malumba, kumbuso yi mutū wagogo nino wakimokisyo benzanza ogulya goni, ³ makabibiso nino a wakimokisyaga binza, mabikya be: «Ba, dawiki ka pa yanza wanu,» mabikya nino wa yangya be: «Wamaga kuu», ikani «Wika wasi buwobi na magu kami,» ⁴ kika kani makagya beyo, makegu kaumina bambanzu mufongoni. Makako likpamuka na tamanaga yanye.

⁵ Hukononi, bamamaki bupaka, Kunzi no upunaga batu ba yangya ba obili yi nima kaiko batu ba lingama ka baya, iba binisi na bungama nibo uwanyaga ndi batu nibo bapaga. ⁶ Luki limoti, ma ibunu kaumina batu ba yangya payaya! Kegū mbeyi batu ba mukumbo bo bamugyogysisogo, banamugwisiso? ⁷ Ibu bo banzinaga yanyenye no lino lanza nilo Kunzi amupa.

⁸ A beyo, kika kani makagya mutū ma Bungama ko Kunzi beyo Mobiso abikya mino be: «Mupa bengenī beyo aka yo wipaga mino iwe mombukwana-daki yi», makagya

binza. ⁹ Luki limoti, makiko kaukogo bambanzu na mulili, makagya banye. A beyo, mutuu amubisatu na mungimbo kye makegu kagyigyilya yi. ¹⁰ Kye mumbanzu kagya mutuu masi, luki limoti obuna mumoti, iba obunini mogoogo masi. ¹¹ A beyo, Kunzi yi nino goni no abikya be: «Wakosyonitogu na muko ikani mbanya bengeneni», abikyatu goni be: «Wakamwonitogu mumbanzu.» Kinili wakosyi gutugu na muko ikani mbanya bengeneni, luki limoti wamwo mumbanzu, wobunini asi mutuu aka. ¹² Nzinogoni, manigyigyilya abe batu bi nibo mutuu usombisa ndeke. Mutuu mi nimo mo apaga kulikanaga. ¹³ A beyo, Kunzi kigigu ndeke no kumbu wa ika ndeke mino kako mungimbo ka nino kuminilyagigu bengeneni kumbu. Luki limoti, nino ikaga no kumbu, Kunzi kamakyigu ndeke ka mungimbo.

Baya kiki na yigyigyilya iba a yikwo

¹⁴ Ifunu bamamaki, a na izangia tino mumbanzu kabikya be: «Na na baya» kani kegu kowonisilo pisi ka yigyigyilya? Baya yi akwananatu kahukusogo? Haaa! ¹⁵ Kika kani momonu mukilisito a wakangya ka botu ikani ka malili, ¹⁶ ika na izangiya tino kabikya be: «Winda binza, wimokisyaga binza, wikuto» kani wakapigu tumatu nito o mino wakangya? ¹⁷ Baya a mudongoni begeyo: kiko asi iyu aka kani kegu na igyigyilyo yi, iba a ikwo.

¹⁸ Luki limoti mutuu wagogo kabikya be: «Iwe wa na baya, imi na na yigyigyilya yanza», nasikisya ambe: «Iwoniso beyo baya kaku akwanana mino kaiko kani kegu na yigyigyilyo yi. Imi nuwonisa kuwa baya kami pisi ka yigyigyilya.» ¹⁹ Woboiyoni be Kunzi a bemoti? A binza! Babili babailya bu begeyo, banaguguma bikpwukpwukpwu na kubangaku. ²⁰ Ngingi muna! Wakapa kaina asi likingyosi aka bingbanganya be baya kiki na yigyigyilya, iba a yikwo? ²¹ Kunzi ava mbeyi ndi titosu beyo ka Abalahamu abe mutuu wongbingbili ko pisi tino? Ko bulyo ya yigyigyilya kaki kye apa ndi mikaki beyo ka Isaka abe apee ka gbogbo. ²² Winini ku baya kaki amatikana ndi mino na yigyigyilya? Abalahamu inisana ndi be a na baya yapu pisi ka yigyigyilya kaki. ²³ Kinili Mofiso italyana be: «Abalahamu abailya ndi Kunzi. Ko pisi ya baya yi niyo, Kunzi ava ndi mutuu wongbingbili, amaka ndi be wai.» ²⁴ Minini, mumbanzu ikaga mutuu wongbingbili ko misa ko Kunzi ko bulya yigyigyilya kaki, kegu asi ko bulya baya aka. ²⁵ A mudongoni goni abe adanda nino ina ndi be Laaba. Kunzi amina ndi mutuu wongbingbili pisi ka yigyigyilya kaki

kye utilya ndi bomikya-bezaleli bi nibo butika ndi, umigisa ndi ko pisi yagogo. ²⁶ A beyo, mufongoni begeyo, nzayi kiki na limbengi, iba a ikwo. Na baya kiki na yigyigilya, iba a ikwo goni.

3

Tobuulyini lisasu

¹ Bamamaki, batu budingi luga kunu bakikonitogu na musasa kaiko bowonisilo. A beyo, makaiba binza be ngbanga kusu ka bowonisilo ika ndeke mutula kugbe kaukitaga batu bagogo. ² Tagyaga bunye na bopisi dididi. Mumbanzu kogwogi pisi ka m unzina kaki, iba a mutu walingunu, ninu akwanana kobuulyogo nzayi kaki yasi. ³ Tukandilagatu banyama nibo bina be bafalasi noku na basinga kye biki katimukana, tanuluto ku tiko mino kapa. ⁴ Tovini mbeyi likingyosi la babato. Ba bakpakpa, ovivi wapu anutundulo. Luki limoti bananaga na mikyo luki mukede aka abe ambu, banaga ku kwa ku safele ika mino kapa. ⁵ A begeyo, lisasu a luki likede kugbe ka nzayi, luki limoti opupisaga makpamuka makpakpa.

Winoni mbeyi beyo mikya-likalu lo buku agbandaga mino tutu yidingi! ⁶ A beyo, lisasu a abe buku, otuma bunye. A libaba la nzayi nilo aputaga obili kusu wasi. Agbandaga obili kusu katukya ka yibukuta adwe ka kukwaku na buku nibo otukyogoku ka lifye lo buku. ⁷ Mumbanzu akwanana kausiso banyama bo tutu, bombu, banyama nibo bolutikonogo ikani bosi, banamukana. Mutu yi ninu usisogo busiso. ⁸ Luki limoti, kegu na mumbanzu gutugu bemoti aka ninu akwanana kakandila lisasu. A luki litula, kapiliga, otumini na lingangi nilo amwogo. ⁹ Tabibisaga Mombukwono-dosu, Obosu na lisasu, luki limoti tugbangaga bata nolu goni bambanzu nibo Kunzi ugya ndi ka likingyosi kaki. ¹⁰ M unzina mu bibiso na ninu ma mogbongoni opupaga ka munoku mimoti aka. Kokwononigu be iki beyo bamamaki. ¹¹ Kegu na likpakpa gutugu limoti aka nilo opupisaga libo lade na nilo lozyo ka liko limoti. ¹² Bamamaki, bugo kabukutagigu manga, buvuka kabukutagigu ndimo. Likpakpa lo libo la liniko kakwananigu kopupiso libo lade.

Yimibo niyo otukyoku kugu wa lisyu

¹³ Mutu wa yimibo ikani mutu wa bugegele a tu luga kunu? Owonisi neki pisi ka yigyigilya yanza, niyo akagya na limbengi la kisiso na yimibo. ¹⁴ Luki limoti makika na imi, na musasa ma kukitaga bengeni, makibibonitogu.

Makoitisonito kuboboka abe linguna. ¹⁵ Inguo ya yimibo yi niyo kotukyogikugu kugu wa lisyε, a yimibo ya obili yi nima, yimibo ya nzayi, yimibo yi otukyogoku ka Mumuyoniso. ¹⁶ A beyo, bambanzu bakika na imi na musasa kaukitaga bengenε, yigya yanyε na banyε dididi ikaga wa. ¹⁷ Yimibo ya kugu wa lisyε a mbeyi iyu bitu, kumbuso yi a na maziyo, yawese na iziyo, yitumo no kumbu, anabukuta yigyigilya yanzanza. Kukogigu iyu bambanzu na mulili, kegε na kuboboka begyo. ¹⁸ Batu nibo bapaga maziyo, bakunaga maziyo luga ka bambanzu, na masolo mi nimo bobuulyogo ni yigya yogbingbili.

4

Kapa obili, wika mumuyoniso ko Kunzi

¹ Langa, ipambu akopupoku luga kunu no pisi tino? Akopupoku pisi ka musasa manyε nimo akaulanana kuso kunu. ² Ma na musasa ma tamatε, luki limoti makegu no pisi kainiso notu, mikaga kuwa bakitulya kamwo bambanzu. Ma na musasa mo luki, luki limoti makakwananigu kainiso nolu. Mapungaga kuwa wa ipambu na ulanana luga kunu. Makakwananigu kainiso na nilo makapa kye ma kegε kakunga Kunzi. ³ Makakunga gutugu, makinisigu no luki li nilo kye tamanaga kunu ikaga yanyε. Makungaga ko bulya yimosisyo musasa manyε kunu. ⁴ Ifunu batu banyε bana! Makibogigu se ambe wakapa obili, wika mumuyoniso ko Kunzi? Nino apa kako limbida na obili, ika kuwa mumuyoniso ko Kunzi. ⁵ Makinonitogu abe Mobiso ko Kunzi abikya payaya be: «Kunzi ikaga na imi ko bulya limbengi nilo obiso kuso kusu!» ⁶ Luki limoti, Kunzi atidukilyoni bubunga budingi kye Mobiso akabikya be: «Kunzi ulananaga na batu ba kibinika, luki limoti udukilyaga batu ba kisiso bubunga.» ⁷ Gyoni neki mutuu ko Kunzi. Gyoni dongoso na mumuyoniso, amepikitatu byi. ⁸ Mukpudoniku Kunzi, amakpudokuto goni ifunu. Wisukusoni maboka, ifunu batu banyε, bubisoni mabengi, ifunu batu ba kuboboka. ⁹ Lyoni kumbu, magama, migama! Batoto kunu iita magamu, igyagya kunu iita kumbu. ¹⁰ Wisisoni kambwa ko Mombukwono-dosu, amabinikatu.

Wakikonitogu zosi ka bambanzu

¹¹ Bamamaki, makonzinyonogonitogu yanyenye luga kunu. Mutu nino anzinyiyaga mamaki yanyenye, ikani kasombiso, anzinaga yanyε ka mutuu ko Kunzi, anosombiso

mutuu mi nimo. Wakosombiso mutuu, wakegu bata mutu yi nino agyaga mutuu, wa kawa abe zoz. ¹² Kunzi mukaka no obisa ndi mutuu, iyi goni no a zoz, iyi mukaka no akwanana kohukuso ikani kamwo. Wakaiva abe wani, iwe nino wa zoz ka mutw wagwo?

Wakikonitogu mutw wa kibinika

¹³ Imukononi mbiya wanu, ibunu nibo mabikyaga be: «Na lisyε nili ikani na bugala, taga banu ka gudw sipakala, tagya ku syangasu simoti, tagaba magabu, tiniso no buyi.» ¹⁴ Makibigu ikani obili kunu ika na bugala bunu! A beyo, ma abe muki payaya, nimo inisogo ko ngbinga mukede, kumbuso yi olimiko. ¹⁵ Okwononi yipere kabikyaga be: «Mombukwono-dosu kapa, tikatu bararu, tagya banu makrumuka dididi.» ¹⁶ Luki limoti, mbiya wanu, ma bakibinika, manibiba. Inguo ya yibinika yi niyo kegw yanza. ¹⁷ A beyo, nino ibaga kagya likrumuka lanza ni kegw kagya, imakyaga ka bunye.

5

Kumbu ka batw ba lingama

¹ Imukononi mbiya wanu, ibunu batw ba lingama! Gomononi, mapamikanaga ko bulya kumbu niyo amutakanya ndeke! ² Lingama kunu opuni, batutu bolyini botu kunu. ³ Olo na fiza kunu ogwini nzuma. Nzuma yi niyo yo amusungulya ndeke, amulya nzuyi abe buku kamusumbo ni ibu. Mimumulyoni lingama la lisyε la mupipilo. ⁴ Makukalyagigu batw nibo bikaga kagya mogubo ka botiko kunu. Hukononi ku bo mino kayigama. Yigama kabu odwini ka motili ko Kunzi, Mombukwana ngu yasi. ⁵ Obili kunu kunu ka litombu ikoni asi ko bulya kaidya nzuyi aka na magyagya. Molingogoni abe banyama nibo bukwisogo ko bulya kamwo. ⁶ Mubisoni batw nibo bakegu na likrumuka ka mukombu, mumwisiso ni bakegu na ibunu na mu mapu.

Kaiko na limbengi linda ni manalumba

⁷ Bamamaki, wikoni na limbengi linda kadwe ku kwa ku Mombukwono-dosu igoku ndeke mino. Winoni mbeyi beyo madima botiko ikaga mino na limbengi linda kabundaga lisyε nilo masolo angata mino. Abundilaga mbwayi ya mambwa na niyo ya mulibo na limbengi linda. ⁸ Ibutu, wikoni na limbengi linda goni. Wisulyoni kye yigoku ka Mombukwono-dosu a kawa buwobi.

⁹ Bamamaki, makonzinilyonogonito yanyenyε, iba Kunzi kamubisonito na mungimbo. Zoz a kawa wa kamaga ka

mupumi, a buwobi kogulyo! ¹⁰ Bamamaki, hutomononi bogyalandu niḅo banzinaga ndi ko lino ko Kunzi. Wikoni na limbengi linda ka yigyogyiso abe ifu. ¹¹ Tumakaga ambe batu ba magyagya kye bokibyatū ndi. Mukanagatu goni bibu ya limbengi linda ka Yobu beyo igyogyisa ndi mino na mibatū buḅanga niḅo Mombukwono-dosu adukilya ndi ka muliḅo. A beyo, Mombukwono-dosu a mutumo na kumbu na bunza.

¹² Kugbe wa niyo, bamamaki, makokogonitogu silika ko lino la kugu wa lisyē, ikani ka niḅo la ḅili, gutugu ko lino lo luki lagogo aka. Makabailyaga be «Iyo» ika «Iyo» aka, makanganyaga be «Haaa» ika «Haaa» aka goni, iba Kunzi kamubisonito na mungimbo.

¹³ Mumbanzu kika ka yigyogyiso luga kunu, alumbi. Kika na magyagya, imbili. ¹⁴ Mumbanzu kika no kolobu, umaki bazee ba kanisa, balumbilya, bagbodyo molingo ko lina ka Mombukwono-dosu. ¹⁵ Malumba nimo ma baya mo, akwanana kahukuso mutū wo kolobu. Mombukwono-dosu amigisya ngu. Kago bi bunye, Kunzi apilya. ¹⁶ Twogoni bunye luga kunu, manalumbilyana iba minisi na muhukuso. Malumba ka mutū wongbingbili ikaga no ngu kugbe. ¹⁷ Iliya a ndi mumbanzu mudongoni abe ifusu goni. Alumba ndi na kekele be mbwayi kolukonitogu. Igyonosa ndi beyo aka yo ka byanga bisaa na batimba madiya. ¹⁸ Kumbuso yi, igilya ndi bata kalumba, mbwayi aluka ndi kotukyoku kugu wa lisyē, litombu apa masolo.

¹⁹ Bamamaki, mutū bemoti luga kunu, kasa pisi ya lingunu, mutū wagogo amigisoku bata ko pisi yi niyo, ²⁰ wiboni ambe mutū nino anyogo mutū wa bunye ko pisi ya bunye, ohukusogo limbengi ka mutū yi nino ka kukwaku. Kunzi apilya bunye fudingi.

Balūwa wa mambwa ninɔ Petele akpika ndi Likpɔmuka la mambwa

Balūwa wa mambwa ninɔ Pɔlɔ ukpikilya ndi bakilisito ba bagɔɔfɔ kubukumuti ba Azia nimɔ. Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mino ka ɔbili yi nimɔ, bakpakyanaga ndi na Petele. Niyo Yeso asa ɔbili yi nimɔ, Petele a ndi atutumbwa ka Bayuda. Bugyogyisa ndi bakilisito bi niɔ ukpikilya ndi ɔ kugbe kye babinikyana ndi Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.

Kinili, Petele ukpikilya ndi kaubikya be bigwinonogi yapu ka baya kye bakegu batu ba mambwa kaigyogyiso. Ubikya ndi goni be Yeso ninɔ babinikyana ndi iyi ninɔ, bagyogyisatu ndi mbeyi kadwe ku kwa ku bamwo ndi mino. Niyo akabikya be bakiko kaigyogiso, okwononi biki na limbengi linda abe iyi. Utumbulyaga ndi goni beyo ɔbili kabu okwononi mino kaiko luga ka batu niɔ bakapagigu Kunzi.

Yigbananaga ya kitabu ka 1 Petele niyi:

Yuuso 1:1-2

Baya yapu 1:3-12

ɔbili wotu 1:13-2:17

Kilisito inatu yigyogyiso 2:18-25

Bakilisito na yigyogyiso 3:1-4:19

Beyo yigya ka bangama ka batu niɔ babinikyana okwononi mino kaiko 5:1-11

Yuuso ya mulibo 5:12-14

Yuuso

¹ Imi Petele atutumbwa ka Yeso-Kilisito no nukpikilyi batu niɔ Kunzi upunaga ndi. Batu bi niɔ bomisikono kuwa abe bobiko ka bewili baya Poto, Galatia, Kapadokia, Azia na Bitinia. ² Obosu Kunzi amupunogoni ndi kambwa aka beyo abikya ndi mino. Limbengi-Lotu amuteni ndi di kaiko batu kaki, kaiko kagya mutuu ka Yeso-Kilisito na kaiko bitu pisi ka bangu kaki.

Kunzi amudukilyi iziyo, amupa maziyo mudingi.

Mutamanagi nimɔ apaga ɔbili

³ Tabibisini Kunzi, abaki Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito! Pisi ko kumbu kaki yo atipa mino ɔbili wambiya, kye apupisa ndi Yeso-Kilisito ka mbaku. Kinili ta mino na mutamanagi nimɔ apaga ɔbili, ⁴ takwanana kainisa na makpamuka nimɔ Kunzi obuulyaga ndi ko bulya ka batu

kaki kugu wa lisyε. Makpamuka mi nimɔ kakwananigu kapɔ ikani kaputikana ikani kolimiko yi. ⁵ Mɔɔngɔni beyɔ mo mino kabailya yɔ, a no ngu kamubuulyogo ko bulya muhukuso. Muhukuso mi nimɔ imibisikoso ndeke ka lisyε la mupipilo.

⁶ Kinili mabutumo na magyagya gutugu beyɔ mo mino kaigyogyisa ko ngbinga mukede na bopisi dididi. ⁷ Yigyogyiso yi niyɔ a ko bulya ya kibisikoso izangiya ya baya kunu. Kika kani bakongogo ɔlɔ ninɔ a luki liputikana ko buku kaiba be a wanza, a abe baya kunu niyɔ a na izangia kugbe a mino kakitanaga ka buzɔ mɔɔngɔni abe ɔlɔ. Kinili Kunzi abibisa ndeke, adondisyo na abisa kugu, mutɔ wa baya ya lingunɔ wa Yeso-Kilisito odoku ndeke mino. ⁸ Mapagatu Yeso, gutugu beyɔ makanaminigu mino yɔ. Mabinikyononi gutugu beyɔ aka yɔ ma kegu mbeyi mino kamina mbiya wanɔ. Kinili mokogwa magyagya mudingi nimɔ mambanzɔ kakwananigu kozukogo. ⁹ Mokogwa magyagya kye minisoni na muhukuso, nimɔ a mukalya ma baya kunu.

¹⁰ Bogyalandɔ bakisa ndi, bakpima buwobi-buwobi bu-lyo muhukuso mi nimɔ. Babikyaga ndi kambwa mongoni ko bulya apepe ninɔ Kunzi amɔwanyaga ndi. ¹¹ Bakisa ndi yapɔ kandanga ngbingo na pisi tino yɔ likpamuka nilɔ Limbengi ka Kilisito abikya ndi, akwanana mino kaigyonosɔ. A beyɔ, Limbengi li nilɔ a ndi kusɔ kabɔ, abikyaga ndi kambwa aka beyɔ Kilisito igyogyisa ndeke mino, na beyɔ ibiba kaki akwanana ndeke mino kodoku kumbuso yi. ¹² Kunzi umibisa ndi bogyalandɔ be Mongoni Manza mi nimɔ upá ndi, kegu ndi ko bulya kabɔ bikpe, luki limoti a ndi ko bulya kunu. Mbiya wanɔ, babibikya ba Mongoni Manza bamubikyaga ndi likpamuka li nilɔ pisi ko ngu ya Limbengi-Lotu kotukyoku kugu wa lisyε. Gutugu bamalaika aka bikpe, ba gɔni na musasa kaibo yi.

Wikoni bitu pisi ka yigya kunu

¹³ Kinili, okwononi kaiko bakitulya ka ligubo, wikoni bufisi. Bisoni mutamanagi kunu ko bulya apepe ninɔ minisono ndeke na iyi wa Yeso-Kilisito odoku mino. ¹⁴ Mubongoni Kunzi, makikonitɔgu bata na musasa manye ninɔ mikaga ndi na imu ka bundeli, wa mikaga ndi mino ko biti. ¹⁵ Luki limoti, wikoni bitu pisi ka yigya kunu yasi, mɔɔngɔni begeyo Kunzi ninɔ amumakaga a mino bitu. ¹⁶ A beyɔ, Mobiso ko Kunzi abikya be: «Wikoni botu kye imi na wotu.»

¹⁷ Ka malumba kunu, mamakaga Kunzi be Baba, mutu yi nino usombisaga batu basi ka bungbingbili kabyenene na lasi nilo mutu yikaka-yikaka ogyi. Kinili, ka masye mi nimo amutigyolyi ka obili wanu, wonisiloni pisi ka yigya kunu be mabangagatu Kunzi. ¹⁸ Makaiba beyo Kunzi amuluwa ndi mino, kamunyogo ka yigya yanyenye niyo botitonu bamuwonisila ndi. Kegu ndi pisi ka makpamuka nimo akwanana kapatikana abe falanga ikani olo. ¹⁹ Luki limoti, makulikanaga ndi pisi ka bangu ya ligabu lapu niyo ka Kilisito. Iyi nino bamwo ndi abe mikya-kondolo nino wanza ni kegu na mudili ikani na ipukulu. ²⁰ Kunzi apunaga ndi Kilisito kani kanogyigu obili. Awonisa ndi ko bulya bunza kunu ka bongbingo bi nibana ba mupipilo ba. ²¹ Pisi ku kaki, mabailya Kunzi nino apupisa ndi ka mbuku, apa ibiba. Kinili mobisaga baya kunu na mutamanagi kunu ko Kunzi.

²² Ibunu, mibubisoni pisi kagya likpamuka la lingunu, kapanana ka lingunu abe bamamaki. Ponononi kugbe luga kunu, na limbengi limoti. ²³ A beyo, mibukutoni nganga ya yiba. Kegu na bababa nibo ba nzayi ya litombu, luki limoti pisi ka busolo nibo kokwogigu. Busolo bi nibo ni manzina mo ngu na ma benze na benze ko Kunzi. ²⁴ Kye ikpikaga be: «Batu basi ba abe tonito ibiba kabu yasi a abe mauwa, Tonito kumilaga, mauwa mi obuukono.

²⁵ Luki limoti, likpamuka ka Mombukwono-dosu Ikogo ka benze na benze.»

Likpamuka li nilo ni Mongoni Manza nimo bamubikyaga ndi.

2

Litalu lo ngu na livanza lotu

¹ Wosoni neki likpamuka lanye lasi, bokoli, kuboboku, gutugu imi aka na unzinzinya bengen. ² Wikoni abe bomiki nibo dibukuti mbiya, na musasa ma molungo ma lingunu nimo ma likpamuka ko Kunzi bongbinga basi. Makika komwo, makwanana kopingo na kainisono na muhukuso. ³ Kinili, Mobiso ko Kunzi abikya be: «Miboni bunza ka Mombukwono-dosu Kunzi.»

⁴ Mukpudoniku Mombukwono-dosu, litalu lo ngu nilo bambanzu bombimba ndi. Luki limoti Kunzi opunogoni ndi kye ina be a luki la izangiya kugbe. ⁵ Ibunu widukuloniku abe matamu mongu, iba bopiki na ibunu ndabu ya malumba niyo ya limbengi. Kuso yi miko ligbuta ka bokumu botu nibo ba na ligubo kapá Kunzi apeepe wa

Limbengi nino abosilo pisi ka Yeso-Kilisito. ⁶ A beyo, Mobiso ko Kunzi abikya be:

«Napunaga ndi litalu la ligabu lapu nilo osulyogo mubumbe ma ndabu, nobiso ka Siona, matu nino abailya litalu li nilo kokwigu ndeke suni.»

⁷ Litalu nilo a na ligabu lapu kugbe kunu ka batu nibo mabaya, luki limoti ka nibo bakabailiyagu:

«Litalu nilo bopipiko bombimba ndi odonuku kawa litalu lidingi kosulyo mubumbe ma ndabu.»

⁸ Mobiso ko Kunzi abikyatu goni ka pa yagogo be:

«A litalu lisokisogo a goni nilo ligwisisa bambanzu.»

Batu nibo basakaga ndi kye bakapagu ndi kabailya likpumuka ko Kunzi. Kunzi upunaga ndi ibu ka niyo.

⁹ Luki limoti, ma ibunu batu nibo Kunzi upunaga ndi, bokumu ka Ngama, livananza lotu, livananza ko Kunzi. Iyi amupunaga ndi kabikyaga makpumuka manzanza nimo agya ndi. Iyi nino amamakaga kopupo ko biti na kogulya ka bungbanganya kaki nibo banza. ¹⁰ Ma kegu ndi kambwa livananza ko Kunzi, luki limoti ma kawa mbiya wanu livananza kaki. Kunzi kegu ndi kamuminyilya kumbu kambwa, luki limoti a kawa mbiya wanu kamuminyilya kumbu.

Okwononi kaika na yigya yanza luga ka bengeni

¹¹ Bomika-mama bupakaaa, ma bobiko, mugu kunu kegu kunu ka obili. Wibuulyoni na musasa ma nzayi nimo akaulanana na limbengi. ¹² Wikoni na yigya yanza luga ka nibo bakamibigu Kunzi, iba bakamukulyaga gutugu likpumuka lanye aka, biki kaina yigya kunu yanza aka. Kawa wa gowa, babibisa ndeke Kunzi wa igoku mino.

¹³ Hubongoni batu bakpukpu basi ko bulya ka Mombukwono-dosu. Mubongoni ngama mudingi nino a na bungama kugu ka batu basi, ¹⁴ mubanga bangama ba bewili. Utikoku ndi bangama bi nibo kaugyogyiso batu banye basi, na kaubibiso batu nibo bagyaga likpumuka lanza. ¹⁵ A beyo, Kunzi akapa be wikoni kagya binza iba batu nibo bakibigu luki na nibo ba bungingi bakikonitogu na nilo babikya. ¹⁶ Obili kunu iki abe batu nibo bokulikonogoni ka busunzu. Luki limoti, kulikanaga kunu kikonitogu abe kutuko kasuma bunye, wikoni na

2:6 2:6 Wanda ka Isaya 28:16. **2:7** 2:7 Wanda ka Mambu 118:22. **2:8** 2:8 Wanda ka Isaya 28:16. **2:9** 2:9 Wanda ko Pupo 19:5-6; Isaya 43:20; Pupo 19:5; Yigilya 4:20; 7:6; Isaya 43:21; 9:1. **2:10** 2:10 Wanda ka Jseya 1:6, 9; 2:1, 23, 25.

igya abe bosunzu ko Kunzi. ¹⁷ Hubongoni batu basi, mupa bomomonu ba baya, mabanga Kunzi, mabanga ngama mudingi.

Yigyogyiso niyo Kilisito alya ndi

¹⁸ Ibunu bosunzu, hubongoni bombukwono-donu ka bopisi bayasi. Makubongonitogu asi nibo aka bo banza na botombii, luki limoti hubongonito goni nibo badiya. ¹⁹ A izangiya kapilya yigyogyiso ka likpamuka nilo wakogyigu ko bulya yibanga Kunzi. ²⁰ A beyo, makika kalya buma ko bulya bunye nibo mogyi, ika na izangiya tino? Luki limoti, bakamugyogyiso ko bulya yigya yanza kunu, kika kani mopilyini buzū bi, niyo a na izangiya yidingi kambwa ko Kunzi. ²¹ Kunzi amumaka ko bulya yi niyo kye Kilisito bikpe alya ndi igyogyiso ko bulya kunu. Amusilya kawa likingyosi be kye kpokyononi ka masoku kaki. ²² Kagyagu ndi bunye, likpamuka la kuboboku gutugu limoti aka kopupagu ndi ka manoku kaki. ²³ Niyo ba ndi katumbwa, kigisyagu ndi, wa a ndi mino kaigyogyiso, kulananagu ndi na batu bi begayo. Luki limoti isa ndi ka maboku ko Kunzi nino akogo likpamuka ka bungbingbili. ²⁴ Kilisito bikpe abinika ndi bunye kusu ka nzayi kaki ka musalaba. Agya ndi beyo kye ifusu tiki abe bamanda ko bulya bunye, tiniso na obili wongbingbili. Minisono na muhukuso ko pisi ya bevidi kaki. ²⁵ A beyo, ma ndi abe bakondolo bubungogo. Luki limoti, mbiya wanu migoniku ka nino a mububulyo kunu na nino akamubuulyogo.

3

Vononi ka bakilisito

¹ Ibunu boko aaa, hubongoni bombunyonu begayo. Kawa wa gu wa, batu bagogo luga kabu nibo biko kani bakanoboilyigu likpamuka ko Kunzi, bakwanana koyikono pisi ka igya kunu, gutugu makonzini. ² A beyo, okwononi bini asi igya yanza kunu aka pa imoti na kubangaku. ³ Makokisonitogu kainiso banza asi ka nzayi aka, abe ka lilaluka lo tukatu, kaimokisyo makpamuka ma olo ikani kaimokisyo botu bayanzanza. ⁴ Luki limoti, kisoni yipepe bunza ba mutū wa kuso, bunza ba limbengi laweseē na la maziyo nibo kakwananigu kapada. Bunza bi nibo a na izangiya yidingi ko Kunzi. ⁵ Kinili ka bundeli boko ba baya nibo bobisa ndi mutamanagi ko Kunzi, fibungusyaga ndi begayo kani banabanga bambunyahū. ⁶ A abe Sala nino

abangaga ndi Abalahamu, anamaka be «Mombukwanadami.» Makiko kagya bunza beyo, kani makegeu kabanga luki, miko bomikaki boko bi.

⁷ Ifunu baluku aaa, wikoni mudongoni begeyo na boko kunu kani manibo ambe ba kegu no ngu abe ifunu. Wikoni na ibu kani manudondisyo kye ifunu na ibu makwanana ndeke kainiso na mukalya ma obili walingunu ka maboku ko Kunzi. Gyoni beyo kye kikonitogu no luki nilo akpingba malumba kunu.

Kaigyogyiso ka bungbingbili

⁸ Ka mulibo, ifunu basi wikoni na tamanaga imoti na limbengi limoti. Ponononi abe bomika-muko, wikoni na yigya yanza na yisiso luga kunu. ⁹ Makigisyonitogu banye ka banye, gutugu mosikoni aka. Luki limoti, wikoni na münzina ma bubunga kye Kunzi amumaka ndi ko bulya yi, iba amudukilyi bubunga. ¹⁰ Begeyo Mobiso ko Kunzi abikyaga mino be:

«Mumbanzu yi ninu apa kaiko na obili wanza, na kaiko na magyaga

asi munuku manye, asa likpamuka la kuboboku.

¹¹ Asi likpamuka lanye, agya likpamuka lanza, akisi maziyo, igwinonogo nomu.

¹² A beyo, misa ko Mombukwono-dosu ikaga ka batu bongbingbili,

ukanagatu malumba kabu,

luki limoti, upilyaga batu banye mugongu.»

¹³ Wani nu amugya banye kika kani ma na kekele kagya likpamuka lanza? ¹⁴ Luki limoti, kika gutugu kani makaigyogyiso ni managya bunza, gwoni asi magyaga aka. Makubongonitogu bambanzu gutugu ikii aka, makomboboyonitogu. ¹⁵ Luki limoti, mubibisoni Kilisito ka mambengi kunu, iyi abe Mombukwono-dosu. Wikogoni bongbinga basi bakitulya kausikisyo nibo biko kamumuuso isi ya mutamanagi nimo ma na imu. ¹⁶ Luki limoti, gyoni beyo na limbengi lawese na la kubangaku. Wikoni na mambengi bingu. Makiko beyo, nibo biko kamünzinzinya yanye ko bulya yigya kunu abe babibya ka Kilisito, bogwa suni. ¹⁷ Kika kani Kunzi oponi be wigyogyiso kani wakagya bunza, a binza, kani kegu ko pisi yigya banye. ¹⁸ A beyo, Kilisito igyogyisa ndi nganga yimoti aka ko bulya banye ka bambanzu. Okwa ndi iyi payaya aka ko bulya ka batu banye, kamuluto ko Kunzi. Bamwo ndi ka nzuyi, luki limoti opupo kawa ndi ka mbuku pisi ka Limbengi-Lotu. ¹⁹ Pisi ko ngu ya Limbengi li nilo, aga ndi kakawa ku ka mambengi

ka batu niɓo bokwaga ndi. Mambengi mi nimo a ndi ka boloko. ²⁰ Isi yi be mambengi ka bambanzu bi niɓo bakya ndi kamukana Kunzi wa a ndi mino kaubundila na limbengi linda. A ndi ko ngbingo yi nino Nua a ndi mino kabaka ingbolo. Batu bafede aka bo bahakaga ndi ko tumo. Batu bugina aka bogulya ndi ka ingbolo. ²¹ Libo li nilo a ndi likingyosi la ibatiso niyo akamuhukuso mbiya wanu. Kegu yi ko bulya yisakusa mokoku ma nzayi, luki limoti, ko bulya kakunga Kunzi limbengi lango. Ibatiso akamuhukuso kye Yeso-Kilisito opuponi ka mbuku. ²² Iyi nino aga ndi kugu wa lisyɛ, a ka kambanzikaniko ko Kunzi. Ku beyo, a ngama ka bamalaika, ngama ka batu bakpakpu na ngama wa makpumuka masi mo ngu nimo a kugu wa lisyɛ.

4

ɓili wambiya

¹ A beyo, Kilisito igyogyisoni ndi ka nzayi, wikoni goni ibunu bakitulya kaigyogyiso mudongoni abe iyi. Mutu nino igyogyiso ka nzayi, kidukulogigu bata kagya bunye. ² Ka masye mi nimo motigoli na imu kunu ka ɓili, wikoni kuwa kagya beyo Kunzi iko mino kapa ka ɓili kunu. Makikonitogu bata kagya musasa manye ma nzayi. ³ A beyo, molyoni ndi ngbingo mudingi kagya likpumuka nilo batu niɓo bakamibigu Kunzi bapaga. Mikaga ndi kakpakyana gbalɩ, musasa manye mutumo bidɛ, libama, manubino bodumo banye niɓo bamumukanaga mino komwo na kagya likpumuka lanye, na kobibiso gbilito. Niyo a likpumuka lo suni. ⁴ Mbiya wanu likpumuka umbongini batu bi niɓo bakamibigu Kunzi kye bafegu bata kamumina pa imoti na ibu ka likpumuka lanye. Kinili bikaga kamubinikilya makpumuka bitititi. ⁵ Luki limoti, basambatɩ ndeke kambwa ko Kunzi ka masi nimo bagya ndi. A beyo, a wakitulya kausombiso batu niɓo fubisi na niɓo bokwogoni ndi. ⁶ Kinili Kilisito abikyaga ndi goni mino Mongoni Manza ka batu niɓo bokwoni ndi. Busombisa ndi ko bulya makpumuka nimo bagya ndi wa ba ndi mino ka ɓili. Luki limoti, mbiya wanu, ko pisi ya Limbengi-Lotu, bakwananatu kuwa kaiko na yigya niyo Kunzi apaga.

ɓili ka batu ko Kunzi

⁷ Mulifo ma makpumuka masi a kuwa buwobi. Wikoni neki na tamanaga yanza, mika kaiminya iba wikonito bakitulya kalumba. ⁸ Kambwa wa likpumuka lasi, ponononi luga kunu kugbe kye sipananiso otikyogo bunye

bakpɔ. ⁹ Tilyononi luga kunu binza kani makeɣɔ no miso mundindilo. ¹⁰ Mutu yikaka-yikaka abisi aɛɛɛ ninɔ Kunzi apá ndi kausingyo bɛngeni. Mika kɔwa bagya-ligubo banza niɔ boɔuulyaga baɛɛɛ dididi niɔ Kunzi amulɔpyaga. ¹¹ Mutu ninɔ a na aɛɛɛ kabikyaga Likpɔmuka ko Kunzi, abikyagi. Ninɔ a na aɛɛɛ mugugubyo bɛngeni ugugubyi no ngu niyɔ Kunzi apá ndi. Kɔwa wa, Kunzi avi ibiba ka bopisi baya makpɔmuka masi, pisi ka Yeso-Kilisito ninɔ a na ibiba no ngu ka bɛnzɛ na bɛnzɛ! A asi bɛyɔ aka yɔ.

A binza kaigyogyisa abɛ mukilisito

¹² Iɔunu bomika-mama bɔpakaaa, likpɔmuka kamumbongonito ko bulya yigyogyiso yapɔ niyɔ makalya. Maki-nonitɔɣɔ abɛ kiko likpɔmuka limbanga lo akamɔgya. ¹³ Luki limoti, gwoni magyagya kye makaigyogyiso mɔɔngɔni abɛ Kilisito. Kinili mogwa ndɛkɛ magyagya mudingi wa inisono ndɛkɛ mino ka ibiba kaki. ¹⁴ Igyagya kunu, kika kani bakamutumbwa ko bulya ka Kilisito. A bɛyɔ, Limbengi la ibiba niɔ a Limbengi ko Kunzi a kɔso kunu. ¹⁵ Gutugɔ mutu bɛmoti luga kunu kigyogyisonito abɛ mamwɔ bambanzɔ, ikani abɛ mutu wo kubakɔ, ikani abɛ mɔgya-manyɛ ikani abɛ mutu wa kidailya likpɔmuka ka batɔ bagɔɔ. ¹⁶ Luki limoti, mumbanzɔ kika kaigyogyiso kye a mukilisito, kinonito suni, abibisi Kunzi ninɔ apá lino li niɔ.

¹⁷ Ngbingo musombiso odunuku, livananza ko Kunzi lo apɔnga kaika ko ngbongu. Luki limoti, kipɔnga na ibusu, opipilo kɔwa bunɔ ka niɔ bakapagɔ bakabailya Mongoni Manza? ¹⁸ A bɛyɔ Mɔbiso ko Kunzi abikya mino bɛ:

«Kika kani mutu wongbingbili oukogini pisi ka bɔkpekikpekɛ,

ika kɔwa bunɔ ka niɔ bamaya Kunzi na batɔ ba banyɛ?»

¹⁹ Kinili, okwononi bɛ batɔ niɔ bakaigyogyiso kye bakagya niɔ Kunzi apaga, bidukulogi kagya bunza aka. Bɔbisi ɔbili kabɔ ka mabokɔ ko Kunzi ninɔ ɔgya kye utulyosogo bagɔmɛ kaki basi.

5

Mutu ko bulya ka bazeɛ ba kanisa

¹ Na kɔwa kaubikya bazeɛ ba kanisa niɔ ba luga kunu mbiya wanɔ. Imi mombukwana-daki yi na mɔzɛɛ abɛ iɔunu gɔni. Ninatɔ ndi no miso igyogyiso ka Kilisito. Kinili nikatɔ ndɛkɛ na pa wa ibiba kaki ipupiso ndɛkɛ mino.

Nakapa kamubikya be: ² Mubuuulyogoni ambaza ninu Kunzi amupá mudongoni beyo bobubulyo ba banyama bagyaga mino. Makogyonito ligubo be kye bamukpomyi kayaru, luki limoti, gyoni na limbengi lanza beyo Kunzi apaga mino. Makogyonitogu ligubo kye minisoni no bui, luki limoti gyoni pisi kaipá. ³ Makokisonitogu kaiva abe bangama kugu ka batu bi nibo Kunzi amupá. Luki limoti, wikoni likingyosi lanza ka ambaza. ⁴ Ko ngbingo yi ninu Ngama ka bobubulyo odoku ndeke mino, mibanga kawa ndeke begbegbe baya ibiba nibayo kaputikanigu ndeke.

⁵ A mudongoni begyo, ibunu bawanza, hubongoni bamboku. Ibunu basi miko na limbengi la kisiso luga kunu kye Mobiso abikya be: «Kunzi ulananaga na batu ba kibinika, luki limoti, udukulyogo batu ba kisiso babunga.»

⁶ Wisisoni neki kambwa ko Kunzi ninu wo ngu, iba amubiniki ndeke ka lise nilo awanyaga ndi lo. ⁷ Bisoni buti ba mabengi kunu ka maboku kaki kye asyeye limbengi ku kunu.

⁸ Wiminyonito, makololonitogu! Kye mumuyoniso kunu beyo ka Abili akaamama bigbagbagba kani analungikyana abe kpwingi, kakisa mutu yi ninu alya. ⁹ Bisoni na iyi dongoso, mitikityaga ka baya. Wiboni ambe bomomonu bakaigyogyiso ka obili wasi begyo. ¹⁰ Migyogyisatu mbeyi bata ko ngbinga mukede. Luki limoti Kunzi wa iziyo amumaka kogulya ka ibiba ya benze na benze pisi ka matikana na Yeso-Kilisito. Kawa wa gu wa, amudwisatu ka mulibo, amungotiso, amupá ngu, amumomosa kani makegu kapika bipেকে-পেকে. ¹¹ Iyi nu a no ngu ka benze na benze! A asi beyo aka yo.

Yuuso ya mulibo

¹² Sila ninu a mika-mama wa limbengi nu etungbuli bi kamukpikilya igbutu ya balawa yi nimu. Nopo kamutumisa mabengi na kamubikya ambe niyo a iziyo ya lingunu ko Kunzi, wigwinonogoni na iyu aka. ¹³ Kanisa ya Babiloni, niyo Kunzi apunaga abe ibunu, amumuusogito. Gutugu mikami aka beyo ka Maliko, amumuusogito goni. ¹⁴ Tilyononi, mopututonogo luga kunu abe bomika-muko.

Maziyo iki pa imoti na ibunu batu ka Kilisito basi.

Balūwa wa yiba nino Petelē akpika ndi Likpūmuka la mambwa

Kitabu ya yiba niyo atutumbwa Petelē okpika ndi niyi. A beyo, ukpikilya ndi bakilisito ba gudfu yimoti bene. Gutugu mutū bemoti aka kabikyagu be balūwa yi nimu a nino ukpikilya ndi batū bi niḅo bukpikilya ndi balūwa wa mambwa, kye mumbanzu gutugu bemoti aka kibigu be Petelē ukpika ndi babalūwa baba bi niḅo aka ɓo. Abikya ndi iyi asi be balūwa yi nimu a balūwa wa yiba nino akpika ndi (Wanda 2 Petelē 3:1).

Petelē abikya ndi be batū bemoti-bemoti bindaga ka bakilisito, banūtiwa makpūmuka di no Mongoni Manza nino ūtiwa ndi. Bagyaga ndi niyo bopo, banabikya be Yeso kigikugu ndeke bata. Petelē abikya goni ndi be ɔbili ka mukilisito okwononi kabosilo Kunzi. Mutū mi nimo Yeso upá ndi batū bi niḅo ba ndi na ibu wa a ndi mino ka ɔbili mo a ma lingūnū. Likpūmuka li nilo bokwononi kogwi ka limbengi kabū nilo.

Yigbananaga ya kitabu ka 2 Petelē niyi:

Yuuso 1:1-2

Beyo ɔbili ka mukilisito okwononi mino kaiko 1:3-15

Wigwinonogoni bingbufu ka mutū nimo mukana ndi 1:16-21

Batū bi niḅo buwonisilogo bengeni likpūmuka nilo kegu lo ngbingbili 2:1-22

A beyo, Yeso igokuto ndeke 3:1-18

Yuuso

¹ Imi Simoni-Petelē nino na mugya-ligubo na atutumbwa ka Yeso-Kilisito no nakaukpikilyo batū niḅo ba na baya yidingi mūdōngoni abe niyo kusu, pisi ka bungbingbili ko Kunzi na Muhukuso kusu Yeso-Kilisito.

² Kunzi na Yeso Mombukwono-dosu nino mamibaga bamudukilyi iziyo na maziyo makpū.

Kunzi amūmakaga na amūpūnaga

³ A beyo, pisi ko ngu kaki, Kunzi atipá ndi masi nimo okwononi ka ɔbili kusu. Igyonosa ndi beyo kye tiki bakigwinonogo na kabibiso nino atimakaga ndi kaiko pa imoti ka ibiba na bunza kaki bikpe. ⁴ Kabyenene na ibiba no ngu yi niyo, Kunzi atipá ndi agume wanza na mudingi kugbe. Agya ndi beyo kye makalikanagi ka musasa manye

ma obili yi nimu, mabye kuwa yigya kaki mombukwana-daki yi. ⁵ Kinili, gyoni kekele kamatila bunza kugu wa baya kunu, yimibo ka bunza. ⁶ Mamatila yigwi mambengi ka yimibo, miko na limbengi linda kaigwi mambengi na mamatila limbengi linda kaigwinonogo ko Kunzi. ⁷ Kugu wa limbengi la kigwinonogo ko Kunzi wikoni na libukutana, kugu wa libukutana mamatila sipananiso. ⁸ A beyo, makika na yigya niyo yasi, mobuulyogo, amupatu ngu kagya ligubo na kabukuta bumo na makwanana kamibo Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito binza. ⁹ Luki limoti, matu yi nino kegu na yigya yi niyo, azwa kaki a mukudu, a abe matu wo kolobu ya mamomo. Obusoloni be Kunzi asukusoni ndi bunye kaki bandeli.

¹⁰ Kinili, bomika-mama, gyoni kekele kugbe kabailya molikoni nimo Kunzi amumakaga ndi mino, na beyo amupunaga mino. Makagya nilo lasi, makogwigu ndeke ka bunye gutugu iki yi aka. ¹¹ Makagya beyo, Kunzi amuukulya mupumi bikpo kogulya ka Bungama ba benze na benze ka Mombukwono-dosu na Muhukuso kusu Yeso-Kilisito.

¹² Kinili, niko asi kamutomosyo aka masye masi makpumuka mi nimo, gutugu beyo miboni ndi mino yo na beyo migwinonogo mino ka linguna niyo bamupa ndi. ¹³ Nakaina binza kamuzuzukiso na kamutomosyo ngbingo yi nino na mbeyi bata mino kakutaga aka. ¹⁴ A beyo, nakaiba ambe nika banu kaasa nzuyi ya litomba yi niyi, madongoni beyo Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito emibisa ndi mino. ¹⁵ Luki limoti, nanya ndeke lasi ambe nakokwo gutugu, wikoni katamanaga masye masi makpumuka mi nimo.

Batu nibo bina ndi ibiba ka Kilisito

¹⁶ A beyo, takamuzukilyagagu ndi likpumuka lo ngu ya kigoku ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito abe babibu baya bongu na baya bokoli. Luki limoti, tina ndi budingi kaki no miso. ¹⁷ A beyo, Kunzi Baba alingisaga ndi boku. Apa ibiba ngbingo yi nino liyu la ibiba yidingi ko Kunzi otukyoku ndi mino kugu wa lisyé, anabikya be: «Nimuna a mikami mupaka, nogwaga magyagya na iyi kugbe.» ¹⁸ Ibusu bamombukwono-dosu bi bo takana ndi liyu li nilo kotukyoku kugu wa lisyé, ngbingo yi nino ta ndi mino na ba Yeso ka ngupa yotu.

¹⁹ Ta goni kabailya munzina nimo bogyalandu babikyaga ndi. Mogyi binza kaigwinonogo nomu. A madongoni abe tala nino akanze ko biti, kadwe ko ngbingo yi nino lisyé atinikaga mino na ko ngbingo nino lingutu lo mbolugo

anze banu mino ka mambengi kunu. ²⁰ Kambwa wa yasi, wiboni ambe mumbanzu gutugu bemoti aka kakwananigu katumbulaga iyi mukaka bugyalandu ba Mobiso Motu. ²¹ A beyo, mumbanzu gutugu bemoti aka kanonzingu ndi na bugyalandu ka sipananiso kaki bikpe. Luki limoti, babikyaga ndi likpamuka ko Kunzi ko pisi ya Limbengi-Lotu.

2

Kunzi ugyogyisatu ndeke bowonisilo ba bongu

¹ Ka bundeli, bogyalandu ba kuboboku batu ndi luga ka bomikya Bezaleli. Bowonisilo ba kuboboku bopuponokuto ndeke luga kunu begyo. Bamakya ndeke mutiwi manye na ma bongu bipela, bamanganya ndeke Muwonisilo nino uhukusa ndi, bimakyilya kuwa ibu bamombukwana-dabu bi banye nibo ulumwisogo ndeke bigbatata. ² Bambanzu bakpe bubiyyaga ndeke bingbooo ka likpamuka lanye. Binaga ndeke pisi ya lingunu payaya ko bulya kabu. ³ Kakisa kainisoniso na mukumbo, bowonisilo ba kuboboku bi nibo balyalyaga ndeke ka gongu kunu pisi ka babibu baya bongu-bongu. Luki limoti, Kunzi umokyoni ndi ka mukumbu ndeli, bakolipyigu no lumwogo.

⁴ A beyo, Kunzi kukwilyagu ndi bamalaika nibo bagya ndi banye kumbu, luki limoti, ufikita ndi ka pa ya kigyogyiso. Na ku beyo, bukandaga na baselegeni kabundaga lisyeye liko ngbanga. ⁵ Kunzi kakwilyagu ndi goni obili wandeli kumbu, luki limoti, ulumwisaga ndi batu banye ba obili no tumo. Ahukusa ndi Nua aka mukaka nino abikyaga ndi likpamuka la lingunu, pa imoti na batu bagogo madiya na ika. ⁶ Kunzi umakyatatu ndi goni bagudu ba Sodomu na Gomolo ka mungimbo, ulumwisogo no buku. Ko pisi yi niyo, uwonisila ndi batu ba banye likingyosi la nilo usilya ndeke. ⁷ Ahukusa ndi mututu wongbingbili beyo ka Loti, nino limbengi akandikanaga ndi na yigya ya budanda ka batu banye. ⁸ A beyo, iyi yi nino mututu wongbingbili ikaga ndi luga ka batu banye, anina, anakana masye masi nimo aputaga ndi limbengi la bungbingbili kaki. ⁹ Kinili, Mombukwono-dosu ibagatu beyo okwononi mino kaukulaga ka bukpeki-kpeki batu nibo bigwinono na iyi. Luki limoti, a mbeyi kaubuulyogo batu banye wa aka wa, anabunda kaugyogyiso ka lisyeye liko mukumbu. ¹⁰ Kugbe, ugyogyiso ndeke batu nibo bikaga kabye tamanaga yanye

ya nzuyi kabu, banina bungama ka Mombukwono-dosu payaya.

Bowonisilo ba bongo bi nibo buminaga batu bagogo payaya, ba bakibinika, bakegu na kubangaku na batu ba ibiba ba kugu wa lisyε. Luki limoti bikaga kautumbwa. ¹¹ Gutugu bamalaika aka, nibo bukitogi se bowonisilo ba bongo bi nibo no ngu na bututungyo, bakakogigu ngbanga ka batu ba ibiba bi nibo ikani kautumbwa ko misa ka Mombukwono-dosu. ¹² Bowonisilo ba bongo bi nibo ba mudongoni abe banyama nibo bakegu na yimibo, bubukuta ndi ko bulya kaugwigo ka bakpaka aka na kamwogo. Batumbwaga makpamuka masi, gutugu nimo bakibigu. Bolumwogo ndeke mudongoni abe banyama bi nibo. ¹³ Bugyogyiso ndeke mudongoni begoyo ibu bugyogyisaga ndi mino batu bagogo. Bogwaga magyagya kotulyoso bingbanganya tamanaga kabu yanye na musikatu. Bogwaga magyagya kamubobo kani ma na ibu kalyalya, buliki kabu luga kunu apaga suni. ¹⁴ Miso kabu amutumo na tamanaga ya budanda aka bidε, bakupogigu ibu kagya banye. Bubulisyogo batu nibo ba na mambengi bipoli. Ba goni na mambengi ma ligbugbu ko bulya mukumbo. Ligbongoni ko Kunzi a kugu kabu! ¹⁵ Bosoni ndi pisi yo ngbingbili, bobungogo na babye niyo ka Balama, mika Beoli. Iyi Balama apaga ndi buyi nibo hapaga ndi ko bulya likpamuka lanye. ¹⁶ Luki limoti, bayoyisa ndi ko bulya banye kaki. A beyo, punda muko yi nino kanzinagigu, apunga ndi kanzina na liyu abe mambanzu. Kuwa wa gu wa, punda yi nino apakya ndi yigya ya bungingi ka mugyalandu yi nino.

¹⁷ Bowonisilo ba bongo bi nibo ba mudongoni abe makpakpa nimo mafaga. Ba goni abe bekuaba nibayo akawiwila na mbumbo. Kunzi ubungusyilogoni ndi pa ko biti niyo bindengbu-ndengbu. ¹⁸ Manzina kabu ikaga nimo makibinika na nimo kegu na izangiya. Pisi ka manzina mi nimo, bugwisisogo batu nibo bupupogi batu banye ka mudongo mbiya be biki kagya budanda. ¹⁹ Babikyaga be bakulikanagatu ndeke. Luki limoti, ibu bamombukwanadabu bi ba bosunzu ba budanda nibo akaulumwisogo. A beyo, mambanzu yikaka-yikaka a musunzu wo luki lasi nilo ikaga na iyi lidita. ²⁰ A beyo, bambanzu boukogoni ndi ka yigya yanyenye ya obili, pisi kamibo Mombukwono-dosu na Muhukuso kusu beyo ka Yeso-Kilisito. Luki limoti, bakiga bata kumbuso ka yigya yanye yi niyo a ndi ni uditini yo, obili yi nino bopipilo na iyi ika kuwa wanye kugbe

kakitaga ninɔ wa mambwa. ²¹ A gutugu ndi binza kaiko kani bakibigu pisi ya bungbingbili. Kegu ndi na izangiya be fibi, kumbuso yi, basa bata mutuu motu nimo bupá ndi. ²² Likpamuka nilo bagya ndi, akowonisila linganu la ligbitoku nilo abikyaga be: «Inva igilyini kalya mozoyo kaki» na: «Nguya ninɔ apunya kaisukusaga, igilya bata kaituluba ka butulu.»

3

Mombukwono-dosu igokuto ndeke

¹ Ibunu bawai, balawa kami wa yiba kamukpikilyo nima. Kusɔ wa babalawa nibana basi baba, no bi kapa kozuzukiso kusɔ kunu tamanaga yanza ka mutuu mi nimo mukana ndi. ² Nakapa ambe tomononi makpamuka nimo bogyalandu botu bamubikya ndi ka bundeli. Tomononi goni mutuu ka Mombukwono-dosu na Muhukuso, nimo batutumbwa kunu bamupá ndi. ³ Kambwa wa yasi, wiboni ambe ka masye ma mulibo bambanzu bopuponokuto ndeke. Batu bi nibo biko kabye musasa kabu aka bamombukwana-dabu bi. Bamutibaga ndeke bikyaaa, ⁴ banabikya be: «Si Yeso abikya ndi be odokuto ndeke! A kuwa yani? A beyɔ, katukya wa aka wa botitosu bolumwaga ndi mino, makpamuka masi a mufongoni beyɔ aka yo a ndi mino wa Kunzi agya ndi mino obili.» ⁵ Bakabusala ka yakolyi be: katukya ka bundeli, Kunzi agya ndi lisyɛ na litombu pisi ka munzina kaki aka. Agbanana ndi litombu no libo, amumula kuwa ndi litombu lugo wo libo. ⁶ Kunzi olumwisaga ndi obili wandeli no libo li nilo goni lo, pisi ko tumo yidingi. ⁷ Pisi ka munzina mi nimo goni mo, Kunzi obisoni lisyɛ na obili wa lisyɛ li nili alongo ka lisyɛ li nilo ako ndeke mino ngbanga ka batu ba bunye. Ka lisyɛ li nilo, lisyɛ na obili agbundikana ndeke no buku.

⁸ Luki limoti, ibunu bawai, makobusolonitogu be: ka Mombukwono-dosu, lisyɛ limoti a mufongoni abe byanga elofu yimoti na byanga elofu yimoti a mufongoni abe lisyɛ limoti. ⁹ Mombukwono-dosu kegu kolipyo katulyoso agame kaki beyɔ batu bagogo basimaga mino. Luki limoti, a na limbengi linda na ibunu kye kegu kapa be mambanzu gutugu bemoti aka obungogito. Apaga be batu basi bopupi ka bunye.

¹⁰ Lisyɛ ka Mombukwono-dosu odoku ndeke mufongoni beyɔ mutu wo kubaku odogoku mino. Ka lisyɛ li nilo, lisyɛ olimika ndeke na mungbi, makpamuka masi nimo anzege ku, agbundikana no buku bingbiii, obili na masi nimo a

kusɔ yi olumwogo. ¹¹ Yeki masi igyonosa ndeke beyɔ, okwononi be yigya kunu iki se kɔwa bunɪ? Okwononi be yigya kunu iki yotu na yakigumya ko Kunzi, ¹² manabundaga lisyɛ ko Kunzi na kagya yasi ambe oduku bikwa. Ka lisyɛ li nilɔ, buku agbunda ndeke kugɔ wa lisyɛ wasi, na makpamaka masi nimɔ anzegɛ kugɔ wa lisyɛ apyɛ bigbatata. ¹³ Luki limoti, kabyenene na agame ko Kunzi, takabundaga lisyɛ na ɔbili wambiya, kɔ bungbingbili ika ndeke mino.

¹⁴ Kinili, ibunu bawai, yeki makabundaga lisyɛ li nilɔ, gyoni ngu kunu yasi kaiko banza ni makegɔ na ida ko misa ko Kunzi, miko ka maziyo na iyi. ¹⁵ Wiboni se ambe limbengi linda ko Mombukwono-dosu ni pisi ya muhukuso kunu. A madɔngɔni beyɔ momosu mapaka beyɔ ka Pɔlɔ amukpikilya ndi gɔni mino kabyenene na yimibo yi niyo Kunzi apa ndi. ¹⁶ Okpikaga ndi beyɔ ka babaluwa basi nibo a ndi kanzina mino ko bulya yi niyo. Kusɔ wa babaluwa bi nibo, atɔ na bapa bayagɔ nibayɔ a bayararu kotombisyo. Batɔ nibo bakegɔ na yimibo na nibo bakegɔ bakigwinonogo binza ka baya boyikosogo isi yi madɔngɔni beyɔ boyikosogo gɔni mino bapa bayagɔ baya Mobiso Motu. Niyo bagyaga beyɔ, biputaga ibu bamombukwana-dabu bi.

¹⁷ Ibutu bawai, mbiya wanɔ, mibini ibunu likpamaka li nili. Wiminyonito neki, kye bunye ka batɔ banye kamabungusogonitɔgɔ. Wikoni kɔwa bingbufu ka baya. ¹⁸ Widukulogoni kopingo aka ka iziyo na kamibo Mombukwono-dosu na Muhukuso kusu Yeso-Kilisito. Ibi ba kɔ kaki, katukya mbiya wanɔ na kadwe ka benze na benze! A asi beyɔ aka yo.

Baluwa wa mambwa ka nino Yuani akpika ndi Likpumuuka la mambwa

Baluwa wa mambwa nino Yuani akpika ndi nimu. Yuani okpikatua ndi mbeyi kitabu yagogo, ku anzina ndi mino ko bulya obili ka Yeso ka litombu. Kitabu yi ni: «Mongoni Manza beyo Yuani okpika ndi mino.» Kumbusa wa niyo, ukpika ndi goni babaluwa bagogo baba.

Ka bongbingo bemoti-bemoti, batu bagogo bubogo ndi bambanzu be Yeso-Kilisito nino odoku ndi kunu ka litombu kaiko mikya bambanzu kegua Miko-Kunzi. Babikyagatu ndi goni be mutua yikaka-yikaka akwanana kagya beyo aka yo opo mino, Kunzi kinigu abe kagya bunye.

Kinili, Yuani ukpikilya ndi Bakilisito kautumbulyaga be Yeso ni wani. Ubikya goni be a lingunu be obili wa benze na benze atu, uwonisa ndi goni pisi tino yo mambanzu akwanana mino kainiso na obili yi nino. Pisi yi ni mutua wasi nino abinikyana Yeso, inisanatu na obili yi nino. Omotiloku kaubikya bambanzu be okwononi kamatikana no Kunzi pa imoti no Mikaki beyo ka Yeso. Okwononi goni kapa Kunzi na kaupua bakilisito bagogo basi. Bakagya beyo, biko limbengi bidde be binisanatu na obili wa benze na benze.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Likpumuuka ko Kunzi apaga obili 1:1-4

Tokpokyonini ka bungbanganya 1:5-2:6

Mutu mambiya 2:7-17

Bomuyoniso ka Kilisito, na bomiko Kunzi 2:18-3:10

Sipananiso luga kunu 3:11-4:21

Kopupo tutungyo ka makpumuuka ma litombu 5:1-21

Munzina ko Kunzi apaga obili

¹ Takamukpikilyo baluwa yi nimu ko bulya Munzina nimo apaga obili, nimo a ndi katukya ka mupunganagi. Tukanatu ndi Munzina mi nimo, tina, tanda bizumuuu, tavilaga na maboka. ² Ngbingo nino obili yi nino ipupisa ndi mino, taminatu ndi. Kinili, takaamalya budemu bi, kamubikyaga mongoni mi nimo ma obili wa benze na benze. Obili yi nino a ndi pa imoti na Baba, nino ipupisa ndi kusu. ³ Nilo tina ndi, tukana, ilu kuwa lo takamubikyaga iba wikoni goni na yukanana na ifusu. Wina se, yukanana kusu a niyo ta mino pa imoti na Bababa no Mikaki beyo ka Yeso-Kilisito.

⁴ Ibusu, takamukpikilyo likpamuka li nili kye magyagya kusu ogwononi bighiya-gbiya.

Kunzi ni bungbanganya

⁵ Mongoni mi nimɔ takana ndi na Yeso-Kilisito nima, imu mɔ tamɔbikyaga bɛ Kunzi ni bungbanganya, kuso kaki, kegɔ gutugɔ no mikyo biti aka. ⁶ Takodongyo ambe ta na yukanana na ibu, luki limoti kani takakpakyana ko biti, takabikya bɔngɔ na yigya kusu kegɔ ya lingunɔ. ⁷ Luki limoti, takiko kakpakyana ka bungbanganya, mɔdɔngɔni bɛyɔ Kunzi mombukwana-daki yi o mino ka bungbanganya, tiko na yukanana luga kusu, bangu ko Mikaki Yeso asukusa bunye kusu basi.

⁸ Takabikya ambe takagyagigɔ bunye, iba takaiɔ ni ibusu aka, lingunɔ kegɔ kuso kusu. ⁹ Luki limoti, takatwilyaga Kunzi bunye kusu bingbanganya, atipilyatɔ, atisukusa bunye kusu basi, kye a wongbingbili na walingunɔ. ¹⁰ Takabikya ambe takagyagigɔ bunye, iba takaitiso Kunzi mutɔ wabɔngɔ, niyɔ akowonisilo bɛ likpamuka kaki kegɔ kuso kusu.

2

Kilisito nɔ atimamalyaga

¹ Bomikami, nakamukpikilyo likpamuka li nili, kye makogwonitɔgɔ ka bunye. Luki limoti, mumbanzɔ kogwo, tatɔ na mutɔ yi ninɔ atimamalyaga kambwa ka Baba. Iyi ni Yeso-Kilisito, mutɔ wongbingbili. ² A bɛyɔ, ipá ndi abe aɛɛɛ ko bulya mapilya ma bunye kusu. Kegɔ asi bunye kusu aka, luki limoti ko bulya niɔ ka batɔ basi.

³ Kika ni tagyagatɔ mutɔ ko Kunzi, takwanana kabikya bingbanganya ambe tamibagatɔ. ⁴ Mumbanzɔ kabikya bɛ amibatɔ Kunzi, luki limoti ni kegɔ kagya mutɔ kaki, a mutɔ wabɔngɔ, lingunɔ kegɔ kuso kaki. ⁵ Luki limoti, ninɔ obuulyogo likpamuka ko Kunzi, sipananisɔ ko Kunzi a sakipiko kuso kaki. Takwanana kaiba yukanana kusu no Kunzi ko pisi yi niyɔ. ⁶ Mutɔ wasi ninɔ abikya bɛ ta na yukanana no Kunzi, ɔbili kaki okwononi kaika mɔdɔngɔni abe ninɔ ka Yeso ndi.

Mutɔ mambiya

⁷ Ifunu bawaiaaa, kegɔ mutɔ mambiya mɔ nakamukpikilyo, luki limoti, a nimɔ mandeli katukya ka mɔpunganagi aka ndi. Mutɔ mandeli mi nimɔ ni likpamuka nilɔ mukana ndi. ⁸ Luki limoti, nakamukpikilyo mutɔ mambiya, nimɔ lingunɔ li akainisono kuso

ka Kilisito na kuso kunu goni. A beyo, biti akakitaga, bungbanganya ba linguna a kuwa kanze ka obili kunu.

⁹ Mutu yi ninu odongyogo kabikya be a ka bungbanganya, luki limoti, anamuya mamaki, a mbeyi asi ko biti aka. ¹⁰ Ninu apaga mamaki, a ka bungbanganya, kegu no luki kuso kaki nilo akwanana mino kamakya mumbanzu ka bunye. ¹¹ Luki limoti, ninu aminaga mamaki no miso mopi, a ko biti. Akpakanaga ko biti ni kegu kaiba be akainda yani, kye biti apiyosoni miso bipi.

¹² Nakamukpikilyo ibunu bomikami, kye Kunzi amupilyoni ndi bunye kunu ko lino ka Yeso. ¹³ Nakamukpikilyo ibunu bababa, kye mamibatutu mutu yi ninu a ndi katukya ka mupanganagi. Nakamukpikilyo ibunu bawanza, kye mandungulyogoni Mumuyoniso.

¹⁴ Namukpikilya ndi ibunu bomiki, kye mamibatutu Baba. Namukpikilya ndi ibunu bababa, kye mamibatutu mutu yi ninu a ndi katukya ka mupanganagi. Namukpikilya ndi ibunu bawanza, kye ma no ngu: likpumuka ko Kunzi a kuso kunu, mandungulyogoni goni Mumuyoniso.

¹⁵ Makaponitogu obili, gutugu makpumuka nimo a kuso yi. Mumbanzu kapa obili, kakwananigu bata kapa Obosu. ¹⁶ A beyo, makpumuka masi mi nima a ma obili: musasa manye, musasa ma makpumuka nimo tinaga no miso na yibiba ko bulya mukumbo. Masi mi nima kotukyokugu ka Baba, luki limoti, otukyoku ka obili. ¹⁷ Obili na musasa kaki akitagatu, luki limoti, mutu yi ninu agyaga sipananiso ko Kunzi a na obili wa benze na benze.

Mumuyoniso ka Kilisito

¹⁸ Bomikami, ngbingo wa mulibo kuwa nimu. Mukanatu ndi banabikya be mumuyoniso ka Kilisito akodoku. Luki limoti, mbiya wanu, bomuyoniso ka Kilisito bakpu bopuponini bi. Ta kuwa kaiba ambe ngbingo wa mulibo a kuwa buwobi. ¹⁹ Batutu bi nibo bopupa ndi luga kusu, luki limoti, bakegu ndi pa imoti na ibusu. Bakika ndi pa imoti na ibusu, iba bakatisagu ndi. Luki limoti, batisa ndi kye inisoni bungbanganya be bakegu ndi pa imoti no ibusu.

²⁰ Luki limoti, ibunu, ma butumo na Limbengi-Lotu nilo Kilisito amupa ndi. Kinili, ibunu basi mibatutu linguna. ²¹ Kika neki ni namukpikilyi, kegu bekye makibogigu linguna, luki limoti, a kye mibatutu. Mibatutu goni be bongu kopupogigu ka linguna.

²² Wani se kuwa no a mutu wabongu? A mutu yi ninu anganyaga be Yeso kegu Kilisito. Mutu yi ninu a mumuyoniso ka Kilisito, amanganyaga Baba no Miki.

²³ Mutu wasi ninɔ amanganyaga Miki, amanganyaga gɔni Baba. Ninɔ abailyaga Miki, abailyaga gɔni Baba.

²⁴ Kinili, buulyogoni ka mambengi kunu mutuu nimo mukana ndi katukya ka mupunganagi. Makobuulyo mutuu mi nimo, mika ndeke gɔni ibunu kuso ko Miki na kuso ka Baba. ²⁵ Luki nilo Kilisito atiwanyaga ndi ni obili wa benze na benze.

²⁶ Namukpikilya ndi nilo ko bulya ka batu nibo bakisaga kamubo. ²⁷ Luki limoti, Kilisito amupatu ndi ibunu Limbengi kaki, Limbengi li nilo a kuso kunu, makegu bata na musasa be mumbanzu amuwonisilo. A beyo, Limbengi owonisilaga masi: owonisilaga lingunu, kegu bongɔ. Kinili, madɔngoni beyo amuwonisila ndi mino, wikoni kuso ka Kilisito.

²⁸ Mbiya wanu, bomikami, wikoni kuso kaki iba takikonito na kubangaku ngbingo yi ninɔ opuponoku ndeke mino. Ka lisyɛ li nilo, takimukanigu ndeke suni kambwa kaki. ²⁹ Mibagatu be Kilisito a wongbingbili, yeki a beyo, makwanana gɔni kaiba be mutu wasi ninɔ agyaga bungbingbili a miko Kunzi.

3

Ta bomiko Kunzi

¹ Winoni beyo Baba atipa ndi mino! Sipananiso kaki a sidingi kugbe, kinili batimakaga be bomiko Kunzi. A beyo, ta bomikaki aka bikpe. Kika ni batu ba obili bakatimibigu, a kye bakamibagu ndi Kunzi. ² Ibunu bawaiaaa, mbiya wanu, ta bomiko Kunzi, beyo tika ndeke mino kanibisikonigu mbeyi bingbanganya. Luki limoti, takaiba ambe ngbingo yi ninɔ Kilisito opuponoku ndeke mino, tiita kawa ndeke madɔngoni abe iyi, kye tamina ndeke beyo aka yo o mino. ³ Mutu wasi ninɔ a na mutamanagi mi nima kuso ka Kilisito, ibubisaga iyi mombukwana-daki yi bitu madɔngoni beyo Kilisito o mino.

⁴ Mutu wasi ninɔ agyaga bunye, obunogo mutuu ko Kunzi, kye kanya bunye ni kobuno mutuu. ⁵ Miba binza be Kilisito odoku ndi katumba bunye, wina se bunye kegu kuso kaki. ⁶ Mutu wasi ninɔ ukananaga na iyi, kagyagigu bata bunye. Luki limoti, ninɔ akpakpikanaga na bunye, owonisaga be kaminagu ndi, kamibagu begeyo.

⁷ Bomikami, mumbanzu gutugu bemoti aka kamubonitogu! Mutu yi ninɔ agyaga likpumuka longbingbili, iyi mombukwana-daki yi a wongbingbili madɔngoni abe Kilisito. ⁸ Ninɔ agyaga bunye a mika-mumuyoniso, kye mumuyoniso apanga ndi kanya bunye

katukya ka mupunganagi aka. Kinili, Miko-Kunzi odoku ndi kuwa iyi kaputa ligubo ka mumuyoniso.

⁹ Mutu wasi ninu itoni miko-Kunzi, kakpakpikanagigu bata na bunye, kye ngu ko Kunzi niyo apaga obili akagya ligubo kuso kaki. Kakwananigu bata kagya bunye kye a kuwa miko Kunzi. ¹⁰ Bomiko Kunzi ba di na bomiko mumuyoniso ko pisi yi niyi: Mutu wasi ninu kagyagigu likpamuka longbingbili, ikani ninu kapagigu mamaki, kegu iyi miko Kunzi.

Mutu ko bulya sipananiso

¹¹ A beyo, mutu nimo mukana ndi katukya ka mupunganagi nima: topononini. ¹² Takikonitogu abe Kaina ninu amwo ndi mamaki, a ndi iyi mika-mumuyoniso. Amwo ndi ko bulya iki? Kye yigya kaki a ndi yanye, niyo ka mamaki yo ngbingbili.

¹³ Bomika-mamaaa, obili kiko kamumuya, kamumbon-gonitogu. ¹⁴ Takaiba ambe topupogoni ka kukwaku, togulya ka obili. A bingbanganya kye tapagatu bomomosu. Mambanzu kiki na sipananiso, a mbeyi iyi ka kukwaku aka. ¹⁵ Mutu wasi ninu andaga mamaki na miso mopi, a mawomwo. Wina se, mibagatu binza be gutugu mawomwo bemoti aka kegu na obili wa benze na benze. ¹⁶ Tiba ndi be sipananiso ni iki ko pisi yi niyi: Kilisito apa ndi obili kaki ko bulya kusu. Takwanana neki goni ibusu kaiko bakitulya kapaga obili kusu ko bulya ka bomomosu. ¹⁷ Kika ni mutu bemoti a na lingama, anamina mamaki ka yangya luki limoti ni limbengi kegu kadwa, mutu yi ninu akwananatu kabikya be apatu Kunzi? ¹⁸ Bomikami, sipananiso kusu kikonitogu ka manzina manzanza aka. Luki limoti, okwononi be iki sa lingunu, aninisono ka yigya.

Kakpuda Kunzi ni takegu na kubangaku

¹⁹ Takagya beyo, tinisono be ta batu ba lingunu. Mambengi kusu ika na maziyo kambwa ko Kunzi. ²⁰ Gutugu limbengi kusu katisungulya, takaiba ambe Kunzi a mudingi kakitaga nilo limbengi o mino katisungulya, ibaga makpamuka masi. ²¹ Ifunu bawaiaaa, limbengi katisungulyi, takpuda Kunzi ni takegu na kubangaku. ²² Kuwa wa, atipatu masi nimo tiko kakunga kye takagya mutu kaki, tanagya nilo abosilogo. ²³ Mutu mi nimo a be tabinikyani lino ko mikaki beyo ka Yeso-Kilisito, tapanana beyo Kilisito abikya ndi mino. ²⁴ Mutu yi ninu agyaga mutu ko Kunzi ikaga kuso ko Kunzi, Kunzi kuso kaki. Tibaga ambe Kunzi ikaga kuso kusu, pisi ka Limbengi-Lotu nilo atipa ndi.

4

Takwanana kaibo Limbengi ko Kunzi liki?

¹ Ibunu bawaiaaa, makubinikyoonitogũ batũ basi nifo babikyaga ße ßa na Limbengi ko Kunzi. Luki limoti, krimonito mbeyi münzina kabũ ßinza, kaiba ikani limbengi li nilo ßa nolu apanya ko Kunzi. A ßeyo, ßogyalandũ ßa ßongõ ßakpũ ßomisikononi ka õbili ßingbwi. ² Makwanana kaiba Limbengi ko Kunzi ko pisi yi niyi: mutũ wasi nino abikyaga ße Yeso-Kilisito iita ndi mũmbanzũ abe ifusu, mutũ yi nino a na Limbengi ko Kunzi. ³ Luki limoti, nino kegũ kabailya Yeso-Kilisito ßeyo, kegũ na Limbengi ko Kunzi, luki limoti, a na nilo ka mumuyoniso ka Kilisito. Mũkanatũ ndi ße mumuyoniso ka Kilisito odokuto. Mbiya wanũ, a kũwa ka õbili.

⁴ Luki limoti, ibunu ßomikami, ma ßomiko-Kunzi, mundungulyogoni ßogyalandũ ßa ßongõ: A ßeyo, Limbengi nilo a kũso kunu, a no ngu kũgbe kakitaga nilo a kũso ka batũ ßa õbili. ⁵ Bogyalandũ ßa ßongõ ßa batũ ßa õbili, kinili, münzina kabũ a nimo ma õbili. Batũ ßa õbili ßo ßumũkanaga. ⁶ Luki limoti, ifusu ta ßomiko-Kunzi. Mutũ yi nino amibaga Kunzi atimũkanagatũ. Nino kamibogigũ, katimũkanagigũ. Tibaga Limbengi la lingũnũ na nilo la kũõõõkũ ko pisi yi niyo.

Kunzi ni sipananiso

⁷ Ibunu bawaiaaa, topononini, kye sipananiso otukyoku ko Kunzi. Mutũ wasi nino a na sipananiso a miko Kunzi, amibagatũ gõni Kunzi. ⁸ Nino kegũ na sipananiso kamibigũ Kunzi, kye Kunzi ni sipananiso. ⁹ Wina ßeyo Kunzi atiwonisila ndi mino sipananiso kaki: atikoku ndi Mikaki wa ßemoti ka õbili, ße kye tinisoni na õbili wa ßenze na ßenze ko pisi kaki. ¹⁰ Sipananiso si niso, kegũ ße ifusu ßo tapa ndi Kunzi, luki limoti, iyi no atipa ndi, atikoku ndi Mikaki abe apepe ko bulya mupilya ma ßunye kusu.

¹¹ Ibunu bawaiaaa, kika ni Kunzi atipa ndi ßeyo, takwanana gõni ifusu kapanana. ¹² Mutũ gũtũgũ ßemoti aka kanaminigũ Kunzi. Kika ni takapanana luga kusu, Kunzi a kũso kusu, sipananiso kaki a gõni sakipiko kũso kusu.

¹³ Tibaga ambe ta kũso ko Kunzi, iyi kũso kusu ko pisi yi niyi: Atipõni ndi Limbengi kaki. ¹⁴ Ifusu, tinatũ ndi, ta ßademũ ambe Baba atikoku ndi Mikaki ße iki Muhukuso wa õbili. ¹⁵ Mutũ yi nino abikyaga ße Yeso ni Miko-Kunzi, Kunzi a kũso kaki, iyi kũso ko Kunzi. ¹⁶ Ifusu, tiboni, tabailya ambe Kunzi atipatũ.

Kunzi ni sipananiso. Mutũ yi nino a ka sipananiso, a kũso ko Kunzi, Kunzi kũso kaki. ¹⁷ Kika ni sipananiso

a sakipiko kuso kusu, takikigu ndeke na kubangaku ka lisye la mungimbo. A beyo, kye obili kusu kunu kusili wa moni, akabyenene na nino ka Yeso-Kilisito. ¹⁸ Kubangaku kikogigu ka sipananiso, luki limoti, sipananiso sa lingunu okpumyogo kubangaku. Mumbanzu ikaga na kubangaku ni akabunda yigyogyiso. Nino ikaga na kubangaku, kegu wa kipiko ka sipananiso sa lingunu.

¹⁹ Ibusu ta na sipananiso, kye Kunzi no atipa ndi ka mambwa. ²⁰ Mumbanzu kabikya be apagatu Kunzi, amuya se mamaki, mutu yi nino a na bongo. A beyo, mumbanzu kamuya mamaki nino akamina, kakwananigu kapa Kunzi nino kaminagigu. ²¹ Mutuu nimo Kilisito atipá ndi nima: mutu yi nino apaga Kunzi okwononi goni kapa mamaki.

5

Baya apága ibiba ka obili

¹ Mutu wasi nino abailyaga be Yeso ni Kilisito, mutu yi nino a miko-Kunzi, mutu wasi nino apaga baba, upagatu goni bomikaki. ² Takwanana kaiba ambe tupagatu bomiko-Kunzi ko pisi niyi: Takiko kapa Kunzi na kagya mutuu kaki. ³ A beyo, takiko kapa Kunzi isi be takagya mutuu kaki. Mutuu kaki kegu mapu, ⁴ kye bomiko Kunzi basi bandungulyogoni obili. Tandungulyaga obili pisi ka baya kusu. ⁵ Wani se no akwanana kandungulyaga obili? A mutu yi nino aka no abinikyana be Yeso ni Miko-Kunzi.

Bademu ka Yeso-Kilisito

⁶ Yeso-Kilisito odoku ndi pisi ko libo na bangu. Kodokugu ndi asi pisi ko libo aka, luki limoti, odoku ndi goni pisi ka bangu. Limbengi-Lotu a demu wa likpamuka li nilo, kye Limbengi li nilo ni lingunu. ⁷ A beyo, bademu ba basaa: ⁸ Limbengi, libo na bangu*. Ibu basi basaa ba bakukanana. ⁹ Kika kani tabailyagatu budemu ka bambanzu, a beyo, tabailyagatu goni budemu ko Kunzi nibo a na izangiya kakitaga. A budemu nibo Kunzi apupilya ndi Mikaki. ¹⁰ Mumbanzu kabinikyana Miko-Kunzi kikigu bata na botumo ka budemu bi nibo. Luki limoti, nino kabinikyana Kunzi, akaitiso iyi Kunzi mutu wabongo, kye kabailyagu ndi budemu nibo Kunzi apupilya ndi Mikaki. ¹¹ Budemu bi a be: Kunzi atiponi ndi obili wa benze na benze. Mikaki no a pisi kadwe ka obili yi nino. ¹² Mutu yi nino a no Miki, a na obili yi nino, nino kegu no Miko-Kunzi, kegu na obili.

* 5:8 5:8 libo na bangu: Batu bagogo babikyaga be libo na bangu ni ibatiso na kukwaku ka Yeso.

Ɔbɪlɪ wa bɛnzɛ na bɛnzɛ

¹³ Namukpikilyo ɪbunu nɪbɔ mabinikyana lino ko Miko-Kunzi likpɛmɔka li nɪlɪ, ɪba kye wiboni bɛ ma na Ɔbɪlɪ wa bɛnzɛ na bɛnzɛ. ¹⁴ ɪbusu takwanana kaɪgɔmya ko Kunzi ni takegɔ na kubangakɔ: tibagatɔ ambe takakɔnga luki, kabɛnɛnɛ na sipananɪsɔ kaki, atimukanatɔ. ¹⁵ Tibatɔ ambe ɔkanagatɔ likungoni kusu. Kinili, takwanana gɔni kaiba ambe atipɔtɔ masi nɪmɔ takɔngaga.

¹⁶ Kika ni mɔmbanzɔ aminini mamaki ni anagya bɔnyɛ nɪbɔ kakwananɪgɔ kamakya ka kukwakɔ, okwononi bɛ alɔmbɪlyɪ mamaki yi nɪnɔ. Kunzi ahukusatɔ, kika ni a lingɔnɔ bɛ bɔnyɛ kaki kakwananɪgɔ kamakya ka kukwakɔ. A bɛyɔ, atɔ na bɔnyɛ nɪbɔ amakyaga ka kukwakɔ, luki limoti, nakobikyigɔ ambe balɔmbɪlyɪ mɔtɔ yi nɪnɔ agyaga inguo ya bɔnyɛ bɪ nɪbɔ. ¹⁷ Yigya yanyɛ yasi a bɔnyɛ, luki limoti, atɔ na bɔnyɛ nɪbɔ kamakyagɪgɔ mɔmbanzɔ ka kukwakɔ.

¹⁸ Tibagatɔ ambe bɔmiko-Kunzi bakakpɔkpɔkanagɪgɔ bata na bɔnyɛ, kye Miko-Kunzi akaubɔulyogo, Mumuyoniso kakwananɪgɔ gɔni kaɔgya luki.

¹⁹ Tibagatɔ ambe ta bɔmiko-Kunzi kika gutugɔ ni Ɔbɪlɪ wasi a kusili ka Mumuyoniso.

²⁰ Tibagatɔ gɔni ambe Miko-Kunzi odoniku ndɪ, atipɔ yimibo ɪba tamibi Kunzi walingɔnɔ. Ta bakɔkanana na Kunzi yi nɪnɔ walingɔnɔ ko pisi ko Mikaki Yeso-Kilisito. ɪyi ni Kunzi walingɔnɔ, ɪyi ni Ɔbɪlɪ wa bɛnzɛ na bɛnzɛ.

²¹ Bomikami, wiminyonito na bokunzi ba payaya.

Balūwa wa yība nīno Yuani akpika ndi Likpūmūka la mambwa

Balūwa wa yība nīno Yuani akpika ndi nīmū. Akpikilya ndi «Muko yi nīno Kunzi apūnaga ndi pa imoti na bomikaki». Muko yi ni Kanisa, bomikaki ni bakilisito. Ūtumbulyagatu ndi beyo bakilisito bokwononi mino kaiko na sipananiso luga kabū. Ūbikya gōni bē okwononi kaigwinonogo yapū ka baya, na kaibuulyo na batū bi nībo bakaupá bambanzū mūtū di no Mongoni Manza.

Yigbananaga ya kitabū yi niyi:

Yuuso 1-3

Tikini ka lingūnū na sipananiso 4-11

Yuuso ya mulibo 12-13

Yuuso

¹ Imi mūzēē nō nakpiki balūwa yi nīmū. Nukpikilyi iwe Mama nīno Kunzi apūnaga ndi na bomikaku nībo nūpaga limbengi limoti. Kēgū asi imi aka nō namūpaga, luki limoti, batū basi nībo fibaga lingūnū, bamūpagatū gōni.

² Tamūpaga kye lingūnū a kūsō kusu, na ika ndeke kadwe ka bēnzē na bēnzē.

³ Kunzi Baba pa imoti na Yeso-Kilisito, Miki yi nīno ka Baba, batipí iziyō, mūpilya ma būnyē na maziyo kye tiki ka lingūnū na sipananiso.

Tikini ka lingūnū na ka sipananiso

⁴ Nogwa ndi magyagya kugbe kaina bē bomikaku bagōgō ba ka lingūnū kabuyēnēnē na mūtū nīmō Baba atipá ndi.

⁵ Mbiya yi nīmū, ye Ma, nakaubikya ambē: topononini. Kēgū mūtū mambiya mō nukpikilyi mō, luki limoti, a nīmō aka mō tikaga na imu katukya ndi ka mūpunganagi.

⁶ Kapanana ni kakpakyana ka mūtū ko Kunzi. Mūtū mi nīmō mukana ndi katukya ka mūpunganagi, akabikya bē ponononi.

⁷ A beyo, batū ba bōngō bakpū bomisikononi bingbwi ka ōbili. Batū bi nībo bakabinikyanagigū bē Yeso-Kilisito iita ndi mūmbanzū abē ibusu. Mūtū yi nīno amūyaga kabinikyana beyo, a mūtū wabōngō na a gōni mumuyoniso ka Kilisito. ⁸ Eēē, wiminyonito nekī, kye makobungusonitōgū masōlō ma ligubo kusu. Luki limoti, mokwononi kainisono na mukalya kunu masi.

⁹ Mutu wasi ninɔ kobuulyogigu mutiwi ka Kilisito, ninɔ agyaga di, kegu na yukanana no Kunzi. Luki limoti, ninɔ obuulyogo a na yukanana na Baba no Miki goni.
¹⁰ Mumbanzu kodoku katiwa ku kunu ni kopigu mutiwi mi nima, makatilyonitogu, makamuusonitogu begeyo.
¹¹ Mumbanzu kamuuso, iba bukananaga na iyi ko pisi ya yigya yanye kaki.

Yuuso ya mulibo

¹² Natu bata na makpamuka makpu kamuzukilyogo, luki limoti, nakegu bi kapa kamukpikilyo ka balawa aka. Kinili, na na tamanaga kadwe ku mo mino, tikpukpamukya kuwa banu miso ko miso, iba tiki butumo na magyagya bidɛ.

¹³ Bomika Musali* kaku ninɔ Kunzi apunaga ndi, bumuusogito goni.

* **1:13** 13 Bomika Musali: Ba batu ba Kanisa yi niyo Yuani alambaga ndi mino.

Balūwa wa yisaa ninɔ Yuani akpika ndi Likpɔmuka la mambwa

Yuani nɔ akpika ndi balūwa wa yisaa yi nimɔ. Akpikilya ndi Mukilisito bemoti ninɔ ina bɛ Gayɔ. Yuani utika ndi bambanzu ka bewili yimoti-yimoti kye bɛndi kaubikyaga bakilisito Mongoni Manza. Luki limoti, niyɔ bosilo ka gɔɔ ka Gayɔ, aluku bemoti ku beyɔ ninɔ ina bɛ Diotelefe akya ndi bɛ bokosyonitogu ku kaki. Bakilisito niɔ butilya ndi batu bi niɔ bɛ basyi ku kabu, Diotelefe ukpumya ndi ka kanisa.

Kinili, Yuani akpikilya kuwa ndi Gayɔ kabikya bɛ igwinonogi yapu ka baya, biki kautilya binza batu bi niɔ bika kodoku kabikyaga Mongoni Manza.

Yigbananaga ya kitabɔ yi niyi:

Yuuso 1-4

Mukilisito okwononi kasingyo wai-daki 5-12

Yuuso ya mulibo 13-15

Yuuso

¹ Imi mɔzɛɛ nɔ nukpikilyi iwe Gayɔ balūwa yi nimɔ, wai mupaka ninɔ nupaga limbengi limoti.

² Wai-dami mupakaaa, nakaulumbyila ambe wika binza ka bopisi bayasi, wika warupu ka nzuyi, bɛgeyo limbengi kaku o mino.

³ Nogwi bi magyagya kugbe ngbingo yi ninɔ bomomосу boduku bi mino, bɛpago bi bomongoni ko bulya lingunu nilo a kuso kaku, na beyɔ wo mino kakpakyana ka lingunu.

⁴ Kegu no luki nilo epaga magyagya abe mongoni nimo nukanaga bɛ bomikami bakakpakyana ka lingunu.

Gayɔ matu wongbingbili

⁵ Wai-dami mupakaaa, wakaugyilya bomomосу makpumuka masi ka bungbingbili, gutugu niɔ aka bo bobiko bi.

⁶ Bupupilyi bi budema ko bulya sipananiso kaku kambwa wa kanisa. Kikiliki, binika buti kabu kye bidukulogi na ligundu kabu beyɔ akwanana mino kabosilo Kunzi.

⁷ A beyɔ, basya kuwa ndi ndaki ko bulya ligubo ka Kilisito, ni bakukungigu bapaganu luki gutugu limoti aka.

⁸ Kinili, takwanana kausingyo inguo ya batu bi niɔ, iba tamatikani na ibu kabikyaga mongoni ko bulya lingunu.

Diotelefe ibu na Demetilio

⁹ Nukpikilya ndi batu ba kanisa kunu mikya balawa, luki limoti, Diotelefe nino apaga be bamukanagi asi iyi aka, akya ndi kaukana nilo na ndi kabikya. ¹⁰ Kinili, ngbingo yi nino nodoku banu mino, nanyo banu mugongu kunzi, iyi nino atibikyiyaga makpamuka manyenyey, anatibukulyaga magogo. Luki limoti, nilo lasi katunganagigu: kapagigu kautilya bomomосу nibo bikitaga ka kanisa, upakyaga, anukpumyo ka kanisa batu bi nibo baraga kautilya.

¹¹ Wai-dami mupakaaa, wakobibilyogonitogu likpamuka lanye, luki limoti, bibilyaga nilo lanza. Mutu yi nino agyaga banza, a miko-Kunzi, nino agyaga bunyey kamibigu Kunzi.

¹² Batu basi bakanzina asi yanzanza aka ko bulya ka Demetilio, lingunu nilo a kuso kaki akowonisilo budemu bi nibo. Ibusu goni, takapupilyo budemu banza, na iwe wakaiba ambe budemu kusu a ba lingunu.

Yuuso ya mulibo

¹³ Natu na makpamuka makpu kaubikya, luki limoti, nakegu bi kapa kokpiko kugu wa balawa. ¹⁴ Nakatamanaga ambe naminatu banu kumbusa wa masye makede, tikpukpumukya kuwa banu miso ko miso. ¹⁵ Maziyo iki na iwe!

Bawai-daku bumuusogito. Umuusagatu goni bawai-dosu, mambanzu yikaka-yikaka.

Balɔwa ninɔ Yuda akpika ndi Likpɔmuka la mambwa

Yuda nɔ akpika ndi balɔwa yi nimɔ. Yeso nɔ a ndi pɔta kabɔ ibɔ na Yakɔbɔ. Balɔwa yi nimɔ abyenɛnɛtɔ na balɔwa wa yiba ninɔ Petɛle akpika ndi. Yuda ukpikilya ndi batɔ bi nibɔ Kunzi ɔpɔnaga ndi, ɔbikya bɛ bibuulyitɔ na batɔ bi nibɔ bakaurɔ bambanzɔ mutɔɔ di no Mongoni Manza. Yigyɔ kabɔ akowonisilo bɛ bakɛgɔ batɔ ka Yeso, kyɛ kɛgɔ yigyɔ yanza. Yuda ɔtɔmbɔlyagatɔ ndi gɔni bɛyɔ Kunzi ɔgyaga mino batɔ bi nibɔ bakɛgɔ na yigyɔ yanza.

Yigbananaga ya kitabɔ yi niyi:

Yuuso 1-2

Mulibo ka batɔ bi nibɔ bapɔga mutɔɔ ma bɔngɔ 3-23

Malɔmba ma mulibo 24-25

Yuuso

¹ Imi, Yuda, mɔgya-ligubo ka Yeso-Kilisito, mamaki Yakɔbɔ.

Nakakpiko balɔwa yi nimɔ ka batɔ nibɔ Baba Kunzi ɔmakaga. Huponi ndi, ubuulyogo pisi ka Yeso-Kilisito.

² Kunzi amukwilyi kumbu, amudukulyo maziyo na sipananisɔ bigbiya-gbiya.

Bowonisilo ba bɔngɔ

³ Ibunu bawaiiɔɔ, no bi na mɔsasa mudingi kamukpikilyo ko bulya muhukuso nimɔ Kunzi atimatanaga mino. Luki limoti, nini bi ambe okwononi namukpikilyi aka, kyɛ amutumisi mambengi kaɔlanana ko bulya baya niyo Kunzi apɔ lingunɔ ka batɔ kaki. ⁴ A bɛyɔ, batɔ banye bagɔgɔ bimokyoni ndi bipele luga kunu. Batɔ bi nibɔ bakoyikoso isi ya iziyo ko Kunzi kusu kyɛ biki kagya buɔfanda. Kuwa wa-gɔ-wa, bamanganyaga Yeso-Kilisito, ninɔ a Ngama na Mombukwono-dosu yikaka. Katukya ka bundeli, Mɔbisɔ Motu obikyoni ndi bɛ mɔngimbo ko Kunzi a kugɔ ka batɔ bi nibɔ.

⁵ Makaiba binza likpɔmuka lasi nilɔ nakapa kamɔbikya. Luki limoti, nakapa kamutomosyo bɛyɔ Mombukwono-dosu unyoku ndi mino Bezaleli ka Misili, kumbuso yi, ulumwisogo nibɔ bakya ndi kabinikyana. ⁶ Hutomononi gɔni bamalaika nibɔ bakobuulyagu ndi bɔngama nibɔ bɔpɔ ndi, basa bapa kabɔ: Kunzi umokyoni ndi ka pa yo pi, ɔkandaga na selegeni lingunɔ kabundaga lisyɛ lidingi likɔ

mungimbo. ⁷ Hutomononi goni batu ba Sodomu na Gomolo, na batu ba bagudu bi nibo ba ndi ka kpolo-kpolo yi: obili kabu a ndi mudongoni abe bamalaika bi nibo. Ba ndi bakimakya ka budanda bikokpwo, banasyenene beyo kigyonosogigu mino. Batu bi nibo bakaigyogyiso ko buku ba benze na benze, a likingyosi lapu ka batu basi.

⁸ A mudongoni begye, obili ka batu bi nibo a abe nino ka batu ba bagudu bi nibo: tamanaga kabu asyeye asi ka budanda aka, banina bungama ko Kunzi payaya, banutumbwa batu ba ibiba ba kugu wa lisy. ⁹ Wina se, gutugu malaika mudingi aka beyo ka Mikaeli kagyagu ndi beyo. Wa ba ndi mino kasaana, banoduso na mumuyoniso manda ka Musa, kikipundagu ndi kasikaga. Luki limoti, abikya ndi baka be: «Mombukwono-dosu ugyogyisi.» ¹⁰ Luki limoti, batu bi nibo bakatumbwa nibo bakibogigu gutugu. Yimibo kabu a mudongoni abe niyo banyama bibukataga na iyu, iyu yo umwisisogo. ¹¹ Kumbu kabu! Bagya ndi mudongoni abe Kaina. Bogwa ndi goni ko bulya buyi beyo Balama ogwa ndi mino. Na bata, bolumwogo kye, bavikimanaga ndi mudongoni beyo Kola* avikimanaga ndi mino. ¹² Batu bi nibo baputaga bodumo kunu ba magyaga. Balyalyaga, bikutogo bikpekede-kpekede ni bakegu no suni, banitamana asi ni ibu aka. Ba abe bekuaba nibayo apikitaga na muvivi ni kegu kolukusa mwayi. Ba goni abe bukuto nito kabukatagigu gutugu kika ngbingo yi aka. A bukuto nito bakomukaga aka, okwa lingunu. ¹³ Bomisyaga yigya kabu yo suni beyo libo lidingi otindikaga mino ofu kaki kubi. Ba mudongoni abe mangutu nimo amamaga bigbagbagba, Kunzi ubungusilyoni ndi pa ko biti niyo yopi ka benze na benze.

¹⁴ Inuka nino mutu wa madiya na ika kumbuso ka Adamu, abikya ndi ka bundeli aka pisi ka bugyalandu ko bulya kabu be: «Mombukwono-dosu odoku ndeke na belofu na belofu ba bamalaika kaki botu, ¹⁵ kako mukombu ka batu basi. Umakya ndeke batu banye basi ka mungimbo ko bulya yigya yanye kabu na ko bulya manzina mutulata-tula masi nimo batu banye na ba banye bagyilyaga ndi.» ¹⁶ Masye masi, batu bi nibo bikikogigu na magyaga, banigama bifififi. Bagyaga ibu asi musasa kabu aka, bananzina na yibinika, banubulisyo bambanzu kye biki kalyalya ka mugongu kabu.

Mutiwi ko bulya ka bakilisito

* **1:11** 1:11 Kaina: Wanda ka Mupunganagi 4:3-8; Balama: Wanda ka Litatanga 22:1-35; Kola: Wanda ka Litatanga 16:1-35.

17 Luki limoti, ifunu bawaiaaa, tomononi likpamuka nilo batutumbwa ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito bamubikya ndi ka bundeli. 18 Bamubikya ndi be: «Bambanzu bodokuto ndeke ko ngbingo wa mulibo, bamutibaga ndeke, obili kabu ika ndeke kabyenene na musasa kabu manye.» 19 Ibu bo bopupiso yigbananaga. Bakegu na Limbengi ko Kunzi, luki limoti, bikaga bakigunya ka tamanaga ya limbanzu. 20 Luki limoti, ifunu bawaiaaa, wigwinonogoni yapu ka baya kunu yotu kuge, manalumba ko ngu ya Limbengi-Lotu. 21 Wikoni ka sipananiso ko Kunzi, manabundaga Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, amupa ndeke obili wa benze na benze ko bulya bunza kaki. 22 Wikoni na limbengi lo kumbu ka batu nibo ba na botumo, 23 huhukusogoni, mupupiso ko buku ba mukombu. Wikoni no kumbu na batu bagogo, luki limoti, kumbu yi iki yimatikanaga na kubangaku. Makudundonitogu, gutugu botu kabu aka nibayo apatikana na yigya kabu yanye.

Ibiba ko Kunzi

24-25 Tamigisilyini Kunzi mukaka aka ibiba, nino atihukuso pisi ka Yeso-Kilisito Mombukwono-dosu. Iyi no amubuulyogo be makogwonitogu ka bunye, amupupiso bingbanganya kambwa kaki ni makegu na ibo, miko butumo na igyagya ka ibiba kaki. Ibiba, budingi, ngu na bungama amigilyi iyi, katukya ka bundeli, mbiya wanu na ka benze na benze! A beyo.

Bonziki ka Yuani Likpumu ka la mambwa

Yuani ninɔ a ndi atatumbwa ka Yeso nɔ akpika ndi baluwa yi nimu. Atumbulaga masi nimo okpika ndi, masi nimo ina ndi, na masi nimo ukana ndi iyi mombukwanadaki yi. Abikya be a limbengi ko Kunzi lo asilya ndi kye ibi masi mi nimo.

Bagwi ndi Yuani, бага na iyi ko uzu wa Patimosi ninɔ a ka Azia. Kinili, akpika ndi baluwa yi nimu kautumiso bakilisito mambengi, kye bikaga ndi kaugyagya kugbe. Kuwa wa go wa, ubikya ndi be bigwi mambengi aka kadwe ka lisyela mulibo, na kaiko na mutamanagi kye Yeso abikya ndi be: «Mutu yi ninɔ opupa ndeke tutungyo, nasilya ndeke kalya bumo ya sibukaso niso apaga obili, a ko tika ko Kunzi.» (Wanda Bonziki 2:7.) A beyo, Yeso akodoku kaditaga bunye.

Kitabu yi niyi a na makpumu ma izangiya: Likpumu ka la mambwa a be mambengi ma bunye akagya ligubo ka obili yi nimu, bakilisito bigyogiyisatu ndeke, kadwe ku kwa ku bagogo luga kabu bokwaga ndeke mino.

Likpumu ya yiba a be Yeso ninɔ a Mombukwono-dosu, ika ndeke tutungyo kugu ka batu nibo bakapagigu Kunzi, gutugu kugu wa mambengi ma bunye aka.

Likpumu la yisaa a be Kunzi ubisilyoni batu nibo babinikyana mukalya, kugbe yi, nibo bumwogo ndi ko bulya kaki. Munzina mi nimo a no ngu, a goni na mutamanagi ka batu bi nibo binisano na yigyogyiso yapu.

Munzina mi nimo owonisilatu goni be gutugu batu ba Luma bugyogiyisatu ndi, Mikya kondolo ko Kunzi ukulagatu ndeke kye iyi nɔ a tutungyo. Iyu yo utumisa ndeke mambengi kugbe.

Niyo a bonziki nibo Yuani ina ndi, madongoni beyo obili yi nimu ika ndeke mino na mulibo, a mongoni mi nimo Kunzi omosa ndeke, na beyo uhukusa ndeke mino batu basi nibo bamukana ndi.

Kunzi abikya ndi be iki Mumuyoniso ikani batu kaki ikani bamalaika kaki, Yeso opupa ndeke tutungyo kugu kabu, ukikita ndeke ka libye lodu kugbe. Obili wambiya na gudu wambiya ikatu ndeke kugu wa lisyela lambiya. Kuwa wa go wa, Kunzi ibu na Mombukwono-dosu Yeso pa imoti na batu bi nibo bamukana ndi, bikatu ndeke mino.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Yuuso 1:1-8

Yeso iwonisilini ka Yuani 1:9-20

Balawa ka bakilisito wa bagudu madhya na ika 2:1-3:22
 Bibiso ya kugu wa lisyε 4:1-11
 Kitabũ niyo bodika ndi nganga madhya na ika 5:1-6:17
 Bibiso kambwa ko kiti ko Kunzi nino wa bungama 7:1-17
 Basiba madhya na ika 8:1-11:19
 Gbita, na banyama baba 12:1-13:18
 Ngbanga ka batũ bi nibo bakanokwogigu, na nibo
 bakulikanaga 14:1-15:8
 Bakopo nibayo a ndi na ngbũta ko Kunzi 16:1-21
 Bũditagatu ndeke bomuyoniso ko Kunzi 17:1-20:10
 Ngbanga wa mulibo 20:11-15
 Kugu wa lisyε lambiya, na obili wambiya 21:1-8
 Yelusalema wambiya 21:9-22:5
 Yigoku ka Kilisito 22:6-21

Likpũmũka la mambwa

¹ Kitabũ yi niyi a na bodikidi nibayo Kunzi awonisila ndi Yeso-Kilisito. Agya ndi beyo kye Yeso-Kilisito umibisi bagyaligubo kaki bingbanganya makpũmũka nimo akwanana kaigyonoso kumbusa wo ngbinga mukedε. Kilisito amibisa ndi mugya-ligubo kaki beyo ka Yuani bodikidi bi nibayo pisi ka malaika kaki. ² Yuani abikya ndi bingbanganya be masi nimo ina ndi, a likpũmũka ko Kunzi na likpũmũka la lingũnũ nilo Yeso-Kilisito abikya ndi. ³ Igyagya ka mutũ nino atangũlaga kambwa ka bambanzũ mobiso ma bugyalandũ mi nima. Igyagya ka nibo bakanaga mongoni mi nimo, banobuulyo nimo ikpikaga kusũ yi, kye ngbingo wa makpũmũka mi nimo a kũwa buwobi kaitulyana.

Yuuso ka makanisa madhya na ika

⁴ Imi Yuani, nakamukpikilyo ifunu makanisa madhya na ika, ka iwili ya Azia: Kunzi nino atu, nino a ndi na nino akodoku amupĩ Iziyo na maziyo. Makpũmũka mi nimo akotukyoku goni ka mambengi madhya na ika nimo a kambwa wo kiti kaki wa bungama, ⁵ akotukyoku ka Yeso-Kilisito, demũ wongbingbili. Iyi no a mutũ wa mambwa kopupa ka mbũkũ, ngama ka bungama bakpũkprũ basi ba obili.

Atipa, atikulaga ka bunye kusu pisi ka bangu kaki. ⁶ Atipã bungama ko bokumu bekye tiki kagugubyo Kunzi nino Abaki. Ibiba no ngu ka benze na benze iki ya kaki! A beyo.

⁷ Wikweni, akodoku ka bekaũba, batũ basi baminatu, gutũgu nibo batuma ndi no syogbu,

na bevananza bayasi baya obili bagamanatu ndeke ko bulya
kaki.

Iyo, a beyo!

⁸ Mombukwono-dosu Kunzi akabikya be: «Imi ni Alufa na Omega,* ninɔ atɔ, ninɔ a ndi na ninɔ akodoku, ninɔ wo Ngu-Kugbe.»

Yuani akatumbulaga ibiba ka Yeso

⁹ Imi momonu beyo ka Yuani, namumatikana na ifunu pisi ka kaigyogyiso, pisi ka bungama na ko pisi ya limbengi linda kuso ka Yeso. Begwi ndi, baga na imi ko uzu niyo balikyaga be Patimosi kye na ndi kabikyaga likpamuka ko Kunzi, na na ndi demu ka Yeso. ¹⁰ Ka lisyɛ ka Mombukwono-dosu, Limbengi ko Kunzi esilya ndi, nukana ndi liyu lapu kumbusa kami abe liyu la siba. ¹¹ Liyu li nilo abikya ndi be: «Kpikaga makpamuka nimɔ wakaina ka kitabu, watika ka makanisa madɔya na ika mi nima: Efeso, Simuluna, Peligamu, Tuatela, Salidi, Filadelifia na Laodikia.»

¹² Kɔwa wa, noyikana ndi kye namini mutɔ yi ninɔ a ndi kenzinilya nɔ. Niyo noyikono, namina kɔwa batala madɔya na ika nibɔ ba ɔɔ. ¹³ Luga wa batala bi nibɔ, nina ndi luki limoti abe mika-mumbanzu. Mutɔ yi ninɔ a ndi wakimokisyo kanzu munda, ikpikilini mukaba ma ɔɔ ka mbanzi. ¹⁴ Mu no tukatu kaki a ndi bitu abe pamba, iyo abe libu. Miso kaki ananze abe lidada lo buku. ¹⁵ Magu kaki a ndi kanginga abe bakagya ndi na ngwei ya ligabu lapu kugbe kumbuso kabusya ko buku, na liyu kaki a ndi kaungwa abe dungo yo libo lidingi. ¹⁶ A ndi na mangutu madɔya na ika mugwi ka kubokuko kaki kwa kumbanzikaniko. Dukpa niyo yipyɛ ka mutili masi miba a ndi kopupoku ka manoku kaki. Miso kaki ananze abe moni wa musikatu. ¹⁷ Niyo namina, nogwa bingomu ka magu kaki abe nakokwo mukwo. Kɔwa wa, ebisa ndi na kubokuko kaki kwa kumbanzikaniko, abikya be: «Wakobongonitogu, imi ni mutɔ wa mambwa na wa mulibo, ¹⁸ imi na na obili. Nokwatɔ ndi, luki limoti, mbiya wanu na na obili ka benze na benze. Na na lifungula la kukwaku na nilo la mugwi ka sabili. ¹⁹ Kpikaga neki nilo wini, nilo atɔ na nilo igyonosa banu kumbuso yi. ²⁰ Dikidi ya mangutu madɔya na ika nimɔ wini ka kubokuko kami kwa kumbanzikaniko na batala madɔya na ika nibɔ bugya ndi na ɔɔ niyi: Mangutu madɔya na ika ni bamalaika† ba makanisa madɔya na ika na batala madɔya na ika ni makanisa madɔya na ika.»

* 1:8 1:8 Alufa na Omega: a libiso la mambwa na la mulibo ka ligiliki. † 1:20 1:20 bamalaika: A bamboku ba makanisa mi nimɔ

2

Balwawa ka Kanisa ya Efeso

¹ Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Efeso be:

«Mutu yi nino a na mangutu madhya na ika mugwi ka kubokoko kaki kwa kumbanzikaniko, anakpakyana luga wa batala madhya na ika ba olo, akabikya be: ² Nibagatu yigya kaku, kekele kaku na adalu munda kaku. Nibagatu binza ambe wakakwananigu kako limbida na batu banye. Hundra ndi nibo bimakaga be batutumbwa ni bakegu se batutumbwa, humiba ndi be ba batu ba kuboboka. ³ Iwe, wa na adalu munda, wigogyisa ndi ko bulya kami, gutugu beyo, wakigagu ndi kumbuso. ⁴ Luki limoti, nakauyoyiso ko bulya likpumuka limoti: wakegu bata na imi na sipananiso beyo wa ndi mino nosu ka mambwa. ⁵ Tamana beyo wogwa ndi mino! Wifimya kuwa, wagya beyo wagyaga ndi mino ka mambwa. Wakifimyi, nodokuto ku kaku, natamba tala kaku ka po yi. ⁶ Luki limoti, bunza nibo nakaina kuso kaku a kye wamuyaga yigya ka Banikolai* mufongoni begyo imi namuyaga mino.

⁷ Mutu yi nino a na motili ukanito binza nilo Limbengi akabikya ka Makanisa!

Mutu yi nino opupa ndeke tutungyo, nasilya ndeke kalya bumo ya sibukuso niso apaga obili a ko tika ko Kunzi.»

Balwawa ka Kanisa ya Simuluna

⁸ Mukpikilya malaika wa Kanisa ya Simuluna be:

«Mutu wa mambwa na wa mulibo, nino okwa ndi, inisono bata na obili, akabikya be: ⁹ Nibagatu yigyogyiso kaku na yangya kaku, wina se iwe, wa mutu wa mukumbo! Nibagatu goni beyo bambanzu bikaga mino kautumbwa, banibikya be ibu ni Bayuda ni bakegu se Bayuda, ba ambaza ka Abili. ¹⁰ Wakobongonitogu yigyogyiso niyo akodoku. Ukana, mumuyoniso umakya banu batu bemoti-bemoti luga kunu ka boloko kakingila baya kunu, migogyiso banu ka masye tekebe. Wigwinonogo ka bungbigbili aka kadwe ka kukwaku, numokisya ndeke begbegbe baya bututungyo, nukalya na obili wa benze na benze.

¹¹ Mutu yi nino a na motili ukanito binza nilo Limbengi akabikyaga ka Makanisa!

Mutu yi nino opupa ndeke tutungyo, kokwigu ndeke ka limbengi kukwaku kwa yiba.»

* **2:6** 2:6 Banikolai: Kitabũ yi niyi aka yi ya Bonziki ka Yuani yo akanzina kugu wa lifu ka batu bi niba. Bapaga ndi mutuu ma fongo. Mutuu mi kibisikonogigu binza. Wanda ka Bonziki ka Yuani 2:15. **2:7** 2:7 Wanda ka Mupunganagi 2:8-9; Bonziki ka Yuani 22:2.

Balawa ka Kanisa ya Peligamu

¹² Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Peligamu be: «Mutu yi nino a na dukpa yipyē mutili masi miba, akabikya be: ¹³ Nibagatu ku wikago mino, ku beyo a kiti wa bungama ka Abili. Luki limoti, wa wakigwinonogo ko lino kami, wakasananagu na baya niyo wikaga noyu ka likpamuka kami, gutugu ko ngbingo yi nino bamwo ndi mino demu kami walingunu beyo ka Atipasi, ku ku kunu ku, ka mugu ka Abili. ¹⁴ Luki limoti, na na likpamuka likede ka uyoyiso yi: Luga ka batu kaku, atu na batu bagogo nibo babakigumya ka mutuu ka Balama. Iyi nino awonisila ndi Balaka kaubulisyo bomikya Bezaleli, kaukpumya be biki kauya banyama nibo bupaga ndi ka apepe ka bokunzi na kagya bilya. ¹⁵ Na bata, luga ka batu kaku, atu na batu bagogo nibo ba goni bakigumya ka mutuu ka Banikolai. ¹⁶ Yikono neki. Wakogyi beyo, nodokuto banu bikwa ku kaku, nataya lunga na batu nibo na dukpa niyo akopupo ka munoku kami.

¹⁷ Mutu yi nino a na motili akanito binza nilo Limbengi akabikyaga ka Makanisa!

Mutu yi nino opupa ndeke tutungyo, napá ndeke mana† nino a wa kisma na lingyengye lotu. Kugu wa lingyengye li nilo, lino lambiya o mino likpiko. Mutu gutugu bemoti aka kibigu, kiki asi nino aka no ika ni bapini.»

Balawa ka Kanisa ya Tuatela

¹⁸ Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Tuatela be: «Miko Kunzi nino misa kaki akanze abe lidada lo buku, magu ananginga abe ngweyi ya ligabu lapu, akabikya be: ¹⁹ Nibagatu yigya kaku, sipananiso kaku, bungbingbili kaku, ligubo kaku na adalu munda kaku. Nakaiba binza ambe wa kuwa kegugubya mbiya wanu kakitaga beyo wegugubya ndi mino kambwa. ²⁰ Luki limoti, na na likpamuka limoti kauyoyiso: Wasilyoni muko yi nino ina be Yezebeli pisi kaubungusogo bagya-ligubo kami, pisi kauwonisilo kagya budanda na kauya banyama nibo bupaga ka apepe ka bokunzi. Wina se, ibikyaga be iyi ni mugyalandu ko Kunzi. ²¹ Nasilyoni ngbingo ambe oyikoni, luki limoti, kapagigu kaasanana na budanda kaki. ²² Kinili, nabumya banu na yigyogyisa kuge kugu wa kanga. Nuga banu batu basi nibo basyegē na iyi begayo, bakopo kaasa yigya yi niyo. ²³ Nulumwisagatu banu babifya kaki. Kuwa wa go wa, Makanisa masi iba banu be imi no nakpimaga mambengi na tamanaga ka bambanzu. Nakalyaga banu mutu yikakayikaka luga kunu kabyenene na yigya kaki.

† 2:17 2:17 mana: Mukati nimo otukyogoku ndi kugu wa lisyē. Wanda ko Pupo 16:1-4.

²⁴ Luki limoti, ifunu batũ bagogo basi ba Kanisa ya Tuatela, nibo makabyegigu mutuu mi nimo na makibigu niyo balikyaga be: <Bodikidi ka Abili>, nakamubikya ambe nakamubinikisigu likumbogi lagogo. ²⁵ Luki limoti, nakamubikya ambe wigwinonogoni na nilo aka lo ma nolu, kadwe ku kwaku nodoku ndeke mino. ²⁶ Mutu yi nino opupa ndeke tutungyo, isisilogo kagya sipananiso kami kadwe ka mulibo, napá ndeke bungama kugu wa bevananza bayasi. ²⁷ Ika ndeke kaukpokyoniso na mufimbo ma ngweyi, anumula bipupu pu abe bambike. ²⁸ Ika ndeke goni no ngu mudongoni abe niyo kami katukya ka Baba, napá ndeke lingutu la busofi.

²⁹ Mutu yi nino a na motili ukanito binza nilo Limbengi akabikyaga ka Makanisa!»

3

Balwa ka Kanisa ya Salidi

¹ Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Salidi be:

«Mutu yi nino a na mambengi ko Kunzi madia na ika na mangutu madia na ika akabikya be: Nibagatu yigya kaku, bambanzu basimaga be wamubisi, ambegye kani wokwoni ndi. ² Zuzuko, wobungusyogo binza nimo osikoni be okwi kambwa yi nino olumwogo kuwa mino masi, kye nakinigu imi yigya kaku gutugu imoti aka yikwanana ko misa ko Kunzi kami. ³ Tamana neki mutuu nimo burá ndi na nimo ukana ndi, wobuulyogo, woyikono. Wakibimyi, nodoku banu abe mutu wo kubaku, wakibigu ngbingo yi nino nodoku banu mino kaungyoso. ⁴ A beyo, wata mino na bambanzu ku ka Salidi ku, nibo bakonokpodigu botu kabu. Iba bo takpakyana ndeke ifusu na ibu, bobubini na botu kabu bitu, kye babukwanana. ⁵ Mutu yi nino opupa ndeke tutungyo, bamokisya ndeke kutuko kwotu, nakolimigu ndeke lino kaki ka kitabu ya ofili. Namupupilya ndeke budemu kambwa ka Baba na kambwa ka bamalaika kaki.

⁶ Mutu yi nino a na motili ukanito binza nilo Limbengi akabikyaga ka Makanisa!»

Balwa ka Kanisa ya Filadelifa

⁷ Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Filadelifa be:

«Mutu yi nino a wotu na nino a na likpamuka la lingunu, nino a na lifungula la bungama ka Daudi, nino koukwo, mumbanzu kaduligu, kadula, mumbanzu koukwigu. Akabikya be: ⁸ Nibagatu yigya kaku. Niba buró kaku, luki limoti, wobuulyagatu likpamuka kami na wakanemon-gonyigu ndeke. A beyo, noukwoni mupumi bikpo kambwa

kakũ, mũmbanzũ gutũgũ bemoti aka kakwananigũ kadũla. ⁹ Nũpũ ndeke iwe bambanzũ nibũ ba ka ambaza ka Abili. Bimakaga be Bayuda ni bakegũ se Bayuda, ba batũ ba kubũbũkũ. Nubunisa ndeke moli kambwa kakũ, biba lingũũ be imi nũpagatũ. ¹⁰ Yeki wobuulyaga ndi likpũmũka kami na limbengi linda, imi nũbuulyogo ndeke begeyo ka yigyogyiso niyo a ndeke kodoku kaũkingilaga batũ basi ba bũbili. ¹¹ Na buwobi kodoku. Buulyogo binza nilo wa nolu, kye mũmbanzũ kukupyonitogũ begbegbe baya bũngama. ¹² Mũtũ yi ninũ opupa ndeke tutungyo, nayitisa ndeke lidũũ ka Ndabũ ko Kunzi kami na kopupigũ ndeke bata kũ beyo. Nokpika ndeke kũgũ kaki lino ko Kunzi kami na lino la gũdũ ko Kunzi kami. Gũdũ yi ni Yelusalema wambiya ninũ osyoku ndeke kũgũ wa lisyẽ, kũ ko Kunzi kami. Nokpikatũ ndeke gũni kũgũ kaki lino kami lambiya.

¹³ Mũtũ yi ninũ a na motili ũkanitũ binza nilo Limbengi akabũkyaga ka Makanisa!»

Balũwa ka Kanisa ya Laodikia

¹⁴ Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Laodikia be:

«Mũtũ yi ninũ ina be <A Beyo>, demũ wongbingbili na walingũũ, litino la masi nimũ Kunzi agya, akabũkyaga be: ¹⁵ Nibagatũ yigya kakũ. Nibagatũ ambe wa abe libo nilo kegũ lade ikani lazũ. Wikino gutũgũ bi abe libo nilo lade ikani nilo lazũ. ¹⁶ Luki limoti, kye wa abe libo la yapa-yapa, isi yi be wakegũ abe libo lade ikani abe nilo lazũ, nuzoyatũ. ¹⁷ Iwe wiyipaga ikubasũ be: <Na na lingama, niitoni mũtũ wa lingama, nakegũ na yangya yo luki gutũgũ limoti aka.> Luki limoti, wakibogigũ be wa mũtũ wa kigyogyiso, mũtũ wo kumbu, mũtũ wa yangya, mũtũ ninũ kinagigũ na mũtũ ninũ ikaga ndumbu. ¹⁸ Kinili, nakaũbũkyaga ambe, doku kaluwo olo ninũ mukongo bũngũ kũũ kũ kami, kye wiiti kũwa lingũũ mũtũ wa lingama. Woluwo gũni kutuko kwotu, kaitikyo noku ndumbu kye wakikonitogũ bata no suni. Luwatũ gũni ibũkũso so miso, iba pũngatũ kũwa gũni kaina. ¹⁹ Nuyoyisagatũ, nũpũ gũni azabũ batũ basi nibũ nũpaga. Gya neki kekele, woyikono. ²⁰ Hũkana, na wakamaga ka mupumi, nanoyipa holi. Mũmbanzũ kũkana liyũ kami, eukwilya mupumi, ningya kũ kaki, talyalya na iyi pa yimoti. ²¹ Mũtũ yi ninũ opupa ndeke tutungyo, nalikisa ndeke ko kiti kami wa bũngama, mũdũngũni begeyo imi nopupa ndi mino tutungyo, tikoku na Baba ko kiti kaki wa bũngama.

²² Mũtũ yi ninũ a na motili, ũkanitũ binza nilo Limbengi akabũkyaga ka Makanisa!»

4

Beyo babibisogo mino Kunzi kugu wa lisyε

¹ Kumbuso yi, nina bata ndi likpamuka lagogo ko nziki. Nina ndi mupumi mumoti kugu wa lisyε, oukwikonini bigbongomu. Nukana bata ndi liyu nilo nukana ndi ka mambwa. Liyu li nilo a ndi abe nilo la siba, anebikya be: «Dokoku kunu, nakauwonisilo makpamuka nimo okwononi be igyonosa banu.»

² Ko ngbingo yi ninu aka nu, Limbengi ko Kunzi esilya ndi. Namina ndi kiti bemoti wa bungama kugu wa lisyε ku kani mutu bemoti ikini kugu yi. ³ Mutu yi ninu a ndi kanginga abe matamu ma ligabu lapu nimo balikyaga be yasipi na saladio. Isibe a ndi ni okungulini kiti wa bungama yi ninu bikululu, ananze abe litalu la ligabu lapu nilo balikyaga be zumalidi. ⁴ Bokiti ba bungama bagogo batekebe baba na bakwanganya ba ndi no kiti yi ninu mukungulo kani bamboku-mboku batekebe baba na bakwanganya bikogini kugu yi. Bamboku-mboku bi nibo ba ndi bakimokisyogo botu ba yotu na begbegbe baya olo ka bamu. ⁵ Nginanaga ya ngbangbata, mungbi na pamikanaga ya ngbangbata, a ndi kotukyoku ko kiti wa bungama ku. Batala madia na ika nibo ba mabengi madia na ika ko Kunzi, ba ndi kapyε kambwa wo kiti yi ninu. ⁶ Kambwa wo kiti wa, a ndi kainisono abe libo lidingi bingle-ngele abe velu, ananganaga abe nelaga.

Lugo na ka bakpolo-kpolo basi bo kiti, a ndi na makpamuka mumbanga-mbanga makwanganya, nzuyi yi yasi asi miso bigwo iki kambwa ikani kumbuso. ⁷ Luki ya mambwa a ndi kainisono abe kpwingi, nilo ya yiba a ndi kainisono abe linzifogu la ngombe. Nilo ya yisaa a ndi miso abe mumbanzu, nilo ya yikwanganya abe windi ni a ka mbangu. ⁸ Luki limoti-limoti ka makpamuka mumbanga-mbanga mi nimo, a ndi na bepapi madia asi miso aka iki kugu wa bepapandu lu ikani kusili yi. Biti abe lisyε, ni bakegu kaupo kaimbila be:

«Mutu Wotu, Mutu Wotu, Mutu Wotu ni Mombukwondosu Kunzi, ninu Wangu-Kuge,
ninu a ndi, ninu a mbiya wanu na ninu akodoku!»

⁹ Makpamuka mumbanga-mbanga makwanganya mi nimo, imbilaga kabibiso, kapá ibiba na kamigisilyo ibiba ninu a wakiko ko kiti wa bungama. Mutu yi ninu a na obili ka benze na benze. ¹⁰ Bongbingo basi wa makpamuka mumbanga-mbanga makwanganya mi nimo imbilaga ndi mino, bamboku-mboku batekebe baba na bakwanganya bi nibo bodidikaga ndi kadwe ka litombu, kambwa ka mutu yi

nino a wakiko ko kiti wa bungama. Banabibiso nino a na obili ka benze na benze. Bodogoku ndi, kobiso begbegbe kabu kambwa wo kiti kaki, banabikya be:

¹¹ «Mombukwono-dosu no Kunzi kusu, wokwononi kaiko na ibiba, bibiso no ngu, kye iwe no wagya makpamuka masi, masi igyonosa ndi ka sipananiso kaku.»

5

Mikya-Kondolo aka no okwononi koukwo kitabu

¹ Kawa wa, nina ndi mulukutu ma kitabu yimoti ka kubokuko kwa kambanzikaniko ka mutu nino a ndi wakiko ko kiti wa bungama. Kitabu yi niyo a ndi na mofiso kuso na kunzi, yidula bingbufu, ikpokposogo na ndiko nganga madia na ika. ² Namina ndi goni malaika nino wongu, anabikya na liyu lapu be: «Wanino okwononi kapwaga ndiko yi niyo na koukwo kitabu yi niyi?»

³ Luki limoti, iki kugu wa lise ikani kana ka litombu gutugu kusili wa litombu aka, kegu ndi na mumbanzu gutugu bemoti aka nino akwanana ndi koukwo kitabu yi niyo ikani kaanda kuso yi. ⁴ Imi aka ndi libulu bipe, kye mumbanzu kinisanagu ndi, nino akwanana ndi koukwo kitabu ikani kaanda kuso yi. ⁵ Luki limoti, mboku-mboku bemoti ka bamboku-mboku batekebe baba na bakwanganya bi nibo, ebikya ndi be: «Wasa kagama. Mamina kpwingi wa livananza ka Yuda, wa libukuti ka ngama Daudi, opupa ndi tutungyo. Iyi no akwanana kapwaga ndiko madia na ika yi niyo, oukwo kitabu!»

⁶ Kawa wa, namina ndi Mikya-Kondolo wakamaga lugo wo kiti wa bungama nino a ndi mukungulo na makpamuka mumbanga-mbanga makwanganya na bamboku-mboku. Mikya kondolo yi nino a ndi kainisono abe bakako singasa. A ndi na mapakala madia na ika no miso madia na ika goni, nimo a mambengi madia na ika ko Kunzi nimo otikoku ka obili wasi. ⁷ Mikya kondolo yi nino, isisila ndi, ava kitabu niyo a ndi ka kubokuko kwa kambanzikaniko ka mutu yi nino a ndi wakiko ko kiti wa bungama. ⁸ Niyo ava kitabu beyo, makpamuka mumbanga-mbanga makwanganya mi nimo pa imoti na bamboku-mboku batekebe baba na bakwanganya, bobuna ndi moli kambwa ko Mikya-Kondolo wa. Mutu yikaka-yikaka a ndi na domu pa imoti na bakoro ba olo, botumini bidedede na adudu. Nimo masi mo a malumba ka batu botu. ⁹ Ba ndi kaimbila limbua lambiya, banabikya be:

«Iwe no wokwononi kava kitabu, wapwaga ndiko yi.

A beyo, iwe, bamwotu ndi. Na pisi ka bangu kaku, waluulya ndi Kunzi bambanzu bakpu, ba bopigo bayasi, ba masasu masi, ba bevananza bayasi na ba bogiyo bayasi.

¹⁰ Uitisa ndi bava-ngama na bokumu kye bagugubyi Kunzi kusu,

na ibu bika ndeke bangama ka obili.»

¹¹ Kwa wa, nikwe bata ndi, nukana mayu ka bamalaika budingi kani bakungulini kiti wa bungama bikululu. Nina makpamuka mumbanga-mbanga na bamboku-mboku. Isabu kabu a ndi belofu na belofu na bamilio na bamilio. ¹² Ba ndi kaimbila na liyu lapu be:

«Mikya-Kondolo ninu bamwo ndi

okwononi kava ngu,

lingama, yimibo no bou,

ibiba, bibiso na mambu.»

¹³ Nukana ndi goni ni makpamuka masi nimo kugu wa lisyu, nimo a ka litombu, kusili wa litombu, ko libo, masi nimo a ka obili, ni banambimbimbya be:

«Mambu, ibiba, bibiso, ngu, ka benze na benze,

iki ka ninu a wakiko ko kiti wa bungama ikani ko Mikya-Kondolo.»

¹⁴ Makpamuka mumbanga-mbanga makwanganya mi nimo, a ndi imu kosikisya be: «A Beyo!» Bamboku-mboku bobunaga ndi ibu moli, banabibiso.

6

Bondiko madia opukogini

¹ Kwa wa, namina ndi Mikya-Kondolo anapwa ndiko ya mambwa luga wa bondiko madia na ika. Nukana ndi luki limoti luga wa makpamuka mumbanga-mbanga makwanganya ni anapamikana na liyu lapu abe ngingbata be: «Doku!» ² Kumbuso yi, namina ndi falasi bemoti ninu wotu. Mutu yi ninu a ndi kugu yi a ndi na mufotomu mugwi, bapa ndi begbegbe. A kwa ndi tutungyo aka na a kwa bata kaında kopupo tutungyo goni.

³ Niyu Mikya-Kondolo apwa ndiko ya yiba, nukana ndi luki limbanga ya yiba ni anapamikana be: «Doku!»

⁴ Kumbuso yi, falasi ninu wangbu yi opuponoku ndi. Mutu yi ninu a ndi kugu yi, bapa ndi dukpa niyu yakpu, bapa ngu be indi katumba maziyo ka obili, bambanzu bapanga kamwono luga kabu.

⁵ Niyu Mikya-Kondolo apwa ndiko ya yisaa, nukana ndi luki limbanga ya yisaa ni anapamikana be: «Doku!» Niyu nikwe, namina falasi ninu wopi. Mutu yi ninu a ndi kugu yi a ndi na kilo yigwi. ⁶ Nukana ndi luki limoti abe liyu luga wa

makpumuka mumbanga-mbanga makwanganya anabikya be: «Kilo yimoti ya nganu a mukalya ma ligubo la lisyé limoti, kilo yisaa ya saili * a mukalya ma ligubo la lisyé limoti. Luki limoti, wakoputonitoga molingo ikani vinya.»

⁷ Niyo Mikya-Kondolo apwa ndiko ya yikwanganya, nukana ndi liyu lo luki limbanga la yikwanganya ni anapamikana be: «Doku!» ⁸ Kuwa wa, nikwe ndi, namina falasi nino wo bosubo. Mutu yi nino a ndi kugu yi a ndi lino be Kukwaku, a ndi kakpakyana pa imoti na Mugi ka babili. Bupa ndi ibu ngu ka panga yimoti luga wa bapanga bayikwanganya baya obili, kaulumwisogo bambanzu na badukpa, pisi ka ayandi, pisi ka bokolobu bayaruru na pisi ka banyama bufiya bo tutu.

⁹ Niyo Mikya-Kondolo apwa ndiko ya kubukumuti, nina ndi kusili wa gbogbo, mambengi ka batu nibo bumwogo ndi ko bulya yibikyaga likpumuka ko Kunzi na kye bapupilya ndi budemu. ¹⁰ Batu bi nibo, bapamikana ndi be: «Mombukwono-dosu wotu na walingunu, wa kuwa kabunde iki kako ngbanga ka batu ba obili na kaigiso likosi wa bodukosaga ndi mino bangu kusu?» ¹¹ Kuwa wa, bupa ndi mutu yikaka-yikaka luga kabu kanzu wotu. Bubikya ndi be bimumbisi mbeyi bata mino ko ngbinga mukede, kadwe ku kwaku isabu ka bagya-ligubo badabu na bamamabu nibo bakabandaga goni kolumwonogo abe ibu, italyana mino.

¹² Kumbuso yi, namina bata ndi Mikya-Kondolo, apwa ndiko ya madia. Ko ngbingo yi nino, azigizo wapu ayonga ndi obili. Moni opiya ndi bipi abe kutuko kwa lilebu, timba wasi angbamya bingbu abe bangu. ¹³ Mangutu ma lisyé obuukana ndi ka litombu mudongoni beyo kou yo bumo ya sibukuso niso balikyaga be butini, obuukonogo mino no mbumbo yapu. ¹⁴ Lisyé olimika ndi mudongoni beyo kulugbu idukufaga mino. Bangupa bayasi na bouzu bayasi atukyaga ndi ka bapa boyi.

¹⁵ Bangama ba litombu, batu bakpuku, bangama ka basuda, batu ba mukumbo, batu bongu na batu bagogo basi, bosunzu ikani nibo bukulkanaga, bisumaga ndi ka mabye na ka bangala baya matamu ma bangupa. ¹⁶ Kuwa wa, babikyaga ndi bangupa na matamu be: «Tigbigbiloni, takinisonito ko misa ka mutu yi nino a wakiko ko kiti wa bungama na tiki byi na ngbuta ko Mikya-Kondolo. ¹⁷ A beyo, lisyé lidingi la ngbuta kabu odunuku, wani no akwanana kahukaga mino?»

* 6:6 6:6 saili: A bumo niyo inisogo abe gbagala. Wanda goni Yuani 6:9

7

Batu ko Kunzi ba na bakase ka tũdukũto

¹ Kumbusa wa nilo, nũmina ndi bamalaika bakwanganya bakamanana ka mondu makwanganya ma obili. Ba ndi na ovivi wa mondu makwanganya mugwi be kye gutũgu ovivi wa lindu limoti aka kovivonitũgu, iki ka litombũ, ko libo lidingi ikani ka bukũto. ² Kũwa wa, namina ndi malaika wagũgo, kotukyoku miso ya ingenge. A ndi na kase ko Kunzi yi nino a na obili. Upamyã ndi bamalaika bakwanganya nibo bupã ndi ngu yiputa litombũ no libo lidingi be: ³ «Makoputonitũgu litombũ gutũgu libo lidingi aka ikani bukũto kadwe kũ kwaku tomosisyo mino kaũdwaga bosunzu ko Kunzi kusu bakase ka tũdukũto.» ⁴ Kũwa wa, betulya ndi isabu ka bambanzũ nibo bũdwaga ndi na bakase. Ba ndi belofũ miya imoti batekebe bakwanganya na bakwanganya, ka bopigo bayasi ka Bezaleli. ⁵ Ko pigo ka Yuda, ba ndi bambanzũ belofũ tekebe na baba nibo bũdwaga ndi na kase, ko pigo ka Lubeni, bambanzũ belofũ tekebe na baba, ko pigo ka Gadi, belofũ tekebe na baba, ⁶ ko pigo ka Aseli, belofũ tekebe na baba, ko pigo ka Nafutali, belofũ tekebe na baba, ko pigo ka Manasi, belofũ tekebe na baba, ⁷ ko pigo ka Simioni, belofũ tekebe na baba, ko pigo ka Lawi, belofũ tekebe na baba, ko pigo ka Isakali, belofũ tekebe na baba, ⁸ ko pigo ka Zabuloni, belofũ tekebe na baba, ko pigo ka Yezefũ, belofũ tekebe na baba, na ko pigo ka Benyamini, belofũ tekebe na baba goni.

Musilyoni mudingi

⁹ Kũwa wa, namina ndi ambaza mudingi ka bambanzũ. Mambanzũ gutũgu bemoti aka kakwananigu ndi kautanga. A ndi bambanzũ bo giyo yasi, ba bopigo bayasi, ba bevananza bayasi na ba masasu masi. Ba ndi bakamanana kambwa wo kiti wa bũngama na kambwa ko Mikya-Kondolo, bimokisyogini bakanzũ botutu kani bogwini mangũ ma masisi. ¹⁰ Ba ndi kapamikanaga be: «Muhukuso akotukyoku ko Kunzi kusu, nino a wakiko ko kiti wa bũngama, na otukyoku goni ko Mikya-Kondolo!» ¹¹ Kũwa wa, bamalaika basi nibo ba ndi no kiti wa bũngama mukungulo, bambokũ-mbokũ na makpũmũka mumbanga-mbanga makwanganya, bodidika ndi kadwe ka litombũ, kambwa wo kiti wa bũngama, banabibiso Kunzi. ¹² Ba ndi kabikya be: «A beyo! Bibiso, ibiba, yimibo, kamigisya Kunzi

ibiba, bukpa, bou no ngu, a ko Kunzi kusu, ka benze na benze! Asi beyo aka yo!»

¹³ Kwa wa, mboku-mboku bemoti luga kabu emuusa ndi be: «Batu tino piye bo bimokisyogi bakanza botutu bo? Barunya yani?» ¹⁴ Nasikisya ndi be: «Mombukwana-dami, iwe no wakaiba!» Ebikya kwa ndi be:

«Nibana, a batu bi nibo bopupogi ka yigyogyiso yidingi. Busukusoni bakanza kabu, bububiso bitu na bangu ko Mikya-Kondolo.

¹⁵ Kinili, babakamanana kambwa wo kiti wa bungama ko Kunzi, bikaga kabibiso, biti na lise, ka ndabu kaki. Mutu yi nino a wakiko ko kiti wa bungama, ubuulyagatu ndeke.

¹⁶ Bakimukanigu ndeke bata nza, ikani musasa, gutugu moni aka kusumbigu ndeke bata, ikani buzu.

¹⁷ A beyo, Mikya-Kondolo nino a lugo wo kiti wa bungama, ubuulyagatu ndeke, ukpkyoniso ka likpakpa lo libo la obili walingunu, Kunzi ukpaga ndeke bamomiso-misa kabu basi.»

8

Bopwini ndiko ya madia na ika

¹ Niyu Mikya-Kondolo apwa kwa ndi ndiko ya madia na ika, pa adakyana ndi kugu wa lise fiwo ka badakika abe batekebe basaa. ² Kumbuso yi, numina ndi bamalaika madia na ika bakamanana kambwa ko Kunzi, bupa ndi basiba madia na ika.

³ Kwa wa, malaika wagogo odoku ndi kaamaga ka kpoko-kpoko wa gbogbo. A ndi na sani wa olo nino babusyaga mino adudu. Bapa kwa ndi adudu wakpa kye api ka apee pa imoti na malumba ka batu ko Kunzi basi kugu wa gbogbo wa olo nino a ndi kambwa wo kiti wa bungama no. ⁴ Muki ma adudu yi nino, pa imoti na malumba ka batu ko Kunzi, apunga ndi katukya ka mafoku ka malaika, anafaka ko Kunzi. ⁵ Kumbuso yi, malaika ava ndi sani wa adudu yi nino, atumisa ndi na makam mo buku ba gbogbo bide, ambimboku ndi kenu ka litombu. Ko ngingo yi nino aka no, a kwa ndi mupamu ma ngingbata, gbangbu, nginganaga yi se kwa azigizo.

Bamalaika bakofya basiba

⁶ Kwa wa, bamalaika madia na ika nibo ba ndi na basiba madia na ika bayigwigo, bibungusyaga ndi bapunga kofyo.

⁷ Malaika wa mambwa ofya ndi sifa. Kūwa wa, mbwayi ya mambunga no buku yimatikana na bangu aluka ndi. Mutili mimoti ma litombu ka misaa osilaga ndi. Mutili mimoti ka misaa ma bukato pa imoti na tonito osilaga ndi goni.

⁸ Kumbuso yi, malaika wa yifa ofya ndi sifa. Badikita kūwa ndi ko libo lidingi, luki limoti nilo a ndi abe ngupa yidingi kika kagbandikana. Mutili mimoti ka misaa mo libo li nilo, ita ndi bangu. ⁹ Ligbata limoti la yisaa la banyama nibo bikaga ko libo na ligbata limoti la yisaa la babato, baputikana ndi.

¹⁰ Kumbuso yi, malaika wa yisaa ofya ndi sifa. Lingutu lidingi nilo a ndi kagbandikana abe lidada lo buku, opukoku ndi kugu wa lisyε, ogwoku kugu wa mutili mimoti ma misaa mo mobo na makpakpa. ¹¹ Lino la lingutu li nilo ni Buzyo. Kūwa wa, mutili mimoti ma misaa mo mobo oziwa ndi bizyo. Batu budingi bi nibo bomwa ndi, bolumwaga ndi kye libo li nilo a kūwa ndi bizyo.

¹² Kūwa wa, malaika wa yikwanganya ofya ndi sifa. Mutili mimoti ma misaa mo ma mōni aputikana ndi pa yimoti na nimo ma timba na nimo ma mangutu. Kinili, bungbanganya kegū ndi bata ka mutili mimoti ma misaa mo ngbingo wa lisyε na nimo mo biti goni.

¹³ Kumbuso yi, nikwe ndi bata, namukana kūwa ndi windi bemoti nino a ndi ni itundulini kugu kugbe, anigomiso na liyu lapu be: «Hebe! Hebe! Kumbu yidingi ka batu ba litombu ka basifa nibayo bamalaika basaa bayagogo bakabanda kofyo!»

9

¹ Kumbuso yi, malaika wa kubukumuti ofya ndi sifa. Nina ndi lingutu limoti nilo ogwoku ndi kotukyoku kugu wa lisyε. Bapa ndi lingutu li nilo lifungula la libye lodu la mugi ka babili. ² Lingutu li nilo, oukwa kūwa ndi libye lodu la mugi ka babili. Muki ondindikana ndi bindengbu-ndengbu, anopupoku ka libye ku abe bakabusya fulu. Muki mi nimo atikya ndi mōni na lisyε biwadi. ³ Banokilingbo bapunga ndi kopupoku ko muki ku, bomisikono wasi bingbwi. Bapa ndi ngu mudongoni abe niyo ka nakwaa-gbani. ⁴ Bubikya ndi be bakoputonitogu mapaku, gutugu tonito aka, ikani bukato, luki limoti, be bugyogyisi batu nibo bakegu na bakase ko Kunzi ka tundukato kabu. ⁵ Bakupagu ndi banokilingbo bi nibo mutuu kamwogo batu bi nibo, luki limoti, be bugyogyisi ka batimba kubukumuti. Muzuzula kabu ikaga ndi mudongoni abe nimo ka nakwaa-gbani. ⁶ Ka

masye mi nimɔ, bambanzu bakisatu ndeke kukwaku, luki limoti, bakinigu ndeke. Batatanilyatu ndeke kukwaku, luki limoti, kukwaku upikita.

⁷ Banokilingbo bi nibo, ba ndi kainisono mufongoni abe bafalasi ni subungusyogini kaina ka lunga. Ba ndi no luki limoti abe begbegbe ka bamu kabu abe nibayo baya olo, misa kabu abe nimɔ ka bambanzu. ⁸ Tukatu kabu a ndi mufongoni abe nito ka boko, manzu abe nimɔ ko kpwingi. ⁹ Kubatu kabu a ndi kainisono abe bakimokisyo botu baya ngweyi. Bepapi kabu a ndi kobuko abe mayu ma bamasuwa ba lunga beyo obukogo mino kani bafalasi budingi bakauluto kaina ka lunga. ¹⁰ Kundu kabu a ndi mufongoni abe niyo ka banakwaa-gbani, no mowo bibakaka. Ngu yigyogyiso bambanzu ka batimba kubukumuti a ndi ka kundu kabu. ¹¹ Ngama kabu ni malaika wa libye lodu la mugi ka babili, nino ina ka Libelenia be «Abadoni», ka Ligiliki be «Apolioni» isi yi be «Mupuputa».

¹² Yigyogyiso ya mambwa okitogini. Kumbusa wa niyo, yigyogyiso yagogo yiba, opuponokuto bata.

¹³ Malaika wa madia ofya ndi siba. Nukana kuwa ndi liyu limoti kotukyoku ka mondu makwanganya ma gbogbo wa olo nino a ndi kambwa ko Kunzi. ¹⁴ Liyu li nilo, abikya ndi malaika wa madia nino a ndi na siba no be: «Ukulaga bamalaika bakwanganya nibo babukpikila ko libo lidingi Efulati.» ¹⁵ Bukulaga kuwa ndi. Ba ndi bakitulya kolumusogo ko ngbingo yi nino, ka lisyi li nilo, ka timba yi nino na ka syangasu si niso mutili mimoti ma misaa ka bambanzu. ¹⁶ Betulya ndi isabu ka basuda nibo budakilya ndi bafalasi kaina ka lunga, ba ndi bamilio bamiya baba. ¹⁷ Kuwa wa, numina ndi bafalasi bi nibo ko nziki pa imoti na basuda nibo ba ndi kugu yi. Basuda bi nibo ba ndi bakimokisyoogo batu baya ngweyi ka bambanzi bingbungbu abe buku, bayagogo bipipi abe bekuba na bayagogo aninisa abe modidi ma selengunde. Bamu ka bafalasi a ndi mufongoni abe nibayo ka bokpwingi. Buku, muki na libu lazū a ndi kopupo ka noku kabu bivulu-vulu. ¹⁸ Mutili mimoti ma misaa ka bambanzu, bolumwanaga ndi ka muzuzula misaa mi nimɔ, ko buku, ko muki na ka libu lazū nilo a ndi kopupo ka noku ka bafalasi bi nibo. ¹⁹ A beyo, ngu ka bafalasi bi nibo a ndi ka noku kabu na ka kundu kabu. Kundu kabu niyo bogyagyaga ndi na iyu bambanzu, a ndi na bamu abe banzuka.

²⁰ Batu bi nibo basikana ndi ni bakokwogigu ka muzuzula mi nimɔ, bakasanangu ndi na bokunzi nibo bigyilya ndi

na mabokũ kabũ. Bisisilaga ndi kobibiso mambengi ma bunye, basanamũ baya ɔɔ, fiza, bangweyi, matamũ na bengbingili. Makpumũka mi nimo masi kakwananigu ndi kaina, ikani kaukana, ikani kakpakyana. ²¹ Batũ bi nibo, bakasananagu ndi na yigya kabũ yanye, yimwo bambanzũ, ya luga, ya bilya na yo kubakũ.

10

Malaika no mikya kitabũ

¹ Kũwa wa, namina bata ndi malaika wagogo ninũ wongu kotukyoku kũgũ wa lisyẽ. Ikũba a ndi na iyi yitikyo biwadi, isibe akungulini ka mũ bikululu, miso ananze abe moni, magũ abe madada mo buku. ² A ndi no mikya kitabũ mugwi. Kitabũ yi niyo a ndi yihukwikono. Kũgũko kaki kwa kũmbanzikaniko a ndi ko libo lidingi na nikwo kwa kulekuke kubi. ³ Apamikana ndi na liyũ lapũ abe kpwingi kiko kalungũkyana. Niyo apamikana beyo, bangbangbata madiya na ika bapamikana ndi. ⁴ Niyo bangbangbata madiya na ika bapamikana beyo, na kũwa ndi wakitulya kokpikogo, luki limoti, nukana ndi liyũ kotukyoku kũgũ wa lisyẽ, be: «Wakokpikonitogu likpumũka li nilo bangbangbata madiya na ika bobikyĩ, buulya ka limbengi kakũ aka.» ⁵ Kũwa wa, malaika ninũ namina ndi wakamaga kũgũko kumoti ko libo lidingi, kwagogo kubi, anana ndi kubokũko kwa kũmbanzikaniko kũgũ wa lisyẽ. ⁶ Ako kũwa ndi silika ko lino ko Kunzi ninũ a na obili ka benze na benze, ninũ agya ndi lisyẽ na masi nimo a mino, litombũ na masi nimo a mino, libo lidingi na masi nimo a kũso yi. Malaika yi ninũ abikya kũwa ndi be: «Ngbingo a kũwa mukufu! ⁷ Luki limoti, ko ngbingo yi ninũ malaika wa madiya na ika ofya ndeke mino siba, Kunzi otulyasa ndeke bodikidi kaki mudongoni beyo abikyaga ndi mino pisi ka bogyalandũ nibo bagugubya ndi.»

⁸ Kũbuso yi, liyũ nilo nukana ndi kotukyoku kũgũ wa lisyẽ ebikya bata be: «Winda kava mikya kitabũ ninũ muhukwikono ka mabokũ ka malaika ninũ a wakamaga kũgũko kumoti ko libo lidingi kwagogo kubi.»

⁹ Kũwa wa, nakpũda ndi malaika, nakunga ndi mikya kitabũ yi ninũ. Ebikya ndi be: «Vano, walya. Ika bindenge-ndenge abe nzuki ka mũnokũ, luki limoti, ika bizyo ka mũma kakũ.» ¹⁰ Nava ndi mikya kitabũ yi ninũ ka mabokũ ka malaika, nalya. A ndi bindenge-ndenge ka mũnokũ abe nzuki. Luki limoti, niyo nomyo, mũma apunga ndi ketũla.

¹¹ Kumbuso yi, ðebikya kũwa ndi ðe: «Wisisilaga bata kanzina na ðugyalandu ka ðopigo, ka ðevananza, ka masasu dididi na ka bangama.»

11

Bademu baba

¹ Kũwa wa, ðepá ndi ligugu limoti nilo lipima nolu ðunda, ðebikya ndi ðe: «Wamaga, winda kopimo ðunda ba Ndabu ko Kunzi na gbogbo, utanga goni ðambanzu niño ðabibisogo Kunzi kuso yi. ² Luki limoti, wakopimonitogu pa yangba ya Ndabu ko Kunzi kye ðusilya ndi batũ niño ðakamibigu. Baditaga ndeke gudũ wotu ka batimba ðatekebe ðakwanganya na baba. ³ Nutika ndeke bademu kami baba, ðakimokisyogo botu baya lilebu. Banzina ndeke na ðugyalandu ka masye elofu yimoti ðamiya baba na ðatekebe madiya.» ⁴ Bademu baba bi niño ni bukuto tiba ta mizeituni na ðatala baba niño ða ðakamaga kambwa ka Mombukwana wa litombu. ⁵ Mumbanzu kakisa kaudwa, buku opupoku ka noku kabu, ulumwisogo batũ bi niño. A ðeyo, mumbanzu kikpunda kaudwa, okwo inguo ya kukwaku kwi nikwo. ⁶ Bademu bi niño ða no ngu yikpingba lisye ðe kye mbwayi kolukonitogu ka masye mi nimo biko mino ibu kanzina na ðugyalandu. Ba goni no ngu yiikosa libo kaiita bantu. Ba bata goni no ngu yipá yigyogyiso dididi ka obili bongbinga basi madongoni ðeyo ðopo mino. ⁷ Ngbingo yi ninu bama ndeke mino kanzina na ðugyalandu ðeyo, nyama ninu opupoku ndeke ka libye lodu la mugi ka babili, ulanana ndeke na ibu, ukitaga no ngu, ulumwisogo. ⁸ Bamanda kabu ika ndeke ka pa yangba ya gudũ mudingi ku ðabangilaga ndi mino Mombukwondosu ka musalaba. Bakingyosogo gudũ yi ninu na Sodomu* ikani Misili. ⁹ Batũ ða ðevananza bayasi, ðopigo bayasi, masasu masi na giyo yasi, bika ndeke kaanda ðamanda kabu no miso aka ka masye masaa na nusu ni ðakegu kapa ðe ðolumbi. ¹⁰ Batũ ða litombu basi bika ndeke ka magyagya ko bulya kukwaku ka ðugyalandu baba bi niño. Balyisa kũwa ndeke dumo, ðapanana mukumbo bizazaza kye ðugyalandu bi niño bulyisa ndi kumbu kuge. ¹¹ Luki limoti, kumbusa wa masye masaa na nusu mi nimo, ohu ninu apaga obili usilya ndi kotukyoku ko Kunzi, ingya ka

11:4 11:4 Wanda ka Zakalia 4:3, 11-14. **11:6** 11:6 Wanda ka 1 Bangama 17:1; Pupo 7:17-19; 1 Samueli 4:8. **11:7** 11:7 Wanda ka Danyele 7:3, 7, 21.

* **11:8** 11:8 Sodomu: A likingyosi la bunye. Misili a likingyosi ka batũ bi niño ðakamibogigu Kunzi, ðomuyoniso ka ðomikya Bezaleli. Batũ bi niño ðakamibogigu Kunzi ðobibisaga gbilito

bamanda ka bogyalandu bi nibo abilila ndi. Kuwa wa, batu bi nibo ba ndi wa, botuma ndi na ombombo bidfe. ¹² Bogyalandu baba bi nibo bukana ndi liyu limoti lapu kotukyoku kugu wa lisyε, ubikya be: «Dokoniku!» Badaka kuwa ndi kugu wa lisyε ko miso ka bomuyoniso kabu, bekuba utikya ndi. ¹³ Ko ngbingo yi nino aka no, azigizo wapu oyunga ndi obili. Mutili mimoti ko tili tekεbe ya gadu apanzikana ndi. Bambanzu belofu madia na ika (7.000) bolumwaga ndi na azigizo yi nino. Kuwa wa, batu bi nibo basikana ndi botuma ndi na ombombo bidfe, babibiso Kunzi nino kugu wa lisyε.

¹⁴ Yigyogyiso ya yiba okitogini, luki limoti, niyo ya yisaa a ko pisi.

Siba ya madia na ika

¹⁵ Kuwa wa, malaika wa madia na ika ofya ndi siba. Mayu mapu ibukusa ndi kotukyoku kugu wa lisyε, be: «Mbiya wanu, bungama kugu wa obili a kuwa ka maboku ka Mombukwono-dosu ibu na Masiya kaki. Ika ndeke ngama ka benze na benze.» ¹⁶ Mamboku-mboku batekεbe baba na bakwanganya (24) nibo bikaga ka bokiti kabu ba bungama kambwa ko Kunzi, bodidika ndi kadwe ka litombu, banabibiso Kunzi, ¹⁷ ni banabikya be:

«Takaumigisilyo ibiba, iwe Mombukwono-dosu Kunzi, Wongu-Kugbe, iwe yi nino wambiya wanu na wa ndi, kye womosa ndi bungama kaku pisi ko ngu yidingi kaku.

¹⁸ Mambengi ukandikakanaga ndi batu ba bevananza bayagogo bikpeki-kpeki, luki limoti, lingangi kaku inisononi.

Ngbingo muko mungimbo ka batu nibo bokwaga ndi, itulyonini,

a ngbingo kaukalya bagya-ligubo kaku, bogyalandu kaku, na batu kaku basi na nibo bubangaga, batu ba payaya na batu ba ibiba.

A ngbingo kaulumwisogo batu bi nibo baputaga obili!»

¹⁹ Kuwa wa, Ndabu ko Kunzi niyo ikaga kugu wa lisyε oukwikana ndi, kpokoyo wa agume inisono. Kumbuso yi, a kuwa ndi nginanaga ya ngbangbata, gbungbu, pamikanaga ya ngbangbata, azigizo pa imoti no mwayi yidingi ya mabanga.

12

Muko na gbita

¹ Kumbuso yi, likingyosi lidingi opupana ndi kugu wa lisyε, muka bemoti a ndi wakimokisya moni, timba a ndi kusili wa magu kaki. Kugu wa mu kaki, a ndi na begbegbe baya mangutu tekεbe na maba. ² Muko yi ninu a ndi na mama, a ndi kakugwaga ko bulya muzuzula ma libukuti.

³ Likingyosi lagogo opupana ndi kugu wa lisyε, a ndi gbita bemoti ninu mudingi ongbomyini bingbu. Gbita yi ninu a ndi na bamu madia na ika na mapakala tekεbe. Bamu bayasi a ndi na begbegbe aka. ⁴ Mukundu kaki oluta ndi mutili mimoti ma misaa ma mangutu, ofukoku ndi bigbwuuu kunu ka litombu. Amaga ndi kambwa ka muko yi ninu a ndi buwobi kabukuta bekye alyi miki ngbingo yi ninu opupoku mino. ⁵ Kuwa wa, muko yi ninu abukuta ndi miki muluku yi ninu alyi ndeke bungama kugu ka bevananza bayasi pisi ka mufimbo ma ngweyi. Luki limoti, badokisa ndi mikaki bikwa buwobi no Kunzi, ko kiti kaki wa bungama. ⁶ Muko yi ninu apikita kuwa ndi ka isa, ka pa yi niyo Kunzi a ndi ni abungusilyogini bekye biki kakwisa ku ka masye elofu yimoti bamiya baba na batekεbe madia (1.260).

⁷ Kuwa wa, lunga atinika ndi kugu wa lisyε. Mikaeli pa imoti na bamalaika kaki, bataya ndi lunga na bagbita. Bamalaika ka gbita bogulyo kuwa ndi goni ibu ka lunga. ⁸ Luki limoti, babama ndi gbita. Iki iyi ikani bamalaika kaki bakakwananigu ndi bata ibu kaiko kugu wa lisyε. ⁹ Kuwa wa, badikitoku ndi gbita kunu wasi. Gbita mudingi yi ninu ni nzuka wandeli ninu ina be «Mumuyoniso» ikani «Abili», ninu ikaga kaubobo batu basi ba litombu. Bambimba ndi kunu ka litombu pa imoti na bamalaika kaki.

¹⁰ Kumbuso yi, nukana ndi liya lapu kotukyoku kugu wa lisyε, anabikya be: «Mbiya wanu, muhukuso odunuku. Mbiya wanu, Kunzi kusu owonisilini ngu na bungama kaki. Mbiya wanu, ngu ka Masiya kaki inisonini. A beyo, batindikini ka litombu, mutu yi ninu ikaga ndi kausungulya bomomосу biti na lisyε kambwa ko Kunzi.

¹¹ Bomomосу bandungilyaga ndi pisi ko ngu ya bangu ko Mikya-Kondolo na pisi ka munzina ma linganu nimo bopupilya ndi mino budemu. Ba ndi bakitulya kapá obili kabu kadwe ka kukwaku. ¹² Kinili, gwoni magyagya, iwe lisyε na ibunu basi nibo mikaga kugu wa lisyε! Luki limoti, kumbu kunu, batu bi nibo ma ka litombu na ko libo lidingi kye mumuyoniso osyini ku kunu, a mutumo na lingangi bidε kye akaiba be a no ngbingo mukudu.»

¹³ Niyo gbita iba be batindikini ku kunu ka litombu, apunga ndi kakupuma muko ninu abukuta ndi miki muluku

yi nɔ. ¹⁴ Luki limoti, bapa ndi muko yi nino bɛpapi bayiba abe nibayo ko windi mudingi bɛ kye awiwi, aga ka isa ka pa yi niyo babungusilyaga ndi, byi na nzuka yi nino. Na ku bɛyo, bikaga ndi kakwiso ka byanga bisaa na nusu. ¹⁵ Kɔwa wa, nzuka yi nino ozoya ndi libo akika bɛyo libo lidingi akika mino kumbusa ka muko, bɛ kye libo li nilo akikisi. ¹⁶ Luki limoti, litombu asingya ndi muko yi nino, litombu oukwa ndi munoku, omya libo nilo opupa ndi ka munoku ka gbata. ¹⁷ Limbengi atula ndi gbata na muko yi nino. Gbata aga kɔwa ndi kataya lunga na bomiki bagogo nibo ka muko yi nino. Isi yi bɛ na batu bi nibo bobuulyogo mutuu ko Kunzi, banopupo budemu ko bulya ka Yeso. ¹⁸ Kumbuso yi, gbata yi nino amaga ndi kubi wo libo lidingi.

13

Nyama wa mambwa

¹ Kɔwa wa, namina ndi nyama bemoti anopupoku ko libo lidingi. A ndi na bamu madɔya na ika na mapakala tekebe. Kugu wa lipakala limoti-limoti a ndi na bɛgbɛgbɛ. Na kugu wa bamu, bokpika ndi mino mutumbwa Kunzi. ² Nyama yi nino namina ndi nɔ, a ndi kainiso abe sukopi. Magu kaki a ndi abe nimo ka imbubu, munoku abe nimo ka kpwingi. Gbata yi nino apa ndi bututungyo kaki, kiti wa bungama kaki no ngu yidingi. ³ Mu mumoti luga wa bamu ka nyama yi nino, a ndi kainiso abe kika ni bagbitini binye buwobi kokwo, luki limoti, pwayi yi a kɔwa ndi ni obyini. Batu basi ba litombu bombombaya ndi kamina nyama yi nino, bapunga ndi kabɔya bingbooo. ⁴ Batu basi bapunga ndi kobuna moli kambwa ka gbata, kye apa ndi nyama yi nino bungama kaki. Bapunga ndi goni kobuna moli kambwa ka nyama yi nino, banabikya bɛ: «Wani nɔ a mɔɔngoni na nyama yi nimu? Wani nɔ akwanana katayana na iyi ndumbi?»

⁵ Bapa ndi nyama yi nino ngu yinzina, bugindo na niyo itumbwa Kunzi. Basilya ndi bungama ka batimba batekebe bakwanganya na baba (42). ⁶ Kɔwa wa, apunga ndi katumbwa Kunzi, anatumbwa lino kaki, pa kaki ya buliki na batu basi nibo bikaga kugu wa lisyɛ. ⁷ Bahukwilya ndi mupumi kabumana na batu ko Kunzi, anubuma. Bapa ndi goni bungama kugu ka batu basi, bopigo bayasi, bevananza bayasi, masasu masi na giyo yasi. ⁸ Batu basi ba litombu babibisatu ndeke, basi nibo mino kabu kegɔ ndi makikpiko katukya ka mupunganagi ma obili ikani ka kitabu ya obili niyo ko Mikya-Kondolo nino bamwo ndi.

⁹ «Mutu yi ninɔ a na motili, ukanito. ¹⁰ Mutu yi ninɔ batwa ndi kainda ka boloko, bamakyatu ndeke ka boloko, mutu yi ninɔ batwa ndi be okwa ndeke dukpa, bamwo ndeke na dukpa aka. Kwa wa go wa, batu ko Kunzi bokwononi kaiko na adalu munda pa imoti na baya.»

Nyama wa yiɓa

¹¹ Kumbuso yi, namina ndi nyama wagogo anopupoku ka litombu. A ndi na mapakala maba mufongoni abe nimo ko mikya-kondolo, a ndi kanzina abe gbita. ¹² Agyaga ndi mutuu masi nimo nyama wa mambwa obisaga ndi kambwa kaki. Akpamyaga ndi litombu pa imoti na batu basi nibo ba kusɔ yi be bobuni moli kambwa ka nyama wa mambwa ninɔ a ndi na ipukulu ya pwayi yidingi niyo bagbita ndi. ¹³ Nyama yi ninɔ wa yiɓa no, a ndi kagya mokingyosi mumbanga-mbanga. Osisogoku ndi gutugu buku aka kotukyoku kugu wa lisyɛ, kadwe kunu ka litombu ko misa ka batu basi. ¹⁴ Fobogɔ ndi batu ba litombu pisi ka mokingyosi nimo bakpamyaga ndi be iki kagya kambwa ka nyama wa mambwa. Fɔkya ndi batu ba litombu be bagyi sanamu ka nyama ninɔ bagbita ndi na mupanga, luki limoti, isisilaga ndi kaika na obili aka. ¹⁵ Kumbuso yi, nyama wa yiɓa inisana ndi no ngu, ahusyo na ohu wa obili sanamu ka nyama wa mambwa, kye sanamu yi niyo, akwanani kanzina na kaulumwisogo batu bi nibo bakikigu kabibiso. ¹⁶ Nyama wa yiɓa yi ninɔ apa ndi mutuu ka batu basi: batu ba payaya na batu ba ibiba iki batu ba mukumbo na nibo ba yangya iki batu bukulkanaga na bosunzu, be subisi ida ka kubokuko kwa kumbanzikaniko ikani ka itundukuso. ¹⁷ Mumbanzu gutugu bemoti aka, kakwananigu ndi koluwo ikani kagaba luki ni kugu na kele yi niyo, isi yi be lino ka nyama yi ninɔ ikani isabu yi niyo akowonisilo lino kaki.

¹⁸ Wanu, okwononi kwa kaiko na yimibo. Mutu yi ninɔ a na yimibo, akwanana kotombisyo isabu yo lino ka nyama, kye a isabu yo lino ka mumbanzu bemoti bene. Isabu yi a miya madɔya, batekebe madɔya na madɔya (666).

14

Limbɔ ka batu nibo binisana ndi na muhukuso

¹ Kumbuso yi, nikwe ndi, namina ndi Mikya-Kondolo wakamaga ka ngupa ya Siona. A ndi pa imoti na bambanzu belofu miya yimoti batekebe bakwanganya na bakwanganya (144.000). Ba ndi no lino kaki na nilo ka Abaki ka tundukuto kabu. ² Kwa wa, nukana ndi liyu limoti kotukyoku kugu wa lisyɛ, anaungwa abe bodungo bayakpaku na goni abe mupamu mapu ma ngbangbata.

Liyu li nilo nukana ndi lo a ndi abe bakiko kaungbata badomu. ³ Bambanzu belofu miya yimoti batekebe bakwanganya na bakwanganya bi nibo (144.000), ba ndi kaimbila limbu lambiya kambwa wo kiti wa bungama, kambwa ka makpumuka makwanganya na kambwa ka bamboku-mboku. Kegu na mumbanzu gutugu bemoti aka nino akwanana ndi kakingilaga limbu li nilo, kiki asi bambanzu belofu miya yimoti batekebe bakwanganya na bakwanganya (144.000) aka nibo Mikya-Kondolo ulua ndi na bangu kaki ka obili.

⁴ Batu bi nibo bakaputagu ndi nzuyi kabu kasye na boko, bibuulyatu ndi. Babibyaga Mikya-Kondolo pa yasi ku iko mino kainda. Buluwa ndi luga ka batu bagogo kye biki batu ba mambwa, kaupá ka apee ko Kunzi na ko Mikya-Kondolo. ⁵ Bakabikyagu ndi ibu bongu gutugu lisyé limoti aka. Bakegu na ibo gutugu yimoti aka.

Bamalaika basaa

⁶ Kumbuso yi, namina ndi malaika wagogo nino a ndi kawawa kugu kuge. A ndi no Mongoni Manza ma benze na benze nimo akwanana ndi kaubikyaga batu ba litombu: bogiyo bayasi, bopigo bayasi, masasu masi na bevananza bayasi. ⁷ Kwa wa, abikya ndi na liyu lapu be: «Mubongoni Kunzi, mabibiso, kye ngbingo kaki kako mungimbo ka bambanzu itulyonini. Bunoni moli kambwa ka mutu yi nino agya ndi lisyé na litombu, libo lidingi na makpakpa.»

⁸ Malaika wa yiba, abyeku ndi nino wa mambwa, anabikya be: «Mugi mudingi ma Babiloni oponzikonini, oponzikonini linguna. Iyi nino umusaga ndi batu basi vinya wa ngbata ya bilya kaki.»

⁹ Malaika wa yisaa, ubyeku ndi nibo baba ba mambwa, anabikya na liyu lapu be: «Mumbanzu kobuna moli kambwa ka nyama yi nino na kambwa wa sanamu kaki, babiso ida ka itundukuso ikani ka kubokuko kaki, ¹⁰ iyi goni, amwatu vinya wa ngbata ko Kunzi. Vinya yi nino babungusyaga ndi ni bakamotonigu no libo, babungwa ka kopo kaki wa ngbata. Mutu yi nino igyogyisa ndeke ko buku na libu lazú kambwa ka bamalaika botu na kambwa ko Mikya-Kondolo. ¹¹ Muki mo buku ba yigyogyiso kabu ika ndeke kadaka kugu ka benze na benze. Yukumo kikigu ndeke biti na lisyé, ka batu bi nibo bobunaga ndi moli kambwa ka nyama na sanamu kaki, na ka basi nibo bubisa ndi ida yo lino kaki.»

¹² Kinili, okwononi be batu ko Kunzi nibo bagyaga mutuu kaki, babailya Yeso, biki na adalu munda.

¹³ Kumbuso yi, nukana ndi liyu kotukyoku kugu wa lisyε anabikya βε: «Kpiko likpamuka li nili: «Katukya mbiya wanu, igyagya a ka batu nibo bakokwo kani ba kusɔ ka Mombukwono-dosu!» Limbengi akabikya βε: «A βeyɔ, bimumbisatu kumbusa wa yigyogyiso, kye yigyigyilya kabu yanza iko pa imoti na ibu.»

Kobuulyo masolo ma obili

¹⁴ Niyo nikwe bata, nina ndi ikuba yimoti bitu. Mutu bemoti a ndi wakiko kugu yi, aninisa abe mika-mumbanzu. A ndi na βεgbεgbε bayu olo ka mu, na dukpa yipyε yiko masolo. ¹⁵ Malaika wagogo opupoku ndi ka Ndaβu ko Kunzi, apamya ndi mutu yi ninɔ a ndi wakiko kugu wa likuba βε: «Va kuwa dukpa kaku, wapanga kobuulyo masolo! Ngbingo mubuulyo itulyonini kye masolo ma obili a kuwa mungata.» ¹⁶ Kuwa wa, mutu yi ninɔ a ndi wakiko kugu wa ikuba, ava ndi dukpa kaki, obuulya ndi masolo ma obili.

¹⁷ Malaika wagogo opupoku ndi ka Ndaβu ko Kunzi niyo kugu wa lisyε. A ndi goni iyi na dukpa yipyε.

¹⁸ Kumbuso yi, malaika wagogo ninɔ a ndi no ngu kugu wo buku, opupoku ndi ka gbogbo, apamya ndi mutu yi ninɔ a ndi na dukpa yipyε nɔ, abikya βε: «Va dukpa kaku, wakogo dangulu ya muzabibu niyo a ka obili, kye a kuwa yingata.» ¹⁹ Malaika yi ninɔ, ava ndi dukpa kaki ka obili, akogo dangulu ya muzabibu niyo a ka obili, adikita ndi ka pa yi niyo bautaga ndi mino vinya wa ngbuta ko Kunzi. ²⁰ Pa yi niyo bautaga ndi mino dangulu ya muzabibu yo ikaga ndi kunzi wa gudɔ. Bangu yidingi akika ndi ka pa yi niyo, ka bunda ba bakilometele miya yisaa (300). Budu bi a ndi metele yimoti no dongbu.

15

Bamalaika madɔya na ika na yigyogyiso ya mulibo

¹ Kumbuso yi, nina bata ndi likingyosi lagogo lidingi na limbanga kugbe kugu wa lisyε. A ndi bamalaika madɔya na ika nibo ba ndi na yigyogyiso madɔya na ika yigwi. Yigyogyiso yi niyo, akowonisilo mulibo ma ngbuta ko Kunzi.

² Nina bata ndi luki abe libo lidingi aninisono βingalangala abe velu, otumini na lifada lo buku. Numina ndi goni batu bi nibo βopupa ndi botutungyo ka nyama, ka sanamu kaki na isabu niyo akowonisilo lino kaki. Batu bi nibo, ba ndi bakamaga kugu wo libo lidingi li nilo la ngalangala lo, bugwigogini badomu nibo Kunzi upa ndi. ³ Ba ndi kaimbila limbɔ ka Musa, musunzu ko Kunzi, na nilo ko Mikya-Kondolo, banabikya βε:

«Mombukwono-dosu Kunzi, ninɔ Wongu-Kugbe,

yigya kakū a yidingi na yimbanga!

Ngama ka bambanzu basi ba ɔbili,

tamanaga ya mogubo kakū a yo ngbingbili na ya lingunū!

⁴ Mombukwono-dosu, kegu na mumbanzu ninɔ kubangagigu.

Kege goni na mumbanzu ninɔ kubibisogigu,

a beyɔ, iwe mukaka aka nɔ wa wotu.

Bambanzu basi ba ɔbili, bodoku ndeke kobuna moli kambwa kakū,

yigya kakū ya bungbingbili inisononi bingbanganya.»

⁵ Kumbuso yi, nina ndi Ndabu ko Kunzi ni oukwikonini kugu wa lisyɛ, niyɔ a ndi na ngbangba ya agumɛ ko Kunzi.

⁶ Bamalaika madɔya na ika nibɔ ba ndi na yigyogyiso madɔya na ika yigwi, ɓopupoku ndi ka Ndabu ko Kunzi yi niyɔ. Ba ndi bakimokisyogo botu baya pamba bitutu, bikondini kaba ya ɔlo ka dukufito kabu. ⁷ Luki limoti luga wa makpamuka makwanganya mi nimɔ, upá ndi bamalaika madɔya na ika bi nibɔ bakɔpɔ ba ɔlo madɔya na ika. Bakɔpɔ bi nibɔ ba ndi butumo bidɛ na ngbuta ko Kunzi ninɔ a na ɔbili ka benze na benze. ⁸ Ndabu ko Kunzi otuma ndi muki bindengbu-ndengbu na ibiba no ngu ko Kunzi. Mumbanzu gutugu bemoti aka kakwananigu ndi kaingyo ka ndabu yi niyɔ, kadwe ku kwaku yigyogyiso niyɔ bamalaika madɔya na ika bodoku ndi na iyu itulyana ndi mino.

16

Bakɔpɔ madɔya na ika ba ngbuta ko Kunzi

¹ Kumbuso yi, nukana ndi liyu lapu kotukyoku ka Ndabu ko Kunzi anabikya bamalaika madɔya na ika be: «Windoni kauduko bakɔpɔ madɔya na ika ba ngbuta ko Kunzi ka ɔbili!»

² Kawa wa, malaika wa mambwa aga ndi, aduka ndi kɔpɔ kaki kugu wa ɔbili. Bakumbudu itwaga ndi ka nzuyi ka batu nibɔ ba ndi na ida ka nyama na banobibiso goni sanamu ka nyama yi ninɔ.

³ Ninɔ wa yiba, aduka ndi kɔpɔ kaki ko libo lidingi. Libo li nilɔ iita ndi bangu, mɔɔngɔni abe niyɔ ya manda. Masi nimɔ a ndi na ɔbili ko libo lidingi ku, olumwogo.

⁴ Ninɔ wa yisaa, aduka ndi kɔpɔ kaki ko mobo na ka makpakpa. Mobo mi nimɔ iita ndi bangu goni. ⁵ Kawa wa, namukana ndi malaika ninɔ a no ngu kugu wo mobo ni anabikya be: «A beyɔ, wa Wotu, iwe ninɔ watu na wa ndi, wakɔɔ ngbanga ka bungbingbili. ⁶ A beyɔ, batu bi niba bodukusaga ndi bangu ka batu kakū na niyɔ ka bogyalandu

kakũ. Mbiya wanũ, wa kũwa kaumusa bangũ, ba kũwa kobuulyogo masolo ma dũya kabũ!»

⁷ Kumbuso yi, nukana ndi liyũ kotukyoku ka gbogbo, anabikya bẽ: «A beyo, Mombukwono-dosu Kunzi, ninũ Wongu-Kugbẽ, iwe wakogo ngbanga ka lingũnũ na ka bungbingbili!»

⁸ Malaika wa yikwanganya aduka ndi kopõ kaki kũgũ wa mõni. Bakpamyã ndi mõni kaubũsya bambanzũ na bũzũ kaki. ⁹ Bambanzũ bosilaga ndi na bũzũ bapũ bi nibõ, bapũnga ndi katũmbwa Kunzi ninũ akwanana kapá matũũ ka inguo ya yigyogyiso yi niyõ. Luki limoti, bakya ndi kaasanana na bũnye kabũ na kabibiso Kunzi.

¹⁰ Malaika wa kubukumuti, aduka ndi kopõ kaki kũgũ wo kiti wa bũngama ka nyama, biti ohuma ndi bũngama ka nyama yi ninũ. Bambanzũ bilya ndi manzũ bikyalũ-kyalũ na muzũzũla. ¹¹ Batũmbwa ndi Kunzi wa kũgũ wa lisyẽ ko bulya muzũzũla na bapwayi kabũ, luki limoti bidukulaga ndi na yigya yanye aka.

¹² Malaika wa madũya, aduka ndi kopõ kaki ko libo lidingi Efulati. Libo li nilõ afa ndi bigbutũ, kye pisi inisoni ko bulya ka bangama nibõ ba ndi kodoku misa ya ingenge. ¹³ Kũwa wa, nina ndi mambengi ma bũnye masaa, mũdõngõni abe banasangaba, ni anopupoku ka mũnõkũ ka gbita, ka nimõ ka nyama na ka nimõ ka mugyalandũ wa kubõbõkũ. ¹⁴ Mambengi ma bũnye mi nimõ, a nimõ ka abili, agyaga mokingyosi mũmbanga-mbanga. Imu mõ indaga ka bangama basi ba õbili, mũmũmũla ko bulya yibumoniso lũnga ka lisyẽ lidingi ko Kunzi ninũ wongu.

¹⁵ Mombukwono-dosu aka bẽ: «Nodoku bigbututu abe matũ wo kubakũ. Igyagya ka matũ yi ninũ kikiyũ ka toto, anobuulyo botu kaki binza, kye kokpokyononitõgũ ndumbu, inisono payaya ko misa ka bambanzũ.»

¹⁶ Mambengi ma bũnye mi nimõ, mũmũmũla ndi bangama ka pa niyõ balikyaga na Libelenia bẽ: «Alumagedoni.»

¹⁷ Malaika wa madũya na ika, aduka ndi kopõ kaki ka ovivi. Kũwa wa, liyũ lapũ ibukusa ndi, kotukyoku ka Ndabũ ko Kunzi ko kiti wa bũngama, abikya bẽ: «Omolyini bũbwa!» ¹⁸ Ngĩnanaga ya ngbangbata apũnga ndi, gbũngbũ, mũpamũ ma ngbangbata se kũwa azigizo wapũ, ninũ kanigyonosigũ ndi katũkya wa aka wa bambanzũ biko mino ka õbili. ¹⁹ Gũdũ mudingi alikanaga ndi ka bapanga bayisaa, bagũdũ bo giyo yasi bodũkanaga ndi. Kũwa wa, Kunzi atamana ndi gũdũ mudingi Babiloni, amusa kopõ wa vinya wa ngbuta kaki. ²⁰ Bouzu bayasi olimikaga ndi, bangũpa asa kainisono. ²¹ Kumbuso yi, mbywayi yakpũ

na mambunga nimo buti bi a ndi banda bakilo batekebe bakwanganya (40), ukuya ndi bambanzu. Bambanzu batumbwa ndi Kunzi ko bulya yigyogyiso yo mwayi ya mambunga. A beyo, yigyogyiso yi niyo a ndi yapu kugbe.

17

Adanda mudingi

¹ Kuwa wa, malaika bemoti luga ka bamalaika madia na ika nibo ba ndi na bakopo madia na ika isisiloku ndi, ebikya be: «Doku, nakauwonisilo beyo bako banu mino ngbanga ka adanda mudingi. Adanda yi nino ni gudu mudingi nino bapika ndi ka mutuli mo mobo makpukpu. ² Bangama bakpukpu ba obili bagya ndi budanda pa imoti na ibu, batu ba litombu badamwa ndi vinya wa budanda kaki.»

³ Limbengi ko Kunzi esilya ndi, malaika aga ndi na imi ka isa. Ku beyo, namina ndi muko bemoti wakiko kugu wa nyama bemoti wangbu. Nyama yi nino a ndi na bamu madia na ika, mapakala tekebe no mino mutumbwa Kunzi ka nzuyi kaki yasi. ⁴ Muko yi nino a ndi wakimokisyo botu bayobusukuu na bayangbu kugbe. A ndi wakibungusyogo bi gbo, imokisyogini makpamuka ma olo, ma matamu ma ligabu lapu na sanga. A ndi na kopo wa olo mugwi. Kopo yi nino a ndi mutumo na musugu ma budanda kaki bidu. ⁵ Ka itundukuso kaki, bokpika ndi dikidi imoti, isi yi be: «Gudu mudingi Babiloni, amaki badanda na musugu ma obili.» ⁶ Kuwa wa, namina ndi muko yi nino ni odomwini bangu ka batu ko Kunzi na batu bi nibo bumwogo ndi kye ba ndi bademu ka Yeso.

Niyo namina beyo, munoku edika ndi bidu. ⁷ Kuwa wa, malaika emuusa ndi be: «Munoku udikilyi iki? Nutumbulyagatu isi yo dikidi ka muko yi nino na niyo ka nyama yi nino a na iyi mubinika, nino a na bamu madia na ika na mapakala tekebe. ⁸ Nyama yi nino wamini, atu ndi, luki limoti kegu bata. Opupoku kuwa ndeke ka mugu ma libye lodu ka babili, binda kuwa kamosisyo lungunu. Batu bi nibo mino kabu kikipikagagu ndi ka kitabu ya obili walingunu katukya ka mupunganagi ma litombu, botumo ndeke na ombombo bidu kamina nyama yi nino. A beyo, nyama yi nino atu ndi. Mbiya wanu, kegu bata, luki limoti, ipupisatu ndeke bata!

⁹ Wanu, okwononi kuwa kaiko na yimibo na bugegele. Bamu madia na ika ni bangupa madia na ika nibayo muko yi nino o mino wakiko. Bamu bi niba yo a goni bangama bakpukpu madia na ika. ¹⁰ Bangama

kubukumuti luga kabu bogwoni. Bemoti akagya ligubo, wagogo kegũ mudoku. Ngingo yi ninõ odoku ndeke mino, agya ndeke ligubo ko nginga mukede aka. ¹¹ Nyama yi ninõ a ndi, luki limoti, mbiya wanũ kegũ bata, iyi nõ a ngama wa bugina. A goni bemoti ka bangama madia na ika, ninõ binda kũwa kamosisyo lingũũ.

¹² Mapakala tekebe (10) mi nimõ wini bi ni bangama tekebe. Bangama bi nibõ, bakanopungigũ mbeyi ligubo. Luki limoti, balya ndeke bungama pa imoti na nyama yi ninõ ka saa yimoti. ¹³ Ibu basi tekebe ba na tamanaga yimoti, kapá nyama yi ninõ ngu na bungama kabũ. ¹⁴ Bũlanana ndeke na Bomikya-Kõndolo, luki limoti, Mikya-Kõndolo opupa ndeke tutungyo, kye a iyi Mombukwonodosu ka ba mombukwonodosu, Ngama wakrũ ka bangama bakrũkrũ basi. Batũ bi nibõ babinikyana, nibõ umakaga, ipanilyaga, bopupa ndeke botutungyo goni pa imoti na iyi.»

¹⁵ Malaika yi ninõ ebikya bata ndi be: «Libo li nilõ wini, wa adanda o mino wakiko wa, a bambanzũ ba bevananza bayasi, bambaza basi, giyo yasi, na masasu masi. ¹⁶ Mapakala tekebe nimõ wini, pa imoti na nyama yi ninõ, bamuyatu ndeke adanda yi ninõ. Bakupyatu ndeke masi nimõ a nomu, basa ndumbu biyatũũ. Balya ndeke makolo kaki, badikita benzeke-nzeke nibayo asikana bayasi ko buku. ¹⁷ A beyõ, Kunzi obisa ndi kũsõ kabũ tamanaga yimoti, kotulyoso sipananisõ kaki na kapá nyama yi ninõ bungama kabũ, kadwe kũ kwa kũ manzina ko Kunzi itulyana ndeke mino. ¹⁸ Muko yi ninõ wamini nõ ni gũdũ mudingi ninõ undaga bangama ba õbili.»

18

Gũdũ wa Babiloni ogwini

¹ Kumbuso yi, namina ndi malaika wagogo kosyoku kũgũ wa lisyẽ. Malaika yi ninõ a ndi nõ ngu kũgbe, ibiba kaki obubisa ndi õbili wasi bitu. ² Kũwa wa, apamikana ndi be: «Babiloni, gũdũ mudingi ogwini, oputikonini lingũũ! Mbiya wanũ, a kũwa mugi ka babili na mobi ma mambengi ma bũnyẽ masi. A pa ya kigbũka ka mobi ma bombu masi na banyama ba musũgũ na banyenyẽ. ³ A beyõ, batũ bo giyo yasi badamũwa ndi vinya wa bũdanda banyẽ. Bangama bakrũkrũ ba litombũ bamatikana ndi na ibu ka bũdanda. Bambula ba litombũ binisana ndi na lingama lidingi pisi ka mukumbo kaki.»

⁴ Kumbuso yi, nukana ndi liyũ lagogo kotukyoku kũgũ wa lisyẽ, anabikya be: «Ibunu batũ kami, puponi ka Babiloni kye makomotikononitõ na iyi ka bũnyẽ kaki, mingya ka

yigyogyiso niyo a banu mino iyi kaingyo. ⁵ A beyo, bunye kaki obeduloni adwe kugu wa lisyé, Kunzi akatamana aka yigya yanye yi niyo kaki yo. ⁶ Mugyoni begyo ugyaga ndi mino bengení. Mugyilyoni nganga yiba kakitaga niyo agya ndi iyi. Mutumisilyoni nganga yiba vinya wapú ka kopo nino umusaga ndi mino bengení. ⁷ Apaga ndi ibiba na mukumbo kugbe. Mumokyoni ka yigomisogo no kumbu. Abikyaga ndi be: «Na wakiko ko kiti wa bungama, nakegu woko, nakalyigu ndeke imi kumbu gutugu iki yi aka.» ⁸ Kinili, bokolobu baya kukwaku, lilebu na nza asilya ndeke lisyé limoti, buku alumwisogo. A beyo, Mombukwono-dosu Kunzi wo ngu no akogo ngbanga ka adanda yi nino.»

⁹ Bangama bakpukpu balitombu bagyaga ndi na ibu bufanda, baningomikoso pa imoti na ibu. Bagamanatu kuwa ndeke, bitangula ko bulya kaki wa bina ndeke mino muki mo buku nibo ika ndeke ni abusyini, anodungwo bindengbu-ndengbu. ¹⁰ Bamagaga ndeke byi, kye bika ndeke kabanga yigyogyiso yidingi kaki, banabikya be: «Hebeee! Kumbu! Kumbu yidingi ku kaku, Babiloni, gudú mudingi na wongu! Yigyogyiso kaku osiliku ko ngbinga bemoti aka!»

¹¹ Bambula ba obili bagamana ndeke, bitangulaga begyo ko bulya kaki, kye kegú bata na mumbanzu nino akoluwo mukumbo kabu abe: ¹² olo ikani fiza, matamu ma ligabu lapu, sanga, botu nibayo bagya ndi no wizi yanza, botu bayanzanza bibusukuu na bingbu kugbe, botu abe matambala, mobi ma mabau nimo kinisonogigu, mukumbo masi nimo botwa na siba, nimo botwa na mabau ma ligabu lapu ikani ka ngweyi na ka matamu, ¹³ ipaka ya ibukaso na mapaku magogo nimo olumbaga manza, malazi, adudu, vinya, molingo, fufu, nganu, bangombe, bakondolo, bafalasi, bamasuwa nibo banyama bulutogo, bosunzu gutugu batu ba boloko aka. ¹⁴ Bambula bi nibo, babikya gudú yi nino be: «Mukumbo masi nimo wapaga ndi kaiko nomu, upikitini. Mukumbo masi ma ligabu lapu na nimo manzanza, ubungini, wakinigu ndeke bata gutugu limoti aka.» ¹⁵ Bambula bi nibo binisana ndi na lingama lidingi ko bulya gudú yi nino. Bamagaga ndeke byi kabanga kaina yigyogyiso niyo ika ndeke ni asilyini. Bagamanaga ndeke, bitangula, ¹⁶ banabikya be: «Hebeee! Kumbu! Kumbu yidingi ka gudú mudingi. Gudú nino ikaga ndi wakimokisyo botu nibayo bagya ndi no wizi yanza pa imoti na botu bayanza bibusukuu na bayangbu kugbe. Ikaga ndi wakibungusyogo biwemu, imokisyogini makpumuka ma olo, ma matamu ma ligabu lapu na sanga!

17 Lingama lidingi li nilo, oputikonini ko ngbinga bemoti aka.»

Iki basufele basi ba babato na batu bi nibo ba kuso yi, iki batu basi nibo bigagabyaga ka bato na bogwi bosu bamagaga ndi byi. 18 Niyo bina muki mo buku nibo abusya ndi bindengbu-ndengbu, ibu aka ndi be: «Kegu na gudu nino akwanana ndi kaiko mudongoni na gudu mudingi abe nimu!» 19 Bimisyu kuwa ndi libungu ka bamu, banagama, banitangula. Ba ndi kapamikanaga be: «Hebeee! Kumbu! Kumbu yidingi ka gudu mudingi yi nimu! Batu basi nibo bagyaga ndi bumbula na babato, bangamikana ndi na lingama kaki. Luki limoti, ko ngbinga bemoti aka, lingama li nilo oputikonini.»

20 Iwe lisyu gwano magyagya kye gudu oputikonini! Gwoni magyagya, ibunu batu ko Kunzi, batutumbwa na bogyalandu kye Kunzi akuni ngbanga kaki ka bunye nibo ikaga ndi kamugyilya.

21 Kumbuso yi, malaika bemoti nino wongu, ava ndi litalu nilo a ndi mudongoni abe litalu nilo bagugaga mino makpumuka, adikita ndi ko libo lidingi bikudumu, abikya be: «Badikita ndeke Babiloni no bou beyo, bakaminigu ndeke bata gutugu iki yi aka. 22 Bakukanigu ndeke bata ku kaku mayu ka batu nibo bungbataga badomu na bimbilaga. Bakukanigu ndeke goni liyu la mbaa ikani basi. Bakaminigu ndeke bata mugegele gutugu bemoti aka ku kaku ikani kaukana liyu la litalu nilo bagugaga mino mukumbo begyo. 23 Bakaminigu ndeke bata tala mutuna ku kaku ikani kaukana be bambanzu bovononi. A beyo, bambula kaku ba ndi batu ba ibiba kuge ka obili. Ubungusaga ndi batu basi pisi ka makoko ma luga kaku.»

24 Bangu ka batu basi nibo bulumwisaga ndi ka obili, adukaga ndi ka Babiloni iki niyo ka bogyalandu ikani niyo ka batu ko Kunzi.

19

Bakaimbila limbu la ibiba kugu wa lisyu

1 Kumbuso yi, nukana ndi gbungbu kotukyoku kugu wa lisyu, mudongoni abe ambaza ka bambanzu budingi bakiko kanzina, anabikya be: «Aleluya! Muhukuso, ibiba no ngu a ko Kunzi kusu! 2 Ngbanga kaki ikaga ka lingunu na ka bungbingbili. Akuni ngbanga ka adanda mudingi, nino a ndi kaputa litombu na budanda kaki. Kunzi amigisilyini bunye ka bunye ko bulya bangu ka bosunzu kaki!» 3 Babikya bata ndi be: «Aleluya! A beyo, muki mo buku nibo asilisogi gudu yi nino, ofunguwa ndeke ka benze na benze!» 4 Bamboku-mboku batekebe baba na

bakwanganya (24) na makp̄m̄ka makwanganya, bodidika ndi, babibiso Kunzi ninɔ a wakiko ko kiti wa b̄ngama, banabikya b̄: «A b̄yɔ! Aleluya!»

Dumo m̄vanana ko Mikya-K̄ndɔlɔ

⁵ Kumbuso yi, liȳ limoti ibukusa ndi kotukyoku ko kiti wa b̄ngama k̄ b̄: «Mubibisoni Kunzi kusu, ibunu bagyaligubo kaki basi, ibunu basi niɔ mabangaga iki bat̄ ba payaya ikani bat̄ ba ibiba!» ⁶ K̄wa wa, nukana ndi liȳ limoti m̄d̄nḡni ab̄ gb̄ngb̄ ya ambaza mudingi ka b̄mbanz̄, anāngwa ab̄ bodungo bayakp̄kr̄ na bata ḡni ab̄ m̄pam̄ map̄ ma ngbangbata, anobuko b̄: «Aleluya! A b̄yɔ, mbiya wan̄, Mombukwono-dosu, Kunzi kusu, Mombukwono Ngu-K̄gbe ovini b̄ngama. ⁷ Togwini magyagya, tikoni ka maziyo, tabibiso kye ngbingo m̄vanana ko Mikya-K̄ndɔlɔ itulyonini. Muko yi ninɔ bakavanana na iȳ, ibungusyogini k̄wa ḡni b̄b̄w̄m̄. ⁸ Bap̄a ndi muko yi ninɔ kutuko nikwɔ bagya ndi no wizi yanza ya gb̄nȳ-gb̄nȳ b̄ imokisyi.» (Kutuko kwi nikwɔ ni likingyosi la yigyigiyi ya bungbingbili ka bat̄ ko Kunzi.)

⁹ K̄wa wa, malaika ebikya ndi b̄: «Kpikaga ambe: Magyagya ka niɔ butikisyi ko dumo wo vononi ko Mikya-K̄ndɔlɔ.»

Kumbuso yi, omotiloku b̄: «Nimɔ a m̄nzina ma linḡn̄ ko Kunzi.»

¹⁰ Nogwa ndi ka maḡ kaki kabibiso, luki limoti, ebikya ndi b̄: «Mbaaa, wakogyonit̄ḡ b̄yɔ! Na m̄gya-ligubo m̄d̄nḡni ab̄ iwe, ab̄ bamamak̄ niɔ bobuulyaga linḡn̄ niɔ Yeso owonisila ndi. Kunzi nɔ, wokwononi kabibiso! A b̄yɔ, linḡn̄ li niɔ Yeso owonisila ndi, ni limbengi niɔ ikaga k̄sɔ ka bogyaland̄ ko Kunzi.»

M̄t̄ yi ninɔ a k̄ḡ wa falasi wotu

¹¹ Kumbuso yi, nina ndi lisȳ ni oukwikonini, falasi wotu opuponoku ndi. M̄t̄ yi ninɔ a k̄ḡ yi, ina b̄ M̄t̄ wongbingbili na wa Linḡn̄. Akɔgɔ ngbanga ka bungbingbili, anab̄mana ka bungbingbili. ¹² Miso kaki a ndi kanze ab̄ lidada lo buku. A ndi ni imokisyini b̄gb̄gbe bayakp̄. Bokpika ndi lino limoti k̄ḡ kaki, niɔ ibaga ndi asi ni iȳ aka. ¹³ A ndi wakimokisyo kutuko nikwɔ bogbodya ndi na banḡ. M̄t̄ yi ina b̄: «Likp̄m̄ka ko Kunzi.»

¹⁴ Bas̄da ba k̄ḡ wa lisȳ bap̄nga ndi kab̄b̄ya b̄ngbooo. Ba ndi b̄dakaga ka b̄falasi botutu, b̄imokisyogini botu bayanzanza bayo wizi yah̄d̄-h̄d̄ bitutu. ¹⁵ Opupa ndi tutungyo ka bogiyo na dukpa yipȳ niyo opupa ndi ka m̄n̄k̄ kaki. Ika nd̄k̄ kaukp̄kyoniso na mufimbo ma ngweyi, āta bumo ya muzabibu ka pa niyo bautaga

mino vinya wa ngbuta ko Kunzi, Mombukwono Ngu-Kugbe. ¹⁶ Kugu wa kutuko kaki na kugu wa sibesu kaki, bokpika ndi lino li nili: «Ngama ka bangama, Mombukwono-dosu ka ba mombukwono-dosu.»

¹⁷ Kumbuso yi, namina ndi malaika bemoti wakamaga ka moni. A ndi kaupamyaga bombu basi nibo ba ndi kawiswa kugu wa lisyε, anubikya be: «Doniku, mumukononi pa imoti ka yinga mudingi ko Kunzi! ¹⁸ Doniku kalya makolo ka bangama, ka bangama ka basuda, ka batu bo ngu, ka bafalasi pa imoti na nimo ka batu nibo ba kugu kabu, makolo ka batu nibo babukulkanaga na nimo ka bosunzu, iki batu ba payaya ikani batu ba ibiba.»

¹⁹ Kuwa wa, namina ndi nyama, se kuwa bangama ba litombu pa imoti na basuda kabu, ni bomumukononi kaata ndumbi na mutu yi nino a ndi kugu wa falasi pa imoti na basuda kaki. ²⁰ Bagwi ndi nyama yi nino pa imoti na mugyalandu wa kuboboku nino ikaga ndi kagya mokingyosi ko misa kaki. Ubungusaga ndi batu bi nibo bugya ndi na ida ka nyama yi nino na nibo bobibisaga ndi sanamu kaki, pisi ka mokingyosi mi nimo. Badikita ndi nyama yi nino pa imoti na mugyalandu wa kuboboku ka lidada lo buku ka libu lazū ni ba mbeyi bubisi aka. ²¹ Bulumwisaga ndi nibo basikana ndi na dukpa niyo opupa ndi ka munoku ka mutu nino a ndi kugu wa falasi. Kuwa wa, bombu basi bikutaga ndi bikpekedε-kpekedε na makolo ka batu bi nibo.

20

Abili a ka boloko ka byanga elofu yimoti (1.000)

¹ Kuwa wa, namina ndi malaika bemoti ni anosyoku kugu wa lisyε. A ndi ni ogwini lifungula la libye lodu la mugi ka babili na selegeni niyo yakpu. ² Agwi ndi gbata, nzuka wandeli nino ina be: «Mumuyoniso» ikani «Abili», akpikila ndi ka byanga elofu yimoti. ³ Adikita ndi ka libye lodu, ofunga ndi na lifungula bikpe, ofiko no ndiko, bekyε bakoukwonitogu kye gbata yi nino kubungusogonitogu bata bambanzu kadwe ku kwaku byanga elofu yimoti (1.000) itulyana mino. Kumbuso yi, basisatu ko ngbinga mukede.

⁴ Kumbuso yi, namina ndi bokiti ba bungama. Bupa ndi batu bi nibo ba ndi mino bakikogo ngu yiko ngbanga. Nina ndi goni mabengi ka batu bi nibo bamwogo ndi ko bulya bungbingbili ba linganu nibo Yeso owonisila ndi, na ko bulya likpamuka ko Kunzi. Batu bi nibo, bakabibisogigu ndi nyama, ikani sanamu kaki. Bakubisagu ndi ida kaki ka tndukuto ikani ka maboku. Binisana bata ndi na obili, bapanga kuwa ndi kalya bungama pa imoti na ba Kilisito

ka byanga elofu yimoti (1.000). ⁵ Batu bagogo bakinisanagu ndi bata na obili kadwe ku kwaku byanga elofu yimoti (1.000) itulyana ndi mino. Niyo a pupo ya mambwa ka mbuku. ⁶ Igyagya ka batu nibo bopupa ndeke ka mbuku ka mambwa! Ba batu ko Kunzi. Kukwaku kwa yiba kigungu ndeke no ngu kugu kabu, bika ndeke bokumu ko Kunzi na nibo ka Kilisito. Balya ndeke bungama pa imoti na iyi ka byanga elofu yimoti (1.000).

⁷ Niyo byanga elofu yimoti (1.000) itulyana ndeke, bapupisa abili ka boloko, ⁸ aga kaubobo bevananza ka mondu makwanganya masi ma obili, isi be Gogi na Magogi. Abili umumula ndeke ka mutili kaki bekye baga ka lunga, bika budingi abe mbumi yo libo lidingi. ⁹ Baga ndi ka obili wasi, bokungula ndi mukobo ka batu ko Kunzi bikululu pa imoti na gudu kaki mupaka. Luki limoti, buku otukyoku ndi kugu wa lisyε, ulumusaga ndi batu bi nibo. ¹⁰ Kumbuso yi, badikita ndi mumuyoniso nino ikaga ndi kaubobo ka libye lo buku na ka libu lazū, ku go ku nyama na mugyalandu wa kuboboku ba ndi mino. Bika ndeke biti na lisyε ka muzuzula mapu ka benze na benze.

Ngbanga wa mulibo

¹¹ Kumbuso yi, namina ndi kiti wa bungama bemoti mudingi, obubini bitu pa imoti na mutū yi nino a ndi mino wakiko. Obili na lisyε apikita ndi byi, ni bakominigu bata. ¹² Namina ndi batu bi nibo bokwaga ndi, iki batu ba payaya ikani batu ba ibiba bakamaga kambwa wo kiti wa bungama yi nino. Bakitabu a ndi bayihukwikono. Kitabu yagogo a ndi yihukwo, kitabu yi a ndi niyo ya obili. Bapanga ndi kako ngbanga ka batu nibo bokwaga ndi, kabyenene na yigyigilya kabu, mudongoni beyo a ndi mino ya kikipiko ka bakitabu. ¹³ Libo lidingi opupisa ndi bamanda nibayo a ndi kuso yi. Kukwaku na mugi ka babili opupisa ndi bamanda nibayo a ndi kuso kabu. Bako kuwa ndi ngbanga ka mutū yikaka-yikaka, kabyenene na yigyigilya kaki. ¹⁴ Kumbuso yi, badikita ndi kukwaku pa imoti na mugi ka babili ka libye lo buku. Libye lo buku li nilo ni kukwaku kwa yiba. ¹⁵ Badikita ndi goni batu basi nibo mino kabu kegu ndi ka kitabu ya obili, ka libye lo buku.

21

Kugu wa lisyε lambiya na obili wambiya

¹ Kuwa wa, namina ndi kugu wa lisyε lambiya na obili wambiya. A beyo, kugu wa lisyε wa mambwa na obili wa mambwa ba ndi ni bolimikogini, libo lidingi kegu ndi

bata βεγεγϝ. ² Namina k̄wa ndi ḡd̄u wotu, Yelusalema wambiya, anosyoku kotukyoku k̄ḡu wa lisyε k̄u ko Kunzi. A ndi mubungusyaga bizede abε muka wa ibisoku nino ikaga kabunda kaina kosilyono na mbunyaki. ³ N̄kana ndi liyu lap̄u kotukyoku ko kiti wa b̄ngama bε: «Mbiya wan̄u, Ndab̄u ko Kunzi a k̄wa luga ka bambanz̄u! Ika k̄wa pa imoti na ib̄u na ib̄u bika k̄wa bat̄u kaki. Iyi Kunzi mombukwana-daki yi, ika ndeke pa imoti na ib̄u, ika k̄wa ndeke Kunzi kab̄u. ⁴ Uk̄paga ndeke bamomiso-misa kab̄u basi. Kukwak̄u k̄kiḡu ndeke bata, iki lileb̄u, yigama, gut̄uḡu m̄uz̄uz̄ula aka. A βεγϝ, ϝbili wandeli olimikini.» ⁵ K̄wa wa, mut̄u yi nino a ndi wakiko ko kiti wa b̄ngama abikya ndi bε: «Wikwε, nakoyitisa makp̄m̄uka masi mambiya.» Ebikya bata ndi bε: «Kp̄kaga likp̄m̄uka li nili, kyε a la linḡn̄u na longbingbili.» ⁶ Omotiloku bata ndi bε: «Igyonosini! Imi ni Alufa na Ωmega isi yi bε m̄p̄nganagi na mulibo. Mut̄u yi nino a na m̄sasa, namusa ndeke ka iziyϝ libo nilo opupaga ka likpakpa la ϝbili. ⁷ Mukalya ka mut̄u yi nino opupa ndeke tutungyo, imu nimo. Nika ndeke Kunzi kaki, iyi ika mikami. ⁸ Luki limoti, bat̄u ba ombombo, nibo bakanobinikyoniḡu, nibo banye, bamw̄omw̄o, bat̄u ba bilya, balimba, bat̄u bi nibo bobibisaga gbilito na bat̄u ba bongo basi, pa kab̄u ni libye lo buku na libu laz̄u. Kukwak̄u kwa yiba nikw̄o.»

Yelusalema wambiya

⁹ K̄wa wa, bemoti luga ka bamalaika mad̄iya na ika nibo ba ndi na bak̄oρ̄o mad̄iya na ika, otumini yigyogyiso mad̄iya na ika k̄so yi, isisiloku ndi buwobi na imi, ebikya bε: «Doku, nakāwanya musika nino bakavanana na Mikya-K̄ondolo.» ¹⁰ Limbengi esilya ndi, malaika edokisa ndi ka libebel̄u la ngupa yik̄nḡu k̄ḡbε. Ewanya k̄wa ndi ḡd̄u wotu, Yelusalema ni anosyoku kotukyoku k̄ḡu wa lisyε, k̄u ko Kunzi, ¹¹ ananginga na ibiba ko Kunzi. A ndi bingele-ngele abε lital̄u la ligab̄u lap̄u nilo balikyaga bε yasipi, nilo angingaga abε nelaga. ¹² A ndi ka l̄ba yik̄nḡu. L̄ba yi niyϝ a ndi na pumi tekebe na m̄ba nimo bamalaika tekebe na baba bobuulyaga ndi. Bokpika ndi k̄ḡu wo pumi yi niyϝ, mino ma mababa tekebe na maba ma Izaleli. ¹³ Akpangbala bemoti-bemoti a ndi na mupumi misaa. Akpangbala wa ingenge mupumi misaa, nino wa zibo mupumi misaa, nino wa zebu mupumi misaa na nino wa dumbe mupumi misaa ḡoni. ¹⁴ Bopika ndi l̄ba wa ḡd̄u yi niyϝ k̄ḡu wa mubumbe ma matam̄u tekebe na

maba. Mina ka batutumbwa tekebe na baba nibo ko Mikya-Kondolo a ndi mukpikaga kugu wa matamu mi nimo.

¹⁵ Malaika nino ta ndi kanzina na iyi, a ndi na ligugu ligwi nilo bodinga ndi na olo. Ligugu li nilo bapimaga ndi nolu gudu, pumi yi na kubatu ti. ¹⁶ Gudu yi nino a ndi na bakpangbala bakwanganya mudongoni. Bunda na buhu bi a ndi asi mudongoni aka. Malaika apimogo kuwa ndi na ligugu li nilo. Bunda a ndi bakilometele belofu baba na bamiya bakwanganya (2.400 km), buhu na bukungu a ndi mudongoni goni. ¹⁷ Malaika opima ndi bukungu ba luba na kipimo yi niyo bopimaga ndi na iyu makpumuka. Bukungu bi a ndi banda bametele batekebe madiya (60). ¹⁸ Bopika ndi luba yi niyo na matamu ma ligabu lapu, nimo balikyaga be yasipi. Gudu a ndi iyi mupika na olo nino wanza, ananginga abe nelaga. ¹⁹ Mubumbe ma luba ya gudu a ndi mubungusyogo na mobi ma matamu ma ligabu dididi. Matamu ma mubumbe ma mambwa a ndi nimo ma yasipi, nimo ma miba a ndi nimo ma safilo, nimo ma misaa a ndi nimo ma kalidoni, nimo ma mikwanganya a ndi nimo ma zumalidi, ²⁰ nimo ma kubukumuti a ndi nimo ma sadoniki, nimo ma madiya a ndi nimo ma akiki, nimo ma madiya na ika a ndi nimo ma kilisoliti, nimo ma bugina a ndi nimo ma belulo, nimo ma kubomu a ndi nimo ma topazo, nimo ma tekebe a ndi nimo ma kilisopalazo, nimo ma tekebe na mimoti a ndi nimo ma ayikito na nimo ma tekebe na miba a ndi nimo ma amazito. ²¹ Ko pumi tekebe na miba, mupumi mimoti-mimoti ikaga ndi na libumo la musanga limoti. Bagya ndi mupumi mimoti-mimoti na libumo la musanga limoti. Bobungusyaga ndi pa yangba ya gudu na olo nino wanza, ananginga abe nelaga.

²² Kuso wa gudu yi nino, nakinagu ndi Ndabu ko Kunzi kye Mombukwono-dosu Kunzi nino wo Ngu pa imoti no Mikya-Kondolo bo ba Ndabu ko Kunzi ku beyo. ²³ Gudu yi nino kegu na nza ya mangbamu ma moni, ikani niyo ya timba, kye ibiba ko Kunzi ikaga kanze kugu yi, tala kaki ni Mikya-Kondolo. ²⁴ Bevananza bakpakanaga ndeke ka bungbanganya kaki na bangama ba obili boduka ndeke lingama kabu ku beyo. ²⁵ Pumi ya gudu yi nino olipyaga ndeke bikpo, anasye begeyo kye biti kikigu ndeke bata ku begeyo. ²⁶ Boduka ndeke ibiba na lingama ka bevananza ka gudu yi nino. ²⁷ Luki lanye gutugu limoti aka kingyigu ndeke ku, gutugu munzikabu aka ikani mutu wabongo. A beyo, batu bi nibo bingya ndeke ku, a nibo aka bo mino kabu ikpikaga ka kitabu ya obili niyo ko Mikya-Kondolo.

22

¹ Kumbuso yi, malaika yi ninɔ ewanya ndi libo lidingi nilo apága ɔbili, ananginga abe nelaga. Libo li nilo a ndi kopupoku ko kiti wa ɓungama ko Kunzi na ko Mikya-Kɔndɔlo. ² Libo li nilo a ndi kakika luga wa ndaki wa gudu. Ka mutuli masi miba mo libo, a ndi na sibukaso niso apága ɔbili, niso abukutaga ndi nganga tekebe na yiba ka syangasu simoti, isi yi be nganga yimoti ka timba. Mapaku mi a ibukaso sihukusa bambanzu. ³ Kikigu ndeke bata no luki gutugu limoti aka nilo Kunzi agbanga.

Kiti wa ɓungama ko Kunzi na ko Mikya-Kɔndɔlo ika ndeke ka gudu yi ninɔ, bagya-ligubo kaki bika ndeke kabibisa ku beyo. ⁴ Baminatu ndeke ɓengba bayo miso, lino kaki ika ndeke likpiko ka tɔndukato kabu. ⁵ Biti kikigu ndeke bata. Bakikigu ndeke bata na musasa ma ɓungbanganya ba tala, ikani moni, kye Mombukwono-dosu Kunzi uziga ndeke na ɓungbanganya kaki, iba balya ɓungama ka benze na benze.

Yigoku ka Yeso

⁶ Kumbuso yi, malaika yi ninɔ ebikya ndi be: «Manzina mi ninɔ a malinganu na mongbingbili. Mombukwono-dosu Kunzi, ninɔ upága bogyalandu limbengi kaki, atikiku malaika kaki, kauwonisilo bagya-ligubo kaki likpamuka li nilo okwononi be igyonosi bikwa.»

⁷ Yeso akabikya be: «Hukana, na kodoku bikwa! Magyagya ka mutu yi ninɔ obuulyogo likpamuka la bogyalandu nilo ikpikaga ka kitabi yi niyi!»

⁸ Imi Yuani no nukana ndi, nina likpamuka nili. Ngbingo yi ninɔ nukana ndi mino, nina, nobuna ndi moli kambwa ka malaika yi ninɔ a ndi kewonisilo likpamuka nilo, kabibiso yi. ⁹ Luki limoti, ebikya ndi be: «Mbaaa, wakogyonitogu beyo! Na mugya-ligubo mudɔngoni abe iwe goni, pa imoti na bava-kukaku bogyalandu na batu nibo bobuulyogo likpamuka nilo ikpikaga ka kitabi yi niyi. Kunzi no, wokwononi kabibiso!»

¹⁰ Kumbuso yi, ebikya bata ndi be: «Wakosumonitogu manzina ma bogyalandu ma kitabi yi niyi. A beyo, likpamuka li nilo a kuwa buwobi kaitalyana. ¹¹ Mutu wa yigya yanye, isisilogi na yigya yanye kaki, mutu wa musugu, isisilogi kagya likpamuka la musugu, mutu wo ngbingbili, isisilogo kagya ɓungbingbili, mutu wotu, isisilogo kaifubiso.»

¹² Yeso akabikya be: «Ukana, na kodoku bikwa! Nakodoku na mukalya kapá mutu yikaka-yikaka, kabyenene na ligubo nilo agya ndi. ¹³ Imi ni Alufa na Omega, mupanganagi na mulibo.»

¹⁴ Igyagya ka niḅo bakasukusa botu kabu. Kuwa wa go wa, bakwanana kalya bumo ya sibukuso niḅo apága ḅbili na kaingya ka gudu yi ninḅo pisi ko pumi yi. ¹⁵ Luki limoti, kunzi wa gudu, atu na batu banyε, balimba, badanda, bamwo-bambanzu, batu bi niḅo bobibisaga gbilito na batu niḅo baraga ḅongo na ba kuboboku.

¹⁶ «Imi Yeso, natiki malaika kami kamuwonisilo budemu ba makrumuka mi nima masi ka makanisa. Nopupa ko pigo ka ngama Daudi, na lingutu linze la busobi.»

¹⁷ Limbengi ko Kunzi ibu na Muko wo vononi bakabikya be: «Doku!»

Mutu yi ninḅo akaukana likrumuka li nilo, abikiyi goni iyi be: «Doku!»

Mutu yi ninḅo akaimukana musasa oduku, ninḅo akapa libo nilo apaga ḅbili, oduku kava ka iziyo.

Likrumuka la mulibo

¹⁸ Imi Yuani, nakapá mutuu mi nima ka mutu wasi ninḅo akaukana munzina ma bugyalandu nimḅo ikpikaga ka kitabu yi niyi: Mumbanzu kamatila luki lagogo kugu wa munzina mi nimḅo, Kunzi amatilya ndeke yigyogyiso yi niyo ikpikaga mino. ¹⁹ Mumbanzu kanyo likrumuka limoti ka munzina ma bugyalandu nimḅo ikpikaga ka kitabu yi niyi, Kunzi atumba ndeke liduku kaki lo bumo ya sibukuso niḅo apága ḅbili, kogulyigu ndeke ka gudu wotu madongoni beyo ikpikaga mino ka kitabu yi niyi.

²⁰ Demu wa munzina mi nimḅo, akabikya be: «Iyo, na kodoku bikwa!»

A beyo! Dokuno, Mombukwono-dosu Yeso!

²¹ Iziyo ka Mombukwono-dosu Yeso iki na ibunu basi.